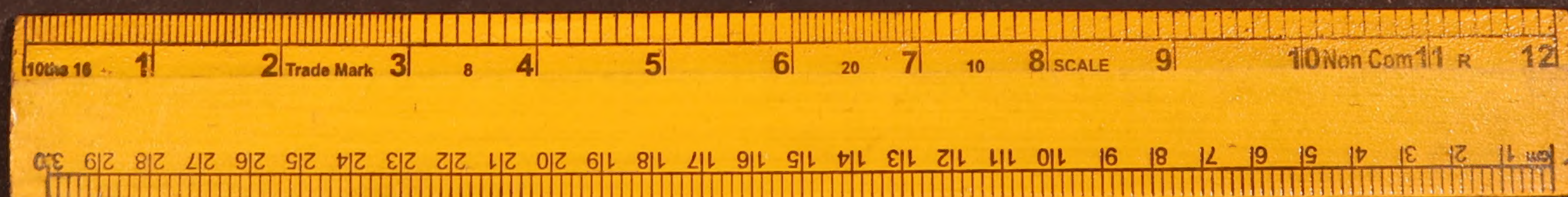
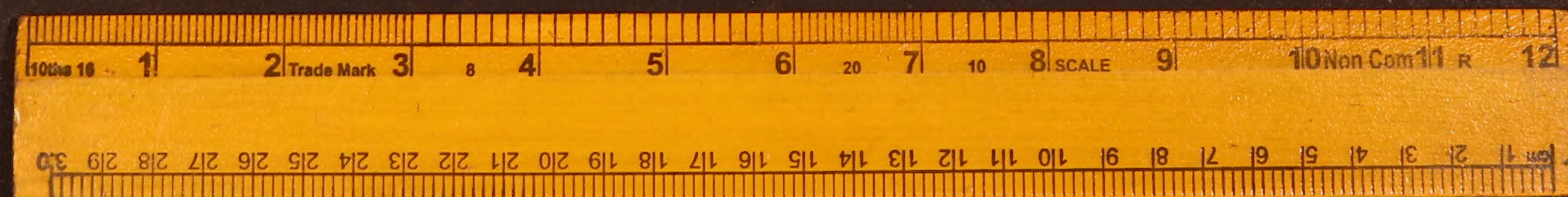

206

2104 4 4 2 2 1

ગ્રાંથ કમ પત્ર
૨૦૭

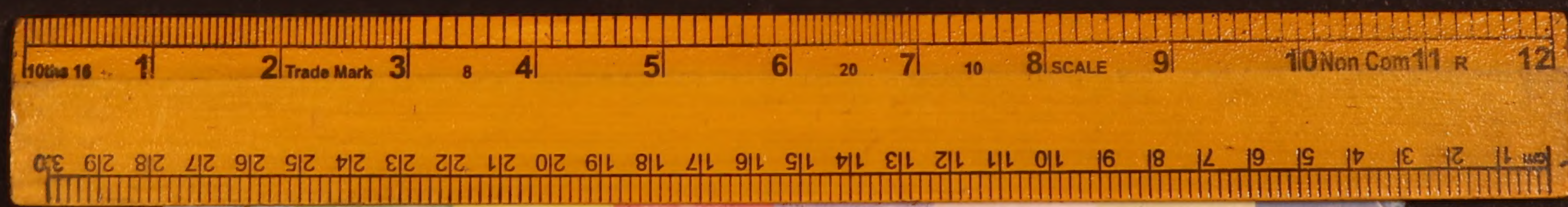

सप्तमः पत्रः

कारा न दोकार पञ्चमः

206

श्रीगुरुदेव

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥

शतकल्पद्रुमः

अर्थात्

पतद्वेशस्य समस्त कोषा
 शेषशास्त्र संकलिताकारादि
 वणिक्क्रमवित्यस्य शततल्लिङ्गानां
 धर्मपर्याय प्रमाण प्रयोग धानतदनु
 वेधाभिधेय सदिततन्त्रवृत्तप्रसंगोद्दिष्ट वे
 दविदोष वेदोक्त न्याय पुराणतिहास संगीतशि
 ल्पसूत्रकारणस्य ज्योतिष तंत्राख्यान काव्यालंकार
 छंदः प्रभृतिनाम लक्षणोदाहरण द्रव्यगुणरोग
 निदानौषध स्तुत्युक्तव्यवस्थादि संयुक्तसर्वदर्श
 न मतानुसारि संस्कृताभिधान प्रथमः तत्र स
 प्रमकोटः ७ राजश्रीराधाकांतबाहादुरो
 पाधिकेन विरचितः १७७३ त्रिसप्तत्य
 धिक सप्तदशशत शकाब्दे कलि
 काताख्यनगरे सकीययेत्रे श्री
 भगवत्पुत्रवंधुद्वारा सुदोक्ति
 ॥ ॥ ॥

तत्रादौ मंगलाचरणश्लोकाः

योऽहेतु सच्चिदानन्द परब्रह्मेति कीर्तितः उपासकानां कार्यार्थं कृ
पया पंचधाभवत् शक्तिः शिव स्तथा सूर्यो गणेशो विसर्गवच अ
शेष विज्ञानायाय भक्तिश्रद्धा समन्वितः साष्टांगे ते प्राणम्यादीणि
ष्टाचारानुसारतः राजबाहादुरोष्णाधिश्रीराधाकांत देवजः परेषा
मुपकाराय शत्रुकल्पद्रमाभियं कोषे नमः क्रमयुते कृतवान् बहुय
ततः

ग्रंथसमाप्तौ मंगलाचरणबीजं ॥

संस्कृतग्रंथानां मेतादृशीरितिः सर्वत्र प्रचलिता यन्मंगलाचरण
श्लोकावक्रमणिकादिकं ग्रंथारवेव लेखनीयं भवितुमर्हति किं
त्वस्मिन् कोषे तन्नाचरितं तस्मैतत् कारणा उक्तश्लोकादिचनप्रा
गेव ग्रंथमकांजादि सुदोक्तसमापनमात्रेण तालिप्तो स्वदेश
विदेशीयमहात्मानः पुनः पुनः प्रार्थयित्वा सर्वमेव गृहीतवन्तः
इदानीं एतत् कोषस्य ग्रंथमादिकां उ नोपस्थितं तेन हेतुना एत
न्मंगलाचरणद्विषय मुलवेधनं शेषकां उ पुरोवर्तिकृते किञ्चेत्
इष्टग्रंथारसे अथ शत्रुकल्पद्रुमो मुद्रते इति लिखनेन मंगलवा
चकाद्यशब्द प्रयोगादेव एतत् कोषस्य मंगलाचरणसिद्धि जी
ता तदुक्तं आहतत्वे धृतश्रुती मेकार श्राव्यशब्दश्रुदावेतो ब्रह्म
णि पुनः कंठमिह विनिर्यातो तेन मंगलिकावुभौ ॥

ग्रंथरचनप्रयोजनं

अष्टादशसंख्याकामुष्णस्त्रीयभाषासु संस्कृतभाषा गौरीनवाणी
ग्रन्तः सर्वान् कृष्टासर्वत्रसमरूपा सर्वजनमान्याच देवै ऋषिभि
श्च तद्भाषया अष्टादशविद्याः प्रणीताः किञ्चस्मिन् भारतवर्षे
उक्तविद्यासमर्थिपारिभाषिकशब्दादीनां प्रकाशककोषानप्रा
प्यते तेचतत्तद्भाषादीकादिभिरेव चरितार्था भवन्ति किंच म
हामहोपाध्यायैः प्राचीन नवीन कवि कोविदगणैः पद्येन पा
र्याय नानार्थयुक्त बहुविधामिथानरचना कृता किञ्च ततद्

ग्रंथीयेकाग्रशब्दसंग्रहस्य वर्गसंरक्षणभावात् प्रयोजनीय पर्यायशब्द
वृत्तानिः सुदृक्करी एवं अनेकार्थशब्दसंग्रहस्य एकादिषु उत्तरपर्याय
तत्कांतादिहोतशब्दनिबंध निवृत्ति श्लोकानां पाठव्यतिरेकेण प्राचीनीय
नानाग्रंथनिर्गमोऽतिदुर्गमश्च विशेषतः तत्र देवैककोषे समग्रशब्द
व्याख्यानोत्तमाभावः इत्यादि दोष मद मालोच्य परंपराय पठद
शावधि वर्तमानकाल पर्यायव्यवस्थेति परि श्रमे धीरवरनिकरसा
हाये रेतदेषां प्राप्तिमस्तकोष वेद वेदांग वेदांगभाष्य व्याकर
ण छन्दो ज्योतिष साहित्य नाटक काव्यालंकार वैद्यक संगीत
न्याय सांख्य पातंजल वैशेषिक मीमांसा स्मृति पुराणा तिहा
स तंत्रागम निगम शिल्प रूपकार नीतिशास्त्र ज्ञानाचार्य गो
स्वामिग्रंथादिभ्यः शब्दसमूहं संग्रह्य कविकल्पदुम नामक धा
तुपाठग्रंथात् धातुनिबन्धेन संकलय सकलशब्द धातुवर्णना
मनायासेन लाभार्थं विनापद्येन वर्णव्यवस्थाक्रमेण शब्दकल्प
दुमाभिधानाभिनवाभिधाने कृतवान् इमं सप्तकोशसक वृह
त कोषं स्वीयकोषव्ययेन सुद्राकृत्येता सुद्राव्यतिरेकेण नाना
दिदेशीय विविष्टपात्रेभ्यो वंयुवरोभ्यो याचकेभ्यश्च दत्तवान्

ग्रंथस्य नामकारणं

एतत् कोषस्य शब्दकल्पदुम नामकरण कारणं मेतत् स्वर्गीय
कल्पदुमसंनिधाने योयत् प्राधयतेतस्य तत् प्राप्ति भवत्येव मतकृ
तमस्वीयशब्दकल्पदुम समीपेष्टानियानि समीहित शब्दादीनि प्रा
प्यतेनानिनामवश्यं प्राप्नुवन्ति अतः कल्पदुमसदृशमेव ना
मकारणं प्राचीनसं ग्रहकृद्भि रपि स्वकृतग्रंथानां कल्पदुम क
ल्पतरु कल्पता प्रभृतिनामयेषु कृते तत् सदृशाद्यं क कामये
नु चिंतामाणादि पुस्तकानि च प्रचलन्ति एतद्रूपेण स वृत्तकप
कत्वात् अस्य एतस्य कोट्टेति संज्ञाकृतवान्

अथ ग्रंथपरिपाटी

अतः परमदु मेतत् कोषस्यानुक्रमेण विशेषनियमं विवृणोमि ।

निवृत्तिभिधानिक शास्त्रिक लौकिक व्यावहारिक साधुशब्दा
नां धातुगणानां च ऋटिति प्राप्तये तेषां मानु एविकाकारादि
तकारोत्तं पंचशब्दानां यथाक्रमं सूची कृत्वा विन्यस्यमकु
र्वं तत्र प्रथमं सरवर्णादिशब्दानां परे हलवर्णादिशब्दानां ।
शेषे युक्तातरादिशब्दानां च वर्णक्रमेणैव यथास्थानं प्रथमावि
भक्त्यंतत्वेन संस्थापनं मकारं पदसाधने येया संस्थापनां वि
कारोत्तपोषा अभवत् तेषां सप्तल्लोपोपरिविन्यस्तः अनुस्वा
र विमर्गाणां षोडश स्वतंत्रांतत्वेन तदुभयवदायवर्णयुक्ता
शब्दान् सरवर्णास्पलाभिधित्वा चकार तत् पश्चात् प्रात्येक
शब्दस्य लिंगं प्रत्येकधातो रचयं च निर्णीतवान् येषां धातु
नामचयं धातुनास्ति तत् स्थानं विंदुयुक्तं मथवा श्रुत्यमास्ते त
दन्तरे सकलशब्दानां मथवाचकपदानि प्रथमाविभक्त्यंतत्वे
न एवेमस्त धातुवर्णवाचकपदानि सप्तमीविभक्त्यंतत्वेन लि
खितानि प्रत्येकप्रसिद्धशब्दानां तदीय पर्यायः देशसाध्याश्च
तथा प्रत्येक धातुर्थानंतरे तदीका धातुदीपिकोक्त व्याख्या प
दादीनि विहितानि सर्वशेषे तेषां प्रमाणानि तदभावे तत् प्रयो
गः तद्विरे तद्युत् पन्निलिखिता ॥

वर्णमालायां च वर्णजकारांतस्ययकारौ मूर्द्धन्याकार दंत्य
नकारौ वर्णवकारांतस्ययकारौ मूर्द्धन्यप्रकार दंत्य
मकारौ सन्ति एतदविलंबवर्णादिशब्दानां धातुनां च प्रभेदे कृत्वा सू
चीपूर्वके यथास्थानं संस्थापने कृतवान् वेदादेशो उक्तवर्णानाम्
चाराणभेदाभावः विशेषतो वकारद्वयस्याकारे चाराणयो भेदो
नास्ति पश्चिमदिदेशे वन्ते किंतु मूर्द्धन्योपदीकार्यो दुर्गादासवि
द्यावागीशयत्ता वकारमदिकैकप्राचीनकारिकास्ति सा यथा ।
उद्दौयत्र विद्यते यो वः प्रत्य संधिजः अन्यस्य ते विजानीयंत
दस्यो वर्ण उच्यते एतत् कारिकाया सकलवकारप्रभेदीन भवति ।

इति हेतोर्दे धातूनां शब्दकरतादोषदस्तवकारादिधातुद्वारा प्रद
साधनं कृत्वा चक्रप्रयत्ने र्वकारद्वयभेदे प्रकाशितवान् रेफ।
युक्तवर्गांत रचार्णांत परं शब्दसूचीमध्ये विन्यस्तवान् पूर्वत
नकोषकारवर्गैः ससकोषे धातुसंचयो न कृतः शब्दमात्रं स
ग्रहः कृतः किन्तु शब्दानां मन् पति स्थानं धातुः अत एवा
हे सर्वोन्तमवोपदेवीयधातुपाठकविकल्पदुमान् १०५५ चेतः
पंचाशदधिक सप्तदशशतसंख्यक धातूनां सकलं कृत्वा ए
तन् कोषांतगतान् कृतवान् तत्र १३२ अकारांतधातवः २५
आकारांतधातवः १३ ऊकारांतधातवः २५ ईकारांतधातवः १५
ऋकारांतवः ५ एकारांतधातवः २५ ऐकारांतधातवः ५ औ
कारांतधातवः ५५ ककारांतधातवः २१ खकारांतधातवः १३
गकारांतधातवः २२ जकारांतधातवः ५० चकारांतधातवः १५
झकारांतधातवः २२ ञकारांतधातवः ३ ऊकारांतधातवः २१
टकारांतधातवः २३ ठकारांतधातवः २५ डकारांतधातवः १
ढकारांतधातवः ५ णाकारांतधातवः ३१ तकारांतधातवः २५
थकारांतधातवः २५ दकारांतधातवः ३० धकारांतधातवः २५
नकारांतधातवः ५५ पकारांतधातवः १५ फकारांतधातवः ५५
बकारांतधातवः ३५ भकारांतधातवः ३३ मकारांतधातवः ३१
यकारांतधातवः २२ रकारांतधातवः ५३ लकारांतधातवः
६५ वकारांतधातवः ३५ शालशकारांतधातवः ११६ मूर्द्धन्य
षकारांतधातवः ६५ दंत्यसकारांतधातवः ५० हकारांतधातवः ५२ स
त्रधातवः संति पष्ठां मध्ये संख्याया एक एकारांतधातु रेवमेकोल
कारांत धातुनांस्ति सौत्रधातूनां नियतप्रयोगभावाः एतत् स
मुदायधातुर्गाभाभेदे विभक्तौ भूतस्तस्मादेतो धातुपाठस्य गणना
ज्ञा अभवत् तन्मध्ये प्रसिद्धगणा द्वाभ्यां तगणा अनेके विद्यन्ते य
थाभ्यादादी जहोत्यदि दिवादिः स्वादिरेवच तदादिश्चरुधादिश्च ।

धातु

तन्मुदादिचुगादयः इति उगादा सविद्यावागीश कृत कविकल्पद्रुमटीका
धातुदीपिका उक्तगणो बोपदेवविप्रेण अकाराद्यादि धातुपाठक्रमेण
अकारांतादिधातुसकलं कथितवान् किंतु दे सेतत क्रमानुगमनमरु
त्वा निजकोष रीत्यनुसारेण शब्दसूचीमध्ये धातुगणान् लिखित
वान् ॥ एतत् पुस्तकस्य प्रत्येकपृष्ठमध्यस्थाने युग्मरेखप्रदाने
नदिभागे कृतत्वा मध्ये शब्दादिलिखितः तस्योन्तिसंख्यादेवार्ण अत
रप्यन्ते उक्तभागद्वयोपरिविन्त्यस्त मभवत् तदृष्टिमात्रेण यदत्तरप
य्यन्तशब्द स्तत् पृष्ठादृष्टो भूतस्तद्वयो भविष्यति तेनेष्टपादाना मना
यामेनलाभो भविता ॥ पुंलिङ्गस्य संकेतः पुं स्त्रीलिङ्गस्य संकेतः
स्त्री स्त्रीलिङ्गस्यचिह्नं स्त्री वाच्यलिङ्गस्य अर्थात् त्रिलिङ्गस्य लक्ष्मि
पवमव्यपशब्दस्यैकदेशस्य वा इत्यन्तरस्य ग्रहणं कृतं ॥
यस्मिन्स्थले एकशब्दचुदकीभूत वक्रवर्णाः पंक्तिद्वये पतितास्त
जज्ञापनार्थं तत् प्रथमपंक्तिशेषे एकाद्वयसमवाया १०१ प्रदत्ता भू
ता ॥ ॥ एकार्यशब्दस्यन्तरे एवं प्रमाणस्य पूर्वं एकाविषमरेखा
प्रदत्त मित्रार्थकशब्दस्य एवं प्रमाणस्य परे विषमरेखाद्वयं विन्यस्ते
प्रथमकोडे क्वचिदस्य व्यतिक्रमो जातः ॥
समानार्थक द्वित्रादिशब्देष्टेक
स्थले उपदिष्टेषु तदुत्तरं तजज्ञापकं एवं प्रकारेष्टनविज्ञं ॥ दत्तं ॥
विशेषवृत्तान्त समापनात् परं विशेषशब्दार्थास्तत् पूर्वच पृष्ठाका
रचिह्नं कृतं एवं विस्तारितविषयान्तर्गत प्रकरणभेदस्थलेषु
प्राकाराणां कितं ॥
येषां प्रसिद्धाणां सुत्रं तत् पर्यायशब्दा लिखिता स्तत् संख्यना
मेकपातः कृतः तत्रोक्त प्रसिद्ध शब्दमेकत्वेन गणयित्वा तत् पर्या
येष्टादिसंख्याकाः स्थापिताः
पूर्वदित चेतः पंचाशदधिकसप्तद
शशतधातूनां षट्चत्वारिंशदनुवर्धवर्णानां फलानि लिख्य
न्ते ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अतिपत्रस्य

इति

इति

अः अनुवेषेषु मध्ये अकारः स्रवोच्चारणार्थः यथा थक् नक् क
नाशने इति ॥

आः निष्ठाभावादिकर्मवेद आकारे तो धातो भोवे आदिकर्मणि
व विहितायानिष्ठाया वा इह इत्यर्थः यथा इमिया स्वेदे भा
वादिकेवेति मित्रं मेदितं तेन प्रमित्रः प्रमेदितः सः ॥ ॥
भावादिकर्मभा मन्त्र निष्ठाया न इम इत्यर्थः यथा आ
दित इति मित्रः मित्रवान् ॥

इः नन्वान् वदिङ् नुमिवादयोः अतएवेदितो वन् वंय ॥
तेविसः ॥

इः वा अङ्-वान् च्युतिरु तरणो इति स्तरेति अच्युतत अच्यो
तीत् ॥

ईः अनिङ्निष्ठः दी पीङ्-सु दीपन नेमजीञ्छीति दीप्तः दी
प्तवान् ॥

उः क्तावेद वसु भतगो प क्रिमुदित इम इति चमिता चोता
ऊः वेदकः यस्य सामान्यविधिना इमविदितः ऊदितः परस्मै तस्य
वा इम इत्यर्थः विधु शिवे शास्त्रे वेमृदिदिति असेधीत् ।
असेत् सीत् ॥

ऊः वसुहसः चङि-जेः परे अङि-परे अहसः इस्माभाववान् ।
यथा टोक्कउ-गत्तां अङ्गुउ-स इत्यत्र ऋदिहर्जनात् अङ्
टोक्कत् ॥

ऊः वाचि-अहसः इत्यनुवर्तते काण् आर्जसरेभाजभासेति ॥
अर्चीकणात् अचकाणात् येषां सममसगन्वधः कैश्चित् प
ठते कैश्चित् पठते तेषां हसविकल्पनार्थः यमनुवधः ॥

लृः अङ्-वान् ओगम्-गत्तां शामल्युत् पुयादे रिति अगमत
लृः सिचि अहदिः सिचि स्मविदितसो एकद्वितौदधि दसा ॥
देः सेम इत्यत्र पदिहर्जनात् अकटीत्

येः यजादिः स्मात् यजे ओ देवाञ्चने व्यथप्रहेति जिः श्याञ्ज
प्रदसपाद्यो रिभि इज्यात् ॥

ओः निष्ठातनः निष्ठाया स्तो निष्ठातः निष्ठातो नोयस्मात्सुनि
ष्ठातनः रुजो शो भंगे मृत्वाद्योदिदिति रुग्णः रुग्णवान् ॥

ओः अनिङ् ओम्-गत्तां वसोरस्येत्यत्र ओदिहर्जनात् गन्ता
कः चुगदिः गगान्त कसोल्याने चुभ्यो जिर्वेति गगयति ॥

किः चुगदिर्वा पतेगगान्त नियमाभावात् भादि रित्यर्थः पुजकि
संयमे योजयति योजति यद्यपि चुगदिभ्यो जिर्विक ॥

त्यन्ते तथाप्यन्येषां मत्वोथादिदसुक्तं अन्येषांमते तच्च
रादिभ्योजिर्वित्यत्रापि पुजप्रभृतिभ्यो विति स्वमते ॥ ॥

तच्चुभ्योजिर्वित्यत्र वाशब्दस्य व्यवस्थावाचित्वात् चुगदिभ्यो
जिर्वित्यः अत्र पुजप्रभृतिभ्यो वेति ॥

गः क्पादिः इ क्री जगद्व्यप्यये दिवसवदेति क्रीणाति
गिः पादिरपि अपिशब्दात् क्पादिश्च पूजगिशोथे क्पादेः ॥

स इति द्रुस्-पुनाति अपूः सत्यादिः पूर्वजितः सत्यादि
ल्यादिश्च स्मात् लृजगि छिदि लूनानि मृत्वाद्योदिदिति
लूनः लूनवान् कृगृज्याग्नादा ल्यादे रिति लूनिः ॥

चः रुदादिः लघिर रुद रोदे रुद्योः यो ह्रस्वस्येव इति
रोदिति रुदाद्यस्तीति रुम् अरोदीत् ॥ त्

उः तदुवान् कर्त्तरि कर्त्तरि वाच्येत-वान् अर्त्तपदीपथउ
वृद्धौ नवशः पमे इति पथते ॥

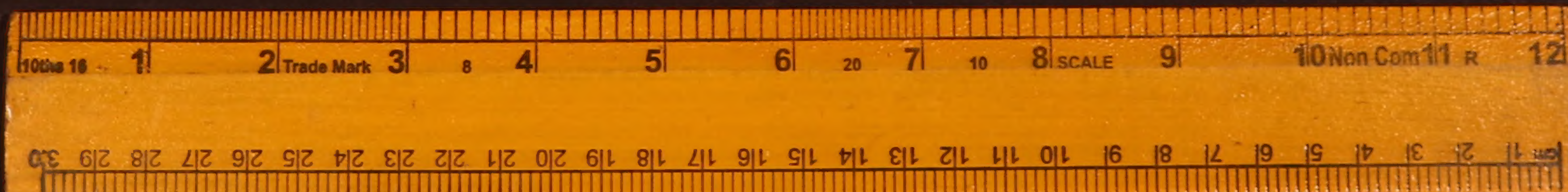
जः ज्वलायः ज्वलज्ज वललियोः हनीभृज्वलाद्योतिताः ज्वलः
पते पचादित्वादन ज्वलः पते कुच ज्वरोथ पर्क कौटिल्य
लेखने हनीभृज्वलाद्योतिताः कौचः पते कृगृज्याग्नादी ॥

कः कुचः ॥

ऊः ज्वलायः इति केचित् ॥

जः आत्मने आत्मने आत्माय फलवति कर्त्तर्यात्मनेपदं अफ
लवति परस्मैपद मिति शेषः यजे ओ देवाञ्चायो यजते ॥

यजमानः यजति याजकः चुगदेस्तु स्थायविदित जेजकारेण
जितेपि उभयपदं नस्यात् अन्यथा सम अक वितके ॥ ॥

इत्यादे जातु वंधो व्यर्थः स्यात् ॥
 जिः अद्यक्तः अद्य वर्तमाने ज्ञेयस्यात् स अद्यक्तः जिज्ञास्या
 नेज्ञावेच्छायां जीव्यालादेरिति स्थितेति सिद्धं तत्पर्यः ॥ ॥
 टः सायुः दृढः वेप चलने दितोऽयु रिति वेपयुः ॥
 ठः फणादिः इति केचित् ॥
 डः त्रिमयुतः कृजदङ्कृतौ द्वितस्तजे इति कृत्रिमं ॥
 णः फणादिः फणा णानि स्त्रेदे त फल भजेति फेणानः पफणानः
 फेणाय पफणाय ॥
 तः अदत्तः अज्ञानं पृथग्वा विधानेनैवज्ञाने स्थिते तानु ॥ ॥
 वंधोऽनभ्यासाना मंकादिषु कान्तत्वादि भ्रमनिरासायः ॥ ॥
 दः तनादिः तनडुजविस्तृतौ तनयः सुवितितनोति सेलुः
 क तथासो रिति अतत अतनिष्ट अतथाः अतनिष्टः वन
 तनाद्यनिमामिति प्रतप्त ॥
 थः रुधादिकः रुधिर्यो जिज्ञ आदृतो दिवस तदेति रुधादि ॥ ॥
 नः स्नादिः पुत्रसंधा केद पीड मन्वेदिवसतदेति मुनोति ॥
 पः सचादिः सुत्र शप ज्ञो मोक्षे गुणरथोमुचा मिति सुंच ति ॥
 भः शमादिः शोभुभिये शमे यन्मोशमादीति शम्पिति ॥
 मः चटादिः निवित्रमो हीर्षीवा दीर्घा दीर्घवान् चट अम उ चे -
 ऐ जीवमोस्तु चश्चेति अचटि अचटि चटं चटं चाटं चाटं ॥
 निचिद्रसः मोऽनुवर्तते निचि ज्ञो ह्रस्वः ह्रस्वान् चटादि ॥
 जनीति चटयति ॥
 मिः वा निचिद्रस इत्यनुवर्तते फणा मिला वा समयमफणे ॥ ॥
 तिफणायति फणायति ॥
 यः दिवायः दिव्य जिगीषेच्छादौ दिवसतदेति दीव्यति ॥
 रः वैदिकः वेदेष्टेव प्रयुज्यते ननु भाषाया मित्यर्थः गालि ॥
 सुतो जन्मनि जगति ॥
 लः अदादिकः अद्भो भवे लग्नोऽयः मति ॥
 लिः क्वादिः क्वादे रदायन्नागात्वेन क्वातत्वाददादित्यस्य कान्वंधो

ननुतः अद्यवा लः सपादिषु लि क्वादि रित्येकं वाक्यं ॥ ॥
 नुलि एतडभयचबंधो धातुक्रमात् सपादिक्वादी सः चकार
 स्माभयत्र संवंधाददादी चेत्यर्थः क्वादिः पृथक्गण इत्येके
 अतएव पठन्निच क्वाद्य दादी जहोत्यादि दिवादिः स्नादि रे
 वच तदादिषु रुधादिषु तन क्वादि चुगदयः इति कृलि
 होमेऽदने क्वादी रेद्विः जहोति ॥
 लः सपादिषु चकाराददादिषु समने सपादेः प्रयोजनं ॥
 नास्ति दरिद्रतीत्यादौ सपादितादजादौ सावंधात्वके ॥
 दा आद्युक्तं सिति वोपदेवः ॥
 वः वृतादिः वृत्त उ वल्लु वर्तने वृत्तौने म पेरति तेनैव प-
 रस्मैपदे वर्णयति विवृत मति आत्मने पदे त वर्ति व्य
 तेविवर्तियते अमत्र विवर्तिया विवृत सा ॥
 शः तदादिकः तदौ न शय्यथे दिव सतदेति तदति ॥ ॥
 शिः कृतादिषु चकारात् तदादिषु कृतां वृत्तौ जिति इतिनिय
 मात् कृट् शि कौटिल्ये इत्यादीनां अकृटीत् इत्यादौ न
 गुणः एणिसुबने इत्यादीनां अत्रवौदित्यादिषु नवृद्धिः ॥
 अगुणात्ताडुवृत् ॥
 षः कृदङ् वान् आत्मातिक्रमाङ्गं प्राप्स्यथः कृदिति विशेषणं
 समनेतृभयत्र उ एव उ ज्ञो शशुपाको भीषिविनीति ज्ञा ॥
 दः जहोति जहोति लुच मत्तदा सपादि ह्रस्वजहादीतिदिसं
 ज्ञायो शत्रुनास्य विद्वोऽदेविति नचण जतत लीरे जस
 शसोस्तु हः शतनृणा इति जतति जतति आत्माति के
 ऽज्ञोऽज्ञादेविति जतति अतस सिद्धेरिति अजतः इति
 धातुदीर्घकायं अत्रेव फलनिष्पत्तिः ॥
 आदिकोषविवरणं ॥
 सर्वेषां कोषाणां मादि अग्निपुराणोक्ताभिधानं तत्रादौ स्वर्ग
 पातालादिवर्गः ततोऽध्वर्युवर्गः ततो नानार्थवर्गः ततो भू
 पुरादि वनौषधि सिद्धादिवर्गः ततो वृत्रहृदत्र विद् मूहवर्गः ॥

शेषे सामान्यानि नामलिङ्गानि सन्तीति मया दृष्टं अमरचरितेन
उक्तमिदं प्राचीनाभिधानस्य कस्यचित् कस्यचित् वर्गस्य व्यतिक्रमे
कृतान्नादित सामान्यानामलिङ्गानां विशेषनिबन्धनं संकीर्णवर्गवित्ति
संज्ञां स्थापयित्वा अत्र लिङ्गारिसे ग्रन्थस्य योगं कृत्वा स्वीयको
मं रचितवान् एवं जटाधरोपि अमरकोषस्यानुकरणं कृतवान्
इति विरलप्रचरः ॥॥ प्राज्ञकोषादिनामानि ॥

अत्राभिधाने मत् प्राप्ते यद्यन कोषादितः शब्दादयः संगृही
तास्तेषां संज्ञाः पञ्चालिख्ये ॥

अमरसिंहकृतः	नामलिङ्गावशासनं	१
अजयपालकृतः	नानार्थसंग्रहः	२
गदसिंहकृतः	नानार्थधुनिमंजरी	३
चक्रपाणिदेवकृतः	शब्दचंदि काव्यकोषः	४
जटाधराचार्यकृतः	पर्यायनानार्थकोषः	५
दशदिनाथकृतः	नानार्थरत्नमाला	६
दुर्गारामविद्यावागीशकृतः	यानदीपिका	७
धनेजयकविकृतः	नाममाला	८
धरणिदासप्रकाशकृतः	सारसंग्रहनामकानेकांशसमुच्चयः	९
नरसिंहकासीरघुदेवकृतः	निर्घटराजः अर्थान् राजनिघंटः	१०
नारायणदासकविराजकृतः	राजवटभः	११
पद्मनाभदेवद्विजकृतः	भूरिप्रयोगः	१२
पुरुषोत्तमदेवकृतः	एकाक्षरकोषः	१३
तत् कृतः	द्विद्वयकोषः	१४
तत् कृतः	त्रिकोडशेषः	१५
तत् कृतः	द्वारावली	१६
भावसिद्धकृतः	भावप्रकाशः	१७
मधुरेशपेठिसकृतः	भद्ररत्नावली	१८
महेश्वरवैद्यकृतः	विद्यप्रकाशः	१९

मेदिनीकरचंद्रकृतः	नानार्थशब्दकोषः	२०
रामेश्वरशर्मकृतः	शब्दमाला	२१
रत्नमालाकरचंद्रकृतः	आयुर्वेदाणकोषितपर्यायरत्नमाला	२२
वोयदेवविप्रकृतः	कविकल्पद्रुमः	२३
श्रीनंदनभट्टाचार्यकृतः	वर्णाभिधानं	२४
श्रीरामशर्मकृतः	ऊर्णादिकोषः	२५
सिद्धोत्तकोसदीप्तिसंसार		
कारकृतः	ऊर्णादिवृत्ती	२६ २७
हलायुधभट्टकृतः	अभिधानरत्नमाला	२८
हेमचंद्रजैनकृतः	अभिधानचिन्तामणिः	२९

अप्राप्तकोषनामानि ।

एतद्विज्ञानेकप्राचीनाभिधानानि सन्ति यद्यपि तानि मया अत्र
प्राणितयापि तेषां मध्ये चक्रकोषाणां प्रयोगं प्रमाणानि अमर
टीका धृतानि आसादितानि एवं विष्णुमेदिनीकोषे तत् सकलाभि
धानानां शब्दाः समागताः उक्त कोषद्वयशब्दानां शब्दकल्पद्रुमा
भ्यन्तरितत्वेन वक्ष्यमाणं समस्त प्राचीन कोषाणां प्राप्तापत्त
कोषान्तर्गताभूताः ॥

विश्वभूतप्राचीनकोषाः

भोगीन्द्र	१	विश्वरूप	६
कात्यायन	२	मंजल	७
सादसोक	३	सुभोक	८
वाचस्पति	४	वोपालित	९
व्याडि	५	भोगुरि रचितकोषः	१०

मेदिनीभूतप्राचीनकोषः

उत्त पत्तिनी	१	संसारवृत्तेः	३
शब्दार्णवः	२	नाममालाव्यः	४

वररुचि ५	वाभट १५
शाश्वत ६	माधव १५
रत्निदेव १	थर्म १६
रत्नापरनामहर ५	ताशपाल १७
गोवर्धन ५	वामन १६
रभसपाल १०	चंद्र १६
रुद्र ११	विक्रमादित्य २०
अमरदत्त १२	गोमिश्रितकोषाः . . . २१
गंगाधर १३	पाणिनि पदानुशासनच . २२

एतदन्वेवल दृश्यभूति कृतकोषाः सन्ति ॥

लघुलक्ष्मणकोषटीकानामानि ।

अमरकोषशुभृषप्रामाणिकः व्युत्पादकश्च तस्मात् वरुतरदी
काकोरस्तस्य नानाविधा टीका कृता तस्यैकतिपयलघुटीकानां प्रमा
णानि शब्दकल्पद्रुमे दत्तानि किन्तु समुदायटीका कृत्मानि टी
कानामथेयानि चाहं व्यक्तीकरोमि ॥

तीरस्वामी १	सर्वानन्दः १३
सुभूतिः २	अभिनन्दः १५
दुर्ध्वः ३	मलिनाथः १५
कलिंगः ४	राघवकुटुम्बः १६
कोकटः ५	नीलकण्ठः १७
सर्वथरः ६	अरुणः १६
राजदेवः ७	भगीरथः १६
गोवर्धनः ८	जयादित्यः २०
द्राविडः ९	कोलाहलाचार्यः . . . २१
भोजराजः १०	शारदास्वामी २२
माधवी ११	रामतर्कवागीशः . . . २३
मधुमाधवी १२	नयनानन्दः २५

वियाविनोदः २५	मधुरेशवियालेकारकृताम्भ
रचनाचक्रवर्ती २६	संदरी २७
व्याख्यास्तः २७	नारायणचक्रवर्तिकृता पदार्थ
टीकासर्वस्वः २८	कौमुदी २३
संदेहभेजिका २५	रमानाथवियावाचस्पतिकृत
रामाश्रमापरनामभावदीप्ति	त्रिकोडविवेकः . . . २५
कृताव्याख्यासुधीः . . . ३०	भरतमलिककृता म. बोधम
सम्यक्तोपाध्यायकृत व्याख्या	ताटीका ३५
दीपः ३१	पतञ्जलिअपि टीका वर्तते ॥

अज्ञातविषयवृत्तेश्च विद्युत्स्तरत्नच विज्ञापयामि ॥

कोषाणातिरिक्त नानाशब्दाकृता प्रमाणा प्रयोगापात्यना
दोनि चतुर्वेदिक षाड्दशानिक मत्त विवरण पदार्थ कर्मापासना
ज्ञानकोड ब्रह्मनिर्णय वेदोपशेहटीनि शब्दिककाव्यालेकारिक
छांदसिक सूत्रवृत्तिमात्रा नामलक्षणोदाहरण चित्रकाव्यनवरसंति
वैधादयः श्रोतस्मृत्यन्तमन्त्रमासादिलक्षण द्वाभागाशेषेस्तरप्राप्य
नोदादतिथिकृत्यन्तमासी उगात् सवाहादशविवादपदचतुष्पाद
अवहोरेकादश्यासु पदामर्णाय तदागभवनवृषोत्सर्ग व्रतप्रतिष्ठा
परीक्षा ज्योतिः शुभाशुभदिनादिवास्त्यागदीहास्त्रिकाचारमासकृत
पुरुषोत्तमादिमाहत्म्यप्रादुर्भूतकृत्य कर्मविधा द्वादश्यात्राधिकरण
दत्तकव्यवस्थादयः पौराणिकतात्रिकवर्णनतत्त पदकर्मस्त्रानतपाप
जासुद्ध मंत्रयंत्रजप होमवलिध्यान स्तव कवच माहात्म्यभुवन संग्रह
कदेवतादानवतीर्थावतारनन्ददी देशभेद पीठ पर्वत वृत्तसंज्ञनीतिव
र्णाश्रमथर्मवर्ण संतरद्वय शुद्धि महादानविधिरत्नापुत्र पत्रि सृष्टि
प्रलयदुर्गा सुरमंदिर श्रीमूर्तिनिर्माणप्रमाणादीनि ज्योतिषिकहेतुनि
कवार तिथि नक्षत्र योग करण संक्रान्तिमासन्त पञ्चवर्षायन ज्ञान
फलाकालग्रहण नष्टचंद्र भूमकेतु स्त्रीपुरुषादिशुभाशुभलक्ष
ण शकुन स्वरोदयगुणितोक्त क्षेत्रव्यवहारराशिचक्रभूगोलखगो

लट्गोल वानादीनि आयुर्वेदीय जन्मक्रम शरीरस्थान रोग
निदान एवैव संप्राप्त्यपरायविक्रित मोषध इत्युगा पाचन
जाशान माशान पथ्यापथ्यानाजी मूत्र त्रिकापरीता पंचकर्म
षडुसोत् पन्नाख्यानादयः गंधर्ववेदीय नृत्यगौतवाद्य सरता
ललयतान मानग्राम श्रुति मूर्च्छना रागरागिणीतत पुत्रा
तद्वाय्यागानममभुवक गमकनायक नायका निरूपणादीनि
युक्तकल्पतरु ग्रंथीय नोतिहन्दनगरी वास्तु रत्नगृह विशेषसा
मान्यामनोपकरणालेकारास्त्रयात्रायुक्तयः तथा चतुष्टय द्विपद
निष्पदयानोद्देशः पत्रः कौमुदीय पत्रप्रमाण भंग रचन लेख
न चतुष्टय पठन चित्रकोणच्छेदन पदस्यास श्रीशतृविन्यास प्र
शस्तिप्रकरणादीनि कुलाचार्यादि श्रोत्रिय कुलीन भौतिक गो
ष्ठीपतिनिर्णयादीनि वशात्कल्पद्रुमस्य सप्तकोटि समोगतानि
यान्यवशिष्टानि तानि परिशिष्टप्रवक्ष्यामि तत्रद्वयं नामानि
वाङ्मयमेषां त्रोक्तानि तथापि शतृम सुद्रस्य पारगमनं उक्त
रतरे तडुक्तं कलाप सुगवोध टीकाधृतश्लोके ॥ ॥

अदं च भाष्य कारश्च कुशाग्रो य धियाबुभो ।
नेव शतृमुखेः पारकिमन्येज उबुदयः ॥ ॥

परिशिष्टकरणाकाराणि ।

अस्मिन् सप्तकोट्यात्मक शतृकल्पद्रुम पुस्तके ये शतृार्थ प्रमाणप्र
योगादयः एवं प्राप्ताभावेन न संगृहीताः अथवा भ्रमवशात् पति
ताः एवं यस्य यस्य रोगस्य निदानमात्रं लिखितं तत्र दोषधानि
न विवृतानि एवं येषां शतृनां अमरातिविक्र कोषोक्त पर्याय
शतृ संकलनं न कृतं एवं टीकाशेखर तकारादि वर्णयुक्त क
तिपय शतृनां सूत्रोक्तक प्रमादेन स्मरणं जातं एवं अका
रायादि वर्णवत्कारादि पर्याय धातूनां तत्र टीकाधृत पदोदाहर
णादयः पुरा न लिखिताः एतत् सर्वं मवशिष्टं परिशिष्टमध्ये निधि
वद्दीकरिष्यामि अतः परमेतत् परिशिष्टीया पुनरुक्तं शतृदीन प्र

शुद्धित सप्तकोटीय शतृसूचीमध्ये यथास्थानं स्यापयित्वा ग्रंथ
समाप्तौ मंगलाचरणवीजे परिशिष्टकरणाकाराणां च दित्वा प
तन्मुखबंधनं प्रथमकोटस्य पूर्वं योजयित्वा पुनर्संशोकेन कृ
ते पद्य कोषः संसंशोक्तं भविष्यति किंच पश्चिमदेशीय लोका
नां महोपकाराय देवनागराक्षरेण एतत् कोष मुद्रोकनाथं
पाश्चात्या महंभुवर्गा ममान्तिके वक्रशः प्रार्थयन्ते किं न तत् प्र
थना पूरणो मदीयायुषोऽतकूलतापो सेदिदानीं निवृत्तास्मि य
द्यपि कश्चित् विपश्चित् किं वा विषयी स्वीयलाभाय मत् क
तेतद्ग्रंथाधिकारं यथारीति गृहीत्वा अस्मिन् कर्मणि प्रवर्त
त तत्र ममापेति नोस्तीति ॥

शाकेवज्रि समुद्रपोल पराती मानेऽरुणो कर्कटेयाने खानि
मिताहतः पर मसी मत् शतृकल्पद्रुमः कोटिः सप्तभिर्वि
तो भगवतोऽनुज्ञाशतः पूर्णातां प्राप्ते दृष्ट्वा मस्ति किं वि
दिह चेत् तत् तस्यतो साधुभिः ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

सज गतो इति कविकल्पद्रुमः सकन्या स्त्री शर्पतिराजकन्या ।
 असमाव इति दुर्गादा सः सा न चवनर्षिपत्नी यथा
 सगतो ऐश्वर्ये प्रसवे शर्पति मानवो राजा वृत्तिः
 इति कविकल्पद्रुमः सव ति संबभूवद सकन्यानाम तस्या
 इति दुर्गादासः ॥ सीत कन्या कमललोचना स
 सव्य पूजा निर्भर इति कन्या चवनं प्राप्य पतिं पर
 मरः अतमतिः कच्छे मकोपनं प्रीणयामास चित्र
 समृद्धिः इति मेदिनी अना सा अप्रमत्तावृत्तिभिः इति
 यासः इति भरतेकार्यं सं श्रीभागवते ५ स्कन्धे ७ अध्यायः
 ग्रहः उपसर्गविशेषः यथा शोभनाकन्याच ॥
 सप्तजानायासातिशयेषु इति सूकन्याकः त्रिसुकन्यकः इति
 सगधवोधरीकायां दुर्गादा सः सगधवोधव्याकरणं ॥
 सप्तस्यावज्जवचनविभक्तिः इति सुकरं त्रिसुकरः अक्षेपा
 व्याकरणं ॥ साध्यः यथा क्रियमाणानुयत
 सकंटका स्त्री वृत्तेममारी इति कर्मस्य मेव प्रसिध्यति सुक
 राजनिर्वंदः ॥ रैः स्वे गुणैः कर्तुः कर्मकर्तृ ।
 सकेडुः पुं काण्डयोगः इति तितद्विडुः इति सगधवोधव्या
 शद्वरत्नावली सकंठुकशेषः इति करणं ॥
 निर्वंदः सकन्दकः पुं पलायः इति सकरा स्त्री सुशीलागोः रम
 मरः वाराहीकन्दः धरणी ॥ मरः ॥
 कन्दः इति राजनिर्वंदः ॥ सकाणकः पुं दस्तिकन्दः इति
 सकन्दी पुं मृशणः इति राजनिर्वंदः सुन्दरकार्ययुक्तेषु
 निर्वंदः ॥ सकनिका स्त्री मूषीकर्त्री इति
 सकन्यकः त्रि शोभनाकन्याय शद्वरत्नावली ॥
 स इति सगधवोधव्याकरणं ॥ सूकर्णी स्त्री इन्द्रवाकणी इति
 राजनिर्वंदः ॥ सकन्या पुं विष्णुमादिसमवि

शतियोगान्तर्गतसमयोगः
नवजातफलं परोपकारी ।
ऊशलः कलासु हर्षणयुक्तो
नितरां यशस्वी प्रसूतिकाले ।
यदि चेत् सकला नरः सकला
भवति प्रसिद्धः इति कोष्ठी ॥
प्रदीपः विद्यकर्म इति
मेदिनी ॥
सकला त्रि शोभनकर्मशी
लः सत्क्रियः इति हेमचन्द्रः ॥
सकलः त्रि दातृभोक्तृयुक्तिः
इत्यमरः यपक पवदने ॥
भुंक्ते चतत्र विद्यातत्वात् सप्त
अतिशयेन वा कल्पते शब्दा ॥
तेवा असौ सकलः इति
भरतः ॥
सकाण्डः पुं कारवेत्तः इति
राजनिर्वटः सुन्दरकाण्डयुक्त
दृष्टादिभ्यु ॥
सकाण्डका स्त्री काण्डीमता
इति राजनिर्वटः ॥
सकाण्डी पुं भ्रमरः इति राज
निर्वटः सुन्दरकाण्डयुक्तश्च
सकामा स्त्री त्रायमाणा इति
राजनिर्वटः शोभनकामः ॥
युक्ता च ॥
सकालका स्त्री डोडीतपः इति

राजनिर्वटः ॥
सकाष्टकं स्त्री देवकाष्टं इति
राजनिर्वटः सुन्दरदारुच ॥
सकाष्ट स्त्री कट्टीकाष्टकदली
इति राजनिर्वटः ॥
संजुंदकः पुं पलांडु इति ।
शतृत्तावली ॥
संजुंदनः पुं ववरः इति राज
निर्वटः ॥
संजुमारः त्रि कोमलः इत्यमरः ।
मरः उत्तमवालकश्च ॥
संजुमारः पुं पुण्डितः इति
मेदिनी वनचम्पकः तवः
प्रणामकः इति राजनिर्वटः ॥
देवविशेषः इति केचित् ॥
संजुमारकं स्त्री तमालपत्र ॥
इति राजनिर्वटः ॥
संजुमारकः पुं शालिः इति
राजनिर्वटः सुन्दरवालकः ॥
यथा सिद्धमसेन मवधीत सि
होनामवता इतः संजुमारक
मा रोदी स्तवद्वेषस्य मन्त्रक ॥
इति तिष्ठादितन्त्रे ॥
संजुमारा स्त्री जाती नवमा
लिका कदली एकता मा
लती इति राजनिर्वटः ॥ ॥
संजुमारी स्त्री नवमालिका इति

राजनिर्वटः ॥
सकल त्रि पुण्यवान् इति जटा
थरः धार्मिकः इति विकण
शेषः ॥
सकल त्रि पुण्य इत्यमरः ॥
सुभं सुविहिते त्रि इति
मेदिनी तन्मनुष्येः सद ग
च्छति यथा सकलं उक्तं
लोके गच्छन्मनुष्यो ज्ञात
स्मादितं समासाद्य देवाहा ॥
पौरुषादय दद्यात् सम्य कदि
जातिभ्यः कीर्तनानिचकार ॥
येन इति विक्रियरागे वैल ॥
वक्रियायोगे यमावशास नो
नामाध्यायः ॥
सकृतिः स्त्री पुण्यं मंगलं ॥
सत् कर्म सशतपूर्वककृत्यते
भोवेक्ति प्रत्ययेन निम्पन्ना ॥
सकृती त्रि पुण्यवान् इत्यमरः
सुभयुक्तः इति मेदिनी ॥
सकृतशब्दार्थदर्शनात् ॥
सकेशः पुं वीजहरः इति
राजनिर्वटः ॥
सकेशा त्रि सुन्दरकेशयुक्ता
यथा सकेशा सकेशारण्या
इति मधुबोध्याकरणां ॥ ॥
सकेशी स्त्री सार्गवेषाभेदः ॥

इति पुराणं ॥ शोभनकेश ॥
युक्ते त्रि ॥
सकोली स्त्री लीरकाकोली ।
इति शतमाला शोभनवदरी च
सकोशकः पुं केषाग्रः इति
राजनिर्वटः ॥
सावत कततकृतो इति कवि
कल्पद्रुमः तत्कृतिः सावक्रि ।
या श्रीजयदेवकवे रिति गीतं ।
सावयव केशवपद मयनीतं
इति हर्गोदासः ॥
सावि स्त्री आत्मरतिपुण्यविशेषः
तत् पर्यायः सुत २ प्रीतिः ३
प्रमदः ४ हर्षः ५ प्रमोदः ६ आ
मोदः ७ संमदः ८ आनन्द युः ९
आनन्दः १० शर्म ११ शान्ति १२
इत्यामरः मदः १३ भोगः १४
रम्यः १५ निवृत्तिः १६ भूतिः १७
वीरिः १८ इति जटाधरः ॥
संमोदः १९ प्रमदः २० मोदः २१
नन्दः २२ नन्दः २३ मदा
२४ मोदः २५ उपजोष २६
आनन्द २७ जोष २८ इति ।
शतृत्तावली न्यायमते ज
गतो काम्ये धर्मजन्ये सिद्धे
यथा सावतृ जगता मेव काम्ये
धर्मेण जन्यते अथर्मजन्ये ॥

सुखकरी स्त्री जीवन्तीवृद्धः इति
राजनिर्वृत्तः सुखकरीच ॥
सुखसुखः पुंशिविवृद्धागः इ
तित्रिकाण्डशेषः ॥
सुखचरः त्रिसुखगामी सुखेन
निष्पन्नः ग्रामविशेषे ७
सुखेनचरतिअत्र इत्यर्थे अल
प्रत्ययेननिष्पन्नः ॥
सुखचारः पुं उत्तकृष्णसः इति
शब्दमाला ॥
सुखजातः त्रिजातसुखः यथा
सुखजातः सुखपीतेनृजगयो
मात्मधारयः इति भट्टो ।
सर्गः ॥
सुखदं क्ली विलोः स्थानं वि
लो रासनं इति केवित ॥
सुखदः पुं विलोः यथा सुख
दोः नैकदोः प्रजः इति
तस्य सदस्यनामस्तोत्रं ॥
लभेदः यथा विंशत्यस्य ॥
संयुक्ता दुवः सुखद संज्ञक ।
मृङ्गरवोरयोर्ज्ञेया गुरुणो ।
केनमण्डितः इति संगीत ॥
दामोदः सुखदातरित्रि ॥
सुधदा स्त्री सुखदात्री गंगा ।
यथा सुधः पातकमहस्त्री स

द्योदः खविनाशिसी सुखदा ।
मोक्षदा गंगा गंगोव परमा ।
गतिः इति गंगाप्रणाममंत्रः
सर्गवेषा इति शब्दरत्ना ॥
वल्लीप्रामीवृद्धः इति राजनिर्वृत्तः
सुखदोस्त्री सुखसंदोस्त्री गोः
इति देमचन्द्रः ॥
सुखभाक त्रिसुखीकादृजवह
सदोविण इत्यनेनसुखशब्द ॥
पूर्वकभजधातोर्विण प्रत्ययेन
निष्पन्नः इति मय्येवोपध्याक ।
रणं इष्टपरिषंगः इति ।
मदाभारतेमोक्षधर्मः ॥
सुखमोदा स्त्री सुखकरीवृद्धः इति
राजनिर्वृत्तः ॥
सुखरात्रिः स्त्री दीपावितमा
सुखरात्रिका वासारात्रिः तदि
धानं यथा ज्योतिषे तला
राशिगते भानौ अमावास्या ।
नरधिपः स्वात्मादेवान् मिह
नभक्तासंपूज्याथ प्रणम्य च
कृत्वातपावेणप्रादं दपितीर
गुडादिभिः ततोऽपराक्त स ॥
मधेद्योषयेत्रगरेवृषः ला
स्त्रीः संपूज्यतां लोका उत्का
मिच्छन्तिवेष्टतां दम्भ ।

द्वेये प्रदोषव्याप्ता निर्ग यः
तलामेये सदस्योऽंशो प्रदोषे
भूतदर्शयोः उत्कादस्ता नराः
कृष्णः पितृणां मार्गदर्शने इति
ज्योतिषात् अभयतः प्रदाय ॥
प्राप्नोपरदिन पवपुष्पात् द
होकरजनीयोगो दर्शसंस्थात्
परेऽहनि तदाविहाय पूर्व ॥
सूः परेऽस्ति सुखरात्रिका इति
ज्योतिर्वचनाच्च अभयत्र प्र
दोषाव्याप्तावपि उत्कादानेप
दिने पूर्वोक्तपार्वणानुरोधात्
भूतादे यमकवेति उत्काशब्द ।
मचेतसः निराणाः पितृवो या
न्निशापेदत्वा सुदारुणां इति
ज्योतिर्वचनाच्च अत्रैव ॥
लक्ष्मीः पूर्वादेरात्रो पूज्या अ
मावास्या यदा रात्रौ दिवाभागे
चतुर्दशी पूजनीया तदालक्ष्मी
विज्ञेया सुखरात्रिका इति
ज्योतिर्वचनात् उत्काप्रदणा ।
दिपितृकृत्यात् प्राचीनावीति
नादतिगासुखेन कर्तव्यं तथा
चमनुः प्राचीनावीतिनामस्य ग
पस्यमतद्विगापिअमानिध
नात् काव्यविविधभेदाणिना
इति तत्रप्रदणमन्त्रः शस्त्राण

दत्तानां च भूतानां भूतदर्शयोः
उज्ज्वलज्योतिषा देदेदेये
व्यामवक्रिना दानमंत्रस्य अ
ग्निदग्धास्य येजीवा येऽप्य
दग्धाः कुलेमम उज्ज्वलज्योतिः
षादग्धास्तेयांतपरमां गतिं
इति विसंज्ञनमंत्रः यमलो ।
कंपयितव्य आगता येमहा
लये उज्ज्वलज्योतिषावर्त्मप्रप
श्यन्ताव्रजन्ते इति ॥ ॥
ब्रह्मपुराणे अमावास्या यदा
देवाः कार्तिके मासिकेशवात्
अभयं प्राप्य सप्ताश्वदीपेदा ।
रावसानुषु लक्ष्मीं चोत्पभया
लक्ष्मीं सुखं सुमानुजोदरे चत
युगसदस्यान्ने ब्रह्मास्यपिति ये
कजे अतोऽत्रविधिवत् कार्या
मनुष्यैः सुखरात्रिका दिवा तत्र
नभक्तास्य मते वात्सल्यराज
नात् प्रदोषसमये लक्ष्मीं पू
जयित्वा यथाक्रमं दीपवृत्ता
स्तथाकार्याभक्ता देवगर्हपि
चतुष्पथश्मशानेषु नदीपवित
सानुषु वृत्तमूलेषु गोष्ठेषु ॥
त्रेसुयद्देशु च वस्त्रैः पुष्पैः ॥
प्रीतिभक्त्याः क्रयविक्रयभूमयः
दीपमात्रपरितिक्षे प्रदोषे ॥

सुग

तदनेतरं ब्रह्मणो भोजयि।
तादौ विभोज्य चवुभुतिना
अलेकतेन भोज्यं नववस्त्रे
पशोभिना ॥ स्त्रिये सुगंधविद
येषु वाच्यं वै भूतकैः सह
सुगंधः सुन्दरैः सुन्दरमृद ॥
योरिति विष्टः अत्रल
त्मीपूजायां पुष्पदानकालेन
मस्ते सर्वदेवानां वरदासि इ
ति प्रिये यागति स्तुतमपत्रा
नां सामेभूयात् तदज्ञानात्
त्येनमः इत्यनेन वारत्रयं
जयेत् सावरात्राप्रदोषेत्सर्वे
एजयेति ये इति रुद्रधरुता
तज्ज्वरमपि पूजयेति धनदाय
नमस्तुभ्यं निधिपद्याधिपायच
भवंतत्त्वत्प्रसादान्मेधनधान्या
दिसंपदः इति पटित्वाज्वराय
नमः इति त्रिः पूजयेत् ततो दे
वगृहादिपुदीपान्दद्यात् तत्र
मंत्रः अग्निर्ज्योती रविर्ज्योति
श्चन्द्रः ज्योतिस्तथैविश्वं तिस्रः
सर्वज्योतीनां दीपोऽयम् ॥ ॥
तिष्ठन्तां ततो ब्राह्मणान् ॥
वैष्णव्यं भोजयित्वा स्वयं भुक्त्वा
सावे सप्ताप्रत्युषे भविष्यत् ॥
कर्म्मगंथान् यथा सावरात्रे

रुषः काले प्रदीपो ज्वलितान्।
ये वंधुन वन्धुं शुवाचका।
शालयाञ्जयेत् प्रदीपवन्द
नंकयं लक्ष्मीसंगल देतवे ॥
गोरोचनातले चैव दद्यात् ॥
हे प्रसवतः लक्ष्मीपूजामन्त्रः
विष्टपुष्पभाष्यासि पद्मे प
द्मालये ॥ शुभे महालक्ष्मि नम
स्तुभ्यं सावरात्रिं कुरुष्वमे
वर्षाकाले महाज्योति यन्मया
उक्तं सावरात्रिप्रभाते ॥
यातमे लक्ष्मीं पोदतया।
रात्रिः सर्वभूतानां याच
देवेष्वस्मितासम्पत्समृद्धि
याच साममास्तु समंगला मा
तात्सर्वभूतानां देवानां ॥
हि संभवा आद्याता भूतले
देवि सावरात्रि नमोऽस्तुते ॥
लक्ष्मे नमः इति त्रिः पूज
येत् इति तिष्ठ्यादितत्वे ॥ ॥
सावरात्रकः पुं सर्जिकाक्षरः
इत्यमरः ॥
सावरात्रकः पुं सर्जिकाक्षरः ॥
इति राजनिर्घटः ॥
सावरात्रः पुं फलविशेषः तत्र
मृज इति भाषातत्पर्यायः ॥
शीलावृत्तः २ इति रत्नमाला ॥

वंधु

कृतं

सावरात्रनः पुं सावरात्रनगं
धद्रव्यं यथा सावरात्रकरो गंध
आमोदी सावरात्रनः सावरा
वामन इत्येके शुभवामन इत्या
दि इति शहरत्नावली ॥ ॥
सावरात्रनः स्त्री सशीलागो
इति मदीकायां भरतः ॥ ॥
सावरात्रनः स्त्री सशीला
गोः तत्पर्यायः सवरा २ इत्य
मरः सावरात्रा ३ इति
देमवेदः सावरात्रा ५ इति
भरतः ॥
सावरात्रा वरुणापुरी इति मे
दिनी ॥
सावरात्रः पुं स्वर्गः इति पद्
मरत्नावली सावरात्राथरे वि
सावरात्रतः पुं सुशिक्षिताश्च
यथा सावरात्रनः सावरात्रतः पुं इत्य
वः सावरात्रः सावरात्रतः इति
शहरत्नावली ॥
सावरात्राक्षरः पुं बुद्धभेदः ॥
इति देमवेदः ॥
सावरात्रः त्रि सावरात्राथथा
सर्वपापहरे पुण्यसर्वपापदिनि
वारकं सर्वकामार्थदे देवि।
माथकानां सावरात्रं इति
वटुकभैरवस्तोत्रे ॥

सावरात्रः पुं वरुणः राजति ॥
निष्ठाः सावरात्रनं इति
मेदिनी ॥
सावरात्रकः पुं राजति निष्ठाः
इति शहरत्नावली ॥
सावरी त्रि सावरात्रिष्टः यथा
सविशयः सावरी पुत्री विनयी
विजयी भवेत् इति श्रीराम
कवचे सजने दिकथं दत्ता।
सुविनः स्याम माधव इति
श्रीभगवद्गीता सा श्रीयान
मदं कुर्यात् स सावरी तस्यो
ज्जितः तस्मिन् यस्य विद्यासः
पुरुषः स जितेन्द्रियः इति
गारुडे ॥ १६ अध्यायः ॥ ॥
सावरात्रमवः पुं पतिः इति
विकोडशेषः आनन्दार्त्त ॥
सवस्तु ॥
सावरात्रकं स्त्री सावरात्रनक
तमजले तत्पर्यायः सावरात्र
२ इति रत्नमाला ॥
सावरात्रिकः पुं सर्जिकाक्ष
रः इति राजनिर्घटः ॥
सगं स्त्री विष्ठा इति शहरत्नि
कासुन्दरगमिनित्रि ॥
सगणं त्रि सुन्दरगणकः इति
मिहोतकोमदी ॥ ॥

सुगतः पुं वृद्धः इत्यमरः ।
 सुन्दरगमनविशिष्टेति ॥
 सुगतिः पुं प्रतीतकल्पीया
 हेतुदः इति हेमचन्द्रः गुण ॥
 कर्त्ता विशेषः यथा सुगतिः ।
 सोपानप्रभृतयोप्येवमिति
 स्मार्त्तलित्वेन ॥
 सुगंधं स्त्री लज्जतीरकं गे
 यत्वं इति रत्नमाला नी
 लोत्त पत्तं चन्दनं इति ।
 राजनिर्घण्टः ग्रंथिपर्णं इति
 भावप्रकाशः ॥
 सुगंधः पुं रक्तशिग्रुः गंधकः
 चणकः भूतानं इति राजनि
 र्घण्टः समवायातिरिक्तस्य
 संघेन सङ्गन्धविशिष्टेति ॥
 सुगंधकः पुं रक्ततलसी गे
 यकः इति रत्नमाला नाग
 रोगकः इति त्रिकोडशेषः
 कर्कोटकः इति हेमचन्द्रः
 सुगंधतेलनिर्यासे स्त्री जवा
 दिनामगंधद्रव्यं इति राजनि
 र्घण्टः ॥
 सुगंधपत्रा स्त्री रुद्रजटा इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 सुगंधभूतानां स्त्री गंधतृणां
 इति राजनिर्घण्टः ॥

सुगंधमूला स्त्री स्थलपद्मिनी
 रास्त्रा इति राजनिर्घण्टः ॥
 सुगंधा स्त्री रास्त्रा इत्यमरः
 शरी इति शब्दरात्रावली ॥ वं
 याकर्कोटकी रुद्रजटा ॥
 शतपुष्पा नाजली नव
 मालिका सण्णयुधिका पृक्ता
 गंगापत्री सतको माथ ॥ ॥
 वी इति राजनिर्घण्टः अन
 तामातलंगा तलसी ॥
 इति रत्नमाला
 सुगंधामलकं स्त्री मिलितौषध
 विशेषः यथा सवौषधिस ॥
 मापुक्ताः मुक्ता स्त्रामलकत
 कः यदा तदाय योगः स्यात् सुगं
 धामलकाभिधः इति राज ॥
 निर्घण्टः ॥
 सुगंधिः पुं सङ्गंधः तत्पर्य
 यः इष्टगंध २ सुगंधिः ३
 ज्ञातपर्यायः ४ इत्यमरः परा
 मात्मा इति मोक्षधर्मार्थोका
 योनीलकंठधृतवेदः सुगंधप
 त्रं इति मेदिनी सहकारः ।
 इति शब्दचन्द्रिका ॥
 सुगंधि स्त्री पलवालक इत्य
 मरः सुस्नाकशेरु गंध ॥
 तृणां धानकं पिप्पलीमूलं ॥

इति राजनिर्घण्टः ॥
 सुगंधिकं स्त्री कलारं इति
 शब्दरात्रावली पुष्करमूलं ॥
 गोसुवर्णाः सुसुपर्णा ३ श्री
 वं इति राजनिर्घण्टः ॥
 सुगंधिकः पुं महाशालिः इति
 हेमचन्द्रः तरुष्क इति रा
 जनिर्घण्टः गंधकः इत्यमरः ॥
 टीकायां रायमुक्तः ॥
 सुगंधिजसमः पुं प्रीतकरवीरः
 इति राजनिर्घण्टः ॥ सुगंधि ॥
 पुष्पे स्त्री ॥
 सुगंधिजसमा स्त्री पृक्ता इति
 जटाधरः ॥
 सुगंधेता स्त्री सौगंधिः सौ
 रभं इति दलायुधः ॥
 सुगंधिविकला स्त्री जौनियलं
 पणफले लवंगकलिकाफले
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 सुगंधिनी स्त्री आरामशीतला
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 सुगंधिमूलं स्त्री ३ श्रीरं इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 सुगंधिमृषिका स्त्री लुच्छुन्दरी
 इति राजनिर्घण्टः
 सुगमः वि सुखिनगम्यते प्राप्य
 तेषां यथा पते सुगमं

इति सुगंधोपीयादादिप्रकरण
 लिखने ॥
 सुगहनः वि निविडः इत्यमरः
 टीकायां रामायणमः ॥
 सुगहना स्त्री कुंवा सुगहनेति
 विशेषणमिति केचित् नाम
 इत्यन्ये इत्यमरटीकायां २
 मानाद्यः ॥
 सुगहनावृतिः स्त्री कुंवा इत्य
 मरः यत्तस्याने अस्मृषादि ।
 दर्शनवारणा यथा सुगहनानि
 खकाशावृतिर्वेष्टने साजं वा ।
 इति भरतः ॥
 सुगहः पुं चंचुसूचिकपट्टी इ
 ति हेमचन्द्रः सुन्दरालये स्त्री ॥
 सुगहीतः वि सुन्दररूपेण क
 तप्रदानः संपादपूर्वकप्रदधानो
 क्तप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 सुगहीतनामा पुं शुभकामया
 प्रातः स्मर्यते यः स च सुधि ॥
 सुगदिः इति त्रिकोडशेषः ॥
 सुगन्धिः पुं चोरकः इति रा
 जनिर्घण्टः सुंदरप्रियपुक्तेवि
 सुग्रीवः पुं विसोरस्यः प्रा ॥
 लास्ये सुगः इति मेदिनी ॥
 सुतसूर्यपुत्रः किंकिधमिपतिः
 श्रीरामवेदस्य सखा यथा बान ।

रेमंमहेमंमिष्टो कालिने
मत्तजं सग्रीवं जनयामास ॥
तपनस्तपतां वरः इतिवा ॥
स्त्रीकीये रामायणे बालको
उ १० सर्गः किंच दीपमानं
ततो वदति पुष्पेभ्यश्च सता
कृते तयो मथ्येतसुप्रीतो ॥
निदधो ससमाहितः ततो ॥
३ प्रिदीपमानं तो चक्रतश्च
प्रदक्षिणं सुग्रीवो गच्छवश्चैव
वधस्तत्सपागतौ इति तत्रै ॥
वकिं किं धाकोडे ५ सर्गः अ
हेतु पिता सचवर्तमानयुगी
यनवमजिनपिता इति हेमचं
द्रः शिर्षः इन्द्रः राजदेसः ॥
असुरः पवनविशेषः अ
सुविशेषः नागभेदः इति
केचित् शोभनग्रीवायुक्ते ॥
त्रि इति विष्णुः ॥
सुग्रीवी स्त्रीकश्यपपत्नीवि
शेषः यथा मुकीमुकानज
नयत उलूकी प्रत्यलूककान्
मुच्योदकान् पतिगाणान् सु
ग्रीवीन् व्यजायत ॥ इति गारु
डे ६ अध्यायः ॥
सुग्रीवेशः पुं श्रीरामचंद्रः इ
ति शहरत्नावली ॥

सुगतः वि अत्यंतदुर्बलविशि
ष्टः सशस्त्रपूर्वक ग्लेधातोः कप्र
त्ययेन निष्पन्नः इति सिद्धा ॥ ॥
नकोसदी ॥
सुचंचुका स्त्री महाचंचुशकः
इति राजनिर्घण्टः ॥
सुचरित्रा स्त्री साध्वी इत्यमरः
शोभनचरित्रयुक्तेति ॥
सुचर्मा पुं भृजुद्वयः इति वा
जनिर्घण्टः शोभनचर्मविशि
ष्टेति ॥
सुचक्षुः पुं उडुसुबः इति जटा
धरः शोभनलोचनेक्षी ॥
तद्युक्तेति ॥
सुचारुः त्रिमनोहरः यथा
सगरुदशनां तद्वत् पीनोत्र
तपयोधरा इति कालिकापु
राणोक्तदशभुजाडुगाध्याने
सुचित्रकः पुं मतस्पर्कः ति
त्रसर्पः इति शहरत्नावली
सुचरित्रयुक्तेति ॥
सुचित्रवीजा स्त्री विडंगा इति
राजनिर्घण्टः ॥
सुचित्रा स्त्री चिर्भिटा इति ॥
राजनिर्घण्टः ॥
सुचिरायुः पुं देवता इति श
हरत्नावली ॥

सुचुवी स्त्री अग्न्यायुद्धरागर्थ
लोहादियंत्रविशेषः विभिटा इति
भाषा इति केचित् ॥
सुवेतकः पुं शोभनवस्त्रं ॥
सरुकापड इति भाषा तत्
पुष्पापः पटः इत्यमरः ॥
पेटिः इ पटी य इति तट्टीका
सुदरवस्त्रयुक्तेति ॥
सुद्व स्त्री पातमुनसी ॥ शत
लज्ज इति ख्याता इति शहर
त्नावली ॥
सुजनः पुं साधुः मज्जनः ॥
यथा उज्जैनस्य हिंसं गेन सुज
नोपिविनश्यति प्रसंने जल
मित्यारुः कर्हमेः कलषीकृतं
इति गारुडे ५ अध्यायः ॥
सुजनता स्त्री मौजयं यथा
धिगस्तेता विद्याधिगपिकवि
ताधिक सुजनता वयो रूपेव
धिक धिगपि च यथोनिधनव
तो असौजीयादेकः सकल ॥
गणहीनोपि धनवान् वहिर्हा
रेयस्य तृणलवसमाः संतिगुनि
नः इत्युदटः ॥
सुजलं स्त्री कमलं इति राज
निर्घण्टः सुदरमलिलंच सु
दरजलसेवेधिति त्रि ॥ ॥

सुजल्यः पुं वाक्पविशेषः यथा
यत्राजीवान् सुगालीयसदे ॥
न्यं सहवायले सोतकंठे च ॥
हरिः स्पष्टः समजल्यो निगद्य
ते इत्युज्जलनीलमणिः ॥
सुजाता स्त्री तवरी इति राजा
निर्घण्टः ॥
सुजीवंती स्त्री सुगोजीवंती इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
सुट क तोल्य अनादरे ॥
इति कविकल्पद्रुमः पंचमस्वरी
टदयान्नः कसुदयति देत्या ॥
दिरयमिति भीमः तोल्यम
ल्योभावः इति दुर्गादासः ॥
सुतः पुं पुत्रः इत्यमरः ॥
पार्थिवः इति मेदिनी ॥
मातृपितृसभाववत् सभावे स
तकन्यो भवतः यथा शीलं
संभजते पुत्रो मातृ स्नातस्य
वेसता यथा शीलं भवेन्मा ॥
तातया शीलं भवेत् सुतः ॥
यदाणावे भवेद्भूमिस्तदणं स
लिलं भवेत् मातृणां शीलं
दोषेन पितृशीलं पुत्रो न चा
विभिन्नास्त प्रजाः सर्वा भवेति
भद्रशीलिनो इति वाकिपुरा
तोकाशपीयवंशः ॥ ॥

सुतजीवकः पुं पुत्रजीवकवृत्तः पातालखंडः ॥
 इतिराजनिर्वाणः ॥ सुतकोटी स्त्री देवदालीलता ।
 सुतनुः स्त्री नारी इतिराज इतिराजनिर्वाणः ॥
 निर्वाणः शोभनशरीरः सुतहृन् पुं कोकिलः इति ।
 तद्युक्तेषु ॥ त्रिकोडशेषः ॥
 सुतपाः पुं सूर्यः सूर्यवेक । सुतलः पुं अट्टालिकावेधः ॥
 तपथातो रोणादिकासिप्रत्य नागलोकप्रभेदः इति मे
 येननिष्पन्नः इति सिद्धान्तको देनी सत पातालषष्ठखंडः
 सुदी मुनिः शोभन तदिवशं यथा ततोऽथ ॥
 तपोयस्य इति वज्रव्रीहिसमा स्नात सुतल उदारश्रवाः पु
 सनिष्पन्नः ॥ एषोको विरोचनात्मजो वति
 सुतपादिका स्त्री हंसपदी इति भगवतामदेन्द्रस्य प्रियं चिकी
 राजनिर्वाणः ॥ र्वमाणनादिनेलवकायो भूत्वा
 सुतरो व्य अवधारिताय प्रति वद्वामनरूपेण परादिमलो
 पादकं यथा क्रियेव कालः ॥ कत्रयोभगवदनुकम्पये वपुः
 इतिमतेत सुतरो नाधिकरणं प्रवेशित इन्द्रादिष्विद्यमानया
 ता इति सर्पिडीकरणसमाख्या सुसमृद्धया श्रियाः भिन्नैः स्व
 सिद्धान्तः सुतरो तत्र तथा ॥ धर्ममाराधयेत्तमेव भगवन्
 चरणं इति चतिष्पादितत्वं ॥ माराधनीय मपगतसा धसा
 अपि च असुत्ताजनिनः पा आस्ते अयुनापि इति श्रीभाग
 पात प्राणिनः समवस्थिताः ॥ वते ५ सूक्त्य २५ अध्यायः ॥
 मवजास्तत्र सुतरो भवतिग सुतवस्करा स्त्री सप्तपुत्रप्रसूः
 हकस्माणः इति पाद्येष्टहिखंड इति त्रिकोडशेषः ॥
 ५३ अध्यायः शृणु द्विजमहा सुतश्रेणी स्त्री मृषिकपाती ॥
 बुद्धेर्देनापिस्मृतो हरिः ॥ त्वमराः उन्मुशिलोया इति ॥
 ददाति मोक्षं सुतरो किंपुनः ॥ हिन्दीभाषा तत्र पर्यायः ॥
 हंसवर्जनात् इति चतुर्थैव ॥ वेनी २ अग्रोधी ३ मृषिका ।

द्वया ५ चित्रा ५ मषकमारी श्री इत्यमरः ॥
 प्रत्यकश्रेणी ५ शाखरी ८ अ सुतारका स्त्री चतुर्विंशतिबुद्ध
 सागुणाः चतुष्पत्तं कटुत्वं । शासनदेवतोतगतदेवतावि
 आबुविष ज्ञानदोष नेत्रामय शेषः इति हेमचन्द्रः ॥
 नाशित्वे इतिराजनिर्वाणः शोभनतारकायुक्तेषु ॥
 पुसकान्तरे श्रुतश्रेणीति च सुतितः पुं पण्यदः इतिराज
 पाठः ॥ निर्वाणः ॥
 सुतदिवकयोगः पुं विवादो सुतितकः पुं पारिभट्टः इति
 क्तयोगविशेषः यथा सुतदि जटाधरः भूनिम्बः इति शब्दा
 बुक वियद्विलग्न धर्मेष्वमरः रत्नावली ॥
 रुधदि दानवाञ्छितो वा यद सुतित्ता स्त्री कोषातकी इति
 शुभ सुपेयानि सन्तु मम स्यात् राजनिर्वाणः ॥
 शुभमतिवृद्धि सपेति तत्र प्र सुतीः वि पुत्रेष्टः पुत्रवदा
 भावात् इति ज्योतिः सार ॥ चरणकज्ञा इति सुगधबोधया
 सप्रदः अयि च सप्रेतत ॥ करणं ॥
 पंचमेतत्पुनर्वमेदशमेतथा सुती विसृजविशिष्टः यथा ।
 गुरुभृगुको दोषज्ञो विवाहे । शुक्तिगणगणानारमेन पतति
 वद्वेतेषुमे अयमेव सुत कठिनी मससुमाद्यस्य तेनासा
 दिवुकयोगः इति ज्योति । यदि सुतिनी वदवद्या कीदृशी
 स्तत्त्वं ॥ भवति इति हितोपदेशः ॥
 सुता स्त्री स्या पत्ये कन्या इति सुतील्लाः पुं शोभाचनः इति
 मेदिनी उरालभा इति जटाधरः श्वेतशिखः इति
 शब्दचन्द्रिका ॥ राजनिर्वाणः सुनिविशेषः ॥
 सुतात्मजः पुं पौत्रः दौहि । यथा पु रोरासस्य जटवोच
 त्रः इति सुतात्मजाणवृद्धः । कारजलनेव पुः पारभंगः प्र
 नात् दिष्णरात् सुतील्ला सुनिकेतने इतिभट्टोः सगः अति ॥ ॥

शयवेरेवि ॥

सुतेजः पुं नारिकेलवृत्तः ॥

इति दारावली प्रहारां ३

चाशविशेषः तस्य नामोत ॥

रे अन्यतजः यथा सृष्ट्याय

ज्ञानं क्रियं वृषं मृगं स्त्रीकं

लीरात्मा युके दिग्वक्त्राद्द्वयं

निधिपराग्नं समरिणां शुविणं

अंशानेतान् वदति जवनश्या

न्यवेगन् सुवेगान् जनेवो

शान् मदनभवनेष्टाद नीचान्

सुनीचान् इति सत् कृत्यमत्ता

वली अतिशयोक्ते वि ॥ ॥

सुतेजः पुं धन्वन्वृत्तः इति

भावप्रकाशः ॥

सुतेजः पुं अतीतकल्पायार्द्र

देदः इति हेति हेमचन्द्रः आ

दित्यभक्ता इति राजनिर्घण्टः

शोभनतेजोयुक्ते वि ॥ ॥

सुतेला स्त्री महाज्योतिष्मती

इति राजनिर्घण्टः ॥

सुत्रामा पुं इन्द्रः इत्यमरः ॥

सुष्टजायते भुवने सुत्रामाञ्च

संसितिमन् सोः पते दीर्घत्वं

सुत्रामाच इति रुद्रः इति ॥

भरतः ॥

सत्ता पुं अभिषेवेकृती इति

मरः अभिषेवः स्नानमात्रं इति

तत्प्रस्तावान् यत्तोगस्तानं तत्

कृतवान् यः ससत्ताकृष्यति

सजः कृनिपुतन् सत्ताकृतीति

अधीतिवत् कृते इति पाठे ॥

सप्तमी इति भरतः ॥

सदृशं शोभे इति कविकल्पद्रु

मः सुन्दरं इति दुर्गा ॥ ॥

दासः शोत्रधातरयं ॥

सदृगिधका स्त्री दधानामवृत्तः

इति राजनिर्घण्टः ॥

सदृशः पुं वेत्रः इति राज ॥

निर्घण्टः ॥

सदृशिका स्त्री शोभती इति

राजनिर्घण्टः ॥

सुदन्त्रं वि शोभनदंतविशिष्टः

शोभनादंतयस्य इत्यर्थदंतः

पादस्य ददादेशेन निष्पन्नः ॥

सुदन्तः पुं नटः इति केचित्

शोभनदंतश्च ॥

सुदन्ती स्त्री दिक्कविणीविशे

षः सुभदन्तीश्च सदृशनादिनिके

चित् ॥

सदृशं स्त्री इत्तदां इति राज

निर्घण्टः शोभनकृषापुक्ते वि

सदृशं स्त्री इन्द्रनगरं इति

मेदिनी ॥ ॥

सदृशः पुं विसृचकं तस्यो

त्पतियथा तस्मात् प्रसादं कुरु

मेयद्यनुग्रहभागदं अपने

ष्यामि ते तेजः कृत्वा येनेदि

वाकरं रूपं तव कविष्यामि लो

कानन्दकरं प्रभो ॥ तथे

त्युक्तः सरविणाभूमौ कृत्वा

दिवाकरं पृथक् चकार ततेज

शुक्ले विमोक्षकत्वाय तं त्रिम्

लेवापिरुद्रस्य वज्रमिन्द्रस्य चा

धिकं देव्य दानव सेहतैः सद

स्वकिशान्तात्मकं इति साव

ये ॥ अध्यायः अथि

ईश्वर उवाच नायमेभिर्मम ॥

हातेजाः शास्त्रास्ते वै ध्यते मया

देवाश्च सुसते जांसि शस्त्रास्ते

दीयतां मम नारद उवा

च अथ विष्णुमुवा देवाः स्ते

जांसि ददस्व ता मे कं वै ग

तानीशो रुद्रश्च संचामुचका

हः तेनाकरोमहादेवः सदा

साशस्त्रमुत्तमं चक्रं सदृशं

नामज्जालामालातिभीषणं ते

नः शेषेण च तथा वज्रं च ॥

कृतवान् हरः इति पाद्योत्र ॥ ॥

रावेरे ॥ ५५ अध्यायः तच्छ

विबेनविलवेदने यथा ततः ॥ ॥

प्रीतः प्रभुः प्रादात् विसृवेप्रवरं

वरं प्रत्यक्षं तेजसं श्रीमान्

दिव्यं चक्रं सदृशं तद् ॥

त्वादेव देवाय सर्वभूतभयप्रदं

कालचक्रनिभं चक्रं शंकरे ॥

विसृमन्मवीत् वरायुधोऽयं ॥

देवेश सर्वायुधनिवर्हणः सद

शोको द्वादशाक्षो यो मनः सद

शोभनी आरात् स्थिता श्री

चात्रदेवामासाश्चराशवः शि

शोनां रत्नगार्धाय संस्थिताः

नवस्तवद् अग्निः सोमस्तथा

मित्रो वरुणाश्च प्रजापतिः ॥

न्द्राश्चैवाप्यथो विसे प्रजापतः

य पवच दधुर्माश्चाथ वसुवान्

देवो धन्वन्तरिस्तथा तपोसे

वतापसश्च द्वादशैते प्रतिष्ठि

ताः चैत्राद्याः कालान्नाश्च

प्रासास्तत्र प्रतिष्ठिताः तमेव

मादाय विभो वरायुधं शत्रुं स

राणां नहि माविशो कियः अ

मोच पृथोऽमराजपूजितो

भूतो मया देहगतस्तपोव्रतात्

इति वासने ॥ अध्यायः ॥

सुमेरुः जम्बूद्वीपः इति मे

दिनी वृज्जदत्त पिता जिना ॥

नोवतदेवः इति हेमचन्द्रः ॥ ॥

भर्तृजलसंघी यथा सदा
येभ्यः पितृभ्योऽभर्तृजलसं
न्धिनो लब्धं सौदायिकं ॥
इतिदायनम् ॥
सदासुः पुं पाणिपात्रपर्वतः ॥
तत् पर्यायः पाणिपात्रिक
२ इति देमचन्द्रः ॥ ॥
सुदि व सुकपलः इति प
श्चिमदेशे मसिङ्गः ॥ ॥
सुदिनं स्त्री सुभदिवसः या
यासुदिने दुर्दिने शश्वत भूम
तेषु भवेभवे सर्वेषां प्राकृता
नाच देवीने सारङ्गः खयोः सु
दिने दुर्दिने चैव सर्वे क
सौद्वे भव तत् कर्मतपसा
साध्यं कर्मनाच सुभासुभं ॥
इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णजन्म
विशेषः ५३ अध्यायः ॥
सुदिनादे स्त्री मृगस्तुदिने य
या उन्नमेकाभाच आभ्याम
ज्ञादेशान् उन्नमशब्दोऽयं ॥
न्यायः पुण्यशब्दमाह पुण्य
कारभ्यामित्येवमत्रापि तस्य वि
ते पुण्यं सुदिनादे सुदिन ॥
शब्दः प्रशस्तवाची इति सिद्धा
न्तकोमदी ॥
सदीर्घः वि अतिविस्तारः यथा

विवाह्य प्रोत्रियेभुक्तं रा
जामात्यैस्तथैव सदीर्घाणां
पिकालेन तेषां तत्तत् सिद्धि
ति इति व्यवहारतत्त्वं ॥ ॥
सदीर्घयस्मा स्त्री असनयणी
इति शास्त्रचन्द्रिका ॥
सदीर्घफलिका स्त्री वार्ताज
विशेषः सिंगावेयुन इति भा
षा इति रत्नमाला ॥
सदीर्घा स्त्री चीनाककर्करी
इति राजनिर्घण्टः ॥
सुदः कितः वि अतिशयव्यधि
यथा विसृभाये वि के विचे
ज्येष्ठायां ज्वलनेयमे पमि
विवादिता कथा भवत्येव सु
दुःखिता इति ज्योतिस्तत्त्वे भी
मपराक्रमवचनं ॥
सुदुर्लभः वि अतिदुष्प्राप्यः
यथा ब्रह्मनादपि देवतादिभ्यः
त्वादसरादपि अस्मान्नि सिद्धि
लाभाच्च ह्यसिद्धास्तुल्येभ्यः
इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णजन्म
विशेषः ५४ अध्यायः ॥
सुदुर्लभः वि अतिशयदुःखिता
चरणीयः सुपूर्व दुःपूर्व चर
धानोऽस्य अत्ययेन निष्पन्नः ॥
सुदुर्लभः वि अत्यन्तलोपायः

यथा सुदुर्लभं कर्म कृत्वा ।
लोकपालेऽपि प्रभुः पद्मनाभः ।
चिरतो राजन् यथा विपुलये
स्तव इति श्रीभागवते थ स्त
न्ये थ अध्यायः ॥
सुदुर्लभः वि अतिदुःखितः तत्र
णीयः यथा स्वयं समुत्तरीया
सुदुर्लभं युमव भवार्तावे भीम
मदभ्रसौकुटाः भवन् पदास्तौ
रुद नाव मत्र ते निधायया ।
ताः सदनुग्रहो भवान् इति ।
श्रीभागवते १० स्कन्धे २ ५
अध्यायः ॥
सुदुर्लभः वि अतिदुःखितः तत्र
ज्यः यथा तत्त्वा सुदुर्लभः ॥
सुरेष्मिन्नाम्यलक्ष्मीं धर्म्मिणा
आर्यावचसा यदगादराप मा
याम्ग दयितयेष्मिन् मन्त्रा
बद्धन्दे महापुरुष ते चरणान्
विदे इत्यादि कृतत्वधुनश्रीभा
गवतवचनं ॥
सहस्रः वि अतिहरतरः तत्
पर्यायः दवीयान् २ दविष्टः ।
३ इत्यमरः ॥
सहस्रपरादतः वि अतिहरतरि
कृतः चिरधुस्तः यथा अनव
गमेन तत्तज्जाति वरित लदा

णासम्भवात् लतागानुपपत्ति
वृषयुक्तेः सहस्रपरादतत्वात्
इति भाववर्णनं अनुपादेयमेव
देव्यवयवग्रन्थगांधरी ॥ ॥
सहस्रं वि सुन्दरचतयुक्तः ।
यथा भीतः सहस्रपिथायास्य
भेजेभीतिविदम्बने इति श्री
भागवते १० स्कन्धे ३ अध्या
यः सहस्रं सुनयनं आस्यपि
थायसहस्रं वरातीति वा भीति
विदम्बनं भयानुकराणं इति श्री
धर्मसूमी प्रोभनचन्द्रचिन्ती
सहस्रं स्त्री गाढं तद्वति
वि इति शास्त्रावली ॥
समुत्तः पुं वैवस्वतमनुपत्तः
सहस्रराजः यथा तल क्री
डागतो यत्र पावत्या सहितो
हरः स्त्री वृषधारिभिर्बली
स्ततः सहस्रवद्विरो ॥
ततोऽविशदिद स्तत्र मृगया
कृष्टचेतनः बभूव वृषतिः
सद्यः सावयात्रवलान्वितः १
देस्त्रीसिंग मापन्नः प्रतिभ्र
मतिकानने ततो बुधाश्रमश
यादिना वृषाश्रयासती बुधेना
नर मासाय मेघुनायोपमेवि
ता सोमपुत्रादुधाज्ञान ॥

तस्याजते पुरवाः जन।
धित्वा पुनः सा ते पुनः स
युक्ता गता प्रसादात् श
वा स्थापि बुधेनाराधितस्य
चेत्युत्सवतदायादः स्वदः
परमधार्मिकः इति वक्रिपु।
राणेसागरोपाख्याननामाध्या
यः सुधवा विप्रौढधानुष्कः
इति मेदिनी ॥
सुधवा पुं विष्णुकर्मा इति मे
दिनी राजविशेषः इति ७ ॥
राण ॥
सुधवाचार्यः पुं ब्राह्मणवैष्ण
वसर्वाणाम् ज्ञातो ज्ञातिविशे
षः यथा वैष्णवज्ञायनेत्रा
त्यात् सुधवाचार्य पवच।
कारुष्यविजम्बाचमेत्रः।
सात्वत पवच इति मानवे १
अध्यायः ॥
सुधर्माः पुं त्रिनगाणाधिप
विशेषः इति हेमचन्द्रः ॥
सुधर्मा स्त्री देवसभा इत्य।
मरः ॥
सुधर्मा पुं देवसभा ऋद्धी
इत्यादिशेषः ॥
सुधर्मा स्त्री देवसभा इत्य
मरटीका ॥ ॥

सुधा स्त्री अमृतं इत्यमरः ले
पने मूवीं स्त्रुदी गंगा इष्टका
इति मेदिनी ॥
विद्युत् रसः तोयं धात्री ॥
इति नानार्थधनिमंजरी ॥ ॥
हरीतकी मधु इति शाहचंदि
का शालपर्णी इति ॥
राजनिर्घण्टः ॥
सुधांशुः पुं चन्द्रः इत्यमरः ॥
सुधांशुः पुं चन्द्रः इत्यमरः ॥
राजनिर्घण्टः ॥
सुधांशुः पुं चन्द्रः इत्यमरः ॥
राजनिर्घण्टः ॥
सुधाकरः पुं चन्द्रः इति शाह
रत्नावली ॥
सुधोगः पुं चन्द्रः इति त्रिकोड
शेषः ॥
सुधाजीवी पुं सुधया लेपनेन
जीवति यः राज इति भाषातत्
पर्यायः पलंगः २ लेपकः
३ इति त्रिकोडशेषः ॥
सुधांशुः पुं चन्द्रः इति शाह
रत्नावली ॥
सुधानिधिः पुं चन्द्रः इति शाह
रत्नावली ॥
सुधापयः पुं स्त्रुदीतीरं इति
केचित् ॥ ॥

सुधावाणिः पुं धन्वन्तरिः इति
केचित् ॥
सुधाभक्तः पुं देवः इति हेम
चन्द्रः ॥
सुधाभृतिः पुं चन्द्रः यज्ञ इति
सुद्रोक्तमेदिनी दस्ताक्षरः।
मेदिन्यो सुधाभृति रिति ॥
पाठः ॥
सुधामयः पुं भूपालभवने इति
शाहृत्नावली अमृत ॥
त्मके वि यथा रासोत्तामभरे।
ए विभृमभृतात् साभीरवामं
विवा सम्भर्ता परिरभ्य निभेर
मरः प्रेमोपया राधया साधू
त्वद्वदनं सुधामयमिति व्याजं
त्यगीतस्तुतिव्याजाड्डटचुम्बितः
स्मितमनोहारी हरिः पातवः ॥
इति श्रीजयदेवः ॥
सुधामोदकः पुं यवासशर्करा
इति राजनिर्घण्टः ॥
सुधामोदकजः पुं तवराजो ॥
द्रुवावतः इति राजनिर्घण्टः ॥
सुधावेधी पुं ब्रह्मा इति शाहृत्ता
वली बुद्धभेदः इति ॥
त्रिकोडशेषः ॥
सुधावासः पुं चन्द्रः यथा ॥
ज्ञात स्थायाः पतये तभ्य ॥

ज्योतिषां पतये नमः नम
स्ते रोहिणीकांत सुधावासन
मोः स्तने इति तिप्प्यादि ॥
तत्त्वे ॥
सुधावासा स्त्री त्रपुष्पी इति
राजनिर्घण्टः ॥
सुधासिंधुः पुं अमृतसमु
द्रः यथा सुधासिंधोर्मध्ये स
रविटपिकाटीपरिवृते मणि
हीयेनीयेपवनवति चिन्ताम।
णिगरे धिवाकोरमेवे परमशि
वपर्यंक निलया मज्जति त्वा
धन्याः कतिवन चिदानन्दलहरी
इत्यानन्दलहरी ॥
सुधासूतिः पुं यज्ञः चन्द्रः ॥
यम इति शाहृत्तावली ॥
सुधासवा स्त्री प्रतिनिज्ञात्र
लिजिहिका इति त्रिकोडशे
षः रुद्धोद्भूतः इति
राजनिर्घण्टः ॥
सुधाहरः पुं गरुडः इति शा
हृत्तावली ॥
सुधाजत पुं गरुडः इति हेम
चन्द्रः ॥
सुधितिः पुं स्त्री सुधितिः रत्न
मरटीकायां रायमरः ॥
सुधीः पुं पंडितः इत्यमरः ॥

सुधीः स्त्री सुदरवृद्धिः सुष्ठु
धीः इति सुगन्धोपध्याकरणं
शोभनवृद्धिमुक्ते त्रि
सुधुस्यः पुं स्ताडनामगंधद्व
यं इति राजनिर्घण्टः ॥
सुधोद्वः पुं यन्वन्तविः श
ति त्रिकोडशेषः ॥
सुधोद्वः स्त्री हरीतकी इति
त्रिकोडशेषः ॥
सुनरं स्त्री बलभद्रसमयलं
इति शावमाला सुंदरानन्द
जनकेति ॥
सुनरः पुं श्रीकृष्णपाषंड
विशेषः यथा सुनंद नन्दप्र
सवेः सपाषंडैः चक्रादिभि
र्मूर्तिधरे निजायुधैः पुष्पा
श्रिया कीर्त्यजयावलदिभि
र्निषेयमाणा परमेष्ठिनोपति
इति श्रीभागवते १० स्कन्धे
५१ अध्यायः द्वादशाविध
जगद्गोतांगतगद्गविशेषः यथा
यद्येवोच्यते मानंतस्मैके
तदीक्षं सर्वत्र निःक्षिपेत् ॥
आयामेन सुनरः स्याद्राजह
स्तेषु पंचभिः परिणह्ये च तृभि
श्च राजहस्तेः प्रतिष्ठितः ॥ ते
नैवकल्पना राजः स्वहस्तः ॥

अस्याधिदेवता भौमो रत्नती
दे वसंधरा द्वाराणि विं शति
श्यास्वरक्तवित्रावृतानि च ॥
रक्तपद्मावृतो गेहः सकला ॥
धर्मसाधकः अत्र स्थित्वा मही
पालः सुविरः पानि मेदिनी ही
रः पा प्रस्यः ५ इति सुनन्द ॥
सुनरः इति च पाठः ॥
इति युक्तिकल्पतरुः ॥
सुनंदा स्त्री उमा गोरवना इति
पोदिनी नारी इति ॥
विश्वः उमासोवभेदः इति ॥
शावमाला अर्कस्त्रीवृत्तः ॥
हेषरमूल इति भाषा इति
रत्नमाला ॥
सुनयनः पुं स्तगः इति शावचा
न्दिका शोभनचक्षुर्मुक्ते त्रिसुन
यना स्त्री नारी इति राज ॥ ॥
निर्घण्टः ॥
सुनाकृतः पुं कर्पूरकः इति
शावचन्द्रिका ॥
सुनाभः पुं मेनाकपर्वतः ॥
इति त्रिकोडशेषः ॥
सुनामद्वादशी स्त्री द्वादशमा
सीयद्वादशीकर्तव्यव्रतविशेषः य
था अमरीषउवाच कथं सुनाम
भिर्देवोद्वादश्यां सुनिसत्तम ॥

पुन्यते केश वो मर्त्ये भुक्ति
कामफलार्थिभिः वशिष्ठ उवा
च शृणुष्वेकमनाभूयः सुनाम
द्वादशीभ्यो सर्वपापहरां स्वर्गा
भुक्तिमुक्तिप्रदायिका मनसा
पिचिकीर्षन्ति ये द्वादशीं नरो त
माः तेषु चोरेनपश्यन्ति पुनः सं
सारसागरं आद्यं सर्वव्रता ।
नोतवै सवानां नृपोन्नम न
रेः स्त्रीभिश्च कर्तव्यं विलोस्तु
ष्टिकरेपरं मार्गशीर्षे शुभे
मासि शुक्लपक्षे पतव्रतः प्र
थमं चैव गृह्णीयात् द्वादशीं
विधिवन्त्रः मनोवाकायचेष्टा
भिः स विशुद्धो जितेन्द्रियः द
शम्यो नियतः स्नात्वा प्रणिप
त्य जनार्दनं हविष्यान्नकृतार
रः सुविभूताभवेद्भूती उपलिप्ते
शुचौ देशे भोजयेत् दत्तधावनं
उपोष्येकादशीं सम्पूजयेत्
त्वा जनार्दनं सुनामद्वादशीं दे
वचन्द्रं भोक्ष्ये परे हनि ॥ एवं
सं कल्पनियमं प्राणम्य गुरु
भुजं दशम्या मेकमक्ताशीमे
यतः सर्वसंश्रितां एका द
श्या ततः कुर्यादेकविंशः समा
हितः पूर्वं प्रपूजयेत् सूर्यीत ॥

तो देवं प्रपूजयेत् नमस्ते देव
देवेश नमस्ते भक्तवत्सल ॥
भास्कराय नमस्तुभ्यं रवयेका
द्या भानवे नमः सूर्याय देवाय
नमस्ते सप्तमस्यै एकस्मै दिन
मस्तुभ्य मेकचक्रं रथाय च स्तो
तिषो पतयेति सर्वे ते ज्ञो दा
राय च दिवाकर नमस्ते इति ।
प्रभाकर नमोऽस्तुते एवं संपू
ज्य विधितः पुष्पाध्यायते
पनेः दीपैर्वस्त्रैः सुवैवेद्यै ।
स्तुतो विष्णुर्गदं व्रजेत् ततो
ऽनुस्मारेत् देवं दधितीरं च
तादिभिः सर्वैर्व्रजलैः पुष्पै
स्तथा चन्दनवाग्भिः कुंक
ुमाशीरकपूरैश्चन्दनेन विले
पयेत् अच्युतं चार्चयेद्भक्त्या
मालतीं कस्तुरिभृशं गुग्ग
ुलं च तमं पुष्पं धूपं दद्याद्दद ।
निष्ठां पायसापूपसंयादकर
म्भाज्यकदम्बकैः नैवेद्यं ह
रयेदद्यात् फलमोदकपानि
तैः गीत वाद्यैर्हरेर्हृदयप्रणामे
च सुकर्मकः एवं पूजो हरेः
कृता हि ज्ञानप्रदायकं पू
जयेदंतरे नास्ति विप्र केशव
योऽपि ततोऽव्रतां समात्त ॥

अ चंदनेन नवं चंदं स्वर्गिणं
तोयते पूर्णं नमो देवस्य संनि
धौ सदेम मौक्तिकात्तत व
ज्ररत्नसुवर्णकं न्यस्य गभैः
वस्त्रैः पूजयेत्तत्र केशवः यस्य
ये स्त्रिस्थिता मेधाः सर्वमेधेषु प
त्रागः सागराः कृतिदेशाः सौ
त्रायातु नगतं पतिः वने प्रति
रसा दिव्यः सर्वगंधेषु चोत्तमः
चुनेन सहसोत्ति श्रीधरो यम
तिरह्यतां केशवः केशिदा
केशि कंसारिष्ठ निस्तुदन् स
र्वकामप्रदो देवः समेषां पंच
पोहत पवमभ्यर्च्य देवेशं प्र
णिपत्य तमापयेत् द्वादशपं
तत्र तोयेन स्त्रापयेत्तेन मान
वः सर्वपापविनिर्मुक्तो वै स
वी लभते तत्र कृताभिषेकः
पुण्यपात्ता सम्यगभ्यर्च्य केश
वं नवनीतकृतां धेनेत्रास्त्र
णा योपपादयेत् केशवः प्री
यतां देवः केशिदेता महाच्यु
तः समेभवेत्सुप्रीतः इष्टाव
कामान् प्रयच्छेत् पंच प्रदति
एकता शृणुतस्मापियत्फल
ले त्रिंशद्वक्तृते पापं हित्वा स
विविधं नरः सुष्टिं वर्धसहस्रा ॥

णि स्वर्गमोदति देववत् यदा
कालादिदायति स धर्मधनवान्
भवेत् अभावादथ धेनूनां तत्
पात्रं कल्पयेत्ततः तत्फलं हि
विनिर्दिष्टं यथाशक्त्वा तदति
णा भक्त्या फलं समाप्नोति भा
क्तिरेवात्र कारणां योषस्यैव
तमासस्य योषैर्वत्तपयेन्नरः
समादितमनाभूय रसधेनु ॥
पुदायकः आपोनागरति ॥
प्रोक्ता आपोवेन रसूनवः अ
यत्नं वर्तनी तस्मात् नारा
यण इति स्मृतः नारायणः
प्रीयतां मे देवो नित्यं समेषां
व्यपोहत ततः प्रदत्तिं कृ
त्वा ब्राह्मणान् भोजयेत्ततः प
वं हि पौषमासस्य तस्य पुण्यफ
लं शृणु यष्टे वाचैः कृतपा
पं स्वल्पं वायदिवा वक्तुं इत्ता
स्वर्गं समाप्नोति वर्षाणां समुत्ता
मुत्तं माच्येव तमासस्य द्वा
दशीं शुक्लपक्षतः यः तिष्ठे
हि शुविर्भूत्वा एकविंशः समा
हितः ॥ स्त्रापने पूजने
नित्यं ब्राह्मणानां च तर्प
णं प्रदाने नृपणाहेल ॥
इमं मंत्रं मुदीरयेत् ॥

या लक्ष्मीश्च पुरात्रेयी भगिनी
शशिनोः वृजा भक्तौ त्वमपि ।
तस्याश्च सर्वकामदसाधवः प्री
यतां साधवो देवो मधुकैटभ
स्तुदनः वासुदेवो नगत्राणाम
मपायं व्यपोहत ॥ पंचयः
ऊरुते सद्यस्तस्य पुण्यफलं श
ण्णायवज्रमकृते पापं हत्वा सर्व
मशेषतः दिव्यवर्षमहसाणि स
र्ववसति षोडश गुडयेनुप्रदो
माये इहायातः सदा सुखी भ
वेद्वाजव निरातंकः पुत्रैश्च ।
यं समन्वितः तत्र विष्णुपरोभू
त्वा क्रमान्मोक्षमवाप्नुयात् फल
त्वा नामलपत्स्य द्वादशीं नि
यतः शुचिः पूजयित्वा विधाने
न देवदेवैः स्वशक्तिः मंत्रेणा
ने नराजैर्नृ गोविन्दः प्रीयता
मिति गदाभक्ताः सिंगोस्वा
मी गोदासो गोकुतालयः ॥
सर्वकामप्रदो नित्यं समेषां
व्यपोहत स्तुते वंशकं राधेन
भक्तपुष्ट्यात् हिमानये ततः प्र
दत्तिं कृत्वा शृणु पापं यथा
तथं वलीवटं सहस्राणां दशा
नां धुर्विवादिना न तैस्तत्फल
लमाप्नोति द्वादशपण्यद्वये ॥

नृप दिव्यवर्षमहसाणि सगति
एतिसुगतिवत् चैत्रस्य द्वादशी
सुक्तां समुपोष्य नृपोत्तम ॥
स्वात्वा प्रपूजयेद्विंशं जगताः
नराचारिणं पूर्वोक्तविधिबत
स्वात्वा गोमूत्रे गोमयेन च स्त्रा
पयित्वा स्तुते नैव पंचानां गंधा
संयुतैः अद्रिः पश्चात् प्रपू
ज्येवं गंध धूपविलेपनैः पु
ष्पैर्वा सोभिरेवंदि मंत्रेणा नो
न तुदिमान् प्रवेशने यथा
शीलो जगतां रताण्यच उ
ष्ट्रानां विनिर्जितमसि विल
रतो हरे विष्णुर्भवमे प्रीतो
जिष्मर्देवः सनातनः सर्वपा
पविनाशाय विलसै प्रीयता
मिति मधुधेनुमभावाच्च शक्ति
तः पात्रमेव च दत्वा यत्फल
माप्नोति तदिदं कमनाः मृ
णपूर्वजमिति यत् पापं विद
जमविमो प्रतं वर्तते सकल
हत्वा स्वर्गलोके महीयते वै
शाखिसुतमासस्य पूजयेन्मा
धुस्तुदनं पूर्वोक्तविधिना राज
नसोवर्णं मधुस्तुदनं जलकं भे
तुं संस्थाप्य मंत्रेणानेन पूजयेत्
प्रकारां वेजले धातुकृता वेदाः

पुरादरे मधुना ते दत्तः सो ।
 पि तेनासि मधुमूदनः समे
 भवत् सुप्रोतो देवदेवः सना
 तनः सर्वपापविनाशाय प्री
 प्रीयतां मधुमूदनः चतुर्धनुम
 चोदता ब्रालाणान् भोजयेत्
 तं ततः प्रदत्तिं कुर्यात् त
 त्वा देवान् यद्योपगान् यवेत्
 तपमाणासतस्य पुण्यफलं
 शृणु कथितानां सदस्यस्य सम्य
 ग्दत्तस्य पुण्यं तत्फलं समवाप्नो
 ति भक्तिपुत्रोऽप्यसंशयः याव
 दिन्द्रो वसेत् स्वर्गात्तावदेव स
 ति हति ज्योतिर्येव तस्मात्स
 युक्तपक्षे तद्वा दशी पूज ॥
 ये द्विधिवद्भक्त्या समुपोष्य ।
 विविक्रमं जलधेनुमथो दद्या
 द्विप्राय नियतः शुचिः यज्ञभा
 गभुजो देवान् सन्निदत्तं क्रा
 मैस्त्रिभिः त्रैलोक्यं आरुते त
 स्मात् तेनासितं विविक्रमः
 विविक्रमं त्रिलोकेशं प्रीणाया
 मित्रिविक्रमं ततः प्रदत्तिं क
 कृता ब्रालाणोभ्यश्च दत्तिं क
 तात् भोजयेत्तोस्तु शृणुतस्य
 पियत्फलं वाजयेयस्य यज्ञस्य
 सम्यगिष्टस्य पार्थिव तत्फलं ।

लभते सर्वः परचेद सखीभ
 वेत् वामनं तत्पाषाणस्य
 मपोष्य प्रयत्नतः द्वादशीनिय
 ताहारो वामनं तत्र पूजयेत्
 दिताय सर्वदेवानां आदिन्या
 कामदो यथा तथा त्वभव
 मेदेव वामनो वलिवधनः ॥
 तिलधेनं ततो दद्यात् वाम
 नः प्रीयता मिति तदभावात्
 या पात्रं यथाशक्त्वा च हति
 णां पूर्वजन्मकृते पापसिद्ध
 जन्मकृते च यत् तत् सर्वं ति
 निदत्ताय परत्र च शुभं गति
 आवाप्तस्य तस्मात्स्य द्वाद ।
 षणं युक्तपक्षतः यः त्रिवेजिय
 तो भूत्वा समुपोष्य जनादेन
 समञ्जयेत् यथाशक्त्वा पूर्वो
 क्तविधिना ततः धेनुं सर्वगुणो
 यतो ब्रालाणाय निवेदयेत् स
 त्रेणैव शर्जेद् योराण विदि
 तेन च समादाय ततो लक्ष्मीं ।
 लोकेभ्यः तीक्ष्णगरे स्वपि वि
 आवाप्तो मासि श्रीधरो तिज ।
 गत् पते आवाप्तो श्रीधरो देवः
 श्रीवत् सः श्रीनिकेतनः प्रीय
 यतां द्विप्रियः कृतो गतिमि
 षो ददन् मे गवां दश ॥ ॥

सदस्तेषां पात्रदत्तेन यत् फ
 लं सकले लभते सर्वो भक्तियु
 क्तो तसंशयः स्वर्गेषु विपुलान्
 भागान् भुनक्ति सरराडिव ॥
 तेनेव विधिना राजन् मासेभा
 इपदे तत् समुपोष्य ततो भक्ता
 रुषीकेशं प्रपूजयेत् ॥ सुक्ता
 धेनुं मथो दद्यात् यथाविभव
 विस्तरात् रुषीकाणीन्द्रिया
 णां कृतेषां मीशोजगत्पतिः
 करोति कर्तुं भूतोऽसौ रुषी
 केशो भवान्तः देवदेव रुषीके
 शं भूतेषु प्रभवाच्च यं ॥ श्री
 णा यामि समे प्रीतो मम पापं
 व्यपोदत एवं प्रदत्तिं कृत्वा
 विपुलोकं महीयते द्वादशपा ।
 समुपोष्यैव पद्मनाभं तथापि
 ने पूजयेद्विधिवद्भक्त्या गेय
 भूपविलेपनैः गंधधेनुं ततो
 दद्यात् कर्णगुरुचंदनैः ऊ
 कुमेन दिशजेन्मृदितशर्क्यं विव
 र्जयेत् पकाराण्यगते तोये स
 पतो यस्या वेधसः निवासाय भ
 वन्नाभ्यां पद्मनाभोसि इत्युत
 प्रीयतां पद्मनाभो मेदुःकृतं ।
 चोपशम्यत इत्युक्ताते सम
 भ्यर्च्य दद्यात् येन विजातये ॥

इत्येवं तपमाणास्य तस्य पुण्य
 मनः शृणु समजन्मकृते पापं
 सत्यं वा यदि वा ब्रह्म दग्धा
 तत् सकलं भूप विपुलोकं स
 गच्छति कार्तिकस्य तस्मात्स्य
 पकादशपासुपोषितः प्रसन्न ।
 कोथयेद्वा त्रौ श्रद्धा भक्तिमम
 न्दितः नृत्वं गीतेस्तथा वाद्यो
 ऋग् यजुः साम मंगलैः वा
 णायणवशाद्देश्यपुराणश्रव
 णेन च वामदेवकथामिच्छुलो
 त्रैरन्येषु तादृशैः सुभाषितै र्नि
 न्द्रजाले भूमिप्रभाभिरेव च
 पुष्पैर्भूषयेत्तदेवै दीपवत्तेशु
 प्रोभनेः ॥
 दोमैर्भस्मैश्च पूषैश्च फलैः शाकै
 श्च पायसैः इत्योर्विकारे ॥
 मधूना द्वादशाक्षौः सदादि ।
 मेः ऊर्वैश्च कस्य मंजयासा ।
 त्रिकालवर्णेन च रुष्याभ्यां
 श्वेतशक्ताभ्यां च नृनाभ्यां च सर्व
 दा ऊंचुमालककाभ्यां च शक्ता
 चैः सकृत्कृतोः तथानानावि
 धैः पूषेर्देव्यैर्वा विविक्त्रियायनैः
 तस्मात्तस्मात्प्राप्तायां द्वादशपा
 मरुतोदये स्नात्वा नदीजलेः
 पुण्यैः प्रतिमां स्नापये ॥ ॥

ततः उचितं तपः श्रमां ता
सो रोप्यो सुवर्णां वैस
वी प्रतिमा यत्र चित्रे समाक
चित भवेत् तत्र स्थानादि पूजा
च वेद्यां कार्या च विले ॥
आदौ च तेन तैलेन मधुनात
दनेतरं दद्यात् तैरेण च ततः
पंचगव्यं नृणां सुवित ३ इत
नमाय चूर्णं मसूरा मलका
निचरो अंकालीयकं चैव नाग
वर्णकं तथा सध्वजं प्रियंगु
शुमान्तं गन्धैस्तथा सर्वौष
ध्याः सर्वगंधाः सर्वबीजानि च
नेमां गन्धानि यथा लाभं रत्नानि च
ऊर्णोदकं हस्तिदन्तं हृताम्रं च
यश्च गोहृता तथा नदीतीराद्
वा स्थानात् च लोकात् से
गमात् हृदात् हृत्स्थानाच्च
सरसस्तथा पर्वतमस्तकात्
पताभिः स्नाप्य देवेशं दद्यात्
रोचनां शुभां ततस्त कलसादेषा
यथाग्रामं सलेकतां जा
तीयलवसं युक्ताः सफलाश्च
सकांचनाः पुष्पाश्च वेदशास्त्रेन
वीणा वेणु रवेण च शब्देन
मधुरैर्गो वसूत मागधं वनिना
पव संस्थाप्य गोविन्दं स्तुति

प्रसलेकृतं सुवासं पूजयेत् ॥
न समुनाभिश्च कंदमैः दीपै
धूपैर्मनोहैश्च पादसेन तृभूति
णा नानारत्नप्रभैश्च रोमैः पु
ण्यैः सह लिङ्गैः वा सोभिभू
षणैः हं यो गोभि रश्चैर्गजे
रपि बालाणां पूजनीयाः ॥
शु वि सो गद्याः समुत्तमं
विष्णो रात्रौ प्रसूतस्य दामो
दरगतं यतः ब्रह्म इत्युच्यते नासि
मेव हि दिनं दृष्ट्वा ते विष्णो
प्रकृत्या वा सनातनी इत्येवं
प्रतिवीदानात् फले प्रा
प्नोति मानवः सुवर्णसमहा
धेनुं दत्त्वा नृपवरोत्तमः ॥
त्वा पापान्मरोषाणि प्रातः
जन्मान्नराणि वै ॥ वैसवं
लोकमाप्नोति यावदिन्द्रा ॥
श्रुतं देशं सम्यगत्र ब्रह्मैर्ची
णात्समजन्मानुगं फले ददाति
भगवान् विष्णुः कामान् मो
क्षं न रेख्यं ब्रह्मणा न भो
जयेदक्षः भक्षेह चावचे ॥
रपि ततः प्रदत्तां कृत्वा
यथाशक्त्या च दत्तां ॥
कलसान् द्वादशैर्वै वब्राह्म
णेभ्यः प्रदापयेत् वस्त्रे ॥ ॥

णावेष्टितं श्रीवान् हेमगर्भोप
शोभितान् दधिहीरयुतांश्च
वसगुणान् च पृथुरिणः शक्ति
यथा तथा दद्यात् भक्तिरेवात्र
कारणं प्रसंगेनापि योगजन
सुनामद्वादशी नरः कथेति ॥
पुण्यभागी स यथा देवोद्भ
वो वलिः पवे यः ऊरुते राज
न सुनामद्वादशी नरः राज
सूयजस्य फले समधिकं भवे
त् सर्वदानेषु यत् पुण्यं यच्च ॥
पुण्यं तपो वने सर्वतीर्थेषु यत्
पुण्यं तत्पुण्यं मसूरा हृते गावो
द्वादशदातव्या वसुधुमान् किं
चनं अलाभे चैव गामैकां पात्रं
वास्वर्णसंयुते मासे मासेऽथ
वाप्येवं चंचलं जीवितं यतः व
क्रविद्वादि धर्मस्य कर्तव्यं
द्वेन जायते पतन्मृतास्तु ॥
मेधावीनतत्र ग्लपेयन्मनः न
तस्य विजलाभोक्ति भक्तिश्री ॥
सो हि केशवः अनेन विधिना य
स्तद्वादशी प्रतिवत्सवं कृत्वा
नरः परं याति विष्णुलोकमनाम
य सुनामद्वादशीं सेव ब्रह्मना
श्रुतमाव्य आद्या नरेस्तु कर्त
व्या तोषयति जनार्दनं ॥ यः ॥

श्रुतं कौतुकेन पुण्यं पुण्यं
न द्वादशी नरः तावुभोगच्छ ॥
तः सुगं कर्तुं विलस्यते ब्रह्मे
न इति वक्रिपराणो सुनामद्वा
दशी नामाध्यायः ॥
सुनामः पुं शुनीस्तन्यं सर्पायुः
कलविक इति मेदिनी सुनाम
कः पुं वक्रपुष्पवृत्तः ॥
इति शब्दचन्द्रिका सुन्दरना
ल युक्ते वि ॥
सुनामिका स्त्री काकनासा इ
ति बाजनिर्वाहः शोभननामा
त युक्ते वि ॥
सुनामीशः पुं इन्द्रः इत्यमरः
सुनाशीरश्च ॥
सुनिषा स्त्री जिगिनीवृत्तः
इति भावप्रकाशः ॥
सुनिष्ठितः पुं बुद्धविशेषः
इति विक्रान्तशेषः ॥
सुनिष्ठितः त्रि सुन्दरनिष्ठय
विषयो भूतः इति हलायुधः ॥
सुनिषण् स्त्री सुनिषण्क
प्राकं इति विक्रान्तशेषः ॥
सुनिषण्क स्त्री शाकविशेषः
सुपुष्पी इति भाषा तत् पर्यायः
वित्तं इत्यमरः सुनिषण्
३ बुद्धः ५ इति विक्रान्तः ॥ ॥

शेषः अथ शानः अवि
दाही विदेष्टः संग्राही स
निष्ठाकः इति राजवल्लभः अ
न्यतः शितावरणवृद्धयः स
निष्ठः वि अत्युत्तमः सष्ट
वै निरुद्धं तपधातोः क्तप्र
त्ययेन निष्पन्नः ॥
सुनीतिः स्त्री शोभननयः धु
वमाता इति मेदिनी शोभन
नीतिविशिष्टेति ॥
सुनीयः वि धर्मशीलकः इ
त्युणादिकोषः ब्राह्मणः इ
ति संतिप्रसारोणादिवृत्तिः ॥
सुनीलः स्त्री लामजकं इति
राजनिर्वाणः ॥
सुनीलः पुं दाडिमः इति राज
निर्वाणः सुन्दरीलवणं
सुनीलकः पुं नीलभृंगराजः
नीलमनः नीलरत्न इति रा
जनिर्वाणः ॥
सुनीला स्त्री अतसी विल
क्रान्ता जरतीतृणा इति
राजनिर्वाणः ॥
सुवः स्त्री जलं शोभना नौ
यत्रतः सुवजलं इति सुग
बोधदीकायां दुर्गादासः ॥
सुनौः वि शोभननौकाविशि

ष्टः शोभना नौ यत्र यस्य वा
इति वज्रवीदि समास निष्पन्नः
शोभननौकायां स्त्री सु
न्दः पुं वानरविशेषः यथा
जाम्बवान् ऋषभः सुन्दो व
स्तः शतवलिः पृथुः व्य्का
नीकायुपताश्च दुमानादाय
सर्वतः इति बाल्मीकीये रामा
यणे युद्धकोडे ५० सर्गः राल
सविशेषः यथा अथ कालोप
मोयुदे सुनौ सुन्दोपसुन्दयोः
यज्ञविष्णुकरो नौ तेनैव राणा
मि पुत्रकं इति ॥
रामायणे बालकोडे २० सर्गः
सुन्दः वि मनोहरं तत्
पर्यायः रुविः २ चक्र ३
सुसमं ४ साधु ५ शोभनं ६
कांतं ७ मनोऽरमे ८ रुच्यं ९
मनोज्ञं १० मंजु ११ मंजुलं १२
इत्यमरः ततोद्धारि १३ लो
स्य १४ भद्रकं १५ रमनीयं १६
रामायणिकं १७ इति तट्टीका
वेधुरं १८ वेधुरं १९ प्रेशलं २०
पेसलं २१ वामं २२ रामं २३
अभिरामं २४ नन्दितं २५
सुमनं २६ इति शब्दरत्नावली
वल्गु २७ हारि २८ ॥ ॥

सुपंध्या २५ अभिरूपं ३ दिवं
३ इति तट्टीका ॥
सुन्दरः पुं कामदेवः इति
केचित् वृत्तविशेषः सुंदरी
इति भाषा यथा जं वृत्तवाल
खदिरसिंधुवाशश्च सुंदरः यथा
मन्यतमाकारं निर्मलासुनि
भावयेत् इति सुखबोधः सु
न्दरी स्त्री नारीभेदः इत्यमरः
सुष्टु उनत्रि आर्द्रयति मनं
इति सुन्दरी उन्धी क्ले दे
सुपूर्वः नास्तीति अरः निपा
तनाडलोपः नदादिनादीप
रूपलावापसंपन्ना सुन्दरी
इति तट्टीकायां भरतः तरुभे
दः इति मेदिनी हरिद्रा इति
शब्दचन्द्रिका त्रिपुरसुन्दरी
यथा अंगुष्ठानामिकायोगत्
वामहस्तस्य पार्वति तर्पयेत्
सुन्दरी देवीं समुद्रां च सवा
हनां इति तत्रसारेश्वरीविद्याम
कराणां योगिनीविशेषः यथा
तावन्मंत्रं जपेद्विद्वान् या
वदायाति सुन्दरी ज्ञानाट्टं
साधकेन निष्ठाये याति नि
श्चिते इति तत्रैव योगीसाधन
प्रकरणं ॥ ॥

सम्पद्युनौ दिसे इति कविक
कल्पद्रुमः सम्पते इति दुर्गा
दासः ॥
सम्पन् वि यत्तकनी यथा
सुजोयत्तसंपोणे सर्वसन्
नः सर्वयजमानाः सत्रिणाः
इति सिद्धान्तकोमदी ॥
सुपक्कः पुं सुगंधाश्च इति श
ब्दचन्द्रिका शोभनपरिणतेति
सुपत्रं स्त्री तेजपत्रं इति
शब्दचन्द्रिका ॥
सुपत्रः पुं आदिस्वपत्रः पलि
वाहतां इति राजनिर्वाणः ॥
सुपत्रकः पुं शिगुः इति राज
निर्वाणः ॥
सुपत्रा स्त्री रुद्रजटा प्राता
वरी पालकं शमी शालप
ापी इति राजनिर्वाणः ॥
सुपत्रिका स्त्री जतका इति
राजनिर्वाणः सुपथपुंसकारः यथा
सुपथ स्तुतिप्रथाश्च सुपंध्याः
सुपथोपि च इति शब्दरत्नाव
ली सुपथोपि च इति शब्दरत्नावली
शोभनपथयुक्तेति ॥
सुपथ्या स्त्री श्वेतविली इति
राजनिर्वाणः सताकाये वि
सुपंध्याः पुं सत् पथः इति

शहरत्नावली ॥
सुपर्णाः पुं पद्मनाभदत्तकृत
व्याकरणाविशेषः यथा धेय्या
वधेयवीराः श्रीपद्मनाभनिवे
दितं उक्तो व्याकरणादर्शः
सुपर्णा स्तस्य पंजिका ततो
हि वालवोधाय प्रयोगाणां
चदीपिका उणादिवृत्तीरवि
ता तथाचधानकौमुदी इति
तदीयपरिभाषावृत्तिः शोभन
पद्मं च शोभनपद्मविशिष्टेति
सुपर्णा स्त्री वचा इति शब्द
वदिका ॥
सुपर्णाः पुं गरुडः इत्यमरः
सर्गावृद्धपत्नी कृतमालकवृ
त्तः इति मेदिनी शोभनपर्णा
विशिष्टेति ॥
सुपर्णाकः पुं आश्वत्थवृत्तः
इति तत्समासा सप्तव्यवृत्तः
इति तदाधः गरुडः इति हे
मचन्द्रः सुपर्णाकेतः पुं ॥
विष्णुः इति ॥
हलायुधः
सुपर्णा स्त्री पद्मिनी इति श
ब्दमाला ॥
सुपर्णाव्यः पुं नागवेशरः
इति त्रिकां उपोषः ॥ ॥

सुपर्णिका स्त्री सर्गाजीवती
पलाशी शालपर्णी रेणुका
वाक्चरी इति राजनिर्घण्टः ॥
सुपर्णी स्त्री कमलिनी गरुड
माता इति मेदिनी ॥
सुपर्णीतनयः पुं गरुडः इति
हलायुधः सुपर्वा पुं देवता
इत्यमरः बाणः ॥
वेशः पर्व धूमः ॥
इति मेदिनी सुपर्वा ॥ ॥
स्त्री स्येनद्वी इति राजनि
र्घण्टः सुन्दरपर्वविशिष्टे च
सुपर्णा स्त्री विजयवर्गा इति
राजनिर्घण्टः ॥
सुपर्णा स्त्री योग्यव्यक्तिः त
त्रदानविधियेष्टा तस्मात् स
र्वात्मना पात्रे दद्यात् कनकद
त्तिणामिति सर्वेषां मेव पात्रा
णां परं पात्रं महेश्वरः यतन्ते ।
त्रायते यस्मादतीव नरका
त्तदादिति पात्राणां ध्यात्मका
माया विशुद्धा श्रुतिहोत्रि
णः देवताश्च तथा मायागोदानं
येतदुत्तममिति सर्वत्र गुणवदानं
सुपर्णादिष्वपि स्मृतदेशे काले
विधानेन पात्रे दत्तं विशेषतः पात्रे
विया

तपस्यादि गुणयुक्ते इति च
प्रायश्चित्ततत्त्वे अपि च त
स्मात् सर्वात्मना पात्रे दद्यात्
कनक सुतसं अयात्रे पात ।
येदृजं सुपर्णा नरकातीव इ
ति शुद्धितत्त्वं शोभन भाज
ने शोभनं च तत् पात्रं चेति ।
इति कर्मधारय समास निष्प
न्नं उत्तमपात्रयुक्ते च शोभ
नपानभाजने एक त ॥
कारवत् ॥
सुपानः त्रि पानयोग्यः सुखेन
पीयतेऽसौ आतोऽनोऽदवि
द इत्यनेन कर्मणि अनया
त्ययेन निष्पन्नः इति सुगंधवो
धव्याकरणं ॥
सुपर्णः पुं चतुर्विंशतिवृत्तादे
दन्तगतवृत्तादेदिशेषः इति
हेमचन्द्रः सप्तवृत्तः इति
राजनिर्घण्टः पतिविशेषः स
त्संपातिपुत्रः यथा निर्देग्ध
पते संपाति वानराः सुमहो
जसः इत्युपक्रमा कसीता ।
केनवाट्टो कोवा दशति मे
धिलो तदाव्याप्तं भवाच्च सर्व
गतिर्भव वनौकसां सह रीव
प्रतिसंस्तुता नसीताश्च ॥ ॥

तिसमाहितान पुनराश्वासयन्
मीतश्च वचसमब्रवीत् अह
मस्मिन् गिरौर्गुं वक्रपानन
मायते विराजिपतितो वृद्धः दी
णमाणापराक्रमः तं मावेवं
गतः पुत्रः सुपर्णो नामक
मतः आहारेण यथाकालेति
भर्त्ति पततां वरः इति
वाल्मीकीये रामायणे किंकिंधा
कोट्टे ५४ सर्गः ॥
सुपर्णकः पुं चतुर्विंशतिभाष्य
देदन्तगतवृत्तादेदिशेषः इति
हेमचन्द्रः गट्टभांडवृत्तः
इत्यमरः ॥
सुपर्णिका स्त्री जीवती ज्यो
तिष्मती इति राजनिर्घण्टः ॥
सुपर्णेन स्त्री सहस्रमहेन मा
चा पारिभाषा इति केचित्
सुपर्णेन स्त्री गजवं इति राजनिर्घण्टः
सर्पावा वि शोभनपानकलो
सुष्ठु पिवति इति सुपूर्वपाधातोः
कानिप प्रत्ययेन निष्पन्नः इति
सुगंधवोधटीकायां ॥
उर्गादासः ॥
सुपर्णः पुं कोलकन्दः विष्णु
कन्दः इति राजनिर्घण्टः ॥ ॥
सुपर्णिका स्त्री जतका इति ॥

राजनिर्वाणः ॥
सपुत्रा स्त्री स्थलपद्मिनी इ
ति राजनिर्वाणः ॥
सपुत्रं स्त्री त्वंगं इति शब्द
चन्द्रिका आरुह्यं प्रपौंडरी।
के त्वं इति राजनिर्वाणः ॥
स्त्री गोरजः यथा सपुत्रे रा।
कौर्णं रुसमथनुवो मंदिर म
होपुरो धायन् धायन् यदि
जपति भक्तिस्तव मत्र इति ते
त्रसारः ॥
सपुत्रः पुं रक्तपुष्पकः पा
लितामादा इति भाषा इति
शब्दचन्द्रिका शिरीषः हरिडः
राजतरुणी इति राज
निर्वाणः ॥
सपुष्पिका स्त्री पाटला इति
राजनिर्वाणः ॥
सपुष्पी स्त्री सेतापराजिता ॥
जीर्णफंजी शतपुष्पी मिश्रे
या द्रोणपुष्पी इति
राजनिर्वाणः कदली इति
शब्दचन्द्रिका ॥
सपुत्रः पुं वीजपूरः इति
राजनिर्वाणः ॥
सपुत्रकः पुं वकपुष्पवृत्तः
इति रत्नमाला ॥

सपुत्री स्त्री लिंगोत्तरप्रयुज्यमा
नम्रस्य विविधोऽयं सतः सप्तमी
विभक्तौ वेदवेचनं इति सुगंधो
यथाकरां सुपमादिव्या क
रागमते एकविंशति विभक्तौ
नो संज्ञा ॥
सप्त स्त्री सप्तमिः तत् पर्यायः।
यः साधिका २ इति हेमचन्द्रः
सप्तः त्रि निद्रितः तत् पर्यायः
निद्राणां २ शयितः ३ इति हे
मचन्द्रः तस्य बोधने विधिति
वेधो यथा द्रवित स्तुवितः
कामी विद्यायी कृषिकारकः
भाजरीचप्रवासी चमसप्तमा
नम्रकोथयेत् मलिकाश्च
मरी सपौ राजा वैवालयक।
स्तथा परम्प्रापिच मूर्खश्च
सप्तचातकः त्रि हिंसः तत्
पर्यायः दण्डेयः २ इति वि
कांडशेषः ॥
सप्तजनः पुं अर्द्धरात्रः इति
जटाधरः निद्रितलोकश्च ॥
सप्तज्ञाने स्त्री सप्तः इति ज
सप्तविलने साधुः ॥
सप्तमिः स्त्री सप्तमता ॥
निद्राविश्रामः
शयनं इति मेदिनी ॥

सप्तमिभा स्त्री मदिरा इ
ति राजनिर्वाणः
सप्तमिष्ठा स्त्री पंचाक्षरावृत्ति।
छन्दः सतद्विविधः पंक्तिः पि
या च यथा उक्थ्यात्सुकथान
या मथ्या प्रतिष्ठा सा सप्तमिका
गायत्री च तत् श्रुतिगुणसु
दहती तथा पंक्तेरुदाहरणं
तच्छब्दे दृष्टव्यं ॥
प्रियाया यथा सल्लभः प्रिया
व्रणसद्विवो विलसत कलाः ॥
अभवन् प्रिया सखैरिति
इति छन्दोमंजरी सन्दरपत्रं
साच ॥
सप्तमिष्ठितः पुं उडम्बरवृत्तः ॥
इति राजनिर्वाणः सन्दरप्रति
ष्ठापुक्तेर्वि ॥
सप्तमीकः पुं ईशानदिगगजः
इत्यमरः शिवः कामदेवः इति
केचित् शोभनांगं ॥
तपुक्तेर्वि ॥
सप्तमः पुं शुक्लवल्गः इति
हेमचन्द्रः सन्दरप्रभापुक्तेर्वि।
सप्तमा स्त्री वाङ्मयी इति राज
निर्वाणः अप्रिजिज्ञाविशेषः
यथा सप्तमा पद्मरागाभावा
रुणां दिशि संस्थिता। इति

तंत्रसारः शोभनदीप्तिश्च ॥
सप्तमातं स्त्री शुभसूचकमा
तः कालः प्रभातिकपाठसंग
लवाको यथा सुकेशिरुवाच
किं तदुक्तं सप्तमातं शंकरा
महात्मना प्रभातेयत् पठन्म
त्तोमुच्यते पापबंधनात् कृष्ण
य ऊचुः श्रुयतां रातः सप्त
ष्ट सप्तमातं दूरोदितं श्रुता
स्मृता पठित्वा च सर्वपापैः प्र
मुच्यते ब्रह्मा मुनिरिति पुरा
तकारो भानुः शशी भूमिस्तु
तोबुधश्च यरुः सप्तमः स
हभावजेन ऊर्वेत्सर्वं ममस
प्तमातं भृगुर्वशिष्ठः कतरंमि
राष्ट्र मनुः पुलस्त्यः पुलहः स
गोतमः वैभो मरीचिश्च
नोऽमलोकः ऊर्वेत्सर्वं मम
सप्तमातं सनतकुमारः सन
कः सनन्दनः सनातनोऽप्यसु
विपिंगलोच सप्तमः सप्तम
सातलाश्च ऊर्वेत्सर्वं ममस
प्तमातं सुधीमगन्धासप्तसास्तथा
पः सप्तपाकाश्च जलितेचतेजः
नभः सप्तवृन्दता सदेव ऊर्वे
त्सर्वं ममसप्तमातं सप्तमीवा
सप्तकुलाचलाश्च सप्तर्षयो ॥

दीपवराश्च सुप्र भूरादि कृत्वा
भुवनानि सप्त कर्तुं सर्वं मम
सुप्रभाते शम्भुप्रभाते परमं ।
पवित्रं यः संस्पृशेद्वा शृणुया
चुम्बत्वा दुःसुप्रनाशो ननु स
प्रभाते भवेच्च सत्यं भगवत्
प्रसादात् इति वामन पुरा
णे १५ अध्यायः ॥
सुप्रभाता स्त्री नदीविशेषः ॥
यथा अरुणा समाणा आंगि
रसी सावित्री सुप्रभाता ऋते
भरा सत्यरेति मदानयः इति
श्रीभागवते ५ स्कंधे २ अध्या
य शोभनप्रभातयुता रात्रिश्च
सुप्रयुक्तः त्रि शोभनप्रयोग
विशिष्टः सुप्रपूर्वयुज्यतां
क्तप्रत्यय निष्पन्नः ॥
सुप्रयुक्तशरः पुं कृतदस्तः
इति हेमचन्द्रः ॥
सुप्रयोगविशिवः पुं सुशिक्षि
तवाणमोक्षकः साध्यमानत
मत्वात् शोभनः प्रयोगो नि
लेपो यस्य सुप्रयोगः ता
दृशो विशिवो वाणो यस्य
सतथा कृतदस्तः सुप्रयो
गविशिवः कृतप्रेषवत् इत्य
मरभरतो ॥ ॥ ॥

सुप्रलभः पुं सुखलभः सुपूर्वं
प्रपूर्वं लभ्यतां खलु प्रत्य ॥
येन निष्पन्नः इति सिद्धान्त ॥
कौमुदी ॥
सुप्रलापः पुं सुवचनं इत्य
मरः ॥
सुप्रसन्नः पुं ऊर्वरः इति शा
वृमाला सुप्रसादयुक्ति त्रि
सुप्रसन्नकः पुं कुसुमजिकः इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
सुप्रसन्न स्त्री प्रसारिणी लता
इति राजनिर्घण्टः ॥
सुप्रसादः पुं शिवः इति
त्रिकोणशेषः सुप्रसन्नताच ॥
सुप्रिया स्त्री सुन्दरदया म
अस्याः प्रसादात् सुभगाशब्दे
ह्यस्य सुफलः पुं कर्णिकारं
दाक्षिणः वदरः मुद्रः इति
राजनिर्घण्टः कपिलः इति
शावृचन्द्रिका शोभनफल
युक्ते त्रि ॥
सुकला स्त्री इन्द्रवारुणी क
ष्मादी काश्मरी कदली क
पिलद्राक्षा इति राजनिर्घण्टः
सुफेमं स्त्री समुद्रफेनं इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
सुवेषः पुं निल इति शावृ

चन्द्रिका ॥
सुव्रलवासदेवः पुं ब्रह्मर्षेव स
देवसुतः यथा सुव्रलवासदे
वाय गो ब्रालाग्नितोयच शा
न्ति रस्तु शिवेचास्तु इत्युक्ता
तान् विसर्जयेत् इति तिष्ठ्यादि
तत्वे जन्माष्टमीप्रकरणं सुव्र
लापः पुं कार्तिकेयः इति
केचित्
सुभगाः पुं टंकणः चंपकः
रक्ताश्लानः अशोकः इति
राजनिर्घण्टः ॥
सुभगाः त्रि सुदृश्यः तत्त्व ॥
य्यायः चत्वारः २ इति हेमच
न्द्रः शोभने खर्यादिपुक्तस्य ॥
सुभगा स्त्री कैवर्ती शालपर्णी
हरिद्रा नीलहर्षा तुलसी ॥
प्रियंगुः कस्तूरी सुवर्णकद
ली इति राजनिर्घण्टः
वनमल्ली इति शावृत्तावली
पतिप्रिया यथा सोऽयः म
या ऋते परित्यज्य यदा सिंहे
गुरुभवेत् तत्राह्वेक्यकाचो
ष्ठा सुभगा सुप्रिया भवेत् इ
ति मलमासतत्वे ॥
सुभगासुतः पुं सौभागिनेयः
इत्यमरः ॥ ॥ ॥

सुभगाः पुं नारिकेलवृत्तः इति
जटाधरः
सुभद्रः पुं विस्रः इति शावृमा
ला राजभेदः इति हेमचन्द्रः ॥
शोभनमंगलयुक्ते त्रि सुभद्रकः
पुं देवराजः यथा ॥
व्यामयानं दिव्यराजो विमानोऽ
स्त्रीसुभद्रकः इति शावृत्ताव
ली विल्ववृत्तः इति शावृच
न्द्रिका ॥
सुभद्रा स्त्री श्यामालता इति
शावृमाला वृत्तमंडा इति शा
वृचन्द्रिका काश्मरी इति राज
निर्घण्टः श्रीकृष्णभगिनी सा
ग्रज्जनभार्या यथा श्रीकृष्ण
उवाच ममैषा भगिनी पार्थ
साश्वत्थसदोदरा सुभद्रानाम
भद्रं ते प्रित्तमैदधितासता य
दिते वर्तते बुद्धिर्वदामि पित
रे स्वयं अर्जुन उवाच उदिता
वसुदेवसुवासुदेवसुचस्वसा
दूषणा चैषा संपन्ना ॥
कर्मिष्वेषा न मोहयेत्
निवृत्तश्राज्जनस्तत्र विवाहं क
तवान् प्रभुः सुशोभनहादशो वर्ष
वर्षा उपस्थमागतः इति महा
भारते आदिपर्वणि २२१ ॥ ॥

अध्यायः ॥
सभज्ञानी स्त्री ज्ञायत्री वरु
ला इति व्याता इति रत्नमाला
सभदेशः पुं अर्जुनः इति हे
मचन्द्रः ॥
सभाजनः पुं शोभोजनवृत्तः
इति भरतद्विषयकोषः
सभाषितः पुं वृग्धभेदः यथा
कोमाभो द्वादशास्यश्च वीत
रागः सभाषितः इति वि काउ
शेषः सुन्दरकथिते वि समि
तः वि सलभभैरवद्रव्यं सला
भभैतयुक्तकालादिषु ॥
यथा हाविमो पुरुषो लोके स
यमंडलभेदिनो दाता न स्यत
दुर्मिते सुमिते वसुदेवदः ॥
इति वक्रिपुराणे आक्रिकतपो
नामाध्यायः किंच स्थिते हेमसु
मिते व्रलिण पीडां च निर्दिशे
द्राहो इति तिष्ठादि तत्त्वे ॥
सुमिता स्त्री धातुपुष्पिका ॥
इत्य ॥ मरः ॥
सभीरकः पुं पलाशवृत्तः
इति हाशवली ॥
सभः वि सज्जना ॥
इति मरुथ बोधव्याकरणां ॥
अत्र कृष्णभूमौ स्त्री

तत् संवन्धितिवि ॥
सभूतिकः पुं विल्ववृत्तः इति
राजनिर्वाणः ॥
सभूमः पुं कार्तवीर्यः सत् ॥
जिनानां अष्टमचक्रवर्ती इति
हेमचन्द्रः ॥
सभुषी स्त्री वाष्पं अतिशयं
इति शतृत्तावली तद्वति वि
सभुः स्त्री नारी इति जटाधरः
सभुः सुन्दरभुयुक्तेवि ॥
सभे स्त्री पुष्प इत्यमरटीका
यांभरतः ॥
सभः पुं चन्द्रः नभः इति
संक्षिप्तसाहोदिवृत्तिः ॥
सभंगला स्त्री वायसोलीमा
कउहाता इति माकडिया ॥
तिवभाषा इति रत्नमाला अ
र्हेतां माता इति हेमचन्द्रः ॥
अतिशयदेमयुक्तेवि ॥
समतः वि सुन्दरज्ञानविष
यः सुशब्द पूर्वक मनधातोः
कप्रत्ययननिष्पन्नः ॥
समतिः पुं वर्तमानकल्पीया
हेमचन्द्रः भूतकल्पीयाहेमचन्द्रः ॥
इति हेमचन्द्रः सुन्दरमति
युक्तेवि शोभनमतो स्त्री ॥
समतिः स्त्री विल्वपशसः पत्नी

सा कल्किमाता यथा संमले
विल्वपशसो गृहे प्राडुभंतास्य
हे समतां मातरि विभोः क
न्यायां तन्निदेशतः चतुर्भिः
भ्रीरुभिर्देव करिष्यामि कलि
तयं इति कल्किपुराणे ॥
अध्यायः अथिव समतांवि
सुयशसा गर्दमाथनवेसवे
इति समति स्तं सते लङ्का
विसुं निलं जगत पतिं पूर्ण
कामा विप्रसुख्यनाहूपादा
द्रवोशते इति चतुर्वेव
समदनः पुं आश्ववृत्तः इति
राजनिर्वाणः ॥
समदात्मजा स्त्री अप्सरसः ॥
तित्रिकांशेषः ॥
समधुरः स्त्री अत्यर्थमधुरवा
क्यं तत् पर्यायः सांते ॥ इति
हेमचन्द्रः अतिशयमधुरस्य
युक्तेवि ॥
समधुरः पुं जीवशाकः इति
राजनिर्वाणः ॥
समनः पुं गोधूमः इत्यमरः
धुस्तुरः इति शतृत्तावली ॥
इति शतृत्तावली ॥
समनः स्त्री पुष्प इत्यमरः ॥ ॥

उत्तममनश्च ॥ शोभनमतो ।
युक्तेवि ॥
समनः पत्रिका स्त्री नातीपत्रि
का इति राजनिर्वाणः ॥
समनः फलं स्त्री नातीफलं
इति राजनिर्वाणः ॥
समनः फलः पुं कपिलवृत्तः
इति शतृत्तावली ॥
समनसः स्त्री पुष्प इत्यमरः
सुश्रीतेमनश्चाभिरिति समन
सः नित्यं वक्रवचनात्तत्तात्
वक्रवचननिर्देशः भूति स्त्रिया
समनसः इति रत्नकोषः वर
वश्च समा सिकता अष्टममनसोः
प्राश इति भूति वामनोपिभू
तिभूतिप्रयोगः एकत्वे च वृ
ष्यते समनाः पुष्प माल
त्याः स्त्रियां नाधीर देवपोरि
ति मेदिनी वेपथुशमशानस
मना इव वर्जनीया इति श्रु
कप्रयोगश्च समनसः स्त्रीव
त्वमपि पुष्पं समनसकृत्त
मिति नाममालादि दर्शनात्
अप्रणाल्ये दधि समनसी
ति स्त्रीवत्त्वं छान्दस मित्ये
के इति भरतः समना स्त्री जा
ती पुष्पवृत्तः इति ॥ ॥

शरत्तावली ॥

सुमनाः पुं देवता इत्यमरः
सुसु मन्यते सुमनः असु
शोभनं मनोः स इति वा इ
तिभरतः पंडितः इति
मेदिनी पृथिकरंजः इति
शरत्तावली निम्बः महाकरंज
गोधूमः इति राज ॥

निर्घणः ॥

सुमनाः स्त्री पुष्पं मालती ॥

इति मेदिनी ज्ञाती शत

पञ्ची इति राजनिर्घणः ॥

सुसु मन्यते जने मनोच्छ्रिता

शोभनं मनोः स्मामिति वासु

मनाः सान्ना स्त्रीलिङ्गं च

स्त्रियां सुमनसोभूति पुष्प

ज्ञातो च भेदतः विदुष्यपिपदा

दृष्ट स्तदा भेदेन शिष्यते ॥

इति व्याडिः सुमनाः पुष्प

मालयोः स्त्रियो नाथीर देव

योः इति सान्नेषु देदिनी ॥

आवन्नापि सुमनास्ति सुम

नायासु यत्राणि यत्राणि

योस्तथा इति सुमुतः इत्य

मरदीकायां भरतः ॥

सुमनोरजः स्त्री परागः इत्य

मरः ॥ ॥ ॥ ॥

सुमंत्रः पुं सुनिशेषः सवा

यवेवेदशाखाप्रचारकः वज्र

वारकश्च यथा तत्रवेदधरः

पैलः सामगो जैमिनिः कविः

वेषोपायन पर्वेको निरातो

यज्ञया सुत अथर्वगिरसा

मासीत सुमंतु दोरुतो मुनिः

इतिहास पुराणानां पितामे

रोमहर्षणः इति श्रीभागव

ते १ स्कंधे ४ अध्यायः जैमि

निश्च सुमंतश्च वैशोपायन प

वच पुलस्त्यः पुलहश्चैव पंचै

ते वज्रवारकाः इति पुराण

ग्रन्थपरायिनित्रि ॥

सुमन्त्रः पुं कल्किदेवस्य ज्ये

ष्ठभ्राता यथा कल्केज्येष्ठस्त

यः मूराः कवि प्राज्ञ सुमंत्र

काः ज्ञातमातृ प्रियकरा गुरु

विप्रतिष्ठिताः इति श्रीकल्कि

पुराणे २ अध्यायः अपिच वि

शावस्यभूपालः प्रायात सा

भुजनप्रियः कल्किं द्रष्टुं हेरं

श माविभूतं च संभले ॥

कविप्राज्ञ सुमंत्रं च सुस्तुत

महाप्रभं गार्ग्यभार्ग्यविष्णु

सुजातिभिः परिवारित इति

त्रैव १ अध्यायः दश ॥

रथराजस्य सारथिः मंत्री च

यथा तद्गच्छ त्वरितं सूरराज

पुत्रं यशस्विनं राममानयभा

इ तेनात्रकार्याविचारणा अ

मुत्तरा राजवचने कथं गच्छा

मि भामिनि तच्छ्रुत्वा मंत्रिणो

वाक्यं राजा मंत्रिणा मंत्रवीत

सुमंत्रं रामं द्रष्टुमि शोचमा

नय सुन्दरं इति वात्सीकीये

रामायणे अयोध्याकोडे १५

सर्गः ॥

सुमित्रः पुं चतुर्विंशतिवर्षमा

नाहंत पित्रन्तर्गतविंशतिवर्षे

ता इति हेमचन्द्रः इत्युक्तवर्षे

यद्वदहलान्वयः सुरयराजपुत्र

इति विष्णुपुराणे ४ अंशे २२

अध्यायः ॥

सुमित्रभूः पुं सगरः सतृ जि

नानो चक्रवर्तिभेदः इति

हेमचन्द्रः ॥

सुमित्रा स्त्री दशरथराजपत्नी

सातुलत्सणा शत्रुघ्नमाता यथा

प्रासोष्ट शत्रुघ्न मरारवेष्टमे ॥

का सुमित्रा सहलत्सणेन इ

ति भट्टि १ सर्गः ततः पर्यायः

लत्सणा प्रसूः २ इति शरत्

रत्तावली ॥ ॥ ॥

सुमूलं स्त्री नवतनविशेषः

इति शरत्तावली उत्तमास्यं च

सुमूलः पुं गरुडपुत्रः गणो

पः शाकभेदः नागभेदः इति

शरत्तावली पंडितः इति

विष्णुः सिताज्ञेकः ॥

वनवर्षिका ववः इति राज

निर्घणः ॥

सुमूलः वि मनोसः सुंदरा ॥

ननः इति शरत्तावली ॥

सुमूलसूः पुं गरुडः इति

त्रिकंडशेषः उत्तमाननपुत्र

पिता च

सुमूला स्त्री सुन्दरीनारी सुंद

रासुमूली नाना इति भरतदि

दृष्टकोषः सुमूला शाता इति

समर्थबोधव्याकरणं दण्डः

इति केचित् ॥

सुसुष्टिः पुं विषमष्टिद्वयः

इति राजनिर्घणः ॥

सुमूलः पुं स्येनशियुः इति

राजनिर्घणः ॥

सुमूलकं स्त्री गजवः इति रा

जनिर्घणः ॥

सुमूला स्त्री शालपर्णी पृष्णि

पर्णी इति राजनिर्घणः सु

न्दरमूलमुक्तेवि ॥ ॥

समेरुः पुं संज्ञः इति रा
जनिर्वाणः ॥ शोभन मेरुला
युक्ते वि ॥

समेधाः स्त्री ज्योतिष्मती स
वुद्यौ वि इति मेदिनी ॥

समेरुः पुं पर्वतविशेषः तत
पर्यायः मेरुः २ देसादिः ३
रत्नसारः ४ सुरातयः ५ इत्य
मरः अमरादिः ६ भूस्वर्गः ७

इति जटाधरः तद्विवरणं य।
या एषा मध्ये श्लाघते नामा
भ्यंतरवर्षं यस्य नामा मवस्थि
तः सर्वतः सौवर्णः कुलगिरि

म

राजो मेरु हीपायासमुच्चाहः
कर्णिकाभूतः कुवलय क
मलसमूहानि द्वाविंशत् स

दस्य योजन विततो मूले षोड
शसाहस्रं तावतान्नभूम्याप
विष्टः मन्दरो मेरुमन्दरः सुपा
र्यः ऊर्मूद इत्ययुतयोजन वि

स्तारोच्चाह मेरोऽमुतदिशमव
स्थितिः यस्यापक्वताः चतुर्षु पक्षे
षु चूतजम्बुकदन्तयोऽथवा

रः पादपप्रवरः पर्वत केतवश्
वाधिसहस्रयोजनोच्चाह स्ता
वद्विष्टप विततयः शतयोजन
परिणादाः इरा शुक्लाः पयो

मधितरस मष्टजन्ताः देवोद्या
नानि च भवन्ति चत्वारि नन्दने
चैत्रयं वैभ्राजकं सर्वतोभद्र

मिति मेरो मूयानि भगवत आ
त्मयोनेमध्यात उपक्लमो पुरी
मयुतयोजन साहस्री समचत

रस्तां शतकोष्ठी वदानि
तामव परितो लोकपालाना
महानां यथादिशं यथावृ

पे तरीयमाणेन पुरोऽष्टावृ
पक्लमाः इति श्रीभारवृत्ते प
स्तुथे १६ अध्यायः

अस्मिन्नेन्द्री पुरी पूर्वस्यां मे
रो देवधानी नाम दक्षिणा
तो याम्यां संयमनी नाम प

श्चाद्वारुणी निम्नोचती नाम
उत्तरतः सौम्यां विभावरी ना
म इति तत्रैव २१ अध्यायः

अपि च परिसंज्ञल स्तयो मे
धे मेरुः कनकपर्वतः चान्न
वर्णः समोवर्णश्चुतरस्तः स

सुखितः नानावर्णः सपाशे
तपूर्वाक्षेऽप्युच्यते पी
तन्तु दक्षिणे तत्र भृंगपञ्चनि

भंषरे उत्तरं तस्य शतं वै इति व
र्णं समन्वितः मेरुस्तस्य सुभे
दिव्यो राजवत् समधिष्ठितः ॥

भा

आदित्यतरुणां विधुम श्व
पावकः योजनानां सदस्ताणिव
तृशीतिरुद्धितः प्रविष्टः

षोडशाधस्तादष्टाविंशति विंश
तिः विस्ताराद्विपुलास्तस्य परि
णाहः समन्ततः सपर्वतो महा

दिव्योदिव्योऽधिसमन्वितः भु
वने रावतः सर्वैर्जातवृषपरि
कृतैः तत्र देवगणाः सर्वे ग

न्धर्वैराग राक्षसाः शैलराजे
प्रमोदने सर्वतोऽस्मत्समस्तथा
सतमेरुः परिवृतो भुवनैर्भूता

भावैः यस्यैव चतुरो देशाः ।
नानापाशेषु संस्थिताः भ
द्रास्योभारतश्चैव केतुमाल

श्चपश्चिमे उत्तराश्चैव ऊरवः
कृतपुण्य प्रतिश्रयाः विष्क
म्भपर्वतास्तद्वत्तन्दरो गंधमाद

नः विपुलसुसपाशश्च सर्वैरत्न
विभूषितः इति मातु १५
अध्यायः किंच मध्ये एषि

या महीन्द्रो भास्वान मेरु हि
एमयः योजनानां सदस्ताणि
चतुरशीतिः समुद्धितः प्रवि

ष्टः षोडशाधस्ताद्यराणां धर
णीधरः तावत्प्रमाणं पृथिवी य
वत्स्य समन्ततः तस्य मृगत्रयं मृगि

सर्गा यत्र प्रतिष्ठितः नानाद्रुम
लताकीर्णं नानारत्नोपपण।
भित्तं मध्यगं पश्चिमं पूर्वमे

रोः मृगानित्रीनिवे प्रयुतो
द्धितसात्राणि हे मृगेतस्य
मध्यतः मध्यस्थं स्फादिकं मृ

गवेह्यं करकामयं इन्दुनील
मयं पूर्वमानिक्यं पश्चिमं स्फु
योजनानां सदस्ताणि विपुलानि

चतुर्दश उद्धितं मध्यगं मृगं
सर्गा यत्र प्रतिष्ठितः प्रयुता
नरितं मृगं मृगिच्छाकृति

स्थितं पूर्वमध्यममृगानां स
कुलमध्यमस्य च विष्टोनाकपृ
ष्टोवा यम्यः प्रातिनिर्वाती

प्रातन्दोच्य प्रमोदश्च सर्गाः ।
मृगेचमध्यमे क्षेत्रे प्रोष्ठिक
श्चैव उपशोभनमजयो आ

क्लादः स्वर्गराजश्च स्वर्गाः मृगे
तपश्चिमे निर्ममो निरहंकारः
सौभाग्यश्रुतिनिर्मलः स्वर्गा

श्चैते द्विजश्चैव पूर्वमृगे सम
र्थिताः एकविंशत्यमी स्वर्गा
निविष्टा मेरुमूर्धनि आ

हि सादानकती च यत्नानां तप
सांतथा तेषु तेषु वसन्ति स्वर्ज
नाः क्रोधविवर्जिताः जल ॥

प्रवेशी चानन्दं प्रमोदं वेदि
सादसः भृगुप्रपाते सौम्यस्त
रणे चैवास्त निर्मलः अनश
नेन सत्तासेहतो गच्छेद्विपिष्ट
ये कनयाजीनाकष्टमग्नि
दोत्रीचनिर्वृतिं तडागकूपक
ज्ञाचलभते पौष्टिकं द्विज
सोवर्णादायी सौभाग्यं लभे
त्तु स्वर्गं महातपाः शीतकाले
महाभक्तिं प्रज्वालयति यो नरः
सर्वसत्त्व दितायाय स्वर्गं चा
प्सरसंलभेत् दिशाम गोप्रदाने
न निरहंकारमाप्नुयात् भूमिदा
नेन सुद्येन लभते शान्तिकं पदं
सौम्यदानेन सुद्येन स्वर्गं ग।
छति निर्मलं असुरदानेन
पुण्यपादं कन्यादानेन मगलं
द्विजभक्त्या कृत्वा दत्त्वाव
स्वाभिभक्तिः सन्ततं लभते
स्वर्गं यत्र गत्वा न शोचति क
पिलागोप्रदानेन परार्थे चानु
भूयते गोवृक्षस्य प्रदानेन स्वर्गं
मत्स्यमप्नुते स पूमान्सस
रित् स्नायीति तथेव मदस्तथा
छत्रोपावृद्धता च स्वर्गं तत्फल
लपोभन देवाय तन कर्माश
मुष्कृष्टापरस्तथा तीर्थया

त्रापरश्चैव स्वर्गराजे मदीयते
एकाग्रभोजी प्रोमर्त्यानक्त।
भोजी च तित्पशः उपवा
सी त्रिवात्राद्यैः शान्तस्वर्गस्य
भं लभेत् सरित् स्नायीति
तक्रोधो ब्रह्मचारी वृद्धव्र
तः निर्मलं स्वर्गमाप्नोति
तथा भूतहिते रतः विद्या
दानेन मेधावी निरहंकारमा
प्नुयात् येन येन हि भावेन य
द्यदानेन प्रयच्छति तत्तत् स्व
र्गं मवाप्नोति यद्यद्विच्छति।
मानवः यस्तु सर्वोपादाना
नि ब्रह्मलोभः प्रयच्छति स
प्राप्य नतिवर्जितं दिवं शान्तम
मामयं शृंगं तु यश्चिमे यच्च
ब्रह्मा तत्र स्थितः स्वयं पूर्वं
शृंगे स्वयं विस्मये चैव शिवः
स्थितः इति नारसिंहे ३ अ
ध्यायः अथ त् कौर्मै ४२ ४३
अध्याययोः कारादे रुद्रगो
ता सुचन्द्रव्यं ॥
संयत्ताः पुं कर्पूरकः इति
शारदादिका ॥
सुम्भः पुं देशविशेषः इति
शारदावली ॥
सुयासनः पुं विसुः वतस

राजः प्रासादः अद्विष्टि ॥
शेषः इति हेमचन्द्रः मेष
विशेषः इति मेदिनी
सुयोधनः पुं दुयोधनराजः
इति त्रिकांडशेषः ॥
सुर श भौषपयोः इति कवि
किल्बिंसः दंत्यादिः प्रासुर
ति सोरिता सुषोर सुसोर।
भादौष्टिः यप्रपे पश्यर्था ॥
इति दुर्गादासः ॥
सुरः पुं देवः इत्यमरः सूर्यः
पंडितः इति केचित्
सरकरोन्द्रदण्डपहा स्त्री गं।
गायथा भगीरथपयागुगास
रकरोन्द्रदण्डपहा महेष्वासजट
प्रभाति विशिरः पताकासिता
सुरासुरनरोरगेरजभवाच्यु।
नेः संस्तुता विस्तृतिफलदा
यिनी भगवती स्वयं राजते ॥
इति कल्किपुराणे ३५ अध्या
यः सुरकारुः पुं विश्वकर्मासु
राणां कारुः शिल्पीति वज्रव्री
हिसमासनिष्पन्नः ॥
सरक्तता स्त्री शुद्धी इति रा
जनिर्वाहः ॥
सरक्तः त्रिप्रोभनरागयुक्तः
अतिप्रायश्चित्तविशिष्टः अत्य

नुरक्तः इति केचित् सपूर्व
करनृजधातोः क्त प्रत्ययेन
निष्पन्नः ॥
सरक्तकः पुं कोयासः स्वर्ण
गेरिकं इति राजनिर्वाहः ॥
सरविडनिका स्त्री वीणाभेदः
इति शास्त्रावली सुरमंड
लिका इति यादोतरं
सरगंडः पुं रोगविशेषः रा
जगाड इति भाषा इति भूवि
प्रयोगः ॥
सरयुरुः पुं वृद्धमतिः इति
त्रिकांडशेषः ॥
सुरप्रामाणीः पुं इन्द्रः इति
त्रिकांडशेषः ॥
सुरंगं स्त्री पद्मं दिगुलं
इति राजनिर्वाहः ॥
सुरंगः पुं नागरंगः इति
राजनिर्वाहः ॥ गार्तविशेषः
सुरंगयुक् शब्ददर्शनात् ॥
सुरंगदे स्त्री पद्मं इति राज
निर्वाहः ॥
सुरंगधातुः पुं गेरिकं इति
राजनिर्वाहः ॥
सुरंगयुक् पुं सुरंगकृत्वा
अप्रहरतियः यथा कृतमि
तः सुरंगादि रथश्वारः सुरंगयुक्

इतिपाचुरत्नावली ॥
सुरंगा स्त्री संधिः सौं ध
इति भाषा इति दलायुधः के
वर्तिका इति राजनिर्घण्टः
सुरंगिका स्त्री मूर्वा इति रा
ज निघण्टः ॥
सुरंगी स्त्री काकनाशा इति
राजनिघण्टः रक्तशोभोजनः
इति रत्नमाला ॥
सुरजः फलः पुं पनसवृत्तः
इति भूरिप्रयोगः ॥
सुरजनी स्त्री रात्रिः इति पा
वृ चन्द्रिका ॥
सुरज्येष्ठः पुं ब्रला इत्यम
रः सुरजनः पुं गुवाकवृद्धः इ
ति त्रिकोणशेषः ॥
सुरतं स्त्री निधुवनं इति मे
दिनी दयालोत्रि इत्यमर ॥
टीकासारसुन्दरी सुरते वर्ण
नीयानियथा सुरते सात्विका
भावाः शान्त काराः ऊँ लाल
ताकाचीकंकाण मंजीरवाः
धरनावततिः इति कविकल्प
लताया १ स्तवके ३ ऊँ समं
सुरतताली स्त्री उती शिखर
क इति मेदिनी ॥
सुरता स्त्री देवत्वं इति मेदिनी

सुरसमूहः इति व्याकरणां ॥
सुरतोयकः पुं कोस्तभमणिः
इति शब्दरत्नावली देवमी ॥
निकारकेवि ॥
सुरथः पुं चन्द्रशायराज
विशेषः यथा श्रीनारायण ३
वाच अत्रिश्च ब्रह्मणः पुत्र
स्तस्य पुत्रो निशाकः सचक्र
त्वा राजसूर्यं हि जराजोवभूव
हयुरुपत्त्याच तारायां तद्वभूव
बुधः सतः बुधपुत्रश्च वैत्र
श्च तत् पुत्रः सुरथश्च सः इ
ति ब्रह्मवैवर्ते ५५ अध्यायः
सुरदारु स्त्री देवदारु इति
रत्नमाला ॥
सुरदीर्घिका स्त्री स्वर्गगंगा इ
त्यमरः ॥
सुरदुन्दुभी स्त्री तृप्तसी इति
राजनिघण्टः ॥
सुरदुमः पुं देवनलः इति
राजनिघण्टः देवदारुच ॥
सुरद्विष्ट पुं असुरः इत्यम
रः देवदेषकश्च ॥
सुरद्विष्टः पुं देवदस्ती इति
केचित् ॥
सुरधनुः स्त्री इन्द्रधनुः इति
जटाधरः ॥

सुरधूपः पुं रालः इति राज
निघण्टः ॥
सुरनदी स्त्री गंगा इति भू
रि प्रयोगः ॥
सुरनन्दा स्त्री नदीविशेषः
इति शब्दरत्नावली ॥
सुरनालः पुं देवनलः इति
राजनिघण्टः ॥
सुरनिम्नगा स्त्री गंगा इत्यमरः
सुरनिर्गन्धः स्त्री पञ्चकं इति
राजनिघण्टः ॥
सुरपतिः पुं इन्द्रः इत्यमरः
सुरपथं स्त्री आकाशं इति
हेमचन्द्रः ॥
सुरपणी स्त्री जेषधिविशे
षः माचीपट्टी इति ख्यातः त
त् प्रयोगः देवपणी २ वीर
पणी ३ सुरगोधिकं ४ माचीप
ट्टं ५ सूक्ष्मपट्टं ६ देवाहं ७ ग
धपञ्चकं ८ अस्पृश्या कट
त्वेऽस्मात् कृमिश्चासवलास
कफकासनाशित्वं दीपनत्वं व
र्णत्वं बालहितत्वं च इति राज
निघण्टः सुरपणिकः पुं सुरप
न्नागः इति राजनिघण्टः ॥
सुरपणिका स्त्री पुन्नागः इति

हेमचन्द्रः ॥
सुरपणी स्त्री पलाशी इति
राजनिघण्टः ॥
सुरपादपः पुं कल्पवृत्तः दे
वतरुणावृत्तरुमात् ॥
सुरपुन्नागः पुं पुन्नागवृत्त
विशेषः तत्प्रयोगः नम
रुः २ सुरेष्टः ३ सुरपणिकः
४ सुरतांगः ५ अस्पृश्याः
पुन्नागवत् इति राजनिघ
ण्टः सुरपुरी स्त्री अमराव
ती इति त्रिकोणशेषः ॥
सुरप्रिया पुं अगस्त्यपुष्प
वृत्तः इति राजनिघण्टः स्त्र
वृहस्पतिः इति केचित्
देवद्वयोवि ॥
सुरप्रिया स्त्री जाती सर्गा
रम्भा इति राजनिघण्टः ॥
सुरभि स्त्री सर्गा गंधाश्ल
इति शब्दरत्नावली सुन्दरः
साधुगन्धः इति धरणी ॥
सुरभिः पुं सुरगन्धिः इत्यमरः
चपकः वसेतलः जातीफ
लवृत्तः इति मेदिनी ॥ ॥
शमीवृत्तः कदम्बवृत्तः काण
गुग्गुलुः गन्धतृणं वज्रलवृत्तः
रालः इति राजनिघण्टः ॥ ॥

चैत्रमासः धीमः इति धर
णी गन्धफलः इति शहर।
त्वावली ॥
सुरभिः स्त्री शालकी मात
भेदः सुरा गोः इति मेदिनी
पुस्तकान्तरे सुरास्थाने स
रा इति पाठः रुद्रजटा वन
मालिका तलसी पात्री इ
ति राजनिर्घण्टः पृथिवी।
इति धरणी गोमाता तस्या
उत्त पद्मादिर्यथा नारद उ
वाच साकावासरभी देवी
गोलोकादागता चया तज्ज
नचरितं ब्रह्मन् श्रोतुमि।
छामित्ततः श्रीनारायण
उवाच गवा मधिष्ठातृदेवी
गवा मायागवा प्रसूः गवां
प्रधाना सरभी गोलोके सा
समुद्रवा सर्वादिस्थिकपन
कथयामि निशामय बभूव।
येन तज्जन्म पुरावन्दावनेव न
एकदा राधिकानाथो राधया स
ह कोतकात् गोपांगनापरिवृतं
प्रापवन्दावने येषां सहसा तत्र
ब्रह्म विजदार च कोतकात्
वभूवतीरपानेच्छा तदा खेच्छा
मयस्य च सस्ते सुर।

भिन्देवो लीलया वामपाशतः
वत् सपुक्ता उग्रवती वत्
सोनाम्ना मनोरथः दृष्ट्वा सब
न सां सुदामा रत्नभण्डेडोह
चत्वीरं सुधातिरिक्तं च जन्म
सन्तुजरापदं तउत्तं च पयः
स्नातु पयो गोपीपतिः स्वयं स
रोवभूव पयसा भण्डविस्तृता
नेन च देवैश्च विलुने चैव परि
तः पातयोजनं गोलोके स
प्रसिद्धश्च सच तीरसरोवरः
गोपकानां च राधायाः क्रीडा
वापी वभूव सा रत्नेन खचित्वा
तूणीं भूता वा पीयूषरेच्छया ॥
वभूवः कामधेनूनां सहस्राल
लकोटयः तावन्तो हि च वत्
साम्पुसरभी लोमकूपतः ताम्
पुत्राः प्रपौत्राश्च संवभूव सं
ख्याकाः कथिता च गवां सृ
ष्टि स्तया च पूजितं जगत् सृ
जोचकार भगवान् सरभाश्च
रा मुनि ततो वभूव तत् पूजावि
श्लोके पुङ्गवमा दीपान्विता
परदिने श्रीकृष्णस्याज्ञया देवैः
वभूव सरभी पूजाधर्मावका
दिति श्रुतं ध्यानं स्तोत्रं मूलमव
ययत् पूजाविधिक्रमं वेदो।

क्तं च मदाभाग निबोध कथ
यामि ते उं सुरभ्ये नम इति मे
व्रतस्याः षडक्षः सिद्धो लत
जपेनैव भक्तानां कल्पपादपं
ध्यानं यत्तु वेदोक्तं तत् सृज्य
च सर्वसन्मतं अदिदं वृद्धिदं
चैव साक्तिदं सर्वकामदं ल
क्ष्मीस्वरूपां परमां राधासह
चरीं परां गवा मधिष्ठातृदे
वीं गवा मायां गवां प्रसूं पति
वृष्ट्यां पूज्यां च भक्तानां सेवा
कामदां यथा पूतं सर्वविश्व
तोदिवी सरती भजे षटे वा
धेनुशिरसि वृद्धस्तम्भे गवा
मपि शालग्रामे जले वा प्रोस
रभी पूजयेद्भिजः दीपास्त्रि
तापरदिने पूर्वाङ्गे भक्तिं
युतः यः पूजयेच्च सरभिं सच
सृज्यो भवेद्दृष्ट्वा वि एकदा त्रिषु
लोकेषु वाराहे विष्णुमायया
तीरं जदार सहसा चिन्तिता
श्च सरादयः ते गत्वा ब्रह्मलो
के च ब्रह्माणां तस्य बुद्धिदा त
दाज्ञया च सरभी तृष्ठाव पाक
प्राप्तनः महेन्द्र उवाच नमो दे
व्ये महादेव्ये सरभ्ये च नमो न
मः गवां वीजस्वरूपाये नम ॥

स्ते जगत्सिद्धे नमो राधा ॥
प्रियाये च पद्मेशाये नमो नमः
नमः कृष्णप्रियाये च गवां मा
त्रे नमो नमः कल्पवृत्तस्वरूपा
ये सर्वेषां सन्तते परं श्री
दामधनदाये च वृद्धिदाये न
मो नमः यशोदाये कीर्तिदा
ये धर्मदाये नमो नमः स्तोत्र
श्रवणमात्रेण तृष्ट्वा सृष्ट्वा
जगत्प्रसूः आबिर्वभूव तत्रै
व ब्रह्मलोके सनातनी महेन्द्रा
यवरे दत्ता वृद्धितं चातिदुर्ल
भं जगाम सा च गोलोके ययु
र्देवा दयो गृहं वभूव विश्वं स
हसा उग्रपूजां च नारद उग्रपू
दक्षते ततो यत्तु स्तनः प्रीतिः स
रस्य च रदं स्तोत्रं मदाप्रापं भक्ति
युक्तं ययु पठेत् स गोमान्ध
नवांश्चैव कीर्तिमान् प्रापवाच
भवेत् सकृत् सर्वतोर्ध्वं पूर्व
यज्ञेषु दीक्षितः सहलोके स
खिभुक्ता प्रापन्ने कृष्णमन्दिरं
सर्विरे निवसेत्तत्र करोति कृ
ष्णसेवने न पुनर्भवने तस्य
ब्रह्मपुत्रो भवेत् भवेत् इति श्री
ब्रह्मवेदेन प्रकृतिखेदे सरभ्यु
पाख्याने नाम ध्य अष्टमः ॥

सुरभिः वि सुगन्धिः कांतः
इति मेदिनी धीरः विद्या
तः इति धरणी ॥
सुरभिका स्त्री सर्पाकदली
इति राजनिर्घण्टः ॥ ॥
सुरभिगन्धिः वि शोभनगं
धयुक्तः इति केचित् ॥
सुरभिविफला स्त्री सुगन्ध
विफला इति राजनिर्घण्टः
सुरभित्वक स्त्री वृद्धदेला इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
सुरभिदारुः पुं सरलवृत्तः
इति राजनिर्घण्टः ॥
सुरभिपत्रा स्त्री जंबूः वृत्तः
जं जंबूः इति राजनिर्घण्टः ॥
सुरभिवल्कलं स्त्री यडत्वक
इति शहरत्नावली ॥
सुरभिराणः पुं कामदेवः इति
केचित् ॥
सुरभिस्रवा स्त्री सलकी इति
राजनिर्घण्टः ॥
सुरभी स्त्री सुगन्धिः इत्यमर
टीकायां भरतः शालकी इति
प्राहचन्द्रिका गोमाता यथा
साकावा सुरभी देवी गोले
कादागता च या तज्जन्मचरि
ते ब्रह्मन् प्रोतमिच्छामितव

तः इति ब्रह्मवैवर्ते प्रकृतिवै
देवध अथायः दुस्कारांत
सुरभिश्चाद्यौप्यत्र ॥
अथ गो यात्रा प्रवेश विक्र
यदिनं तत्र तिथय अमावा
स्याष्टमी चतुर्दशी विष्टिभि
न्नाः तत्र नक्षत्राणि रोहिणी
पूर्वफल्गुणी उत्तराषाढा उ
त्तरभाद्रपद आषाढा भरणी
चित्रा पतञ्जलि विज्ञानि योगाः
अतीतानवैधृतिभिन्नाः तत्रवा
राः क्रूरग्रहभिन्नाः इति ॥
ज्योतिषतत्त्वं ॥
सुरभीरसा स्त्री शालकीवृ
त्तः इत्यमरटीकायां मथुरे
शः सुरभूरुहः पुं देवदारुः
इति भावप्रकाशः ॥
सुरभ्यतिका स्त्री चवरी इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
सुरभेदा स्त्री महामेदा इति
राजनिर्घण्टः ॥
सुरभिः पुं देवभिः सत्तना
रदत्तवुरु कोलाहलादिः
यथा ब्रह्मर्षि ॥
राजर्षि महर्षि परमर्षिकां
उर्षि श्रुतर्षि भेदात् सम
प्रकार ऋषयस्तत्र नार ॥

इति राजनिर्घण्टः

दायाः सुरधेय उक्ताः इत्यम
रभरतो
सुरलता स्त्री महाज्योतिस्तती
इति राजनिर्घण्टः
सुरला स्त्री गंगा इति हारा ॥
वली नदीविशेषः इति ॥
प्राहचन्द्रिका
सुरलासिका स्त्री वंशीभायं
यथा सालेयिका च सालेयीसा
लिका सुरलासिका इति
शहरत्नावलीति केचित्
सुरलोकः पुं स्वर्गः इत्यमरः
सुरवर्त्त स्त्री आकाश इत्य
मरः
सुरवलभा स्त्री श्वेतदूर्वा इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
सुरवली स्त्री तुलसी इति
राजनिर्घण्टः ॥
सुरवैरी पुं असुरः इति श
हरत्नावली ॥
सुरशत्रुः पुं असुरः इति ह
लायुधः ॥
सुरशाणवी पुं कल्पवृत्तः
इति जटाधरः ॥
सुरश्रेष्ठा स्त्री ब्राह्मी इति रा
जनिर्घण्टः ॥
सुरसे स्त्री वोलं त्वचं गंध

तृणा इति राजनिर्घण्टः त
तसी इति मेदिनी ॥
सुरसः पुं सिंधुवारः इति श
हरत्नावली मोचरसः इति
राजनिर्घण्टः सुरसः विलाहः इति मे
दिनी सुरसरसपुत्राश्च सुरसमञ्जसी
सूर्यः इति हलायुधः ॥
सुरसम्भवा स्त्री आदित्यभ
क्ता इति राजनिर्घण्टः ॥
सुरसवित स्त्री गंगा इति ह
लायुधः ॥
सुरसधेयकः पुं देवसधेयः
इति राजनिर्घण्टः ॥
सुरसा स्त्री तुलसी यथा सुर
सा स्त्री तु पर्णासे ननपुंस
कं इति सुद्राकित मेदिनी प
र्णासे पुं न पुंसकं इति हला
हुरमेदिनी सुरसस्तद्विषुसा
दो पर्णासे ननपुंसकं इति
व कस्यां विन्नेदित्या पाठः
सस्ता नागमाता
इति मेदिनी
मिथ्रेया इति
प्राहचन्द्रिका ब्राह्मी
इति रत्नमाला ॥
महाशतावरी ॥
इति ॥

इति शहरत्नावली पार्श्वे

राजनिर्वाणः दुर्गा इति के
चित् नागमाता यथा ततो
देवाः सजंघवाः सिद्धाश्च पर
मधेयः अत्रुवन् सूर्यसेका
शंसुरसा नागमातरं अयेवा
तात्मजः श्रीमान् प्रवते साग
शेषरि दन्तमात्रातस्य तिस्र
हर्ते विज्रमाचर रातसं ३५
मास्याय सुचोरे परेतोपमे
दंष्ट्रा करालधिगातं वक्रकु
लानभस्सुशं वलमिच्छामहे
तातेभूयश्चास्य पराक्रमेता
विजेष्यत्सुपायेन विषादं।
वागमिष्यति इतिवाल्मीकी
येरामायणेसुन्दर कोडे। स
र्गः नदीभेदः इति श्रीभागव
ते ५ स्कन्धे १९ अध्यायः ॥
सुरसाष्टः पुं वृत्तगाविशे
षः यथा निर्गुडी तलसी ब्रा
ह्मीवृद्धती कंठकारिका पु
नर्णावेति मुनिभिः सुरसाष्टः
प्रकीर्तितः इतिरावृचन्द्रिका
सुरसिंधुः पुं गंगा इति केचि
न सुरसुन्दरी स्त्री अम्बरसः
दुर्गा इति केचित् योमिनी
विशेषः तद्विवरणं योमि
नीशाहेद्रष्टव्यं ॥

सुरा स्त्री चंपकं मद्यं इति मेदि
नी अस्याः पर्यायः गु
णादिमदिराणां हे मद्यशब्दे च
इष्टव्यं सुराया विशेषगुणा
यथा कृशानां सक्तमृत्राणां
गृहाणशीं विकारिणां सुराप
रास्ता वातज्जीस्तन्यरक्ततये
षुच इति राजवल्लभः तत्पा
नपायश्चित्तं यथा ब्रह्मज्ञश्च
सुरापश्च स्तयी च गुरुतस्य
गः सेवे दृष्टा विमुञ्चतेतत्
संयोगीच येवमः ततो ये च
शानं दद्यात् ब्रह्मणानां
भोजनं इति गारुडे २२६
अध्यायः तत्पात्रे सु
क्राचार्यशापो यथा सुरा
पानादं च नो प्रापयित्वा सं
ज्ञानाशं चेन मस्यातिचोरे द
ष्टाकचं पि तथापि रूपं पी
तं यथा सुराया मोहितेन स
मन्यु रुत्याय महा उभाव
सुदोशनाविमहितं विकी
र्षुः काव्यः सुये वाक् मिदं जग
द सुरापाने प्रतिवैजातशकं
योत्रालोचय प्रभृतीह कश्चि
न मोहात् सुरां पश्यति मन्दबु
द्धिः अयेतथस्मा ब्रह्मदा चैव

सस्यात् अस्मिन् लोके गर्दि
तः स्यात् परे च मया चेमां वि
प्रथमोक्तसीमा मयादां वैष्ण
पितो सर्वलोके मतो विप्राः
सुप्रवोसो गृह्णां देवादे
त्याश्चोपसृजन् सर्वे इतिमा
तस्य २५ अध्यायः ब्रह्मणात्
त्रियवेशानां त्रिविधसुरापा
नपायश्चित्तादि यथा सुर्वी श्री
ताहिजोमाहादमिवर्णां सुरा
पिवेत् तथा सकायेनिर्दग्ध
सुच्यते किलिषातः गोभू
त्रमग्निवर्णां वा पिवेदुदकमे
व वा ययो हते वा मरणाद्गोस
कृदस मेव वा कणान् बाल
तयेदं पिण्णकं वासकत्रि
शि सुरापानापवृत्त्यर्थं बाल
वासान्धरीधुनीं सुरावेमलम
ज्जानां पाप्मा च मल सुच्य
ते तस्माद्ब्रह्मणाराजस्योवेष
श्च न सुरापिवेत् गोर्जोपेष्टी च मा
धौ च विजेया विविधा सुरा यथे
वैकान्त्या सर्वा नपातव्या दि
जोतमैः यत् रतः पिशाचा
च मद्यं मांसं सुरा सर्वं न
द्ब्रह्मणो न नाजय्य देवाना मा
श्रुतादिविः अमेधेवापते ॥

सुरो वैदिकं वाष्पुदादरेत् ।
अकार्यं मन्यत ऊर्ध्वादा ब्रा
ह्मणा मदमोहितः यस्य काय
गते ब्रह्म मयेनाज्ञायते स
कृतं तस्य व्यपेति ब्राह्मण
मृदत्ते च स गच्छति पथा वि
वित्राभिहिता सुरापानस्य निष्क
तिः इति मानवे ॥ अध्यायः
अन्यत् पायश्चित्तशब्दे दृष्टव्यं
सुरापाने वर्गानीयानि ॥
यथा सुरापाने विकलता सब
लेन वचने गतो लज्जामानच्यु
तिः प्रेमाधिकं रक्ताक्षताश्रमं
इति कविकल्पलतायां ।
सुराके ३ ऊर्ध्वमे ॥
सुराः पुं स्त्री धनवान् सुरा
भनो रा धनं यस्येति वक्रव्री
ही कृते रेखाद्वयशब्दे येन नि
ष्पन्नः ॥
सुराकरः पुं तारिकेलवृत्तः
इति केचित् मद्योत्पत्तिः।
स्यान् यथा आकराः सु
चयः सर्ववर्जयित्वा सुराकरं
इतिपुद्गितत्वे बोधायनवचने
सुरांगना स्त्री देवपत्नी अम्बर
रतः इति केचित् यथा सु
रु मूलमेषु विविचरन्नि।

मिने लसदितानभूषिते मली
लविभ्रमालसं सुराणाभव।
लवीकर मपंचवामरस्फुरत
समीर वीजिते सुराच्यते भजा
मिते इति लुनेमंजरी २
सुवकः सुराचार्यः
पु वृहस्पतिः इत्य मरः
सुराजकः पु भृंगराजः
इतिशृमाता ॥
सुराजा पु शोभनो
राज इति ॥
सुगंधोद्ययाकराणे ॥
सुराजीवी पु शौडिकः य
थाकृत्यपालः सुराजीवी शो
डिको मंडहारकः वारिवासः
पानवणिक धुजो धुज्यास
नीवलः इति हेमचन्द्रः ॥
सुरापः त्रि सुरापानकर्त्ताय
थात्रलदा जायते यत्नी स
रापः शपावर्दनकः सुवर्णादा
रीजनावी दुष्पुर्मा गुरुतल्य
गः इति प्रायश्चित्तविवेकः
सुरापगा स्त्री गंगा इतिजटा
थरः ॥
सुरापाणाः पु भृन्नि पूर्वदे
शस्याः यथा सुरापाणाः प्रा
द्याः इति संक्षिप्तसारटीकायां गो

पीचन्द्रः ॥
सुरापानं स्त्री अवदंशः १
तिशृमातावली मयपानं य
थात्रलदा सुरापानं स्तेयं य
वंगनागमः महोति पातका
त्याजः संसर्गाप्यपितैः सह
इति प्रायश्चित्तविवेकः सुरा
भागः पु सुराया अग्रभागः
इतिशृचन्द्रिका ॥
सुरामंडः पु सुराया अग्रभा
गः तत्पर्यायः कारोत्तरः २
इत्यमरः कारोत्तरमः २ इति
टीका कालोत्तरः ५ सुराभा
गः ५ इति शृचन्द्रिका ॥
सुरारिः पु असुरः इतिश
चरत्तावली ॥
सुरारिहंता पु विसुः यथा
मेत्रायगादे सपितौद वि
सुवैल्लयमध्ये परिवर्तते च
पोलावसाने च सुरारिहंता
प्रबुध्यते मासवतस्येन इति
तिथ्यादित् ॥
सुराहं स्त्री हरिचन्द्रनर
तिराजनिर्घाटः सुरां इति
केचित् ॥
सुरालयः पु सुमेरुः इत्य
मरः सुराः यथा गारुडे ॥

गंगा येऽत्रावगादन्ने विधि
नाचनराधिप वत्तपुगसहस्रं
तेनपतंति सुरालयात् इति
ध्यादितत् सुरानिलयश्च स
राष्ट्रः पु देशविशेषः सुरा
इतिव्यासः सतभारतवर्षस्य
प्रतीच्या दिशि वर्तते इति
सौराष्ट्रिकशरीकायां भर
तः श्रीरामचन्द्रस्य परिवारवि
शेषः सतश्रीरामपंचममवल
मध्यतः पूज्यः यथा अगस्त्यसं
दितायां धूम्रजयंतं विजये स
राष्ट्रराष्ट्रवर्द्धनं अकोपं ध
मपालायां समंते दलमध्य
तः इति तिथ्यादितत् ॥
सुराष्ट्रं स्त्री तवरिका इति
मरः ॥
सुराष्ट्रजः पु कुलकुलाः इति
राजनिर्घाटः विषभेदः इति
शृचन्द्रिका तदेषाजाते त्रि
सुराष्ट्रजा स्त्री तवरी इति
राजनिर्घाटः ॥
सुराहः पु देवदारु इति
शृचन्द्रिकावली हरिद्वलः
मरुवकः इति राजनिर्घाटः
सुरि त्रि शोभनधनुवन् इति
सुगंधोद्ययाकराणे ॥ ॥

सुरंगः पु शोभांजनः इति
शृमाता ॥
सुरंगा स्त्री सुरंगा सीधरति
सुरंग इतिव भाषा तत् प
र्यायः संधिला २ संधिः ७
इतिजटाधरः सुरंगादिः पु चैभवि
सोऽयथाकृतोभित्तसुरगादिरथ
श्रौरः सुरंगयुक् इति शृ
रत्तावली ॥
सुरूपं स्त्री तूलं इति राज
निर्घाटः ॥
सुरूपः त्रि शोभनरूपविशि
ष्टः यथा सुन्दरं रुचिरं चारु
मनोज्ञं मंजु मञ्जुलं कांतं
मनोरमं रुच्यं सुषमं साधु
शोभनं वलादापि सुरूपा
भिदूय दिव्य मनोहरं इति
विद्वान् यथा विद्वान् विप
श्चिदाचतः सन् सुधी कोवि
दोबुधः व्यक्तो माणीवीर्यः
प्राक्तः संख्यावान् पंडितः क
विः धीमान् शूर्यः कतिः कु
ष्टिलेद्वतो विवहाराः प्रा
मरूपसुरूपभिदूयहरदृशाः
समाः इतिव जटाधरः ॥
सुरूपा यथानजलः १
पुत्रराः २ अथि

नीलमारी ३ नलकुरो ४ क
नरः ५ शास्त्रः ६ इति कवि
कल्पलता ॥

सुरोत्त स्त्री शालपाती भार्गवी
इति राजनिर्घण्टः ॥

सुरोत्तकः पुं गदभाभासः १।
ति हेमचन्द्रः ॥

सुरेन्द्रः पुं बृहस्पतिः इति
केचितः ॥

सुरेन्द्रा स्त्री तुलसी इति राज
निर्घण्टः ॥

सुरेन्द्रः पुं इन्द्रः इति केचि
त सुरेन्द्रजित पुं गरुडः इति

हलायुधः इन्द्रजिह्व ॥

सुरेभं स्त्री रेग इति त्रिकां
उशेषः

सुरेवटः पुं रामपूगः इति
त्रिकांशेषः

सुरेस्वरः पुं रुद्रः इति जल
धरः ॥

सुरेस्वरी स्त्री सुरगंगा इति
शिवस्मृतौ उगीव ॥

सुरेष्टः पुं शिवमली शालः

सुरेष्टाग इति राजनिर्घण्टः

सुरेष्टा स्त्री बाली इति रा

जनिर्घण्टः

सुरोत्तमः पुं सूर्यः इति

केचित् देवश्रेष्ठः ॥
सुरोत्तः पुं चन्द्रः इति
शिवचन्द्रिका ॥

सुरोदः पुं सुरासमुद्रः इति
जराधरः ॥

सुरोभः वि सावलभः अना
यासप्राप्यः यथा सुरोभं

कलं पुण्यं यत्त दानादिजं
फलं गंगातोयेषु मलिनैः

डुलभं पितृतर्पणं इत्यादि
कृतं ॥

सुरोभा स्त्री माधवाली धूम्र
वा इति राजनिर्घण्टः ॥

सुरोत्ता स्त्री उमासखिनि
शेषः इति शिवमाला सन्द

लता युक्तेति ॥

सुरोचनः पुं दरिणः इति
राजनिर्घण्टः उग्रोधनः

इति केचित् सन्दरचन्द्र
केति ॥

सुरोचना स्त्री माधवराज
पत्नी यथा माधव उवाच श्री

मदिक्रमभूभक्तः सुज्ञोऽहं
माधवाक्यः सर्वभावेर्भवि

ष्मामि वशगस्तवसुन्दरि च
नृकलोवाचसदृशोऽनुरागमु

रुद्रपुरोदमसुन्दरीयेऽस्ति निर्घण्टः

दिव्यन्ती सेतया पुरी यणा
कराकयस्तत्र राजा श्रेष्ठो म

हायशः सुशीला नम तद्वा
या सर्वलतासंयुता सुलोच

नाक्या कन्या वीर तत् ऊति
संभवा गृहाणा तां विवादेन

स्वर्गभागं यदीच्छसि इति पक्र
म्य ततः सुभेदाणो तस्मिन् पृ

ष्टमारुहवाजिनः प्रचेष्टात्वे
न भुञ्जेन विलज्ज्य जलधियये

ततो गन्धर्वविधिना सराज
तनयसुधीः चक्रे विवाहं

तां कन्या तत्रैव प्राप्तकौतुकः
इति पात्रे क्रियायोगसारे ५

अध्यायः ॥
सुरोत्तमः स्त्री काकजजा

ति राजनिर्घण्टः शोभनलोम
युतेति ॥

सुरोमा स्त्री ताम्रवली मंम
च्छदा इति राजनिर्घण्टः ॥

सुरोदकं स्त्री पितलं इति
हेमचन्द्रः ॥

सुरोदिता स्त्री अग्निनिष्ठा वि
शेषः इति शिवमाला सन्दर

रुवर्णो पुं तद्वति वि सुवर्कः
पुं वनवर्चरी इति राजनि

र्घण्टः सुन्दराननेति ॥ ॥

सुवचने स्त्री शोभनोक्तिः इति
पर्यायः सुमलापः २ इत्य

मरः ॥
सुवचनी स्त्री देवीविशेषः

विषदिस्रियायम्पः पृज्ञो म
न्त्रेऽर्चयति च आचारमार्गं ॥

सुभसूचनीतिवर्त्तते ॥
सुववाः वि वामी इति जरा

धरः
सुवनः पुं सूर्यः अग्निः इत्य

णदिकोपः चन्द्रः इति के ॥
चित्

सुवर्चकः पुं स्वर्जिकाक्षरः
इति जराधरः ॥

सुवर्चला स्त्री सूर्यपत्नी इति
त्रिकांशेषः अतसी इति २

त्वमाला सूर्यमालोप्य इति
केचित् आदिसम्भक्ता

बाली इति राजनिर्घण्टः दे
वाविशेषे पुं ॥

सुवर्चः वि शोभननेत्रोवि
शिष्टः शोभनं वक्ष्यसे ॥

तिवर्जनीदिसमासनिष्पन्नः
सुवर्चिकः पुं स्वर्जिकाक्षरः

इति राजनिर्घण्टः ॥
सुवर्चिका स्त्री जवका इति

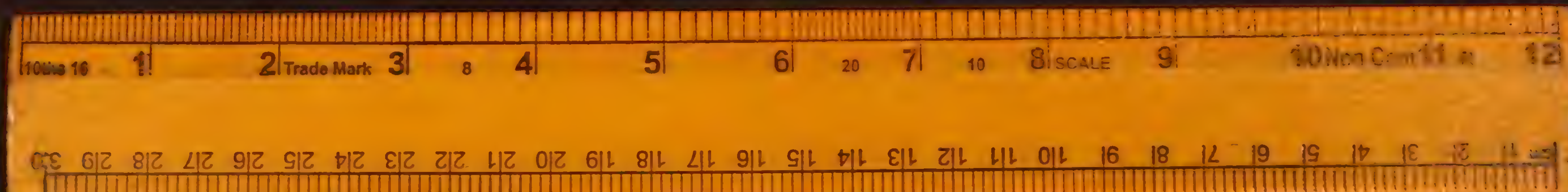
राजनिर्घण्टः ॥

सर्वी ९ स्वर्जिकाकारः इति
राजनिर्वाणः ॥
सर्वा १० धातुविशेषः सो
ना इति भाषा तत् पर्यायः स
र्वा ११ कनकं १२ दिराणं १३ देम
५ हाटकं १४ तपनीयं १५ शातकं
१६ गोरोयं १७ भस्म १८ कर्तुरं
१९ चामीकरं २० जातकं २१
महाजनं २२ कांचनं २३
रुक्मं २४ कार्ज्वरं २५ जाम्बू
नदं २६ अष्टापदं २७ इत्य
मः २८ शातकोष्मं २९ भस्म
३० कर्तुरं ३१ कर्तुरं ३२ रुक्मं
३३ इति तद्दीका भद्रं ३४ भू
वि ३५ पिंजरे ३६ इविणो ३७
गेरिकं ३८ चोपेयं ३९ भ
रुः ४० चन्द्रः ४१ कलधौतं
४२ इति जटाधरः अभ्रकं ४३
अग्निवीजं ४४ लोहवरं ४५
उद्गमाकं ४६ स्पर्शमणिं प्र
भवं ४७ सुखधातुं ४८ इति
शहरत्नावली उज्ज्वलं ४९ क
ल्याणं ५० मनोहरं ५१ अग्नि
वीर्यं ५२ अग्निधरं भास्करं
पिंजानं ५३ अपिंजरे ५४ ले
जं ५५ दीप्तं ५६ अग्निभं
५७ दीप्तकं ५८ मंगलं ५९ सोमं ॥

जकं ५२ भृंगारं ५३ जाम्बवं ५४
आग्नेयं ५५ निकं ५६ अग्नि
शिवं ५७ अस्म शृणाः स्त्रियत्वं
कषायत्वं तिक्तत्वं मधुरत्वं दो
षत्रयधंसनत्वं शीतत्वं स्वा
डत्वं रसायनत्वं रुचिकारित्वं
चक्षुष्यत्वं आयुष्यदत्वं प्र
ज्ञा वीर्यं वलं स्मृतिकारित्वं
नहारणस्य शृणाः कान्तिद्वि
तत्तय ग्री कारित्वं ॥ तत्
परीतादि यथा दाहेति रक्तं
मथ यच्च सितं छिदाया काशी
रकान्ति च विभाति निकाष य
देः स्त्रियत्वं गोरोयं मुपैति च प
त्रलायां जानीत देवकनकं मृ
दुरक्तं पीतं तत्रैकं रसवेधने
तदपरं जातं स्वयं भूमिजे किं
चान्यदङ्ग लोहसंकरभवं चे
ति त्रिधा कांचनं तत्रायं कल
पीतं रक्तं मपरं वक्तं ततो
अथ यथा गोरोयं तदिति क
मेता गदितं स्यात् पूर्व पू
र्वोत्तमं इति राजनिर्वाणः
अपि च सर्वा श्योत पत्रि
नामलताया शृणाः पुराणि
जाश्रमस्यानामसर्वाणां जितानां
नापत्नी विलोक्य लावापलकीं

पन्नयौवनाः कंदर्पदर्पविध
स्तचेतसो जातवेदसः पतिते त
द्वराष्ट्रे रेतस्तु देमता मगात्
कुत्रिमं चापि भवति तद्वत्
स वेधनः सर्वा सर्वा कने
कं दिराणं देमहाटकं तपनी
यं कलधौतं गोरोयं भस्मकां
नं चामीकरं शातकं भं तथाका
नं स्वरं च तत् जाम्बू नदं जातकं
महारजसमिष्यपि दाहे रक्तं
सितं छेदे निषेके कं कुनमभं
तार मुत्वाभिहते स्त्रियं को
मलं युक्तं देमसत् सतउत्तमं
तच्छेत्तं कटिने दृष्टं विवाग्म
मले दत्तं दाहे छेदे स्मितं ॥
सत कषेत्वा जलं च सुखं दत्तं
दोषाद्विलोके स्फुटं यत् सर्वा
शीतलं दृष्टं वलं गुरु रसा
यनं स्वाड तिक्तं च त्वरं पाके
च स्वाड पिच्छिलं पवित्रं वृद्धं
गानेयं मेधास्मृति मतिप्रदं
सुखमायुकरं कांति वाग्विषु
द्विस्मिन् रक्तं विषद्वयतयो
माद्विदोषज्जरशोषजितं
वलं सर्वीर्यं दूरते नरा
णां रोगव्रजपोषयती द
काये असौख्य ॥

कार्येव सदा सर्वा मशुद्धमे
तं सर्वा च कुर्यात् असम्यु
मारितं सर्वा वलं वीर्यं च नाश
येत् करोति रोगान्मृत्युं च त
तद्व्यायत्नत स्ततः इति भा
वप्रकाशः अथ सर्वा क
र्वा मध्याजं गुरु नाशं च क
र्वा मातृकं रक्तं धमना च
भवेद्विषं सर्वा करणं मृ
ग्गीतं धुस्मृत्पुष्पं च सीसकं
च पलं सतं पाठा लोमलशा
लाचमूलमादत्तनाद्रवेत् ॥
तिगाकडे १८५ अध्यायः
अपि च ग्रीशं करुवाच आ
नीय पारदं देवि स्यापयेत् प्र
स्तरोपदि अस्य परिजये तं
त्रं सर्वं य मयात्मकं साष्ट स
दसं देवेशि प्रजपेत् साथ
काश्याः स्वयमुष्णसंयुक्ते
वस्त्रे वासासन्निभे संस्थाप्य
पारदं देवि स्त पात्रे पुगले
शिवे पुष्पयुक्ते न सूत्रेणाव
ध्रीयान् वज्रपत्तनः मृत्तिकाया
रजेनैव धातुस्य परमेष्ठि ले
पयेद्भुजयत्नेन रोदे शुक्लाणि
कभयेत् पुनश्च लेपयेद्दीप्ता
वततो वक्रो विनिक्षिपेत् ॥

अष्टमी नवमी रात्रौ तिथे
चैवसुरेश्वरि अथवा परमेशा
निमित्त पात्रे स्थापयेद्देव वली
रसेन तद्रसं शोधयेद्वज्रयत्न
तः सुतनारी रसेनैव तथैव शो
धने चरेत् एवं कृतेन गुटि।
कां यदि स्थात दृढवंधनं धुस्त
रेव समानीय मध्ये म्भुजं च का
रयेत् कृत्वा तलसीयोगे
तथा सुतज्जमरिका एवं कृ
तेव क्रियोगे भस्मसात् जाय
ते किल भस्मयोगे भवेत् सुवर्ण
धनदायाः प्रसादतः विवर्ण
जायते इत्थं यदि सुज्ञानचाचरे
त् इति मातृकाभेदतंत्रे ५ पव
लः तस्य धार्यत्वं सर्वदेवतात्म
कत्वं च यथा रामायणे महाभा
रते च परम्परायाम् प्रति वशिष्ठ
वाक्यं सर्वरत्नानि निर्मय्य ते
जोगाशिसमुत्थितं सुवर्णं मे
भ्यो विप्रेन्द्र तत्र परमवृत्तम् प
तस्मात् कारणादेव गंधर्वो रग
रात्तसाः मनष्याश्च पिशाचाश्च
प्रयता धारयन्ति तत् तथा तस्मा
त् सर्वपवित्रेभ्यः पवित्रं परमं स्म
ते तथा अग्निर्वै सकला देवाः सु
वर्णाश्च तदात्मकं तस्मात् सुवर्णं

ददता दत्ताः स्युः सर्वदेवताः ॥
तस्मात्तत् पदादौ न धार्यं दे
वतात्मकत्वात् इति शुद्धित्वे
तद्दानफलं यथा अंबरीषवाच
न सुवर्णं विनादानं तिलैर्वा
मुनिसूतम कस्मात् पवित्र
मित्युक्तं भवानेतत् ब्रवीत्
मे वशिष्ठ उवाच अत्र ते क
थयिष्यामि इति दासं पुरातनं
जामदग्न्यस्य रामस्य मुनिभिः
सह पार्थिव त्रिसमकुलः पृ
थिवीं सुनीनं पप्रच्छ पार्थिव
कृत्वा तत्कृपया विष्टो निःल
ज्जं भार्गवः सुता राम उवाच
क्रोधादिदं कृतं कर्म मया मु
निवरोत्तमाः कथं कस्मादिसु
द्यैः हं पापात् तत्र वधादतः १
सुक्ता धर्मतत्त्वज्ञाः पापानापा
वनं परं दानं चेह सुवर्णस्य ते
तमृचुर्महर्षयः पतन् पवि
त्रं मतलं संभूतमिह म्भुजम्
शोभोर्वीर्यात् परं ते ज्ञेयं परं
जातवेदसः सद्गते कार्तिकेय
स्फुटं मुक्कं समुद्रवं पवित्रं
यत् सर्वैः सर्वधार्म्यैः सुकृता
दिभिः अग्निसुदेवताः सर्वाः
अग्नीयज्ञे सर्वदेवताः तस्मात्

सुवर्णं ददतां सुवर्णांच तदात्मकं
दश पूर्वापरं चैव प्रोवाचेदं वृ
हस्पतिः सुवर्णं ये प्रयच्छे।
ति नरकोत्तारयंति ते सर्वा
न कामान् प्रयच्छेते पितामह
सुतोः ब्रवीत् मरीचिर्भगवान्
पूर्वं ये प्रयच्छन्ति कांचने
यः सुवर्णं नरो नित्यं ब्राल
गोभ्यः प्रयच्छति सचिरं विरजा
विहाव देववदिवि मोदते स
र्वेषां मेव दानानां मे कृजन्मि
गं फलं दादक इति गोरीणां
सप्तजन्मानुगं फलं विद्य
मानं सुवर्णं तु यो लोभान्न प्रय
च्छति स सदजन पापेस्तु वेष्टि
तो नरकं व्रजेत् कृत्वापि स
मदत्त पापं जातहृपं ददाति यं
ससद्यस्तेन पापेन मुच्यते नात्र
संशयः एवं ज्ञात्वा तमुत्तर्यं
सुवर्णं देहि भार्गव तला।
मारुह्य कायस्य समानं मा
त्मनस्तथा इत्युक्तो मुनिभि
र्दिव्यै रामो धर्मभृतां वरः प्रा
दात् सुवर्णं विप्रेभ्यः ततः पा
पादमुच्यत अस्मात्त्व मपिराजे
नृदिजेभ्यो देहि कांचने वि।
द्युक्तेन स मुदिष्य य

दीक्षेः शास्त्रांतो गतिं इति
वद्विपराणो तलापुरुषदानना
माय्ययः अपि च सुवर्णादा
नं गोदानं भूमिदानं तथैव
चे नाशयन्त्या मुपापानि म
हापातकज्ञानपि इति प्राय
श्चित्ततंत्रे उतसुष्टसर्गास्य।
गृहे विरस्थापननिषेधो यथा
नचिरं स्थापयेद्देहे देम सं
प्रोहिते बुधः तिष्ठत् भया
वहं यस्मात् शोक व्याधिकरं
नृणां पीडं परस्वीकरणात्
अथः प्राप्नोति पुष्कलं संप्रो
तितं प्रात्रं मुदिष्यत्यक्तं यत्
पवविलुपराणो तस्मात् सर्वा
त्मना पात्रे दद्यात् कनकं सु
ज्ञमं अपात्रे पातयेदन्नं स
वर्णं नरकार्णवे प्रसादतत्
तन्महं तावत्मात्रं नियोजयेत्
अन्यथा स्तेययुक्तः स्यात् हेम
देने विनाशितं तद्देम ब्राह्मण
य उतसुष्टं ॥ ब्राह्मणसादकं
यदि क्षौद्रादिना अपक्रियते त
दा तावदेव पुन कृतं सत्या देय
मिति दानसागरः तत्
अग्निदेवतं यथा आप्रियं क
नकं प्रोक्तं सर्वलोहानि ॥ ॥

वाप्यय इति शुद्धितत्वे
सुवर्णं क्ली हरिचन्दनं इति
मेदिनी सुवर्णगैरिकं इति
रत्नमाला धने इति हेमचन्द्रः
नागकेशरं इति
राजनिर्वाणः ॥
सुवर्णः पुं क्ली हेमचन्द्रः तत्स
अशीतिरनिका परितितसुवर्णं
तत् पर्यायः विस्रः २ इत्य
मरः कर्ष सुवर्णस्य सुवर्णसं
वे इति लीलावती कर्षपरिमा
णो इति वैद्यकपरि ॥ ॥
भाषा ॥
सुवर्णः पुं सुवर्णकर्षः यज्ञज्ञि
विशेषः इति मेदिनी पुस्तुरं
इत्यमरः कणगुग्गुलुः इतिरा
जनिर्वाणः ॥ सुवर्णं त्रिः
इति शहरत्नावली ॥ ॥
सुवर्णकं क्ली पित्तलं इति हे
मचन्द्रः सुवर्णपुत्ते वि
सुवर्णकः पुं आरवधवृत्तः
इत्यमरः ॥
सुवर्णकदली स्त्री कदलीवि
शेषः चापाकला इतिभाषातत्
पर्यायः सुवर्णरम्भा २ कनक
मोचा ३ पीता ४ सुवर्णमोचा ५
चंपकरंभा ६ सरभिका ७ स

भगा ८ हेमफला ९ सुवर्णफला
१० कनकरंभा ११ पीतरम्भा १२
गोरी १३ गौररम्भा १४ कांचन
कदली १५ सरभिया १६ अ
स्या गुणाः मधुरत्वे हेमत्वं स
स्याशने दीपनकारित्वे तृणा
दाहनाशित्वे कफावशत्वं वृ
ष्यकारित्वे युरुत्वं च इति
राजनिर्वाणः ॥
सुवर्णकारः पुं सुवर्णकारः से
करा इतिभाषा इति हलायुधः
सुवर्णगैरिकं क्ली गैरिकभे
दः वर्णकमादिइतिवंगभाषा
पीतशेरु इति हिंदीभाषा तत्
पर्यायः सुवर्णधानः २ सुव
र्णकः ३ संध्याध ४ वज्रधा
नः ५ शिलाधानः ६ अस्यगुणा
गैरिकं मधुरं पीतं कषायं वृण
रोपणं विष्कोटाणीः गिदा
हृत्तं वरं सुवर्णादिकं शुभं ॥
इति राजनिर्वाणः
सुवर्णनकुली स्त्री महाज्योति
ष्मती इति राजनिर्वाणः ॥
सुवर्णपूष्पः पुं राजतरुणी इ
ति राजनिर्वाणः ॥
सुवर्णमरुतं क्ली पलबालुकं
इति वैद्यकं ॥ ॥

सुवर्णवर्णिकं पुं जातिविशेषो
यः सोनारवेणीया इतिभाषा
सत अम्वष्टादशपायां जातं
क मध्यमवर्णमंरुः इति केचित्
तस्य पातित्यकारणं यथा
काश्चिद्वर्णविशेषस्य संस
गीतं सुवर्णकारिणः सुवर्णवैद्य
दिदोषाणं पतितो ब्रह्मशापतः
इति ब्रह्मवैवर्ते ब्रह्मवैवर्ते १
अध्यायः अपि च गोधिकं ॥
शाहिकश्चैव कास्यको मणि
कारकः सुवर्णजीविकश्चैवप
चैते वनिजः स्रताः अम्वष्टा
वर्जं पुत्रान्नुजायते गोधिको
वर्णिकं गंधचंदन धूपदिक्र
यविक्रयकारकः गोधिको
रजपुत्राच्चसंजातः शाहिको
वर्णिकं शोवंदात्वा मुनेः प
त्नैश्चावजीवी प्रकीर्तितः शा
हिको गोधिकाजातस्तान्
कां स्योपजीविकः शाहिका
तं कास्य कन्यायां मणिकारः
प्रजायते कास्यकाराच्चमणि
का सुवर्णजीविकः भवत ॥
इति यराशरपदतो भार्गवरा
महता वर्णसंकरजातिमाला
सुवर्णपूष्पी स्त्री पीतवर्णपूष्पि

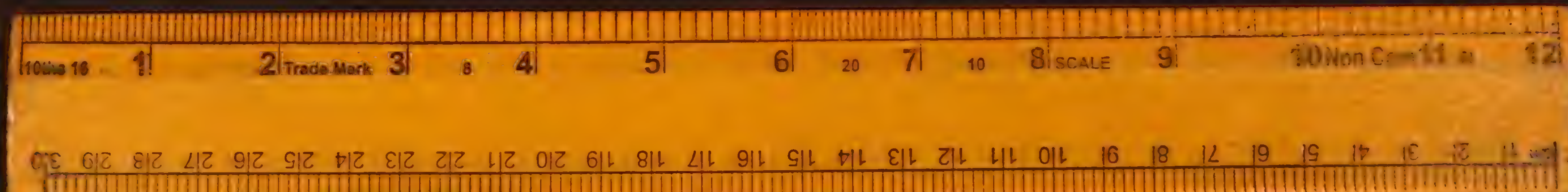
कास्यपूष्प इतिभाषा तत्पर्या
यः सुगंधा २ हेमपूष्पिका ३
युवतीष्ठा ४ रक्तगंधा ५ शि
वित्री ७ नागपूष्पिका ८ हरि
णी ९ पीतपूष्पी १० प्रीतिक
॥ कनकप्रभा १२ मनोहरा १३ रा
धाया १४ अस्या गुणाः स्वा
दुत्वं शिथिलत्वं शर्करात्रिपि
तं दाह तृषा नानात्वदोष
नाशित्वं च इति राजनिर्वाणः
अपि च पूष्पिका गणिकाम
सुसायीता हेमपूष्पिका पूष्पी
युगे हिमं तिक्तं कटुपाकं
संरुचु मधुरं त्वरं रुच्यं पि
त्रं कफवातलं व्रणास्त्र
सुखदन्तादिशिरोरोगविषा
पहं इतिभावप्रकाशः
सुवर्णवर्णाः पुं विस्रः यथा
सुवर्णवर्णो हेमांगो वरांगश्च
नृनो गदी इति तत्सप्तहसना
मस्तोत्रं ॥
सुवर्णवर्णा स्त्री हरिद्रा १
तिशारचन्दिका सुवर्णवर्णपु
त्रेति सुवर्णविन्दुः पुं विस्रः
इति हेमचन्द्रः ॥
सुवर्णा स्त्री कृष्णा युरु इति
मेदिनी वाङ्मालकः इतिशब्दः ॥

चन्द्रिका सार्वादीरी हरिद्रा
इति राजनिर्वाणः ॥ ॥
सवर्णाख्यः पुं नागकेशः
इतिरत्नामाला धस्तुरवृत्तः
इति कनकाक्षयशब्दशे
नात् सवर्णी स्त्री आबुक्
नी इति राजनिर्वाणः ॥
सवर्णाः स्त्री शोण्णस्त्री इ
ति राजनिर्वाणः ॥
सवलिः स्त्री सोमराजी इ
त्यद्वली मरभरती ॥
सवसन्नः पुं चैत्रावली इ
ति त्रिकोणशेषः सुन्दरवसं
तकालः सुजातीयवसन्तरो
श्च सवसेतकः पुं वासन्ती
मदनोत्तमः इति मेदिनी ॥
सवहः वि सुखवासः इति
मेदिनी सम्प्रवहः इति हे
मचन्द्रः ॥
सवहा स्त्री शेफालिकाया
स्वागोधापदी पलायणी इ
त्यमरः शलकी वीणा
इति मेदिनी त्रिवृता इति
शब्दचन्द्रिका भरतश्च रुद्र
जटा हेमपदी गंधनाज
ली सुशाली नीलसिंधुवा
रः इति राजनिर्वाणः ॥

सवासः पुं शोभनगंधः ३
नमनिवासः इति केचित्
सवासिनी स्त्री चिरिंटी इत्य
मरः सुखेन वसतीति सवा
सिनीतिराविडाः पितृकुल
स्नेहात् विरमेदति गच्छति
चिरिंटी इति गतौ अन्मनी
वादिः सवासिन्यां चिरंटीत्या
न द्वितीयवयसि स्त्रिया भित्तिरु
द्रः चरंटीत्येके इति तटीका।
याभरतः ॥
सविद्र पुं पंडितः युगायुक्त
नार्यो स्त्री इत्यमरे सौविद
लशब्दटीकायां रामाश्रमः
सविदः पुं सौविदः इत्यम
रटीकायां रायमुज्जटः राजा
इति भरतः ॥
सविदत् पुं राजा इत्यमरे
सौविदलशब्द टीकायां रा
यमुज्जटः ॥
सविदत् वि ऊर्ध्वः इत्याण
दि कोषः ॥
सविदत् स्त्री यन्तः पुं इ
त्यमरटीकायां रायमुज्जटः
सविदत्ता स्त्री ऊर्ध्वनारी इ
त्यमरे सौविदलशब्दटीकायां
रायमुज्जटः ॥ ॥ ॥

सविधिः पुं अर्द्धशेषः
इति हेमचन्द्रः उन्नमविधाने
व सविनीता स्त्री सकरागो
इति शब्दरत्नावली प्रतिशय
विनय विशिष्टेति ॥
सवीरकः पुं खसखसः इति राज
निर्वाणः सुन्दरवीरज्जली त
द्विति ॥
सवीरकं स्त्री सौवीराजनं
इति शब्दचन्द्रिका ॥
सवीरालं स्त्री काजिकं इति
जटाधरः ॥
सवीर्यं स्त्री वदरीफलं इति
जटाधरः उन्नमवीर्यं च ॥
सवीर्यो स्त्री वनकार्पासी
इति शब्दरत्नावली ॥
सवृत्तः पुं शूरणः इति राज
निर्वाणः सुन्दरवर्जलश्च ॥
सवृत्ता स्त्री शतपत्री काक
लीद्राता इति राजनिर्वाणः
सवेशा स्त्री महाज्योतिष्म
ती इति राजनिर्वाणः ॥ ॥
सवेलः पुं त्रिकुटपर्वतः इ
ति हेमचन्द्रः ॥
सवेलः वि प्रगतः शान्तः
इति मेदिनी ॥
सवेशः पुं सतेजः इति

राजनिर्वाणः सुन्दरवेषयुक्ते
वि यथा सवेशं पुरुषं दृष्ट्वा
श्रातरं यदि वा सतं योनिः
क्षियति नारीणां सत्वं सत्वं
दिनारद इति महाभारतं ॥
सवीर्यो वि सुन्दरवेषयुक्तः
सवेशाश्चादिन प्रत्ययेन नि
ष्पन्नः ॥
सव्रतः पुं भाविकस्त्रीषाहं
दिशेषः इति हेमचन्द्रः शो
भनव्रतयुक्ते वि ॥
सव्रता स्त्री सखसंदोषागोः
इत्यमरः शोभनव्रता इति
मेदिनी व्रतमानकन्योपपेच
दशानिनयाता इति हेमचन्द्रः
सुशर्मा पुं निद्रितबालाया
विशेषः यथा सुशर्मानाम
कोदेव किंजातीयाः किमात्म
कं जनस्तस्य च वैसक्तिः के
नवायत्र हेतुना श्रीभगवान्
वाच सुशर्मानामहर्माधाः स्त्री
मा पापानामभूत् अनाया
यविशेषो विष्णोः ॥
कूरकर्मणो इति
यामोतराखंड ५ अध्या
यः राजविशेषः इति
पुराणं
सुशरणति यः इति

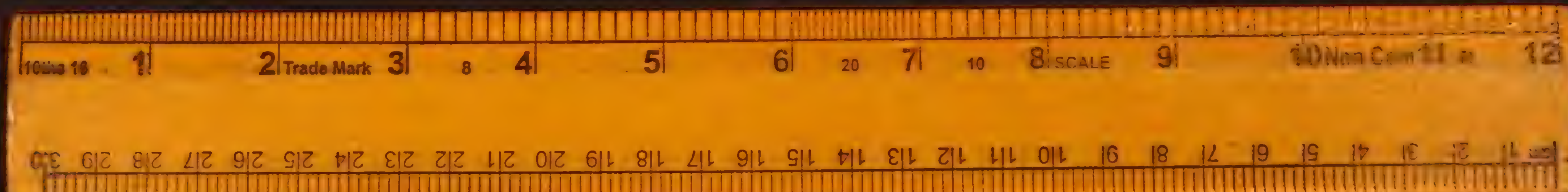

सुगन्धोदरीकायां दुर्गादा
सः शोभनसुखविशिष्टे वि
सुशीतः पुं तद्विदः इति रा
जनिर्वाहः
सुशीतः स्त्री कारवेत्तः क
सजीरकः श्वमरटीकायां
भरतः ॥
सुशीतः स्त्री आदेकं इति
राजनिर्वाहः ॥
सुशीतः पुं चतुः भिन्ना
तेजुलीयः इति राजनिर्वा
हः सुशीता स्त्री शशिष
जराजपत्नीयथा शशिष
महातेजागजायुतवतः सुधीः
तस्यपत्नीमहादेवी विलुप्त
परायणा सुशीता स्वातिनप्रा
द कल्किनायोदुस्यते नाथ
कांतजगन्नाथं सर्वान्तर्यामिन
प्रभुं कल्किनायगां साक्षात्
कथंते प्रहरिष्यति इति क
ल्किपुराणे २२ अध्यायः सु
शीतः पुं अग्निः इति जरा
धरः उत्तमशिवायुक्ते वि ।
सुशीता स्त्री मसुरशिला
इति राजनिर्वाहः ॥
सुशीतः स्त्री
प्रीतचंद्रनं इति शाह
चन्द्रिका अतिशयशीतं च

तद्वतिवि ॥
सुशीतः पुं इत्युत्तरः इति
राजनिर्वाहः ॥
सुशीतः स्त्री गंधर्वा ॥
तिरत्नमाला अतिशीतयुगा
तिशिष्टे वि ॥
सुशीता स्त्री शतत्री इति
राजनिर्वाहः
सुशीतिका स्त्री कन्दविशेषः
वागहीकन्दः इति शब्दचन्द्रि
का सुशीतः पुं शीतयुगाः
श्वमरटीकायां स्वामी तद्व
ति वि सुशीतः पुं चोलराजः
यथा यो विलुप्तः सत्तु पुण्य
शीलो यश्चालभूयः सुशीत
लनामा आवा सुभी तत्तु सम
हृयभाजो हास्योक्तो तेन
माप्रियेण इति प्राप्तेउत्तरः
खंडे ५५ अध्यायः शोभन
शीतविशिष्टे वि ॥
सुशीतता स्त्री सतस्वभा
वः सुशीतत्वे सुशीलस्वभा
व इत्यर्थे तत्प्रत्यये आवा नि
ष्पन्ना सुशीला स्त्री श्रीकला
स्याहमदिष्टं तर्भतमदिष्टो
विशेषः यथा अष्टौ महि
षा स्ताः सर्वा रुक्मिण्यया
महात्मनः दूहिणी सत्य ॥

भामा च कालिन्दी च सुवि
स्मिता मित्रविन्दस्ववर्भी ना
यजितौ सुलक्षणा सुशीला
नाम तत्वेगी महिष्य सुश्रुताः
स्मृताः इति पात्रोत्तरखंडे ६५
अध्यायः यमभार्या इति
केचित् ॥
सुशीका स्त्री सलकी इति रा
जनिर्वाहः सुन्दरश्रीयुक्ते वि
सुश्रुतः पुं विद्यामित्रसुनि
पुत्रः सन्नविकिन्तासाणास्व
कर्ता यथा तथा धन्वंतरि वं
शे जातः क्षीरादिमंथने देवा
दीनां जीवनाय आयुर्वेदं सुवा
च हविष्मा मित्रसुताधिवसुश्रु
तायमहात्मने इति गारुडे १५
अध्यायः अथ सुश्रुतमातु
र्भावः अथ ज्ञानदृशा विद्या
मित्रप्रभृतयोः वदन् अयं
धन्वंतरिः काण्डे काशिराजो
यमच्यते विद्यामित्रो मुनिः
तेषु पुत्रं सुश्रुतं सुकृतवान्
वत्सवराणां गच्छतां वि
श्वेश्वर वल्लभा तत्र नाम्नादि
वोदासः काशिराजोः स्तिवा
ऊजः सुदिधन्वन्तरिः साहा
दायुर्वेदविदा वरः आयुर्वेद

दे ततोऽधोत्य लोकोपकृ
तिदेतत्ते सर्वप्राणिदयाती
र्थं सुपकारो महामातुः पित
वचनमाकर्ण्य सुश्रुतः का
भिकोगतः तेन साहं समर्थे
ते सुनिस्सुवपानं घयो अथप
नेतरि सर्वदाणामस्य अमेरि
ते भगवन्ते सुश्रुतं सुनिभि
वेकमिस्मते काशिराजं दिवो
दासं तेऽयं यश्च विनयावित्तः
स्वागतं व इति स्माद दिवो वा
सो यश्चो धनः ऊशले परिष
प्रवृत्तया गमनकारणे तत
ले सुश्रुतद्वारा कथयामास
रुतं भगवन्मानवानदृष्टा
व्याधिभिः परिशीलितान् क्रु
तोऽपि यमाणां सुजातासाकं
इदिविद्यामित्रमवानां शोभा
ये विज्ञातव्यमागताः आयु
र्वेदं भवान्स्नान् अध्यापयतु
यत्नेतः अंगीकृत्य वचं सोपा
नपति स्नानपादिषु व्याख्या
ने तेन ते यत्नात् जगद्गुरुं
योऽबुद्धा काशिराजं जयाप्री
तिं रभिनं यमदान्तिताः सु
श्रुतायाः सुसिद्धाया जग
गैरं स्वकं स्वकं प्रथमं सु
श्रुतं तेषु स्व तत्र ॥ ॥

कृतवान् स्फुटं सुषुप्तसम
त्वायोपि घृष्टकृतं त्राणिते
निरे सुषुप्तेन कृतं तत्र सु
षुप्ते वक्रभिद्यतः तस्मात्
न सुषुप्तं नाम्ना विध्यात्
दिति मंडले इति भाव प्रका
शः सुषुप्तः विप्रोभनं इत्य
मरः समः इति मेदिनी
सुषुप्ता स्त्री परमाशोभा
इत्यमरः निनानां कालभे
दः इति देमचन्द्रः ॥
सुषुप्ती स्त्री कारवेलः इत्य
मरः कसजीरकः जीरकः
इति मेदिनी लङ्कारवेलः
इति वज्रनिर्घाटः ॥
सुषुप्तिः स्त्री सुषुप्तिः इत्यमर
टीकायां भरतः ॥
सुषुप्तिं स्त्री सुषुप्तिं इत्यम
रटीकायां भरतः ॥
सुषुप्तिः पुं सर्वविशेषः इ
ति मेदिनी चन्द्रकांतमणिः
इति जटाधरः ॥
सुषुप्तिः विप्रोभनं युक्तः
इत्यमरः मनोज्ञः इति मेदिनी
सुषुप्तं स्त्री सुषुप्तावस्थाया
याया जागरे वदि रसलगाथ
मिणेभ्यो न भुंक्ते समस्तकरणे

रुदितं सहजान् सुषुप्तसुषु
प्तयमंदरते स वक्रः स्फुटव
यात्रिगणवृत्तिद्विगुणितः
इति श्रीभागवते ॥ स्कंधे १३
अध्यायः सुषुप्तिमुक्ते वि स
षुप्तिः स्त्री सप्तप्रधानं अज्ञा
न तस्या नामान्नं कारणशरी
रं आनंदमयकोषश्च इति वे
दांतसारः सर्वस्य स्थूल सू
क्ष्माण्येः कारणोपाधौ ली
नत्वे सुषुप्तिर् इति तट्टीका
अवस्थाविशेषः यथा सुषु
प्त्या परीक्षिता सुषुप्तावस्था
दाने परीक्ष्यते तत्रैताः सुषु
प्तविधाः श्रुतयो भवन्ति यद्य
त्रैतत् सुप्तः समस्तः संप्रसमः
स्वप्नः न विजानात्यास नाडी
सुप्तो भवतीति नाडीरवक्र
स्य श्रुयते तामिः प्रत्यवस्
त्पयुरीतति श्रोत इति विक
ल्पमानेषु त सुषुप्तिस्थानेषु क
दाचित् पुरीततः कदाचिदा
त्मन इत्यष्टा सिध्यन्त तस्मा
दप्यात्मैव त सुप्तिस्थानमि
ति इति पारैरिकभाष्ये
३ अध्यायः २ पादः किं
च यत्र सुप्तो न केचन ॥॥

कामं कामयते न केचन सु
प्तपश्यन्ति तत् सुषु इति मां
उक्तापनिषत् सुनिद्रा च
सुषुप्ता स्त्री मेरुदंडवासे इडा
पिंगलानाडी मध्यस्थनाडी वि
शेषः यथा मेरुदंडास्य मदेपो
शशि मिदिर शिरे सव्यद ॥
ते निषमे मध्ये नाडी सुषुप्ता
व्रित्तय गुणाययी चन्द्र सूर्या
ग्रिहृषा इति षट्चक्रभेदः
तस्या अशुभलक्षणं यथा त
णवामेक्षणां दत्तेयदा वदति
मारुतः सुषुप्ता सा च विज्ञेया
सर्वकार्यदराशुभा तस्या ना
आस्थितो वक्रिर्ज्वलंत काल
वृषिणः विषमं तं विजानी
यात् सर्वकार्यविनाशानं य
दावक्रमसलज्ज्य तस्या ना
आं द्वयं वदेत् तदा तस्य वि
जानीयादशुभं सुषुप्तिर् इ
ति ब्रह्मयामले मेरुवासे इडा
नाडी पिंगलया समन्विता सु
षुप्ता भावमार्गाण ब्रह्मद्वारोव
धिस्थिता इति योगस्वरोदयः
सुषुप्तिः पुं करमर्दकः इत्य
मरः विस्र दानरराज सुप्तो
वैवेद्यः इति मेदिनी ॥॥॥

वेतसः इति राजनिर्घाटः
सुषुप्तिः स्त्री कसविहता
इत्यमरः ॥
सुषुप्ती स्त्री विहृत इति रा
जनिर्घाटः
सुषुप्ता स्त्री नदीभेदः इति
श्रीभागवते ५ स्कन्धे १४ अ
ध्यायः सुषुप्तिं य प्रशंसा यति
शाय इत्यमरः समं इति सं
क्षिप्तसंज्ञादिहृत्तिः
सुषुप्तिं स्त्री रजः इत्यमरटीका
यां स्वामी ॥
सुषुप्तः वि यथाविधिसंयम
विशिष्टः यथा ब्रह्मपुराणो
यः कश्चित्तीर्थयात्रात् प्राकृत
संयतः स च पूर्व गृहे से
कृतोपवासः सुवि रममत्तः
संप्रजयेत् भाक्तिनमो गणेशो
इति प्रायश्चित्ततत्त्वं ॥
संस्कृतं वि वृत्तादिना नाद्र
व्याप्यतसं स्फुटव्यं जनादि
तत् पर्यायः प्रयत्नं र इत्यम
रं तेलपाक सुसंस्कारमयस्त
सुषुप्तं स्फुटं इति प्राहुरत्ताव
ली उत्तमसंस्कारविशिष्टम् ॥
सुषुप्ता स्त्री जनकराजभाष्या
यथा जानासि पितरं ब्राह्मं ॥॥॥

विदेहाधिपतिं नृपं तस्यभा
र्यां सुस्यता महे जानामि
मातरं भ्रातरं सुतं सुतां स
र्वसीता मेभगिनी सुभा सुस
त्या मम मातेति लोको जाना
तिसस्यते इति कालिका पू
राणे ३ अध्यायः ॥ ॥
सुसवी स्त्री सुषवी इत्यम
रटीकायां रायमुकुटः ॥
सुसप्तत् स्त्री सोभाग्यं त
त् सुसंपदं पर्यायः परभा
२ इति त्रिकोडशेषः ॥
सुसदः त्रि सुवसपः डः स
हमित्रः सुवेन सहतेः सावि
ति सहधातोः कर्मण्यल प्र
त्ययेन निष्पन्नः ॥
सुसारः पु रक्तवदिरः इति
राजनिर्वाणः अतिशयसार
विशिष्टेति ॥
सुसारवत् स्त्री स्फादिकं इति
त्रिकोडशेषः ॥ अतिशयसार
सुसिकता स्त्री शर्करा इति रा
जनिर्वाणः उत्तमवाल्काच
सुसीमा स्त्री वृत्तादेस्तासा
तषष्ठजिनजननी इति देमच
न्द्रः उत्तमसीमाच ॥
सुस्यः त्रि सुवेनतिष्ठतियः ॥

अरोगी यथा मर्त्यो मृत्यु ॥
आलभीतः पलायनं सर्वान्
लोकान् निर्भयं नाध्यगच्छत
त्वं पादजं प्राप्य यदृच्छया
यस्यः शेते मृत्यु रस्मादपे
ति इति श्रीभागवते १ स्कन्धे ३
अध्यायः ॥
सुस्यता स्त्री आरोग्यं इति
शब्दचन्द्रिका ॥
सुस्थिरः त्रि स्थिरतः यथा
नलोकस्मादगुरोर्ज्ञानं सुस्थि
रं स्थातुं सुपुष्कलं ब्रह्मेतद
द्वितीयं वैगीयते वक्रधर्षिभिः
इति श्रीभागवते ११ स्कन्धे ५
अध्यायः ॥
सुस्त्रा पुं शर्माधान्यभेदः वे
सारी इति भाषा अस्य गुणः
सुस्त्रा डर्वातलो वृत्तः कषाये
विशदो गुरुः इति राजनि ॥
चण्डः ॥
सुस्त्रातः पुं यज्ञान्स्त्रान्कृत
इति शब्दरत्नावली सन्दरभूप
कृतस्त्राने त्रि यथा अचादः
सुनिवृत्तेषु सुस्त्राताः कृतमं
गलाः आमुच्यादिप्रमच्यन्ते
ब्राह्मणान् सुस्त्रिवाच्यव ११
ति सुदितं ॥

सुसिता स्त्री स्त्रीभेदः इति दे
मचन्द्रः सुन्दरं शेषदास्यपुत्रेति
सुहस्तिः पुं वौहभेदः यथा
महागिरि सुहस्याया वज्रा
न्नादश पूर्विकाः इति देमचन्द्रः
सुदितः त्रि विदितः तमः
इति विश्वः ॥
सुदिता स्त्री अग्निजिह्वावि
शेषः इति नारायणः
सुस्यत् पुं मित्रः साक्षा इत्यमरः
सुसुद एकस्मात्प्राज्ञवृत्तं
लभं यथा पाताले दिवुकं चै
व सुसुदं भस्मवर्त्यकं इति ज्यो
तिस्तत्त्वं शशिजः सुसुदगुद
गतः करोति चातुर्थ्यं द्वाभ्यं
नवन्नेवचसामधिपः इत्यादिको
ष्टीप्रदीपः ॥
सुसुदयः त्रि प्रशस्तमनाः
तत् पर्यायः सुदयालुः २ इत्य
मरः सुसुदयः ३ इति शब्दर
त्नावली ॥
सुहोत्रः पुं चन्द्रवंशीयवृद्धदि
पुत्रजपुत्रः यथा वृद्धदिषो
शुदायाहः सुहोत्रो नाम धार्मिक
कं सुहोत्रस्यापि दायदो हस्ती
नामवभूवह इति महाभरते ह
रेवंशेषितकल्पे २ अध्यायः ॥

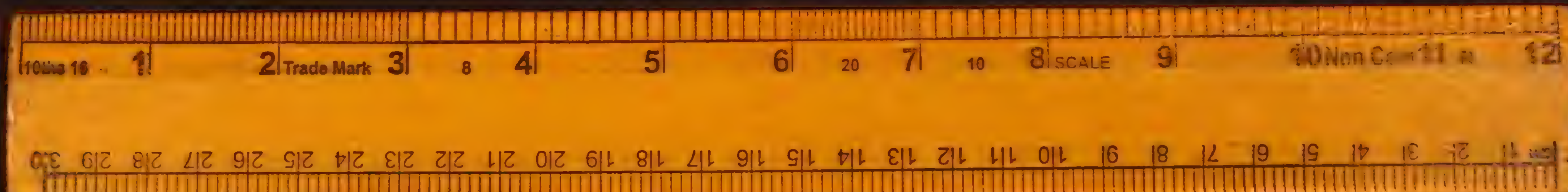
सुः स्त्री सृतिः तेषां वृधातोः
किंप्रत्ययेन निष्पत्तेति के
चित् ॥
सुकः पुं वाणः वातः उन्
पत्ते इति मेदिनी ॥
सुकरः पुं वराहः ऊनकारः
इति शब्दरत्नावली सृगभेदः
इति जसधाः
सुकरौ स्त्री वराहकात्ता इति
शब्दमाला सुकरभायाच ॥
सुक्ते किं त्रि शोभनोक्तिवि
शिष्टं वेदोक्तस्तोत्रमंत्रादि य
था अग्नेवेदस्य यजिमीले इत्या
दि अग्निस्तुक्तं सहस्रशीर्षेत्या
दि पुरुषस्तुक्तं अद्वैतद्वैतमि
त्यादि देवीस्तुक्तं द्विरप्यव
र्णा मित्यादि श्रीस्तुक्तं रात्रि
दोषयतीत्यादिरात्रिस्तुक्तं
आहूतं इन्द्रस्तुक्तं मित्यादि
गणेशस्तुक्तं इत्यमरदत्तम
सहस्रादि सरस्वतीस्तुक्तं अतो
देवा अवन्त न इत्यादि विसृ
स्तुक्तं मेदिनी देवीत्यादि भू
स्तुक्तं आदित्याना मित्यादि
आदित्यस्तुक्तं त्वंसोम इत्या
दि सोमस्तुक्तं इत्यादि ऋवे
दस्य स्तुक्तसदृशं यथा ॥॥

सहस्रमेकं सूक्तानां मित्या
दिचरणवृत्तः यजुर्वेदस्य वि
शमेश मित्यादि जमारसूक्तं
सोमाय पितृमते इत्यादिपि
नसूक्तं पवमान स्वर्जन इ
त्यादिपावमानीसूक्तं इत्या
दिवेदप्रसिद्धं तथा जप्यानि
सूक्तानि तथैव चेषामनु
क्रमेणापि यथास्वरूपे इति
मलमासतत्वे अपिच सन्द
र्शनार्थं मन्वाया नदीपुलिन
मेषितः सचवेषपस्तपस्तेषु
देवीसूक्तं परं जपन इति
मार्कंडेयपुराणे देवीमाहात्म्यं
सूक्ता स्त्री शारिका यथा सू
क्तामदनशलाका चित्राहरीणा
विकावचंडाच इति त्रिकोणः ॥
शेषः ॥
सूचत कपेसुमे इतिकविक
ल्पद्रुमः दीप्ती असूचत क
यालाका कथितवान् इत्यर्थः
इतिरमानाशः चेषुममंतद्रो
दइत्येके इतिङगादामः सूक्तं
पुं कृशाकुरः इतिकेचित्
सूचः कः वि पिशुनः इत्यम
रः अस्य विवरणां कर्त्ताजण
वृद्धव्यं ॥ ॥ ॥

सूचकः पुं सीवनद्रव्यं बोध
कः ककुभः विडालः काकः
इतिमेदिनी पिशुनः बुद्धः
सिद्धः पिशाचः
इति शहरत्नावली सूत्रधारः
कथकः इति हेमचन्द्रः सूक्त
शालिः इतिराजनिर्वाणः
सूचने स्त्री गन्धनं ज्ञापनं
इतित्रिकोणशेषः ॥
सूचना स्त्री व्यथनं दृष्टिः ग
न्धनं अभिनयः इति विश्वमे
दिन्यो ॥
सूचिः स्त्री सीवनी इत्यमरः नृ
त्यप्रभेदः शिला यथासूचि
नृत्यप्रभेदेचव्यथनीशिलावको
रपि इतिरत्नकोषः
सूचिकः पुं सूच्या जीवति
षः सौचिकः २ सौचिः ३ तत्र
वायः ४ सूत्रमित् ५ इतिश
हरत्नावली ॥
सूचिका स्त्री सूचिः दक्षिण
गुः इतिकेचित् ॥
सूचिकाधरः पुं दक्षी
इतिशहर माला
सूचिकाभरणं स्त्री ज्ञे
षधविशेषः यथा
विषं पलमितं सूतः शा ॥

सूचक श्रूणयेद्वयं तच्चूर्णं सं
पुटेकृत्वा काचलिष शराव
योः सद्वा कृत्वाय संशोध्यत
तश्चुल्लो निवेशयेत् वद्विंश
नैः शनैः ऊर्यात् प्रहरद्वयसं
ख्याया तत उद्योसतन्मद्रास्य
रिष्यशरावकात् संलग्नो यो
भवेद्भूमस्ते गृह्णीष्यन्तेः श
नैः वायुस्यशोयद्यानस्या त
तः कृष्णानिवेशयेत् या
वत् सूच्या सखिलान् कृष्णानि
याति भेषजं तावन्मात्रोत्तमो
देयो मूर्च्छिते सन्निपाति ति
त्तरेण प्रतते मूर्द्धितत्रांशुत्वा
च येषयेत् रक्तभेषजसंपर्का
त् मूर्च्छितोपि हिजीवति
तथैव सर्पदंष्ट्रेपिस्तावस्या
पिजीवति यदातायो भवेत्त
स्य मथुरं तत्र दीयते इति सू
चिकाभरणोत्तमः इति
भेषजप्रत्तावली ॥
अपिच विषं पलं रसं शाणं
तच्चूर्णं काचलेपिते सूतसं
पुटे च संरुध्य चूर्णसंस्थाप्य
पाचयेत् शनैर्दीप्यद्द्वयं यक्त्वा
तं समुद्रास्य शीतलं ऊर्ध्वपात्र
गते धूमं गृहीत्वापृष्ट ॥

मारुतं यावत् सूच्या सखिलान्
कृष्णा प्रायाति भेषजं त
रेण प्रतते भीषं तत्रांशुत्वा
च येषयेत् त्रिदोषे मूर्च्छितो
जीवो रक्तभेषजसंगमात् त
सर्पदंष्ट्रे स्तावस्यः सोपि
जीवति ततस्ताणात् दद्याच्च
मथुरं तोयं सूचिकाभरणोत्त
मे इति सूचिकाभरणोत्तमः संनि
पाते इतिरसप्रदीपः ॥
सूचिकामुले स्त्री शालः इ
तिद्वारावली सूच्यासेवि ॥
सूचितः वि कथितः बोधि
तः सूचधातोक्तमत्ययेन नि
ष्पन्नः सूचिपत्रकः पुं मित्ता
वरणाकः इतिराजनिर्वाणः
सूचिप्रणः पुं केतकवृत्तः
इति जटाधरः ॥
सूचिरोमा पुं वराहः इति
हारावली ॥
सूचिवदनः पुं नजलः मस
कः इतिराजनिर्वाणः ॥
सूचिवान् पुं गरुडः इति
शहरत्नावली ॥
सूचिशालिः पुं सूक्तशालिः
इतिराजनिर्वाणः ॥
सूची स्त्री सीवमद्रव्यं सूचइति

भाषा आंगिकाभिनयविशेषः
अंगदाशचेष्टा इति मेदिनी ॥
करणा इति हेमचन्द्रः दृष्टिः
इति केचित् ॥
सूची त्रि सूचकः स्वधातो
र्णिन् प्रत्ययेननिष्पन्नः ॥
सूचीदत्तः पुं सितावरः इति
राजनिर्वाणः ॥
सूचीपुष्पः पुं केतकी इति
रत्नमाला ॥
सूचीमालं क्ली दीरकं इति
हेमचन्द्रः सूच्यास्येति सूची
मखपुंसितकृष्णः इतिराजनिर्वाणः
सूचीरोमा पुं शुकः इति
त्रिकोडशेषः सूचीतल्पलो
मविशिष्टेति
सूच्यप्रस्थ लकः पुं त
णविशेषः उलू इति भा
षा यथा सूच्यप्रस्थूलको
दर्शज्जगत्प्रत्यक्ष ॥
दः इतिरत्नमाला ॥ ॥
सूच्यास्यः पुं मृषिकः ॥
इति हेमचन्द्रः ॥ त्रिसू
सूचीमुवे त्रिसू
व्याकः पुं सितावरः ॥
इतिराज निर्वाणः

सूतः पुं सारथिः लक्षा इत्य
मरः तत्रियात् ब्राह्मणीसू
तः वन्दी पारदः इतिमेदिनी
सूर्यः इत्यनेकार्थकोषः पु
पुराणवक्ता यथा सवानेसू
तमनचं नेमिषीयामहर्षयः
पुराणसंदिता पुराणो पप्रच्छ
लोमहर्षणा तयासूतमहाबु
द्देभगवान्ब्रह्मविजयः इति
हासपुराणार्थव्यासः सम्यग
पासितः अस्मत्ते सर्वरोमा
णावचसा ऊषितानिषत है
पायनस्यभगवास्ततो वै रा
महर्षणाः भवन्तमेवभगवान्
व्याजहार स्यप्रभुः मुनीनां
संदिता वक्तुं व्यासः योगाणि
की पुरा तद्विस्तारंभवेय
सेसत्यादौ विततेसति सं
भूतः संदितावक्तुं सां शोन
पुरुषोत्तम इतिर्कोर्म ॥
अध्यायः अपिच नि
योगाद्ब्रह्मण साई देवेन्द्र
णमहोजयः वेणुपुत्रस्यवि
ततेपुरायेतामदे मावे सूतः
योगाणिको जज्ञे मायावृषः
स्वयदरिः प्रवक्तासर्वशास्त्रा
णाधर्मज्ञो गणवत् सलः त

मांवित्र सुनिष्प्रेष्टाः पूर्वोद्भूतं
सनातनं पतस्त्रिन्तरेव्यासः
कुसुदेपायनः सयं आचरामा
स याः श्रीत्या पुराणपुरु
षोदरिः मदन्वये च येसूताः
संभूता वेदवर्जिताः तेषां पु
राणवक्तृत्वे ह्यति रासीदजा
ज्ञया इति कोर्म १२ अध्यायः
किंच ब्रह्मणः पोष्करे यज्ञे
सूत्यादि वितते सति पूषदाज्या
त समुत्पन्नः सूतः योगाणि
को द्विजः वक्ता वेदादिशास्त्रा
णां त्रिकालमलतत्त्ववित् ॥
तीर्थयात्रा प्रसंगेन नैमिषारण्य
मागमत् इति वद्विपुराणो १
अध्यायः अन्यच्च हस्तेतदति
णो चक्रं दृष्ट्वा तस्यपितामहः
विलो रंणो ह्युमत्ता परितो
यं परं ययो तस्यवैजातमात्र
स यज्ञे येतामदेसुभे सू
तः सूत्या समुत्पन्नः सौत्ये
हनिमहामते तस्मिन्नेवमहा
यज्ञेजज्ञे प्राज्ञोयमागधः ॥
प्राज्ञोतदा मुनिवैक्ता बुभौ
सूतमागधो स्यतामेष्वप
तिः पृथुर्वैणः प्रतापवान् ॥
इति विलुपुराणो १ अणो

१३ अध्यायः पुन पव स
यो जीतत्वात् जातमात्रस्य
यज्ञ इत्युच्यते पृथरेवाभवत्
यस्मात्ततः पृथु रजायत इति
मात स्योक्तैः येतामदे पिता
महदैवतो पृथोरेव यज्ञेनत
पितामह कर्तृक यथाह वायुः
वैणस्य हि पृथोयज्ञे वर्तमा
नेमहात्मनः सूतः सूत्यां स
सुतपन्न इति सूत्यामिति सूति
रभिसूतिः अभिपूषते कंउ
तेसोमोऽस्यामिति सूतिः सोमा
भिषवभूमि स्तस्यां सौत्ये
हनितास्मिन्निवदिने इतिरहो
का किंच पतस्त्रिन्नेव
काले तयज्ञे येतामदे सुभे
सूतः सूत्यां समुत्पन्नः सौ
त्ये हनिपुराणवित् तेषांयज्ञे
पुनस्तेव सुतपन्नो सूतमाग
धो पृथोस्तुवाये तोतवसमा
हृतोमहर्षिभिः तेजुचु ऋष
यः सर्वेसूयता येष पार्थिवः
तैर्विपुक्तोसुकर्माणि पृथोय
निमहात्मनः तद्वृत्तानिसर्वा
णिआशीर्वादास्ततः परान्त
योस्ताज्ञे सुप्रीतः पृथुः प्रादात्
जनेश्वरः अनूपदेशे सुताय

मागधन मागधयच तंष्टु सूतका स्त्री सूतिका इति सू
परमश्रीताः प्रजाः प्राहु मङ्ग मङ्ग तकागदशब्द दर्शनात् ॥
ययः वृत्तीमा मेघ बोदाता भवि सूतकागदहं स्त्री सूतिका
व्यतिरेक्यः इति वद्वि गदहं इत्यमरटीकायां भवतः
पुराणे पृथोरुपाख्याना नामा सूततनयः पुं कर्णः इति हे
व्यायः ॥ सूतः पुं स्त्री पारदः इत्यमरः मचंद्रः ॥
सूतः वि प्रसूतः प्रेरितः इति सूतपुत्रकः पुं कर्णः इति
मेदिनी ॥ सूतकं स्त्री जन्म इति मेदिनी ॥ हेमचंद्रः ॥ शब्दरत्नावली
जनुनाशौचं यथा मृतेन सूतकं गच्छेन्नतरत सूतकेन न सूतपुत्रकः पुं कर्णः इति
नकं गच्छेन्नतरत सूतकेन न सूतराह पुं पारदः इति राज
इति वृद्धमवशिष्टावस्योपरि निर्वंदः
प्रावेत् सूतको परि सूतके शे सूतिः स्त्री सोमाभिषवभूमिः
घादोभिर्विशुद्धिः स्याददक्या यथा अभिषयने कंजते सो
सूति कां विना ॥ मोः स्यामिति सूतिः सो मा
मरणापौचं यथा सर्वं जोत्र भिषवभूमिः इति सूतशब्दे
मसंस्पृशं तत्र स्यात् सूतके विसृष्टरागाटीका जनने मे
सूति मध्येपि सूतके दद्यात् तानः जीवन् इति केचित्
पिंडान् प्रेतस्य तृप्तये इति सूतिका स्त्री नवप्रसूता य
शुद्धितत्वं प्रतिबंधकं यथा या प्रावस्योपरि प्रावेत् सू
त्रय यज्ञ विवादेशु प्रादे हो तकोपरि सूतके शेषाद्येभि
मेः सुने जपे आरहे सूतक न विंशुद्धिः स्याददक्या सूतिकां
स्यादनारहे तसूत के विन इति शुद्धितत्वं तदन्
ति तितित्यादितत्वं ॥ भोजनप्रायश्चित्तं यथा प्रावः
सूतकः पुं स्त्री पारदः इति चोडात्तात्र भूमिपात्रे अजन्तो
मेदिनी ॥ ॥ ॥ विस्मृतीविना प्रोदिकात्र सूति
कात्रे भुक्ता मासे व्रती ॥ ॥

भवेत् इति प्रायश्चित्ततत्वं तिकेत्युक्तो तयोश्च विग
तदवलोकन तदालपनतत्वं दिते इति मार्कंडेयपुराणे
संस्पर्शनिषेधो यथा ना सदाचारध्यायः वामनपुरा
लपेत् जनविद्विष्टान् वीर गो ॥ १५ अध्याय च द्रष्टव्य ॥
होना तथा स्त्रियं देवतापित् सूतिकागारं स्त्री प्रसवग
संख्यासु यज्ञ सत्रादिनिन्दकं हे इति जटाधरः ॥
कृत्वा तस्पर्शनानाये शुद्धा सूतिकागदहं स्त्री प्रसवालय
ताकीवलोकनात् अवलोक्य तत् पर्यायः अरिष्टं २३
तथादक्या मंत्स्यं यतितं तपरः सूतकागदहं ३ इति
शब्दं विधर्म्मिस्तूतिकाघं विवस्त्रांतावसायिनः मृतनि तटीका सूतीगदहं ४ सूति
शतकोश्चैव परदभरतोश्च गदहं ५ इति जटाधरः तस्या
ये पतदेवहि कर्त्तव्यं प्राज्ञैः कृतियथा अष्टदस्तायते वा
प्रोथनमात्मनः पा रुचतदेस्त विणालकं प्राची
विभाषिक सूतिका लक्षणं य दारमृदगदारे विदध्यात् सू
या अभिषयसूतिका एवमाज्ञा तिकागदहं इति भावप्रकाशः
राहृशुक्लकुटान् पतिताप तत्र पिशाचानां वासायथा
विद्वंशाल मृतदारांश्च य सर्वत्र गानप्रतिवात् सूति
र्मवित संस्पृश सुद्विनेस्वा कागदहं सेविनः पृष्ठतः पा
नात् उदक्याग्रामसूकरो त णिपादोश्च पृष्ठप्रीवान् स
द्वचसूतिकाशौचहृषितो पु रेदसः एवं विधानपिशाचा
रुपावपि अलर्क उवाच भव शुद्धस्रावलावकेपया अत
त्वा कीर्त्तिताभोज्या य पते सू ध्याने वरं प्रादात् कामशायि
तिकादयः अमीया आतमि त्वमेव च इति वद्विपुराणे
ल्लामितत्वतो लक्षणादिह म प्रजापतिसर्गनामा अध्या
रातसो वाच व्रसगात्रासागाश्च यः सूतिकागदहं स्त्री प्रस
वयावशेषत्वमागतो तावुभो वगदहं यथा जगामसूतिका
मेहेनारीरूपं विधायभूः जयशब्दः

शालशोहविशोवभूवद ॥
इतिब्रह्मवेवने श्रीकलजस
विदे ५ अध्यायः ॥
सूतिकाभवनं ज्ञी प्रसवग
हं इति हलापुथः ॥
सूतिकावासः पुं प्रसवगहं
यथा सूतिकावासनिलयागं
जन्मदानामदेवताः तासां या
गतिमिन्नतदि जन्मनि कीर्ति
ता षष्ठः द्विरात्रियागंतज ॥
नदानांतकारयेत् इति ॥
शुद्धितत्त्वं ॥
सूतिकारोगः पुं नवप्रसूता
याव्याधिभेदः तन्निदादिय
यामिच्छोपचारात् संज्ञेया
त विषमाजीर्णाभोजनान् सू
तिकायास्तये रोगा जायंतदा
रुणाश्च ते मिच्छोपचारात्
अनुचिताचरणात् प्रवातादि
सेवनात् संज्ञेयात् संज्ञि
एयंते दोषा अनेन इति संज्ञे
यः दोषजनक मन्त्रं तस्मात्
दारुणाः कष्टसाध्याः केते
व्याथय इत्याकाक्षाया माह
ग्रामदेर्ज्वरः कासः पिपासा
गुरुगात्रता शोथः शूलानि सा
रोच सूतिकारोगलक्षणः ॥

पतंगमर्दोदयः प्रायेण सूति
कायाभवतः सूतिकारोगते
न लक्ष्यते ज्वरादीनां रोगा
विशेषाणां निदानविशेषमा
ह ज्वरातीसार शोथश्च शू
लानाहवलयाः तद्वरुविम्ले
कायावात श्लेष्म सखद्रवाः
कृच्छ्रसाध्या हितेरोगाः तीणा
मांस वलाश्रिताः ते सर्वे सूति
कानाम्ना रोगा स्ते चाप्युपद्र
वाः सूतिकाभवतेन सूतिका
नाम्ना ते रोगाः आश्रयाश्रि
तयो रभेदोपचारात् ते चाप्यु
पद्रवा इति तपवज्वरादय उ
क्तानां रोगाणां मन्त्रमं प्र
धानीकृतोपद्रवाश्च अथ
सूतिकारोगविकितसा सू
तिकारोग शांत्यर्थं कुर्या
द्वातहरीक्रियां दशमूलक
नेक्राथं कोसं दद्यात् चूना
वितं अमृतनागर सद्वरभद्रो
त कटपंचमूलकं जलदे शू
तभीतं मधु युक्तं ग्रामयत्यवि
रोगा सूतिकातकं देवदारुवत्
कृष्टपिपलीविषभेषजं भूमि
वकटफलं सत्तं तिक्ताधानं हरी
तकीगजकासदः स्पर्शा गोक्षरं

धंवयासकः वृहत्पतिविषा
छिन्नाककटः कुसजीरकः स
मभागान्तिरेतैः सिंधुरामठसं
युतैः कायमष्टोवशेषत प्रसूता
पाषयेत् स्त्रियं मूलकास ज्वर
श्चास मृच्छा कं पशिरोगिभिः
युक्ते प्रलापत इदाह तन्नाती
सार वीतिभिः निहेति सूति ।
कारोगं वात पित्तकफोद्भवं
कषायो देवदारुदिः सूतायाः
परमोषधं देवदारुदिकाथः
जीरकः स्थूलजीरश्च शतपु
ष्पादये तथा यवानौचासो
राचधान्यकं मेथिकापिच
शुवीकुला कणामूलं चित्रकं
हृष्यापिच वदरीफलं चूर्णं
चैकमुकंपिलकं तथा एतानि
पलमात्राणि युज्यं शतलेभते
हीरे प्रस्यद्वयं दद्यात् सर्पिषः
ऊर्ध्वं तथा पंचजीरकपाकोः
यं प्रसूतानां प्रशान्तये युज्यते
सूतिकारोगे योनिरोगे ज्वरे च
ये कासे सासे पांडुरोगे काशे च
वातामयेष्ट च पंचजीरकपा
कः आर्यस्यां लिपुमम
त्र पयसः प्रस्यद्वयं खेदतः
पंचाशत् पलमत्र चूर्णित मय

प्रतिप्यते नागरं प्रस्यार्द्रं गुडव
दिपाच्य विधिना सपिचयं
धान्यकात् मिश्रणः पंचपल
पले कुमिरियोः सान्नाजिजी
रादपि व्योवाभोद दलोरो
नसमन स्तत् द्राविडीनां प
लंपकं नागरखंडसंस्कमि
देसौभाग्यदं बोधिता तृट्
श्चासज्वरदाह शोषशमनं
संश्यासकासापहं ज्ञीहया
धिविनाशनं कुमिहरे मन्त्र
गिसन्दीपनं दत्तं पत्रकं उ
रगेन्द्रसमनः नागकेशरे द्रावि
डी सूतैला सौभाग्यशुशी
सूतिकाषष्ठी सूतिका
गारेजातवालकस्य षष्ठदिने
जृम्पदेवीविशेषः अथ सूति
काषष्ठी पूजा विस्मयधर्मी तरे
सूतिकावासंनिलया जन्मदा
नाम देवताः तासां यागनिमित्ता
यं शुद्धिर्जन्मनि कीर्तिता षष्ठेः
द्विरात्रियागंत जन्मदानां च
कारयेत् रक्षाणीया सदा षष्ठी
निशानत्रविशेषतः रामजाग
राणं कार्यं जन्मदानांतयाव
लिः रामेति सन्तोषनं ॥
तत्राशो ॥ ॥

चात्रदेवोपिनास्ति अशो ॥
 वे त समुत्त पत्रे पुत्रजन्म य
 दाभवेत् कर्म स्नात् कालि
 की शुद्धिः पूर्वाशौचादिशुध्य
 ति इति प्रजापति वचनात्
 पुत्रजन्मतिप्रवणान् पित
 रेवाशौचाभावः नतमावः क
 नेरिति पुलिंगनिर्देशाच्च कर्म
 येदिति श्रुत्यगोत्रजाभिप्राये
 ण तत्रादौ विनायकादिस
 हितघोउशमात्का पूजनेन
 याचकृत्यविन्यासोऽङ्गा
 जागरणं कार्यं त्वद्गोधार्यं
 समीपतः आवाप पूजयेद्दे
 वीं गणेशं मातरं गिरिं देवीं
 घण्टी गिरिमस्यानदंडं मातृ
 नामान्याद वहुचरुपरिणि
 षे गौरीयद्या एचीमेधासावि
 त्री विजयाजया देवसेना स्वधा
 खाद्यमातरो लोकमातरः शां
 तिपुष्टिर्धृतिस्तुष्टिरात्मदेवता
 यासद आदौ विनायकः सृज्यो
 अनेच ऊलदेवता ताश्चामि
 धाय भविष्ये सृज्या श्रित्रेः
 अथ वा कार्या वरदाभयपा
 णायः नातर इति सर्वोसा दिशे
 षणा अतएव गोप्य मातृ नमः

इत्यादि प्रयोगः यता मातरो
 लोकमातरो ज्ञेयाः अ
 तएव तयोर्वक्तृत्वेन निर्देशः
 गणेशपूजायां प्रार्थनमे
 त्रो यथा सर्वविघ्नहरो देव
 एकदत्तो गजाननः घण्टीगृहे
 चितः प्रीत्यापिभ्यु दीर्घायुयं
 ऊरु इतिततः आषादि वर
 दे देवि महायष्टीति विष्णुता
 शक्तिरूपेण मे पुत्रं रत्नजाग
 रवासरे इति एषा आवाहनं
 ततः घण्टी पूजयेत् गोप्याः
 पुत्रो यथा स्कन्दः सदा संर
 तितस्तथा तथा ममाप्ययं
 वालोरत्नतां चष्टि तेनमः इ
 ति त्रिः पूजयेदिति भोजरा
 जः गणेशश्चैव नन्दाच पूत
 ना सुवर्मदिका विवानिका
 शुकनिका मुकुन्दराचजेभि
 का आचार्यकारेवती चपिलि
 पिंशततां धरं स्कन्दा चडाशे
 ने च्छीः रत्नाय मातृकाप्रदा
 कृत्यविन्यासोऽङ्गतिः जघदे
 विजगन्मातर्जगदानन्दका
 रिणी प्रसीदममकल्याणि
 तमोऽस्तु यष्टिदेविते वरदा
 यज्ञेयपदेहियशोदेहिभाग्यभग
 वति

देहिमे पुत्रान्देहि धनं देहि
 सर्वानकामांश्च देहि मे धात्री
 त्वं कार्तिकेयस्य महाघष्ठीति
 विष्णुता तत्प्रसादादविघ्नेन
 चिरं जीवतवालकः देवताना
 मयोगाच्च सर्वेषां हितकारि
 णि समर्पितं रत्नं महाघष्णिन
 मोः स्तुते इत्यनेनवालं अज
 नस्य कृत्वा समर्पयेत् मस्या
 नदंड- पूजयेत् मस्यानमं
 दरोसित्वं मथितः सागरस्त्रया
 तथा ममापि पुत्रसमं य वि
 घ्ननमोः स्तुते ततः यदृक्कृत्ति
 काः पूजयेत् तांश्च पिवासं
 तूति नाम्नी च कीर्त्तिः संतति
 रेवच अनसूया तमाचैव षडे
 ताः कृत्तिकाः स्तुताः ॥
 मार्कंडेयपुराणं अग्न्येवुप
 मुष्मूत्येव निर्बुधे सूतिकागदे
 अदीप शास्त्र सुषलेभूति सर्व
 प्रवर्जिते अत्रप्रविश्य याज्ञात
 मपहत्यात्मसंभवं तणामस
 विनी वालं तत्रैवोत्सृज्यते
 द्विज साजातहारिणी नाम ॥
 सुचोरा पिशिताशाना तस्मात्
 सरत्ताणं कार्यं यत्नतः सूतिका
 गदे सृष्टौ बह्वङ्गास्तम्भः ॥

पशुः क्षागः क्षागजागराणं का
 र्यमित्येकवाक्यत्वात् ॥
 पाप्मे पायसं सर्पिषामिभ्यं
 दिनेभ्यो यः प्रयच्छति गृहे
 तस्य नरतां सि धयेयंति कदा
 चन इति ज्योतिस्तत्तं अन्यत
 घष्ठीशब्ददृष्टव्यं सूतिगदे ॥
 स्त्री प्रसवगृहे इति
 शहरत्नावली ॥
 सूतिमासः पुं प्रसवमासः त
 त पर्यायः वैजननः ३ इत्य
 मरः सूतिमासो वैजननो न
 वमो दशमोपि च इति
 जटाधरः ॥
 सूतीगदे स्त्री प्रसवागारं ॥
 इति शहरत्नावली ॥
 सूतकारं स्त्री अनुकरणाश
 दृविशेषः सूत इति शब्दं करो
 ति यथा सीत कारादि ॥
 सावानः वि चतुर्वः इत्यमरः
 सन्दरोवाने स्त्री ॥
 सूत परे स्त्री सरासंधानं इ
 ति शब्दचन्द्रिका ॥
 सूत्या स्त्री यज्ञस्तानं तत् ॥
 तत् पर्यायः अभिषवः २
 सवनं ३ इत्यमरः सोमलता
 रसधानं इति भरतः ॥ ॥

सूत्राण्येवं स्त्री जननाशौ
चे यथा दशादाभ्यन्तरे बाले
प्रसीतेतस्य वान्यवैः शावाणो
चे न कर्तव्यं सूत्राण्येवंविधं
यते इति सुहितम् ॥
सूत्रनक प्रयत्ने इति कवि क
त्यदुमः दीर्घी दंत्यवर्गायम
ध्यः वेष्टेने इत्यन्ये सूत्रयति
सूत्रापयति सूत्रेण हंतलो
कः इति डर्गादासः ॥
सूत्रं स्त्री वस्त्राभकं सूत्रा
इतिभाषा तत् पर्यायः त्रैलोक्यं
२ इत्यमरजगधरो सूत्रतत्त्वं
३ इति भरतधृतद्वारावलीक
वस्या शास्त्रादिसूत्रना प्रथः
इति मेदिनी सूत्रनतानं यथा
स्वल्पात्तरममदिर्यं सारवृदि
स्यतोमालं असोभमनवद्येव
सूत्रं सूत्रविदोविडः इति मय
वोधरीकायां
डर्गादासः ॥
सूत्रकठः पुं विप्रः खेजरी
तः कपोतः इति मेदिनी ॥
सूत्रकोणः पुं उमरुः इति
द्वारावली ॥
सूत्रकोणकः पुं उमरुः इ
ति त्रिकांशेषः ॥

सूत्रगंडिका स्त्री तंत्रवायोपक
रणविशेषः तत्पर्यायः प
षाणी २ इति शब्दमाला ॥
सूत्रतन्त्रः पुं सूत्रे इति द्वा
वली ॥
सूत्रतकुटी स्त्री तर्कुटी टेका
इतिभाषा इति जगधरः ॥
सूत्रधरः पुं सूत्रधारः इति
केचित् ॥
सूत्रधारः पुं शाचीपतिः इन्
नान्यन्तरसंचारी सतरंगभूमि
परिक्रम नाटकीयकथा ॥
सूत्रसूचकः शिल्पिप्रभेदः दु
तार इति भाषा इति मेदिनी
सच मूद्रागर्भविषयकर्मणा
गेरसेन जातः इति ब्रह्मवैव
र्तविलाखंडे १ अध्यायः ॥
सूत्रपुष्पः पुं कार्यासः इति
त्रिकांशेषः ॥
सूत्रभित् पुं सौचिकः इति
शसूत्रभित् दूरत्तावली ॥
सूत्रमध्यासः पुं यत्तद्धूयः इति
शब्दचन्द्रिका ॥
सूत्रयंत्रं स्त्री सूत्रवेष्टनका
सुतात इतिभाषा यथा आ
वापने सूत्रयन्त्रं यत् सूत्रै
भिवेष्टते इति शब्दमाला ॥

सूत्रला स्त्री तर्कुटी इति द्वा
रावली ॥
सूत्रवीणा स्त्री वीणाभेदः तत्
पर्यायः लावुकी २ इति
द्वारावली ॥
सूत्रवेष्टनं स्त्री तंत्रवायोपक
रणं तामनी इति भाषा तत् पर्यायः
यंत्रमसंख्यमयं तमरः ३ इति भा
तः सूत्रासंख्य इन्द्रः इत्यमरः ॥
सूत्राली स्त्री गलसूत्रं तत्
पर्यायः गलमेखला २ इति ॥
द्वारावली ॥
सूत्री पुं काकः इति त्रिकांशेष
षः सूत्रविशिष्टे वि ॥
सूद्रः पुं सूयकारः व्यंजन
इत्यमरः सूयः इति विश्वः ॥
सारथ्यं अपराधः लोभः पापं
इत्यनुययालः ॥
सूदनं स्त्री अंगीकरणं हननं
तिः लिप्यां सुदधातो वनट्
प्रत्ययेन निष्पन्नं तद्वति त्रि
सूदशाला स्त्री पाकशालाय
या सूदशाला रसवती पाक
स्थानं मदानसं इति हेमचन्द्रः
सूदाध्यतः पुं पाकशालाध्यतः
तत् पर्यायः पौरोगावः २ ॥

इति हेमचन्द्रः पुरोगमः ३
इति शब्दरत्नावली तत्तत्ता
यथा अनाहार्यः सुवि हेत
श्रिकित् सितविदोवरः सूद्रः
शास्त्रविशेषज्ञः सूदाध्यतः प्र
शस्यते इति मातसे १५६ अ
ध्यायः ॥
सूत्रं स्त्री प्रसवः पुष्पं विक
सिते त्रि इति विश्वमेदिनी ॥
सूत्रः त्रि जातः इति मय
सूत्रवान् बोधव्याकरणे सूत्रा
स्त्री पुत्री वधस्थानं गलसूत्रं ॥
डिका इति मेदिनी मृगमा
सविक्रयः मृगपतिवधस्थानं
मांसविक्रयः इति संक्षिप्तसारो
णादिवृत्तिः जात इति सुनशा
वार्थदर्शनात् सूत्राप्रकारा
णि तत् पापनाशकानि च य
च सूत्रा शब्दे इष्टव्यानि ॥ ॥
सूत्री पुं व्याधः मांसविक्रयी
सूत्राशब्दादिन् प्रत्ययेन नि
ष्पन्नः ॥
सूत्रः पुं पुत्रः अउजः ॥
सूर्यः इति मेदिनी अर्क
वृत्तः इत्यमरः
सूत्रः
सूत्रः स्त्री कन्या इति हेमचन्द्रः

सूत्रं त्रीं सत्यप्रियवाकं
त्यमरः मंगलं इत्यजयः ॥
तद्विनि ॥
सूत्रदः वि उत्तमः उत्तमि
सुः इत्यमरे उत्तमदशवृटीका
यांभरतः ॥
सूत्रादः वि उत्तमदशवृटीका
सुः इत्यमरे उत्तमदशवृटीका
यां रमानाथः ॥
सूत्रः पुं व्यंजनविशेषः डा।
लि इतिभाषा सूत्रः इति मेदि
नी भांडः पायकं इति या
द्वरत्नावली अथमाली ॥
दतिनेत शमीधन्य दालिही
लीसिया मुभे दाली तसलि
लेसिहा लवाणाद्रक दिंगुभिः
संयुक्ता सूत्रनाम स्यात् कथं
ते तद्वृत्ताग्रथ सूत्रोविष्टं
कीदृशः शीतस्तसविशेषतः
निस्तुष्टो भृष्टसिद्धः सलाचवे
सुतरं व्रजत इतिभाव प्र
काशः ॥
सूत्रकारः पुं पाककर्त्री तत्
प्रय्यायः वलवः २ आरातिकं
३ आन्यसिकः ४ सूत्रः ५ उद
निकः ६ गुणः ७ इत्यमरः प्रा
वकः ८ इति शब्दरत्नावली ॥

पाककः ५ इत्यादि कोषः भ
त्यकारः १ इति हेमचन्द्रः त
स्मलत्तां यथा इंगिताकार
तज्जो वलवान्मिष्टपावकः
सूत्रकठिनश्चैव रूपकारः ॥
स उच्यते इति ॥
वाणकं सूत्रपाकोपजीवीप
था देवोपजीवाजीवीयः देवा
लश्च प्रकीर्तितः सूत्रपाको
पजीवीयः रूपकारः प्रकी
र्तितः सन्मापृजा विहीनश्च
प्रसन्नः पतितः स्तुतः ३
क्त पूर्वप्रकारेण लतां वृष
लीपतेः पते महापातकिनः
जंभीषकं प्रयति तेजसायानिने
यानिनिवर्धकययतिताम् इतिव
स्वैवर्तेप्रकृतिविडे २
अथायः ॥
सूत्रपुपनं त्रीं दिंगु इति ॥
त्रिकांडशेषः ॥
सूत्रपणी त्रीं मुद्रापणी
इतिरत्नमाला ॥
सूत्रप्रेषः पुं मुद्राः इति
राजनिर्वाहः ॥
सूत्रांगं त्रीं दिंगु इति रा
जनिर्वाहः ॥

सूत्रं त्रीं तीरं आकाशं इति
मेदिनी जलं इति
शब्दरत्नावली ॥
सूत्रः पुं सूर्यः अर्कवृत्तः ॥
इत्यमरः वृत्ताहेतु पितृविशेषः
इति हेमचन्द्रः पंडितः
इति केचित् ॥
सूत्रांगः पुं सूत्रांगः इति शब्द
रत्नावली कार्तिकमासे मस्यभ
तानिषेधो यथा मकरे स्तुल
कंचैव सिंहे चालावकं तथा का
र्तिके सूत्रांगं चैव सद्यो गोमां
सभलां इति कर्मलोचनं ॥
सूत्रतः वि कृपात्तः इत्यमरः
सूत्रसूतः पुं अरुणः ससूर्य
साश्चिः इत्यमरः ॥
सूत्रिः पुं पंडितः इत्यमरः
यादवः सूर्यः इत्यादि ॥
कोषः ॥
सूत्री पुं पंडितः इति शब्द
रत्नावली ॥
सूत्री स्त्री राजसर्षपः इति र
त्नमाला ॥
सूत्रः पुं त्रीं सूर्यः इति शब्द
रत्नावली जंभपरिमाणं द्वि
द्रोणपरिमाणं इति वैद्यक
परिभाषा ॥

सूत्री स्त्री सूर्यः इति केचित्
सूर्यः पुं अर्कपाताः इति मे
दिनी वलि पुत्रः इति केचित्
दानवविशेषः यथा अभव
व दनुषाश्च वंशोत्पन्ना ॥
महासुराः विप्रविति प्रधाना
स्तेषां तीव्रपक्षमाः सूर्या
वृष्टिपर्वी च ऊहदश्च महास
रः धुतराश्च सूर्यश्च
दनुमानिन्तापनः इति व
द्विपुराणो काश्यपीष्वंशः
ग्रहविशेषः तत् पर्यायः सूर्यः २
अर्थमा ३ आदित्यः ४
हादशात्मा ५ दिवाकरः ६ भा
स्करः ७ अदस्करः ८ ब्रह्मः
प्रभाकरः ९ विभाकरः १० भा
स्वान् १२ विवस्वान् १३ संज्ञास्यः
१४ हरिदस्यः १५ उग्रसिंहः १६
विकर्तनः १७ अर्कः १८
मार्जितः १९ मिहिरः २० अरु
णः २१ पूषा २२ धुमणिः
२३ तरणिः २४ मित्रः २५ वि
त्रभातः २६ विरोचनः २७ वि
भावसः २८ ग्रहपतिः २९
विषोपतिः ३० अहः पतिः ३१
भातः ३२ हेमः ३३ सहस्रायुः
३४ तपनः ३५ सविता ३६ रविः
॥

३० इत्यमरः ३५ तगः
३५ दृष्टः ४० पश्चिनीवल्लभः
४१ हविः ४२ दिनमणिः ४३ चेतो
४४ सप्तसप्तः ४५ गभस्तिमा
नः ४६ अंशुमाली ४७ काश्यपेयः
४८ तगः ४९ भानमान् ५० लो
कलोचनः ५१ पद्मवेधुः ५२
न्यातिमान् ५३ अय्ययः ५४ तगः
यनः ५५ चित्रयः ५६ त्वमणिः
दिवामणिः ५७ गतलिहस्तः ५८
हेलिः ६० यतंगः ६१ अर्जिः ६२
दिनमणिः ६३ वेदोदयः ६४ का
लकृतः ६५ प्रहराजः ६६ तमो
वुदः ६७ रसाधारः ६८ प्रति
दिवा ६९ ज्योतिः पीयः ७० इतः
७१ इति शहरत्नावली कर्म
साती ७२ जगज्जलः ७३ त्रयीत
यः ७४ प्रयोतनः ७५ त्वयोतः
७६ लोकवाधवः ७७ पश्चिनीका
तः ७८ अंशुदस्तः ७९ पद्मपा
णि ८० दिशपताः ८१ पीतः ८२
अग्निः ८३ अगः ८४ इरियास्तः
८५ अंशुवीर्यः धामनिधिः ८६
दिमारातिः ८७ गोपतिः ८८
ऊजारः ८९ अगः ९० सूतः ९१
तमोपदः ९२ गभस्तिः ९३ इति
जराधरः अस्वर्णः रक्त ॥ ॥

शाममिश्रितः सव पूर्वदिक्
रुष त्रियजाति सत्वगणक
टुनसिहवाशीनामधिपतिः धा
मादि सुवर्णादय चतुष्टय गोभू
ति स्वामी चतुष्कोणाकृतिः म
ध्याकालेप्रवर्तः वृद्धः राणा
रीतिरसमिधश्च इति वृद्धा
तकादयः प्रहयजे न
वर्तलाकारः मगलमध्यस्थः
तस्य जन्मभूमिः कलिगदेशः
गोत्रः काश्यपः वर्णः रक्तः
पूर्वमुखः जातिः ब्राह्मणः व
लिगुदोदनं धूपो गुग्गुलुः ग
न्योरक्तचन्दनं समित अर्कः
अस्य ध्यानं त्रियं काश्यपं
रक्त कालिगं द्वादशांगुलं य
महस्तदयं पूर्वाननं सप्ताश्रवा
दनं पिवाधिदेवतं ध्यायेद्वि
प्रत्यधिदेवतं अस्य मंत्रः आ
कुमेनरजसा वर्तमानो नि
वेशपत्रमृते मर्त्यं च दिशपये
न सविता रथेना देवो याति भु
वनानि पश्यन् दक्षिणाधितुः हे
तिग्रहयोगसंस्कारतत्वे ॥ ॥
तस्योत्त पद्मादियथा अथा
तरीहादाताय कश्यपं मुनि
सत्तमं सतोष मेचगंभीश ॥ ॥

वायवावाशरीरिणी मारिते
चयतः प्रोक्त मेतदेतं तया
दिनि तस्मिन्ने सत स्तेः यं
मार्तंशाया भविष्यति सूर्या
धिकारं च विभुर्जगत्पे क
विष्यति हनिष्यत्यस्य सूर्यायं
यत्तभाग दानरीन देवा नि
शाम्येति वचो गगगात् सस
पागतं प्रहर्षमनुलं याता दानवा
श्च हमेजसः ततोपुद्गायं देतेया
नाजूदाव शानक्रतुः सह देवे
सुदायाक्तो दानवाश्च तमभ्युः
तेषां पुद्गमभूयोरेदिवाना ॥
संदीपु सुमस्तभुवनोत्तरं त
स्मिन् पुद्गे भगवता मार्तंडेन ॥
निरीक्षिताः तेजसा दयमाना
स्तभस्मीभूता महासुराः ततः
प्रहर्ष मनुलं प्रापुः सर्व दि
वौकसः तेषु वसेजसो योनि
मार्तंड मरिति तया स्वा
धिकारं सतः प्रापु र्यंशभाग
सुपूर्ववत् भगवानपि मार्तंडः
स्वाधिकार मथाकरोत् कदेव
पुष्पवद्भास्वानथश्चाहुं चरश्चि
भिः वृत्तोऽपि पिंडसदृशा दये
नातिस्फुटवपुः इति मार्कंडेय

पुराण मार्तंडोत्पत्तिः ॥ ॥
मार्कंडेय उवाच अथ तस्मै द
दौक्यां संज्ञां नाम विवस्वते
प्रसाद्य प्राणतो भूता विष्णु क
स्मा प्रजापतिः विवस्वतस्तसं
भूतो मनुर्द्वौ चरितं तयोः पू
र्वमेव तवाकानं मयेतदस्मिन् दि
न श्रीमपयत्यावसी तस्यो जन
यामास गोपतिः द्वौ पुत्रौ स
महाभागौ कन्यां च यमुना नदी
मनुर्वैवस्वतो ज्येष्ठः प्रादुदेवः
प्रजापतिः तेषां यमोयमी चैव
यमलो सं वभूवत् ॥
तत्रैजोऽभ्यधिकं चैव मार्तं
डस्य विवस्वतः असददौ तत
तेजः स्तो ह्यायां वीक्ष्य सात्र
वीत् संज्ञोवाच अहं यास्या
मि भद्रं ते स्वकं च भवनं पि
तुः निर्विकारं तयाप्यत्र स्थ
ये मच्छासनात् सुमे इमो च
वालकी मसं कस्याच वरव
र्णिनी संभावा नैव चाखियमि
मे भगवते तया ह्यापोवाच
आकेशग्रहाणा देवि आपापा
चैव कदिवित आधास्यामि
मते त्वभ्यं गम्यतां यज वाञ्छि
ते इत्युक्ता ह्यायया सता ॥

जगाम पितृमन्त्रं तत्रावसत्
पितृमन्त्रं कालं शुभेक्षण
भर्तुः समीपं यादीति पित्रो
का सा पुनः पुनः अगच्छद्
उवाच भूता ऊचुः विप्रोत्तरा
स्ततः तत्रतेयेतयः साधीनि
रादारा महापुनः पितुः स
मीपं यातायाः संज्ञाया वाक्य
तत् परा तदुपधारिणी छा
याभास्करं समुपस्थिता तस्या
च भगवान् सूर्यः संज्ञेयमिति
चितयन् तथैव जनयमान पुत्रो
हो कन्यका तथा पूर्वजस्य स
नोक्तस्यः सावर्णि स्तेन सोऽभ
वत् यस्तयोः प्रथमे जातः पु
त्रयो द्विजसप्तम द्वितीयोयोः
भवच्चान्यः सप्तहो भूतपाने
श्वरः कस्याभूतपतीषातां
वेत्रे संवशो नृपः संज्ञात
पार्थिवी तेषा मात्मज्ञानो
यथा करोत स्त्रेहं न पूर्व
ज्ञानाना तथा कृतवतीस
तीमवस्तु तेषां स्तस्याय
मश्यास्या नचतमे वक्रपात्री
अमानस्तपितः पत्न्या सुदुःखि
तः संवेकोपायवात्याच्च भावि
नोऽयस्यैवलात् पदा॥

संतजयामासद्धायां संज्ञासुतो
यमः तं शशापततः कुडासं ॥
ता सा पार्थिवी भृशं छायेवा
च पदा तजयसे यन्मापित्भा
यो गरीयसी तस्मान्नवेववर
णाः पतिप्यतिन संशयः पीडित
मानसः मनुनासद धर्मात्मा स
वंपित्रे स्वदेवयत् यमउवाच ॥
स्त्रेहं तस्य मस्मात्समाता देव
न वर्तते विसृज्यायसोऽप्य
स्मान् कनीयां सो दुभूषतितस्या
मयोयतः पादो न त
देहे निपातितः वास्यादाय
दिवा मोहात् तद्भवान्तेतुम
हेति शत्रो देतात कोयेनज
नया तनयो यतः ततो नम
येजननीममेषा तपतां वर
निर्गुणेषु पि पुत्रेषु नमातानि
गुणाभवेत् पाद स्ते पततां ॥
पुत्रकथमेतज्योदितं तव
प्रसादाच्चरणो न पतेत् भगव
न यथा मातृणापादं मेयतथा
चितय गोपते रविरुवाच
असंशय मिदं पुत्र भविष्यत्
वकाशो येन त्वा माविशत् क्रो
धो धर्मज्ञं सत्यवादिने स

र्वेषा मेव शापानां प्रतिवातो हि
विद्यते नत मात्राभिषा ज्ञान
कृविच्छापनिवर्तनं ॥ न
एक्य मेतन्मिष्या तकर्त्तमात
वच स्भव किं चित्ते संविधस्या
मि पुत्रस्त्रेहादवग्रहं कृमयो
मांसमादाय प्रयास्यन्ति महीत
ले कृते तस्या वचः सत्यं त्वेच
ज्ञाता भविष्यति मार्कंडेयउवा
च आदित्यस्तत्रदीच्छायां किम
र्थं तनयेषु वै तलोऽप्यधिक
स्त्रेहं वक्रत्र क्रियते त्वयाभूतं
नचेष्टां जननीं संज्ञा कृपित्व ॥
मागता विगुणेष्वप्यपत्येषु
माता शापं नदास्यति सातत् ॥
परिहरंती वनाचवत्तेविवस्तः
स चात्मानं समाधाय युक्तस्तत्
मवेत्तत् तं शशसुयतं दृष्ट्वा छा
या संज्ञा दिनाधिपं भयेनके ॥
पिता ब्रह्मन् यथा वृत्ते न्यवेद
यत् विवस्तां स्त तदा कुडाः श्रु
त्वा श्वशुरमभगान् सचापितं
यथान्वा यमर्चयित्वा दिवाकरं
निर्दधु कामं रोचेत् शांतयामा
ससुव्रतं विष्णुकर्मा उवाच ॥
तवातितेजसा व्याप्तं मिदं रूपं स
उः सह असदंती ततः संज्ञा ॥

वनेचरतिवैतपः दृश्यतेतांभ
वानद्य स्वाभार्या शुभचारि
णी रूपाय भवतोऽशापेच
रेती सुमश्नयः मतं मे ब्रह्मणो
वाक्यात् यदि ते देव रोचते
रूपं निवर्तयाम्यद्य तवकांतं
दिवस्यते मार्कंडेयउवाच य
तो दिभास्वतो रूपं प्रागासी
त् परिमंडले ततस्तथेतिब्रह्म
ह त्वष्टारं भगवान् रविः त्रि
स्रकर्मा त्वज्ज्ञातः प्राकडी
पेविवस्तः भ्रामारोप्यतते
जः शातनायोपवक्रमे देवाश्च
ब्रह्मणा साहं भासंतमभितु
ष्टुवुः लिखिमानं महत्ताम्यु
प्रोत्सुः सर्वदेवताः ततः को
लाहलेतस्मिन् सर्वदेव समा
गमे तेजसः शातनं चक्रं विस्म
कर्माशनेः प्राप्तेः इति मार्कंडे
यपुराणे सूर्यतेजः शातने ॥
शातिते चास्य पतेन स्तेन चक्रं
विनिर्मितं विलो मूलं च सर्व
स्य शिविका धनददस्य च दंडं
प्रेतपतेः प्राप्तिर्देव सेनापते
स्तथा अन्येषां चैव देवानामा
युधानि स विस्मृकृतं चकार
तेजसा भानो भासराणपरिषा

नये इति शान्ति तेजाः सस्य
सुरेणातिशोभने वपुर्दधाम
मात्रेभ्यः पुष्पचाप मनोरमं स
ददर्श समाधिस्थं स्त्रोभार्याव
उवाकृतिं अपापासर्वभूतानां
तपसा नियमेन च ततो जग
मभास्वान् वै संज्ञा यत्र व्यव
स्थिता सा च दृष्ट्वा तमासां
ते परं पुंसो विषातया जगाम
संभवे तस्य पृष्ठरक्षा ततप
रा ततश्च नाशिकायोगात् त
योस्तत्र समेतयोः नासत्यदस्त्रो
तनयावस्यवज्रादिनिर्गतो रे
तसोऽन्ने च रेवंतः खड्गधैवी च
तत्र धुक अस्यावृष्टः समुत्
पन्नो वाता तृणा समन्वितः त
तः स्वरूपं मतले दर्शयामास
भावमानं तस्याद्यसा समालो
क्य स्वरूपं सुदमादहो स्वरूपधा
मिर्गते चेना मानिनाय निजालयं
संज्ञा भार्या प्रीतिमती भास्व
रो वारितस्करः ततः पूर्वतनो
योऽस्याः सोऽभूद्देवस्तोमा
नुः द्वितीयश्च यमः प्राणान्
पापदृष्टान्ततः परः क्रुम
यो मोसमादाय पादतले म
दीतले पतिव्यक्तीति शण्पा।

नेतस्य चक्रे पिता स्वयं धर्मदृष्टि
येन श्वासोमो मित्रे तद्यादि ते
ततो नियोगे ते याम्यचकार ॥
यसु ॥
तिमिरापहः
नोच नदीचक्रे कलिन्दान्नर
वाहिनी अश्विनो देवभिषजो
कृतो पित्रा महात्मना गुणका
धिपतित्वे च रेवंतो विनियो
जितः रेवंतमप्यादततो भृग
वान् लोकभावनः त्वमप्यपो ॥
षलोकस्य पूज्यो वतः स भविष्य
सि अरण्येऽग्रो महादावे वै ॥
रिदस्युभयेषु च त्वा स्मरिष्यं
ति येमयी मोक्षं ते ते
महापदः हेमं वृद्धिं सखि ॥
राज्यं आरोह्य कौर्त्तिं सुव्रति
नराणां परितः सत्त्वं पूजितः ॥
संप्रदास्यसि ह्याय संज्ञा सु
त श्वापि सावर्णाः सुमहायशाः
भाव्यः सोऽनागते काले मनुः ॥
सावर्णाकोऽष्टमः भूत्वा सुव्रिते
यो चोरमयापि चरति प्रभुः
श्रुता प्राज्ञे श्वरस्तस्य ग्रहोऽभू
त्प्रासनाद्रेवः यवीयसी च या
कन्या तस्य वासी द्विजोत्तम ॥
अभवत् सा सरित् प्रोष्ठा तपती
लोकपावनी यस्तज्येष्ठा महा ॥

भाग सूर्यो यस्येह सोऽग्रं वि
स्तरं तस्य वत्पामि मनो वैव
स्वतस्य ह यश्च जन्म देवानां
एवादा पदे त्रया विवस्वतस्त
जातानां रेवमीहात्म मेव च आ
पदे प्राप्य सुचेत प्राप्नुयाच्च
महद्यशाः अदोरात्र कृतं पाप
मेतत् प्रामयति श्रुतं महात्म
मादिदेवस्य माः मार्कडेयपुराणे
मात्रे उमाह त्वनामा ध्यायः
अपि च प्रजापाल उवाच प्रा
सीदस्य कथं सूरिप्रदणं ज्यो
तिषो दिज पतन्ते संशयं छि
धि प्रणतस्य द्विजोत्तम म
हातपा उवाच यो सावात्मा ज्ञा
नशक्तिं वैक पव सनातनः स
द्वितीयं यदा चेच्छत् तदा ते
जः समुत्पिबते तत् सूर्य इति
भाषां स्तु अन्मोत्पेन महात्म
नः लोलीभूतानि तेजो सिभा
सयेति जगद्वयं तस्मिन् सर्वे
सराः सिद्धा गताः सर्वे महर्षि
भिः स्वयं भूता इति विभो तस्मा
त्सूर्यस्त सोऽभवत् लोलीभू
तस्य तस्यास्य तेजसोऽभूच्छरी
रकं पृथक्त्वेन रविः सोऽय ॥

कीर्त्यते वेदवादिभिः भास्य
न सर्वलोकोक्तयतोऽसावुवि
तो दिवि अतोऽसो भास्करः प्रो
क्तः प्रकपी च प्रभाकरः दि
वा दिवस इत्युक्तस्तत् कारि
त्वादिवाकरः सर्वस्य जगतस्त
दिवादित्य स्तेन उच्यते पतस्य
हादशादित्याः संभूता स्तेजसा
पृथक् प्रधान एक पवाय
जगत्सु परिवर्तते ते दृष्ट्वा
जगतो व्याप्तिं कवीणां परमे
स्वरं तस्मेवातः स्थिता देवा
विनिष्कस्य स्तुतिं जगुः इति
वागदे आदित्योत् पतिनामा
ध्यायः ॥ उत्तरायणा दिति
गायनयो रजुलो मयतिलो मं
गतव्यानि मंडलानि प्रतिमासं
सूर्य भ्रमणाधिकारि मणाशु
यथा अशीति मंडलां प्राते काष्ठ
यो रंतरे द्वयोः आरोहणावरो
हाभ्यां भातो रतेन या गतिः ॥
सरयोऽधिष्ठितो देवे रादित्ये
ऋषिभिरुपा मन्थर्वैरप्या
रोभिश्च अमानी सुपरासतः
धाता कृतस्पला देव पुलस्त्यो
वासुकि स्तप्या रथकृद्ग्राम
णीर्देवितो वुरुष्वेव सममः पते

वसंति वै चैत्रे मधुमासे सदै
वदि मंत्रेय सन्दने भानोः स
ममाधिकाः अर्घ्यमा
पुत्रह श्रेयः पुत्रिक
स्यला महेतिः कच्छनीरश्चुना
रदस्य रये रवेः माधवे नियस
न्येते सुविसंज्ञे निवोधमेमित्रो
त्रिस्तुतकोरतः पौरुषेयोप
मेनका हाहायस्वन
श्रेव मैत्रेयेतेवसंतिवै ॥
वशिष्ठो वरुणोरेमा सहजा
न्याहुर्वधः रथवित्रस्तथा
शुक्रैवसंत्याषाढ संज्ञिते ६
नोवैस्यावसः स्नात पलापत्र
स्तथागिराः प्रज्ञोचा चनभ
स्येतेसर्पश्चाकैवसंतिदि विवस्ता
नयसेनस्य भृगु रायूरण स्तथा
प्रज्ञोचा शब्दपालस्य व्याघ्रोभा
इपदेतथा घृयाच सुविद्यतो
मोतमोय धनंजयः सु
योगिनो वृताची च वसंत्यास्य
पुत्रैरवो विष्णवस्य रश्मिः
पर्मयेरावतो तथा विष्णवी
सेनजितसंज्ञो कार्तिकेवा
धिकाः अर्घ्यमापुत्रह
दीप्त महापद्मस्तथावशी वि
वसेनस्तथा विद्युत् मार्गशीर्षि

धिकाः अर्घ्यमापुत्रह
सूर्यः कर्कोटकस्तथा परिष्ट
नेमि श्रेयान्या सुवेति विराग्य
गः पौषमासे वसंतेतेसमभास्त
रमंडले लोकप्रकाशनाधीय
विप्रवर्ध्याधिकाः त्वष्टा
जमदग्निश्च कश्यपोयतिलो
तमा ब्रह्मपेतोय ऋतजित
धृतराष्ट्रश्चमममः माचमा
से वसंतेते सप्त मैत्रेयभा
स्करे श्रुयतां चापरे सूर्येका
लानेनिवसंति ये विस्तरयत
रोरभा सूर्यवर्चाश्च सत्यनि
त विष्णामित्रस्तथा रतोयहा
पेनोमहामुने मासेधेतेषुमे
त्रेय वसंतेते सप्तकाः ॥
सवितु मंडले ब्रह्मर विस्तर
तपुपदेतिताः स्तवेतिमुनयः सूर्य
योगंधर्वे गीषते पुनः वृत्तं त्यक्त
रसोयति सूर्यस्यानु निशाच
राः वहेति पत्रगायतः क्रियते
भीष्मसंग्रहः कालवित्यास्तथे
वेने परिवार्य समासते सोऽयं
सप्तगाः सूर्यमंडले सुनिस्त
तम हिमोसवारिवृष्टीनां देव
ते समुपागतः इति विसृष्टा
तो २ अंशो १ अर्धायः ॥

सूत उवाच पव मेय ॥
महादेवो देवदेवः पितामहः ॥
करोति नियते काले काला ॥
सापेक्षरीतचुः तस्य येर ॥
शमयोविष्णोः सर्वलोकप्रदो ॥
पकाः तेषां प्रेक्षाः पुनः स ॥
प्रश्मयो ग्रहयोनयः सस
स्नाहरिकेशश्च विष्णुकर्मा
तैथेवच विष्णुवाचाः पुनश्चा
यः संपदसुरतः परः अर्वाभा
वसरिति व्यातः सुरादयः प्रकी
र्तितः ससुत्रः सूर्यशस्मिस्तपु
स्नाति शिशिरश्च ति तिर्ग्यग
ईप्रचारोः सौ ससुत्रः पवितां
यते हरिकेशस्तयः प्रोज्जो
रश्मि नेत्रत्रयोषकः विष्णुक
र्मातया रश्मिः बुधं पुसाति स
वदा विष्णुवाचास्तयो रश्मिः शु
क्रं पुसाति नित्यदा संपदसुरि
ति व्यातः सपुसाति च लोहितं
वृहस्पतिं प्रपुसाति रश्मि र्वा
गवसुः प्रभोः पानैश्चुरं प्रपुसा
ति सप्तमश्च सुरादयः पवंसू
र्यप्रभावेन सर्वा नक्षत्रतारकाः
वर्द्धन्ते वर्द्धितानि नित्यमाप्या
ययन्ति च दिव्यानां पार्थिवानां

मेषानां चैव सर्वशः आदानान्निभमा
दित्य स्तेजसातमसां प्रभुः आदत्ते सत
नाडीनां सहस्रेणा समंततः ॥ ॥
नादेयो श्रेव सामुद्रान्कूपे ॥ ॥
श्रेवसदसुराः स्यावराजंग
सांश्रेवयज्ञगत्यादिकं पयः
तस्य रश्मिस्तदसंतु पात वर्षीस
निम्बं तासां चतुः प्रातः नात्यो ॥
वर्षंते चित्रमूर्तेषः छन्दना श्रे
वयास्तथा कोतनाहकना स्तथा
अस्तता नाम ताः सर्वा रश्मयो
वृष्टिसर्जनाः ॥ हिमोद्वाशुतो
मस्यो रश्मयः स्तिपातं पुनः २
पयोमेषाश्च प्रेषाश्च द्वादित्यो ॥
हिमसर्जनाः चन्द्रा स्ता नामतः
सर्वाः पाताभाः सूर्यभस्तथा
सुक्राश्च कंठमश्रेवगावो वि
श्वतस्तथा सुक्रास्तानामतां
सर्वा स्तिविधा चर्मसर्जनाः सप्त
विभर्ति ताभिः समनुष्ण मितुदे
वताः मनुष्या नोषधेनेह स्थ
याच पितृनपि अमतेन सगान्
सर्वा च निस्त्रास्त्रां स्तर्पयत्यसौ
वसंते प्रेमिके चैव प्रातेः स
नर्पतिविभिः शरदापि च वर्षा
स चतुर्भिः संप्रवर्धति हेमंते
शिशिरे चैव हिमसुत् सज्जति ॥

त्रिभिः वरुणो मावसासे त
सूर्यः पूषातफालाने ॥ चेत्त्रे
मासि भवेदीशो धाता वैशाखतापु
नः ज्येष्ठ मूले भवेदिन्द्राया ॥
ये सविता रविः विवस्वान् आ
वणो मासि प्रोष्ठपद्यो भगः स्मृ ॥
तः पर्यन्त्योऽष्टजित्वाकार्ति
के मासि भास्करः मार्गशीर्षे भवे
मित्रः पौषे विष्णुः सनातनः प
चरश्मि सदस्याणि वरुणस्यार्क
कर्मणि षड्भिः सहस्रैः पूषात
देवोऽष्टमसप्तमिस्तथा धाताष्ट
भिः सह स्रैस्तनवभिस्तथातक्र
तः विवस्वान् दशभिः पाति
पात्येकादशभिर्भगः सप्तमिस्त
पते मित्रस्तथा चैवाष्टमिस्त
पेत अर्यमा दशभिः पातिप
र्यन्त्यो नवभिस्तपेत षड्भिः
रश्मि सदस्रैस्तमित्रस्तपति विष्
धृक् वसन्ते कपिलः सूर्योऽग्नी
मे काचनसप्रभः सेतो
वर्षासुवर्णो न पण्डरः धातवि
प्रभः देवते ताम्रवर्णः स्यात्
शिपिरे लोहितो रविः जोषधो
शुक्लं धत्ते स्वधामपि पितृष्वय
सूर्योऽमरत मस्तत्रये त्रिषु
नियच्छति अन्त्येवाष्टौ शरा ॥

सेयाः सूर्ये चाधिष्ठितादिनाः
चंद्रमाः सोमपुत्रश्च शुक्रश्चैव
वृहस्पतिः भोमो मोभानुस्तथा
रात्रः केतमानपि वाष्टमः सर्वे
ध्रुवे निरुद्धा ये ग्रहा स्ते वातरश्मि
भिः आम्नामाणा यथायोगेऽथ
भंत्यत्र दिवाकरं अन्तातच
क्रवद्यान्ति वातचक्रे रितादि
नाः यस्माद्ब्रह्मति तान् वायुः
प्रवहन्ते न वै स्मृतः रथस्त्रिवा
क्रः सोमस्य कुंदाभास्तस्य वा
जिनः वामदक्षिणतो युक्ताद
शतेन निशाकरः वीच्याश्रया
णि चरति न तत्राणि रवियथा
द्रास वृहो च विप्रेन्द्रा ध्रुवाथा
राणि सर्वदा ससोमः शुक्लपते
त भास्करे परतस्थिते आपूर्य
न्ने परोऽन्तोः सतं दिवसक्रमा
त् त्रौणोऽपि तं स्रैः सोममा
प्याययति नित्यदा पकेन रश्मि
ना विष्णुः सुस्र्याद्येन भास्करः
प्रधा सूर्यस्य वीर्येण सो
मस्याप्याधितातनुः पौर्णमा
स्यासहस्रेण संपूर्णा दिवसा
क्रमात् संपूर्णमर्दमासेन तं सोमम
मृतात्मकं पिबेति देवताविप्रायततो
मृतभोजनाः ॥

ततः पंच दशे भागे किंचिच्छि
ष्टेकलात्मके अपराद्धेऽपि ॥
तृणा सजचन्या पर्युपासते
पिबेति दिक्कलं कालं पीष्टा
तस्मकलातया सधामृतयौ
पुण्या तामिन्दो रमृतात्मिका
निःसृतं तदमावासां गभस्ति
भ्यः स्वधामृते मासतृप्तिमवा
प्याप्रो पितरः संति निर्वृताः न
सोमस्य विनाशः स्यात् सधा
देवैस्तपीयते पवंसूर्यनिमि
त्रोऽस्मदयो वृद्धिस्तु सं
तमाः इति कौर्मि ध- अथा
यः अस्म भाष्यो यत्पाति यथा
सूतउवाच अदितिः स्रु
वे पुत्र मादित्यं कृष्णपात्
प्रभुं तस्यादित्यस्य चैवासी
द्वाय्याणां त चतुष्टयं संज्ञा रा
ज्ञी प्रभा ह्याया पुत्रां स्तासां
निबोधत संज्ञा राज्ञी च स्रु
वे सूर्यान्मनु मनूजमं यमे
च यमुनां चैव राज्ञी रेवंतमेव च
प्रभा प्रभात मादित्याच्छाया
सावर्णिमात्मजं शानिचैव तप
ती च विष्टिचैव यथात्रमं इति
कौर्मि १६ अध्याय तस्य मंड
लपरिमाणं यथा सूतउ ॥

वाच सूर्याचन्द्रमसावेतोऽथम
तो यावदेव सप्तानां च समु
द्राणां द्वीपानां भाति विस्तरः
विस्ताराद्धं पृथिव्यास्त भवेदन्त्य
त्र वासतः पर्यासपारिमाणं
तु चंद्रादित्योऽप्रकाशतः प
र्यास पारिमाणेस्तु बुधेस्तु
त्येदिने स्ततं अवतीमो सूर्यो
लोकान् यस्मात् सूर्यः परिश्र
मात् अचिरान्न प्रकाशो नश्यव
नात् स रविः स्ततः तयोर्भूय
प्रवक्ष्यामि प्रमाणं चन्द्रसूर्य
योः महितत्वात्मादीशहोयस्मि
नर्धे निपात्यते अस्म भारतव
र्षस्य विक्रमात्तत्प विस्तरं ॥
मंडलं भास्करस्याद्य योजनैस्त
त्रिबोधत नवयोजन साहस्रं
विस्तारो मंडलस्य विस्तारा
त्रिगुणाश्चापि परिणामोऽत्र
मंडले विष्णुसमंडलाच्चैव भा
स्करात् द्विगुणाः प्राणी तस्य
गतिनिवृत्तां यथा मानसस्य
त्रेष्टुल्लोकपाता श्रुतदिशो
स्थिता धर्मव्यवस्थार्थं लोकसे
रत्ताणां च लोकपालोपरिष्ठा
तु सर्वतो दक्षिणापरो काष्ठा
गतस्य सूर्यगतिस्म निबो ॥

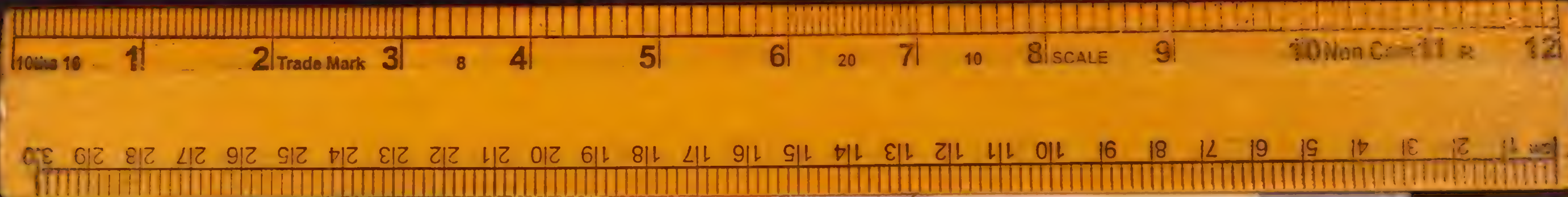

यत दत्तिलोपक्रमः सूर्यः ति
मेषुरिवसर्पति ज्योतिषोचक्र
मादाय सततं परिगच्छति ॥
मध्यत आमरावत्तां यदाभव
तिभास्करः वैवस्वते संयमने
ऊर्ध्वं तत्र प्रवृष्टपते सावाया
मर्द्धरात्रं विभावर्ष्यस्तमेति
चैवैवस्वते संयमने मध्याह्ने
रविर्यदा सावाया मयवारु ॥
गणामृत्तिस्तत्र सतदृष्टपते विभा
वर्ष्य मर्द्धरात्रं मोहेन मस्त
मेतिच सावायामयवारुणा
मध्याह्ने चार्धमायदा विभा
वर्ष्य सोमपुर्ण्यं उतिष्ठति वि
भावसुः रात्र्यर्द्धं चामरावत्ता
मस्तमेति यमस्यच सोमपु
र्ण्यं विभावर्ष्यं मध्याह्ने चार्ध
मायदा अमरावत्तां मोहेन
स्य तद्गच्छति दिवाकरः अ
र्द्धरात्रं संयमने वारुणा मस्त
मेतिच सुषीञ्च मेव पर्येति
भास्करोऽलातचक्रवत् अम
नवैश्रममाणानि च्छाणिचर
तेरविः एवं चतुर्षु पार्श्वेषु दत्ति
गान्तेषु सर्पति उदयास्तमये
चासावृत्तिष्ठति पुनः पुनः स
र्वाद्देवायगद्देतदौ दौ दे ॥

वाल्योतसः तपते कंचनया
द्देताभिरेव चरन्तिभिः ॥
उदितो वदमानाभि स्मध्याह्ने
तपतेरविः अतः परं दृष्टन्ती
भिर्गोभिस्तत्रियच्छति उद
यास्तमयाभ्यां च स्मते पूर्वाप
रेतवै यावत् पुरस्तात्तपतिता ॥
घत् पृष्टेऽयपार्श्वयोः घेरको
यत्र दृष्टपते तेषां सउदयः स्म
तः प्राणाशंगच्छते यत्र तेषा
मस्तः सउच्यते सर्वेषां सुत ॥
वेमेरु लोका लोकाश्च दत्तिलो
विडरभावादकस्य भूमे लोका
गतस्यच अयं तेरश्मयो य
स्मान्नैव रात्रौ न दृष्टपते ऊर्ध्वं
शतसहस्रं त स्थित स्तत्र प्रद
श्यते एवं पुष्करमध्येनेयदाभ
वतिभास्करः त्रिंशद्भागं मेदि
न्यामस्तुर्नैव सगच्छति योज
नायां मुहूर्तस्य रमां संख्यां
निबोधत पूर्णशतसहस्राणां
मेकत्रिंशत्तताः स्मृताः पंचा
शच्च सहस्राणि तथा न्यायधि
कानिच मोहूर्तिकी गति र्हीषा
सूर्यस्य विधीयते ॥ एतेन
गतियोगेन यदा काष्ठांतदत्ति
गां पर्यागच्छत पतेगोऽसौ

वामकोष्ठेऽन्तरेऽदिति मध्येन ॥
पुष्करस्याथ भ्रमते दत्तिलोप
ने मानसेतिरमेरोस्तु अंतरे
त्रिंशत्ततः सूर्यतो दत्तिलो
यांत काष्ठायांत निबोधत न
वकोष्ठेऽप्रसंख्याता योज
नेः परिमंडलं तथा एतसद
स्याणि चत्वारिंशच्च पंचच अ
होरात्रा पतेगस्य गति रेखावि
धीयते दत्तिलोपदिनिहोऽसौ
विषुवस्यो यदा रविः तीरो
दस्य ससहस्रं उन्नयतो दिशश्च
रन् मंडलविषुवस्यापि यो ॥
जने लविबोधत तिस्रः कोस
स्तु संपूर्णं विषुवस्याथमंडलं त
था भनसहस्राणां विंशत्यका
धिका पुनः आवागे चोत
रा काष्ठां चित्रभा नुयं ॥ ॥
भवेत् गामेदकस्य द्वीपस्य उन्न
रांस्तु दिशश्चरन् उन्नयः ॥
प्रमाणान् काष्ठाया मंडलस्य
त दत्तिलोपत्र मध्यानि तानि
विद्यायथाक्रमे स्थानं जर
द्वं मध्ये तथैवावत् सुतमं
वैश्वानरः दत्तिलोपतो निर्दिष्ट
मिदं तत्त्वतः नागवीथ्यनरा
वीथी अजवीथ्याश्च दत्तिलो ॥

उभेऽप्याथ मूलं अजरीथ्यः
दया सूर्यः अभिजित् पूर्वतः
स्ताती नागवीथ्यनरा सूर्यः अ
थिनी कृत्तिका याम्या नागवी
थ्यनरा स्मृता रोहिण्यार्द्रा मृग
शिरा नागवीथी रिति स्मृता
पुष्याश्लेषा पुनर्वसु वीथी
रेवावती स्मृता तिस्त्रस्त वीथ्यो
रेता उत्तरो मार्ग उच्यते पूर्वा उ
न्नफल्गाणो मंचा चैवार्धभी
भवेत् पूर्वाजने प्राष्टपदे गो
वीथी रेवती स्मृता अवाणच
धनिष्ठाच वारुणां च जरद्वं
पताश्च वीथ्य स्तिस्त्रो मय्य
सोमार्ग उच्यते इस्ता चित्रात
थास्ताती नागवीथी रिति स्म
ता विष्णावभिजित् चैत्रश्च नागवी
थी रितोच्यते मूल पूर्वोन्नराया
का विधी वैश्वानरी तथा ॥
स्मृता तिस्त्रस्त वीथ्यस्तामार्ग
वैदत्तिलो वृधेः काष्ठयोऽन्तरे
तेता वस्यते योजनेः पुनः ॥
पुनच्छतसहस्राणां मेकत्रिंश
तवैस्मृतं शतानि त्रीणि चास्या
नि त्रयस्त्रिंशच्च योजनेः काष्ठा
योऽन्तरे सैवं योजनायात् म
कीर्तितं काष्ठयो लोवयो ॥

स्येव अयने दक्षिणे तवे ते
वत्यामि प्रसाधाय योजनेस्त
निबोधत एकैकमंतरं तद्वै
कान्येतानि सप्ततिः सदस्वैरति
दिक्ताव ततो न्या येव
विशतिः लेखयोः काष्ठपोष्टे
व वात्साभंतरयो मुरन् अभ्य
तरं सपथ्येति मंडलान्तराद्यु
गां वात्सातो दक्षिणेनेव सतत
सूर्यमंडलं चरत्सोमतीचां
तत्र प्रतीतिमंडलं संपाते त
रणि दक्षिणे तावत् क्रमते म
डलानि प्रमाणा मंडलस्यापि
योजनाया निबोधत योजनानां
सदस्वाणि दशचाष्टौ ततः स्त
तः अपिकान्यष्टपंचाशत् योज
नानि च वै पुनः विष्कभोमंडल
सेतत्रिंशत् सव विधीयते अ
हस्तचरते साभि सूर्या वैमल
क्रमात् जलालचक्रपर्यंत ॥
यथा रविः शशी तथा दक्षि
णे चक्रवत् सूर्य स्तथा शीघ्रं
निवर्तते तस्मात् प्रकृष्टां भू
मित्वा कालेनात्येन गच्छति सूर्यो
द्वादशभिः शीघ्रं मुरुनै द
क्षिणायने ॥ त्रयोदशाहं स्तला
णामथे चांतर मंडलं मुरुनै ॥

स्तानि कलाणि नक्तमष्टादशेष ॥
रन् कलालचक्रमध्यस्था यथाम
नं प्रसर्पति उदगयने तथा सूर्यः
समर्पेत् मन्दविक्रमः तस्मा
तदीर्घाण कालेन भूमि सोऽस्मा
प्रसर्पति सूर्योद्वादशभिर्वह
मुरुनै रुदगयने त्रयोदशानां
मध्ये त्र्यंशं चरते रवि ॥
मुरुनै स्तानि कलाणि रात्रौ
द्वादशभिश्चिरं ततो मन्दतरं
ताभ्यां चक्रं भ्रमतां पुनः मुरु
नपि उहव मध्यस्थो भ्रमते सो
भुवस्तथा ॥ मुरुनै स्तलावत् ॥
त्रिंशद्विरहोरात्रं भुवं भ्रमन् ॥
उभयोः काष्ठयोर्मध्ये भ्रमते ॥
मंडलानि तत्रे प्रक्रमेः क
स्मदि वामन्द गतिः स्तला तस्यै
व तन्मननं शीघ्रं सूर्यस्य
वैगतिः दक्षिणे क्रमाणा
वापि दिवा शीघ्रं विधीयते ग
तिः सूर्यस्य वै नक्तं मन्दं वापि
पुनः स्तला एवं गतिविशेषे
णाविभजेद्वा त्र्यंशं चरति अत्र वी
ण्यादक्षिणां यलोका लोकस्य च
तरं लोकमन्तानको संपवेष्टा
नर प्रथाद्विः अष्टा पावत्
प्रभासोरी पुष्करात् संप ॥ ॥

काशते पार्श्वोभो वात्सा तस्मा
वत् लोकालोकस्तपर्वतः ॥
योजनानां सदस्वानि दशोर्ध्वं चो
च्छ्रितो गिरिः प्रकाशम्यामका
शश्च सर्वतः परिमंडलः ॥
न तत्र चन्दसूर्यश्च ग्रहास्त
रागणौ सह अथे तरे प्रकाशते
लोका लोकस्य वैगिरिः इति ॥
मात स्ये ११ अथायः ॥ ॥
अस्य रात्र्यस्तलादिकाराण्य
थानन्द उवाच रात्र्यस्तः कथं
सूर्यश्चन्द्रो वापि जगत्प्रभो न
एष्यन्तः कथं भाद्रचतुर्थी च मि
तासिते वेदानां जनकस्त्वेव
कं पृच्छामि तया विना ॥
श्रीभगवानुवाच मृणानन्द प्र
वृत्तामि कथामेतां पुरातनीं
या मृता नि कलत्सुती र्यस्त
यी भवेन्नरः एकदा यमदानि
श्रुमदा को तदहं विनः रात्र्यका
सतितस्तं जगाम नर्मदा तदं
निर्जने नर्मदा तीरे विजहार
तया सह चन्दो तित सर्वा
गवस्त मात्स्यधरे सुमि महा
रासुरसाष्टौ तमुवाच भास्करः
सयं वेदकर्तुः मयो वस्तु त्रता
णश्च जगत्पतेः चतुः ॥ ॥ ॥ ॥

वेद विधेयेषु सुनितानां सदा
शुचिः वेदप्रणिहितो धर्म्मो ह्य
धर्म्मस्मद्विपर्ययः धर्म्मस्य ज
ति धर्म्मलो अयं धर्म्मो रत्नं कथं
दिवा मेधुन दोषे च वक्ति वेदो
विशेषतः अदेव कर्म्मणां सा
दी तेन तां कथयामि ते सूर्य
स्य वचनं श्रुत्वा तत्पात्रमे
धुन दिजः दृष्ट्वा पुनो विप्रत्रयं
योजयिष्ये रात्रौ च सूर्यो वात्सा
नक्तमन्तरेण कालजिता तत्र वि
धाय वाससी सती यमदग्निरु
वाच अय मे निजं न स्याने रस
भंगस्तथा कृतः समशापात्
पापदृष्टो रात्र्यस्तो भविष्य
ति दृष्ट्वा मेव गणाः सर्वे दरी
भूता भवन्ति ते त्वा मा जत्र कदि
ष्यति वायुना मेरितास्तथा ॥
स ते जसा भवान् गवीं हत ते जो
भविष्यति मेवा ह्यत्रः सत्यते
ना रात्र्यस्तो भवान् भव ॥ वा
लणस्य वचं श्रुत्वा भगवान् भास्करः
सयं वस्तु पुटां जलिभूत्वा त
हाव सुनिपुंगवं सूर्य उवा
च अह मेव त्वपाशो मया
शमो भवान् भव अन्यथा मां
अन्यथा मां ॥ ॥ ॥ ॥

वदंतेव सूर्यं नि-जसं ज
नाः पशुभूतः त्रिविधो भवि
ष्यसिद्धिजेष्ठः मरणोत्तरेण
स्वेण भवतश्च भविति सूर्यः॥
स्य वचनं श्रुत्वा तु कोपत्राल
णः पुनः तं प्रशयाति श्लाघाः
शंभुना च जितो भवान् उभ
योः कलहं जाला कश्यपेन स
हज्जन आजगाम सयंत्रला
विधाता जगतामपि आगत्य मे
ला संजज्ञं बोधयामास भास्करं
मुनिप्रोष्ठं च धर्मज्ञं धर्मज्ञानो
गुरोर्गुरुः ब्रह्मावाच तमसभा
स्वरत्नं वसन्तात्त्रागयणो भ॥
वान् युष्माकं परिपालय॥
पवध्या ब्रह्मणः सदा अहं
करोमि भवतो विप्रशपास्तमु
त्तमां शान्तो भवस्व श्रेष्ठसा
लीनं सर्वकर्मणां ऊत्रविदि
वसे ब्रह्मन् ततो ते ऊत्रवित॥
णं भविष्यसि च नाच्छन्नेः सद्यो
उक्तो भविष्यसि मृनातिरिक्तं
वर्षे वा रात्र्यस्तो भविष्यसि त
त्रादृश्यश्च केषांचित् पुण्य
दृश्यो हि कस्यचित् अन्यथा
सर्वकाले नाप्यप्यदृश्यो भवा
नभुवि त्वां दृष्ट्वा च नमस्कृत्वा

सर्वे निष्पापिणो जनाः जन्मस
माह रिष्कांक चतुर्थे दशमे
विधो जन्मसंनिधने नृणां अ
दृश्यस्तं भविष्यसि अस्तका
ले च नाच्छन्ने मया द्रुस्ये जनेः
पिवा अद्वैदिते च काले च पाप
दृश्यो भविष्यसि भार्या दुःख
निमित्तेन भार्याया देवभूतया
सन्तरेण इपालकेन हततेजा
भविष्यसि अन्यथा तव तेजस्य
संज्ञा सहितं मत्तमा मालि
तुमालि मुदे च शंभुना त्वं
राजितः इत्येवमुक्ता सूर्यं च
बोधयामास ब्रह्माणं इति ब्र
ह्मवैवर्ते श्री कृष्ण जन्मवर्दे ॥
अथायः ब्रह्मादपुनरागो ५५
अथायेः येषं अथसू
र्यमंत्राः तारो वृत्तिभृगुः
पश्चाद्वा मकारा विभूषितः वङ्गा
सनो मरुत रोषं मनेत्रोः रि
मपश्चिमः अष्टाक्षरो मनुः ।
आक्तो भानो रभिमतः परः उ
वृत्तिः सूर्य आदित्य अस्तं प
जा प्रातः कृत्वादि प्राणाया मा
ने विधाय पीठस्थां संकृष्यात्
तत्र विशेषः हृदयस्य पूर्वादि
दिक्षु मध्ये च प्रभूतं विमलं सारं ॥

समाराध्यं परमस्तुतं विष्णुस्य
आधारशक्त्यादि अं सूर्यमेव
लाय हादशकलात्मवेनमः १
त्यंतं विष्णुमेतं तथा च निव
न्ने पीठे कुतश्च प्रथमं दिक्षु
मध्ये च संयजेत् प्रभूतं वि
मलं सारं समाराध्य मनेतरं
परमादि स्तुतं पीठं स्वविवातं
प्रकल्पयेत् ततः केशोश्च म
ध्ये च वा दीप्ताये नमः एवं
बौद्धाये च जयाये भद्रा
ये वा विभूते वा विमलाये
वा अमोघाये वं विद्युताये
वा सर्वतोमुखे तथा च निव
दे दीप्ता सूर्याजया भद्रा
विभूति विमला पुनः अ
मोघा विद्युता सर्वतोमुखी
पीठशक्तयः दीप्तदीप्तिशाला
कारा बीजात्म्या विदुः क्रमात्
अक्लेवद्वस्त्रितय स्वरान् वि
द्वानि संयुतान् तदुपरिवल
विष्णुशिवात्मकाय सौराय ये
गपीठाय नमः तथा च शारदा
यां वदेत् पदं तत्तर्प्यं च ब्रह्म
विष्णुशिवात्मकं सौराय ये
गपीठाय नमः पदमेतं पीठं
मंत्रोऽप्यभाष्यातो दिनेऽस्मज्ज ॥॥

गतयेतः ततो ज्ञादित्यासः ॥
शिरसि देवभागः कृषयेनमः
स्तुते गायत्री छंदसेनमः हरि
आदित्याय देवतायेनमः नि
वन्दे देवभागो मुनिः प्रोक्तो ॥
गायत्री छन्द ईरितं आदित्यो दृष्ट्वा ७
देवता प्रोक्तो दृष्टफलप्रदः
ततः करोगात्पामो सत्या ॥
यं तेजो ज्वालामणो ह फट ॥
सादा अंगग्राभ्यां नमः एवं च
स्तुतो १ तजनीभ्यां सादा वि
स्तुते १ मध्यमाभ्यां वषट्
रुद्राय १ अनामिकाभ्यां हूं
अग्नये १ कनिष्ठकभ्यां वाँ
षट् सर्वाय १ करतलपृष्ठाभ्यां
फट् पर्वरुद्रपादिषु तथा च
शारदायां सत्याय हृदये प्रो
क्तं ब्रह्मणो शिर ईरितं विष्णु
वे स्याच्छिवा वसिष्ठाय प
रिकीर्तितं अग्नये नेत्रमा ॥
एवातं सर्वायास्तु मदीरितं ते
जो ज्वालामणो ह फट् दिवा
न्नामः यथा शिरसि उम आ
दित्याय नमः स्तुते परं वये ह
दये कभानवे शुभे ईभास्कराय
च शरण्योः अं सु ॥

यथा तत्राचनित्ये आदित्यं
विन्यसेत्स्त्रिंशतिं शुक्लगतं
सेत हृदये भावना मानं भास्व
रं शुक्लदेशतः सूर्यचरणं ॥
यो न्यसेद्द्वितीयः सत्यादि पंच
भिः ततो मंत्रन्यासः शिर
सि ओम् ओम् नमः सुवे ओम्
हृदये नमः कंठे ओम् गि नमः
हृदि ओम् सू नमः ऊर्ध्वे ओ
म् ध्य नमः नाभौ ओम् आ नमः
लिङ्गे ओम् दिनमः पादयोः ॥
ओम् नमः तथाच मूर्द्धास्य
कष्ट हृदय ऊर्ध्वनाभि धनं
त्रिषु मंत्रवर्णाक्षरैश्चोपेत्य
कं प्राणवाहिकात् ततो ध्यानं
रक्ताजयुग्माभयदानहस्तं के
सुरहासंगद ऊं उलास्य मा
णिक्यमौलिं दिननाभमीडे
वंधुकर्माणि विलसतत्रिनेत्रं
एवं ध्यात्वा मानसैः संज्य अ
क्षे स्यात्पुनं कृत्वा शुरुपंक्तिं
संपूज्य पीठपूजां कुर्यात् त
तः त्रिलोक्याय नमः इति मं
त्रेण मूर्तिं संकल्प्य पुनर्ध्या
त्वा वादनादि पंचमुष्मां जतिदा
न पश्यंतं विधाया वराणां पूजां कार
मेत तथाच नित्यं यथागदित्वं त्रिनेत्रं

ल्लाय मनुना मूर्तिकल्पना साति
गर्भलोकां तस्यामावाह्य पूजे
येत् केशरेश्म्यादिको गोपू
साव्ये दित्ये सत्याय तेजो ज्ञा
तामगो हृफट् सदा हृदयाय
नमः एवं ब्रह्मगोभिरसे सदा
विस्मवेशिता ये वषट् रुद्राय क
वचाय ह्म अग्नये नेत्रत्राय वीष
ट् सर्वाय अस्त्राय फट् दिक्पत्रे
षु पूर्वदि ओं आदित्याय नमः
एवं पंचवयेर्भूमानवे इभास्व
राय विरिक्पत्रेषु अग्रादि उ
पपाये पं प्रसाये पं प्रभाये
सं संधाये तथाच अंगानि
पूजयेदादौ दिक्पत्रेषु कं मूर्ति
यः आदित्याया अतस्त्रोऽर्च्यं
शक्तयः कोणपत्रगाः स्वस्त
नामादि वर्णाः सुस्तासं वीजा
न्यनुक्रमात् उवा प्रज्ञा प्रभा
संध्या शक्तयः परिकीर्तिताः
ततः षड्रागेषु ब्राह्म्याः
संपूज्य पुरतोऽरुण मर्चये
त् तथाच शारदायां पत्राय
संस्था ब्राह्म्याः पुरतोऽरु
णामर्चयेत् तदा ह्येवं द्वादश
पूजयेत् यथा चन्द्राय नमः
एवं मंगलाय बुधाय वृहस्पतये

शुक्राय शनैश्च राहवे के
तवे तथाच शारदायां चन्द्रा
दीन् पूजयेत् पश्चात् प्रसात
ष्टौ ततो वहिः इति ततः इन्द्रा
दीन् वज्रादींश्च संपूज्या भूपा
दिविसर्जनान्ते कर्म समापये
त् अथ पुरश्चरणं मष्टलत
जपः तथाच वसुलतं जपे
न्मंत्रं सप्तविंशतिः शीरणादिनां
ततः सहस्रं जुज्वयात् त्री
राक्ताभिर्जितो नृपः वाचनि
क पवाहसहस्रहोमः संजोत
रे यथा आकाश मग्निदीर्घेन्दु
सं युते भवनेष्वपी सगिर्वीजो
भृगुर्भानोऽस्य तरोऽयं समीति
तः द्वा द्वी सः अथ पूजाय
योगः प्रातः कृत्वादि पूर्वमं
त्रोक्त पीठन्यासं विधाय पूर्वो
क्त ऋष्यादिन्यासे कुर्यात्
ततो मंत्रन्यासः यथा आधा
रादिपादपय्यंतं द्वा नमः क
ष्टाधारपय्यंतं द्वा नमः रु
द्रादिकं च पय्यंतं सः नमः शार
दायां आधारादिपदाग्रान्ते कंठा
राधारकावधि मूर्द्धादिकं टण
य्यंतं क्रमाद्द्विजत्रयं न्यसेत् ततः
करीगन्यासे द्वा अंशुष्टाभ्यां

नमः द्वीतं जनीभ्यो नमः सदा
ह्रिम्यमाभ्यो नमः वष्टु ह्यं अना
भिकाभ्यां हं ह्यो कनिष्ठभ्यां वौ
षट् हः करतल पृष्ठाभ्यां फट्
एवं हृदयादिषु अथाच नित्य
ये यउदीर्घभाजा मध्येनवी
जेनांगानि कल्पयेत् सतो ध्या
मं रक्तां बुजासनमंशेषु नैक
सिन्धुं भावं समस्तजगतामा
धिपं भजामि पमद्वयामयव
रा नदधतं कराजै मीणा कर्मो
लिमरुणां गरुचिं त्रिनेत्रं एवं
ध्यात्वा मानसैः संपूज्य अर्च्यं
स्यात्पुनं कृत्वा पूर्वोक्त क्रमेण
पीठपूजां विधाय मूर्तिमंत्रेण
मूर्तिसंकल्प्य पुनर्ध्यात्वा वादनादि
पंचमुष्मां जतिदानपय्यंतं विधा
या वराणां पूजां कारमेत अग्निनि
र्हं ति वाचोऽगनेषु मध्ये दित्ये
ह्यो हृदयाय नमः इत्यादिना पू
जयेत् पत्रेषु च द्वादशं पूजये
त् ततो इन्द्रादीन् वज्रादींश्च पू
जयेत् ततो भूपादिविसर्ज
नान्ते कर्म समापयेत् अथ
पुरश्चरणं द्वादशलतजपः त
थाच भावद्वयं जपेन्मंत्रं त्रि
नेत्रं च द्वा पणतः तिलैर्वी ॥

मधुसूक्तं जेऊयादितेन्द्रियः
मेजोतरं आकाशमपि य
वन सत्यांताहीशविष्णुमत् मा
नेउभैरवं नाम वीत मेतदरा
रुतं पुटितं विववीजेन सर्व
कामफलमदं विववीजमाह
होतं दहन नेत्रेन्द्रसहितं तद
दाहते हिं ह्योउं हिं अस्म ए
जाप्रयायोगः प्रातः कृत्यादि
पूर्ववत् एतन्मंत्रोक्त पीठया
सोतं कर्म विधाय ऋष्यादि
न्यासं कुर्यात् ततो मूर्तिन्या
सः ॐ सूर्याय नमो ॥ १ ॥
योः द्वि भास्कराय नमः सृजं
न्योः त्रुं भावये नमः मध्यम
योः चै रवये नमो ॥ नासिक
योः द्वौ दिवाकराय नमः क
निष्ठयोः ततः शिरसि वदनेह
दये गुह्ये पाददेशेषु तास्त
नदीजादिका म्यसेत् तथा च
निवत्ये पंचक्रुस्त्यवीजेन
पंचमूर्तीः प्रविन्यसेत् अंगुष्ठा
दिकनिष्ठोतं अंगुलीषु क्रमादि
माः सूर्यस्त भास्करो भावस्त
तो रवि दिवाकरो शिरो वदन ॥
५ इह एव पाददेशेषु ताः क्रमा
त् ततः करोगत्यासो ॥ ॥ ॥

जा अंगुष्ठाभ्यां नमः वीत
जैनीभ्यां सादा इमं मध्यमाभ्यां
वषट् द्वै अनामिकाभ्यां हूं व्रौ
कनिष्ठाभ्यां वौषट् एवं रु
दयादिषु व्रां रुदयाय नमः
इत्यादि तथा च निवत्येरी
यं पुक्तेन वीजेन नेत्रोतांगानि
विन्यसेत् ततो मूलवीजेन
व्यामकं कृत्वा ध्यायेत् तथा
च व्यापकं मूलवीजेन ऊर्वी
ततदनंतरं ध्यानं देसोभोज
प्रवालप्रतिम निजुरुचिं चा
रु तदंग पञ्चोचक्रपार्ति
सपाशं मूर्ति मतिरुचिं म
तमातां कपालं दस्तोभोजेद्
धानं त्रिनयनविलसद्देवता
भिरामं मातृं उवत्तमाहं मणिमयम्
पठ्यात्वा मानसैः संपूजायः एवं
ध्यात्वा मानसैः संपूजायैस्या
यनं कुर्यात् ततः पूर्वोक्त
ब्रमेण पीठं उपाये नमः प
वं पं प्रभाये पं प्रज्ञाये संसं
ध्याये इति संपूजा मूर्ति
मूलेन कल्पयेत् ततः पूर्वा
दिदिक्षु सूर्य भास्करं भावुं
रविं पूजयेत् कोणेषु
दिवाकरं ॥ ॥ ॥ ॥

ततः एवेदतिगपश्चोदीचेषु
दित्वां रुदयाय नमः इत्यादि
ना पूजयेत् ईशाने व्रौं नेत्रा
य वौषट् शारदायां सूर्यादी
च चतुरो दिक्षु विदित्तं सम
चयेत् अंगुष्ठा यथापरी निज
मीशान दिग्गतं इति ततः
एवं वृन्दादिप्रदानं पूजयेत्
ततो लोकपालान् पंचमेवमा त
था च निवत्ये ग्रहानहो तथा
वाह्ये लोकपालां स्ततः परं ॥
ततो भूपादिविसर्जनान् क
र्मसमयेत् अस्म एतां जपो
लतत्रय सोमः त्रिमधुरोपतेः
कमलै देवां शोभमः तथा
च लतत्रयं जपेत्संजी वीजे
विस्वपुटीकृतं दशांशं कम
लैः फलै जेऊयात्तधुरोहितैः
इमं मंत्रं जपेत्सूर्यः कोतिं १
ज्ञान धनेयुति वाकसिद्धिमि
तां लक्ष्मीं सोभापामपिसाधये
त् इति तंत्रसारः अस्म म
कारोतरं मंत्रध्यान पूजादिकं
गरुड पुगणो ३५ अध्याये इ
हयं सूर्यवर्णीनी पानि
यथा अरुणाता १ रविमणि
प्रकाशः १ च ॥ ॥ ॥

क्रवाकप्रीतिः ३ पद्मप्रकाशः ४
पथिकप्रीतिः ५ लोचनप्रीतिः
६ ताराप्रीतिः ७ चन्द्राप्रकाशः ८
दीपाप्रकाशः ९ औषधप्रकाशः
१० प्रेचकाप्रीतिः ११ तमो भावः
१२ चौराप्रीतिः १३ कुसुमाप्रीतिः १४
जलप्रीतिः १५ इतिकविक
ल्पता ॥
सूर्यकोतः १० स्फटिकः इति
हलायुधः मणिविशेषः तत्
पर्यायः सूर्यमणिः २ सूर्या
श्मा ३ दहनोपमः ४ इति दे
मचन्द्रः तपनमणि ५ तापना ६
रविकोतः ७ दीप्तोपलः ८
अग्निगर्भः ९ जलनाश्मा १० अर्को
पलः ११ अस्म गुणमः उत्पलं ति
मिलत्त रसायनत्वं तत्त श्रेष्ठा
दरत्वं मेध्यत्वं पूजनादविनष्टि
दत्तं च इति राजनिर्घटः पू
ष्पवृत्त विशेषः तत् पर्यायः
सूर्यमणिः २ पुष्परक्तः ३
पचन पुटः ४ इति शबुचरि
का सूर्यकोतिः सूरी पुष्पवि
शेषः यथा सूर्यकोतिस्तान्
वर्णां जेऊपर्याय इत्यपि इति
शबुचरिका ॥
सूर्यस्य दीप्तिश्च ॥ ॥ ॥

सूर्यकालः पुं दिवसः इति
शतचन्द्रिका ॥
सूर्यकालानलचक्रं स्त्री नगणा
शुभाशुभज्ञानार्थं नतत्रवति
नचक्रविशेषः यथा ऊर्ध्वग
स्त्रि त्रिमूल्यया त्रिभुक्तिर्यग्य
वस्थिताः देहेनासौ स्थिते को
णे शुभशुभं तथैकया ॥ ॥
मध्यत्रिमूलरंजदो भावभावा
भमंडल माभिनित्र दानं च
सत्यमार्गेण सर्वदा नाम ऋते
स्थितं यत्र जेयं तत्र शुभाशुभं
अयोगात्ते स्त्रिनतत्रै रुडेगोवथ
बन्धनं ॥
शताष्टके जयो लाभ ऋत
वटके तथा पुनः शुंगपुतेरु
जामंगो मृत्युः मृत्युत्रयेमुकटे
विवादे व्यसने युडे
रोगार्ते गमने तथा सूर्य ॥
कालानलं चक्रं ज्ञानयन् प्र
यत्नतः इति सरोदयः
सूर्यग्रहः पुं नवग्रहाणां प्र
थमग्रहः सूर्योपरागः यः ॥
यागारुडे सूर्यग्रहः सूर्य
वारे सोमग्रहो भवेत्
चूडामणि रयं योग स्तजानत्र
फलं स्मृतं इति ति ॥ ॥

यादितत् ॥
सूर्यग्रहणं स्त्री सूर्योपरागः
तत्कारणं यथा सूर्यदोह
परागस्त मोलकल्लायया भवे
त अयोनयो सत्यो रेव व्याप
यो रेव कारणात् ग्रामसो ॥
तो न जायेते तत्रातः पूर्व
पशुमो तत्र पुण्यफलाद्भागः
कृतो राहोस्तविस्त्रना इतिवक्ति
पुराणे गणभेदनामाध्यायः अ
न्यात् ग्रहाणां दृष्टव्यं सूर्य
जः पुं सूर्योववानः इतिजरा
धरः यातिग्रहश्च ॥
सूर्यज्ञा स्त्री यमुनानदी इति
हेमचन्द्रः ॥
सूर्यतनयः पुं शनैश्चरग्रहः
यमः यथा तस्य पत्नीत्रयन्
इत संज्ञा राज्ञी यथा तथा रेव
तस्य सता राज्ञी रेवंतं सपुत्रे
सूते प्रभा प्रभावं सपुत्रेत्वा
हो संज्ञा तथा सर्वं यमश्च य
मुना चैव यमलोत्तवभूवतः ॥
ततः शनिच तपतिं वृष्टेचैव
क्रमेणात्वा ह्यायां जनया
माससंज्ञेय मिति भास्करः
इति मात स्ते ॥
अध्यायः ॥ ॥ ॥ ॥

सूर्यतनया स्त्री यमुनानदी इ
त्यमरः ॥
सूर्यपत्रः पुं आदित्यपत्रः
इति राजनिर्वटः ॥
सूर्यपुत्रः पुं वरुणः यातिः
इति केचित् यमः यथा धर्म
राजनम स्तमं नमस्तेय
सुनाग्रज पाहिमां किंकरोः सा
ई सूर्यपुत्रमोः स्तने इति
निष्पादितत् अन्त
सूर्यतनयशब्देदस्य ॥
सूर्यपुत्री स्त्री यमुना यथा म
दाभारते यमस्तनससोः स्तय
मुने लोकपूजिते वरदाभव
मेनिमं सूर्यपुत्रिमोः स्तने
इति निष्पादितत् ॥
विद्यात् इति केचित् ॥
सूर्यफणिचक्रं स्त्री सर्वकार्य
शुभाशुभज्ञापकचक्रविशेषः
यथा मम विं पातिभान्त्रपंक्तिपु
त्रपाक्रमेण त यन्त्रात्रं तरेवेयः
फणिचक्रं त्रिनाडिकं यत्र ऋते
स्मितो भावर्भेदो गणयेदुयः
नाम ऋते स्थितं
यत्र जेयं तत्र शुभाशुभं
ऊर्ध्वान्मुखं रोगं दवाडीवे
यगतं नृणां वजयेत् सर्वका

यं पुत्रकाले विशेषतः ॥ ॥
निर्वध ऋतमध्यस्य यस्य नाम
प्रजायते सिध्यति सर्वकार्याणि
संग्रामे च जयो भवेत् ॥
इति सरोदयः ॥
सूर्यभक्तः पुं बंधूकपुष्पवृक्षः
सूर्यपूजकेति इति मेदिनी
सूर्यभक्तकः पुं बंधूकपुष्पवृक्षः
इति शब्दमाला सूर्यपूजके
ति ॥
सूर्यमणि पुं सूर्यकोतमणिः
इति हेमचन्द्रः पुष्पवृक्षविशेषः
यथा सूर्यकोतः सूर्य
मणिपुष्परक्तः पवन पटः इति
शतचन्द्रिका ॥
सूर्यमंडलं स्त्री सूर्यसन्निधिदे
ष्टनं तत् यथायः परिदेष्टः ॥
परिधिः २ उपसूर्यको ३ मंडलं
इत्यमरः सूर्यस्य परिधिः
यथा साक्षात्ते शिवहृषोच वृक्ष
वृषभवादिनी
सूर्यमंडलमध्यस्यां सोमवेद स
मायुतो इत्यादिकतत् ॥
सूर्यलता स्त्री आदित्यभक्ता ॥
इति राजनिर्वटः ॥
सूर्यलोकः पुं सोमभवनं ॥
यथा विनोषये विना वैद्ये ॥ ॥

विनापयपरिग्रहैः कालेन
नियतं प्राप्य सूर्यलोके मदी
यते इति काशीवंदे सूर्यायदा
नफले अपिच सौरलोक मथावा
पल्लोने स विमानराः
यथा कदंबकुसुमे किंजल्केः सर्व
तोहते देवीयमानं हिनथा समं
तादाभुभावभिः
उगद्वि सविज्ञायद्य ॥
ततामरसदयं नवभियोज
नानाव सदस्यैः संमितेन चवि
वित्रैलोकचक्रेण समसमियते
नच अनुरुणाधिष्ठितेन सर्व
तो धृतशक्तिना अमरोमनि
गंधर्व सप ग्रामणि नेर्जतोः
स्यन्दनेनातिजविना प्रणानाम्
कृतोजलिः तस्य प्रणामं देवोः
पि भुभंगेनावमच अतिदूरं न
भोवतीप्रतिच काम सत्तागत
प्रक्रोतेयुमतो उरं शिवशर्मा
तिशर्मितान् प्रोवाच भगद्भुम्भो
कथं लभ्यं रेवः यदं इति स्तुत
पुराणे काशीवंदे सूर्यलोक
वर्णनं नाम ॥ अध्यायः सूर्य
वंशः ३ सूर्यसंभानः तदि
वराणं यथा परमेश्वरात् ॥ ॥

ब्रह्मात्मनः तस्य पुत्रो मरीचिः
तस्य कश्यपः तस्य सूर्यः ॥
तस्य वैवस्वतो मनः सत्य
पुगेमनु रेवराजासीत् त्रेतायु
गे तस्य पुत्रः इत्याहुः अयो।
ध्याया राजासीत् अस्मिन् युगे
अनिदीचीपुषो राजानो वक्रका
लेगस्य कृतवतः त्रेता
हापरयोः संथो श्रीरामचन्द्रा
दशरथसुतत्रयेण अवतीर्णः
हापरयुगस्य प्रथमे तस्य
पुत्रः कुशो जातः तदंशः ॥
सुमित्रातः कलेः सहस्रवर्चप
यते राज्ञो कृतवतः पतत प
यते सूर्यवंश विप्रातिः पुनः
सत्ययुगे मरुः तस्य सूर्यवंशः
भावयिष्यति यः योगः सिद्धः
सन् कलाप्रयागे आस्ते इति
श्रीभागवतमते वंशव ॥
गानविस्तारस्त मत् स्य पुराणे ॥
अध्यायादौ गरुडपुराणे १५३
अध्यायोत्तरदृष्टम् ॥
सूर्यवली स्त्री अर्कपुष्पिकावृ
तः इति शतमाता ॥
सूर्यसेतुं श्रीं कुंकुमं इति
त्रिकोणशेषः
सूर्यसारथिः पुं ग्रहणः इति ॥

शहरत्तावली ॥
सूर्यरुदयं श्री सूर्यसत्तावति
शेषः यथा अयोपनिषदादि
तस्य दयते समाहितः मंत्रैस्त
विविधैः सौरेः अम्यजः साम
संभवेः उपस्थाद्य महायोगदेव
देवं दिवाकरं ऊवीत ॥ ॥
प्राणति भूमौ मूर्द्धा निसृज्यतः
ओमत्वं तस्योक्ताय शांतायैका
रात्रय हेतवे निवेदयामि
चात्तने मम स्तेजानरूपिणे क
वित् पुस्तके त्रयोल्कायेति च
पाठः तमस्तेवृणातेतय ॥
सूर्याय ब्रह्मरूपिणे तमेव ब्रह्म
परम मायो ज्योतीरसोऽमृतं भू
भुवं स्वस्त्योकारः सर्वरुद्राः स
नातनाः पुरुषाः संमहोऽतस्ते
प्राणामासि कपदिनं तमेव विष्णुं
वज्रधाजातं वै जायते च न
नमो रुद्राय सूर्याय तामदंश
राणं गतः प्रवृत्तसे नमस्तभ्य ॥
सुमायाः पतये नमः
नमोनम स्ते रुद्राय तामदंश
राणं गतः हिरण्यवादे तभ्यं
हिरण्यपतये नमः अंवि
कापतये तभ्य सुमायाः प

तये नमः नमस्ते नीलकंठाय
नमस्तभ्यं पिनाकिने
विलोहिताय भर्गाय सदस्याता
यते नमः नमो दंसाय ते नित्यं
आरित्वाय नमोऽस्तुते प्रय
येता विष्णुपात महते परमे
श्वरे हिरण्यये गृहेश्वरमा
त्मानं सर्वदेहिनां नमस्यामि प
रे ज्योतिर्ब्रह्माणां त्वाय रामृते
विष्णुपुष्पतिभीमं नरनाथ
शरीरिणं नमः सूर्याय रुद्रं
यभास्ते परमेष्ठिने अयाय स
वैभवाय तं प्रपद्ये सदेव दि
पतये सूर्यरुदयं
जन्मास्तव मनुजसं प्रातः का
लेऽयमध्याह्ने नमस्कुर्यादिव
करे इदं पुत्राय शिष्यायथा ॥
लिकाय दिजातये प्रदेयं ॥
सूर्यरुदये ब्रह्माणा तमदंशि
ते सर्वपाप प्रशमने वेदसारं स
मुहते ब्रह्माणां नित्यं पुण्यं
आधि संज्ञे नित्येवितं यस्त ॥
नित्यं पठेद्भीमान् मेतन्नादि
त्यमंडले महापातकयुक्तोपि
सुयते नात्र संशयः तयापस्मा
रज्जुवाद्यै र्याधिभिः पीडितोः
पि सन् जन्माशतयुगं स्तो ॥

त्रेसञ्जाचो भवति दुतं ॥ सवधारयेत् यज्ञाद्विद्वत्पक्षि
भुवनेग्रह पिशाचातिवीर्यस्य
कर्षिभिः स्तवन् ध्याता हरिं
विश्वे सुच्यते महतो भयान् इति
कूर्मपुराणे उपरिभागे १० य
ध्यायः गारुडे ५१ अध्यायेवे
नद्वयं ॥
सूर्या स्त्री सूर्यभार्या संज्ञा
इति प्राहृतावती इन्द्रवारुणी
इति राजनिर्घटः नवोक्तानि प्राहृता
वर्त्मनो यथा तस्यादिर्दिष्टो वि
वसुदेवः कृतोद्दहः देवकासु
यथा साहं प्रयागे रथमारु
हन् इति श्रीभागवते १०
स्कन्धे १ अध्यायः ॥
सूर्याय स्त्री सूर्यसंप्रदानका
यै शक्तिपूजायां अक्षिद्राव
धारणार्थं सूर्यार्चनं यथा
ततोभास्करवीजेन सदितेना
मुतामुनः मंत्रेण भास्कराया
र्चमक्षिद्रार्थं निवेदयेत् नमो
विवस्वते ब्रह्मन् भास्वते विस
तेजसे जगत् सवित्रे सुचये
सवित्रे कर्मदायिने ॥
ततः कृतांजलि भूत्वा पठित्वा
मंत्रमीदृजं त्रकाग्रमनसा ॥
वाग्भिराक्षिद्रं ॥

सर्वे तदाक्षिद्रमस्तुभास्करस्य प्र
सादतः इति कालिकापुराणे ५१
अध्यायः रोगादि ॥
प्रात्यर्घ्यं सूर्याय देहादिममि
नामभिः समतिधाय्यप्रदानममा
णाय देवोभासुः सहस्रांशु
स्तपनस्त्रापनोरविः विरुतेनो
विवस्वतु विष्णुकर्मा वि
भावसुः विष्णुपुत्रो विष्णुक
र्मा मातामो मिदिशः शुमान्
आदित्यः श्योसगः सूर्याय
मात्रो दिवाकरः हादशास्त्रा
सप्तदशो भास्करोऽहस्तरः त्रिगः
सूरः प्रभाकरः श्रीमान् लोक
चक्षुः प्रदेष्टारः त्रिलोके शालो
लोकसाक्षी नमो विः शास्त्रतः
शुविः गमस्तिदस्तास्तीत्रांशुस्त
रणिः सुमहोरणि युमणि हेरि
दयोः कोभासुमान् भयनाशनः
छन्दोस्यो वेदवेद्यस्य भास्वान्
पूया वृषाकपिः एकचक्रश्चो
मित्रो मन्देहादि स्तुतिस्वदा
दैत्यदा पापहता च धर्माधर्म
प्रकाशकः दैतिकश्चित्रभासुश्च
कलिब्रह्मास्वदाहनः दिकपति

पद्मिनीनाथः कृशेशयकरो ॥
हरिः चर्मराशिर्दुर्निरीक्ष्युजो
कश्यपात्मजः पतिः
सन्नति संतुकेः पुण्येः सूर्य
स्वनामभिः प्राणवादिच
तथाते नमस्तुभ्यममन्त्रितैः ॥
प्रत्येक मन्त्ररत्नाम दृष्ट्वाष्टुदि
वाकरं विमृष्ट पाणिपुम्पेनता
मृपात्रं सुनिर्मलं जालुभ्या म
वन्तौ गता परिसूर्यजलेन च
करवीरादि कुसुमेरुचन्दन ॥
मिश्रितैः हवीं कुर्वे
रत्नैश्च निःक्षिप्तैः पात्रमथ
तः दद्यादद्या मनश्चायसवित्रे
ध्यानपूर्वकं उपमौलिसमानी
य तत् पात्रं नान्यदृष्ट्वा नाः ॥
प्रतिमंत्रं नमस्कृत्यादुदया
स्तमये रविं अनया नामस
प्रत्या महामंत्रं रक्षय्या ॥
एवं कुर्वन्तरी जातु नद विद्वान्
डः त्रिभाक् व्याधिभिर्मन्त्र्यते
तैः विनोषधैर्विना वैद्यैर्विना
पथ्यपरिग्रहैः कालेन
निधने प्राप्य सूर्यलोके म
हीयते इति स्फुटपुराणे काशी
खंडे १ अध्यायः ॥

सूर्यालोकः पुं आतपः इति
राजनिर्घटः ॥
सूर्यावर्तः पुं तपविशेषः कः
मडिया इति भाषा अस्य गणः
सूर्यावर्तौ विवन्धजः इति
राजवल्लभः एकाविशेषः
सुलविया इति भाषा तत्
पर्यायः पार्वतेयस्य करभे
वशिरः कपिपिण्डी नामा
तामो क्वचित् प्रोक्तः सूर्या
वर्तः सितोऽयः इति २
तस्माला वराहकाली कथिता
सूर्यावर्तस्तु शाहिकैः इति
हारावली ॥
सूर्यावर्तौ स्त्री आदित्यभक्ता
इति राजनिर्घटः ॥
सूर्यावर्तां पुं सूर्यकांतमणिः
इति हेमचंद्रः ॥
सूर्यायः पुं सूर्यबोद्धकः तत्
पर्यायः वाताटः २ हरितः ३
इति त्रिकोडशेषः ॥
सूर्यास्ते स्त्री सूर्यसाक्षाव
लग्नमेन यथा निशीथादथ र
मनेन चंद्ररात्र पूर्वकालेन सूर्य
यास्तमयकालस्यापिलाभात्
इति तिथ्यादितस्तैः सूर्याय कौ
तामो इति वि ॥

कांडशेषः सूर्यनामकेति ॥
 सूर्योक्तः पुं अर्कवृत्तः इति
 राजनिर्घंटः ॥
 सूर्येनुसंगमः पुं अमावास्या
 इत्यमरः सूर्यचन्द्रमेलनेच ॥
 सूर्योदः पुं सूर्यास्तकालप्र
 श्नोऽतिथिः यथा सूर्यास्त
 संप्रशोभ्यः सूर्यः स्तंगतेऽ
 तिथिः इति हेमचन्द्रः अस्त
 गतसूर्यः यथा विसृष्टा
 णां दिवातिद्यौतविमुत्तेगते
 यत् पातकं भवेत् तदेवाष्ट
 राणां विद्यात् सूर्योदविमु
 विगते इत्याह्निकाचारः ॥॥
 तत्त्वं ॥
 सूर्योदयः पुं सूर्योत्थप्रका
 शः यथा विसृष्टास्तरे मा
 वने चतथा मासि त्रिंशत् सू
 र्योदयाः स्मृताः आदित्य रा
 शिभोगेन सौरो मासः प्रकी
 र्त्तितः इति मत्तमास्तत्त्वं ॥
 तत्र रायननिषेधो यथा सू
 र्योदये चास्तमिते चरायिने
 विमुचति शौरिचक्रपाणिने
 इति लल्लोचरित्रं तत् काले
 स्मृतादेः कर्तव्यं यथा सूर्योद
 ये विना नैव स्नानः ॥

राजादिकाः क्रियाः इति प्रा
 यश्चित्ततत्त्वं ॥
 सूतेनादरे इति कविकल्पद्रुमः
 रेफयुक्तः पृष्ठसूरी दंत्यादिः
 सूतेति दुष्टं लोकः सुसूते ॥
 इति दुर्गादासः ॥
 सूतेणां स्त्री अनादरः इति श
 बरत्नावली ॥
 सूत् अनादरे ईर्ष्य इति ॥
 कविकल्पद्रुमः दंत्यादिदीर्घी
 रेफमध्यः सूत्यति सूतृत्वं ॥
 इति दुर्गादासः ॥
 सूत्यः पुं माघः इति शबरत्ना
 वली ॥
 सूष प्रसवी सूषति इति कवि
 ल्यद्रुमः पृष्ठसूरी सूयति इति दु
 र्गादासः ॥
 सूत्स् स्त्री केकैतवं अथात्मं
 इति मेदिनी अलंकारविशेषः
 यथा सूत्स् पराशया
 भिजे त्वसाकृत चेष्टितं
 मयि प्रपयति सा केष्टोः सोमं
 तमणि मावृणोत इति चन्द्रा ॥
 लोकः ॥
 सूत्स् पुं कतकवृत्तः इति शब
 रत्नावली अणुः अत्येति इति
 मेदिनी तत् पर्यायः ॥

अत्ये स्तोके तल सूत्स् तल
 कंच कृशं तल दधं तल
 लकंच त्रियां मात्रा त्रुटी कणा
 पुमानुर्लवो लेशः काणो
 पिच निगयाते इति शबर
 त्नावली ॥
 सूत्सकृत्सफला स्त्री मध्यमजं
 वृद्धतः इति रत्नमाला ॥
 सूत्सतंडुलः पुं त्वसत्समः
 इति राजनिर्घंटः ॥
 सूत्सतंडुला स्त्री पिप्पली इति
 राजनिर्घंटः ॥
 सूत्सदशी वि अतिशयवृद्धि
 मानं तत् पर्यायः कृशा ग्रीमतिः
 श्वत्स कालधीः ३ प्रसुत् पत्र
 मतिः ४ इति हेमचन्द्रः
 सूत्सदारु स्त्री तवकाष्ठं तत्
 पर्यायः कतिजः २ इति
 त्रिकांडशेषः
 सूत्सपत्रः पुं धान्यकं वन
 जीरकः देवमर्षपः लघुवद
 रः सूरपर्णा वनवर्षरी लोहि
 तैलः ऊकुवडुः इति
 राजनिर्घंटः वावलवृत्तः य
 था वावलः सर्गापुष्पश्च सू
 त्सपत्रश्च कंदलः इति शब
 रत्नावली ॥

सूत्सपत्रिका स्त्री शतपुष्पा
 शतावरी लघुवाली लघुयो
 दकी दुर्गलभा आकाशमां
 सी इति राजनिर्घंटः
 सूत्सपर्णा स्त्री जीर्णफंजी डो
 जी इति राजनिर्घंटः ॥
 सूत्सपर्णी स्त्री रामहती वृत्तः
 यथा रामहती पर्वपुष्पी विष्ण
 त्पानागदन्ति कांडली सूत्सपर्णी
 च भरणका फणिज् का इति
 शबरत्नावली ॥
 सूत्सपिप्पली स्त्री वनपिप्पली
 इति राजनिर्घंटः ॥
 सूत्सपुष्पी स्त्री यवगिक्ता
 इति राजनिर्घंटः
 सूत्सफल पुं भूकटुदारः इति
 राजनिर्घंटः
 सूत्सफला स्त्री भूष्णमलकी
 इति रत्नमाला
 सूत्सवदरी स्त्री भूवदरी इति
 राजनिर्घंटः
 सूत्सभूतं स्त्री अषपंतीकृता
 काशादिभूतं इति वेदांतसारः
 सूत्समतिकः पुं मशकः इति
 राजनिर्घंटः
 सूत्समूला स्त्री जयंती इति
 राजनिर्घंटः ॥

सूक्तवली स्त्री ज्ञानवली जत
का इति राजनिर्घटः
सूक्तवसं स्त्री ज्ञानवसनं सरु
कापउ इति भाषा यथा उपभो
गोपि नस्तत्सवस्य परिधाना
दिना इति दायभागः ॥
सूक्तवोजः पुं स्वभावसः इति
राजनिर्घटः
सूक्तशरीराणि स्त्री ज्ञानेन्द्रिय
पंचकं कर्मेन्द्रियपंचकं वायुपं
चकं बुद्धिमनसो चेति सप्तदशा
वयवानि इति वेदांत
सारः
सूक्तशर्करा स्त्री वातुका इति
राजनिर्घटः ॥
सूक्तशाखः पुं जालवर्धनः इति
राजनिर्घटः
सूक्तशालिः पुं अवधान्यवि
शेषः तत्प्रयोजनः सूचिशा
लिः २ पावशालिः ३ सूचकं
४ अस्पृश्याः सुमधुरत्व ल
वृत्ते पितासदाहनादि त्वं
इति राजनिर्घटः
सूक्तषट्चरणः पुं पक्षसूक्तः
इति राजनिर्घटः
सूक्ता स्त्री युधिका इति शाबू
चन्द्रिका लुट्रेला करुणी ॥

वातुका इति राजनिर्घटः ॥
सूक्तेला स्त्री लुट्रेला गुत्त
राटी पलावि इति भाषा तत्
ययायः वयस्या २ तीक्ष्ण
था ३ वृष्टी ४ वृष्टिः ५ इति
रत्नमाला ॥
सूक्तगतौ स्तनौ इति कवि
कल्पद्रुमः कसारयति इति
दुर्गादासः
सूक्तिगतौ इति कविकल्प
द्रुमः वेदिकः लिमसर्ति ॥
इति दुर्गादासः
सूक्तगतौ इति कविकल्पद्रुमः
सूक्ति नालानं करिणा ससे
इति रत्नमाला कर्तृत्वादिति २
मानायाः तद्धित्यां कर्तृत्वाभा
वधातनां तन्निषेधात् वस्तु
गानाकृताः नित्यत्वादात्मने
पदे नालानेदिति वा पाठो न
न कर्माविवक्षया भावे प्रत्य
यः इति दुर्गादासः ॥
सूक्त पुं स्फटिकज्ञी सजया
नोक्तिप्रत्ययेन निष्पन्नः त
सूक्तपातगाणि सुगस्फटसू
इति सिद्धान्तकोमदी ॥
सूक्तः पुं केशवः वाणः १
सूक्तानादिकोषः पञ्चवाचुः ॥

इति सिद्धान्तकोमया मूला
दिवृत्तिः ॥
सूक्तः स्त्री कंदूयोगः इति
शब्दरत्नावली ॥
सूक्तलः पुं सूक्तलः इति श
ब्दचन्द्रिका ॥
सूक्त स्त्री सूक्ताणी इति सभृ
तिः सूक्तं इत्यमरटीकायां म
रतः सूक्ताणी स्त्री ओष्ठयोः प्रो
तभागः इति पाणिनिः इत्यमर
टीकायां भरतः ॥
सूक्ति स्त्री सूक्ताणी इत्यम
रः इत्यमरटीकायां भरतः
सूक्त स्त्री ओष्ठप्रोतभागः
यथा प्रोता वोष्ठस्य सूक्ताणी
इत्यमरः ओष्ठयोः वामरतिगो
प्रोतौ सूक्ताणी उच्यते ३ उष्ट्रमे
ति ज्ञातावेकत्वं सूक्तनो
लालादि सूक्ताणी वासुमिति
कनिष्पतिपातनात् कंडू-सूक्त
णां करोति प्रयोगात् वसंयो
गः अन्यथा टीकायां सदानोऽलोप
इत्यलोपः स्यात् महासूक्त्या
द्वेभितो वृत्तिहनात्वाग्रवत् ३
ति श्रेष्ठात् ककारद्वयसंयो
गोऽपि सूक्तनोतं स्त्रीव सूक्त

णी स्त्रीवे इति सभृतिः प्रोतावे
ष्ठस्य सूक्ताणी स्त्रीवकोऽमर
दत्तश्च इवन्नापि सूक्ताणी सूक्त
णो विनिहति त्रिक्रिया नयेवे
ति रुविनिश्चयः ससूक्ताणी प्रो
तमसूक्तप्रदिग्धं प्रलेनिहा
नो इति पाणिनिः विरुद्धे रिति पाणि
निः सूक्ति स्त्रीवमिदं तं च सूक्त
ण्यस्मिन् दीप्य ससूक्ति त
याचारिः स्यादित्युक्ताः सू
क्तं स्त्रीवमदं तं च सूक्तं देवे
व विज्ञेये चत्वारिंशच्चवत्तजाः
इत्युक्तेः वामं लिङ्गं सूक्तमर
ण्य चूपा इति वसंतराजप्रयो
गाच्च इति भरतः ॥
सूक्त स्त्री ओष्ठप्रोतभागः ३
ति वसंतराजप्रयोगः इत्यमर
टीकायां भरतः सूक्ति स्त्री स्त्री
उष्ट्रयोः प्रोतभागः कस इति भा
षा इति पाणिनिः इत्यमरटी
कायां भरतः सूक्ति स्त्री उष्ट्र
योः प्रोतभागः इत्युक्ताः
इत्यमरटीकायां भरतः
सूक्ताणी स्त्री ओष्ठ ॥
यो रत्नरं इति राजनिर्घटः
सूक्तः पुं
भिदिपालः इत्यमरः ॥

सूगलः पुं जंबुकः इति पा
दृशत्वावली दैत्यविशेषः इति
केचित्
सूज य ओः विस्मो इति कवि
कल्पद्रुमः यउ सृज्यते ओस
ष्टा सरीसृज्यते विस्मो सृष्टा
गः त्यागो व्युत्क्रां पयव अ
न्यत्र करोतीत्यर्थः यथा
उपासना मेत्यपितः ससृज्या
ते इति नैषधे संघर्षः यस
कर्मकः यथा ससृज्यते सर
सिजैरुणां सुभिन्नेः निष्ठाप
रिणाम वायुरिति श्रुः ॥
इति दुर्गादासः ॥
सूज ओपा विस्मो इति कवि
कल्पद्रुमः ओ मय्यातीत पा
सृजति इति दुर्गादासः
सृजकात्ताः पुं सजिकात्ताः
इत्यमरटीकायां शमानाथः
सृणिः पुं शत्रुः इति शब्दमा
तासृणिका स्त्री शत्रुण इत्यम
रः सृणिका स्त्री लाता इत्यम
रः सृणी स्त्री अकुषाः इत्यम
रः सृणीका स्त्री लाता इत्यम
रः दौकायां रामाग्रमः ॥
सृतः त्रि गतः सृधातोः क
प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
सृतिः स्त्री गमनं मार्गः इति
मेदिनी ॥
सृत्वरः त्रिगमनकर्ता सृथा
तोः लरप प्रत्ययेन नागमेन नि
ष्पन्नः इति मृग्यबोधव्याकर
णं सृत्वरं स्त्री माता इति सं
क्षिप्तसारोणादिवृत्तिः गमन
कर्त्री इति मृग्यबोधव्याकरणे
सृत्वा स्त्री विस्मयः वृद्धिः प्रजा
पतिः इति संक्षिप्तसारो ॥
णादिवृत्तिः ॥
सृदरः पुं मयः इति सिद्धांत
कोशया सृणादिवृत्तिः ॥
सृदाकः पुं वायुः वज्रं अ
श्रिः प्रतिस्मृयकः इति
मेदिनी सृगः इति संक्षिप्त
सारोणादिवृत्तिः ॥
सृदा- स्त्री नदी इत्याणादि
कोषः ॥
सृप ५ डोगत्यां इति कवि
कल्पद्रुमः ५ प्रसृपत अस्म
५ दिक्षेपि कष मशस्मश इ
विशेष विधानात् पक्षे त्या
सिः तेन असाक्षीत् असाक्षी
इत्यपि ओसर्मा इति दुर्गा ॥
दासः ॥
सृपाटः पुं सृपाटी इति स्त्री

पुंलिङ्गसंघटीकायां भरतः ॥
सृपाटिका स्त्री चंचुः इति हेम
चंद्रः ॥
सृपाटी स्त्री परिमाणभेदः इ
ति स्त्री पुंलिङ्गसंघटीकायां भ
रतः रक्तधारा इति तत्रैव ॥
गोवर्द्धनः ॥
सृमः पुं चन्द्रः इत्याणादि
कोषः ॥
सृभ उ हिंसे इति कविकल्प
द्रुमः समससूरी उस्मि
त्वा सृहु इति दुर्गादासः
सृमरः पुं पशुविशेषः इति
मरः बालसृगाः इति केचित्
सृष्टं त्रि नि स्मितं युक्तं ॥ ॥
निश्चितं वक्रले इति मे
दिनी भूषितं इत्यजयः यत्नं
सृजधातोः क प्रत्यये
न निष्पन्नं ॥
सृष्टिः स्त्री निर्मितिः सभावः
इति मेदिनी निर्गुणः इति
शब्दरत्नावली ब्रह्मांड
सृष्टि र्षया सृष्टः पूर्वं मन ॥
श्रुत्वा यमोचरो भगवान् य
क पदार्थीत् यदा सखेच्छया
दृष्टा सन् दृश्यं नापश्यत् तदा
विश्राममयीं मायां प्रकाशया
मास ततो भगवान् स्त्रीयेन
पुरुषरूपं कृत्वा तस्यां मायायां
सर्वीर्यं चेतन्यं आधत्त सास
मष्टिजीवरूपं महत्तत्वं जनया
मास तस्मात् त्रिविधाः देवकारो
जातः तत्र सात्विका देवकारात्
मन इन्द्रियाधिष्ठातृदेवताश्रुजा
ताः राजसा देवकारात् दशेन्द्रिया
णि जातानि तानसा देवकारात् ॥
पंचमहाभूतानि तेषां य
चयणाश्रुजाताः पदं प्रकृत्या
दिभि रेतैश्चैव निर्मितं तत्रै
लादे निम्नोय भगवान् तस्मि
न्नेकेनांशेन प्रविश्य ग
र्भोदकं संजकं जलं समजते
जलमध्ये योगनिद्रया सहस्र
युगमितं कालं स्थितवान् त
दन्ने अवाय सय संशेन ब्रह्मा
भूता सर्वान् सृष्ट्वानावावतारा
न् कृत्वा पालयति कल्पांतरद्व
येषां संहरति च इति श्रीभा
गवतस्यैव संक्षेपसृष्टिः ॥
अपि च सृष्टावताराः सृष्टायास्त
प्रजाः ब्रह्मश्रुतविधाः ब्रह्म
णाः कर्तव्यः सृष्टं जलदेवान
सीकृताः ततो देवाः सृष्टं मि
तृन् मनुष्याश्च चतुस्र्यं ॥
सिद्धन्त ॥

रंभांसेतानि समात्मान मय्यु
जत युक्तात्मन स्तमोमात्रा ३
द्रिक्ताभूत मजायतेः मिस
हो जेवनात् एवमसरा जति
रेततः उत्तमसर्ज तत स्तान्
तमोमात्रात्मिका तनु सात्वत
क्ता तनु स्तेन मैत्रेयाभूदिभा
वरी मिस ह्यरन्यदेहस्य प्रीति
मापततः सुराः सत्ताद्रिक्ताः
समदभूता सुखतो ब्रह्माण्डि
ज मक्ता सापि तनु स्तेन सत्व
प्राप मभूदिनं जतो दि
वलिनो रात्रावसुरा देवतादिवा
सत्त्वमात्रात्मिका मेवततोऽप्य
जगदेतनुं पितृवन्मन्मानस
पितर स्तस जतिरे उत्तमस
जतत स्तान् पितृर सृष्टापि स
प्रभुः साचोत् सृष्टाः भवत्
संध्या दिन ह्योत्तर स्थितिः
रजोमात्रात्मिका मन्या जगदे
सतनुं ततः रजोमात्रोत्
कटा जाता मनुष्या द्विजसत्त्वम
तामप्याप्य सतत्त्वजतनुमायः
मजापतिः ज्योत्स्ना तमभवत्
सापिप्राक् सन्ध्यायाभिधीयते
ज्योत्स्ना स्तोत्रमे तवतिनोमव
प्याः पितर स्तथा मैत्रेयस ॥

न्यासमये तस्मादेते भवन्तिवे
ज्योत्स्नारात्रदनी संध्याचत्वार्ये
तानि वैप्रभोः ब्रह्माण स्त ॥
शरीराणि त्रिगुणोपाश्रयणि
त रजोमात्रात्मिका मेवततोऽप्यजगदे
तत्त्वद्रलो जाता जज्ञे कोयस्त
या ततः तत्त्वत्तमानंथकारे
ध सोः सृजद्गवां स्ततः वि
दूपाः प्रमथुताजाता स्तः भया
वंततं प्रभु मैवंभो ॥ ॥
यत्तास्तयत्ताणात् अप्रियेणा
यत्तान् दृष्ट्वा केसाः शीर्यंत
वेदसः हीनाश्चिशिरसोभूयः स
मारोहत तेशिरः संप्रणात्रभ
भवन् सपा हीनत्वाददयः स्त
ताः ततः क्रुद्धो जगत्सृष्टाक्रो
धात्मानो विनिर्ममे वरौन ॥
कपिशो नोत्राः भूता
स्तेपिशिताशनाः धयतो
गां समुत् पत्रा
गंधर्वा स्तस्य तत् तणा
त पिवंतो जतिरे वाचं
गंधर्वा
स्तेन ते द्विज ॥
पतानि सृष्ट्वा भगवान् ब्र
ह्मातच्छक्तिं चोदितः ततः
सत्त्वन्तोऽप्यानि वयां मि

वयसोः सृजत अवयो वत्स
शुक्ले स्वावतोऽजाः सृष्टवान्
सृष्टवान् दराहाश्च पाश्याभ्यां च
प्रजापतिः पद्मां चास्यान् स
मानेगान् रासभात् गवयान्
सृगान् उष्ट्रान् सतरोऽष्टौ वन्यकु
न्यां शुजातयः ओषधाः फ
लमूलानि गोमयं सस्य जतिरे
त्रेतायुगमुत्वेव सा कल्पस्या
दौहिजो जम सृष्ट्वा पशोषधीः
सम्पक्क युयोजसतदाधरे
गौरजो योरुषो मेघो अस्यास्य
तरगर्भाः पतान् ग्राम्यप
शूनाश्चाराणां शुनिवोयमे
स्यापदो दिवुरो हस्ती वानरः
पतिपंचमः ओदकाः पणवः
यष्टाः सममास्तसरीरपाः
गायत्रं च ऋचश्चैव त्रिचतुसाम
रघंतरे अप्रिष्टो मंत्रयत्तानानि
ममेप्रयमान् स्वात् पञ्जसिन्धे
पुवं छन्दः स्तोमं पंचदशानथा
वृहतसामतथोकथंचदति
णादसृजन्कुत्वात् सामानि ज
गतीच्छन्दः स्तोमं समदणं तथा
वेदपमतिरात्रे च पश्चिमादसृज
न्कुत्वात् एकविंशमथवातामातो

यमागामेवच अतस्तुभंसवेराज
सुतरादसृजन्स्वातो ३ चावचा
नि भूतानि गात्रेभ्यस्तस्य जतिरे
देवासुरपितृरसृष्ट्वा मनुष्याश्च
प्रजापतिः ततः पुनः ससृजादौ
संकल्पात् सपितामहः यत्तान्
पिशाचान् गंधर्वान् तथैवाप्य
रसां गणान् नरः किं नररक्षां सि
वयः पशुसृगो रगान् अथप
चैव यंचैव यदिदं स्यात्ताजगमे
तत् ससृजत रात्रा ब्रह्मा भगवाना
दिकृत प्रभुः तेषां येयानिक
मीणि प्राक् सृष्ट्वा प्रतिपेदिरे
तामेव ते प्रपद्येते सृज्यमानाः
पुनः पुनः दिक्षादिस्तेमद
कृते धर्माधर्मावृत्तानृते
तद्वादिताः प्रपद्येते तस्मात्
तस्य रोचते इन्द्रियाद्येऽभूते
सुशरीरेषु च समभुः
नानाते विविधो गंधधातैवय
सृजत सृष्टं नाम नृपंचभूता
नोक्तानां च प्रपंचने वेदश
ह्येभ्य पवादौ देवादीनां चका
रसः ऋषीणां नामधेयानि
यथा वेदश्रुतानि वै तथानि
योगयोग्यानि अन्तेषा मपि
सोः करोत् यथाज्ञा हृत ॥

लिङ्गानि नाना रूपाणि प्रथये
दृश्यन्ते तानि तान्येव तथाभा
वा युगादिषु करोत्येव विधा
सृष्टिं कल्याणो मधुनः पुनः
सिस्तताशक्ति युक्तो सो सत्य
शक्ति प्रचोदितः इति विष्णु
पुराणे १ अंशे ५ अध्यायः
सृष्टिप्रदाः स्री गङ्गादात्री त्र्यम्बकः
इति राजनिर्घण्टः
सृष्टिं दिप्ते इति कविकल्पद्रुमः
देव्यादि र्वकारोपधः तद्र
हितोऽपीति केचित् गिरिह
णाति सीताः सीतिः इति
डुर्गादासः
सेकः ऋः गत्या इति कवि ॥
कल्पद्रुमः ऋ अमिसेकत
सेकते इति डुर्गादासः
सेकः पुं सेचनं तत् पर्यायः
चारः २ इति देमचन्द्रः ॥
सेकपात्रं स्त्री जलसेचनाधारः
सिउनी इति भाषा तत् पर्या
यः सेचनं २ इत्यमरः सेकि
मं स्त्री मूलकं इति देम
चन्द्रः
सेक्ता पुं भक्ता इति देम
चन्द्रः सेचनकर्तरि चि ॥
सेक्ता स्त्री सेकपात्रं विचया ॥

तोष्टुन् प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
इति सिद्धान्तकोमुदी ॥
सेचकः पुं सेचः सेककर्तरि
त्रि इति मेदिनी ॥
सेचनं स्त्री वरणं सेकः ॥
नौकायाः सेकभाजनं इति
मेदिनी ॥
सुदः पुं फलविशेषः तरुसुज
इति भाषा तत् पर्यायः चेला
नः २ चित्रफलं ३ सुखाशः ४
राजतेमिषः ५ लतापत्रमः ६
नाटामः ७ इति त्रिकांडशेषः
जराधरश्च
सेतिका स्त्री अयोध्या इति
भूतसुहितं
सेतः पुं सेत्रादेरातिः ६
त्यमरः तत् पर्यायः आली २
इति भरता पुराणः ३
पिंडलः ४ इति हारावली ॥
पंकारः ५ जंगलः ६ सेचरः ७
इति जराधरः पिंडलः ८ इ
ति शबरीवली धरणाः ९
इति त्रिकांडशेषः तरानादि
फलं यथा सेतप्रदानादिद्र
स्य लोक माप्नोति मानवः
प्रमाप्रदानादुरुगलोकमा
प्नोत्यमरायं संक्रमाणात् ॥

यः कर्ता ससर्गं तत्रभेनः
सर्गलाके च निवसेदिएकासे
तद्वत्सदा इति मटादिप्र
तिष्ठातृ वरुणवृत्तः
इति मेदिनी राजनिर्घण्टश्च
प्रणावः इति तंत्रसारः अ
पिच मंत्राणां प्रणावः सेत
स्तुतसेतः प्रणावः स्तुतः स्तु
वत्पनोक्तं पूर्व परस्ताच्च
विणीयते नमस्कारो महा
मेत्री देव इत्युच्यते सत्रैः
दिजातीना मयं मंत्रः श्रुद्रा
णां सर्वकर्मणि आकारं वासु
कारं च मकारं च मजापतिः वे
दत्रयात् समुद्रतुप्रणावं निम्न
मेष्टा सउदात्ता दिजातीनां
राज्ञां स्यादनुदात्तकः स्वरि
त श्रुद्राजातानां मन
सापि तथा स्मरेत् चतुर्दश
स्वरो योऽसौ सेत रौकारसं
ज्ञाकः सचानुस्तरचन्द्राभ्याम्
द्राणां सेत रुच्यते किंसेतच
यथा तोये द्राणां त्रिंशप्रमथ
ति मंत्रस्तथैव निःसेतः द्राणात्
हरति यत्तुना तस्मात् सर्वेषु मे
त्रेषु चतुर्वर्णादिजादयः पाद्ये

योः सेतमादाय नपकर्म स
भारभेत श्रुद्राणां मादिसेत
वी दिसेतवा यथेच्छतः देसे
त्वं समाख्याताः सर्वदेव दि
जातयः इति कालिकापुराणे
५५ अध्यायः ॥
सेतकः पुं वरुणवृत्तः इति
शबरीवली
सेतवंधः पुं लंकागमनार्थ
श्रीरामकृतसमुद्रवंधनसेतः
तत् पर्यायः समुद्रारुः २ इति
जराधरः तदिवरणं यथा त
तोऽत्रवीदृशश्चेष्टं सागरो वि
नयो विनः नलः सेतु करोत
स्मिन् मले मे विष्णुकर्मणां
सतो धीमो नममर्थः स्मिन्
कार्यलक्षणे हविः कीर्ति
गायन्ते लोकाः सर्वलोकम
लापद्वा इत्युक्ता गायन्तता
ययो सिंधु रदप्यज्ञां ततोरा
मस्तु स्रग्गीबलत्वाभाभां स
मेवितः नल माहापयस्त्रीं
वानेरः सेतवंधने ततोऽति
रुष्टः स्रवणेन्द्रपुत्रये महा
नगोरुप्रतिमे पुंता नलः ववे
य सेतुं पातयोजनायते स्वरि
स्तरि पवतपादये ईकं ॥

इति श्रीमध्यात्मरामायणे लंका
कांडे ३ अध्याय सेतमारभ्य
माणास्तत्र रामेष्टरशिवं
संकल्पयितो गत्वा पुरीवा
रानसीनरः आनीय गंगास
लिलं रामेश मभिषिच्य च
तिष्ठा सस्रं तद्वारिव्रलप्राप्ते
त्यसंशयः कृतानिमयमेना
द्रा योजनानां चतुर्दश द्विती
येन तथा चाद्रा योजनानां च
विंशतिः तृतीयेन तथा चाद्रा
योजनानां च विंशतिः चतुर्थे
न तथा चाद्रा द्वाविंशति
तथा कृते पंचमेन त्र
योविंशद्योजनानां सप्ततत्
ववंथ सागरे सेतुं नलो वानर
सत्तमः तेनैव जग्मुः
कपयो योजनानां प्रातंडुतं
असंध्याताः सुवेलादि
रुरुद्रः पुनर्गोत्रमाः आरु
त्तमारुति रामो लक्ष्मणो प्यंग
दे तथा दिदृक्षुः रावो लंकां
नानाचित्रधजाकुली ॥
इति तत्रैव ४ अध्यायः सेत
भेदी पुं दंतीवृतः इति
शतृचटिका ॥
सेतवृतः पुं वरुणावृतः इति

शतृमाला राजनिर्घटश्च ॥
सेतुं लीं निगडः वेडी इति
भाषा विधातोऽनृत्प्रत्यये
ननिष्पन्न इति सिद्धांतको
मूदी
सेना स्त्री चतुर्विंशतिवृत्ता
हस्तात्प्रां तृतीया माता इति
हेमचन्द्रः इनेन प्रभुना सह
वर्त्तते या सिनोति शत्रुमिति
न प्रत्ययेन निष्पन्ना वा
फौज इति पारस्यभाषा तत्
पर्यायः धुजिनी २ वाहिनी ३
पृतना ४ अनीकिनी ५ चमूः ६
वह्निनी ७ बल ८ सेन्य ९
चक्रं १० अनीकं ११ इत्यमरः
बाहना १२ घृतना १३ गुल्मि
नी १४ वरचत् १५ इति शास्त्र
रत्नावली केचित्तु धुजिन्यादि
सप्तकं सेनायां बलादिचतुष्टयं
सेनांगे इत्याहुः अतएव धु
जिन्यादि सप्तकं सामान्येन
सेनायां बलादिचतुष्टयं तस्मा
मान्येन सेनायां सेनांगे च
इति मतं इति भरतः ॥
सेनांगं लीं हस्त्यश्चरपदा
तीनां समूहः यथा हस्ताश्चर
यामराते सेनांगं स्याच्चतुष्टयं

इत्यमरः
सेनाचरः त्रि सैन्यावगामी
सेनया सह गता इति केचि
त सेनानीः पुं कार्तिकेयः
वा द्वितीयपतिः इत्यमरः ॥
सेनापतिः पुं कार्तिकेयः
अनीकाधिपतिः इति मेदि
नी शेषस्य पर्यायः सेनानीः
२ वाहिनीपतिः ३ इत्यमरः
सेनापतित्वां यथा ऊती
नः शीलसंपन्नो धनवैदविश
सासुऊशलः सुलभाषणां
निमित्ते शक्रनृत्ताने वेत्ता चैव
चिकित्सिते कृतज्ञः कर्म
णां शूरप्रथा क्लेशसहो ज
जः कूटतत्त्वविधानज्ञः फला
सारविशेषदित् राज्ञा सेनापतिः
कार्यो बालगा तत्रियोऽथ
वा इति मातृस्य राजधर्म १५५
अध्यायः सेनापते वर्णनीया
नियथा सेनापतिर्निता वारः
सामिभक्तः सुधी रभीः ॥
अभ्यासीवाहने शस्त्रेण सेव
विजयी रणे इति कविकल्प
लतायां १ सतृके वरविस्मि
तिनोम ३ ऊत्तमं ॥ ॥

सेनामातृं लीं पतित्रयः स
तसेनामाख्याविशेषः तयथा
हस्ती ३ रथः ३ अश्वः १५
दातिः १५ समुदायेन विंशतः
इत्यमरः पुरदारसंस्तुतव
त्रिपथः इति केचित् ॥
सेनापतः पुं सेनापतकप्रह
विकादिः तत्पर्यायः से
निकः २ इत्यमरः ॥
सेफः पुं शोफः इति जराथ
४ः सेमेती स्त्री पुष्पविशेषः
सेउती इति भाषा यथा चंप
कानां पुष्पशतादशो कं पु
ष्पसमं अशोकानां सह
स्त्रादिसेमेती पुष्पसुतमं १
तिनारमिंदे ५२ अध्यायः
सेराडः पुं श्रीपुष्यवर्णः
सतृद्वयवच्छेदवर्णः इति
हेमचन्द्रः ॥
सेरुः त्रिवन्धनकृत् विधा
तोः रुप्रत्ययेन निष्पन्नः इति
सुगंधबोधयाकरणां ॥
सेल ऊचाल गत्योः इति
कविकल्पद्रुमः ऊचालि से
लत् इति दुर्गादासः ॥
सेलः पुं शालवृत्तः सतृप्रे
प्तातकः इति भरतदिदृपः ॥

कोषः
 सेव ज ऋ ३. सवने इति
 कविकल्पदुमः ज सेवतिसे
 वने उ सेवते ऋ असिसेव
 त सेवने आराधने उपभोगः
 आश्रयणाच विसंसेवते
 सवि साधुः अन्ये तस्मात् पर
 सैपद ममन्यमानाः नीचं
 ससहमपि सेवति नीच प
 वस्वाधीने विभवे पदो नर
 पतिं सेवेति किं मानिनः इ
 त्यादौ गणकृतानित्यत्वमा
 ऊः इति दुर्गादासः
 सेवकी सेविकेति इति
 राजनिर्णयः
 सेवकः पु मसेवकः इति
 मेदिनी ॥
 सेवकः त्रि अनुजीवी भृत्यः
 इति मेदिनी शब्दरत्नावली
 तस्य प्रभुसन्निधौ मप्रकर
 णात्तमत्वं यथा किंकरः किं
 करी वापि सर्वथा प्रभुमीश
 रे यो यस्य सेवान्तरतः सकं
 सत्कृतितं विना इति व्र।
 सवेवैरे श्रीकृष्णसत्कृतितं
 १३ अध्यायः सेवकालः पु
 निशाभंगवृत्तः ॥

दुग्धपेया इति ख्यतः इति
 शब्दचन्द्रिका
 सेवधिः पु निधिः इत्यमर
 टीकायां भरतः तालव्यशका
 रादिप्रप्ये
 सेवने स्त्री सूच्यादिनावस्त्रा
 दिसीवने सेला इति सेयानी
 इति च भाषा तत् पर्यायः
 सीवने स्मृतिः ३ इत्यमरः
 कृतिः भ कृतिः ५ इति शब्द
 रत्नावली उपासिः उपासना
 इति मेदिनी
 सेवनी स्त्री सूची इति हेम
 चन्द्रः शरीरावयवसंयोग
 विशेषः यथा सेवन्मः मम
 तामात्तुभवेयुः यंच मस्तके
 एकाशेफसि जिह्वाया मेका
 विह्वन्ताः क्वचित् इति भाव
 प्रकाशः
 सेवा स्त्री सेवनं तत् पर्यायः
 स्मृतिः २ इत्यमरः आराध
 ना उपभोगः आश्रयणं इ
 ति सेवधात्वर्थदर्शनात्
 अथमायादिहादशमासेषु
 विसृजेवाविधिस्तत्फलं
 च व्यासउवाच विप्रहादश
 मासेषु मायादिषु सनातनः

सृजितव्यो विधाने शुभ्रताति
 वरास्पदं माचेमासिसमायाते
 मवेमासोत्तमे शुभे आभिषे
 मे शुनेचैव वर्जयेद्वै सवोजनः
 प्रातः स्नायी भवेत्त्रितये तैलाय
 पि च वर्जयेत् द्विर्भोजनं परा
 नंच माचेमासि परित्यजेत्
 प्रातः शुक्लौ वरधरः कृतप्रच
 महाधरः सपर्यामारभेद्विज्ञोः
 स्मरवृत्तौ द्विवैश्वः इषडसज
 लोहिष्ठेः स्नापयेद्विलम्बयं अ
 तिस्रस्तैश्चन्दनेषु ॥
 विज्ञो रंजंच लेपयेत् पुजाये
 जगदीशस्य देवदेवस्य चक्रिणः
 प्रतालितानि पात्रा
 निजलहीनानि कारयेत् स्ना
 पयित्वा जगन्नाथं सीवडुज
 जलेस्ततः प्रोतयेत् तत्पूरी
 रेदियवस्त्रेण यत्नतः सति ॥
 लेरीषडसैश्वर्यः स्नापयति केषा
 वमाचेमासि द्विजश्रेष्ठफलं
 तस्ममयोच्यते विमुक्तः पातकैः
 सर्वैर्जन्मजन्मांतराजितैः इह
 भुक्तासुखं सर्वं प्रोषेयातिह
 गृहं यत्नात् प्रहात्यपात्रानि
 कृत्वा हीनानि वासिभिः यः पू

जयेजगन्नाथं तस्य पुण्यनिशा
 मय इह भुक्ता वसन् भोगान्
 रोग प्रोक्तविवर्जितः अन्नेयु
 गसहस्राणि तिष्ठेत् केषाच
 मन्त्रिः प्रभातेपि च संध्यायां
 पुरतः शुक्रपाणिनः ज्वलंतं
 स्नापयेद्वर्द्धिं निर्धुमवैश्वो
 जनः शीतस्नावरागर्थाय
 प्रातः सायंच योजनः माचेवि
 स्रज्जालयेत्तत्फलं
 शुभं इह भुक्ताः विलान् भोगा
 न पुत्रपौत्रसमनितः अन्नेवि
 सुपुरयाति देवतैरपि डोभं य
 येकात्मातथाविलुः सन्नेहोना
 व्रियते तस्मादात्मावमानेन
 विलुसेवा विधीयते प्रभाते
 रोददेशे च पवित्रे स्नापयेद्व
 मि नभनक्ति द्विजश्रेष्ठपावत
 शीतं सडुः सडुः सपंतदेवदे
 देवेशं पर्याकोपरिकैरावस्था
 पयेन्निशि निर्वादेदेमो च वैस
 वोजनः जप्ताप्रोति यथा
 शीतं देवदेवो जगद्गुरुः
 शुक्लैः पवित्रैर्द्विजैः व
 सेराच्छादयेद्वधः प्रातनः
 कुरुते मर्त्यो यथा शीतनिदा
 रणं तथा शीततयं ऊ ॥

र्यादेवदेवस्य चक्रिणः स्त्री
रेण स्नापयेद्यस्तु माचेमासि
जनादेन तस्मै देवानामो विसुः
सतसौ नददाति किं ॥
यः पूजयेत् सकृन्माचे स्नाप
यित्वा जनादेन नारिकेलोद-
कैर्दुग्धैः फलं तस्य वदास्यते
नरकाद्गो मजमानान् दुस्त-
रे स्वेन कर्मणा उद्धृत्य कोटि
पुरुषान् मन्दिरे याति चक्रि-
णः माचेमासि च शुक्लायां
चम्पादिजसन्तम एकादश्यां
चसप्तम्यां हरिः पूज्यो विशेष-
तः दातव्यो देवदेवाय सयम्मा
यस्यारये पायसाः सुपसदि-
तो माचे मासि दिनेदिने अष्ट-
पे पायसं तस्य पुण्यमहं वरि-
ष्माण वैभवजैमिने अन्ते वि-
सु पुरं गत्वा मन्वेनरचतष्टयं
भूक्ते मनोरथान् भोगान् प्र-
सादाच्चक्रपाणिनः पुनरागत्य
धर्माणि चक्रवर्ती नृपो भवेत्
भूक्ते भोगं च सुखिं सुतोषा-
तिहरेर्गदे पंचम्यां चैव सप्त-
म्यां मेकादश्यां च जैमिने अ-
ष्टाक्ष्यां वैभवो दद्यात् ॥
परमात्रे ॥ ॥ ॥

मुशारे कलपदादिजश्रेष्ठ
शुक्लपतो विधिष्यते शुक्ल-
पतो तिथिष्यात् दद्यादत्रे मुरा-
रये पकाह मपि योमाचेवि-
सुवे दैत्यजिह्वे साष्टपपाय-
सं दद्यान् तस्य दुर्लभो हरिः
यत् किंचित विसृज्यार्थः मा-
चेमासि मदीयते तददयं भवेत्
सर्वं कोपिनास्म्यत्र संप्रायः ॥
माचेमासि कृतं कर्म शुभं वा शुभ-
मेव च तस्य नास्ति क्षियं विप्र-
मं वन्नर शनैश्चि माचेचैपक-
ष्येण योऽर्चयेत् कमलापतिं
सगच्छेत् परमधाम विमुक्तः
सर्वपातकैः यावन्निस्वर्गपुष्पा-
णि दीयते चक्रपाणये तावत्
युगसहस्राणि स्थीयते विसु-
मन्दिरे मेरुतला सुवर्गाणि द-
त्ता भवति यत्फलं एकेन स-
ण्णपुष्पाणां दत्ता भवति तत्फलं
सुवर्गाण्युष्यं विप्रेन्द्र सर्वदा
केशवप्रियं माचेमासि विप्रो-
षेण पवित्रे केशवपमे सुव-
र्गाण्युष्यं दित्ये येन नाराधि-
तो हरिः रत्नैर्दीनः सुवर्गा-
योः सभवेज्जन्मनि इति पा-
मैक्रियायोगसारे ५:१ ॥ ॥

अध्यायः व्यासवाच फाल्गुने ॥
ब्राह्मणश्रेष्ठ श्रीकृष्णं सर्ववन्दि-
ते पूजयेद्वक्तिभावेन प्रत्य-
हं वैश्वदेवः फाल्गुने स्नापये-
द्यस्तु सर्पिसादेवकीसुतं फलं
तस्य प्रवक्ष्यामि मन्त्रः सम्यक्
विष्णुमय सर्ववत्स फलं प्राप्य
सर्वदानफलं तथा अन्नेयाति
हरेः स्थानं सर्वपापविवर्जितं
युगकोटिसहस्राणि भक्ताभो-
गहरेर्गदे तत्रैव सोऽन्नामाप्नो-
ति संप्राप्य स्थानमनमं यस्तु य-
च्छति कृष्णाय शिशिरे गोप-
मूर्तये तिलानां सोऽकं दिव्यं
सगच्छेद्हरिमन्दिरे योऽङ्ग-
लङ्कुलं दद्यात् केशवाय महा-
त्मने सर्पिवेदमन्त्रं ज्ञात्वा म-
नुन्नरपातावधिहरये ललितं
विडं यस्तु यच्छति जैमिने त-
स्य विसुः प्रसन्नात्मा छिनत्ति
भववडनं विवित्रफाणितं
यस्तु दद्याद्भगवते द्विज-
नैश्चक्रपुरं गत्वा सभवेत्स-
र्ववन्दितः निर्मला शर्कराय-
श्च यस्तु कृष्णाय भक्तिमा-
सर्कि नलभते विप्रवासदेव-
प्रसादतः संपूर्णं फाल्गुने ॥ ॥

मासि मधुरं वदरीफलं यस्तु
यच्छति कृष्णाय फलं तस्य मणे-
च्यते इह भूक्ते स्वावं सर्वं पुत्रपौ-
त्रसमन्वितः अन्ते हरेर्गदे या-
ति स्थ मारुत शोभनं ॥ ॥
दद्यादङ्गुलं युक्तं हरये व-
दरीफलं अज्ञानाज्ञानाद्बालाणां
अष्ट दद्याच्चित्रारकी भवेत् फ-
ल्गुने मासि यो दद्याद्हरये दा-
दिमीफलं सुपंकं तत्फलं
विप्रवदन्ता मेनिष्णामय तत्र
यावन्नि वीजानि तिष्ठन्ति दादि-
मीफले तावन्मन्त्रं विप्रो-
र्गदेति प्रतिवेक्ष्यः फाल्गुने
मासि यो दद्याद्हरये गुडपिष्ट-
कं सविज्ञेयो द्विजश्रेष्ठ वाजि-
नेयसहस्रकृत चैत्रे मासि द्विज-
श्रेष्ठ मधुना मधुसूदनं स्नाप्य
यत्नभते मर्त्यस्तद्विज्ञोः यस्तु
पदं मधुना स्नापयेद्यस्तु नारा-
यण मनामयं न चञ्चाक्रियते
तस्य कदाचिद्विस्तृता चेन्ने-
किं शुक्रपुष्पाण्योऽर्चयेत्
कमलापतिं तन्नामचित्रय-
ज्ञेन पञ्जिकायां न लिख्यते
चैत्रिके जगतामीशं कृष्णं
तिलकपुष्पकैः यजतो नास्ति

मालाविभूषितः सुवर्णाभरणैः
यस्मिन् रजताभरणैः स्तथा कृष्णं
मंडयति श्रीमते सोपितत फल
माश्रयात् विवित्रं यस्तप्यंके
सगंडुकं प्रयच्छति हरये देव
देवाय नमः दुःखी कदापि सः
श्रीमत्काले न देयानि गृहीतव
सनानि च हरये ब्राह्मणश्रेष्ठ
देयं तत्त्वेषु कं शुचि यस्तु चूत
फले हिंयेः सपकेः पूजयेद्दे
रिं अतिशयं पुं गत्वा सपिवे
दमते सुदा पिपासानां फलेः
पके योऽर्चयेत् कमलाय ॥
ति सोपितत फलमाप्नोति
किमन्ये वंभूषितैः निदा
वेहरये दद्यात्पुष्पागारमति
शीतलां नाना व्यंजनसंयुक्तां
अद्वया वेलवो जनः आषा
देमासि विप्रेन्द्रदेवदेवं जग
त्पतिं दधिभिः स्नापयित्वा
त पूजयेद्भक्तिबोधः
दधिभिः स्नापयेत्पुष्पभग
वंतं जनार्दनं मातुः पयो
धरपयः पुनस्तेन नृपाय
च नारायणे च नृपाय कंदं
कृतसंदर्भे आराध्य याति वि
प्रये पापिनोः पिपरी गति ॥

कंदं वपुष्मालाभिर्मंडयत्यज
लोचने यस्तस्य ब्राह्मणश्रेष्ठ
पुण्यं वचनं निशामय ॥
तस्या यावेति मालायां तिष्ठति
कृतमानि वै प्रतिपुष्पे द्विज
श्रेष्ठ वाजिमेधफल लभेत् ॥
सगन्धैः केतकीपुष्पैः पूजि
तः कमले दत्ताः सर्वदुःखहर
ते यमानवानां द्विजोत्तम प
नसानां फले हिंयेः सपके
हृतमिच्छितैः पूजितो भगवा
न् विमुह्यदाये स्यात्पुनस्तमे
आषादेमासि दध्यन्ने हरये प्र
तिवासरं अद्वया वेलवो द
द्यात्पुष्पमिच्छितैः द्विजोत्तम कृ
त्वाय नवनीतं यो ददाति वैष्ण
वो जगतस्य पुण्यं न संख्याते
प्राप्नोत्यदृशते रपि हेयं गवी
ने यो दद्याद्गोपालाय महा
त्तने आसितो सगुणो चैव स
मदात्मा हरः प्रियः सशर्क
राणि दुग्धानि कृत्वाय यस्तु
यच्छति तस्य प्रसन्नो भगवान्
ददात्यभिमते फले आयातो मा
सि विप्रेन्द्र देवकी नन्दनं प्रभुं
स्नापयेन्निमले क्लोयेः मुह्यं के
लववर्जितैः ॥

मलिकाजसमे विसं योऽर्चये
त्तवैष्णवो जनः विमुक्तः सकलैः
पापैर्ब्रह्मलोकं सगच्छति शो
फालिका प्रसूनैश्च सुधिकान्
समैस्तथा अर्चयेत् कमलाकां
तं मनुजो नावसीदति सुगन्धैः ॥
सुगन्धैः पुष्पैः समलाजसमे ॥
स्तथा योऽर्चयेत् कमलाकां
तं तस्य वश्ये जगज्जयं प्रफुल्ले
मालतीपुष्पैः सुगन्धैः योऽर्च
येद्भक्तिं तत् पुण्यं नास्ति तत्त
त्वा येन स्याद्भुवि मानवः कं
दपुष्पैश्च वंभूकेर्जगद्भुं
जनार्दनं अर्चयेत् सकलं
काममाप्नोति भुवि मानवः ॥
सदासदा प्रसूनैश्च तथा कृत
वकैर्दरिं कुरुं दकैः पूजये
त्पुष्पस्ततः सदा हरिः यो
रीय ऊसमे विसं प्रस्यपुष्पे
श्रुयोऽर्चयेत् करवीरप्रसू
नैश्च स याति हरिसन्निधिं आ
वणो मासि यो दद्यात् लाजान्
चूतसमन्वितान् हरये तस्य वि
प्रये न विपाति गृहे भवेत् आर
वणिपिष्टकं यस्तु हरये सुप्र
रके ददाति तस्य विमर्षगृहे श्री

निश्चला भवेत् भारेमासि द्विजश्रे
ष्ठ नारायणमनामयं अद्वया सु
नयेत् प्राज्ञश्चतुर्वर्गफलप्रदं नि
वीभेनूतनागारं सर्वोपद्रववन्ति
ते स्यापयेत् पुंडरीकाक्षं भगवं
तं जनार्दनं दंष्ट्रीश्वरसकैश्चैव
प्रकीर्णैः मलिकादिभिः ३ दि
पुरातनागारे स्यात्प्रयेन हि ॥
भक्तिमान् सकुंदमे प्रतदा वि
गतदिनो गृहे तथा हरिः ॥
न स्यापयेत् प्राज्ञो वर्षास पर
मेष्ठ्यं विज्ञातये द्विजश्रेष्ठ व
भूयायस्तु मानवः चन्द्रातपे
विविधं च चन्द्रलोकं सगच्छति
रात्रौ नानाविधैः धूमैः सन्नि
रेजगतीपतेः दंष्ट्रांश्च मसका
श्चैव वर्षाकाले निवारयेत् स
मारिकाभिः प्रावृत्तं मंचयापि
न मच्यते प्रावृत्ति स्यापयेद्दि
सं निशायां दिव्यमन्दिरे ॥ ॥
कङ्कणपद्मैर्देवैः सुगन्धैर्नूतनै
स्तथा सुसुतः पूजयेन्मर्त्याभा
दे मासि दिने दिने नारायणं ॥
केतकीपुष्पैः पूजितो जग
नार्दनं यतो भाद्रपदे ॥
मासि केतकी स्थातुं सदा
समा पके स्तालफले हिंयेः ॥

योः श्रुयेष्टानन्दनं गर्भवा
समाहुः विं सभूयोलभतेनहि
संयुक्ते चतुर्थाभां पकता
भेसुगरे योदयात् अइयाम
न्यः सगच्छेनानिरे हरेः ॥
भादेमासिदिनश्रेष्ठहृयेता
लप्रिष्टकं सचने वैसवो द
यात् केवत्यप्राप्तिरेतवे ॥
मासिभाद्रपदेविप्रनऊयाच्छा
कभतणं नरात्रो भोजनंऊ
यांनसुत्तवैसवोजनः ॥
आश्विने मासि विप्रनऊकेष
वैकेशनाशने पूजयेदक्ति
भावेनपूर्वोक्तविधिनाजनः
एवैके पूजयेत्पुस्त भक्त्यात्
त्सीपतिं हरिं तेनलभ्यते य
ज्ञायं दीयते विप्रपूर्वाङ्गे हरे
येज्जनेः पौषमिवनज्ञायं
गृह्णाति कमलापतिः मध्याह्ने
दीयतेष्वसलिलंचक्रपाणये
तोष तोषमिवस्वामीनदगृह्णा
ति द्विजोत्तम अपराह्नेनूष
ज्ञायं गोविंदाय प्रदीयते
ततोयं शक्रतुल्यं स्थावगृह्णा
तियतो हरिः अतएवद्विज
श्रेष्ठपूर्वाङ्गे हरिमर्चयेत्तत्क

५ विप्रपूजाफलं विप्रसंहरं

लभते कामं केशवसावकं पा
या एकवस्त्राण विप्रेन्द्रनऊया
न पूजनं हरेः ऊर्ध्वाद्यापित
दा पूजांतामगृह्णाति केशवः
अधोनेन च वस्त्रेण याष्टजा
कमलापतेः विफला माच
ष्टजा स्नात्रच विप्रः प्रसीदति
यस्त्ववदभिलाषं पूजां चक्रिणः
ऊरुतेजः पूजाफलं नचाप्रो
ति अनिर्ग्राह्यं सा भवेत्
असंस्कृत गृहे पूजाक्रियतेया
जगत पतेः सा पूजा ब्राह्मणश्रे
ष्ठ अनिर्ग्राह्या भवेत् एतत्
स्नानं देवाश्चनेचैव दानंचपि
तृतयेणं तिलकेन विना विप्र
नच ऊर्ध्वादिचतुर्णां तिलका
भ्रमहीत्वा यत् सर्वं कर्त्ता च
नारकी भवेत् प्राणवक्रगदा
पञ्चैरेकितं यस्यदृश्यते या
रीं ब्राह्मणश्रेष्ठ विज्ञेयः सोऽ
च्युतः स्वयं इत्यादि विप्रजी
कृत हवीभिराश्विने योऽ श्रुये
द्विं हरेव संततिस्तस्य अवि
च्छिन्ना प्रवर्जते आश्विने मासि
यो दयाद्वये कर्कटीफलं यो
को नजायते तस्य कदापि ॥

हृदये द्विज कार्तिकेन समा
याने सर्वमासोत्तमे शुभे ॥
दामोदरं देवदेवं भक्त्या प्राप्तः
प्रपूजयेत् कार्तिके मासि वि
प्रेन्द्र विस्मृतीशानदेतवे यथा
क्तविधिना प्राप्तः प्राप्तः स्नानं
समाचरेत् आभिर्यं मेयुनेचै ॥
कार्तिके मासि यस्तुजेत्
जन्मोत्तराजितैः पापैर्मुक्तो
याति योगगतिं तिलाराशि
गते सूर्य्यं प्रातस्ताने द्विजो
त्तमः हविष्यं ब्रह्मचर्य्यंच म
हाप्रातस्तनाने ॥ आशि
ष मेयुनेचैव कार्तिके यस्तु
नत्यजेत् जन्मजन्तुनि विप्रेन्द्र
सभवेत् ग्राम्यशुकरः द्विभो
जने पराचंच तैलेच वैसवो
जनः आयाते कार्तिके मासि ॥
यत्तादपि परित्यजेत् दामोद
राय नमसि प्रदीपं यस्तु यच्छ
तिफलं तस्य प्रवक्ष्यामि समा
सेनमृगादिज ब्रह्महत्यादि
भिः पापैर्विमुक्तः क्लेशादायकैः
दामोदरं पुरंगमातिष्ठन् कोटि
युगावधि दीपं ज्वलतं नमसि
त्रिदश वासवादयः विलोका
दक्षिताः सर्ववदंतोति यरेपरं ॥

जसौ पुण्यात्मानं श्रेष्ठ केशवा
श्चनतत् परः प्रदीपं कार्ति।
के मासि यतो यच्छति चक्रि
णो आगमिष्यति पुण्यात्मा क
दायं विदिवं प्रति करिष्याति क
दमात्मा सनेन हरिसेविना मुहु
र्नमपि योदयादीपं नमसि च
क्रिणो कार्तिके मासि विप्रन्दत
सततः सदा हरिः दयादय
दीपयः कार्तिके हरिमन्दिरे
दिने दिनेऽसमेधस्य फलं प्रा।
प्नोति मानवः तत्तसीदललवे
यः कार्तिके पूजयेद्भवि
ल सैकवाप्तिमेधस्य मानवोल
भनेफलं विलम्बदनलदोण
योऽ श्रुयेत् विष्णुमय्ययं का
र्तिके पांकरं वापि तभतेसो
पि नतफलं कार्तिके वक्रप
प्रेण हरिपूजनकुन्तरं प
रमे मोक्षमाप्नोति प्रसादात्
जन्तो प्रतेः यतर्कितं कार्ति
के मासि विष्णुमुदिष्य दीयतेन
दत्तयं भवेत् सर्वं सत मेतम
योच्यते चतुर्त्तं श्रुणां नयः
कार्तिके विसर्जनः दयादि
ने दिने विप्रतस्य विष्णुपुंरस्थि
तिः प्रफुल्लपमपुष्पेण सि ॥

तेनापि सितेन वा योः ज्ञेयं
कमलाकांतं तस्य किं भूवि
उल्लेखं कमलैः कार्तिके मा
सि सितेकां लोहिते स्तथा सं
सृज्य यमिनं मत्पी लभते
परमं पदं मदतं कार्तिके
मासि हरये येन पंकजं न
दत्तं तेन किं विप्र विलुवे दे
त्यजिस्ते पकमेवायुजं यस्तु
ददाति कैटभाशये तस्मै किं
भगवन् विलुने ददाति श्रि
यः पतिः कमलैः कार्तिके
मासि येन वाराधितो हरिः
जन्म जन्म निनन्दे कमलान
दि तिष्ठति पद्मवीजानियोद
द्यात् केशवाय महात्मने स
जायते विप्रजले सुद च प्रति
जन्मनि ब्रह्मण्यजले जा।
तः सचतुर्वेदविद्वेत् धन
वान् बहुपुत्रश्च जटवानां च पोष
कः नास्ति यमसं पुण्यं जैमिने
सत्यमुच्यते येन संपूज्यो विद्वं
पापात्मापि च मोक्षभाक् सत्यं
सत्यं पुनः सत्यं सत्यमेव मयो
च्यते कमलैर्द्विमभ्यर्च्यते
भते परमं पदं एक मेवा
रविर्दं यः प्रददाति साराशये

तस्य नास्ति पुनर्जन्म संसारेः
स्तिन् सुभैरवे इति पात्रोक्तिया
योगसारे १२ अध्यायः ॥ ॥
व्यास उवाच मार्गश्रीर्षे दि
नश्रष्ट महालक्ष्मणसंवेदितं स
जयेदव्ययं विलं भक्तिभावेन
वैलवः उल्लिख्य देवो विप्रेन्द्र
तथैव पतितालये उर्गन्धे
श्रुपारिवासे स्थाने विलुने ॥
सृजयेत् पाषाणानां समीपे त
महापातकिना तथ्या ॥
असत्यभाषिणां चैव न कुर्या
दिसृष्टजनं तस्मादेकमनाभू
ता भक्ति श्रद्धा समन्वितः स
जयेत् कमलाकांतं चतुर्वर्ग
फलमये प्राप्नुते सचतुर्वेदं स
हस्रपुष्पसंवेदितं सदा सुकादिषा
कंच दद्यात् सदसि विलुवे ना
गरेण फलं दिव्यं सुपते यस्तु
यत्कृतिकेशवाय दिजश्रेष्ठ मा
साभिरपि पूज्यते ययमं नूतनं
स्तपिभगवतो हरेः तदेवाय
दायको मासि मङ्गलादयान्तरा
शये चौघे मासि समायाते
श्रीकृष्णं वरदं प्रभुं नित्यमि
त्तरसैर्द्विदैः स्थापये देसुवो
जनः यः स्थापयति ॥ ॥

विप्रेन्द्र विलु मितरसैः प्रभुः इह
भुंक्ते सुखं सर्वं नृतो यातीह
सागरं योदयादित्यैवेयं
देवदेवाय विलुवे नेवेसो ॥
पितृन् फलमाप्नोति किम
न्येवेजभाषितैः सदायं पृथु
कं पोषेदधिभिर्वा समन्वितं
दत्वा सुगणये मर्त्यः तदीन् का
मानवायुयान् सर्वं पुरातनं
वस्तु दुर्लभं नृणां श्रेष्ठं प्रा
तस्य कृष्णार्थाय दद्यादस्त्रं
चतुर्तने योये संक्रमणे विप्रस
तलीकाय विलुवे दद्यात्सु
हस्रं वज्रोदरावर्णवपिस्कं य
स्तथा विभुनि ज्योतिः संपूज्य
कमलापतिं तस्य पुण्यफलं व
प्रिप्राणवत् सप्तमाहितः अग
स्यागमनाच्चैव विलुक्तः सर्व
पातकैः शेषे विलुपुं गता
विलुना सहस्रोदते नैनते वांकि
ताचंटा यस्तु वादयते हरेः स
जाक्ताले दिजश्रेष्ठ तस्य पुण्यं
वदाम्यहं अभूत भूतानां चैव
मुक्तं पापैः सुदुर्गतैः प्रया
तिमन्दिरे विसो रथमारुह्यो
भितं तत्र भुक्तावित भोगं क
त्यकोटिप्रातावधि पुनरागत

थराणी चतुर्वेदी विजो भवेत् ॥
तत्र भुक्तासुखं सर्वं शोकदः
खविवर्जितः पुन विलुपुं ग
तामोत्तं प्राप्नोत्यवतमं वीणां
वाद्यते यस्तु पूजाकाले जग
नपतेः पंडितानां मग्राणीः
स्यात् प्रतिजन्मनि जन्मनि स
देगवाय कृप्यस्त पूजायां कैट
भदिबः तस्य मसत्रो देवेषोद
राय भिमतं फलं उभक्तं उडि
मैचैव वानरी तया पटह उड
मिचैव कादलं मिथुवादनं कां
स्येव करतालं च वेणुं वादयते च
यः पूजाकाले मरा विसो स्तस्य
पुण्यं प्रतिप्राप्तं स्तथायैः पात
कैर्मुक्तो मन्दिरे याति चाक्रियाः
परमं स्थानमासाद्य तत्रैव ॥
परिमुच्यते कस्याचैव यः ॥
कुर्यात् पूजाकाले जगद्वय
शेः सुखवाचो च विप्रेन्द्र त
स्य पुण्यं मयोच्यते कोटिको
टि कृतैर्मुक्तः प्रयाति हरिं
दिवं ज्ञानमासाद्य तत्रैव मो
क्षमत्यमाप्नुयात् विलु
रायतने यस्तु भक्तिपुक्तः प्र
नृपति मया तिजालां प्रष्ट
तद्विलोपरमं पदं यस्तु ग
यति ॥

संज्ञाभगवान्स्वीक

गीतानिभक्तानाशयानाप्रतः
सनत्कालमाप्नोति गंधर्वा-
णां प्रियुच स्तोति स्तोत्रं जग-
त्त्रायोभक्त्या वैश्वो जनकः
मानं प्रयच्छति मासेमासे हरि-
यस्तु विधानेन एजयेत्
अविरोधो व विप्रैः प्रसादयति
सोऽच्युते जगद्गदधिमस्येत्
नैमिच्छन्ति मर्त्याः प्रचुरतरंग-
भीरं सर्वदुःखप्रदं च परमपुरु-
षमादाभोजयन्मनो ह त्रिदश-
निवह सेव्येन तसर्वेयेत इति
पाप्मक्रियायोगमावे १३ अथा-
यः अथ द्वाविंशत् सेवाप-
रायाः भगवद्भक्तानां त्रिय-
सिद्धान्भोजनं १ अनिविदुहि
नेदं तथा वन मकृत्वा विसो-
रुपसर्पणं २ मृतेनैव कृष्ट्वा स्ना-
त्वा विसोकर्मकरणं ३ रजस-
लां स्पृष्ट्वा विसुगृहप्रवेशनं ४
मानवं शवं स्पृष्ट्वा स्नात्वा वि-
सुसन्निधाववस्थानं ५ वि-
सुस्पर्शतः पायुषाप्रयोगः
७ विसोः कर्म कर्तव्यं ७
रीमत्यागः ४ विसुश्राव म-
ना हृत्य शस्त्रांतर ॥॥

प्रसंशा ६ अतिमलिनं वासः प-
रिधाय विसुकर्माचरणं १० अ-
विधानेनाचम्य विसोरुपस-
र्पणं ११ विसोरुपराधं कृत्वा
विसोरुपसर्पणं १२ कुक्ष्यवि-
सुस्पर्शनं १३ निषिद्धं स्पृष्ट्वा
विसुस्पर्शनं १४ रक्तं वासः परिधा-
य विसोरुपसर्पणं १५ अन्धका-
रेदीपेन विना विसोऽसुस्पर्शनं
१६ कुक्ष्यवस्त्रं परिधाय विसोः
कर्मचरणं १७ वायसो हृतवा-
सः परिधाय विसोः कर्मच-
रणं १८ विसुवे ऊकुरोच्छि-
ष्टदानं १९ वगदमांसं भुक्त्वा वि-
सोरुपसर्पणं २० हंसजीतपद-
सरारिमांसं भुक्त्वा विसोरुपसर्प-
णं २१ दीपं स्पृष्ट्वा हस्तमप्रहात-
विसोः सपर्शनं कर्मकरणं वा
२२ प्रमथानं गत्वा स्नात्वा विसु-
पसर्पणं २३ पिण्याकं भुक्त्वा वि-
सोरुपसर्पणं २४ विसुवेवरा-
हमांसनिविदनं २५ मयमादा-
य पीत्वा वास्पृष्ट्वा विसुगृहप्र-
वेशनं २६ परकीयेनायुवि-
नावस्त्रेणापविदिनेन विसुकर्मा-
चरणं २७ विसुवे नवान्न मम-
दाय तद्भोजनं २८ गन्धपुष्पो-

६ प्रदाय धूप दीपदानं २९ उ-
पानहावासस्य विसुस्थानप्रवे-
शनं ३० भेरीशब्देन विना विसु-
प्रबोधनं ३१ अजीर्णं सति वि-
सुस्पर्शनं ३२ पतङ्गपल्लवानां
इत्यादि काचारतत्त्वं
अपि च धराणुवाच तवापरा-
धानं देवेश वजीनं यानं वैसु-
वेन च विरपराधो मनुजः सा-
पराधं भुज्यायते कर्मणा
चरणं येन करोगेन जंमिने त-
च्च पुजाफलं सर्वं जायते तद्वद-
स्वमे दारादुवाच कर्मणा
मनसा वाचा येन परुचये
जनं भक्तानां दंतकाष्ठस्य
जान्नसुतभोजने मेधुनं पा-
वसं स्पृष्ट्वा पुरीषोत्सर्गमेव च
सूतकपुटकां तपणं स्पृष्ट्वा
मेहनं तथा श्रीभाष्यभाषणं को-
पं पिण्याकस्य च भक्षणं ॥
२८ पारक्य मलिनं वस्त्रं धा-
रित्वा नीतिजं योऽप्यौलीकः
निर्वर्त्य पतितान्नस्य भक्षणं
अभक्ष्य भक्षणं चैव तं उलीय-
विभीतकं अदानं तु वरान्नस्य
जालपादवराकयोः भक्षणं
देवतागारं सोपानतः ॥ ॥

कोपसर्पणं तथैव देवपूजायां
निषिद्धं ऊसमाचने अनुज्ञा-
यै च निर्मातुं पूजा जीर्णान्य-
कारयोः यानं स्यात् देवस्य अ-
न्यकारे प्रबोधनं वातकर्मणा
चैने विसो रत्नमस्करणं तथा
अपराधास्तयस्तिष्ठान्त समाख्या-
तामयाधरे यमिष्टुक्तं पुरुषो
विसुं नैव प्रपश्यति दुःस्थानत-
मस्कारं कर्मात् पूजातृणात्
ही तत् प्रायश्चित्तं यथापकरा-
त्रे त्रिरात्रे वा विरात्रे स्नानमेव च
सेवासा पंचगव्याशी मन्त्रवस्त्रा-
निकं क्रमात् ॥
नीलीरंगपनेदासं गोमयेन प्र-
बध्नां प्रजापतेन शुद्धिः स्या-
त् नीलीवस्त्रस्य धारणान्न तान्ना-
यगादयं कर्मात् योः तमि-
तनुजमं चन्द्रायाम् पराकेच
पतितान्नस्य भक्षणान्न चान्द्रा-
यां पराकव्यं प्राजायत्य तथैव ॥
वच गोप्रदानं च भोज्यं च अभ-
क्ष्यं च भक्षणं उपवासस्तपश्च
हं पंचगव्येन शुद्धिं सोपानतः
कस्यरेत् पादं कृत्वा दिशो
जने पुष्पाभावे चैव स्नानं दे-
वस्पर्शं च कार ॥ ॥

येत् अनिर्मात्ये नमस्कारं स्त्रा
ने पंचमृतेनत सृष्ट्याने दि।
जातीनां चान्द्रायन चतुष्टये
तथैव द्वादशाष्टौ प्रजापत्या
येवरेत् ब्रह्मकुर्वेत् शुद्धिः स्त्रा
त गोप्रदानत्रयेन च त्रयाणां
मेकरात्रेण पंचासुतनियेवणा
त सुच्यते त्वपरायेस्तथावि
स्त्राः स्तरपठने पतने कथिते
गुह्ये किमेतत् श्रोतुमिच्छसि
धराणमुवाच अलिकश्चिदुपा
योः त्रयेन त्वं नृपुतस्यसि पृति
तः सफलश्चासि अपराधविशो
धनः बराह उवाच ॥
संवत् सरस्व मध्ये तृतीये लो
करवेमम कृतोपवासः सनाते
नगंगायां शुद्धिमाप्नुयात् म
धुरायां तथा प्येवंसापराधः सु
विर्भवेत् अनयोस्तीर्थयो रेवेयः
सेवेत सकृन्नरः सहस्रजनितान
पराधान् जहाति सः स्नानात् पा
नात् तथा ध्यानात् कौर्त्तनाद्वा
रणान्नया अवगन्तव्यं नाना
वदशनायातिपातकं
इति वाराहपुराणे अथ
धर्मायशुभ्रनामध्यायः ॥ ॥ ॥

सेवि ली फलविशेषः सेत्र
ति हिन्दीभाषा तत् पर्यायः
वदरं २ सिंचितिका फले ३ मु
ष्टिप्रमाणं ४ सेवितं ५ सेवे
अस्य गुणा वात पित्तहरत्वे
गुरुत्वे वृंहणत्वे कफकरत्वे
वृष्यत्वकैलासमते दित्वे च इति राजनि
सेविका स्त्री सिष्टान् विशेषः
सेत्रयाकि इति भाषा यथा स
मितावर्तिकाः कृत्वा सुसंस्त्रा
यवसन्निभाः शुष्काः क्षीरास
साध्या भोज्या वृत्तसिन्धुनाः
अस्य गुणाः सेविकातर्पणी
वस्या गुर्वीपित्तानिलापहा आ
हिणी सन्धिकुड्यातां वा
देन्नातिमात्रया इति भावप्र
काशः ॥
सेवितः त्रि समुपासितगर्वा
दिः तत् पर्यायः वरिवसितः २
वमिवसितः ३ उपासितः ४
उपचरितः ५ इति शब्दरत्ना
वली आसथितः उपभुक्तः ॥
आश्रितः इति सेवधात्वर्थद
शीनात् सेविकले ली
इति राजनिर्घटः ॥
सेव्यं ली वीरणासूतं इत्यमरः ॥

सेव्यः पुं अश्वत्थवृत्तः इति
राजनिर्घटः हिजलवृत्तः इति
शब्दरत्नावली ॥
सेव्यः त्रि सेवार्थः इति
सेदिनी ॥
सेव्या स्त्री वृद्धावृत्तः इति
शब्दरत्नावली
से दिव्या इति कविकल्पद्रुमः
सायति तितिः तपः इति
दुर्गादासः ॥
सेहः त्रि सिंहवृत्तः इति
सिंहशब्दात् आण प्रत्ययेन नि
ष्पन्नः इति सिद्धान्तकौमुदी
सेहली स्त्री सिंहपिप्पली तत्
पर्यायः संपदेडा २ सपीगी।
३ ब्रह्मभूमिजा ४ पार्वती ५
शैलजा ६ ताम्रा ७ लेवीजा ८
उत्त कटा ९ अहिजा १० सिंह
लस्या ११ लेवदक्षा १२ जीवला
१३ जीवाला १४ जीवनेजी १५
ऊरुची १६ अस्या गुणाः कटु
ते उष्णत्वे जंतुनाशित्वं ही
यनत्वे कफस्यासमसौरात्रिस
मनत्वे कोष्ठशोधनत्वे च ३
तिराजनिर्घटः
सिंहलंहीपमवेति ॥
सेदिकः पुं राजः इति शाब्द ॥

रत्नावली ॥
सेदिकेयः पुं राजः इत्य
मरः
सेकतं ली बालकामयतरे
इत्यमरः
सेकतः त्रि सिकतामयः तत्
पर्यायः सिकतिलः २ सिक
तावान् ३ इति राजनिर्घटः ॥
सेकतिकं ली मातृयात्रा स
गलसूत्रक इति मेदिनी से
कनिकः पुं संन्यस्तः तप
णकः सन्देशजीविति त्रि
इति मेदिनी ॥
सेकतिहं ली आद्रिकं इति
राजनिर्घटः बालकामय ॥
प्रियेति ॥
सेतवाहिनी स्त्री वाज्रदानदी
इत्यमरः ॥
सेदान्तिकः त्रि सिद्धान्तः
इति हेमचन्द्रः कौमुदी च
सेनापत्यं ली सेनापतेभावः
तत् कर्म च तत् सन्धिविनिवि
पत्येन पुरोहितादिभ्यो षक
इत्यनेनयक प्रत्यय निष्पन्न
इति सिद्धान्तकौमुदी ॥
सेनिकः पुं सेनायां समवे
तः इत्यमरः तिलितहस्तस्य
रथः ॥

पादात्तं सेना तत्र ये समवेताः
ताः एकदेशी भूता स्ते सैन्याः
सैनिकाश्च इति भरतः सैन्य
रत्नकः इति मेदिनी अम
रश्च प्राणिवधनियुक्तः य
था श्रीभागवते पंचमस्कंधे
गद्यं येतिह वैपुरुषाः ७
रुषमेधेन यजंते याश्चक्षिणो
नृपसूनुः त्वारंति तांश्चताश्च
ने पशव इह निहता यमस
दने यातयेतो रत्नोगणाः
निका इव स्थितिना अवदा
यास्तक पिवेतीति सैनिकाः
प्राणिवधनियुक्ताः इति नि
ष्ट्यादितत्तं सेनासंवाधनि
त्रि सैन्यं क्लीं ७ लवणविषे
षः सप्तसिंधुनद्युपलतितदे
षोद्रवः ततः पर्यायः शीत
शिवं २ माणिमदं ३ सिंधु
जं ४ इत्यमरः वशिष्ठं ५
सिंधुदेशं जं ६ माणिबंधं ७
इति जराधरः क्षितिशिवं ८ इ
ति शतृत्तावली नादेयं ९
शिवं १० सिद्धं ११ शिवात्म
कं १२ पथं १३ अस्मिन्
गाः सैन्यं लवणं द्रव्यं
चक्षुष्यं दीपनं रुचि एतं
स्वाड त्रिदो ॥ ॥ ॥

षड् त्रिदोष विवन्धजित् ॥
सैन्यं द्विविधं तेषां सितं रक्तं
सितक्रमात् रसवीर्यं
विपाकेषु यणाब्जं कथितं सि
ते इति राजनिर्घटः ॥
अपिच सैन्यं लवणं स्वाड
दीपनं पाचनं लघु स्निग्धं रु
चिद्विषं चक्षुष्यं दीपनं रुचि एतं
च सैन्यं दोषजिह्वं चक्षुष्यं म
दादिच अग्निसन्दीपनं स्निग्धं
राचनं मधुरं
लघु इति राजवल्लभः ॥ ॥
तत्तद्विषयान् यथा स्मृतिः
लवणं सैन्यं सामुद्रं गव्यं च
दधिसर्पिणी इति द्रविष्यान्
गणानेतिष्ठादिमन्त्रेणैवः पुंवोत्कं सत
सिन्धो रत्नभवं विकारसंयेति
अहंरभवाद्यैः इत्यमर
भरती
सैन्यं स्त्री तादादिशसनिर्णयः
ततः पर्यायः हाला २ अस्या
गणाः शीतत्वं कषायत्वं
अमृतत्वं पित्त दाद ना
शितं
वातदत्तं च ॥
इति राजनिर्घटः ॥
सैन्यं क्लीं सेना
इत्यमरः ॥ ॥ ॥

सैन्यः पुं सेनासमवेतः ॥
इत्यमरः मिलितद्रव्यस्य रथ
पादात्तं सेना तत्र ये समवेता
एकदेशी भूता स्ते सैन्याः सैनि
काश्च इति भरतः
किंच सैन्यं क्लीं वल्लभः सेना
समवेते तु वाच्यवत् इति
मेदिनी ॥
सैन्यं क्लीं सैन्यस्य पञ्चाङ्गा
गः यत्र स्थिते राजा स्वसैन्यं प्रति
गृह्णाति राजा स्वसैन्यं प्रतिग्रहः
२ इत्यमरः परिग्रहः ३
इति भरतः पतदग्रहः ४ इ
ति टीकात्तरः सैमंतिकं क्लीं
सिन्धुः इति
केचित् सौमंतपञ्चाङ्गात् सिक
प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
सैरित्री स्त्री अन्यवेषमस्यास्तं
वाशिष्ठाजीविनी द्रौपदी इति
हेमचन्द्रः
सैरिकः पुं सौराण्यलंगलेनात्
नति यः कृष्यात् इति भाषा स्त्री
रस्य वोढा हेलेगरु इति भाषा
सौरस्य वोढा हेलेगरु इति भा
षा सौरस्यवन्निनित्रि तेषां पर्याय
यः हातिकः २ लोगतिकः ३
इत्यमरः ॥
सैरित्री स्त्री परवेषमस्या स्त्रव

शित्यकारिका इत्यमरः तत
पर्यायः सैरित्री २ सैरिन्धिः
३ इति तट्टीका वार्ताशंकर
सभूतस्त्री महलिका इति
मेदिनी द्रौपदी इति
धरणी ॥
सैरिभः पुं मदियः इत्यमरः
स्वर्गः इति त्रिकांशेषः सै
रीयः पुं फिंदी इति शब्द
रत्नावली
सैरीषकः पुं फिंदी इत्य
मरः ग्राम्य यणाः कफ वात
नाशित्वे इति राजवल्लभः ॥
सैरेयः पुं फिंदी इति शब्द
माला भरतश्च ॥
सैरेयकः पुं फिंदी इति रा
जनिर्घटः भरतश्च ॥
सैवालः क्लीं सैवालं यथा या
पोयु पांटरवपुर्विरसापुरा
सीत् सैवालकोत्तरत्वात् मधु
नाविभक्तिं वक्रं प्रसर्पयित्तना
विभक्तितत्तं प्रायः पयोध
रसमुत्ततिरत्र हेतुः इति प्र
सिद्धोपकायं
सौः स्त्री पार्वती इति केचि
त सो धातोः क्विप् प्रत्यये
न निष्पन्नः ॥

सोपथं वि लोतः इत्यमरः
डः वादिसहनशीलः इति नदी
कायोनीलकण्ठः ॥
सोपथं वि तमायुक्तः शक्तः
इति मेदिनी ॥
सोत कंठः वि उत कंठायु
क्तः तत्पर्यायः उतकः २३
ननाः ३ इति जटाधरः ॥
सोतप्रासं क्ली प्रियवाक्यं ॥
यथा सोतं ननु सोतप्रासं
चटु चटु प्रियोदितं इति
शहरत्नावली ॥
सोतप्रासः पुं सशब्दासं
यथा सोतप्रास आच्छरित
कमवच्छरितकं तथा अट्टहा
सोमहासोहासः महासः
त्यपि इति शहरत्नावली ॥
सोदयं वि उदयेन सह वर्तते
मानं वृद्धिपुक्तं सुदृसमेत इति
भाषा यथा दमा कन्यादर
न देजो व्ययं दयाच्च सोदयं
मृताया वर आदयात् ॥
परिशोधोभयवयं इत्यु
दाहततधुतपात्रवल्गवचने
सोदरः पुं सहोदरः इति
शहरत्नावली ॥
सोदरा स्त्री सहोदराभगिनी

इति सोदराशब्दाप्रमत्ये ॥
न निष्पन्ना ॥
सोदर्यः पुं सहोदरः इत्य
मरः
सोदरः पुं लसुनं इति पा
तृशत्तावली ॥
सोत्तादः वि उन्नादः उन्नादि
सुः तस्य रूपंतराणि यथा
उन्नादः सूत्तादः सूत्तादः १
त्यमरटीकायां भरतः ॥
सोपकरणं वि उपकरणेति
ह वर्तमाने उपकरणविशिष्टं
यथा पवेच अमुककाम इति
सोपकरणं चतु सतरीचतुष्ट
ययुक्तं वृषमिति वा मिलप्य उ
त सर्गः संगच्छते इति वृषोत्
सर्गतत्वं इदं सोपकरणमा
मान्नैवेय मयुक्ते देवताये
नमः इति चपूजापद्धतिः ॥
सोपकारः वि उपकारविशिष्टः
उपकारेण सह वर्तमान इति
वज्रद्वीहिसमास कृते सहपा
तृस्य सादेशेन निष्पन्नः ॥
सोपथं वि सच्छमदानादि
यथा हारीतः अयामद्वयदा
नमसर्गं यच्च दत्ता परितपाते
तत्पदानमकले यच्चापकारितो

ददाति तन्नात्रं परिक्रिष्टं यच्च
सोपथं ददाति अन्यथा वित
मत्स्य यच्चापत्राय ददाति अनि
ष्टदानं स्ववति यच्च दत्ता प्रकी
र्णते सम्यदानं यच्चापत्राय ददाति क्रो
कृष्ण ददाति दत्ता वाक्त्रोशानि
असत् कृतं येषां च यच्चावज्ञा
तददाति पतेदानोपसर्गा ये
रूपसह दान मप्रसिद्ध मस
र्य मयशास्यमधु
त्यत्यफलं वेति तदिह त्यागा
नमरकाले हस्तार्पणसंभवेति
अदानमसमर्पणं उपकारितो
व्यसनोपकारितो तन्नात्रं य
थोक्तोपकरणेति सोपथं
सच्छम अन्यथा वित
लोकसंभावनाथं प्रकाशितं
अनिष्टदानं पात्रवेदानं सयो
मानभंगः अप्रकृतो भयादि
मान इति सुदितत्वं ॥ ॥
सोपज्ञवः पुं राजयस्तच
दः सूर्यश्च इत्यमरः
सोपगमः वि
उपवासविशिष्टः यथा
मत्तं स्नास्तुकामतो जग्धा

सोपवासस्य हं वसेत इति
तिथादितमे पात्रवल्गवचने
सोपाकः पुं सोपाकः इति
केचित् ॥
सोपाधिः वि उपाधियुक्तः
प्रतिलाभेच्छादिना दानादिः
यथानाश्रयः अदत्तेतुभयको
थकामशोक रुगेतिनेः बाल
मृणास्तनेत्रात् मन्त्रोन्मत्ताप
वर्जितैः कर्त्ताममेदकं र्केति
प्रतिलाभेच्छया सोपाधिदत्त
मुपाध्यसिद्धावसिद्धिमिति विवा
दवितामणिः इति सुदितत्वं
सोपानं क्ली आरोहणं इत्य
मरः १३३ कादिरचिते यथिठा
इति व्याने देशांतरे खड्गव
तीति यत् प्रसिद्धं अरुणते
अनेन आरोहणं अनद उप
पूर्वादनिते भवेत् अत् अने
कार्यतादुपाने ऊर्ध्वगमने ते
न सह वर्तते सोपाने सोपान
सिद्ध साध्याः संवाध समूह
सञ्जातीति दत्तादावुपनिवे
कः इति भरतः किंच आरो
हणाच्च सोपानं पेटा इति
समास्ये सोपाने काष्ठ
वदिते ॥ ॥ ॥

एवमुक्त्वा ततो देवान् दध्यो दिविधासुर्गिमासता सिनीव
रुद्रं हरिः स्वयं ब्रह्माणचत ह्येव अमावास्या दिव्येव
या दध्योवासुर्गि नेत्रकार न अमानामरवेरभिष्टुतो
गात तेसवेतत्रसदिता म केप्रतिदिता यस्यात सोमो
मंजुर्वरुणास्यं नस्मिन्सुम वसत्यस्या ममावासीततःसु
धितेजातः पुनः सोमो मही ता एवादिता कलाभिन्न पोर्ण
पते योः सोदेवतसंज्ञो वै मासानिष्ठाकरे पुर्णिमानुमती
देहेस्मिन् पुरुषः परः सपव ज्ञेयापश्चात् स्तमितभास्करे य
सोमो मंतव्यो देदिनां जीव स्मात्तामनुमन्यते देवताः पितृभिः
संतकः परेच्छया समृति सह तस्मादनुमतीनाम पुर्णिमा
त एथक् सोम्यां प्रपेदिवा प्रथमास्तता यदा चास्मिति
न तमेव देव मनुजाः वोड सूर्याः पुर्णाचन्द्रस्य चोद्गमः यु
शेमासु देवताः उपजीवेति गपत् सोत्तराराग स्तदावृत्ति
वृत्तासु तथेवौषधयः प्रभु पुर्णिमा राकांतामनुमन्यते
रुद्रस्तमेवमकले दधारणि देवताः पितृभिः सह रज्जनाञ्च
रमा तदा तदात्मिका भवेत्ता वचन्द्रस्य राकेति कवयोः सु
यो विष्णुर्हृदि रसो स्तनः त वन् सिनीवाली प्रमाणान्
तस्य ब्रह्मा ददो प्रीतः पोर्ण तीणाशेषो निष्ठाकरः अमावा
मासीतिथिं प्रभुः तस्यास सा विष्णुत्पत्तं सिनीवाली
पोषयेराजन् तमर्थं प्रतिपा ततः स्तता ऊहेति कोकिलेनो
दयेत् सूचान्नाहारस्य भवेत् क्लोयः कालस्तसमाप्यते तत्
तस्य तान प्रयच्छति कान्ति कालसंज्ञा तेषां वे अमावास्या
मुष्टिं च गजेन्द्रधनं धान्यचके ऊहः स्तता अनुमत्याः सरा
वलं रति वागदे सोमोत् कायाः सिनीवास्याः ऊहं वि
षतिरहस्यनामाध्यायः तस्य नापतासो विरलः कालः रुमा
तयवृद्धिकारणं यथा व त्रेतिऊहः स्तता विरलस्याने
लोवाच राकाचाडमतीचेव दितवेतिवृष्टाः कलाः योऽप

सोमस्य सुक्तेवदयते रविः अ गच्छति तततीर ममृतंभूतामे
स्तनेनास्ते कुसुमीयते देवतेः बभूते हिजातयः स्वाहाकार व
क्रमात् प्रथमो पिवतेवद्वि षट्कारे ज्ञात्वा जतयः क्रमात्
द्वितीयो पवनः कला विष्टे देवा जतमानिषु देवाय पुनः सोमे वि
स्तृतीयो तचतुर्थी त्रयमपि पतिः वदेयेत् एवं संतीयेते सोमः
पंचमी वरुणास्य पिवती पिव तीणास्य प्यते पुनः तस्मा
तिः वासवः ममसीस्ययो नसूर्याः शाशंकस्य तयवृद्धि
दिव्या वसवोः द्यौतया ह्यमी विधेर्विभुः इत्याद्ये देवीपुत्रा
नवमी कृष्णपक्षस्य पिवती नः चंद्रस्य वृद्धिनामाध्यायः ॥
कलामपि दशमी मरुतस्यापि तस्य राहुयासकारणं यथा
रुद्रा एकादशी कलां ह्यद ब्रह्मावाव यदयं वदतो लोको
द्वितीया कलां विस्मयं नदस्य त्रयो वालिपात्तामहामते तदहं
दशमी चतुर्दशी पशुपतिः क संपवत्तामिचंद्रसूर्या परागिकं
लां पिवति नित्यशः ततः पंच यदि सत्यमयं ग्रस्त स्तेजोराशि
दशमी चैव पिवति पितरः कला दिवाकरः तत्कथं नोदरेस्थेन
कलावशिष्टो निष्पीतः प्रवि मरुर्न भस्मसात्कृतः अथवा
ष्टः सूर्यमंडलं अमायां विषा राहुणाक्रम्य रात्रवक्रं प्रवेशि
ते रश्मिः अमावासी ततः स्तता तः ततकथं दशने सीतलोः ।
पूर्वाह्ने विष्टाते चार्क मध्याह्ने शतधानवितीर्णतः विमुक्त
वर्गस्यति अपराह्ने विष्टात्यस्य अपुनर्दष्टे सधेवातिरंमंतः
स्वयोनिं वारिसंभवः आपः प्र नचास्यापहृतं तेजो न स्थाना
विष्टः सोमस्य शेषया कलये तपसारितः यदिवा शेषानि
केषा तृणा गुल्लतता वृत्तात्र ष्पीतः कथं दीप्ततरोः भवेत्
प्रादयति चोषधीः तमोषधिं तस्मान्ने ज्ञेयोराशी राशेर्वक्रं
स्थिते गावस्य राश्याय पिवति च गमिष्यति भद्रार्थं सर्वदेवानां
तदंगानुगतं गोभ्यः तीरतमुप सोमः सष्टः स्वयंभुवा तत्रस्थम

मृतं चापि संभूतं सूर्यतेजसा पिवं
 त्वमुमयं देवाः पितरश्च सुधासुत
 त्रये च त्रिंशत्तैव त्रयस्त्रिंशत्तैव
 च त्रयश्च त्रिसदस्याश्च देवाः सोमं
 पिवन्ति यं राहोः पदमते भागं
 पुरासृष्टं स्वयंभवा तस्मात्तदा
 ऊरागतपातमिच्छामाभका
 यं तमोमयं पातमिच्छन्त
 तमुदु माच्छादयति छायाया
 शुक्लं च चन्द्रमभ्येति कुले पर्व
 णि भास्करं सूर्यमंडलमस्य
 स्तुचन्द्रमेव जिह्वांसति तस्मा
 तपिबतितं राक्षस्तनुमस्यावि
 नाशयन् अविहिंसन् यथापमं
 पिबति भ्रमरो मधु चंद्रस्य मम
 तं तददभेदाद्राक्षरमुते चंद्रका
 न्तो मणियद्वत्तदिनं तथेतदा
 त् तद्वत्तपिनदीयेत तेजसा नैव
 मुच्यते यथा सूर्यमणिः सूर्या
 इत पाव पावकं मुभं न भवत्सं
 गदीनोपि तेजसा नैव मुच्यते
 एवं चंद्रस्य सूर्यस्य छादिता
 वपिराक्षणास्तु तेजसा न
 मुच्यते नागदीनो वभूवत्सं
 पर्वस्य च चन्द्रस्य माणिक्य
 कनकाहृतिः सोमो ॥॥

देवतसंयोगात् छायायोगाच्च
 पार्थिवान् राहोः सुवर्तकादे
 प्रत्येदमते शशी स्वरोहका
 ले संप्राप्तेवत्सं दृष्ट्वा च गोर्ध
 या सांगादेवत्तेन
 क्षीरं तद्येनूः तानेः सते
 पितेव सूर्यो देवता सोमो
 मातेव लक्ष्यते यथा मान
 स्तनं पीत्वा जीवते सर्वे जेत्वः
 पीत्वा सते तथा सोमो त्वयं
 ते सर्वदेवताः संभूते सर्वया
 गेषु तथायं तस्मै शशी ॥
 तं तस्मै यथाभागमुपजीवेति
 देवताः तस्मिन् काले दृग्भ्यो
 ति राक्षरं पवकं धेति सर्वे
 द्वे त्रिभागां च पादं पादाद्वैमेव
 च आक्रम्य पार्थिवीच्छायां
 यां यावेतं चन्द्रमंडले स्तुतं
 सभागे राहोस्तु देवभागास्त
 शेषकाः तस्मिन् विधाय देवा
 सोराहोः पर्वगतस्य च चन्द्रा
 नतयमायति तेजसा नैव मु
 च्यते निधिभागाश्च यावत्तः पु
 नैत्यर्कं प्रमाणातः सर्वच्छायाणि
 तं कातस्तावनेवमकीर्तितं अ
 नोराक्षभुजः सोमः सोमाद्विदिवा
 कः पर्वका ॥

तस्मिन्तिस्तेवं विपरीतायुतः
 पुनः अतस्मादयते राक्ष रश्च
 वच्छाभिभास्करो राक्षरभकं
 सूनः सोम माच्छायातिष्ठति
 उद्धृत्य पार्थिवी छायां भूममे
 वरवोभितः चन्द्रस्य ददददं
 राक्षणाभास्करस्य च तत्रा
 वल्लिहितस्य केवलं श्याम
 रीकृतं कर्दमेन यथावत्सु
 क्तममुबहवते एकदेशेय
 संधंवा राक्षणाचन्द्रमास्तथा
 प्रक्षालितं तदेवेह पुनः शुक्ल
 तं भवेत् राक्षपुक्तं भवेत्तद्वत्
 निर्मलं चन्द्रमंडलं राक्षणा
 छादितो घापि दृष्ट्वा चन्द्रदि
 वाक्षरो विष्णुः शशीपरा भू
 ता पुनराप्याययन्ति ते एवं
 नृपपते सूर्यं शुद्धमा स्तत्र
 गृह्यते सूर्यं शुद्धमा स्तत्र
 ह्यते अयुधास्तं नृपयतिमा
 वृषा सोमचक्षुषः जगत सस्मो
 हने चेतत् ग्रहाण चंद्रसस्मो
 हने चेतत् ग्रहाण चन्द्रसूर्य
 योः इति देवीपराणो ग्रह
 णविवेकनामाध्यायः सोमग
 भः पुं विष्णुः इति त्रिकांशेषः सो
 मते त्वां उग्रं इति हेमचन्द्रः च

नृजातेति सोमतीर्थं त्ने प्रभा
 सतीर्थं इति त्रिकांशेषः तस्य
 विवरणं यथा यत्र तमे तप
 स्तेन सोमेन सुमहात्मना पंच
 वर्षसहस्राणि एकपादेन ति
 ष्ठति पंचवर्षसहस्राणि त
 येवोर्द्धुमावस्थितः पंचभूतः
 पुनः पंच पंचमोनत्रतस्तथा त
 येवैकेनपादेन दशवर्षं तिष्ठति
 पंचवर्षं तपः कृत्वा कातिमान्
 भवेच्चसः समापराधान्कृत
 शुब्रालाणानां यति स्तथा मा
 मोति यत्तदाभागे सोमतीर्थं
 कृतोदकः त्रिंशद्वर्षसहस्रा
 णि त्रिंशद्वर्षं शतानि च जायते
 ब्रालाणः सुक्र वेद वेदांतपार
 गः दृष्टवान् गुणावां श्रुवसेवि
 भागी यथास्ति नि मद्रक्तं श्रुव
 जायेत अपराधविवर्जितः स
 पंच ब्रालाणो भूत्वा संसारादि
 प्रमुच्यते तस्य किंचित् प्रत्या
 सि सोमतीर्थस्य सन्दरि तत्ती
 र्थं येन विज्ञेयं मम मार्गो
 उसारिणाः वेशावस्य त
 मासस्य शुक्लपक्षस्य द्वाद
 शीं प्रहरे चान्यकाले त्रयत्रय
 श्विचंद्रश्रुते सोमेन च विना ॥

भुमे हृष्यते चन्द्रमः प्रभा आ
लोकेऽप्येव हृष्यते सोमस्तत्र न
हृष्यते एवेतां वद्वि हेम
हे एष वै विस्मयः पुरः एत
चित्रे महाभागे पुण्ये सौक
रवे सम सोमतीर्थे विष्णो
लादे येन वृच्यति जेतवः अ
न्यच्च ते प्रत्यामि तच्छ्राव्य
वसुधे प्रभाव मस्य ते तस्य
विस्मयं परमं महत् अका
मातृमता तीर्थं अ आत्मनः
कर्मनिष्पत्त्यात् समहेतुप्रभा
देण सुगाली मानुषी भवत्
रूपवती यावती व्रतः सृष्टि
क लोविता इति वाराहिको
करवतीर्धमादात्मनामाध्या
यः सोमधारा स्त्री आकाश इ
ति त्रिकांडशेषः ॥
सोमपाः पुं यागे पीतसोमल
तमसः तत् पर्यायः सोमपीः वी
रस्य मस्य सोमपाः ३ इति मस्य
का सोमपत्रः पुं तृणाविशेष
उल्लवड इति भाषा यथा दंभः
पुरश्चदः शमः सोमपत्रः प
रात् पिबः इति शतचन्द्रि
कासोमपाः पु
यत्ने सोमलता ॥ ॥ ॥

रसपानकर्त्री इत्यमरटीकायां
रामाश्रमः ॥
सोमपीली पुं सोमपः इत्य
मरः तस्य चूणोतरी सोमपी
थी सोमपीवी इति
केचित्
सोमवन्धुः पुं कुशदः इति
शतृत्तावली सूर्यः बुधः
यथा मित्राणि सूर्याच्छाशिमौ
जीवासूर्य्यनुजो सूर्य्य शशिक
जीवाः आदित्य मुक्तो रवि
चन्द्र मीमावुधार्कजीचन्द्रभा
गवोच इति ज्योतिष्मते सोम
भूः पुं जिनराजभेदः
इति हेमचन्द्रः बुधग्रहः
सोमयुज्ज्वात सोमवशोऽ
वेति ॥
सोमयागः पुं सोमलताभरण
नागकत्रैवार्थक्यत्विशेषः
यथा नारद उवाच सोमयाग
विधानं च क्रदि मां सुनिमज्जम
कथं तं कारयामास गुरुश्च किं
फलं परं नारायण उवाच
ब्रह्महत्यापशमनं सोमया
गफलं मुने वर्षे सोम
लतापानं यतमानः कुर
ति च वर्षमेकं फलं धत्ते
वर्ष मेकं ॥

जले मुदा त्रैवार्षिक दिदं
याग सर्वपापप्रणाशने य
सत्रैवार्षिक धान्ये निहितं भू
तिवृद्धये अर्थिकं वापि वि
द्येत स सोम पात महति ॥
महाराजश्च देवो वा यागं
कर्ममले मुने न सर्वसाध्यो
यतोऽप्येव त्रयो वज्रदत्तिणः
इति ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्णजल
विद्वे ६ अध्यायः ॥
सोमयाजी पुं सोमयागकर्त्री
सोमशतृपूर्वकयजधानो नि
व प्रत्ययेन नि स्त्री चन्दनवि
शेषः यथा सुशीतलं चन्दनं
यत् तैलपिण्डकसूच्यते उभौ
तत्तस्य पर्यायो सोमयोनि
शिलाद्रवं इति शतचन्द्रिका
सोमराजिका स्त्री सोमराजी
इति शतृत्तावली ॥
सोमराजी पुं त्रयार्थविशेषः
सोमराज इति दाऊच इति च
भाषा तत् पर्यायः अवले
उजः २ सुवलिः ३ सोमव
लिका ५ कालमेयी ५ कृष्ण
फला ६ कुरुची ७ प्रतिफ
ली ८ इत्यमरः सोमराजी ९
सुवरी १० सोम ॥

वलिः ११ कालमेयी १२ इति
भरतः सोमवली १३ वागुजी
१४ वागुजी १५ कालमेधिका
१६ सोमराजिका १७ इति शत
रत्नावली अन्यच्च वागुजीचन्द्र
लोवा स्यात् सोमराजीत्ववत्
यज्ञा कृष्ण प्रतिफला कृष्ण
नाथिनीसा सितापरा इति
रत्नमाला अन्यथाणां वात
कफकृष्णत्वस्योपनापितं इ
ति राजवल्लभः अपि च अव
लानो वागुची स्यात् सोमरा
जीस्यपिण्डका शशिलोवा क
सफला सोमा प्रतिफलानि
च सोमवली कालमेयी कृष्ण
ग्रीच प्रकीर्तिता वागुची मधु
रातिक्ताकटुपाकारसायनी वि
ष्टमहदिमार्क्यासरश्मेष्वास
पितृवत् वृत्ता हयाश्वासकृष्ण
मेहज्वर कमिप्राणत तत्तं फ
लं पित्रले कृष्णफलितलहं
कटुकेष्वेत्यं कृमिखासका
स शोथाम पांडुकृत् इति भा
वप्रकाशः राजनिर्घटोक्तोऽण
पर्यायो वागुची शतृद्रव्यो
सोमराजी स्त्री वागुजी इत्य
मरटीकायां भरतः ॥ ॥ ॥

सोमलता स्त्री सनामायातान मानमावसः यमावसो रभु
 तातत पर्यायशरणः सोमवती दीमो भोमपुत्रा काचनः
 सोमवती सोमा त्री दिजप्रि काचनस्य सुहोत्रो भूत जनु
 या सोमवती विदोषघ्नी कटु आभूत सुहोत्राः मद्रोः स
 स्तिता रसायनी इति भा मन्त रभवत सुमन्तो उपराज
 वमकाशः अपिच सोमन कः उपराजकस्याने अपिजा
 ली महागुला यज्ञश्रेष्ठा प कोपि पाठः वेताकायोः
 नुलता सोमारी उत्सवली स्य पुत्रो भूत वेताकायात्
 च यज्ञवली दिजप्रिया सोम ऊषाः स्मृतः ऊषासः ऊषाया
 तीरात् सोमाच यज्ञागरु मभ्यामूर्तयो वसः ऊषाया
 सोमवती कटुः पौ माथिः ऊषायात् सज्जते वि
 तामधुरा पितृदादरुत कला आभित्र सदात्मनः दाम्या स
 विशोषमनी पावनी यज्ञ दवती दत्तात्रेयीकाय दिजा
 साधनी इति राजनिर्घटः ॥ यसा ज्ञचीकायमदधिपुरा
 सोमलतिका स्त्री गुडूची इति मरुत्यापदः सतः विष्णुमि
 राजनिर्घटः ॥ त्रामित्रादेवरातमधुच्छन्दावः
 सोमवतीः पुं युधिष्ठिराजः स्यात् प्रापुयो नक्षत्रः पुत्रराते
 इति यशस्य चन्द्रसन्तानः तदि ना रति रभको तत्रहृदः तत्र
 वराण यथा हरिकदाच सूर्य दृढान सुहोत्राभवेनृपः का
 स्य कथितो वंशः सोमवती मृ एकाशरात ममराः सुहोत्रादभु
 गावसे नागयासतो जलाव वेस्रयः रतः अमदाहोतकोः
 लातोः त्रिसुदवः अत्रेः सोम भूत काष्ठादीवतमा सत्या वे
 ससभाया नागसुरयुगोपि द्याधवतविसलात् केतमाभूत
 या सोमातस्या उधोयजेव दात्मनः वेयस्यानेभ्यः अपि
 भपुत्रः पुत्रवतः उधपुत्राद पाठः भोमराः केतमतो दिवो
 सोमवती पुत्रवतः उधपुत्राद दासस्तदात्मनः दिवोदासात्
 सः विष्णवसः पतो पुत्रापु प्रतदतोः भूच्छुजितः ॥ ॥

लोत्र विष्णुतः जत धनस्त देवपानो यजायत उच्यते
 य पुत्रो भूतकश्च जत धना च पूर्य पाणिषा चापर्व
 तः अतुकीत सत्राणि नरस एतिसहस्रजितः सोमनमाभु
 नीयः सत्राः सतः सतः केतः स एवयताः सतः सः सजितः
 नीयस्य सत्यकेतो विभुः सतः पातचित्तसादेणहय देहयो
 विभोस्तस्य विभुः पुत्रः सति सुयो वेणहयपुत्रो धर्मादे
 भोः सगमाकः सगमादहृषके दयतो भूतः कति वैधर्मनवतः
 तदीति होत्रस्तदात्मनः स्वो ऊते वैधर्म सावृजिर्महिमा ।
 माशकस्याने सज्जमाशकोपि पा शु तदात्मनः सावृजिस्स्यानेसा
 तः वीति होत्रस्य भागोः भूतभा हंजिरिति च पाठः भद्रश्रेण
 गभुमि सदात्मनः भागभूमि स्य दुर्मदः दुर्मदस्याने दुर्म
 त्यादेः भूमि रितित पाठः इति च पाठः धनको दुर्मदः ज्ञे
 नेहताः समदात्मनः इत्येते व कृतवीर्यश्रुधानकिः कृता
 काशो नृपः परपुत्रता मिः कृतकर्मचकृतभीषः सम
 त्यासन्तः एतेषा सज्जताः हावलः कृतभीषस्याने कृतो
 ततिहत्रः दत्रहृदः सत्य जा इति च पाठः कृतवीर्याद
 शु तदात्मनः विजयः सज्ज जिनोः भूतमर्जेनाहू सनका
 यस्यापि विजयस्य कर्म सतः जयधना मधुः पुरोवृषणाः
 कृता नृपदुप आभूतः सहज पवसवताः जयधनातादृज
 वस्तदात्मनः नव नस्यानेव ज्योभरतस्तालजः तः वृषण
 नदल इति च पाठः सहदेवार्दे स्य मधुः पुत्रो मधो वृषादिते
 नोः भूत जयमेनोपदीनतः शकः क्रोष्टो वृजिनिवा
 जयमेनातः संकृतिश्च तनय पुत्रादिसस्य महात्मनः
 संच संकृतेः यतिरयानिः संया आदिसस्य महात्मनः ॥
 तिरयानिर्वियतिः कृतिः न आदिस्थानेस्तादि रिति च
 कृषस्य सताः त्याता ययातेव पाठः आदेरुशेजः सज
 पतेस्तथा यदेवतवसंचैव ॥ जे तस्य चित्रशयः ॥ ॥ ॥

भार्याणां चाभवत् दरेः रुक्मि भवत् सभा न वस्याने सभा
 गी सत्यभावा च लक्षणं चरु न इति सता रा इति व काल
 हासिनी प्रोष्टा जावती चाष्टो जयस्याने कोलाजल इत्यपि पा
 जतिरे तान वरुन सतान प्र ठः काले जयान संजयो भूत
 युम्यश्वरुदेतस्य प्रधानाः संजयोत पुरंजयः जनमेजय
 शावपवच प्रयुम्नादतिरुदो न श्वाभूत् महा मना महा शा
 भूमन खिया सदा वलः मन लक्ष्मणात्मजः महा मना महा शा
 खिया स्थाने काजमिया निति लाडुसी नर इति सतः उभीन
 पाठः अनिरुद्धात् सुभद्राया शक्ति वि जते वृषदेभः शिवे
 वज्रोनामसतोः भवत् प्रति सतः महानो जातिभित्ताः पृ
 वाज वेजसुत श्वा रुक्मस्य स जोः भूजयययः देमो जय
 तेः भवत् वद्वि श्वायोः सतो दद्या जते सतपा देभतेः
 जते वदेभीर्गोः भवत् सतः भवत् जयययस्याने रुषदे
 इत्यत्र वद्विस्तवसो वेशः प्र इति च पाठः वलिः सतपा
 इत्याद्यपादि पाठः भर्गाद्राज मो जते अंग वेग कलिंगकाः
 भूत पुत्रो भातोः पुत्रः कुर सुत यो द्राशु वा ने द्यो अनेपा
 न्यमः कुर न्यमस्य मरुतोड नस्तर्था जतः अमपा नादिति
 सो वंशं निबोध मे ॥ रथस्ततो धर्म रथाश्च तवेगस्त
 इतिस्त तनयः सेतयवदस्य दात्मजः पृथुतातः सतः स
 तदात्मजः आवड सोव गोधा स्य चयोः भूत पृथुतातः
 रोचमी गोधा रतोः भवत् ॥ वेपपुत्रसुहर्षे गस्तस्य भद्रयः
 आवड स्थाने आरड इति आ सतः वृहत्कर्मा सुतस्य सुहृद
 वर इति च पाठः हतस्तचमो द्रावस्ततोः भवत् वृहत्कर्मा वृह
 पुत्रोः भूडईमस्य वृत्तस्य तप्र दानोस्तस्य पुत्रो जयययः ज
 चेता इडईमस्येव व अनो वंशं यययस्य विजयो विजयस्य
 श्वाश्व मे अनोः सभा धृतिः सतः धृते धृततत्र
 नवः पुत्र सत्समात् कासेजयो तः पुत्रः सत्यकर्मा ॥ ॥

धृततात तस्य पुत्रस्तथियः स तजायत अमन्युस्थाने भूम
 कर्णस्तस्य सुतोः भवत् वृषस न्युतिवि पाठः भूमन्योश्च महा
 नस्तका रीस्य सुहवशं श्वाश्वमे वीर्याडुरुतयः सतोः भवत् उरु
 इत्यादि गारुडे १५५ अध्यायः दयात् त्रय्यारुणि हृततत्राच
 हरिकुडाव जनमेजयस्य स्रो मनुजात् सद्योत्रस्तस्य इतीव अ
 श्च मनस्य जनमेजयात् तस्य जमीळ दिमीळको हतिनः पु
 पूजा श्च भद्रः ससू श्वाभ रुमीळ सु कर्कोः भूदजमीळतः
 दातः ससू स्थाने सद्युति वि केवात्मेधातिथि जनेयतः को
 चपाठः सद्योर्वज्रगतः पुत्रः वायनादिजाः अजमीळा हृद
 त्याति स्तोत्रात्मजः दिसस्तत् पुत्रश्च वृहदनु
 वरसुजातिश्च संयते गो द्राशु वृहत्कर्मा तस्य पुत्रस्तस्य पु
 श्वादात्मजः ववसजातिस्थोन जो जयययः जयययदि स्य
 वर्गजातिरिति च पाठः ऋतेयुः नित सेनजिज्ञ तदात्मजः रु
 स्थडिलेयुश्च कतेयुश्च कुबेडुकः विगस्यः सेनजितः पृथुसेनस्त
 जलेयुः संदनेयुश्च रोद्रास्यस्य दात्मजः पारस्त पृथुसेनस्य पा
 तावराः इति नावः कतेयोश्च रात्रीयोः भवेत्ययः नोपस्य सम
 तस्य प्रतिश्वः सुतः तस्य मेधा रः पुत्रः सुकृतिस्ततोः भवत्
 निधिः पुत्रस्तवसे रेनिलः स विआजादनुदोः भवत् कर्मात
 तः प्रेनितस्तवह संतो भवत् स्माद्रलदत्तो विस्वकर्सेन स्तदात्म
 सत्यतात्मजः पाकृतलायो सं जः यवीनरो दिमीळस्य धृतिमो
 जते वितथा भरतादभूत् सुयवीनरात् धृतिमतः सत्यध
 वितथास्य मनुः पुत्रो मयोषे तिईकनेमिस्तदात्मजः वृहने
 तनवः सतः नरस्य संकृतिः मेः सपाश्याः भूत सपाश्यात्
 पुतः ससन्धिः संकृतेस्ततः सजतिस्तथा कृतस्त संनतेः पु
 ससन्धि स्थाने गार्गाश्च इति पा त्रः कृताद्राशुयोः भवत् उया
 ठः गार्गादमनुजो वैशितिस्त पुथाच्च दोम्योः भूदेवरीष स्तदा
 त्मजः ॥

पुरंजयस्तवरीषात् तस्य पुत्रो
विद्वरथः श्रुतरीषस्यानेसुवी
र इति च पाठः अजमीषावति
नोच नीलो नामसुतो भवत्
नीलावति भूत पुत्रः
सुशान्तिस्तस्य चात्मजः सुशान्ति
तस्य पुरुजोतोत्तकस्तस्य सु
तो भवत् अर्कस्य वैवहय
स्य हयस्यानुहातो भवत्
यवीनरो वृहद्विषः कपिलः
रंजयस्तस्य पांचालान्द्रहा
जज्ञेश्वरहास्तस्य चात्मजः त
स्य चात्मजस्यानेवैसोमदान
इति च पाठः दिवोदासो द्विती
यस्य अदत्यायोऽश्वदत्तः शता
नन्दो भवत् पूजस्तस्य सत्यभु
तिः सुतः कपः कृपीस्तस्य धृ
तेरुवश्या वीर्यहानितः द्रोण
प्रहरी कृपीजज्ञे अश्वत्यामान
युतमे दिवोदासात्त्रिगुणमित्र
योऽश्वनाजज्ञे सौदासस्तस्य चात्म
जः सददेवस्तस्य पुत्रः सददेवो
तु सोमकः जंतुस्तु सोमकाज
ज्ञे प्रवतश्चापरोमहान् सयता
त वृषदो जज्ञे धृष्टसुमन्तः
तो भवत् धृष्टसुमन्तः ॥

अश्वनो भवत्
सरास

एकेतुः ऋतोऽभूत्तमीषातः अ
दात्त संवरीषो जज्ञे कुरुः संव
रीषादभूत् सुधन्वश्चपरिति
तजङ्गश्चैव कुरुः सुताः सुध
नुषः सुहोत्रोऽभूत् चावभोः
भूत् सुहोत्रतः अदनात्
कृतको जज्ञे अथोपरिव
शैवसः वृहद्विषश्च प्रत्यभः स
त्यायाश्च वसोः सुताः वृहद्व
यात् ऊशाश्च ऊशायात्
ऊषभो भवत् ऊषभात् पु
ष्पास्तस्य जज्ञे सत्यहितो
वृषः सत्यहितात् सुधन्वाभूज
ङ्गश्चैव सधन्वतः जङ्गस्यानेजं
वरिति च पाठः वृहद्विषाजरा
सन्ध्याः सददेवस्तदात्मजः स
ददेवाश्च सोमायिः सोमायेऽश्व
तवान् सुतः भीमसेनः प्रसेनो
चश्चुतसेनोऽपराजितः असे
नस्याने उग्रसेन इति च पाठः
जनमेजयश्चान्योऽभूजको
स्तस्य योऽभवत् विद्वरथ
स्तस्य यथात् सार्वभौमो विद्व
रथात् जयत्तसेनः सार्वभौमाद
गधीतस्तदात्मजः अयुतायुतास
नस्यातिथिश्च ऋतोऽभूदति

शः सुतः अताञ्जभीमसेनोः
भूदिलीपा भीमसेनतः प्र
तीपोऽभूदिलीपात् देवाणि
स्तमतीपतः शान्तनुश्चैव वा
ह्मीक स्वयं स्तेभ्रातरो वृषाः
वाह्मीकान् सोमदत्तोऽभूत्
भूदि भूमिश्च वा रत्नः शालश्च
शान्तनो भीमो गंगायां धाम्नि
को महान् विजोगद विविहो
तस्यैव तान् शान्तनोः ॥ ॥
विचित्रवीर्यभार्यो न श्रुविका
वातिका तयोः धृतराष्ट्रश्च
इव तदाभ्यां विद्वरथा ॥
वास ३ तपादयामास गांधार्यो
धृतराष्ट्रः शान्तपुत्रोऽयं यथ
नाय पादोः पंचप्रजज्ञिरे ॥
प्रतिविन्यः सुतः सोमः श्रु
तकीर्तिस्तस्य चात्मजात् शता
नीकः श्रुतकर्मा हो पद्योपच
वैक्रमात् योधेयीचद्विदिवा ॥
चकाशीचैव संभद्रिका विज
याचैवैराजमती पंचभ्यस्त सताः
क्रमात् देवको वदत् कचश्च
अभिमन्युश्च सर्वशः सुहोत्रो ॥
निर्मित्रश्च परित्तिदभिमन्युजं
अत्र अहोत्रो निरपत्र ॥ ॥
श्रुतिर्दत्तोपचरोपाठः ज

तमेजयश्च ततो भविष्यांश्च
पाञ्चाल इति गामदे ॥ ५५
अथायः ॥
सोमवल्कः पुं सेतावदिरः ॥
कटफलः इत्यमरः मेदिनीकरो
करंजः इति जटाधरः
रीवाकरंजः इति राजनिर्घटः
सोमवल्करी स्त्री सोमलता तत्
पर्यायः बाली २ मतस्यात् ३
वयवस्या ४ इत्यमरः चत्वारि
सोमलतायां ब्राली शाक इति
केचित् अतिपवित्रत्वेन ब्राल
णः मियत्वात् ब्रालो ब्रालाण
स्य वा इयं ब्राली लः न जानिहि
हं च भिचरतीति मनवर्जानि
ति निषेधाभावे नोलीयोतावि
ति तस्य लोपः णि नेत्रि रिति
वृद्धिः चित्वादीप् अनित
श्चैव्युक्ते गीताभाव विवदया
वृद्धभावे ब्राली च ब्राली वय
स्यामतस्यात् ब्राली च सोमव
ल्करी इति शब्दपातिः मत
स्यादित्तत्वा पृथक्त्वात् मतस्या
त्ती वयो योवनं तिष्ठत्यनया
वयः स्या भिदादित्वात् ३ः म
ध्यविसर्गो मनीषादित्वात् विस
र्गलोपेति विवर्गोच सोमेन ॥ ॥

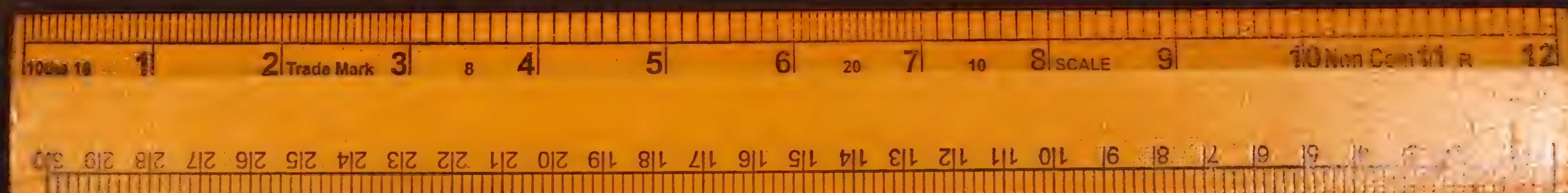

योगार्थं यथात्रेति सोमवलरी
अर्थपरत्वात् इन्नुवलरी चन्द्र
वलरी इत्याद्यपि वलर्या लता
ध्वपरत्वात् सोमवलरी सोमलता
सोमवलिका इत्याद्यपि पाठः ॥
इति भरतः ॥
सोमवलिका स्त्री सोमराज्ञी ॥
इत्यमरः सोमलता इति ॥
भरतः ॥
सोमवली स्त्री गुडुवी इत्य ॥
मरः सोमलता इति तदुदीका
या भरतः सोमराज्ञी इति
शहरत्वावली पातालगरुडी
बाली सुदर्शना इति
राजनिर्वृतः ॥
सोमवारः पुं सोमस्य भोग्य
दिनं चन्द्रवासरं यथा सोमवा
रेष्यमावास्या आदित्यादेचस
ममी चतुर्थी भोग्यवारेच
अतयादपि चात्त्या इति ति
ष्ठादितत्वं तद्विवसीयवार
वेला यथा रवौ वस्यंचतः पंच
सोमे सप्तद्वयं तथा इति ज्येतिः
सागरसारः
तद्वात्रैकात्वेला यथा रवौ ॥
यष्टे विधी वेदं कृजवारे दि
तीयकं बुधे सप्त गुरौ पंच ॥

भृगुवारि तृतीयकं शनावायं
तथा चांते रात्रौ काले
विवर्जयेत् इति ज्योतिः ॥
सागरः ॥
सोमविक्रयी पुं सोमलतारस
विक्रयकर्ता यथा पापो हि
सोमविक्रयी इति मलमास
तत्वे आश्वलायनब्राह्मणं ॥
सोमवृत्तः पुं कटफलवृत्तः इ
ति रत्नमाला खेतवदिरः इति
राजनिर्वृतः ॥
सोमशकला स्त्री शशाङ्गुली ॥
इति राजनिर्वृतः चन्द्रावद्वि
विशिष्टाच ॥
सोमसंत स्त्री कर्पूर इति ॥
रत्नमाला ॥
सोमसारः पुं खेतवदिरः ॥
इति राजनिर्वृतः
सोमसिद्धांतः पुं बुद्धभेदः
इति जटाधरः ज्योतिर्ग्रंथ
विशेषश्च ॥
सोमसिद्धांती पुं सोमसिद्धांत
वेत्ता सोमसिद्धांतशास्त्रा ॥
दिनं प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
सोमसिंधुः पुं विष्णु इति ॥
त्रिकोणशेषः ॥
सोमस्तुत पुं यागे सोमलता ॥

रसलेपकर्ता सोमे सृज ॥
त्यनेन सोमशब्दपूर्वकं स्रथा
तोः किम्प्रत्ययेन निष्पन्नः
इति सिद्धांतकोमुदी ॥
सोमसता स्त्री नर्मदानदी इ
ति राजनिर्वृतः बुधे पुं ॥
सोमसूत्रे स्त्री प्रणालं तत्
शिवलिंगस्य गोरीपटुजलनि
र्गमस्थानं यथा शिवप्रदति
गोमंत्री अर्द्धचन्द्रक्रमेणात्
सव्यासव्यक्रमेणैव सोमसूत्रं
नलज्ययेत् सोमसूत्रं जलनिः
सरणास्थानं इति तत्त्वसारेसा
मान्यसृजापद्धतिः ॥
सोमहत्यः पुं अमावास्या इति
महाभारते दानधर्मः ॥
सोमाख्यं स्त्री रक्तकैरवं इति
रत्नमाला
सोमाभा स्त्री चन्द्रावली इति
भक्तिरसामृतसिंधुः ॥
सोमालः त्रि कोमलः इति
हेमचन्द्रः ॥
सोमाहः पुं सोमवारः इति
ज्योतिषं ॥
सोमेषारः पुं काष्णं सोमक
र्तकप्रतिष्ठितशिवः यथा ॥
शिवरूपाधिष्ठितस्तु शिवरूपे

गिरिः स्मृतः सोमेन तत्र संस्था
प्य सनाम्ना लिंगं मृज्जमं
वयोपान्तु महत्तं वैश्वशाप
स्य निवृत्तये ततः हयादिनि
र्मुक्तसेजसा च परिश्रुतः स्व
कंतेजोवलं प्राप्य तष्टावमि
विजायति सोमेष्वराच्चव
रदमाविर्भूतं त्रियम्बकं इति
वाराहे सोमेष्वरादिलिंगमहि
मावमुक्तिचेत्रविवाण्यादिम
हि मनामाध्यायः ॥
सोमाद्रवा स्त्री नर्मदानदी
इत्यमरः सोमजाते त्रि ॥
सोलछः पुं सोलछनं इति
हलायुधः ॥
सोलछनं स्त्री स्तुतिपूर्वकड
वादः यथा डुवादः सडपालेभ
स्तत्रयः स्तुतिपूर्वकः सोलछ
नेमनिन्दस्त यस्तत्र परिभाषण
इति जटाधरः
सोलछोक्तिः स्त्री सख्यंगोक्तिः
यथा उपनायक मानेतं ॥
प्रेषितां तडपभोगलसचन्द्र
नादीन् वापीस्नानव्याजेन गो
पयेतो हन्ती प्रति सोलछो
क्तिरियमिति निः प्रेषच्युत
चन्दनमिति श्लोक व्याख्या
ने ॥ ॥ ॥

काविप्रकाशटीकायां महेष्
र व्याख्येकारः
सौकरः वि सूकरसंवेधी इ
ति सूकरशब्दात् तत्प्रत्ययेन
निष्पन्नः ॥
सौकरिकः पुं व्याधः शिका
री इति भाषा इति केचित्
सौकर्यं स्त्री अनायासः सू
करप्रक्रिया इति विष्णुः ॥
सौख्यसक्तिकः वि वैतालिकः
यथा वैतालिका बोधकया
अर्थकाः सौख्यसक्तिकाः इति
हेमचंद्रः
सौख्यिकः वि सुखार्थी सौकी
न इति भाषा इति महाभारते
राजधर्मः ॥
सौख्यं स्त्री सुखं इति हेम
चन्द्रः अकिंचिदपि ऊर्वाणां
सौख्यं दुःखान्यपोदति इत्य
मरतीकायां भरतः सुखत्वं
सुखस्य भावः इत्यर्थे तत्प्रत्य
येन निष्पन्नः ॥
सौगतः पुं बुद्धविशेषः तत्
पर्यायः मूल्यवादी २ इति ॥
हेमचंद्रः
सौगतिकः पुं बुद्धविशेषः
इति केचित् ॥ ॥ ॥

सौगंधं स्त्री कङ्कणं यथा
सौगंधिकं च सौगंधं रामकं
हरके त्वा इति शहरत्ना
वली सौभनगंधयुक्ते वि ॥
सौगंधिकं स्त्री कङ्कणं क
ङ्का इत्यमरः यमरागमणिः
इति मेदिनी नीलोत्पले ॥
इति राजनिर्घण्टः ॥
सौगंधिकः पुं गंधकः इत्य
मरः सुगंधव्यवहारी गंधौ
तिहिहीभाषा इति मेदिनी ॥
सौगंधं वि सुगंधद्रव्यं सु
गंधस्य भाव इत्यर्थे सुगंधश
ब्दात् तत्प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
सौगंधिका स्त्री यमभेदः
इति महाभारते वनपर्व ॥ ॥
सौविः पुं सौविकः इति शव
रत्नावली ॥
सौविकः पुं सूचीकर्मोपजी
वी दरजी इति भाषा तत् पर्या
यः तन्त्रवायः २ इत्यमरः
सूचिकः ३ सौविः ४ सूत्रभि
त ५ इति शवरत्नावली ॥
सौजन्यं स्त्री सजनता यथा
सौजन्यं वरवंशजनताम वि
भवोदीचीयु रारोग्यता विसत्वं
विनयित मिन्द्रियवशः सत् पात्र

दाने रुचिः सन्नेत्री ससतः २१ अथायः विसारस्तत्रे ॥
प्रिया प्रियतमा भक्तिश्चुनारा व २१ । २२ । २३ अथायेषु
यतो सत् पुण्येन विना त्रयो दृष्टव्यः यागक्रमस्तु कात्या
दशगुणाः संसारिणां दुर्लभाः यनसूत्रभाष्ये दृष्टव्यः ॥
इत्युद्धटः
सौत्री स्त्री पिप्पली इति शव
रत्निका ॥
सौत्रः पुं ब्रह्मणः इति हेम
चन्द्रः नियतप्रयोगाभावथा
तविशेषः यथा धातूना
मिद सौत्राणां द्विचत्वारिंश
दीप्तिताः इति कविकल्पद्रुमः
सूत्रसंवेधिनिवि ॥
सौत्रामणी स्त्री यागविशेषः
यथा अथसौत्रामणीविभिर
ध्यायैः प्रक्रियते सपत्नं
महाकृत मपश्यत् सौत्रामनी
मिति श्रुतेः तत्र सुरां संधीय
ते तत्र मंत्रः स्वाहोत्वास्वडुना
तीत्रां तीत्राणां मन्त्रां मन्त्रेन
मधुमती मधुमतासूत्राणि सं
युक्तामेन सोमोसाग्निभ्यां य
द्यस्य सरस्वत्ये यद्यसेन्द्राय
सूत्राम्ने पच्यससौत्रामणाः अ
ग्निः प्रजापतिः सयदेवता अत्र
सुपुच्छन् इति यजुर्वेदस्य का

२१ अथायः विसारस्तत्रे ॥
व २१ । २२ । २३ अथायेषु
दृष्टव्यः यागक्रमस्तु कात्या
यनसूत्रभाष्ये दृष्टव्यः ॥
सौदामनी स्त्री विद्युत् इति
शवरत्नावली अप्सरोभेदः
विद्युद्भेदः इति मेदिनी सो
दामिनी स्त्री विद्युत् इति म
रः तडिद्भेदः अप्सरोभेदः
इत्यमरचन्द्रः देशविशेषः
इत्यजयः ॥ सु
दामा पेरवत स्तस्य स्त्री सो
दामनी पत्न्या मीप् वृद्धिश्च म
नीषादितान् स्येतद्विषः सुदामा
चेति पेरवत पर्याये त्रिकां
उपोषः विभ्रंजगामकां च
न सरसमसौदामनीलताया
मास्तं ऊषल्यमयमिव सर
मः इति इति हरिप्रबोध यम
कान् सौदामिनीत्यपाठ इति सु
ऊटः इति भरतः सुदामाला
तत्र भवा सौदामनीमाला
कारा इत्यर्थः सुदामा पर्व
तः तेनैकदिगिति सूत्रेण
यागस्फटिकप्रयपर्वत मो
तभागभवादि विद्युदतिस्फ
टाभवति इति ॥ ॥ ॥

श्रीभागवते १ स्कंधीय ४ अध्या
ये कालः प्रादुरभूत कालेन
डित् सोदामनीयथा इत्यस्य ही
काया श्रीधरस्वामी ॥
सोदाम्नी स्त्री सोदामनी इति
शास्त्रज्ञावली ॥
सोदायिकं त्रि पितृमातृभ
र्ते कुललक्ष्मीधनं यथाका
त्यायनः ऊटयाकन्यावापि
पत्युः पितृगृहेऽथवा भर्तुः
सकाशात् पित्रो वी लक्ष्मी
दायिकं स्मृतं सोदायिकं ध
नं प्राप्य स्त्रीणां स्वातंत्र्यमि
च्छते यस्मान्न तदा नृणां स्वार्थं
नेर्देत्तं तत् प्रजीवने सोदा
यिके सदा स्त्रीणां स्वातंत्र्यं
परिकीर्तितं विक्रये चैवदा
नेच यद्येवं स्याद्वैयपि स
दायेभ्यः पितृमातृभर्ते कुल
संवधिभ्यो लक्ष्मी सोदायिकं आ
नृणां स्वमनैवैयं इति
दायतत् ॥
सोदासः पुं इत्याजवंशीय
अयोध्याधिपतिः अयनामो
तरं कल्याणपादः १ मित्रस
दः २ इति पुराणं
सोधाः पुं स्त्री राजमदनं

त्यमरः रोषं इति राज नि
चिंतः सुधासंवधिनि वि ॥
सोधाः पुं दुग्धपाषाणः इति
राजनिचिंतः ॥
सोधारः पुं नाटकस्य चतुर्दे
प्राभागेकभागः इति केचित्
सोथालं स्त्री शिवमन्दिरं इति
केचित् ॥
सोननं स्त्री वलदेवमुखलं
इति हेमचन्द्रः ॥
सोनदी पुं वलदेवः इति
त्रिकाउपोषः ॥
सोनिकः पुं यमुपतिमास
विक्रयकर्ता तत् पर्यायः वै
तसिकः २ सोसिकः ३ कोरि
कः ४ इति हेमचन्द्रः ताल
व्यपाकारादिरपि ॥
सोन्दर्यं स्त्री सुन्दरत्वं सुन्दर
सुभावः तस्य लक्षणं यथा
अंग प्रत्यंगकानां यः संनिवे
ष्टो यद्योचितं सुस्मिष्टः सं
धिवन्धः स्यात् तत् सोन्दर्यं
मुदाहृतं इत्युज्ज्वलनीलम
णिः सोपानी स्त्री मरकतं
सुह्री इति राजनिचिंतः सपानी
संवधिनिवि ॥
सोपानी स्त्री पातालगरुडील
ता ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

इति राजनिचिंतः
सौपत्तौयः पुं गरुडः इति
हेमचन्द्रः गायत्र्यादिच्छन्दा
सि यथा विनतायास्तु पुत्रो
हो अरुणो गरुडस्तथा म
भावतः सुसारश्च यवीयस
स्तयोः स्मृताः गायत्र्यादीनि
च्छन्दांसि सौपत्तौयानि पति
णाः इत्यवाहानि सर्वाणि हि
तु संनियतानि च इति वद्वि
पुराणे काश्यपीयवे शाकथ
नानामाध्यायः ॥
सौभिकं स्त्री रात्रियुद्धं तत्
पर्यायः निशाशरत्नं २ इति ज
हाथरः रात्रिमारणं ३ इति
त्रिकाउपोषः मदाभारती
यपर्वविशेषः यथा आदिः
सभा वन विराट् मथोयम
शुभीष्मो गुहृ रविजमद्वले
मिकंच स्त्रीपर्वणांति रनुशा
सन मध्यमेव व्यासाश्रमो स
पलपानदिवावरोदः इति म
हाभारतटीका सुभसंवधि
निवि सौभं स्त्री हरिश्चन्द्रपुरं
इति त्रिकाउपोषः तत् पर्या
यः कामचारिपुरं २ इति जहा
थरः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

सौभद्रः पुं सुभद्रापुत्रः स
वामिमन्युः यथा सौभद्रो
द्रोपदेयाश्च सर्वेष्वमदारथाः
इति भागवद्गीतायां १ अध्यायः
सुभद्रासंवधिनिवि ॥
सौभद्रेयः पुं विभीतकद्वतः
इति पाट्टचंद्रिका अभिमन्युः
सुभद्रया अपत्यात् ॥
सौभरिः पुं सुनिविशेषः य
था मीनान्सुडः वितानं दृष्टु
हीनान् मीनप्रतो कृतो कृपया
सौभरिः प्राह तत्रत्य हेमसा
चरत् इति श्रीभागवते १
स्कंधे १७ अध्यायः ॥ सौ
भाभिनेयः पुं सुभगापुत्रः
तत् पर्यायः सुभगासुतः २
इत्यमरः सुभाभिनेय संवे
धिनिवि ॥
सौभाग्यं स्त्री सिंहं दंकाणं
इति राजनिचिंतः सुभगतं
योगभेदः इति मेदिनी ॥
सच विष्कंभादिसमुर्विधाति
योगातरीतचतस्रयोगः तत्र
जातफलं सौभाग्यजन्मा सु
भगो मनुष्यः प्राच्यो जनानां
धनवान् युष्माकः उदारचित्तो
वलवान् विवेकी महाभिमानी

पियभाषणाय इति कोलीप
दीपः व्रतविशेषः यथा अ
गस्त्युवाच अतः परं महा
रान सोभागकरणं व्रतं शृणु
येनायु सोभाग स्त्री पुंसोरु
पजायते फलाणाम् तमास
स्य तृतीया शुक्लपक्षगा उवा
सितव्या नक्तेन शुचिना सत्य
वादिना सप्तीकंचदरि पूज्य
रुद्रं वाचोमया सह यात्रीः सा
गिरिजा प्रोक्ता यो हरिः सत्रि
लोचनः एवं सर्वेषु शास्त्रेषु
रागेषु च पठते पुनस्तद्व्य
या यस्तु क्रतेषां स्तु पुष्टक
तथा रुद्रो जनानां मर्त्यानां
वाच्यं शास्त्रं न तद्वदेत् विस्रं
रुद्रकृतं क्रयात्
श्रीगौरीति निगद्यते एतयोरे
तरे यश्च क्रयात् सोध्यम
उच्यते तं नास्तिकं विजानी
यात् सर्वधर्मा वदिकृते
एवंज्ञात्वा सल्लोकीं हरिं सं
पूज्यभक्तिः संत्रेणानेन रा
जेन्द्र ततस्तं परमेश्वरं गंभी
रायेति पादौ तु सुभगायेति
वैकटि उदरं देवदेवाय त्रि
नेत्रायेति वैशुख वाचस्पत

येच शिरोरुद्रायेति च सर्वतः
एवमभ्यर्च्य मेधावी विस्रं
त्पासमन्त्रितं हरं वागौरीसं
युक्तं गंध पुष्पादिभिः क्रमात्
ततस्तस्याग्रतो होमं कारयेत्
मधुसर्पिका तिलैः सह म
हाराज सोभागपतयेति व्रत
तस्तुतारविरमं निवेदं धर
णीतले गोधूमान्नं भुञ्जीत कृ
मेयेवं विधिः स्मृतः आयाया
दि द्वि द्वितीये तृतीयां तत्र
भोजयेत् यवान्नं ततः प
श्चात् कार्तिकारिषु पार्थिव
पणमाकं तत्र भुञ्जीत त्रीन्मा
सान् नियतः शुचिः ततोमा
ये सिते पतेतृतीयायां नरा
धिप सोवर्णां कारयेद्गौरीं
रुद्रं वैकट्यवुद्धिमान् मल
त्मीकं हरिंचपि यथाशक्त्वा
प्रसन्नधीः ततस्तं ब्राह्मणो
दद्यात् पात्रभूते विचित्रो
अत्रेन हीने वेदानां पारंग
साधुवर्तिनि सदाचारेण वा
दद्यात् विस्रभक्ते विशेषतः
यद्भिः पात्रैरुपेतं ब्राह्मणा
यनिवेदयेत् एकं मधुसर्पेण
त्रिद्वितीयं वृत्तमुरितं तृतीयं ॥

तिलनैलस्य चतुर्थं गुडसंयु
तं पंचमं लवणैः पूर्णं षष्ठं
गोक्षीरं संयुतं पत्तानिदला
पात्राणि समज्ज्वातं भवेत्
सुभगो दर्शनीयश्च नारी वा
पुरुषोपि वा इति वारादे ॥
सोभागव्रतनामाध्यायः ॥
सोभागविनामणिः पुं जेष
ध विशेषः यथा सोभागामृत
जीर पंचलवाण बोधाभयात्
नला निश्चन्द्राभ्रक सुदुग्धक
रसानेकीकृतान् भावयेत्
निर्गुडीयुग भृंगरजक वृषाण
मार्गपत्रोलसत् मत्स्योक्तं तरु
सेन सिद्धवटिका व्रंति त्रिदो
षोदयं येषां शीत मतीव
देह मारिलं सिद्ध इवाद्भीक
ते निद्रा क्षोभरा समस्तकरा
व्यामोह मूढं मनः शूलसा
सवलाणकाससहितं मूर्च्छा
रुचिहृद् ज्वरं तेषां वै परिहृत्य
जीवितं मत्स्यो गृह्णाति मत्स्यो
मुखात् इति सारकोमुदी
सोभाजनः पुं शोभाजनवृत्तः
इत्यमरलीलायां भरतः
सोमिकः पुं इन्द्रजालिकः
इति हा रावली ॥

सोमनसा स्त्री ज्ञाती पत्नी इति
राजनिर्घटः
सोमनसं स्त्री आदे पिंडदानं
नंतरं ब्राह्मणदत्ते पुष्पदानमंत्रः
यथा शातानपः पिंडनिर्वा
परहितं यत्त आदे विधीयते
सधावाचनलोपोः त्रिविकिर
स्तनसुष्यते अतएव दत्तिना
सुस्ति सोमनस्य मया किति ॥
छन्दागपरिशिष्टं अथाग्रभू
मि मासिचेत् सप्तप्रोदित म
स्ति ति शिवा आयः संतितिच
युग्मानेवोदकेन च सोमनस्य
मस्ति ति च पुष्परान मनंतरं
अततं चारिष्टं च स्ति ति च अ
तत्कृतानपिदापयेत् अथम
कृतब्राह्मणाचमनानंतरं ब्रा
ह्मणाग्रभूमिं सप्तप्रोदित म
स्ति ति प्रोदयेत् शिवा आप
इत्यादिना उदकेन दत्ते ति
चेत् सोमनस्य मस्ति ति नेन
दत्ते पुष्पदानं कर्ष्याम इति
आहुमन्त्रं समनसो भावः सो
मनस्य तदत्र आदे दत्तं
पुष्पं सोमनस्य मनसं प्रसाद
जनकं भवतु इति गुणविस्रः
सोमनस्यावनी स्त्री मालतीषु

कलिका इति त्रिकांडशेषः
 सौमिकी स्त्री दीक्षाणीयेष्टिः
 इति देवचंद्रः
 सौमित्रः पुं लक्षणाः इति श
 दसौमित्रिः रत्नावली ॥
 सौमेधिकः पुं मित्रः इति
 दारावली शोभनमथासंब
 न्यितिनि ॥
 सौमेरुकं स्त्री सवर्णं इति
 राजनिर्वंदः सुमेरुसंबंधिनि
 त्रि ॥
 सौम्यः पुं वृधग्रहः इत्यमरः
 विमः इति शहमाला
 भास्वरः इति धरणी उडंबर
 हतः इति राजनिर्वंदः वृष
 कर्कटकन्या वृष्टिक मकर
 मीनराशयः यथा क्रूरोऽय
 सौम्यः पुरषोऽक्रताच श्रेष्ठोः
 ययुग्मं विषमः समस्य चरस्थि
 रक्षालक नामधेया मेघाद
 योऽमीक्रमशः प्रदिष्टाः
 इति ज्योतिस्तत्वे भुवंडविशे
 षः यथा गन्धर्वी वरुणाः सौ
 म्यः बहवः कंकपवच ऊ
 वदस्य कसेरुस्य नागोभद्राश्च
 स्तथा चन्द्रेण मलयया शोलेय
 वोगक गभस्तिमात्र ताम्राक

शुक्रमारी व तत्र दीपदशाष्टभिः
 इति शहमाला सौम्यकृत्
 वतं यथा प्राजापत्यः
 सौमपनः शिष्यकृत् पराक
 कः अतिकृत् परिकृत् सौ
 म्यः कृत्तिकृत् कः सौम्यः
 सौम्यकृत् इति मायश्रुत
 तत्वे सौम्यः त्रि अत्रुग्रः सौम
 देवतः मनोजः इति
 मेदिनी ॥
 सौम्यकृत् पुं व्रतविशेषः
 यथा पिण्याकाचामतक्रात
 शक्रुना प्रतिवासरं एकैक
 मयवासस्य कृत् सौम्योऽय
 मुच्यते इति गारुडे १५
 अध्यायः ॥
 सौम्यगन्धी स्त्री शतपत्री
 इति राजनिर्वंदः ॥
 सौम्यग्रहः पुं शुभग्रहः सच
 सूर्यचन्द्रः पापग्रहायुक्तबुधः
 वदस्मतिः शुक्रस्य यथा अ
 द्रोनेन्दुकं शोरायाः पापाः
 सौम्या स्तथापरे पापयुक्तो
 बुधः पापो राज केतु च पाप
 दो इति ज्योतिस्तत्वे ॥
 सौम्यधातुः स्त्री कफः इति
 राजनिर्वंदः ॥ ॥ ॥

सौम्या स्त्री इती यथा सौम्या
 सौम्यतराः शेषासौम्यभ्यंत
 तिसन्दी इति देवीमादा
 त्मं मदेन्द्रवारुणी रुद्र
 जटा मदा मदा ज्येतिष्मती म
 दियवली यंजा शालपाती
 ब्राह्मी शही मलिका इति
 राजनिर्वंदः ॥
 सौम्याः स्त्री इललाः तारु
 मृगशिरोनक्षत्राणि स्याः पंच
 ताराः इति विद्यदेमचन्द्रो सौ
 रः पुं शनैश्चरः इत्यमर
 टीकायां भरतः तंबुरुहतः
 इति राजनिर्वंदः सूर्येकरा ॥
 शिभोगावच्छिन्नमासादिः य
 याविमुधमार्तरं आदित्यरा
 शिभोगेन सौरमासः प्रकीर्ति
 तः विवाहादिकर्मसु सौरमा
 ससोलोचः कर्मस्य यथा
 पितामहः आदिके पितृक
 तेव मास आद्रमसः स्मृतः
 विवाहादौ स्मृतः सौरैरेयता
 दो सावने मृतः विवाहा ॥
 दावित्यत्रादिपदे यात्रा ग्रह
 चारपरे यत कर्म सूर्यभा
 गपराशुलिखेन विदितं यच्च
 विशेषोद्गयनादिविदितं तत्

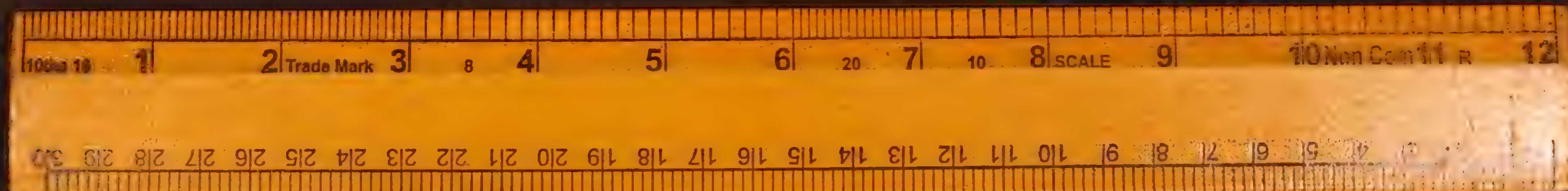
परंच अनस्य सौरमासचरि
 तत्वेन वत्तमाणात्मात् तच्च
 चूडोपनयनादि विस्मयमौ
 तरे अध्यायनेच ग्रहचारकर्म
 सौरमा मानेन सदा धवस्येत
 सत्राण्युपास्यान्यथा सावने
 नलोचयेच यत स्याद्यवदा
 रकर्म अध्यायने अध्यागमनं
 यात्रेति यावत् इति ज्योतिस्त
 त्वे सूर्योपासकः यथा यो
 वानिगाणापत्यानि पाक्ता
 नि वेसवानिच साधनानिच
 सौराणि चान्यानि यानिकानि
 च श्रुतानि तानि देवेशत्वद
 क्षात्रिः स्तानि देवैः इति ज्यो
 सारे ३ परिच्छेदः ॥
 गुरुविशेषः यथा गौराः
 शाल्वोद्गवाः सौरमागथाः
 केरलास्तथा कोषलाश्च दशा
 णीश्च गुरवः सप्त मध्यमाः
 इति तंत्रसारे १ परिच्छेदः
 सौरजः पुं तंबुरुहतः इति
 राजनिर्वंदः सौरजाते त्रि
 सौरदिवसः पुं सूर्यसंबंधिने
 तत्त रविभुक्तोणाधिकषष्टि
 दंडे भवति यथा सावनंदेहाः
 यष्टिरहः सलग्नस्वगुणं ॥

शाफ्ना सदैवं भवेत् इति
मलमासतत्वं त्रिंशत्ता सो
रदिवसेः सावनः परिकौ
र्त्तितः इति शहरत्तावली ॥
सौरनक्तं स्त्री त्रतविशेष
यथा दस्तपुक्ते अर्कदिनेसो
रनक्तं समाचरेत् स्त्रात्वाअर्क
समभ्यर्च्य नौरोगीचिरजीवति
आत्मनो द्विगुणच्छायं यदा
संतिष्ठते रविः सौरनक्तं वि
जानीयात् नक्तं च विधिभो
जनं इति नारसिंहे ६५
ग्रन्थायः ॥
सौरभं स्त्री जंकुमं इति त्रि
कोटशेषः कोले इति
राजनिर्वटः संहयः सुर
भेभीव इत्यर्थेन मत्पयेन
निष्पन्न ॥
सौरभयः पुं वृषः इत्यम
रः सुरभेभ्योऽपि निर्वि ॥
सौरभेयी स्त्री गोः इत्यम
रः सौरभेयी स्त्री गोः इत्यमर
सौरभं स्त्री मनोरतं सौर
भं गुणमोरववं इति मेदिनी
सौरभः पुं ऊवः इति
शहरत्तावली ॥
सौरमासं पुं सूर्येकराशि

भोगवच्छिन्नकालः यथा च
लसिद्धांते पकराशौ रवि
पावत कालं मासः सभासः
इति मलमासतत्वं अपि च
अथ यदिः सौरमासे रवने
परिकौर्त्तितं इति शहरत्ता
अस्यान्यदिवराणं सौर
शहरत्तावली
सौरसंवत्सरः पुं सूर्यसङ्घ
दशराशिभोगवच्छिन्नकालः
यथा सौरसंवत्सरस्योते
मानेन पाणिनेन त्व प्रकार
पाणिमिच्छते दिनानि भृगुन
न्दन अपि च सौराष्ट्रद्वस्त
मानेन यदा भवति भार्गव
सावनेन तथा मासि दिनषट्
कं प्रपूर्यते इति मलमासत
त्वं सौरसंवत्सरः पुं सूर्यसङ्घ
वसौरसंवत्सरः त्रिगंगासंवत्सरी
यम च भीष्मादिः सुरभेभ्यः
शहरत्तावली मत्पयेन निष्प
न्नः सूर्यचोदके
पुं सौराष्ट्रः पुं देश
विशेषः सूरह
इति भाषा इति
जटाधरः ऊंडरुकः इ
ति राज ॥ ॥ ॥

निर्वटः कांसे स्त्री इति
केचित्
सौराष्ट्रं कं स्त्री पंचलोदं इति
हेमचन्द्रः ॥
सौराष्ट्र स्त्री तवरी इति
राजनिर्वटः
सौराष्ट्रिकं स्त्री विषभेदः इति
शहरत्तावली भरतशु सो
राष्ट्रदेशसंबन्धिनि त्रि
सौराष्ट्री स्त्री सौराष्ट्रदेशीय
सुराधिपतिना तत् पर्यायः
पावती २ काशी ३ सतस्त्राय
कांती ५ पयसी ६ इति रत्नमा
ला कालिका ७ सती ८
इति हेमचन्द्रः अस्या गुणाः
कफ पित्तवीर्यं व्रणनाशि
त्वं इति राजवल्लभः राजनि
र्वटोक्तगुणपर्यायो तवरीश
हेमचन्द्रयोः ॥
सौरि पुं शनिः इत्यमरः ॥
अमनचुतः आदित्यभक्ता ॥
इति राजनिर्वटः
सौरिकः पुं स्वर्गः इति शहर
त्तावली सुराधिक्यकर्त्री
इति केचित् स्वार्थे कप्रत्य
ये शनैश्चरं ॥
सोमिश्च स्त्री नीलमणिः इति

राजनिर्वटः ॥
सोरी स्त्री सूर्यस्यापत्य स्त्री
इति सुगंधवोधव्याकरणा ॥
सोरीये त्रिसृषीय दिते इति
सुगंधवोधव्याकरणां सोर्येभ
वः यथा सूर्यस्य दे इत्यर्थे तः
सोर्यं तेजः पुनः सोर्येभव
इत्यर्थे इय प्रत्यये अनेन य
लोपे सोरीषः इति सुगंधवो
धटीये डर्गादासः
सोरेषः पुं शुक्लफिणरीवृ
त्सोरेयकः यथा सोरेयकः
श्वेतपुष्पः सोरेयः कटसारि
का सदाचरः सदाचरः सचवि
न्यपिकथाते ऊरुदकोऽत्रपी
तेस्माद्रक्तः ऊरुवकः स्मृतः
नीलो वानो हयोरुक्तो दास
आर्त्तगलशुभः सोरेषः ऊष्ट
वातासु कफ कंठ विषाघ्नः
तिक्तो लो मथुरो दैत्यः सस्त्रि
ग्यः केशरंजनः इति भाव
प्रकाशः
सौत्विकः पुं ताम्रऊडकः
इति मरटीका
सोवं त्रि स्वस्य इदं स्वसंबन्धि
स्वर्गेभवं इति सुगंधवोधव्या
करणां शासनं इति केचित् ॥

सौव्यामिकं वि स्यामभव
स्त इति सुगंधोद्यमाकरणं
सौवीरं वि सरसंवेधि सर॥
श्रुत्वा तत्प्रत्यये उमागमेन
निष्पन्नः इति सुगंधोद्यमा
करणं ॥

सौवर्चलं क्ली सवर्चलदेश
भवलवाणं सचलवण इति
भाषा तत्पर्यायः अतः २ रु
चकं ३ इत्यमरः कललवाणं ५
इति रत्नमाला तिलकं ५ ऊ
यगन्धकं ६ रुच्यं ७ कौटुबि
कं ८ इति राजनिर्घटः ॥

अस्य गुणाः रुचिकारित्वं उ
सवीर्यत्वं विमलत्वं कटुत्वं
गुल्म शूल विवन्धनाफित्वं किं
चित् पित्तकरत्वं लघुत्वं च
इति राजवल्लभः अपि च सौ
वर्चलं लघु तारं कटुसंयु
त्तमशूलवृत्त ऊर्ध्ववातामभू
लाग्नि विवन्धरोचकावृजये
त् इति राजनिर्घटः अन्यच्च
सौवर्चलं स्यादुचक मत्स्य
पाकचतुर्मेतं रुचकं रोच
ने भेदिदोषने पाचने परे स
स्त्रेद वातनुत्तातिपित्तले वि
पादे लघु उद्गार मृद्विदं ॥

सूतं विवंधानाद शूलरुत ॥
इति भावप्रकाशः सजिका ॥
तारः इत्यमरः सवर्चलासं
वेधिनि वि ॥

सौवर्णं वि सवर्णसंवेधिक
ष मितदेमसंवेधि यथा मतस्य
पुराणं सौवर्णी राजनीवापि
ताम्रौ रत्नमयी तथा इत्युप
क्रम्य म्भटारुमयीवापि देव
ताज्ञा प्रशस्यते इति देव
प्रतिष्ठातृ

सौवर्णभेदिनी स्रुं प्रियंगुः ॥
इति शतमाला ॥

सौवर्लिकः पुं पुरोहितः ॥
इति देमचन्द्रः सुलिसेवन्धिनि
वि इति व्याकरणं ॥

सौवासवः वि सन्दरवास्तमेव
धी सुशहसर्वक वास्तुपाहान्
सप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥

सौविदः पुं अंतः पुररत्नकः
इत्यमरः ॥

सौविदलः पुं अंतः पुररत्नकः
तत् पर्यायः कंबुकी २ स्याप

त्यः ३ सौविदः ५ इत्यमरः
स्पष्टतिः ५ सविदः ६ इति त

टीका चत्वारि महलरत्नके
वहिः संचरतीना पुरस्तीणा

प्रेतकपुरुषांतरवाराण्य रा
ज्ञा स्यागारे ये वेत्रथरा नियु
क्ता स्तवहिर्मदलका सौविद
लादिशतृवाद्याः शोभने वि
दंति सविदः पंडिताः किपता
व्यतिरिक्तयेन गच्छति सविदत्
भूषणः तंलाति सविदलं अं
तः पुरे दनजनादिति डः लेल
स्तो रितिलः तत्र नियुक्ता इ
ति ऋषेकादिति चे सौविद
लाः इति भरतः

सौविदलकः पुं सौविदलः ॥
इति शतृत्तावली ॥

सौवीरं क्ली वदरे कौजिकं
स्वोत्तेजनं इत्यमरः ॥

पतेष्वा विशेषा यथा सौवी
रं वदरं महत् इति रत्नमाला

सौवीरं तु यवे रामैः पक्के
की निस्तुषेः कृतं गोधूमेर

पि सौवीर माचार्यः कैश्चि
हविरे सौवीरेतु ग्रहाणर्षः

कफघ्ने भेदिदोषने उदावर्त्त
गदहासि मूलानाहेषु प्रास्य

ते इति भावप्रकाशः सौवीरो
जने यथा सवीरकं पार्वनेयं सौ

वीरनीलमेजनं इति रत्नमाला ॥

सौवीरः पुं देशविशेषः इति
मेदिनी ॥

सौवीरकं क्ली कौजिक विशेषः
तत्पर्यायः सवीराज्ञं २ गो

धूमसंभवं ३ यवास्त्रजं ५ यवो
त्थं ५ तपोत्थं ६ तपोरकं ७

अस्य गुणाः अस्त्रसत्वं के
शालं मस्तकदोष जरा शोधि

त्यनाशित्वं वलकारित्वं स
न्नेपात्त्वं च इति राजनिर्घटः

सौवीरकः पुं वदरहस्तः इति
राजनिर्घटः ॥

सौवीरसारं क्ली स्वोत्तेजनं
इति राजनिर्घटः ॥

सौवीराजनं क्ली अंजनप्रभे
दः तत्पर्यायः अंजनं २ या

मने ३ कुसुं ५ नादेयं ५ मेत
कं ६ स्वोत्तेजनं ७ उष्णद पनी

ले ८ सवीरजे ९ नीलांजनं ११
चक्षुषं १२ वारिसंभवं १३ क

पोतकं १५ कापोतं १५
अस्य गुणाः शीतत्वं कटुत्वं

नित्तत्वं कषायत्वं चक्षुष्यत्वं
कफवात विषनाशित्वं रसा

यनत्वं च इति राजनिर्घटः ॥
सौष्टरं क्ली आपतिशय्यं मणं
सनत्वं इति सुश्रुताचार्यदर्श

नात नादकांगविशेषः इति
केचित् ॥
सौदाहं स्त्री सखरोभावः तत
पर्यायः साख्यं २ सौख्यं ३
सामपदीनं ४ मेत्री ५ अजयं
६ संगतं ७ इति हेमचंद्रः सौ
दाहं पुं सख्यं पुत्रः सख
दशाहात अपत्यार्थं सम्य
येन निष्पन्नः इति केचित् सौ
दाह्यं स्त्री सौदाहं सखद
शाहात अजययेन निष्पन्नं
इति सिद्धांतकोशद्वी
सौदाह्यं स्त्री तृप्तिः इत्यमरः
सौख्यं स्त्री साख्यं सौदाहं
इति हेमचंद्रः तस्य माशक्त्यं
यथा तदुभयतेयद्विजुक्त
शेषं सखदिमान् योनकरोति
पापं तत सौख्यं यत किं
यते परोक्षे दम्भे विनायः
क्रियते सधर्मः इति गारु
डे ११५ अथायः ॥
सौख्यं स्त्री सख्यता सख्यस्य
भावः इत्यर्थे सप्रत्ययेन नि
ष्पन्नं ॥
स्कंद ३३-आज्ञवे उद्धतो उ
त सख्यगता इति कविकल्पदु
मं आयसरी इत्येते ॥ ॥

उ. स्कन्दते चिह्न दिषते पं
चमस्यतीति धातुप्रदीप रोमो
स्कन्दते स्कन्दते चापिषडास
वनवाचिनः इति भट्टमल्लेपि
चुस्कन्दिषते इति दुर्गादासः
स्कंद तत्क समाहृतो इति क
विकल्पदुमः दंतवर्गतृती
योपयोः यं तच्चतुर्थोपथ इ
ति केचित् स्कन्दयति स्कन्दा
पठति अचस्कन्दत इति दुर्गा
दासः
स्कन्द ३२ ओषोषणो गत्यो इ
तिकविकल्पदुमः ३२ अस्क
दत अस्कांत सौत ओस्कंती
चस्कन्द इति दुर्गादासः ॥
स्कन्दः पुं कार्त्तिकेयः इत्य
मरः तस्य उत पत्निषः इत्य
मरः तस्य उत पत्नि यज्ञानन
पंचनाम चतुर्म्मूर्त्तयभियेकग
णावाच किमर्थं मेषकं क्रौं
चोभिन्नः स्कन्देन सुव्रत पतमे
विस्तारद्वलनकथयस्वामितयु
ते पुलस्तपउवाच पतो तेकथ
यिष्यामि कथां पुण्यो पुरा
तनी यशोवृद्धि ऊमारस्यका
र्त्तिकेयस्य नाशद यत् पीतं वी
तिदोत्रेण वीर्यं त्यक्तं ॥ ॥ ॥

पिनाकिनः तेनाक्रान्तोऽभ
वद्वलन मन्दतेजा कृताश
नः ततो जगाम देवानां सकाश
ममितयुतिः देवतैः प्रहित
स्त्रीणि ब्रह्मलोकं जगाम ह
सगच्छन् ऊहित्वा देवीदद
णपथिपावकः तदृष्ट्वापादवा
यत स्वतेजोयुक्तमदृष्टं महे
स्योणा संत्यक्तं निदेहेत भूव
नामपि तद्धारणाच्च ऊहितेपु
त्रोपयोभविष्यति इत्यग्निनासा
ऊदिला मृता सत मनुजं प्र
वित्तमात्रं जग्राद तेन पणम
दायगा ततस्त्वधारयदेवी
पार्वी तेजः संपुषत कृता
शनापि च भयात् यत्र तत्र परि
भ्रमन् पंचवर्षसहस्राणि गृथ्वा
स्तोदयभुक्ततः सोममस्योनि
रक्ता नि मेदो मज्जस्त च स्तथा
रोमानि वातिके शायाः सर्वे
जाता दिशमयाः दिशपरेता
लोकैः सिन्धुविद्यातः पावक
स्तदा पंचवर्षसहस्राणि ऊदि
लाञ्छनोपमं धारयंतो तदाग
भं ब्रह्मणाः स्थान सागता पि
तामहहस्तोत्तिष्ठोमी संतप्ये
तोमहापगां हृष्टा पप्रच्छ केना
सः ददम्युः ॥ ॥ ॥

यंतव गर्भः समाहितः सावाहणां
करं तेजः पावकेन समर्पितं अ
प्यशक्तेन तेनाय निरिप्तं
मयिसत्तम पंचवर्षसहस्रा
णि धारयंत्याः पितामह अत्र
पानादिकमपि न मेऽप्यत क
र्त्तवित् तच्छ्रुत्वा भगवानाह
गच्छत्वमुदयं निवित्तमिति वोज
नशतं विस्तीर्णं सुरसेवितं तम
वमाप्यसुओणि विस्तीर्णो वि
सिानु नि दशवर्षसहस्रात्रैततो
बालो भविष्यति ब्रह्मणो वचनं
श्रुत्वा ऊदिला निविमागता आ
गत्य गर्भं तत्पाज सुविनैवादि
नदिनी सात्वसत्पत्र्यते बालं ब्र
ह्मणो सहसागमत् आपोमयी
मेव वशात् संयता ऊदिला सती
तेजसा चापि पार्वी रोक्तः पार
वणो भवत् तन्निवासवतश्चा ये
पादपा मृगयन्तिताः ततो दश
स सतीषु पार दशपातेष्वथ
बालार्कदीप्तिः संजातो बालः
कमललोचनः उत्तानपायी
भगवान् दिव्ये पारवणे स्थि
तः सुविंगमं समादिप्यत
रोदचनराडिव पतसि त्रंतरे
देव्यः कान्तिकाः पदसतेज
सः ददम्युः ॥ ॥ ॥

सेल्लया योत्तो वलं शरवतो तौयप्रल्ल किमर्थं वा विवादमि
 स्थितं कृपायुक्ताः समाजगुये हचक्रतः तमूचतः पुत्रदेतोरु
 वस्तुनः स्थितोऽभवत् अदृष्ट इत्युक्ता इवादिनि तावुवाच
 वमहं सर्वं तस्मै स्तुत्ये हि चक्रुः हरिर्देवो गच्छ तं त्रिपुरांतको स
 शुः विवदंतीः सताट्टयाय ए यदुत्पाति देवेशः कुरुते त
 त्वः समजायत अवीभरंततां दसंशयं इत्युक्तौ वासुदेवे
 सवीः शिष्यं स्नेहाच्चक्रुः न क्रुदित्वा प्रीतिरतिकं मम
 भियमाणाः सतीभिस्तु बालो भ्येत्पाचतस्तथ्य कस्य पुत्रो
 हृदिमगान्मने कार्तिकेय इति भवेद्गुदः रुद्रस्तदाकमाक
 व्यातो जातः सवलिनोवृरः पत र्णं देवनिभंरमानसः दिष्ट्या
 मित्रंतरे ब्रह्मव पावकं प्राद दिष्ट्येति गिरिजां प्रोद्भूतप
 पयभूः कियत्तममाणाः पुत्रस्ते लकोऽब्रवीत् ततोऽविकाशा
 वर्तते सोऽप्रते गुदः सुतद्वचनं दहरं देव गच्छावतं शिष्यं
 माकण्यं अजानन् तदशमजं दृष्ट्वा समागमेष्टां स तस्याः
 मोवाच पुत्रं देवेश न वेष्टिक पुत्रो भविष्यति बाढ मित्येव
 तमो गुदः तं प्राद भगवान् भगवान् समुत्तस्थो वृधजः
 युक्तं तेजः पीतं पुरा त्वया त्रैयं सदोमया क्रुदितया पावकेन
 वकं त्रिलोकेषां जातः पा चधीमता संप्राप्ता स्ते शरव
 शवतो शिष्यः श्रुत्वा पितामह र्णो दरोमा क्रुदित्वा प्रयः दद
 वचः पावकं स्तरितोऽभगा मुः शिष्यकं तंच क्रुतिकोत्तसे
 त उदयादिचक्रुदित्वा तं ददर्श गणेशिनं ततः सवालकस्ते
 दिते रता यमल्ल क्रुदित्वा देवीक यामत्ता चितितमादरात् यो
 णीं ब्रजसेकवे सोऽब्रवीत् गीचतर्मति श्रुत्वा यामुवः
 पुत्रदृष्ट्यर्थं जातं शरवतोशि सशिष्यः पितुः कुमारः शंकर म
 मुं साब्रवीत्तनयो मत्सम गात्र विषाखो गिरिजामगात्र क्रु
 मेत्प्राद च पावकः विवदंतो दिहामगमल्लाखो नैगमेयोऽपि
 ददर्शय सेल्लया चरीजना मभ्यगात् ततः प्रीतिषु तोरुद्रः ॥

उवाच क्रुदित्वा तथा पावकं सरोत्तमाः देवकार्यं त्वया देव
 श्रुति देवेशः परां मुदमवाप कृतं देव्याग्निना तथा त
 चततोऽब्रुवन् क्रुतिकस्ताः इतिष्ठ ब्रजामोऽयतीर्थं सोऽज
 प्मावः किं हरात्मजः ता समव्ययं कुरुते त्रे सरस्वत्या
 अग्रवी त हरः प्रीत्या विवेश मभिषिचामघग्नां सेनायाः
 यचनंशने नाम्नात्कार्तिकेये पतिरस्त्वेष देवगंधर्वकित्राः
 ति युष्माकंच भवत्वसौ क्रु मदिपंचातयत्तेष तारकंच सु
 दित्वा पाः कुमार इति पुत्रोऽयं राकृणा बाढ मित्याब्रवीच्छ्रुत्वा
 भविता व्ययः क्रुद्र इत्येव वि समुत्तस्थः सरोत्ततः कुमार
 व्यातो गौरीपुत्रो भवत्वसौ ॥ सदिता जगुः सरोत्ततः कुमा
 गुद इ त्येव नाम्ना च ममासौ रमदिता जगुः कुरुते त्रैमहा
 तनयः स्मृतः महासेन इति फले तत्रैव देवताः सेन्द्रारुद्र
 व्यातो ब्रताशस्यास्त पुत्रकः ब्रह्मजनादेनाः यत्तमस्याभि
 सास्व त इति व्यातः सुतः पा षे कार्यं चक्रुर्मुनिगणोऽसद
 रवणासुच पवमेघ महायोगी ततोऽमुना मम समुद्र बादिनो
 पृथिव्यां व्याति मेव्यति यश नदीजलेनापि महाफलेन वनो
 सत्वा नादावाङ्गः यामुलोना षधीभिश्च सदसृमृतिभिस्त
 मगीयते इत्येव मुक्ता भगवा राभ्यपि चेतदराच्यतायाः अ
 नभूलपाणिः पितामहं सखा भिषिचति सेनायां कुमार इ
 रदेवतेः सार्द्धं ते प्याजमुक्ता व्यरूपिणा जगुर्गन्धर्वपतयो
 राचिताः मणिपत्त चक्रामा नृत्तश्चाप्सरागणाः अभिक्त
 रि उमांच गिरिनन्दिनी दृष्ट्वा क्रुमां च गिरिपुत्री निरीत्य
 ता एते प्रीत्या क्रुदितोऽक्रुतिका हिस्नेहा मत्संगं गच्छन्तं नृद्वी
 लथा ददृशुर्बालममुत्रं पाणु जिज्ञमुद्रमुद्रः जिज्ञती कार्ति
 त्विसूर्यसन्निभं सलंत निवच केयस्य अभिषेकाईमानने भा
 त्सिदेवानां स्तेनतेजसा ॥ त्वदिनाय ये नृस्य देवमातादिति
 कौतुकाभिवृताः सर्वे पव सूचुः पुरा तदाभिषिक्तं तनयं दृष्ट्वा श
 वासुदेवयो पावकः क्रुति ॥

काष्ठेव कटिला चपशस्त्रिनी
ततोभिषिक्तस्य दशः सैनाय
ते गुदस्य न प्रमथां अतरः
प्रादात्तुक्रमस्यपराक्रमान्
याताकर्णं लोहिताले नदि
षेण सरास्यं चतुर्थं वलि
नां सुखं व्यतं क्रमुदमालि
नं दशवत्तान् गणान् दष्टादे
वाः स्तरस्य नाशद प्रददुः प्रम
थानन्यान् सर्वं ब्रह्मपुरोगमां
स्यान् ब्राह्मणान् प्रादादिसुः
प्रादात् गणत्रयं संक्रमं वि
क्रमं चैव तृतीयं च पराक्रमं
उत्तमं पंकजं शक्रो रविदेउ
कपिलो चन्द्रो मणिं वसुम
णिं अश्विनो नदि नदि नो ज्यो
तिर्गताशनः प्रादात् ज्वाला
जिह्वं तथापरं क्रन्द निष्कुन्द
क्रमदानं धाता चावचरान्
ददौ चक्रावचक्रो त्वष्टा च वे
धातिस्थिरदृष्टिरो पाणिपुत्रं
कालकंचप्रादात् सुवामहाव
लो स्वर्णमालं च नार्कं च हिमवा
न प्रमथो जमो प्रादादे कोष्ठितो
विन्ध्यस्वतिमृगं च पाषंड सु
वर्चसं च वरुणः प्रददौ चाति
वर्चसं संग्रहं विप्रददंचैव
नागाभि ॥ ॥ ॥

जयसंजयो उन्मादं शकुणं
च पुष्पदंतं तथा विका डगं
चुनिवलेचैव श्रेष्ठो वा चुचराव
भोपरियं चरकं भीमं दाहाभि
दहनो तथा प्रददाचं सुमाल्येव
प्रमाद्यान् यातावायदि यमः
प्रमाद्यमुन्माद्यं कालमेनमजा
मुत्तं तालशक्रं नादिजं च
उवाच चरान् ददौ सुप्रभं सुभ
कर्मणो विष्णो दानवेष्टुरो
सुप्रसन्नं सन्नमित्रं सुप्रजं च
निष्क्रमं क्रमुदावजं पकात्क
लरीचक्रः किचीटः कलसोद
रं किचीटस्याने किरीटः
तिचपाठः सूचीवक्रः कोक
नदः प्रदासः सिद्धको व्ययः
गणः पंचकालिन्याः कलकं
दष्टु नर्मदापाराणोतकटः गोदा
वर्माः सिद्धपात्रं समसायास्ते
पंकजः सहस्रबाहुः सीताया
वंजलायाः स्मितोदरः सन्दा
किन्याः सुबाहुश्च विपद्यायाः
प्रियंकरः पेरवत्याश्च तदं
सुः सोडशातोः परस्तथा
माजीरं कौशिकीप्रादात्
क्रथ क्रौंचो च गोतमी ॥

वाक्रदा शतशीघ्रं वादा गो
नन्दनदिनो भीमं भीमश्री
प्रादात् डगं रिसरसूददौ अ
ष्टवाक्रं ददौ काशी सुबाहुम
विगंडकी महानदी विजदेवं
चित्रा विजयं ददौ क्रुक्रः क्रव
लयं प्रादात् मधुवर्णि मधुद
का जं चक्रं धृतपापाच वेणा चेदा
ननंददौ स्तुता प्रथमपार्तिचर
बासागरवेणिने प्रभावापाश
जं प्रादात् कंचना कनकप्रभं
धृतपत्रं च विमला वारुवक्रं
मनोहरा अयापाच महाराजं
वेणाविदुम सुप्रभं सुप्रसादं
सुवेणाच निचं मोचवतीद
दौ यज्ञवाजं विष्णुताचसर
स्वत्यादुर्गणान् क्रुदिलात
यस्यारात् दण्डाक्रवतादृग
णानकरालं मेवनाचं चतदं
विद्युजिह्वं दशाननं सोमाया
यन मेवोयं देवयाजिनमेव
च दंसासं क्रुदजठरं वज्र
श्रीवं हयाननं कूर्मश्रीवं
पंचैतान् ददुः पुत्राय कृत्रिका
स्पृतजं चैव जं वक्रं लोहजं चैव
महाननं पिंडारकं च पंचैतान्

ददुः स्तराय चर्ययः नागानि
कंचं दंभासं पाणि कूर्मशशि
करं वासवकं सनेवकं ददौ ती
र्थः पृथुदकः चक्रतीर्थं सुव
क्राव्यमकरात्तं गयाशिरः गता
पंचशिवे नामददौ कनावलः
सुयवंधुदं बालिशिरो बालसा
रं च पुष्करं सर्वो जसं मादिवकं
मानसं पिङ्गलं तथा रुद्रमोशन
सं प्रादात् नतो न्यामातरोद
डः वसुदामा शोणातीर्थः प्र
भासो नदिनी मपि इन्द्रतीर्थं
विष्णोकांच उदपानं च नस्त
समसारस्ततः प्रादात् मातर
शुक्लरोद्रुताः जितप्रियां मा
धवीं च तीर्थनेमिं सिताननां
एकलूतां नागरातीर्थः क्रु
रुतेत्रे पलाशादं ब्रह्मात्मनि
विजशिलां भद्रकालीं त्रिपिषयः
पेंडी भेंडी कोच भेंडी प्राददुदर
पावनः सोपात्रीयां महाप्रा
दाच्छालिकां मानसोद्ददः
शतपुत्रं शताननां तथोल्
खल मेखलां पद्मावतीं मा
धवीं च ददौ वदरिका अ
मः सावसा मेकचलां च देवी
यमधरां तथा उकाशनीं वेद

मित्रां केदारो मातरो ददौ
 सुनतत्राच करणं सुप्रभा
 वासुमेगली वेदमित्रां विच
 सेनां ददौ रुद्रो महावलः
 कोटराली संयतादा ममती
 वरुपुत्रिकां पलितो कम
 लातीच प्रयासोमानसो ददौ
 सूपली मधुजं भाच ल्याति
 दहदहं परो मादाहे कार्ति।
 केयाय सर्वपापविमोचनः सा
 न्नानिका किलको क्रयकाव
 रवाहिनी जलेखरीजं कुटि
 कासुदामालोहमेखला वप
 पत्सुमुकातीच केकनामा
 महाशनी रौद्राभूषविकातेज
 सेततीद्या ददौ तिमः पता
 निभूतानिगणायुमातरो दृष्टा
 महात्मा विनतातनूजः ददौ
 मयूरं ससतं महाजवं तथा
 कण्ठादुतरत्नमुत्तमं शक्तिं
 कृता प्रोः द्रिस्तुता च वसुदेवं
 गुरुः साकृदिला कमेडलं मा
 लां हरिः मूलधरः पताकाक
 सेच हारं मववाचुस्तः गणो
 तोमातृभिरं वितश्च मयूरसंस्थो
 वरप्रक्षिपाणिः सेन्याधिपत्ये
 सवृतीभवेन राजसूर्यवम॥

हावपुष्पान् रति वामनपुराणे
 कार्तिकेयोत्पत्तौ ५५ अध्यायः
 देव्याहारपालविशेषः
 तस्य वलियथा महानवम्यां
 शरदि रात्रौ स्कन् विशालयोः
 षवहृणामयं कृत्वा पिपुम्बन
 यमेववा शिरस्त्रिता वलिंद
 यात् कृत्वा तस्य तमंत्रतः अ
 नेनेनेवतमंत्रेणालुङ्गमानेच य
 ततः रक्तं किलकिली चोरचो
 रा धारविहिसकं ब्रह्मशिला
 त्रिकाशिल्यममुकं चारिसत्तमे
 तात्त्रो विसर्गसहितः सच विंड
 युतोऽपरः ब्रह्माप्रियोगम्यदे
 ए विन्दुनाचसमं वितं स्त्रिता
 वलिं दद्यात् कृत्वा तस्य तमं
 व्रतः अनेनेव तमंत्रेण विन्दुना
 च समं वितः फुडं ते वलिषु प्रो
 क्तः खड्गेकंद विष्णुत्वयोः रक्त
 द्रव्यैः सेचयित्वा कृत्रिमं तं रि
 पं वलिं ऊचन्नस्य तिलकं
 ललाटेऽभिविशेषेन रक्त
 मालधरं कृत्वा रक्तवस्त्रधरं
 धाकसे वद्वारक्तसूत्रेनीभोमा
 ल्यचक्रविमं दृष्टो मरिचिः स्तंभ
 कृत्वा खड्गेन छेदयेत् शिरस्त
 स्य ततो दद्यात् स्कन्धाय॥

तेन मंत्रतः चतुर्दशसुगमि
 भ्यां संयुक्तः स परः समे प
 रतः परतः पूर्व चन्द्र विन्दुस
 मं वितः स्कन्धस्य मूलमोऽयं
 तेन तस्मै वलिं सूनेत् चत
 दृशसुगमिभ्यां पतुलीयंतपू
 र्ववत् प्रोक्तो विष्णुत्वमंत्रोः
 यं तेन तस्मै वलिं सूनेत्
 कृत्वा तौ काल विंगवर्तौ
 रक्तौ सुधारितौ त्रिभूतक
 रवालंच पाणिभ्यां दक्षिणे
 तथा विभ्रतो नृकपालच कर्तु
 केवापि वामतः विनेत्रौ नरम
 डानो माला मूरसिविभ्रतौ वि
 कटौ दशनेभीमैर्गणेशोद्धार
 पालकौ ध्यानेन चिंतयेद्देव्याः
 पुरतः संस्थितो सदा
 इति कालिकापुराणे ६६
 अध्यायः नृपतिः रति
 जराधरः शरीरं रति वि
 कांडशेषः पारदः रति
 राजनिवेदः नदीतटं पंडितः
 इति केचित् बालकस्य ग्रह
 विशेषः तस्य विक्रित
 सा बालग्रहपात्रे दृष्टव्या स्क
 न्नेन लो रेचने इति त्रिकोड
 शेषः गमने शोषणं ॥ ॥

इति स्कन्धातर्पणदण्डनात्
 स्कन्धातर्पणं पुं पारदः रति
 राजनिवेदः ॥
 स्कंधः लो ग्रंथः प्रकोड
 यथा स्कन्धः सोमं नृपसक
 मिति केचित् इत्यमरटीकाया
 भगतः
 स्कंधः पुं अवयवविशेषः
 काप इति भाषा तत्पर्यायः
 भृजभिरः २ ग्रंथः ३ इत्यमरः
 कंधः ४ इति शब्दरत्नावली
 दोः शिखरे ५ इति राजा
 निवेदः तरो मूलादिशाखा
 पर्यन्ते गुंडी इति भाषा
 तत् पर्यायः प्रकोड २ इ
 त्यमरः कांड ३ इति शब्द
 रत्नावली दंडं ४ इति जटा
 धरः नृपतिः संपरायः ॥॥
 समूहः कायः भद्रादिः ॥
 छन्दोभेदः इति मेदिनी
 विज्ञानादिपंच व्युहः इति
 हेमचन्द्रः पंध्याः इति शब्द
 रत्नावली ग्रंथपरिच्छेदः
 यथा श्रीपावत्पुत्राच स्कंधे
 हीदणभिः प्रोक्तं श्रीमद्भाग
 वतं प्रभो मुक स्तुष्ट्या वयमा
 समहारानं परीक्षिते इति

पामेपातालवे ३१ मध्यायः
स्वयंवापः ३ वंशादिनिमित्त
शिक्षाथानं तत्पर्यायः वि
हेमिका २ इतिदावली ॥
स्वयंनः ३ शलकादिः यथा
पर्वपोनय इत्याद्या स्वयंनः
सलकोमृताः इति हेमचंद्रः
मुद्राकितहेमचन्द्रे कन्दज इति
पाठः ॥
स्वयंनरुः ३ नारिकेलवृत्तः
इति राजनिघंटः ॥
स्वयंदेशः ३ गजस्यस्कः य
वृत्तस्तिपकउपविपाति तत्प
र्यायः आसनः २ इत्यमरः
स्वयंमात्रं यथा त्रिपुरारिः स्व
न्यदेशे कष्टे कामांगशानः
इति भृंगुभरतसंवादे मादे च
२ कवच ॥
स्वयंफलः ३ नारिकेलवृत्तः
इति राजनिघंटः ३ उंवर
वृत्तः इति शब्दचन्द्रिका ॥
स्वयंवेधना स्त्री मयुरिका
इति शब्दचन्द्रिका ॥
स्वयंमलकः ३ कंकली इति
हेमचंद्रः ॥
स्वयंरुद्रः ३ वटवृत्तः इति
राजनिघंटः ॥

स्वयंवाकः ३ शकटादिवाहक
वृषः यथा स्वयंवाहस्तपोक
श्रुमृगी गौ रतधृतिताः इति
दावली ॥
स्वयंवाहकः ३ शकटादिवा
हकवृषः तत्पर्यायः स्वयं
कः २ इति हेमचन्द्रः स्वयंनव
हनकर्तरि त्रि स्वयंवाहस्तपोक
मृगवाहस्तपोक तत्पर्यायः ॥ ॥ ॥
स्वयंवाहः ३ इत्यमरः स्वयंभूः ३ मरिच
स्वयं स्त्री शावा लता इति
केवित् ॥
स्वयंवाग्निः ३ वृहत् काष्ठाग्निः
इति त्रिकोणशेषः ॥
स्वयंनलः ३ वृहत् काष्ठा
ग्निः तत्पर्यायः मृगवाहस्तपोक
क २ इति राजनिघंटः ॥
स्वयंवाहः ३ सैन्यस्थिति
वाजधानी
इति हेमचंद्रः कटकः
इति भूरिप्रयोगः स्वयंधिकः
३ स्वयंवाह कवृषः
इति हेमचन्द्रः ॥
स्वयं ३ वृत्तः इति
रत्नमाला
स्वयंयुक्तेवि ॥ ॥ ॥

स्वयं त्रि च्युते इत्यमरः
श्रुक्तं गते इति स्वयंवाहस्तपोक
दशनात् ॥
स्वयं ३ उं. स्वयं इति कवि
कल्पद्रुमः स्वयं इदं रुद्रोक्त
गो इत्युच्यते ३- स्वयंभूतेकवा
देन द्वारं लोकः च स्वयंभू
इति दुर्गादासः
स्वयं गन ३ उं. तौ आं प्रावने
इति कविकल्पद्रुमः गन स्व
उते च स्वयं ३ उं. तौ आं प्रावने
आं प्रावने इति आं चः स्वयंनाति
च स्वयं नीते च स्वयंनोत्प्रावने
पि च स्वयंनते
स्वयंनते चापि षड्वाचनवाचि
न इति भट्टमलः आवागे
इति पाणिनीयाः स्वयंनाति प्रा
वने वागेन भट्ट
आच्छादयतीत्यर्थः इति
रमानाथः इति दुर्गादासः
स्वयं इज आं प्रावने उं. तौ
उत्प्रावत्यगतां इति कविक
ल्पद्रुमः पंचमसरीति धातुप्र
दीपशमौ स्वयंनते स्वयंनते च
पियुक्ताचनवाचिनः इति भ
ट्टमलः पि च स्वयंनते इति

दुर्गादासः
स्वयं गन ३ रोधने इति
कविकल्पद्रुमः दंस्यादिः पंच
मसरी ग स्वयंनाति न स्वयंना
ति उं. तौ आं प्रावने स्वयंना
मावरां इति दुर्गादासः सौ
त्रयानुरूपं ॥
स्वयंनिका स्त्री पतिविषयः य
था अथ मधुपौ हापुडिकाव
उनिकान्तिका स्वयंनिके स
मे इति त्रिकोणशेषः ॥
स्वयं म वृत्तः विदारे इति क
विकल्पद्रुमः म स्वयंनति
उपसर्गति परस्परवाचायम
फाण इत्यादिना वा इत्युः प्र
स्वयंनति प्रस्वादयति अवय
विबुद्धोपसर्गति परस्परवा
दित्वनास्ति इति कातेवाद्याः त
त्रैव अवस्थाने अपरतिभीषमस्वादयति प्रस्वादयति
परिस्वादयति अपपरिभ्या पश्य
चरादितं नास्तीति जौमशयां
अपस्वादयति परिस्वादयति
प्रस्वादयति स्वयं स्वयंने इति
आं चः स्वयंनं स्वयंनं मि
ति त्रिलोचन रामो पाटन
मिति गोविन्दः केशोत्
पाटन ॥ ॥ ॥

मितिगोपीचन्द्रः हिंसेति
रमानाथः इति दुर्गादासः ॥
सवदनं के विरागा इति
सवदधान्यदर्शनात् स्थैर्यं
पादनं केशोत्त पादनं
हिंसा इति कविकल्पद्रुमटी
कायां दुर्गादासः
सवल मि चये चले इति
कविकल्पद्रुमः ॥
सवल मि चये चले इति
कविकल्पद्रुमः मिसवल्य
निवचनं ते सर्वथा सक्र वेद
मिति मालत्वा सवाल यतिव
सवाल चयः संवयः सवलति
पुष्पं मालिकः संविनोतीत्य
र्थः चलः सवलने सवलति
प्रज्ञं वृत्तस्य दृढः प्रेमाभयः
सदति रिब संधिं न लभते
लभेतापि प्रायः सवलतिव
लयत्वेरपि धृतः इति दुर्गादा
सः सवलने स्त्री यत्नं तत्प
र्यायः विगां २ इत्यमरः
विद्गां ३ इति हेमचन्द्रः ॥
सवलितं स्त्री कूटपुद्गदि
ना मुद्गमर्यादायाः सवलने
तत् पर्यायः लूलं २ इत्यम
रलिते भेषः इति मेदिनी ॥

स्तक म प्रतीयाते इति कवि
कल्पद्रुमः म तिष्ठकविषति
तिस्तकविषति इति दुर्गादासः
स्तन मि शब्दे इति कविकल्प
द्रुमः मि स्तनयति स्तनयति
अतिस्तनत् इति दुर्गादासः
स्तन त् क अश्रुशब्दे इति क
विकल्पद्रुमः स्तनयति मेघः
इति दुर्गादासः ॥
स्तनः पुं अवयवविशेषः मा
इति चुची इति च भाषा तत्
पर्यायः ऊचः २ इत्यमरः ॥
ऊचः ३ उरोजः ४ वक्षोजः ५
पयोधरः ६ वक्षोरुहः ७ उर
मिजः ८ तस्याग्रं चुचुक ॥
इति शहरत्नावली तस्य सु
भलत्वां यथा अरोमणो
स्तनो पीनो चनावविषको
सुभी कचिनावरोम सुवो
मृदुप्रोवा च कुंभुभा इति
गारुडे ६६ अध्यायः तस्य
मनोहरत्वकारकोषयं यथा
कृष्ट नागवत्तानां नवनीत
संमंविने तलेपो पुवतीनां
वज्रय्यात्मनोदरं स्तनं इति
चगारुडे १५४ अध्यायः ॥
अथ स्तनरोगस्य संप्राप्तिमाह

सतीरो वायुदुग्धे वा दो तस्यास्तनौ सतत मेव च निर्ग
यः प्राप्यस्तनौ स्त्रियाः २३ ह्रीतो पित्तघ्नानि तृणीतानि
मांसं च संहृष्य स्तनरोगाय द्रव्यापत्र प्रयोजयेत् जलो
कल्पते अङ्गुष्ठावपि स्तनौ प्र कामि हेरदक्तं न स्तनावपना
सूताया गर्भिण्याश्च स्त्रियावे दयेत् उपनादयेत् सेदयेत्
द्वयो यत आह सञ्चतः यम लेपो विषालामूलेन हन्ति ॥
सः सञ्चतद्वाराः कन्यानां स्तन पीडां स्तनोचितं निशाकन
संश्रिताः दोषाविसरणास्तसं कल्पाभां लेपः प्रोक्तः स्त
न भवेति अनामयाः दोषाविस रणाः संवृतद्वारेण दोषाणा
मविसरणमसंचरो यासुताः ता कल्पाभां लेपः प्रोक्तः स्त
सा मेव प्रसूतानां गर्भिणीनां च नरोगं कथ्य कर्कशः नि
ताजायंते संभवन्त्यतः ॥ वीर्यतमलोद सलितेतदा
स्तनरोगाणां मतिदेशेन लत पिवेत्तत्रा इति भाव प्रकाशः
गात्याह पंचानामपि तेषां स्तनने स्त्री प्रतिमात्रं मेघ
द्विधा शोणित विद्विधं लला शब्दः ऊचिंतं इति मेदिनी
निसमानानि वाक्विद्विधिलतौः स्तनन्ययः पुं स्त्री अतिशिशुः
पंचानां वृत्तिपित्त कफसंनिपाता तत् पर्यायः उत्तानपायः २
गतज्ञानां आगतज्ञस्तनरोगाभि उत्तानपाया ३ डिम्बः ४ डिम्बा
यातेन फालेन च फालेन च स्तनपः ५ स्तनपा ६ स्तनन्ययी ६
दोद्वयः २३ जस्यासंभवः ॥ स्तनद्रुया ५ इत्यमरभरतो
सुभावात् अथ स्तनरोगस्य स्तनद्रुया स्त्री अतिवातिका
विकित् सा शोथं स्तनस्थित हेस्तनन्ययी तमभरतो ॥
मेवेत्य भिषाविधातं यद्वि ॥ स्तनपः पुं अतिशिशुः इति
द्रव्यावभिहितं वज्रया विधा भरतः स्तनपानकर्तारि वि
नं आमेविदाहिति तथैव च ॥ स्तनपा स्त्री अतिवातिका
तस्य पाके ॥ ॥ ॥ इत्यमरः ॥

सुनायिका स्त्री अतिवाति राजनिर्वटः
 का दुग्धप्रोष्णा स्तनशृङ्खलं स्तनान्तरे क्त रुदयं इतिहे
 कपाधतो लोक प्रत्यये आप्म मचन्द्रः स्त्रीवैधव्यनतगाविशे
 त्व येननिष्पन्ना ॥ इति केचित् ॥
 स्तनभरः पुं स्तनस्तनविशि स्तनाभोगः पुं स्तनभरः इति
 एः तत्पर्यायः स्तनाभोगः २ त्रिकोणशेषः स्तनस्य परि
 इतित्रिकोणशेषः ॥ पूर्णाताच ॥
 स्तनभरः पुं रतिबंधविशेषः स्तनितं स्त्री मेचनिर्घोषः इत्य
 यथा स्वज्यादयमथेतुक्त मरः करतातिशयः इति के
 ता येषित ददयं स्तनो य विवित् शब्दिते त्रि ॥
 त्वारमेत कामो वन्यः स्तन स्तनितफलः पुं विकटकवृत्तः
 भवः स्तनः इति स्मरदीपिका इति राजनिर्वटः ॥
 स्तनजाते त्रि ॥ स्तन्यं स्त्री दुग्धं इति हेमच
 स्तनमूलः पुं स्तनाग्रभागः य न्नः स्तनः त्रि स्तनितः जडीक
 याः इत्येकेनस्तनादुत्पत्तिशब्दः तः स्तनभयातोः क्तप्रत्ययेन नि
 स्तनयितुः पुं मेघः मुस्तकः पात्रः ॥
 इत्यमरः मेघधनिः इति मेदि स्तदशेमा पुं मूकरः इत्यम
 नी विद्युत् इति शब्द शब्दाव रः स्तमितलोममुक्ते त्रि स्तभ
 ली मृत्युः रोगः १३. स्तभे इति कविकल्पद्रुमः
 इति हेमचन्द्रः ॥ स्तनवृ दंसादिः १ स्तभते उ. स्त
 नः पुं स्तनमूलः स्तनेर भते तिष्टं भयिषति तिस्रं
 चोष्ठा इति भाषा इति हेम भयिषति स्तभो जडीभाव
 चन्द्रः ॥ स्तन कशोच स्तभो स्तना
 स्तनशिला स्त्री स्तनहृ जडीभावावित्यमरकैः शीते
 तः इति हेम नावेस्तद्वो जडीकृतः इत्यर्थ
 चन्द्रः ॥ इति क्रमदीप्तिरोक्तेः स्तभ
 स्तनाग्रं स्त्री स्तन इदंक्रियानिरोधः इति भीमः
 वृत्ते इति ॥ ॥ ॥

रोषवृद्धि रिति गोविन्दभट्टः पर्यायः तामति पुं दामतिमं
 स्तभो रुद्धीकरणं च स्तभते तामतिमी तामतिनी स्तवष्ट
 कवाटेन द्वारे लोकः इति विसृष्टं च सादिदभी तजं
 उगीदासः ॥ दिने इति हेमचन्द्रः
 स्तभः पुं छागः इति शब्दशब्दा स्तवदनने स्त्री स्तवदनः इत्य
 वली ॥ स्तवः पुं प्रकांडरहितवृत्तः स्तवदननी स्त्री टीकामारसं
 स्तवः पुं प्रकांडरहितवृत्तः दरीस्तवदनः पुं दल्ली इत्यमरः
 मत्त किंर कादिः तत् पर्यायः स्तभ गनउ रोधने इति
 गुल्मः २ इत्यमरः त्वणादिः ॥ कविकल्पद्रुमः गस्तभाति न
 तत्पर्यायः गुल्मः २ इति स्तभोति ३ स्तभित्तास्तद्धा ।
 चामरं गुत्तमः ३ इति तद्वी रोधन मावशां इति दुगीदा
 का विद्वयः ४ इति जरा ॥ सः सौवधातरयं ॥
 थरं ॥ स्तभः पुं स्तनाग्रभागः इति खुरी
 स्तवकं रिः पुं धान्य इत्यमरः इति च भाषा जडीभावः सत
 अणिच पुं सिस्तेवकरिधीन्यं निष्पुतिभता इत्यमरः ॥
 त्रीदि नीधान्यमात्रके इति भरतो ॥
 शब्दशब्दवली ॥ स्तभकरः पुं वेष्टनं इति के
 स्तवकारः त्रि गुल्मकारकः चित् स्तनाकारके जाड
 स्तवकादात कृजयातोः घण कारके च त्रि ॥
 प्रत्ययेननिष्पन्नः ॥ स्तभकी पुं वायविशेषः १
 स्तवचनः त्रि त्वणाद्युत्पन्नका तिकेचित् ॥
 शिवनिजादिः तत् पर्यायः स्त स्तभने स्त्री जडी करणं यथा
 वन्नः २ इत्यमरः स्तवदननी दुष्टस्तभमे सुप्रविश्रामनं
 ३ इति भरतः स्तवदनने ध दमेद्विज्ञावणं इति वगतामु
 इति स्मरसुन्दरी ॥ लीस्तोत्र घटकमोतगीताभि
 स्तवन्नः त्रि स्तवचनः इत्यमरः वारकर्मविशेषः यथा उत्क
 स्तवष्टः स्त्री पूरीभेदः तत् काकषोः पटो गृहीता मंत्रा

वित्तमः आलिख्य वैश्रावे
निष्ठायां च साध्यात् संपुटितं
मुने स्थापितपवने सहस्रज
सचनपथे निवनेत स्तोभन
मेतदवश्यं भविता जगतां च
नात्र सन्देहः स्थापितपवने कृ
तप्राणप्रतिष्ठ कृत्वा प्रतिकृ
ति मध्यवाग्मशानां केषां
ववसनसं सस्यगधिष्ठितपवनां
रुद्रतनाम्नी समंत्रललाटा वस
नाधिष्ठितपवनां सहस्रजसां त
उत्कथा वसनां दग्धा कृतानि
वनेत प्रमाणानुरोधे संपुटि वा
कस्तोभः आलिख्य चेष्टकायु
गले मंत्रं सनामपुटितं निष्ठाया
निष्ठायां काले सहस्रजसं प्रति
ष्ठितप्राणां वन्यन मतितीक्ष्णत
रेस्तोभने मतितीक्ष्णानिःक्षिप्तं
लिवितमंत्रं वित्तमय कीलकं
सहितकर्मसनामसमारुतं कृ
तजपं त्रिसहस्रकसांख्याया पि
थिखनेदय याननिवाशानं विदि
तनिवतरो रिपुनामपुनेमनुमि
मनिशया कृतनामकं नवसद
स्रजपादिससाधितं पथिखनेद
यमैर्यनियोधनं इति स्तोभनं
इति केन कारिणीतेत्रे ५ पट ॥

लः अथाग्निस्तोभने सा
तूरसा रसं गृह्य जलोकांतत्र
पेषयेत् दस्तो त लेपये त्रे
न अग्निस्तोभन मुत्तमं पा
ल्लसीरस मादाय खरमूत्रेति
थाय तं अग्न्यागारे तिपेत्तेन
अग्निस्तन मुत्तमं वायसी ३८
रंगस्य मंडूकवसया सह गु
डिकां कारयेत्तेन ततोऽग्नौ
प्रतिपेदशी पव मेतत् प्र
योगेण अग्निस्तोभन मुत्तमं २
कृत्वा टलमूलत अवष्टेद्वचमू
लकैः दिव्यं स्तोभयते तिप्रप
यं पिंडं जलोतकं मृत्तीतक
वचा ऊषं मरीचं नागरं
तथा चर्वेत्वा च रसं सद्यो
जिह्वाया ज्वलनं लिहेत् गो
राचनां भृंगराजं चूर्णीकृत
वृते समं दिव्यस्तोभयुपीता
स्यात् मन्त्रेणानेनवेतथा तं
हं अग्निस्तोभनं करु जो नमो
भगवते जलं स्तोभय स्तोभय
संसमं सके कचरं जलस्तं
भनमंत्रोऽयं जलं स्तोभयते
शिव इति गारुडे १५६ अथा
यः प्रकारान्तरे षट्कर्मपादे
दृष्टव्यं ॥ ॥ ॥

स्तोभनः पुं कामदेवस्य पंच
वाणोत्तगतवाणविशेषः य
थाऽन्नादनं शोषणाश्रुताप
नस्तोभन स्तथा सस्मोहनश्रुप
चेते विख्याताः कामशायकाः
इति जटाधरः ॥
स्तोभितः त्रिजडीभूतः जडी
कृतः इति स्तोभपाद्वात इतोऽ
स्यजाते इति इतममयेन
स्तोभधातोः कृत्प्रत्ययेन वा
निष्पन्नः स्तोभमा पुं तस्य इत्याणादि
कोषः स्तरी स्त्री धूमः इति हेमचन्द्रः
स्तोभः पुं प्रशंसा तत्तत्पर्यायः
स्तोत्रं २ वृत्तिः ३ स्तुतिः ४
इत्यमरः स्तोभनं ५ इति पा
दुरत्नावली वर्णाः ७ इति
जटाधरः ॥
स्तोभकः पुं गुच्छकः इत्यम
रः द्वे स्तोभके थलो इति ख्या
तेवक्रमि पुष्पेः फलैर्वा संबोधः
पल्लवप्रियः गुच्छः गृह्यतेध
न्यतेध्रमवेरत्र गुच्छः गुच्छं
जयनौनाम्नीति छक पुष्पा
दि स्तोभके गुच्छो मुक्ता ॥
द्वार कलापयोरिति चव
गोक्षेष्टरतिदे ॥ ॥ ॥

वः स्यात् गुच्छः स्तोभके स्तोवे
द्वारभेद कलापयोः इति
चवर्गद्वितीयांते मेदिनी स्ता
थे के गुच्छकः गुत् सकः ३
तिच पठेति तदा गुच्छतिवे
ष्टते इति शोथंते क्रीडंतिश्च
मरात्रेतिवा गुत् सः गुच्छवे
ष्टे गुथ न क्रीडेत्यस्मादना
म्नीनिसः स्तार्थकः गुत् सकः
स्तोभके द्वारभेदच गुत् सः स्तो
वेचकीर्तितः इति दंत्यांतेष
रुद्रः गुत् सः स्यात् स्तोभके
स्तोवेद्वारभेदगुच्छिपतिरिति
दंत्यांतेषु मेदिनी मुक्ता ३ ऊ
द्वेलश्रुपिस्तोभको गुत् सका
विति इति हड्डः स्तुयते इति
स्तोभकः पुं पलस्ततो अल
स्तोभः स्तार्थ अभिधानात् नि
त्यकः इतिभरतः स्तुतिः
इतिविष्णुः ग्रन्थपरिच्छेदः
समूहः इति केचित् स्तोभ
कारके त्रिस्तोभकः पुं आवर
कः इति केचित् स्तोवेयः
पुं इन्द्रः इत्याणादिकोषः
स्तोभः पुं स्तोभः स्तथातोभीवे

सूत ६३५५ सेन
६३६९

राशीकराणां कस्तूपति धात्रं
घकः तष्टूपयियति इति
डुर्गादासः
स्तूप इ३ उच्चायो इतिकवि
कल्पदुमः घष्टसरी यस्तूप
ति इ३ अस्तूपत अस्तूपीत
अस्मात् मुषादित्वात्त्रियं उ
इत्यन्ये अतस्तूपत इति ड॥
गादासः
स्तूपः पुं मृदादिकूरः राशी
कृतमृत्तिकादि इति पुंलिंग
संयदे अमरः संघातः
निष्प्रयोजनं वत्त इति संति
मसारोणादिहतिः ॥
स्तूपेन पस्तूपो इति कविक
ल्पदुमः न पस्तूपोतिस्तूप
तेस्तूपति राछादनं इति डुर्गा
दासः
स्तूपेन प्रीति रत्ताप्राप्तने इति
कविकल्पदुमः न स्तूपोति
इति डुर्गादासः
स्तूप इ३ वयं हेतिकविक
ल्पदुमः उ अस्तूपीत अस्तूप
त शस्तूपति तिल्लहं विषति इ
ति डुर्गादासः स्तूप गत्यां इति
कविकल्पदुमः समसस्वरयुक्त

येन येन यथांगेन स्तेना नृव
विचेष्टते तत्रदेव हरेत्तस्य प्र
त्यादेशाय पार्थिवः इति मा
नवे ८ अध्यायः ॥
स्तेय क तेये इति कविकल्प
दुमः एकादशसूरी क स्ते
पयति निस्तेयपियति इति
दुर्गादामः ॥
स्तेमः पुं आदीभावः इत्य ॥
मरः
स्तेयं स्त्री चौर्यं तत्र चौर
साभावः तस्य कर्मच इत्यम
रभरतो तस्य लक्षणं यथा
प्रत्यक्षं वा परोक्षं वा शत्रोः
यदिवादिवा यत् परद्रव्यहर
णं स्तेयं तत् परिकीर्तितं इ
ति प्रायश्चित्तविवेकः तत्
करणे नरकं प्रतिप्रसवेचय
याच्यास उवाच न हि स्तेय
सर्वभूतानि नानृतं च वदेत्क
चित् नादितं नापि च वाक्यं
न स्तेनः स्तेयं कदाचन तृणं
वा यदि वा शाकं सुदेवा न
लभेव वा परस्मापहरन जेत
नैरकं प्रतिपद्यते नराज्ञो प्र
तिगृह्णीयात्तच्छूद्रपतिताद
पि न वा तस्मादशक्तश्च निदिता

नवर्जयेदुधः नित्यं यावनकोन
स्यान्न पुनस्तत् प्रयाचेयत् न
विषं विद्यमित्याहुर्ब्रह्मविष
मृच्यते देवसंवापि यत्तेन सह
परिहरेत्ततः मूलेफलेतृणोऽ
दन्नादानमस्तेयं मनु राह प्रजा
पतिः प्रदीनवानि पुष्पाणि
देवाद्येनविधो द्विजैः नैकस्मा
देव निपत मननसा च केव
ले तृणं काष्ठं फलं पुष्पं प्रका
शं वै हरेदुधः धर्मार्थं केवलं
ग्राह्यं मन्वया पतितो भवेत्
तिलं मूत्रं पवादीनां मुष्टिग्रा
ह्यपथि स्थितैः तथा नै नोय
था विप्र विधिविद्विरिति
स्थितिः इति कौर्मरपरिभोगे
॥ अध्यायः स्तेयप्रायश्चित्तपथः
तैर्विजै रपोच्छ्रयादेनो हिंसात्म
कं स्तेयदोषापहर्तृणां
ब्रतानां श्रुयता विधिः धा
न्यायधनचौर्याणि कृत्वा
कामात् द्विजोत्तम स्तेजाती
यगृहादेव कृच्छ्रादेन विष्णु
यति मनुष्याणां तु हर
णो स्त्रीणां द्वित्र महस्य
च कुम्भवापीनानां च मदि

श्रौन्वायां स्मृतं द्रव्याणाम
स्यसाराणां स्तेयं कृत्वायवे
शमनः चरेत् सांत्तपनं कृच्छ्रं
तत्तथाप परिष्कृत्य भक्त
भोज्यापहरणे यान शय्याम
नः सत पुष्प मूलफलानां च
पंचगव्यं विशेषधनं तृणाका
ष्टदुर्माणां तपकात्रस्य गडस्य
तत्तेल च स्त्रीमिषाणां त्रि
रंस्यादभोजनं मणिसुक्ताप्र
वालानां ताम्रस्य रजतस्य त
अयस्कस्योपनानां च हादण
देकानां नभकं कोपीसकाद
कोर्णानां द्विशफेकशफस्य च
पतिगंधोपधानां च रज्याश्रुव
आहं पयः त्रैवेदं तैर्विषादेन
पापं स्तेयकृतं बुधः इति
मातृ से ३१ अध्यायः स्ते
यस्य देव विधि ईडशावे इ
ष्टव्यः सुवर्णस्तेयप्रयश्चि
ते प्रायश्चित्तशब्दे इष्टव्यं
स्तेयी पुं चौरः यथासुमे
तसुवर्णस्तेयीमासे सावित्र
एसदसं आश्यात्रती जेव
यात् त्रिरात्र उपवसेत् तत्त
कृच्छ्रं वापुतेभवति इति
प्रायश्चित्त ॥ ॥ ॥

विवेकः स्थाकारः इति
केचित् ॥
स्तेनं स्त्री चौर्यं इत्यमर
टीकायां भरतः ॥
स्तेनं स्त्री चौरस्य भावः
कर्मच इत्यमरतो ॥
स्तेयः पुं चौरः इति
शाहरत्तावली
स्तेमित्यं स्त्री जडता इति
राजनिर्वटः
स्तेकः पुं चातकः इति
मेदिनी जलविन्दुः इति के
चित्
स्तेकः त्रि अल्पः इत्यमरः
स्तेककः पुं चातकपती इ
त्यमरः ॥
स्तेकः त्रि अवकर्ता एथा
तो स्तेय प्रत्ययेन मन्त्रः
स्तेत्र स्त्री स्तवः इत्यमरः त
सुतविधे यथा अत्र बोर्वाण
विष्णानि विधिं मेवंतरस्य त
अत्रो यजुषि सामानियथा
वत् प्रतिदेवते विधिदोत्रं त
था स्तोत्रं सखेवत् सप्रवर्तते
द्रव्यस्तोत्रं कर्मस्तोत्रं विधि
स्तोत्रं तथैव च तथैवाभि
जनस्तोत्रं स्तोत्रं मेतद्ध ॥ ॥

तद्यथाः संनतरेषु सर्वेषु
यथाभेदाद्वेति ये प्रवर्तय
तितेषां वे चस्तोत्रं पुनः
पुनः इति मातसे १२
अध्यायः ॥
स्तोमः पुं सामविच्छेदः दे
लनं स्तभनं इति हेमचन्द्रः
अपि च सांकेत्यं पारिदास्यं
वास्तोमं देलनमेव वा वैकुण्ठ
नामग्रहणं मशेषाय हरवि
डः इति श्रीभागवते ६ स्कं
ये २ अध्यायः सातेत्यं पुत्रा
दोसांकेतिनं पारिदास्यं परि
दासेन कृतं स्तोमं गीता
लापप्रणयं कृतं दे
लनं किं विस्तु नामोच्चार
णं इति तद्दीकायां श्रीधरस्वा
मीस्तोमं तं कश्चाचने इति
कविकल्पद्रुमः अतस्तोमत्
इति दुर्गादासः ॥
स्तोमं स्त्री मस्तकं धनं
सं लोहाग्रदंडः वक्रं वि
इति केचित्
स्तोमः पुं समूहः इत्यमरः
यज्ञः इति हेमचन्द्रः स्तवः
इति केचित् ॥

स्तोमिकं स्त्री बुद्धद्वयविशेषः
तया इति हिन्दीभाषा इति
विकांडशेषः ॥
स्तोमं स्त्री स्त्रियं प्रतिधानं
चनतं आलस्यं इति विष्णु
भट्टिनो ॥
स्तोमः वि मंदतिकर्त्रा धनि
कस्ती इति स्तुधातोः कर्त्त
रिक्तप्रत्ययेन निष्पन्नः इति
मृग्यबोधव्याकरणं ॥
स्तोमः पुं चौरः अमृतं इत्यु
णादिकोषः ॥
स्तोमं संहतो धनो इति ॥
कविकल्पद्रुमः दन्त्यादि
तस्यायुक्तमध्याः स्तुपायति
तिस्तुपायति इति दुर्गादासः
स्त्री स्त्री स्तनयोन्मादिमस्ती
तत् पर्यायः योषित् २ अथ
ला ३ योषा ४ नारी ५ स्त्रीमं
तिनी ६ वधूः ७ प्रतीपदक्षि
नी ८ वामा ९ वनिता १० मदि
ला ११ इत्यमरः प्रिया १२ वामा १३
जनिः १४ जनी १५ योषिता १६
जोषित् १७ जोषा १८ ॥
जोषिता १९ वनिका २० मदे
लिका २१ मदेला २२ इति
शब्दरत्नावली पार्वरी २३

सिंहरतिलका २५ सूक्तः २५
इति जटाधरः सनयना २६
वामदृक् २७ अनेगा २८ ल
लना २९ कोता ३० सुंभी ३१
वरवर्णिनी ३२ स्तनवः ३३ तं
वी ३४ तसः ३५ कामिनी ३६ तं
गी ३७ रमाणी ३८ ऊरुगनयना ३९
भीरुः ४० भाविनी ४१ विलासिनी
४२ नितिविनी ४३ मन्त्रकासिनी
४४ सुनेत्रा ४५ अमरा ४६ सुन्द
री ४७ अवेति कथं ललिता ४८
वासिना ४९ भाविनी ५० वरारो
हा ५१ नतांगी ५२ त्रिनता ५३
वरा ५४ श्यामा ५५ चारुवर्धना
५६ इति राजनिर्घटः
सा चतुर्विधा पद्मिनी १ विवि
णी २ पौष्टि ३ दक्षिणी ४ तासां
लक्षणानि यथा भवति कमल
नेत्रानासिका लङ्गुला अवि
लङ्गचपुष्पा दीर्घकेणी कृष्णांगी
मृदुवचन सुशीला नृत्यगीता
नुरक्ता सुकलतनुसुवेषा पद्मि
नी पद्मगंधा १ भवति रतिरसता
नातिदीर्घा नखिनी तिलकसमस्त
नामा स्त्रिया देहोत्पलादीक
ठिनयनकचाष्मासुन्दरी सास
शीला सकलगुणविचित्रा विवि
णीचित्रवक्त्रा २ दीर्घासुदीर्घा
यना वरसंदरी या कामोपभो
गरसिका गुणशीलपुक्ता रेखा
त्रयेण च विभूषितकंठदेशा स
भोगकेलिरसिका किल प्रातिनी
सा ३ स्थलाधरा स्पृशति तं वभा
गा स्पृशती गली स्पृशति च सुशी
ला कामोत्पला गाढरतिप्रि
या च नितं वा वक्षोवल् दक्षिणी
स्नात ४ पद्मिनी पद्मगंधा चमी
नगंधा च विचित्राणी प्रातिनीताशंग
या च संदेहा च दक्षिणी प्राश
के पद्मिनी तृष्णा मृगेतृष्णा च वि
चित्राणी हृषभे प्रातिनी तृष्णा हृय
तृष्णा च दक्षिणी पद्मिनी प्राश
या योनि मेढ्रको चतुरंगुली
चित्राणी मृगयो योनि मेढ्रको
चतुर्धाविधो दक्षिणी वाजि
नी रेवता विव द्वादशांगुली त
स्या अक्षस्या यथा आघेदशां
भवेदाला तरुणी विष्णुता मता
पंचपंचाशत यावत् प्रोक्ता वृ
द्धा ततः परं इति रतिमेडरी
वाला तप्राणादा प्रोक्ता यु
वती प्राणाधारिणी प्रोक्ता
करोति वृद्धं वृद्धामराणा
दिशेत् निदाय शरदो ॥ ॥

वीला प्रोढ वसंतयोः हेमं
ने शिशिरे योमान वृद्धाका
पि शस्यते नार्त्तवे षोडशाद
षात् समन्याः परतो नच
आयुः कामो नरः स्त्रीभिः स
योगं कर्त्तुं महेति त्रिभिः स्त्रि
भि रक्षेभिः सेवेन प्रमदोन
रः सर्वेषु नृषु ग्रीष्मेषु पलासा
साद्वनेदुधः पंचपंचाशता ॥
नारी समसमतिनः पुमान्
डावेतो न प्रसूयेते प्रसूयेते
विपर्यायात् इति राज वलभे
रात्रिकृतं स्त्रियाः शुभाशु
भलताणानि यथा श्रीदरि
रुवाच यस्यास्तुगेविताः के
शामुखं च परिमंडले नाभिश्च
दक्षिणावर्त्ता सा कन्या कुलव
र्द्धिनी या च कांचनवर्णाभा
रक्तहस्तसरोरुहा सदसाणां
नारीणां भवेत् सापि पतिव्रता व
क्रकेणा च या कन्या मंडलाती च
या भवेत् भर्ता च स्त्रियतेन तस्या
नियते दुःखभागिनी पूर्णा च नृ
मुखी कन्या बालसूर्य्यसमप्रभा
विष्णालनेत्रा विवैष्टी सा कन्या
लभते सुखं शैवाभिर्वक्रभिः
केशं सुखाभिर्धनहीनता र

ज्ञाभिः सखमात्रो कुलभिः
प्रेष्यतां व्रजेत् कार्ये पितृसु
पत्नी स्यात् सखी स्यात् कर
णेषु च स्त्रेदेषु भार्या माता
स्यात् वेषा च शयने शुभा
श्रुकुण्डलं चक्रं यस्तां पा
णिनले भवेत् सुस्तकानरे चक्र
स्याने छत्रमिति च पाठः पुत्रं
प्रसूयेते नारी नरेच्छलभते
पति यस्या स्तु रोमणे पाशै
रोमणे च पयोधरो उन्नतो
चाथरोष्ठो चक्षिप्रमारयते
यति यस्याः पाणिनले
शेला प्रकारं तोरणं भवे
त् अपि दासकुले जाता रा
ज्ञीत् सपगच्छति उद्धत
कपिला यस्या रोमराज्ञीनि
रंतरं अपि राजकुले जाता
दासीत् सपजायते यस्या अ
नासीको कष्टो पृथिव्यो नैव
तिष्ठतः पति मारयते हि मे
स्वातंत्र्येण सुखिर्लभः यस्या
मेवमंत्रेण भूमिकंपः प्रजाय
ते पति मारयते हि मे स्त्रेच्छा च
रेण वर्जते चतः स्त्रेदेन सोभा
ग्यो दंतस्त्रेदेन भोजनं त्वचः
स्त्रेदेन शय्या च पादस्त्रे ॥

देनवादनं स्त्रियेन तोता
मनोहरं वापि सासंकादयंती
मनवो नार्याश्चरणां शु
भोमत स्यां कृशा-विद्रोच
चक्रलाकुलललितो असेदिनो
मृदुतलो मशस्तो चरणौ सुपा
श्रुभेजते विरोमेच ऊरुदक्षि
रोपसौ अश्वस्यपत्र सदृश
विपुले सुसु सुतमे नाभिः
प्रशस्ता गंभीरा दक्षिणाव
र्त्तिकाशुभा अरोमात्रिवलीना
य्यास्तु स्तनौ रोमवर्जितो इ
ति गारुडे नरस्त्रीलक्षणां ५५ अ
ध्यायः तस्याश्चरित्रं यथाविय
जंभाकाररूपा मस्ततास्यां च
सेततं रुदयेत्तरधाराभांश
सुमधुरभाषिणी सुकार्यप
रिनिष्पन्नतत्परं सततं सदा
स्वातर्मलिनचूपां च प्रसन्नव
दनेदणां श्रुतो पुराणेयासां
च चरित्रमनिद्रूपितं तासको
विश्वसेत् मातो अप्राज्ञा च ह
राशयो तासां कोवा रिपुराण
यां तासां कोवा रिपुर्मित्रं प्राणं
येती नवनवं दृष्टासुरेण पुरुष
मिच्छती रुदये सदा वापि सात
सतीत्वं च प्रापयती प्रयत्नतः श
स्त्रकामा च वामां च कामाथरां

मनोहरं वापि सासंकादयंती
स्वातर्मलिनचूपां च प्रसन्नव
ती रक्षिता येती वसुलजितो
मानिनी मेयुनाभावे कोपनां
कलहोकरां सुप्रीतां मृदुसंभो
गात् सत्यमेयुनडः वितां
सुमिष्टात्रात् श्रीततोयादाकां
क्षेती चमानसेः सुन्दरं रक्षि
कं कांतवुवानं गुणिनं सदा
सतात् परमपिस्त्रेदं ऊर्वतो र
निकर्त्तरि प्राणाधिकं प्रिय
तमे संभोगरूपाले प्रियं पश्य
ती रिपुतल्पे च हृदं वामेयु
नात्मं कलहं ऊर्वतो प्राप्य
ततेन साहं सुकोपनां च चया
भक्षयंती न कोनाया इव गो
मरं दुःसाहसस्वरूपां च सर्वदो
षाभ्यां सदा सुखत कष्ट
रूपां च दुःसाध्या मप्रतीतको
ब्रह्मविलशिवादीनां दुःसाध्या
मोक्षकारिणी तपोमार्गांगला
शस्यत् मुक्तिमार्गकपाटिकां
हरे भक्तिव्यवहितो सर्वमाया
करंडिका संसारकारागावे च
शस्यन्निगडनृपिणी इन्द्रजाल
सुनृपां च मिथ्यातिस्वप्रनृपि
णी विश्वतीं वाहसो नृप्यमथां

मतिकृतसितं लाला विमूत्र
पूयानामाधारे मलसंयुतं दुर्ग
त्वि दोषसंयुक्तं रक्ताक्तक म
संस्कृतं मायातृपां मापिनोच
विधिना निर्मितोयुर विषट्ण
मुमुक्षुणा मदप्या मप्यवाच्छि
तो इति ब्रह्मवेवर्ते प्रकृतिवि
डे १५ अध्यायः ॥ तस्यानि
न्या यथा इति वार्यश्च सर्व
वा स्त्रीसभावश्च चापलः
डः स्नातं योगिभिः सिद्धे रस्मा
भिश्च तपस्विभिः जितेन्द्रियै
जितक्रोधैः स्त्रीरूपमोहका
रणां सर्वमायाकरं च
कामवर्द्धनकारणां ब्रह्मास्त्रं
तामदेवस्य दुर्भयं नयका
रणां सुनिर्मितं च विधिना
सवाद्यं ब्रह्मसर्वज्ञं मोक्षद्वारक
वाटं च हरिभक्तिविरोधने सं
सारबंधनस्तंभं रज्जु रूपं मक्तं
तने वैराग्यनाशबीजं च पाप्म
द्रागविवर्द्धनं पत्रं मादसानां
च दोषाणां मालयं सदा अग्र
त्ययानां क्षेत्रं च स्वयं कपटमू
र्तिमतं अहंकाराग्रयणं शब्दि
षेकं सुधामात्रं सर्वैरसाध्यमा
नं च दुःखसाध्यं च सर्वदा स्व

कार्यसाध्यं वामार्थं कलहोक्त
रकारणं इति ब्रह्मवेवर्ते गणा
पतिविडे ५ अध्यायः ॥
स्त्रीसंसारं पुनः पुनः न निषेधे
यथा रक्षः स्थलनिपुणस्तु नर
श्च स्त्रीयुतः पुमान् स्त्रीसंस्कृतं
च पुरुषं चः पश्यति नरायणः
करोति रसभगं वा कालसूत्रं
ब्रजेत भुवे तत्र तिष्ठति पापी
प्रायः यावच्चन्द्र दिवाकरो वि
शोचतश्च पितरं शुरुवा भूमि
पेदिन रक्षः सरति संसक्तको
पतो वापियः पश्येत् सुरतो
मूलं स्त्रीविल्लेखो भवेत्तस्य
भुवे समसं जन्मसु श्री
णी यतः स्थले वक्तुं यः प
श्येति परस्त्रियाः कामतो
वापि मूढश्च पंजे भवति
निश्चितं इति ब्रह्मवेवर्ते ग
णापतिविडे ५२ अध्यायः
सावविभीरुतिन्यायया स्त्री
मातिरवतापाश्च द्रुताणीया
स्वधुभिः जनकस्वामिपुत्रै
शुगर्दिता नैश्च निश्चित इति
ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्णजन्मालं
डे ५ अध्यायः अपि च पिता
रक्षति कौमारं भर्ता रक्षति

योवने पुत्रश्च स्थविरे रक्षते
न स्त्री स्वातंत्र्यं महति इति
रायतज्ञं अमृच्च कौमारे
रतिता तातो दत्ता यात्राय
सत् कृतौ सर्वदा रतिताको
नस्तदभावे च तत्सतः विषय
स्यास्य नारीणां रतिता रसुय
सदा याः स्वतंत्राश्च ता नष्टाः स
र्वधर्मवद्विहताः असतकृत
प्रसूता स्ताः जलदा दुष्टमान
साः शातजन्मकृतं पुण्यं तासां
नश्यति यमज इति ब्रह्मवेवर्ते
श्रीकृष्णजन्मालं डे १० अध्या
यः अपरं च रक्षते कन्यापिता
वात्स्ये योवने पति रेवता वा
ईके रक्षते पुत्रो ह्यनाथां च
तय स्तथा पतिविना न
तिष्ठेत् दिवा वा यदि वा नि
शि इति गारुडे ५५ अध्यायः
सासूयैरपि अदृष्टा कर्त
व्या यथा परस्त्रिया च या
नारी यासुहां कुरुते परं
सापि दुष्टा परित्याज्या चे
त्याह कमलोद्भवः तस्माच्चारी
परैर्यत्नाददृष्टा कृतिभिः कृता
असूयं पश्ययादायाः शुद्धात्ता
पतिव्रताः स्वच्छन्दगामिनीयाच

स्वतंत्रा मूकरी समा अंतर्दृष्टा
सदासेवनिश्चितं परगामिनी
स्वामिमाध्याच या नारी जलथ
ममिया स्थिता कोनेन साद्धी
साकोता वैजृषं याति निश्चित
इति ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्णजन्म
ालं डे १८ अध्यायः तस्यामान
वमानयो गुणदोषौ यथा पदे
पदे शुभं तस्य यः स्त्रीमानं च
रक्षति अवमन्यत्रियं मूढो
यो याति पुरुषायमः पदे पदे
तदशुभं करोति पावती सती
इति ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्णजन्म
ालं डे ३२ अध्यायः उपयाचि
कास्त्रीत्यागे दोषायथा मो
क्षिमुवाच इति तेनैव नारीणां
सद्योमज्ञो भवेत् पुमान्
करोत्याकृष्य संभोगं यः स
एवोत्तमो विभो ज्ञात्वा स्फुट
मभिप्रायं नार्यां संप्रेरितो
द्विषः पश्चात् करोति शृंगा
रं पुरुषं सचमध्यमः पुनः
पुनः प्रेरितश्च स्त्रिया कामाज्ञं
याचयः तया न लिप्तो रक्षति
स स्त्रीवो न पुमान्दो गृही
तपस्वी कामी वा तजेत् स्त्रि
यमुपस्थितं ब्रजेत् परत्र मरक

श्रीहीनामभासां स्त्रीधर्मा इति
 यत् पत्यो जीवति यानां ३
 पोष्यव्रतमाचरेत् आशुः सं
 हरते पत्युः सानारी नरकं व
 जेत इति विलुक्तं तदननुत्ता
 त विषय इत्यकादशीतत्त
 स्त्रीधर्मादि घद्या यास्त्रीभ
 त्वरसोभाग्यसासोभायाचम
 वृतः भयनेभोजनेतस्यानस
 त्वजीवने वृथा यस्यानास्ति
 प्रियत्रेस तस्या जन्म निरर्थकं
 तत् किं पुत्रे धने रूपे संपत्तौ
 यो वनेऽथवा यद्भक्तिर्नास्ति
 कांते च सर्वप्रयत्ने परे सा
 श्रुचि धर्महीना च सर्वकर्म
 विवर्जिता पतिवर्धुर्गतिभर्ता
 देवतं गुरु रेवच स्माच्च गुरुः
 स्वामी न गुरुः स्वामिनः परः
 पिता माता सुतो भ्राता कि
 ष्टो दातृमित्रं धनं सर्वस्वदाता
 स्वामी च मूढानां योषितां स
 राः काविदेव दिजानाति स
 दासाधी च सशीला कुलया
 लिका असद्वंशममृतायाडः परी
 लाधर्मवर्जिता सुखदृष्टा योनि
 दुष्टोपति निन्दति कोपतः यास्त्री

श्रीहीनामभासां स्त्रीधर्मा इति
 यत् पत्न्ये जीवति यानां ३
 पोष्यव्रतमाचरेत् आशुः सं
 हरते पत्युः सानारी नरकं व
 जेत इति विलुक्तं तदननुत्ता
 त विषय इत्यकादशीतत्त
 स्त्रीधर्मादि घद्या यास्त्रीभ
 त्वरसोभाग्यसासोभायाचम
 वृतः भयनेभोजनेतस्यानस
 त्वजीवने वृथा यस्यानास्ति
 प्रियत्रेस तस्या जन्म निरर्थकं
 तत् किं पुत्रे धने रूपे संपन्नौ
 यो वनेः यथा यद्भक्तिर्नास्ति
 कांते च सर्वप्रयत्ने परे सा
 श्रुचि धर्महीना च सर्वकर्म
 विवर्जिता पतिवर्धुर्गतिभर्ता
 देवतं गुरु रेवच स्माच्च गुरुः
 स्वामी न गुरुः स्वामिनः परः
 पिता माता सुतो भ्राता किं
 छोदानमिदं धनं सर्वस्वदाता
 स्वामी च मूढानां योषितां स
 राः काविदेव दिजानाति स
 दासाधी च सशीला कुलया
 लिका असद्वंशममृतायाडः परी
 लाधर्मवर्जिता सुखदृष्टा योनि
 दुष्टोपति निन्दति कोपतः यास्त्री

नानुवर्तते भर्ता सा विप्रिर्न
प्रप्राप्तते पतिव्रता भर्तृपरा
नारी भर्तृपरायणा इह कौन्ति
परा प्राप्य स्वर्गं महीयते भर्तु
श्रुतानुगामिन्या देवाराधन
शीलया गाह्यस्थयस्मरतया
भर्ता मेव विदुः तया इति व
क्लिचराणां गृहिणी धर्मा
यथा गृहोणां सदाचारं श्रु
यतां यत् श्रुतोऽश्रुतं गृहिणी
पतिभक्ता च देव ब्रालाण पूजि
सा सुद्धा प्रातरुत्थाय नमस्कृत्य
पतिं सुरे प्रांगणे मंडलं दद्यात्
गोमयेन जलेन च गृहं कृत्य च
कृत्वा च स्नात्वा गत्या गृहं सती
सुरे विप्रं पतिं नत्वा पुजये
त् गृहदेवतां गृहं सुनिवृ
त्त्य भोजयित्वा पतिं सती ॥
अतिथिं पूजयित्वा च स्वयं भुं
क्तैः सति सती स्त्रीणां त्रिविधं
यथा उत्तमा पतिभक्ता सा किं
चिद्भस्ममेविता प्राणान्ते
पिन कुरुते तं जार अयथास्क
रं पूजयेत् सा यथा कान्ते तथा
देव द्विजातिथिं व्रतानि चोपवा
सांश्च कुरुते सर्वपूजनं गुरु
णां इतिता यत्नात् जारं च न

भजेभयात् सा कृत्रिमा मध्यमै
च यथा किंचित् पतिं भजेत्
स्थानं नास्ति तानां नास्ति नास्ति
प्राथयिता नरः तेन हेनन्ता
सां च सती च सुपत्न्यते अ
थमा परमा दुष्टात्मा भस्मदेवा
जातया अथमशीला दुःशीला
दुःशीला कलहप्रिया पतिभक्त्य
तेनित्यं जारं च सेवयेत् सदा
इति ददाति कान्ताय विवर्तत्य
च यथापति जारहारमुपायेन दे
तिकां तं मनो हरे जारहारं स्या
ने प्रायहार मिति च पाठः द
दाति भर्तृ नाराय विप्रोक्तिं च
क्ति संततं यमिष्ठ वारिष्ठं च
गरिष्ठं च महीतले कामदेवस
मं चापि जारं पश्यंति कामतः
शुभदृष्ट्या कदाहोराशस्तथा
पीयसीसुता सुखेण पुरुषं दृष्ट्वा
युवानं शिष्टं कं योनिः क्ति
यति नारीणां कामको नां निरं
तरे अथमं वितयेत् शस्त्रतज्ञा
रं च परमं मुता गुरु भिर्भक्तितासा
वशिताव शतेन च तथापि ज्ञा
रं कुरुते नापि साध्या नृपेरपि ना
स्ति तस्याः प्रियं किंचित् सर्वकार्यं
वशनं च

गावस्तृण मिश्रारणे प्राथ
यती नव नव विद्युदासाजले
रेखानस्याः प्रीतिस्तथैव च अ
थमयुक्ता सततं कपटं वक्ति
निश्चितं व्रतेन पतिधर्मचन
मनो गृहकर्मणि न गुरो न
च देवेषु जारं स्तिग्धं च चंचलं
स्त्रीजाति त्रिविधानां च कथा च
कथिता मया इति व्रतवेवर्त
प्रीकृतजन्मावडे दध अथा
यः स्त्रीसंसर्गं दोषो यथास
नत्तु कुमारवाच अविभ्रातः
किं करोषि कुशले युवतीयेते
स्त्री पुंसोर्वदते प्रेमनिर्गतत्रि
त्यनूतने अगले ज्ञानमार्ग
स्य भक्तिद्वारकपाटकं ॥
मोक्षमार्गव्यवहितं विरं वेथ
नकाराणां गर्भवासस्य वीजे
च परं नरककाराणां पीडयव
द्यागरले भुंक्ते पापी नरायमं
इति च त्रेव १२५ अध्यायः
स्त्रीस्वभावे चरित्रं च आधुन्यं
पापकारकं तानां नास्ति रदो
नास्ति नास्ति कृत्ये विभावना
तेन नारद नारीणां मतीन्वस
पत्न्यते एकवासानथागोरी

श्यामावा वरवर्तिनी मध्यगं
उग्रगत्वा च वयोतीता स्तथा
स्त्रियः सनृपं पुरुषं दृष्ट्वा तं
ति मृत्तिसन्तम स्वभावपयना
रीणां शावस्य मृगा काराणं
इति वाराहे सूर्यप्रतिष्ठानना
माध्यायः अथ विद्यायातो
सनम्यासः स्त्रीणां ज्ञातः ऊचे
लताव्याधीनां भोजनं जीर्णं वा
क्रोधातः प्रगल्भता तस्करस्य
वधोदंडः ऊमित्रस्यात्मभाष
णं पृथक् पाप्या तनारीणां
ब्रह्मणस्यानिमंत्रिता दुर्जनः शि
स्तिनोः दासा दुष्टाश्च पटहाः वि
यः ताडिता मारदं वंति न ते स
तकारभाननाः ज्ञानी याज्ञमे
षतो भुत्यान् वां धवान् व्यसना
गमे सिद्धं चापदि काले च भार्या
च विभवत्तये स्त्रीणां दिग्गामा
द्वारः मता चेव च त्रेणा यदुड
णां व्यवसायस्य कामाश्चाहं
णाः स्मृता न सुप्तेन जयेन्निद्रां
न कामेन स्त्रियं जयेत् न चैव
नै जयेद्दुःखिनमयो न तपां ज
येत् समोसभाजनैः स्त्रियः मे
ये सौधु सरासरेः वस्त्रे स्मनोद
रे माल्यः कामः ॥ ॥ ॥

स्त्री पु विज्ञंभते ब्रह्मचार्येव
वक्तव्यः प्राप्तं मनश्चवेष्टितं
सद्यं हि पुरुषं दृष्ट्वा योनिः प्र
रुष्यते स्त्रियाः सुवेशं पुरुषं
दृष्ट्वा भ्रातरं यदि वा सुतं गुरु
न्वा मित्रकं वाप्यं दृष्ट्वा निस
तते स्त्रियः नयुश्च नायुश्च स
मस्तुभावाः सुतत्रता वेगव
लाधिकं च तोषेश्च दोषेश्च नि
पातयेति नयो दिकूलानि कुला
नि नायः नदीपातघते कूलना
रीपातयते कूलं नारीणां च न
दीनां च सुखन्दललिता गतिः
नारिस्तुष्यति काष्ठानां नाप
गानां मोहोदधिः नांतकः सर्वभू
तानां पुंसो वामलोचना मनो
वकूलाः प्रमदारुपवत्सः स्वले
कृताः वसः प्रासाददृष्टेषु स
गः स्पृष्टुभकर्मणः नदानेन न
मानेन नाज्जवेन न मेव पा नश
स्त्रिणा नशास्त्रिणा सर्वदा विषमा
स्त्रियः इति गारुडे १५ अथा
यः स्त्रीवधनिषेधो यथा अथ
यां च स्त्रियं प्राहुः स्त्रियं चो
निगतेऽपि सत्वे सुसुधिवीपा
तन धर्मं त्यक्तमर्हति इति व
द्विपराणे सयोरुपाख्यानामा

ख्यायः स्त्रीणां मातृदाने अ
स्वातंत्र्यं यथा ततोऽवती
ज्ञाप्यवजानाहं तां पार्थिवान्
न दाते प्राक्ता तथात्मानं स्व
तंत्रानदि योषितः इत्युपक्रम
विष्णुकर्मसता साधीनात्राति
त्रागदाभवत् साकदाविमहार
ण्यसावीभिः परिवारिता जगाम
नैमिषे नामस्वातंत्र्यं कमललोचना
सा स्नातुमवतीणां च अथाभा
गान्त्रेस्वरः सदेवतनयोधीमा
न सुश्रेया नाम नामतः तां
ददाशच तत्तंगी शुभागीं म
दनातरः संहृतः सा सती
प्राह वचनं सत्संयुता अमो
नराधिपसुतो मदनैक कद
र्थ्यते मदर्थं चलमं मेऽस्मत्
प्रदानं सुवृषिणः साव्यस्ताम
क्रवन् वाले न प्रगल्भासि सुंद
रि नस्वातेऽत्रांतवातीह प्रदाने
स्वात्मनोऽनये पिता तवास्ति ध
र्मिष्ठः सर्वशिल्पविशारदः न
तेः स्वयं इति वामनपुराणे
६ अथायः स्त्रीणां मध्ये ग
रुवो यथा मातामही मातला
नीतया मातश्च सोदरा अम्यः

पितामही ज्येष्ठा धात्री च गुर
वः स्त्रीषु इत्युक्तो गुरुवर्गः यं
मातः पितृतो द्विजाः अत्र
वर्तन मेतेषां मनो वाककाय
कर्मभिः पूज्याः पंच विशेषतः
तेषां मायाः पंच विशेषतः
तेषां मायास्तयः श्रेष्ठा स्तेयां
माता सुसृजिता यावत् पिता
च माता च द्वारेतो निर्विकारि
णो तावत् सर्वं परिव्रज्य
पुत्रः स्नातत् परायणः मा
तापिता च सुप्रोक्तो स्नातपुत्र
गुणैर्यदि स पुत्रः सकलधर्मं
प्राप्तयातेन कर्मणा नास्ति
मातृसमं देवं नास्ति मातृस
मे गुरुः तयोः प्रत्यपकारोपि
न कथं च न विद्यते तयोर्नि
त्यं प्रियं कर्मात् कर्मणामन
सागिरा नताभ्या मनवस्तातो
धर्मं मन्यं समाश्रयेत् इति
कौर्मि उपदिभागे ॥ अथा
यः कथमिचारिणाः स्त्रिया
निर्वास्तुतं यथा ह्युतापिका
रामनिलोपि गुमात्रोपसेविनी
परिभूता मयः शय्यावासयेह
मिचारिणी स्त्रीणां मेध्य
ते तज्यत्वेव यथा सोमः ॥
शौचं ददौ तासां गन्धवांश्च
भोगिं पावकः सर्वभक्तित्वं
मेध्या वै योषितो हतः कथि
चारादतो मुदिर्गर्भस्यागोवि
थीयते गर्भमर्हं वधे तासां त
था मदति पातके सुरापी
याधिता देष्टी विदरत्रेया
प्रियमदा भतेया वायथासे
न कृषयो दिभवेन्नहत तस्या
प्रशसा यथा यत्राविरुः हं
दंपत्यो स्त्रिवर्गस्तत्र वदंते नृ
तेजीवति वापत्यो पानान्यसु
पगच्छति सेहकीर्तिमवाप्नो
ति मोदते चोमयासह शुभा
त्यज्येस्त्रतीयांशं दायो ह्यम
राणं स्त्रियाः स्त्रीभिर्भर्तृवधः
कार्यं पव धर्मः परः स्त्रियाः ॥
स्त्रीगमनादकालो यथा वोट
शतं निर्णयः स्त्रीणां तासु शुभा
संविशेत् ब्रह्मचार्येव पर्वणा
याश्च तस्त्ववर्जयेत् पर्वण्ये
त स्त्रियं तमो मया मूलं वव
र्जयेत् ततएव जनयेदेव पु
त्रो गतिवर्जितं यदा कामी
भवेदापि स्त्रीणां वरमनुसर
न स्वराश्रितश्चैव सिधोरत्पा
यते स्तनः भुयगादि ॥

नाभर्त्रादिभिः स्त्रियः पुत्र्या यथा बर्द्धसं आचारं योषवासांतेन
भर्त्रात् पितृजाति शश्वत्तु स्यात्ते स्त्रियश्चलाः सर्वत
सुर देवैः वंधुभिश्च स्त्रियः योता निचयाः पतनांताः समु
सृज्या भूषणाच्छादनाशनेः छिताः स्त्रीनायकेवासनिवे
स्त्रीभिः शश्वत्तु सुरयोः पादव धादि यथा अनायके नव
दनं सदाकार्यं यथा संयतो स्तव्यं वस्तव्यं वक्रनायके स्त्री
पक्षरा दत्ता लुष्टा अघपरास्त्र नायकेन वस्तव्यं वस्तव्यं वा
लवीश्वर्यं शश्वत्तु सुरयोः कुर्यात्तथा लनायके तज्जेद्व्यामसमा
दषोर्वन्दनं सदा प्रेषितभर्त्रेक दे नवमेतत्तत्प्रम्या पकाद
या क्रीडादिकं वक्रनीयं यथा शे स्त्रीजनयित्वान्मुप्याणां
क्रोडां शरीरसंस्कारं समाजो भिया परिजनस्य च अथादये
तु सुवदणंते हास्यं परगृहे तमर्यादाः स्त्रिय स्त्रियंतिभ
यानं त्यजेत्त प्रेषितभर्त्रेक तेषु रतिगरुडे १५ अध्यायः
जेष्टया स्त्रिया सह धर्मकर्म स्त्रियो धन्या यथा योषितः
तुष्टानं कर्तव्यं यथा ज्मेष्टां साधु धन्या स्तास्तभ्यो धन्य
धर्मविधौ कुर्यान्न कनिष्ठां तरोस्ति कः इत्युपक्रमक
कराचन बाहयित्वा निदोत्रे लिः साधितियत् प्रोक्तं मूदः
एत स्त्रियं वृत्तवतीं पतिः आ माधिति योषितः तच्चादभग
दोरेदिविद्वद्वाराननिचैवावि वान साधु धन्या स्येति पुनः पु
लेवितः हिता भर्त्रादिवं ग नः तत् सर्वं प्रोक्तुमिच्छामो
छेदिह कीर्तिमवाप्य च इति नचेदगस्त्य महासुने हेतुको
गरुडे १५ अध्यायः च मुनिभिर्वासाः प्रदसोद मथा
चलस्त्रीणां कलनाशकतयं ब्रवीत् योषितः शुश्रूषांभ
यात्तवात्तलान्त्रा नयः स्त्री तैः कर्माणां मन मागिरा ॥
भेदात्तचमेषुने मे सुसंजनवा ऊर्वती तमकाप्रोति तत्त सा
ज्ञातं वितं दुःखत्रयात्तकरात्प लोकं ततो हिताः नाति।
श्री ब्रह्मशापोतं हालांते ब्रह्म केशेन महता ॥ ॥ ॥

तानेव पुरुषो यथा तृतीयं मतेनमः नाभिः सोऽसु ससद्वा
व्यासुते तेनमया साधित यशमायचतयोदरे हृदयेह
योषिता इति विस्मयगो ६ दयेष्टायस्तनाकाकादकारि
अशो २ अध्यायः वेषणा स्त्री गो ३ तं कंठायेति वैकं ठमास
एतं धर्मी यथा श्रीकृष्णमहि मानन्दकारिणे वामोसं पुष्य
पुरुचः वेषणानामपि यो धर्म चापाय पुष्यवागायदतिगो
स्तत्रोक्तदितपोधनं दाल्प ३ वा नमोः नेगायवे मौलिं विलोला
च यः श्रुत् सक्तमादाय गृह येति च धनं सर्वात्मने शिरस्ते
मेष्पतिवः सदा निष्पद्यते वो ह देवदेवस्य सज्येत् नमः
यचर्यः सतदा न्यात्रा भिकात शिवाय शोताय पाशाकुशाय
देवतानां पितामोच पुण्याहे रायच गदिने पीतवस्त्राय शं
समुपस्थिते गोभूदिराणदानं खचक्रथराय च नमो नाराय
नि प्रदेयानि च शक्तिः ब्रा णायेति कामदेवात्मने नमः न
ललोभो वरारोहाः कार्याणि मः शांते नमः प्रेते नमो रत्येष्टि
वचनानि च यच्चाप्यन्यद्वेन येनमः नमः पुष्टेनमस्तुष्टेन
सम्यगुपदेत्यामितत्वेतः मः सर्वाद्यसंपदे पर्वसेष्ट्य
विचारेण सर्वाभिः रनुष्टेयं गोविंद मनो गोत्मान मीश्वरं
तत्पुनः संसारोत्तराणां यत्तं गंधे मालैस्तथा धूपैर्नैवे
मेतदेदविदो विदुः यदा सूर्य येन च भामिनी तत आह्वय
दिने हस्तः पुष्पो वाय पुनर्व धर्मज्ञे ब्राह्मणे वेदपात्रगं ॥
सः भवेत् सर्वोषधि स्थानं सम्यग्गंगा वयंते सज्यगंधधुपा
उः नारी समाचरीत् तदा पंच चूनादिभिः शालेयतगुलम
शरस्यायसत्रियात्तु मिष्यते स्म्यं चतपात्रेण संयुते तस्मै
अर्चयेत् पुंडरीकाक्ष मनोगत्या विप्राय सादयान्नाथव श्री
वकीर्तनैः कामाय पदोसं पू यतामिति यद्येष्टाहारयु
ज्यं जंवे वै मोहकारिणे मेघ् कृत्स्नमेव हि जसत्तमं र
कद्वर्पनिधये कति श्रीति ॥॥ त्वर्थं कामदेवोऽयमिति वि
नेन धार्यता ॥ ॥ ॥

यडपरिच्छति विप्रेन्द्रस्तत्तत्
 ऊर्ध्वान्न विलासिनी प्रवमादि
 त्ववारेण सदा तद्वतमाचरेत्
 तदुलप्रस्यदानेन वावन्मासां
 स्वयोदश तत्तत्तयोदशमासि
 संभ्रामे तस्य भाविनी विप्रस्यो
 पकरे युक्ता शय्या दद्यावि
 लताणां सोपधानकविष्णु
 मां स्वास्तरावरणं शुभा दी
 पिकोपानद छत्रं पाडकाम
 नसंयुतां सपत्नीकमलेकस्य
 हेमसूत्रां गुलीयकैः सुमव
 स्त्रैः सकटकैः धूपमाल्यानुलेप
 नैः कामदेव सपत्नीक गुडक
 भोपरि स्थितं ताम्रपात्रासनगतं
 हेमं नेत्रपटावृतं सकास्यभा
 जनोपेतं मित्तदंडसमं वित्तं
 दद्यादेतेन मंत्रेण तथैका
 गां पयस्वितां यथांतरं न
 पृथगामिकां केशवयोः स
 दा तथैव सर्वकामाप्तिरस्त
 विज्ञोमदा मम यथानका
 मिनी देहात् प्रयाति तव केशव
 तथा ममापि देवेश परीरे त्वं
 रुप्रभो तथा च कांचनं देवं प्र
 तिगृह्यद्विजोत्तमः कोरात्
 कस्मा अदादिति वैदिकं मंत्रं

मीरयेत् ततः प्रदक्षिणीकृत्य
 विसृज्य द्विजसूतमे शय्यासना
 दिकं सर्वं ब्राह्मणस्य गृहं नय
 त ततः प्रभृति योऽप्योपि शय्यार्थं
 गेहमागतः सामान्यं सूर्यवा
 रेच संसृज्यो भवेत्तदा एवं
 त्रयोदशं यावत् मासमेकं
 द्विजोत्तमं तर्पयौत यथाकालं
 प्रोषितेऽयं समाचरेत् तद
 वृत्ता रूपवत्तं यावदस्यागमे
 भवेत् आत्मनोपितया विज्ञे
 गंभस्तनकराजसे देवं वामा
 नुयं वास्याडुपरागेण वाततः
 साचारानिष्ठशो यथाशक्त्या
 समाचरेत् पतङ्गः कथितं स
 म्यामवतीनां विशेषतः सुध
 म्नां यं यतो भाव्यो वेषणानामि
 ह सर्वदा पुररुतेन यत् प्रोक्तं
 दानवीशु पुरामया तदिदं सो
 प्रतं सर्वं भवतीष्यपियुज्यते
 सर्वपापप्रशमन मनेतफल
 दायकं कल्याणिनीनां कथि
 तं क्रूरध्वं च वरानना करोति
 याशेष माविड मेतत्त कल्याणि
 नीमाधवलोकमेस्या सा सुनि
 जितादेव गतीरशेषै रानन्दकृत
 स्थानमुपेति विसां तपोधनः

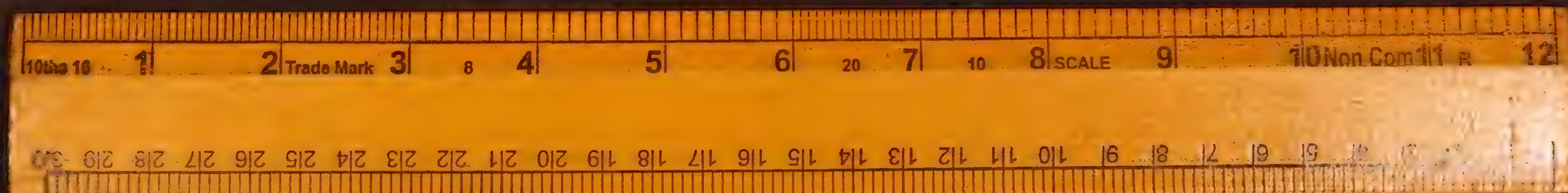
सोपमिधाय चैतदनंगदान वाष्पादकं च समधु पीतमं
 व्रतमंगनानां स्वस्थानमेष्ट्य गतस्य वै पापयोगस्य संता
 नताः समस्त मित्यं करिष्यन्ति पवित्रं कुरुते शिव कद
 चवेदयोने इति मत्त सपरातोः लीलिजुचं पीते पिष्टा तदुल
 नेगदानव्रतं ६६ अध्यायः वारिणा स्त्रीणां चैव महादेव
 स्त्रीरोगनाशकाद्योषधं यथा रक्तस्त्रावदि वाश्चेत् चतत
 हरिरुवाच एकं पुनर्नवाम् स्त्रारुद्रलाता पीता ह्रीरेण
 ले अपामार्गस्य वा शिवसर वैसद मद्रं हरते रोगं नात्रका
 सं योनिवित्तिसं वरंगस्य व्य र्था विचारणा द्विजयष्टी त्रिक
 यां हरेत् प्रसूतिवैदनां चै इकं चूर्णं पीते हरेच्छिव तिल
 व तरुणां नां व्यथां हरेत् क्राथेन संयुक्तं रक्तगुल्मं हि
 भूमिज फोडमूलं वै शालि यादृक् जसमस्य निवृद्धं च तरु
 तं तुलवारिणा समादं दुग्ध णीनां महेच्छर रक्तोत्पल
 पीतं स्यात् स्त्रीणां वक्रपय स्य वै कन्दं शर्करां स्त्रीणां धार
 स्करं रुद्रेन्द्रवारुणी मूललेपा येत् गर्भपातने रक्तस्रावस्य
 त स्त्रीस्तनवेदना नश्येत् चत नाशः स्यात् शीतोदकनिसे
 विपकाचकायां वल्गुतपालि वनात् पीतं त कोजिकं रुद्रक
 काभतितासामहेशानयोनिः शितं शरपुंलया हिं गुमैधवसं
 मूलं विनाशयेत् प्रलेपिताका पुक्तं शोचं स्त्रीणां प्रसूतिकु
 रवेलमूलेनैव विनिर्गतायोनिः त मातुलंगस्य वै मूलं कटिवं
 प्रवेशमायाति नात्र कार्यवि प्रसूतिकृत अपामार्गस्य वै मू
 चारणा नीली पटोलमूलानि लेयोनिस्पेच प्रसूतिकृत अ
 माज्यानि तिलवारिणा पिष्टा पांमार्गस्य वै मूले गर्भवत्या
 येषां प्रलेपो वैज्जाला गर्भगरो स्तनामतः उत्पाद्यामाने स
 गमुत् पाठामूले रुद्रपीते कलेपत्रः स्यादस्यथा सता
 पिष्टं तं तुलवारिणा पापयोग अपामार्गस्य वै मूले नारीणा
 हरं स्याच्च कृष्णानेतथैव च ॥ शिरसि ॥ ॥

स्थिते गर्भभूलं विनश्येत्तना स्त्रीविदं क्री योनिः इति जहा
त्रकार्याविचारणा कष्टरम धरः नारीलक्षणं च ॥
दनफलं मधुकैः एवितः शिव स्त्रीचोरः पुं कामुकः नत य
योनिः शुभः स्याद्दृष्ट्या पुव र्णीयः रतहिंउकः २ इतिवि
त्ताः किं पुनर्देर मायसवि कोडशेषः नारीहर्तरि त्रिभि
दलानेव विनयाणा महेस्त्र स्त्रीजितेपरीमात्रेण सर्वे पु
हृत्तभावित शुक्राणिपयसा णं प्राणपति नभूमो पात
साधितानिचै समधायपयोमि की पापात् पापिनो स्त्रीजि
शु भतयिता कामयेत् स्त्री तात् परः इति ब्रह्मवैवर्ते
णां शानं महादेव तत्तत्तत्तत्त यः स्त्रीता स्त्री स्त्री तं स्त्रिया
त्रसंशयः रस श्रेष्ठेतेतेनगं भावः इत्यर्थे तत्प्रत्यय आप
यकेनशुभोभवेत् त्रिफलोद प्रत्ययाभ्यो निष्पत्ता ॥
संष्टो वलकृद्गतगाद्रवेत् स्त्रीधनं क्री स्त्रीस्त्रोपरी
दुग्धं वितयमाषेयु शिर्वी ॥ भूतयनं तत्तद्विधं यथा अ
वीजैशुसाधितं अयामार्ग ध्याम्यधावादनिकं भर्तृदा
स तैलेन पीतं स्त्रीशतका यंतयेवव भ्रातृदत्तं पितृभ्या
मकृत इति गारुडे १५६ च यद्विधं स्त्रीधनं स्त्रुतं इति
अध्यायः दायभागधृतनारदवचनं ॥
स्त्रीगवी स्त्री येनुः गारु तिभाषा तत् पर्यायः नवा २
निलिपा ३ रोहिणी ४ इति अथ स्त्रीधनं तत्र कात्यायनः
त्रिकोडशेषः ॥ प्राप्त शिल्पेस्तयद्वि तं मीता
स्त्रीयोयः पुं प्रत्ययः इति चैवयदन्यतः भर्तुः सास्यं
केचित् भवेत्तत्र शेषं त स्त्रीधनं स्त्रु तं अन्यत पितृ मातृ भर्तृ
स्त्रीवित्तदारी पुं शोभोजनः कृतव्यतिरिक्ताय्यलदं ॥
इति त्रिकोडशेषः नारीम शिल्पेन वायद जितं तत्रभ
नोदारिणित्रि ॥ ॥ तैः स्त्रातंयं ॥ ॥

नेनस्त्रिया अपि धनं न स्त्रीय न्यस्यावरं देय मेव अन्यथायथे
नेअस्त्रातेज्ञात् पतद्वयानिषि हं स्यावरेषुपि इति कात्यायने
क्त धने स्वत्वे स्त्रिया एवदानाय त्ते विरुद्धाते कल्पतरुरन्नाक
धिकावात् मत्र विसू पत्यो जीव रयोः कात्यायनः अपकारकि
नियः कश्चिदलंकोरो धृतोभ यायुक्ता निलेजा चाधनाणि
वेत् नतेभनेरुदायादाभनमा नौ व्यभिचाररताया च स्त्रीधन
नाः पतिंति ते पत्युरदत्तेः नचसाहेति याज्ञवल्क्यः उभि
पि तदवृत्तया परिहितोःलं दोधमकार्येवा व्याधो संप्रति
कारस्तावतेवभार्यायाः स्त्री रोयके गृहीतं स्त्रीधनं भर्ता
यो भवतीति मेधातिथिः नाकामो दातुमहेति संप्रति
कात्यायनः ऊढ्या कन्यया रोयकेभोजनानावरोयकारि
वापि पत्युः पितृरददेःथवा णपुनर्मर्णादिके अन्यत्र तृका
भर्तुः सकाशात् पित्रोर्वाल न्यायनः नभर्तानेवच सुतो
कं सोदायिकं स्त्रुतं सोदायि नपिताभ्रातरोनच आदानेवा
कं धनं प्राप्यस्त्रीणां स्वातेअमि विसर्गे वा स्त्रीधनेप्रभविस्त्वः
प्यतेयस्मान्दानृशंसार्थं तैर्द अथस्त्रीधनाधिकारितः दे
नैतत् प्रजीवने सोदायिकेस् वलः सामान्यं पुत्रकन्यानां
दास्त्रीणां स्वातंयं परिकीर्ति स्त्रायां स्त्री धनं विडुः अम
ते विक्रये चैव दानेच यथेष्टे जायां हरेद्रत्नो माता आ
स्यावरेषुपि सदायेभ्यः पितृ तापितापिवा अत्र हनुनिर्दे
मातृभर्तृ कलसंवंधिभ्योल शीत पुत्रकन्ययो स्त्रत्याधि
वं सोदायिकं आनृशंसमने कारः अन्यतराभावे अन्यत
सुयं नारदः भर्तामीतेः पि रस तदुनं पतयो रभावे ऊढा
तत् सायथाकामसुश्रीयाद याउदितः पुत्रवत्याः संभावित
यावास्यावराहते भर्तृदत्तविशे पुत्रायाश्च तस्याधिकारः स्त्र
षणात् भर्तृदत्तस्यावराहतेः पुत्रवृत्तरेण यावत्पे सपिडीक
एतद्व्यत पितृभ्यः प्रदीयते

अथतस्त्रियेत
स्त्रियेतः

सर्वेषां हरा माता इति धर्मेषु
निष्पद्यः इति शाताभपोक्त
तद्गोपपतिपिउदानसंभवा
तथा च नारदः पुत्राभावेन
उदिता तत्पसंज्ञानदर्शनात्
अतएव यत्तादृश उदित्रभा
वे योत्राधिकारः होहित्रोपि
हसत्रेन संतारयति योत्रवत्
इति मनुवचने होहित्रे योत्र
धर्मातिदेशात् पुत्रेण परि
णीत उदित्रवोधाद्यथकपुत्रेण
वाध्य उदित्र पुत्रवास्य न्याय्यता
त एव तदभावे योत्रः तद्गोप
पिउदानत्वात् तदभावे वंध्या
विधवयो मातृधनाधिकारः त
योरपितत् प्रजात्वात् तदभावे
तुभंता तच्च नपितृमातृदत्त
यनविषयं तत्र भ्रातरधिकारा
त् तथा च वृद्धकात्यायनः पितृ
भ्रातृवैव यद्वत्त इदित्युः स्यात्
यनं अग्रजाया मतीतायां भ्रा
तृणामित्सर्वदा मातुः परिण
यनकाललक्षणे पुत्रसत्वेपि क्र
मेण तूष्णे उदित्रो रेवा
धिकारः मातुः परिण
यं स्त्रियोभनेरत्रिति वशि
ष्टाक्तेः स्त्री ध॥ ॥

ने उदित्राणा ममत्ताना ममतिहि
तानां चेति गोत्रमवचनेन मथ
ममप्रज्ञानामवाग्दत्तानां तद
भावे तमतिहितानां वाग्दत्ता
नां गोत्रदर्थे नञ् तदभावे च
कार ससृष्टिताना मूढानां स्त्री
यनं उदित्राणा मिति सामान्य
तः प्रायक्तत्वात् अग्रजाया मि
त्यादेशात् क्रमार्थत्वेनोपसंहा
रार्थः त्वात् व्यक्तमाह मनुः मा
तृ योत्रकं यत् स्यात् क्रमा
रीभाग पवसः इति योत्रकप
दं युमिश्रणो ह्यस्यात् सिद्धं
मिश्रता च स्त्री पुंसयो विवाहा
द्ववतियदेतत् ह्यदयंतव तद
स्तस्वरूपं मम यदिदं ह्यदयं मम
तदस्तस्वरूपं तव इति मंत्रलि
गात् योत्रकं तदिति वाच्यं
ति मिश्राय समुक्तधृतातेयो
त्रकं योत्रकमपि साधु परिण
यनकालः परिणयनं पूर्वापरी
भूतकालः स च वृद्धारंभ पत्यमि
वादनात्तो विवाहत्वे विवृतः
यत्तु मनुवचने स्त्रियास्तयद्वे
द्वितेपि त्रादत्ते कथंचन ब्राह्म
णात्तद्वरेत् कस्यानदत्तस्य बाभ
वेत् इति तत्पि त्रादत्तमिति विशेष
णम्

द्विवाहसमयादप्यादपितृद वक्रमदर्शनात् सर्ववचने मा
तृकस्याया एवेत्येतदर्थं ब्राह्म ना पित्रो रित्यत्र पाठक्रमेणा
नीपदेत् कस्यामात्रपरं यद्वा धिकारो न तद्वन्निर्देशात् स
तत्रियादिस्त्रीणा मनपत्यानां सृष्टितेन वृहस्पतिः मातृस
पितृदत्ते यनं सपत्नी उदिता सामातलानी पितृव्यस्त्री पितृ
ब्राह्मणीक्या हवेत् न पुनर स्वमायाः पूर्वजन्तो यमात् ॥
प्रजस्त्रीधने भर्ते रिति वचना त्याः प्रकीर्तिताः यदासा मोर
वकाशः इति वचनार्थः तद सोनस्यात् सुतो दोहित्र एव
भावे पुत्राधिकारः उदित्राणा वातनसुतो वा धनं तासां स्व
मभावेन रिक्त्य पुत्रेषु तद्वे स्त्रीयाद्याः समाप्नुयुः जोरस
त इति मनुवचनात् एवं पुत्रा पदं कन्या पुत्रोभयपरं सुत
धिकारात् प्राक् होहित्राधिका इति सपत्नीपुत्रपरं सर्वासा
रविधायकवचनोभराण्येतदि मेकपत्नीयमेकवेत्तु विणीतवेत्
षयकाणि पुत्राय भावे तत्रा त्रिणा प्राह पुत्रवती मनुः इ
स्यादिपंच कविवाहकालीन ति मनुस्मृते एकपत्नीयामिति
स्त्रीधने भर्तेः आसुरादित्रयवि एकः पतिर्यासांताः न तस्य त
वाहकालीनं तमातुः तदभावेपि पदसौरसविशेषां वैयर्थ्यात्
तः यथा मनुः ब्राह्मदेवाधेगा सपत्नीपुत्रसद्भावे स्वस्त्रीयाद्य
यव प्राजायतेषु यद्वनं अती थिकारापत्तेश्च तत्तस्य इति यो
ताया ममजाया भर्ते रेव नदि व्रसपत्नी योत्रपरं न तदोहित्रपु
यते यत्तस्याः स्यात् यनं दत्तं त्रपरं तस्य स्वभोग्य भर्ते पिउदा
विवाहे स्यात्सुरादिषु अतीता नाधिकारात् अत्र प्रायक्तान्
या ममजायां माता पित्रोस्तदि सारात् होहित्रपर्यान्नांतर
यते कन्याधनाधिकारे क्रम मेव सपत्नीपुत्र तत् पुत्रयो र
माह वोधायनः रिक्त्यं सृता धिकारः न त्प्रायक्तभर्तादि
याः कन्याया गृहीषुः सोदराः पितृपर्याताभावेः पीतिवाच्यं
स्ये तदभावे भवेन्मातृस्त्वदभा भर्तादी ॥ ॥
वे भवेत् पितुः ॥

नां यन्निभोग्य पार्वणपिंडदाना
नधिकारात् तस्मादेतेषां स
पत्नी पौत्रांतानां तत्सुतो
वेति वाणहससुचितानां सा
मान्यं पुत्रकन्यानां सतां
स्त्रीधनं विदुः अग्रजायां हरेत्
भर्ता माता भ्राता पिता पिता ३
निदेवसोक्तानां भर्तादि पितृ
पर्यंतानां वाभावपवसतस्य
पिष्टाशुरभ्रातृस्यसुरादिषु स
स्त्रीयाया इत्यनेन भगिनीसुत
भर्ताभगिनेय भर्तापेष्टकनिष्ठो
मय्यूप भ्रातृसुत स्वभ्रातृपु
त्र जामातृ देवराणां मातृसुता
दियने अधिकारः अनन्यगतेव
चनात् त्रयाणां सदकं कार्यं वि
शुषिंडः प्रवृत्तते चतुर्थः संप्रदा
तेषां पंचमो नोपपद्यते इति
दासभागप्रकरणीय मत्तस्म
तेः पिंडदोऽंशहरे इति याज्ञ
वल्कीयात् मातृतन्याः प्रकी
र्तिता इत्यनेन स्वस्त्रीयादीनां
पुत्रत्वज्ञापनेन एकप्रयोजन
कत्वात् मातृलो भगिनेयस्य
सस्त्रीयो मातृलस्य च स्यसुर
स्यसुराद्येव सास्यमातामहस्यव
पतेषां चैव भार्याभ्यः ससमी ॥

तः पितुः स्तया पिंडदानेन क
न्यमिति वेदविदां स्थितिः
इति शास्त्रातवेचनात् पिंडदा
नविशेषेणैव घण्टामेया मयि
कारक्रमः प्रतिपत्तव्यः पाठक
मादयक्रमसवलवत्तत्त अन्य
द्या सर्वशेषे देवराधिकारे महा
जनविशेषः स्यात् तत्र प्रथमं दे
वरः तत् पिंडतद्भृत्पिंडतद्भृत्
देवपुरुषत्रय पिंडदत्तात् सपि
उत्वाच्च भ्रातृस्त्रीधने अधिका
री तदभावे भ्रातृस्यसुर देवर
योः सुतोतत् पिंडतद्भृत्पिंड
तद्भृत्तद्देव पुरुषत्रय पिंडदत्ता
त् सपिंडत्वाच्च तयोर्भावेत्त
सपिंडोपि भगिनीपुत्रः तत्
पिंडतत् पुत्रादेशे तत् पित्रा
दित्रयपिंडत्वात् तदभावेभर्ता
भगिनेयः पुत्राद्भृत्तद्देवत्वे
न तत्तस्यान पातिनो रपि भगि
नीपुत्रभर्ताभगिनेययो स्तथे
वलावलस्यन्यायत्वेन तद्भृत्
देवपुरुषत्रय पिंडदत्तात् तत्
पिंडदत्तात् तद्भृत्पिंडदत्ताच्च
मातृला नीधने अधिकारी तद
भावेभ्रातृपुत्रः तत् पिंडतत्पु
त्रादेशेनत् पित्रादिपिंडयदत्तात्
पितृ ॥

सुसर्धने अधिकारी तदभा स्त्रीपुंथमः पुं स्त्रीपुंसयोर्व्यव
वेद्यसुरयोः पिष्टदानात्तत्ता हाः स च अष्टादशविवादप
मातास्यसुधने अधिकारीति हांतगत विवादविशेषः यथा
क्रमः सुस्त्रीयाया इति अधि स्त्रीपुंथमो विभागस्य युतमा
कारिमात्रपरनपाठिकक्रमपरः स्य मेवव पदान्याष्टादशेता
पषाषण्णा प्रतिस्विकोक्तानाम् निव्वद्वारस्थिताविह इति
भावे सपिंडानेत्येतां स्यसुरा नवे प अथायः तद्विवरणे
दिवदधिकारी नचसपिंडाभावे यथा पुरुषस्य स्विष्टास्येवथ
मातृसुतेति वचनेवाच्ये अस्मि मेवमेति तिष्ठतोः संयोगे
त्रधिकारिगणाने देवर तत् विप्रयोग च धर्मान् वतामि
सुत भ्रातृस्यसुर सतानाम् शास्यतान् असत्तेत्राः स्विः
धिकारज्ञापनादासत्रतरस्यर काय्याः पुरुषैः स्वेदिवाशिणं
भ्रातृस्यसुरादेः परित्यागा विषयेषु सजंतः संस्थाप्या
दिति इति दायतत्वे ॥ आत्मनोवशे पितारतति को
स्त्रीधर्मः पुं क्रतुः तत्त प मारे भर्ता रतति यौवनेरतं
न्यायः व्य २ आर्त्तवं ३ रत्तः निस्पतिरे पुत्रान स्त्रीस्वातेत्र
५ इति हेमवन्दः ॥ महेति कालेऽदातापितावा
स्त्रीधर्मिणी स्त्री क्रतुमती चो वाच्यश्चानुपयन् पितिः
इत्यमरः अस्य विवरणं रजस्य मृतेभर्तारि पुत्रस्त वाच्योमा
ला शब्दे द्रष्टव्यं ॥ तुरतिता सूक्ष्मेभ्योऽपि प्रसं
स्त्रीधनः पुं पुरुषः इति जटा रोभ्यः स्त्रियोरस्य विशेषतः
धरः दृष्टो हि क्रल योः प्रोक्तमा
स्त्रीपरः पुं पित्राः कामुकः चहेषु रवतिताः इमे हि स
इति केचित् वेवर्णानां पश्यन्नायमसु
स्त्रीपण्यपत्नीवी पुंसंभोगा त्तमं यतते रतित्वं भार्या
धर्मन्यस्तेस्त्रियंदत्तात्तद्वनोपजी भर्तायो दुर्वला अपि स्यां म
वी इति महाभारते दानधर्मः स्मृतिं वदित्तं च कल मा ॥

वेतिपं वीं जं परपरिग्रहे सु योनि गरीयसी क्रि - सुपा
 यो रपी - एधिवी भार्या मातेतद्वीजार्थं यत् प्रदीय
 सर्वविदा विदुः स्थाणाल्लेद ते तस्मै भगिनो दृष्टोवी
 साकेदार माऊः शल्पवलोम जी तेत्रिक पवच ओषवा
 गः पतावानेव पुरुषो यजा ताहते वीजं यस्य तेत्रे प्ररो
 यास्माप्रजेति ह विद्याः प्राकृत हति तेत्रिक सैव तद्वीजेन
 थाचैतत्ताभर्ता सास्त्रतो गना वमलभते फले पषयसो
 ननिष्कयविसर्गाभ्यां तर्ह्यर्भा गवास्यसदासु पूजाविक
 र्थाविमुच्यते एवंथमं विजा सच विदंग महिषीणां च वि
 नीमः प्राक् प्रजापतिनिर्मि लेषः प्रसवं प्रति पतदः सा
 ते सकृदंशो निपततिसकृत् रफलात्तवीज योमोः प्रकी
 कम्पाप्रदीयते सकृदाहददा र्जितं अतः परं प्रवत्समिषा
 नीति जीणेतानि सतां सकृत् पितो थममापदि श्रुतैरे
 यथा गोः श्योष्टदासीं शुमदि सभायां या गुरुपत्युज्यस्य
 ष्यजाविकासुच नोत्पादकः सायवीयसस्तया भार्यास्तु
 प्रजाभागी तथेवाभ्यां गनास या ज्येषुसास्मता ज्येष्टाय
 पि ये तेत्रिणा वीजवतः पर वीयसोभार्या यवीयान वा
 तेत्रप्रवापिणः तेवेषस्य सजात प्रजस्त्रिपंपतिनो भवतो गत्वा
 नलभते फले क्वचित् यदम नियुक्तावप्यनापदि देवराहा
 गोषु दृष्टभो वतसानां जनये सपिडाहा स्त्रियासम्पुनियु
 ल्लतं गोमित्रा मेव तेवत्सामो क्तया प्रजेमिताधिगतवा सु
 चेस्कृदित माषं तथेवाहैत्रि तानस्य परितये विधवाया
 णो वीजं परतेत्र प्रवापिणः नियुक्तस्तृतातो वायवतो
 ऊर्वति तेत्रिणामर्थं नवीजी निशि एकमुत्पादयेत् पु
 लभते फले फलेत्वनमिसंधा त्रै नहितीयं कृष्यचन द्वितीय
 य तेत्रिणा वीजिनं तथा मेके पजनमन्यते स्त्रीपुनहिदः अ
 मयत्त तेत्रिणामर्थं वीजा निवृत्तनिषोगार्थं यषणे तो थमतस्तयोः

विधवायां निषोगार्थं निवृत्ते कस्यां पुन दंयात विचतणाः
 न यथाविधि पुरुवच्च सुषा दत्ता पुनः मयत्तन् दिमात्रो
 वचवर्तेयातां परस्परं नियुक्तौ ति पुरुषानृतं विविचत प्रति
 योविधिं हित्वा वर्तेयातां तौ गृह्यापित्यजेत कस्यां विगदि
 मतः तादुभोपतितौ सतांस्तु तां व्याधितो विप्रदुष्टो वाञ्छ
 यागगुरुतन्मो नान्यस्मिन् वि ना चोपपादितो यस्तु दोषव
 धवा नारीनियोज्या हितानि ती कस्या मनात्वा योपदये
 भिः अन्यस्मिन्दिनियुजानाथ त तस्य तद्विषये कुर्यात् क
 र्म हस्यः सनातनः नोहादिके न्यादात्त डेरात्मनः विधाय
 शु मंत्रेषु नियोगः कौर्त्तयेक हतिभायायाः प्रवसेत् का
 चित् नविवादविधावुक्तविध यवाचरः अहति कर्षिता हि
 वावेदनं पुनः अयं द्विजे हि स्त्री प्रदुष्यत स्थितिमत्यपि
 विद्वद्भिः पशुधर्मा विगर्हितः विधाय प्रोषिते वृत्तिज्यीवेति
 मनुष्याणामपि प्रोक्तो वेणोरा यम मास्थिता प्रोषिते त्वविधा
 ज्य प्रणासति समहो मखि येव जीवेद्विष्ये राहितेः
 ला भुजन् राजर्षिः प्रवरः पु प्रोषितो थमकार्याध प्रती
 रा वार्त्तानां संवरं चक्रे कामो स्तोष्टो नः समाः विद्याधं षट्
 पदतवेतनः ततः प्रभृतियो यशोः धं वाकामाधं जीस्तव
 मोदात् प्रमीतयतिको स्थियं तस्यान संवत्सरं प्रतीतेन
 नियोजयत्यपत्यार्थं तं विग हिषंतो योषितं पति ॥
 र्दंति सायवः यस्याम्रियेन ऊर्द्धं संवत् सगज्जेनां रायं ऊ
 कस्यायावाचा सत्येकनेपतिः ला न संवसेत् अतिक्रोमन्
 तामनेन विधानेन निजोवि प्रमत्तं यामत्तं रोगा तमेव वा
 नेत देवरः यथाविध्यमिग सात्रीन् मासान् परित्याज्याः
 मेनां सुक्तवस्त्रां सुविब्रता विभूषणा परित्युदा उक्तं
 मिथो भजेदाप्रसवात् सकृत्स पतितं स्त्रीवमवीजं पा
 कृतातो नदत्ता कस्यचित् ॥ परो गिणं नत्तागोः स्ति ॥

द्विषेत्पुंय नवदायापवर्जनं सैक्यादसाय्यादिथि काममा
मयपाः साधुवृत्ता च प्रतिकु मरणातिष्ठेदुग्दे कयत्तम
लाच याभवेत् व्याधिता साधि नपि नचैवेनां प्रयच्छे नृणा
वेतव्या हिंसाधेयौ चमवेदा व हीनाय कर्हिचित् श्रीणिव
द्याष्टमेः धिवेद्यादेदशमन्तम धीगपुदीहेन ऊमायत्तमती
नमजा पकादशे स्त्रीजननीम ऊहेते कालारेनस्माद्विदेन
य स्तप्रियवादिनी या योगिणी मरुशंयति अदीयमानाभ
स्यान्तु दिता संपत्रा चैवशील मार मधिगच्छेदयदिस्ये नै
तः सानुज्ञायाधि वेतव्याना नः किं चित्वात्रोतिनचंसाधि
वमान्या च कर्हिचित् अधि गच्छति अलंकारं नाददीन
वित्रातु या नारी निर्गच्छेदुषि पित्र्येकस्या सयंवर मातृ
ता गृहात् सामयः सत्रिरोह कंभ्रातृदत्तं वा स्तेनास्यात्प
व्यात्याया वा ऊलसत्रियो म दितंदरेत् पित्रेन दद्यात्तुल्यं
तिषिद्धा धिवेद्यात्तमयमभ्य त कस्या मृतमती हरन् सहि
दयेष्यपि प्रेतासम्पत्तं गच्छे स्वास्या मतिक्लामेदत्तं नोप्रति
हा सा रंजा हसलानि षट् रोधनात् त्रिंशदुर्षावदेत् क
यदि सास्यापराश्रेव विन्देत्ने यो सुयो डादपावाधिकौ अ
योषितो हिजाः तायां वारंक्र एवर्षाः एवर्षावाधर्मासीद
मेणोवत्येष्ट एजाच वैश्वमच ति सत्वरः देवदत्तोपतिर्भाष्या
भजः शरीरमुग्रं धर्मेका विदते नेच्छयात्मनः तांसा
यंचनैति कं स्वाचैवकुर्यात् धीं विभृयात्रित्यं देवानाप्रिय
सर्वेषां नात्यजातिः कथंचन माचरन् प्रजनार्थं स्त्रियः सु
यस्त तत् कारयेन्मोहात्सु षाः संतानार्थं चमानवाः न
जात्या स्थितयान्या यथा ब्र स्मात् साधारणो धर्मः श्रुतो
लागाचंद्रातः सर्वदृष्ट स्तथै पत्न्या सहोदितः कन्यायां दत्त
तमः उत कृष्टायाभिपूजयव मुक्तायां म्रियेत यदि मुक्त
रायसदृशायच अग्रामामपितोत दः देवराय प्रदातव्या यदिक

मानमयते आददीन नष्ट रः द्विवचनांतोः यं स्त्रीसर्वः पुं
द्रोपि मुक्तं दुहितरं ददत् स्त्रीजितः शनिमहाभारतेदान
मुक्तं हि गृह्णन् ऊरुतेच्छेत् धर्मः स्त्रीप्रियः पुं आसृष्टः
दुहितविक्रयं एतत्तुनपरेच इति त्रिकोडशेषः नारीप्रियद्र
कृत्रीपरेज्ञातसाधरः यदस्य वेति
ए प्रतिकाय पुनरन्यस्यदीय स्त्रीसावपः पुं दोहलः इति
ते नांशुमुमजातेनत राजनिर्वहः ॥
पुर्वेषुपिहितमस्य मुक्त स्त्रीरजने स्त्री तां हृतं इति
संज्ञेन मूल्येन छत्रं दुहित केचित्
विक्रयं अत्यान्यस्यावभिचा स्त्रीरोगः पुं नारीणामामयः
रो भवेदामरणातिकः पृष तस्यचिकित्सायथायन्तंरि
धर्माः समासेन ज्ञेयः स्त्रीपु रुवाच स्त्रीरोगादिविकित्सा
सयोः परः तथा नित्यंयने तवत्येष्टश्रुततांशुणा योनिया
यातां स्त्रीपुंसो तृकृताक्रियो पत्त सभूषिष्टं शस्यते कर्म
यथा नाभिचरेतां तोविपुक्ता वानजित वचोपकंचिकाजा
वितरेतरं पृष स्त्री पुंसयोरु तीकुला वृषकर्मधवे अज
क्तो धर्मा वोरतिसंहितः आ मोदा यवतारं वित्रकं शकंरं
पद्यापत्यमति श्रुदायभागं वितं पिष्टालोडपलायेष्टावा
निबोधत इतिमानवे ६ दयेष्टतभजितं योनिपाश्या
अध्यायः ॥ निं ह्यद्रोग गुल्माशौविनिवृ
स्त्रीपुंसलक्षणं स्त्रीस्त्रीपुंस तये वदरीपत्रसंज्ञेपात् यो
योर्लक्षणं चिह्नं स्तन समश्चा निभिन्ना प्राशाम्याति लोभुं
दिदृपयस्यांसा इतिभरतः तत् तंवीफलातेपोयोनिराशौकंरं
पद्यायः पाप्मो २ इत्यमरः स्त्री तिच पंचपलवशासकंमाल
पुंसो पुं स्त्रीपुंसयोर्पुंसेतत्प ती ऊसमेष्टेन रविपक्रमस्
र्यायः मिथुने २ हस्ते ३ इत्यम ग्यारा योनिगन्धविनाशने अ
सुगंधारास्थाने ॥ ॥ ॥

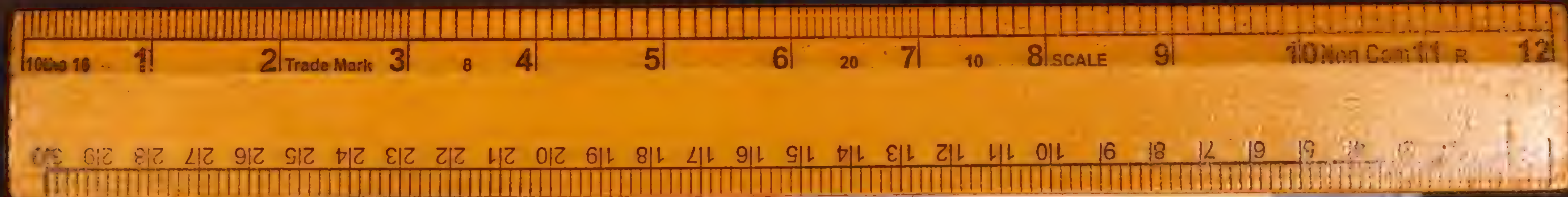

असुखाया इति चपाठः सका
निकं जवायुषं सुष्टं ज्योतीषा
तीदले हवीपिष्टं च संप्राप्यवनि
तानातेवलभेत धात्रोजनभा
भयाहूतं तोयपीतं यदाभवे
त यदाभवेदित्यत्र नोहरेदिति
त्रेजोहरेदिति च पाठः सड
ग्यालसाणा पीतोतस्या ह्यु
त्रदा सतो दुग्धस्या ह्युक्तं वा
लमस्यगन्धव पुत्रदा वन्या
पुत्रलभेत पीत्वा चनेनवोषके
शरे ऊष काशोरुवकाणाम्
ले गौक्षरकस्य च दुग्धं चैवणि
तायुक्तं गर्भिण्याः मूलवत
परं पादालांगलिहिंहास्यमसु
रु कटनेः पृथक् नाभिवस्ति
भगालेपात् सवे नारीप्रसू
यते सूताया रुद्धिरोवस्ति
लेवेमन्दसंज्ञितं यवुक्षरं पिवे
त्तत्र मस्तनोत्तोदकेन वा ऊ
षामूलोक्तं कायः सान्यः सु
तिरुजापदः शालितं दुल्लु
गितं मडुगं दुग्धकृद्भवेत्
विदारिकसमरसं मूले कापी
मज तथा यात्रीसुखविशुद्ध
ये मूत्रसुषरसायनी कृष्टा व
चामया ब्राह्मी मधुरी लो ॥ ॥

दसपिष्ठी वर्णासुः कोतिजन
ने लेहं वाले मदा पयेत् स्य
न्याभावे पयस्यागं गव्यं वा
तडुगणं भवेत् सस्तु मूठी
विषा वाला कटजा चातिमा
रुत व्योषं मधु मानलंगं हि
क्वाछुर्दिति वारणं हृष्टेन्द्रय
वसिहार्थं निशा हवीच रुष्ट
जितं समच्छदा मय निशा चंद
ने म्प्रावलेपनं पोलाजवीजरु
द्रातववा लोहादिधारणं इति
गारुडे १३६ अध्यायः स्त्रीस
भं स्त्री नारीणां सभा इति
केवित् ॥
स्त्रीसभावः पुं मदलुकः इति
शब्दमाला नारीणां शीलं च
स्त्रीणां स्त्री सभावः यथा
काजीपे रादितवाज्यलोभा
स्त्रीणो न नीता विकृतिं लयिञ्च
रामप्रवासे बमृषत्रदोषं जना
पवादं सनरेन्द्रमुत्वं इति भदि ॥
स्त्रीणां वि स्त्रीसंवेन्धी इति मू
गधोयव्याकराणं स्त्रिया अप
त्यं स्त्रीणां स्त्रिया इदं स्त्रीणां
समूहो वा स्त्रियो इति तद्दीका
याङगादासः ॥

स्यः वि स्थले यथा स्थली ॥ ॥
देवकर्तृकेः यत् स्थले स्त्री ॥
वे स्थ इति इति शब्दरत्ना
वली स्थगमप संवृत्तौ इति क
विकल्पदुमः देवादिस्थमध्यः
मसिस्थगपिष्ठति पयस्यगोत
इति दुर्गादासः ॥
स्थगः त्रिभुजः यथा धृतेः स्थ
गश्च निर्लजाः पदः पादविको
पिच इति शब्दरत्नावली त्रिका
उपोषश्च ॥
स्थगने स्त्री अपवारणं यथा
व्यवधानं तिरोधानमंतर्द्वि
पवारणं छदनं व्यवधानं दु
पिधानस्यगानातिच इति हेम
चन्द्रः ॥
स्थगितं वि तिरोहितं तत्
पर्यायः संवीतं २ रुद्धं ३
आवृत्तं ४ संवृत्तं ५ विहितं ६
छत्रं ७ अपवारितं ८ अंतर्दि
तं ९ तिरोधानं १० इति हेम
चन्द्रः ॥
स्थगी स्त्रीतां हूलपात्रं पानेर
वाफा इति भाषा तत् पर्या
यः तां हूलकरंतः २ इति हेम
चन्द्रः स्थड स्त्री गाडः ऊज
इति भाषायथा रुदयेतेति वि

ष्टास्ताभूय श्रान्याः सदस्त
शः तदेवस्यगुयदीर्घं शययो
गामिवायतं लङ्घार्थं चमती
ताव लेपयिष्यामि ते स्थड स
विच तिलकं चित्रं ज्ञानद्वयम
यस्युभं इति रामायणे अयोध्या
कोडे ५ सर्गः ॥
स्थडिलं स्त्री चत्वरं इत्यमरः
देवेदी रभितोः यत्र वायुतार्थ
परिष्कृताया मनिम्नोन्न ॥
ताया विस्मृताया भूमौ असं
वायेन तिष्ठत्यत्र स्थडिलं नाम्नी
तिउंडिलः चत्पते निवासाय
याच्यते चत्वरं चतेज याचेपू
र्वगावर इति भरतः यत्तेपरि
कृतस्थाने स्थातां स्थडिलच
त्वरं इति शब्दरत्नावली ॥ ॥
होमनिमित्तातिस्पापनार्थं स्थ
डिलविधिर्यथा वशिष्ठसंहिता
या तस्मात् सम्यक् परीत्येव
कर्मस्य सुभवेदिकं दस्तमात्रं
स्थडिलं वा संतिष्ठे होमकर्म
णि क्रियासारेषि ऊंडमेवति
थं नस्यात् स्थडिलं वासमाश्र
येत् शारदातिलकेपिनित्येने
भित्तिकं कामं स्थडिलेवा समा
चरेत् दस्तमात्रं ॥ ॥

तत्तत् कुर्यात् चतुर्ध्वं समं स्मृत्यात्संज्ञितान्दधेयम्
ततः इति तिथ्यादितत्त्वं अ सपयेत् इति मथ्यतः स्यंडिल
पिच गोभिलः अनुगता भेदरेदित्तांशेनमथांशे उद
अप आरुत्य मायदकं हव गगने कविशत्यक्तुरेवानुश
नं देशं समं वा परिसमृत्तं थात् अथथा कुर्योः समं
उपलिप्य मथ्यतः प्राचीं रे येदभूमिं शुद्धा मादो मुविस्त
बा मुलिख्य उदीचीं च संद नः दस्तमात्रं चतुर्ध्वं गोमये
तो पश्चात्तथा प्राचीं लिख्य मोपलेपयेत् इति भारद्वाजीय
उलिख्याभ्युतयेत् लताणा हस्तप्रमाणं स्यंडिलेन दनुपप
हृदेषा सर्वत्रेति अथगमो तेः प्राचीं प्रागगतां उदीचीं च सं
आच्छादिताः पतितादिभिः दतो पश्चादिति प्रागगतायाः
रहा इति यावत् पांडु-नीचा पश्चिमेभागे संल प्राग्गतायां
दि फल माह गृह्यासंग्रहे मध्ये उदगगतायाः प्रचीः प्राग
गोभिलपुत्रः प्राडु-नीचं ब्रह्म ग्रास्तिस्त्रोराभाभ्य उलिख्याभ्यु
वर्चस्य मुदड-नीचं यशोतमे तयेदिति रेखाभ्यु उदुतमृत्तिके
पित्रो दत्तितां नीचं प्रति दृष्टा एवैक मभ्युतयेत् उलि
ष्टालभकं समं यशोतममि ख्य उदुत्ताभ्यु तयेदितिकात्पा
त्यत्रां भाग्यदिता इत्युक्ते रं यनसूत्रात् उत्तरप्रलेपदेश
तोपि यशवः गयाशिर इतिव माह गृह्यासंग्रहः उत्तरं गृ
त् परिसमृत्तं सर्वतः कुर्योः पा ह्यरेखाभ्योः रत्तिमात्रे निधा
स्यादिक मयसायं उत्तरस्यादि ययेत् द्वारमेतत् पदार्थानां
शिसाहं दंतोपरिलिपेत् परि प्रागुदीच्यादिशि स्मृते इति प
ममृत्तं वितंतित्रये उत्तरतडुत् रिमसूदनादि परिषेकोत्ते क
करं करोतीति हरिश्चर्मधृतवचनात् मेलतणसंज्ञकं तस्य लता
तत उपलेपनं तत्रकारणमाय गृह्या स्माहत् प्रक्रिया सर्वत्र यत्र
संग्रहः इदं एवजाभिहतः ७२४ व यत्राग्निप्रागयनं तत्र बोधा
त्रेणवजाभिहतः पुनश्चोमहास रेखाप्रमाणमाह छन्दोगप
रिषि॥

हेकात्पायनः दत्तिणे प्रागग मानकतोः माह छन्दोगपरिषि
तायास्तप्रमाणं द्वादशगुलं से कात्पायनः मानक्रियाया
तन्मूलगना योदीचीं तस्या त्रं मुक्ताया मनुक्ते मानकर्तृ
नवोत्तरं उदगगतायाः संलग्नाः मानकयजमानः स्याद्विडुषामे
शेषा प्रादेशमात्रिकाः समस निश्चयः अंगुष्ठोऽंशुतिमान मा
प्रागुलास्त्यक्ता कुर्यो नैव सम नेत यत्र यत्रोपदिश्यते तत्र
लिखेत् नवोत्तरं नवाधिकं तत्र वृद्धत् पर्वप्रथिभिः सिंघुया
द्वादशगुलं मेकविंशत्यंशुल न सदा यजमानासत्रियो होमे
मित्यर्थः शेषाः उत्तरेख्यो र न साधारणोऽंशुतिमानं यथाक
वशिष्टा लिख्यः कुर्यो न इति सर्वं पिलयेचरात्रं अष्टभिस्तेभवे
त्राभिसंवध्यते एवकारेण शा ज्येष्ठं मध्यमं समभिधेयैः क
लास्तोक्तं स्याद्यावृत्तिः ॥ त्यसं यजुभिर्द्विष्टमंगुलं मु
रिखाणां देवता वर्णाश्चादस्तिमतमैः तैः प्रक्रममाणा य
तिः प्रागगता पाथिवी ज्ञेया वा वैः कत्यसंकनिष्टं मानं तपा
नेयी चाप्सुदगगता प्राजापत्या सैन यजुयवाः पाथ्यसंमिताः
तथा चेन्त्री सोमी च प्राकृक्ता इति कात्पायनवचनात् इति
स्तता पाथिवी यीतवर्णा स्या संस्कारतत्त्वं ॥
दानेयी लोहिता भवेत् प्राजा स्यंडिलशाची पुं यो ब्रतवशा
यस्यातवेत् कृष्णानीला चेन्त्री तस्यंडिले शोतेमः तत् पर्या
प्रकीर्तिता स्येतवर्गोन सो यः स्यंडिलः २ इत्यमरः स्यंडि
मी स्यात् रेखाणां वर्णालत लेषायः ३ इति शतृत्तावली
णां अग्निस्थापनपथ्यंतं स स्यंडिलसितकं ज्ञी वेदिः इति
व्यदस्त प्रादेशस्य विधानमा द्वादशवली ॥
ह गृह्यासंग्रहः सव्यं भूमौ प्र स्यंडिले शयः पुं स्यंडिलशाची
तिष्ठाप्य प्रास्तिवेद इति नत इति शतृत्तावली
तावन्नोस्यापयेत् पाणिं यावद स्यपतिः पुं गीष्मतीष्टियज्ञा ॥
निं निधापयेत् ॥

हृदस्थितिसवननामकयागक
तीकारुभेदः राज इति भाषा
इत्यमरः कारुः शिखीतद्दे
यइति व्याते स्पपतिः कारु
भेदो मुखान्तेति स्मामी हृद
स्थितियागयाजिनिकंचुकिनि
च इति भरतः कारुभेदार्थक
स्थलानं यथावाक्विद्या विद्या
नज्ञो लघुहस्तोजितग्रमः दी
चुदर्शनीचमूरस्यस्पतिः परि
कीर्तितः इति मातसे १५५ अ
थायः कंचुकी इति मेदिनी ज
वेरः इत्यजयपालः ग्रथीशः
इति हेमचंद्रः
स्पपतिः त्रिसप्तमः इति मे ॥ ॥
दिनी ॥
स्पपटः त्रि विषमसंचारजीवी
इति त्रिकोडशेषः विषमोत्रतं
इति हेमचंद्रः
स्थल ज स्थाने इति कविकल्प
द्रुमः जस्थालः स्थलः ति ॥
स्थालयिषति अये नास्तीति
केचित् इति दुर्गादासः
स्थले स्त्री स्त्री जलमृत्पाक
त्रिमभूभागः तत् पर्यायः स्थ
ली २ इत्यमरः स्थल्यते स्थीय
ते ॥ ॥

स्थलं स्थल जस्थाने अल एवं
स्थलीनारी साखी इत्यादिना अ
कुत्रिमते गोपि स्थलीनिपात्यते
कृत्रिमते त आवेव स्थला कु
त्रिमाकुत्रिम सामान्ये तस्थले
प्रयुज्यते इति वृद्धाः स्थलश
द्वः स्त्रीनपुंसकलिङ्गः इति भ
रतः ॥
स्थले स्त्री जलमृत्पाकत्रिमा
कुत्रिमभूभागः इत्यमरटीकायां
भरतः ॥
स्थलकन्दः पुं अग्रामकन्दः व
नं ल इति भाषा इति रत्न ॥
माला ॥
स्थलकमलं स्त्री स्थलपद्मं तत्
पर्यायः पद्मचारिणी २ अति
चरा ३ व्यथा ४ पद्मा ५ चार
टी ६ अस्पृगाणाः अवेत्तत् ॥
कटुत्वं तिक्तत्वं कषायत्वं
कफवानमूत्रकृच्छ्राश्लक्ष्ण
श्यासकासविषापदत्वं च इति भा
वप्रकाशः
स्थलकृमदः पुं करवीरः इति
राजनिर्घटः ॥
स्थलपद्मं स्त्री खनामख्यतप
पविशेषः तत् पर्यायः खत्र
प्रवृ २ तमालकं ३ इति

त्रिकांडशेषः तच्चतविधं यथा
चतुर्था स्थलपद्मानिसेवती ग
लदावदी नैपाली च यलाव
अवकुलश्च कंदवकः इति
रावणकुतार्कप्रकाशः
स्थलपद्मः पुं मानकः मानक
चु इति भाषा इति रत्नमाला
स्थलपद्मिनी स्त्री स्थलपद्म
वेदतामर इति हिन्दीभाषात
त् पर्यायः पद्माक्षर चारटी
३ पद्मचारिणी ४ सुगंधमूला
५ अंदरुहा ६ लसी ७ श्रेष्ठा
८ सपुष्करा ९ रसा १० पद्माव
ती ११ अतिचरा १२ स्थलरुहा
१३ पुष्करिणी १४ पुष्करपर्णि
का १५ पुष्करनाडी १६ अस्पाय
णाः गोल्पत्वं तिक्तत्वं शीत
त्वं वातिरक्तपित्तमेहभूताती
सारनाशित्वं च इति राजनिर्घटः
स्थलमंचरी स्त्री अपामार्गः
इति रत्नमाला
स्थालंगादः पुं गोक्षरवृत्तः
इति रत्नमाला ॥
स्थलमृंगाटकः पुं गोक्षरकः
इति राजनिर्घटः
स्थलमीमा पुं स्पेडिलः इति
भूरिमयोगः ॥

स्थला स्त्री जलमृत्पाकत्रिमभूनिः
इति मरटीकायां भरतः ॥
स्थली स्त्री जलमृत्पाकत्रिमा
भूमिः इत्यमरटीकायां भरतः
स्थलीदेवता स्त्री ग्रामदेवता
इति केचित् ॥
स्थलेरुहा स्त्री गृहकुमारी
दग्धावृतः इति राजनिर्घटः स्थ
लनानेत्रि ॥
स्थलेषायः पुं क्रोडरुक्मरुंगा
दयः इति राजनिर्घटः स्थल
शाधिति त्रि ॥
स्थविः पुं अत्रवायः स्वर्गः
जगमः इति संक्षिप्तसाये
णारिहृतिः ॥
स्थविरः स्त्री शैलेयं इति
राजनिर्घटः ॥
स्थविरः पुं ब्रह्मा इति हेम
चंद्रः ॥
स्थविरः त्रि वृद्धः इत्यमरः
अचलः इत्यादि कोषः ॥
स्थविरा स्त्री महाप्रावणी इ
ति राजनिर्घटः वृद्धा च स्थवि
रः वि अतिशयस्थूलः इत्य
मरः ॥
स्थालः पुं शिवः इत्यमरः
तन्नामकारणं यथा समुत्तिष्ठ

जलात्तस्मात् प्रजा स्ताः सृष्ट्वा
नदे ततो देताः प्रजा दृष्ट्वा
रहिता पव तेजना ॥
क्रोधेन मदता युक्तो लिङ्ग
मुत् पास चाक्षिप्य उत लिङ्ग
सरसो मध्ये ऊर्ध्वमेव वदा
स्थितं तदा प्रभृति लोकेषु
स्थाप्य रिपेव विभ्रुतं इति
वामने ५६ अध्यायः कौलः
इति मेदिनी जीवकगंधद्र
व्यं यथा जीवकमेधद्रव्यं य
था जीवके जीवनी जीवो नि
धिः स्थाप्यः प्रकीर्तितः इ
ति शतवेदिका ॥
स्थाप्यः पुं स्त्री निःशाखवृ
क्षः मुडागच्छ इति ताया तत
पर्यायः ध्रुवः २ शंकुः ३ इ
मरः अशाखवृक्षः ४ इति ज
टाधरः अस्त्रभेदः इति नील
कंदः ॥
स्थाप्यः त्रि स्थिरः इति धर
णी स्थाप्यतीर्थं स्त्री तीर्थवि
शेषः यथा प्रोवाच महादे
वो ब्रह्माणां प्रणत स्थितं पुण्य
प्रदं नृणांचैव तीर्थमादात्म्यमु
त्तमपतत् सन्निहितं प्रोक्तं सरः
पुण्यप्रदं मदत् स्थिति लिङ्ग

समाहात्म्यं ब्रह्मने मेः वेदनां
शृणु अवेतनः सचेता वा अतो
वा प्रातः पव वा लिङ्गस्य दर्शना
देव मुच्यते सर्वपातकैः पुष्करा
नितीर्थं समेयं निमग्नं प्राप्ते
दिवाकुरे तत्र स्थाप्यति यो ब्रह्म
न मां च स्थेप्यति भक्ति तः त
स्याहं सुलभो निमग्नं भविष्यामि
न संशयः इत्येव सुक्ता वचनं
देवदेवो गतः प्रभुः देवायु
ज्जयः सर्वे स्तानि स्थानानि भजि
रे ततः प्रभृति लोके स्मिन् स्था
प्यतीर्थं वदेति हि इति वामने
५७ अध्यायः ॥
स्थंडिलः पुं स्थंडिलपायी
इति मरः ॥
स्थाप्यतीर्थः पुं शिवलिङ्गवि
शेषः यथा स्थाप्यतीर्थादिलो
केषु पूजनीयो दिवोकसां स्था
प्यतीर्थः स्थितो यस्मात्तस्या
प्यतीर्थं स्तनः स्तनः स्तनः
ये स्तनंति महास्थानी ते सु
क्ताः सर्वकिल्बिषैः ॥
भविष्यति मुहुरेहा दर्शना
त्प्राप्तगामिनः इत्येव पुक्ता
देवेन ऊषयो ब्रह्मणा स
दत्तस्मादुद्धारुणा लिङ्गनेव

मुपचक्रुः इति वामने ५२
अध्यायः ॥
स्थाप्य त्रि स्थेयं स्थानीयं
यथा वाणिज्ये न गतः समे
गृह्यति वाणिज्ये न गतः समे
गृह्यति वाणिज्ये न गतः समे
त स्तननो प्रसूततनया जामा
तुगेहं गता वालाहं न वयोव
ना निधि कथं स्थाप्यमस्त
दृग्गदे सायं समुत्ति वर्तते प्र
धिक देस्थानान्तरे गम्यतां
इति कालिदासकृतमृगार
तिलक ॥
स्थाने स्त्री नीति वेदिनां त्रिव
र्गितगतवर्गविशेषः इत्यम
र नीति वेदिनां नीतिशास्त्र
ज्ञानं तयादिभिस्त्रिवर्गः अ
थेपात धर्म कामार्थः पूर्वम
क्तः अष्टवर्गस्थापचयः तय
तस्मैवोपचयो वृद्धिः तस्य नो
पचयोनोपचयः स्थाने अ
ष्टवर्गयथा कृषिवाणिज्य
यो दुर्गं सेतुं जंजर वधनं क
स्थानोच निवेष्टाने अष्टवर्गः स्त
तीराज्ञा मिति इति भरतः ॥
सादृश्यं अवकाशः स्थितिः
इति मेदिनी सन्निवेशः ॥ ॥

इति देमचन्द्रः वसतिः इति
चनधकां देमचन्द्रः प्रेयसि
धः इति त्रिकोडशेषः भाज
ने इति दलायुधः निकटं य
था तमंत्र कृतिका स्थाने कथ
या मासरी सूर सर्वे धर्मादा
यो देवा धर्माधर्मा स्थापिणाः
इति ब्रह्मवेवेने गणपतिविउ १५
अध्यायः अपिच पतेरुपत्त्या
स्तस्यैवधारयेति चराचरे पुरा
मेकनकः सिद्धस्तत्स्थाने इति
मेष्ठुते इति वामने ३० अध्या
यः स्वधर्मावृष्टायिनां अस
स्यवर्तिनां च स्थानविशेषमा
मिथ्यावाणीनामाश्रमाणां
च सम्प्रथमोत्पातिनां अस
स्यवर्तिनां लोकावब्रह्मचक्रेय
था च यत्त प्राजापत्ये ब्राह्मणा
ना स्तत्स्थानं क्रियावतां त
वियाणां तथा चेत्त संग्रामेषु
वर्तिनां वेषानां मारुतं स्था
नं स्वधर्ममववर्तिनां गांध
र्वं मृदजातीनां परिचर्याव
कारिणां अष्टाशीतिमहसा
णां यतीनां मूर्धुरेतसा ॥
स्तत्ते तेषां यत्त स्थानं त
दे गुरुवातिनां सुसंधीणां
चयत्तस्थानं स्तत्ते तदत

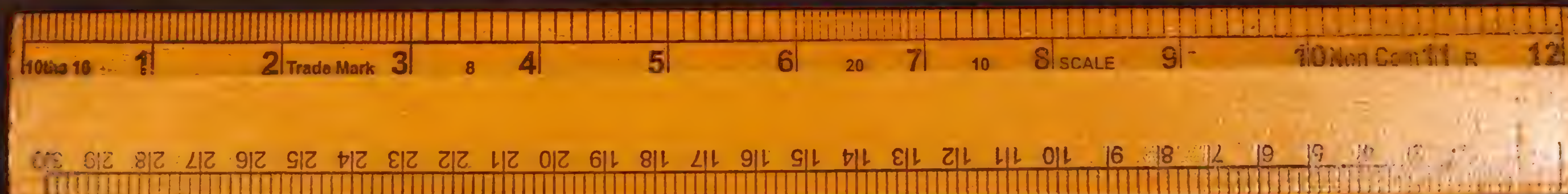
वनौ कर्मां प्राजापत्यं गृहस्था
नां गृहस्थानां वृत्तिनां
स्थापितानां परं ब्रह्म योगिना
ममृतं स्मृतं एकांतं वासिनां
स्थायिनां परमं पदं
नामिह संयतामिह महारौ
वरौ रवे अक्षिपत्रचने चोरकाले
प्रवृत्तमवीचिमत् वेदस्थानि
कानांतं यज्ञयाज्ञातकारिणां
स्थानमेतत् समाख्याते स्वयमे
विविवर्तिनां इति वद्विपुराणे
सर्गकथननामाध्यायः ॥
स्थानकं क्लीं आलवाले इति
हेमचन्द्रः नगरं फेण
इति केचित्
स्थानवेचला स्त्री वर्वरीवृत्तः
इति शबुचन्द्रिका ॥
स्थानच्युतः त्रि स्थानभ्रष्टः य
था स्थानस्थितस्य पद्मस्य मि
त्रौ वरुणाभास्तरो स्थानच्युत
स्य तस्यैव क्लेद प्रोयाणकारको
इति गारुडे ॥५५ अध्यायः ॥
स्थानपालः पुं स्थानरक्षकः
स्थानं पालयति यः इत्यर्थः
अनुप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
स्थानभ्रष्टः त्रि पदच्युतः यथा
स्थानस्थितानि सृज्यते पूज्यते

चपद दितः हानभ्रष्टानपु
ज्यते केशादेता नरा ॥
इति गारुडे ॥५५ अध्यायः
स्थानाध्यायः पुं स्थानरक्षकः
तत् पर्यायः स्थानिकः पुं
इति हेमचन्द्रः स्थानिकः पुं
नाम्यत् इति हेमचन्द्रः ॥
स्थानी त्रि स्थानविशिष्टः स्थान
ने विद्यते इत्यर्थः हेन प्रत्य
येन निष्पन्नः यथा स्थानिव
दादेणः इति मुग्धबोधव्याक
रणे ॥
स्थानीयं क्लीं नगरं इत्यमरः
स्थानसंबन्धिनिवि ॥
स्थाने व्ययोगं कारणार्थः
सादृश्यं सत्यं इति शब्द
त्रावली ॥
स्थापकः त्रि स्थापनकर्ता
ज्योतस्थाप्यतो लोक प्रत्ययेन
निष्पन्नः पुं अंतः पुररक्षकः
इत्यमरः स्थापतेर्भावे क्लीं ॥
स्थापनं क्लीं रोपणं पुंसव
ने इति मेदिनी समाधिः
इति विश्वः ॥
स्थापना स्त्री स्थापनं नि
वेशनः

ज्योतस्थाप्यतोः पतिकृते अन
प्रत्ययेन आवाच निष्पन्ना ॥
स्थापनी स्त्री पाठा इति मेदि
नी अमरश्च ॥
स्थापितं त्रि निश्चितं त्यक्तं इति
मेदिनी ॥
स्थाम क्लीं सामर्थ्यं इत्यमरः
स्थापिभावः पुं रसस्य विधाभा
वातर्गतभावविशेषः यथा सं
चारिणाः प्रधानानि देवादिवि
षया रतिः उद्बुद्धमात्रः स्थायी
वभाव इत्यभिधीयते नभा
वहीनोऽप्येव नभावो रसव
र्जितः परस्परकृता सिद्धिरन
यो रसभावयोः ॥
इत्युक्तदिष्टा परमालोचनया
परमविश्रान्तिस्थानेन रसेन स
दैव वर्तमाना अपि राजानुग
त विहारमवृत्तभूतवत् आपा
ततो यत्र प्राधान्येनाभिव्यक्ता
व्यभिचारिणाः देवमूर्तिगुरुवृ
त्तादिविदिविधियारतिः उद्बुद्ध
मात्रा विभावादिति रपरिपुष्ट
तया रसता मनापायमाना
सु स्थापिनो भावाभाव प्रावृ
त्ताद्याः उद्बुद्धमात्रस्थापिभावो
यथा हरस्तर्कितं परि ॥ ॥

इत्यर्थः चन्द्रोदयारंभ एवं
वुराशिः उमासुखे विवफा
लायरोष्टे व्यापारयामास वि
षयाभगवतो रतिः इति सा
हित्यदर्पणे रसभावादिति
यणो नाम ३ परिल्लेखः ॥
स्थायी पुं भावभेदः यथा ॥
स्थावि सात्विक संव रिग्रभेदः
स्थावृत्तिः पुनः इति हेमचन्द्रः
स्थिति विशिष्टे त्रि ॥
स्थायुकः पुं एकग्रामाधिकृतं
एकस्मिन् ग्रामे नियोजितः
इत्यमरः ॥
स्थालं क्लीं हेमादिकृतभोज
नपात्रं धान इति भाषा इत्य
मरः स्थलनिष्ठ इति अत्रादि
क मत्र स्थालं स्थलजस्थाने यज्ञ
इति भरतः ॥
स्थाली स्त्री पाकपात्रविशेषः
दाडी इति स्थाली इति चभा
षा तत् पर्यायः पिठरी २ उ
खा ३ ऊंड ४ इत्यमरः पिठरी
५ स्थालं ६ उखा ७ ऊंडी ८ इति
तट्टीका ऊंडा ९ ऊंडका ॥
१० इति शब्दरत्नावली पाकः
११ पातिली १२ इति जराय
रः ॥ ॥

लोचनानि अत्रावर्तयि

पादलाहृतः इति मेदिनी
मोसाष्टकायादे स्याली ॥
पाकस्य मांसप्रतिनिधित्वं य
था पशुभावे स्यालीपाकेन
यथागोमिलः अपि वा स्याली
पाकं ऊर्वीत इति तद्विधाने
तु स्यालीपाकं पशुस्थानेऊ
र्वाययनकल्पिके अप्रये
ने सवत् सायास्तुरुपा गोः
पयस्य इति छन्दोगपरिधि
ष्टौक्तं शास्त्रे अविधि ओदनच
रोः पश्चात् इति तिथ्यापका
न्नादिस्यालीशब्दं पूर्वक पच
यातोः कृत्ययेऊडि पश्चात्
क्तप्रत्ययस्य तकारस्याने वका
रादिष्वेन निष्पन्नः ॥
स्यालीपाकः पुं भाजनपत्ता
न्नादि यथा चातुर्मास्यव्रतेमा
नस्ये लभते संतति दीर्घा स्या
लीपाक मभक्षयन् इति
तिथ्यादितत्त्वे ॥
स्यालीपुलाकः पुं न्यायवि
शेषः यथा स्याली स्यास्त
उला एते सर्वे विक्रिनिभा
गिनः समकालाग्रिसंयो
गभागित्वात् प्रतिपन्नवत्
इति स्यालीपुलाकः ॥ ॥

येन वैदिक लिङ्गावच्छेदेना
एवैशक्ति कल्पनात् प्रतिपन्न
हस्तमर्देना स्फुटितत्वेन ज्ञातं
इति मलमासतत्त्वे ॥
स्यालीविले क्ली पाकपात्रस्या
भ्यंतरे स्यास्याः शून्यभागः इति
सिद्धांतकोमुदी ॥
स्यालीविलीयः त्रि पाकयाम्यत
स्यालीविल्यः उलादिः यथा
स्यालीविलात् स्यालीविलमर्दे
ति स्यालीविलीया स्तेउलाः स्या
लीविल्या पाकयोग्या इत्यर्थः
इति सिद्धांतकोमुदी ॥
स्यालीवृत्तः पुं तरुमभेदः ॥
वेलियापीपर इति हिन्दीभा
षातत्पर्यायः नन्दीवृत्तः ॥
स्यत्यभेदः ३ प्ररोही ४ गज
प्रादयः ५ लयतरुः ६ लोरी
वनस्पतिः ७ अस्यगणाः ल
युते साहुते तिकृते नवर
ते उल्लते कंदुपाकसत्त्वे ॥
ग्राहितं विषयिन्न कफास्त्रना
शित्वेच इतिभावप्रकाशः ॥
स्यावरं क्ली यवर्गणाः इति
त्रिकांडशेषः ॥
स्यावरः पुं पवनः इतिशब्द
रत्नावली त्रिकांडशेषश्च ॥

स्यावरः त्रि जंगमेतः अच
लवस्त इत्यमरः जंगमागो
महिष्पादश्च तभोः स्योवृत्ता ॥
दिः स्यावरः इति भरतः ॥ ॥
सच ब्रह्मणाः सममः सर्गः
घडविधश्च यथा सममो ॥
मुख्यसर्गस्त घडविधस्तस्य
यांचयः वनस्पत्योचधि सता
तकसारो वीरुयो दुमाः तेषां
लताणां यथा उत्प्लुतम् ॥
लमप्राया अंतस्पर्शाविशेषि
णाः इति श्रीभागवते ॥ ॥
ये पुष्पे विनाफलेति तेवन
स्पतयः ओषधयः फलपाका
ताः लताग्राहणापेक्षाः त
कसारो वीरुदयः लता पव
काविद्येन आरोहणानपेक्षा
वीरुयः ये पुष्पेः फलेति ते
दुमाः ऊर्ध्वं स्त्रात आस्थासं
रोयेषां ते तमः प्रायाः अच
कृतेतन्याः अंतस्पर्शीः सर्पा
मेव जानंति नात्यत तदापि अं
तरेवनवदिः विशेषिण आ
द्यवस्थित परिणामाद्यनेक
भेदवतः इतितटीकायां श्री
धरस्वामी स्यावरधने साप्ति
येतरेभ्योनविक्रेतव्यं ॥ ॥

यथा स्यावरं धनमन्यसे स्थिते
साविध्यं वृत्तिनि योगोक्तिन
मि विक्रेतं न शक्तः स्यावरधि
पः साविध्यवृत्तिनां ज्ञातिः सव
र्गावा विणिष्यति तयोर्भावे
सहृदो विक्रिच्छा गरीयसी
निर्णीतमूल्येपतेपन स्यावरस्य
क्रयोद्यमे अमूल्यं चेत् समी
पस्थो गति क्रेता न चापरः ॥
मूल्यं दातुमशक्त्येन संम
तो विक्रयेपि वा मन्त्रिधिस्य
स्तदाप्यसे गृहीष्टा क्रोतिवि
क्रये क्रीतं चेत् स्यावरं देवि
परोक्षे प्रतिवाप्तिनः अवाणा
देव तन्मूल्यं दत्वा सो प्राप्तमर्दे
ति क्रेता तत्र गृह्णामान् वि
निर्माति भूनाक्तिचा मूल्यद
त्वापि नाप्नोति स्यावरं सान्नि
धिस्थितः इति महा निर्वो
णतेत्रे हादयोहासः ॥ ॥
स्यावरे विशेषो यथा याज्ञव
ल्क्यः मणिमक्ताप्रवालानां स
र्वस्ये वपिता पुंभः स्यावरस्य
तसर्वस्य नपिता न पितामहः
अपिच स्यावरः द्विपदेचेव
यद्यपि स्यमर्जितं असंभू
यसतात् सर्वान् नदानं नच
विक्रयः किंच पितः प्रसादा
नश्च ॥

ने वस्त्राणाभरणानि च स्थावर
रेत नभुजित मासादे सति प्रे
त के इति पितातराभुत वचन
मपि पितामहाधनपर पित्रा च
स्वापार्जित स्थावर दत्त भुज्य
त पव इति स्थावर विक्रयो
नास्ति कुर्यादाधिमवज्ञाय
इति स्थावरस्य केवल विक्रयप्र
तियेधात विक्रयेपिकर्तव्ये सदि
रणमुदकदत्ता दानरूपेण स्था
वरविक्रय इति विज्ञानेऽप्यः कस्त
नस्तथावरविक्रयनिषेधोऽपि
भक्त स्थावरविषयः पूर्वपुरुषा
जितनष्टोदारे विषयपति मि
नात्तराया स्थावर हिपदं चैव
यथापि सुयमर्जित असेभूय
सतान् सतान् नदानं नचविक्र
यः अस्याप्यपवादमाह पकोपि
स्थावरं कुर्यात् दानाधमन
विक्रयं आपत काले ऊर्द्धवा
ये धर्माधैव विशेषतः अत्र
पभोगे तसर्वस्य क्रीतादेहा
नियथा हृदस्पतिः संविभा
म क्रयमात्रं पित्रा लहेव
यजतः स्थावरं मिद्धिमात्रो
ति भूत्वा दानि रुषेतया
सौदायिक सदा स्त्रीणां स्था
तत्र परि ॥ ॥ ॥

कल्पितं विक्रयेचैव दानेच
यथेष्टं स्थावरेषुपि नारदः
भक्ता श्रीतेन यदत्तं स्त्रियैत
स्मिन् मृतेपितर सायथा
काममश्रियात् दद्याद्वा स्था
वरयुते यमः अविभक्तं स्था
वर यत् सर्वेषां मेव तद्भवेत्
विभक्तं स्थावरं प्राप्तं नान्माद
यैः कदाचन सर्वेषां सोदरा
सोदराणां स्थावरानिति
क्तं विभक्ता विभक्त सोदरा
णां मेवेत्यर्थतः सिद्धं तेषां
तत् पिंडदातृत्वेन तन्मातृभो
ग्यपार्वा पिंडदातृत्वेन चा
धिकारात् इति दातृत्वेन चा
धिकारात् इति दातृत्वं ॥
स्थावरं क्रीयात् स्थावरत्वं हृदत्तं
इत्यमरः तत्र समतिवर्षात्
परं यथा आयोऽणाद्देहात्
स्तरुणास्तत इत्यते हृदः स्था
त समते हृदं वर्षीयान न
वतेः परमिति स्मृतिः इति
भरतः ॥
स्थासकः पुं चार्द्धिकं इत्य॥
मः जलादेवुद्धु इति
मेदिनी ॥

वतः सनाभविषे इति राजमिर्हः

स्थास क्रीयात् स्थावरत्वं हृदत्तं
तोः सप्रत्ययेन निष्पन्नं इति ॥
केचित् ॥
स्थासुः स्त्रि स्थितः इत्यमरः
शासतः इति भरतः हृदः
इति श्रीभागवतटीकायां श्री
धरस्वामी ॥
स्थिकः पुं कटिप्रोथः यथा
कटिप्रोथः कटिप्रोथः पुलः
स्थिकः स्त्रियां स्त्रिचा इति शब्द
रत्नावली ॥
स्थितः वि प्रतियोगान्तरात्
हृदः निष्पन्नः इति मेदिनी ॥
स्थितप्रेमा पुं स्थितरवन्तुः
इति केचित् ॥
स्थितिः स्त्री न्यायपथस्थितिः
तत् पर्यायः संस्था २ मर्णा
दा ३ धारणा ४ इति त्रिविध
गे अमरः संस्थितिः ५ इति
शब्दरत्नावली अवस्थानं तत्
पर्यायः आस्था २ आसना ३
इति संकीर्णवर्गे अमरः स्त्री
मा इति मेदिनी इत्यविशेषे
स्थिति निषेधो यथानास्थि
भस्म कपालानि न केशान्वा
कथंचन तेषां जायक विद्याना
मथिति एत कदाचन ॥ ॥
इति कौर्म उपरिभागे ॥
अथायः ॥
स्थिरः पुं देवः पर्वतः ॥
कार्तिकेयः वृत्तः इति शब्द
रत्नावली शानिः मोक्षः इति
मेदिनी अनदान इति
राजनिर्घंटः धववृत्तः इति
भावप्रकाशः वृषसिंहवृष्टि
क कुंभराशः यथा क्रूरो
यस्योऽस्यः पुरुषो गनाव ऊ
जोऽयं युग्म विषमः समश्च
चरस्थिर ह्यात्मक नामधेया
मेवा दयोः मीक्रमणः प्रदि
ष्टाः इति ज्योतिस्तत् तत्र
जातफलं यथा अस्थिर वि
भूति नित्र चल मदने स्खलि
त नियममपि चरमे स्थिरभ
तद्विपरीते तैर्माविते दीर्घ
सूत्रेण दिशारीरेत्यागयुक्तं
तदुत्तु सादिने विविधचेष्टे
कृतदु सुत सादिने विविधचे
ष्टे इति दीपिका स्थिरवस्तुनि
यथा युद्धे प्रधानभटः १ साधी २
धर्मः ३ अर्थनः ४ सत्यनः ५
अस्थिरवस्तुनि यथा अवला १
दोला २ अपागः ३ योवन ध
इत्येन ५ स्थासिमसादः ६ इति
कार्णाः ७ सती ८ मतः ९ कपिः

१० श्रीः ॥ इति कविकल्प
अथिच ग्रंथच्छाया तलेः
श्रीतिः यशसारी प्रसंगतिः
पंचैते अस्मिन् भावा योवन
नि यनानिच अस्मिन् जीवि
ते लोके अस्मिन् जीयनयो
वने अस्मिन् पुत्रदायय
मे कीर्तिर्यशः स्मिन् इति।
गारुडे ॥५॥ अथायः ॥
स्मिन् वि कठिनः निश्चलः
इति थरणी ॥
स्मिन् गन्धः पुं चंपकवृत्तः
इति राजनिर्वंदः चिरस्थायि
मेव मपुत्रेति ॥
स्मिन् गन्धः स्त्री पाटला केत
को इति राजनिर्वंदः ॥
स्मिन् चक्रः पुं जिनविशेषः
तत् पर्यायः सज्जश्रीः २३
नदपलाः ३ मंजुभद्रः ४ मं
जुशेषः ५ कुमारः ६ अष्टा
श्चक्रवान् ७ वज्रधरः ८ म
त्ताकायः ९ वादिराट् १० नीला
तपली ११ महाराजः १२ नीलः
१३ सार्दूलवाहनः १४ धि
यापतिः १५ पूर्वजिनः त्वही
१७ दंडी १८ विभूषणः १९
वालवतः २० पंचवीरः २१
सिंहकलिः २२ मि ॥ ॥ ॥

लायः २३ वागीश्वरः २४ इति
त्रिकोडशेषः ॥
स्मिन् छदः पुं भूजोयज्ञः इति
रत्नमालास्मिन् यं पुं वृत्तमात्रं इति
शंखमालास्मिन् यं पुं वृत्तमात्रं इति
स्मिन् जितः पुं मतः ॥ इति
हेमचन्द्रः ॥
स्मिन् जीविता स्त्री शास्त्रमति
वृत्तः इति शास्त्रमाला ॥
स्मिन् ततः त्रि अतिशयस्मिन्
तत् पर्यायः स्थासुः २ स्मिन्
न ३ इत्यमरः वृत्ततः ४
इति शंखमालास्मिन् यं पुं
अतिस्मिन् ६ स्मिन् ७ इति
हेमचन्द्रः
स्मिन् दष्टः पुं भुजंगः वरा
दाकृतिविशेषः इति मेदिनी
धृतिः इत्यमरः ॥
स्मिन् पञ्चः पुं हितालः इति
राजनिर्वंदः
स्मिन् पञ्चः पुं चंपकवृत्तः व
ज्रलः इति राजनिर्वंदः ॥
स्मिन् पुष्पी पुं निलकवृत्तः
इति
राजनिर्वंदः ॥
स्मिन् फला स्त्री ऊष्मांडी
इति ॥ ॥

केवित
स्मिन् मतिः स्त्री निश्चलावृद्धिः
यथा स्मिन् मतिः समतिः कमनी
यतां ऊष्णतः दिव्यामृषभो
मितां वृषगतो हिमपुष्पा
मादिपोत सुकृतिनः कृतिन
सुसलान्यपि इति कोष्ठीप्रदी
पः तदयुक्तेति स्मिन् मति
यस्येति वज्रव्रीहिसमासः ॥
स्मिन् योनिः पुं छायातरुः
इति भूरिप्रयोगः ॥
स्मिन् योवनः पुं विद्याधरः इति
त्रिकोडशेषः चिरस्थायितरु
णावस्येति ॥
स्मिन् रंगा स्त्री नीली इति रा
जनिर्वंदः ॥
स्मिन् रागा स्त्री दारुहरिद्रा इति
राजनिर्वंदः
स्मिन् श्रीः त्रि स्मिन् लक्ष्मीय
स यथा स्मिन् रोषायो हि पुरु
ष स्मिन् श्रीरेव जायते इति तं
नैव प्राकरोति चपल शुपलं
श्रियं इति तिष्ठादितत्त्वमत
स्यपुराणं ॥
स्मिन् साधनकः पुं सिन्धुवारवृ
त्तः इति राजनिर्वंदः ॥
स्मिन् सारः पुं शाकवृत्तः इति

राजनिर्वंदः ॥
स्मिन् स्त्री एधिवां शाकपार्ती
इत्यमरः काकोली इति जटा
धरः शास्त्रमालावृत्तः इति शाव
चेदिका हेयसुता स्त्री च स्मि
रादिपः पुं हितालवृत्तः ॥
इति राजनिर्वंदः
स्मिन् ययुः पुं शास्त्रमालावृत्तः ॥
इत्यमरः चिरजीविनिवि
स्युड सि वृत्ता इति कविकल्प
दुमः देव्यादिः भिस्म्युति अ
स्युडोत्त तस्योड वृत्ता वरगो
इति दुर्गादासः
स्वरी पुं स्वेरी इत्यमरदीकार्पा
रायमुज्ज्वलः
स्वराणा स्त्री गृहस्तंभः त्वरी इ
ति भाषा शर्मा लोहप्रतिमा
इत्यमरः ॥
स्वमः पुं दीप्तिः चन्द्रः इति
केवित ॥
स्वः पुं वृष इति संक्षिप्तः ॥
सारोणादिवृत्तिः मनुष्यः हा
थातो रोणादिक ऊरुप्रत्यये
न निष्पन्नः इति सिद्धांत को
मुदी ॥
स्वरी पुं त्वरवृषभरत्न एष्टेन
भारवाहकोऽयः एष्टेन वदे

ति पृष्ठस्यमपि बाहु मयचारा
न पृष्ठं नदरति वा पृष्ठः षडे
कादितियः स्युल्यते संविद्यते
ए मनया स्युल स्युलत क उवे
हो मे मत्तात् सरोरिति अः नि
पातनात् लस्यते स्युलपय्य
ता तस्या इद मिति ज्ञे स्योर ए
छारोपित भारादिकं नद स्युल
ति इति स्यो रो स्युलो च स्योरी
ति सामी इत्यमरटी काया
भरतः ॥
स्युल त क उ वृंहो इति करि
कन्यदुमः दीधी उ अतस्युल
न वृंहो वृदिः इति इगादासः
स्युले त्रिउपवितावयवं मोटा
इति भाषा तत्पर्यायः
पीनं २ पीवं ३ पीवरं ४ जउः
इति मेदिनी ॥
स्युलं लो कूटं समुद्रः इति
मेदिनी ॥
स्युलः पुं पनसः इति रज
निर्वंदः ॥
स्युलकः पुं तलाविशेषः
उत्त इति भाषा यथा सूच्य
यः स्युलको दंभीणा ल्यस्य
विच्छदः
इति रत्नमाला ॥

स्युलकं: त्रि स्युलः स्युलपादा
न स्युल्ये क मत्तयेन निष्पन्नः
स्युलकं यः पुं वरकथान्य इति
राजनिर्वंदः ॥
स्युलकाणा स्त्री स्युलजीरकः
इति राजनिर्वंदः ॥
स्युलकं ठकः पुं जालवर्धुः
इति राजनिर्वंदः ॥
स्युलकं टकि का स्त्री शाल
तिवृत्तः इति शबुचन्द्रिका ॥
स्युलकं टा स्त्री वृद्धो इति राजनिर्वंदः
मृशः इति कन्दः माणन्दः
इति राजनिर्वंदः
स्युलकाष्टाभिः पुं वृद्धत काष्ठा
नलः तत्पर्यायः स्कन्धाभिः
२ इति हारावली ॥
स्युलकाष्टाभिः पुं वृद्धत का
ष्ठानलः तत्पर्यायः स्कन्धा
२ इति हारावली ॥
स्युलचंचुः पुं महाचंचुशकः
इति राजनिर्वंदः ॥
स्युलचापः पुं तलपरिका
राध्यथनुः इति शबुचन्द्रिका
ली तलचाप इति साधुपाठः
स्युलजीरकः पुं ॥ ॥ ॥
जीरकभेदः ॥ ॥ ॥

कालजिरा इति वेगभाषाम स्युलतालः पुं हिंतालः इति
गरेला इति कलौ जी इति च राजनिर्वंदः ॥
हिन्दीभाषा तत्पर्यायः ॥ स्युलतवा स्त्री कापमरी इति
दिव्या २ उपजं विका ३ काला राजनिर्वंदः
४ पृथ्वी ५ स्युलकाणा ६ पृथुः स्युलवंडः पुं देवनलः इति ॥
७ मनोहा ८ जाराणी ९ जीर्णा राजनिर्वंदः
१० तरुणाः ११ सुयवी १२ कारी स्युलदमः पुं संजः इति -
वी १३ पृथ्वीका १४ अस्पृगुणाः राजनिर्वंदः
कट त्वं तित्तुत्वं उलत्वं वातं उ स्युलदला स्त्री गदहकन्या इति
ल्लामदोष श्रेष्ठाभ्यां जेत्तना राजनिर्वंदः
शित्वं जीर्णा त्वं दीपनत्वं ॥ स्युलनाल पुं देवनलः इति
इति राजनिर्वंदः त्रिविधि राजनिर्वंदः
जीरक नाम गुणाः जीरको स्युलनामः पुं सूकरः इति
जराणे जाजौ काणा स्यादीर्घं देमचन्द्रः ॥
जीरकः कृष्णजीरः स्युलनातिकः पुं मृकरः इति
स्युतयेवाहारशोधनः काणा त्रिकांडशेषः पीननामायुक्ते
जाजीतस्यवी कालिका चो स्युलयवः त्रि पीवरवस्युक्तः
पकालिका पृथ्वीका कारवी यथा हस्तगृहाः स्युलपदाय
पृथ्वी पृथुः कृष्णोपजं विका वगोभूमणालिनः मलवेपिन
उपजं चोच ऊचोच वृद्धजीरक सीदंति यदिकन्यानविद्यते
इत्यपि जीरक त्रितयं वृत्तं कट इति पुराणं ॥
कटीपनं लघु संप्रादि पित्तं स्युलपदः पुं कार्पासः इति
मेथ्य गभोपायविशुद्धिकत् शबुचन्द्रिका ॥
ज्वरं पाचनं वस्युत्पृक्च स्युलपदाकः पुं स्युलवहं
कफापहं चक्षुष्यवनाभा इति शबुचन्द्रिका ॥
न गुल्मं ज्वरं तिसारकृतं स्युलपादः पुं रस्ती इति शबु
ति भावमकाशः ॥

माला श्रौपदीव ॥
स्पलपुष्पः पुं वकवृत्तः इति
रत्नमाला कंदलपः इति राज
निर्वंदः ॥
स्पलपुष्पा स्त्री पर्वतजाताप
रा जिता इति रत्नमाला ॥
स्पलपुष्पी स्त्री यवतिका इ
ति राजनिर्वंदः ॥
स्पलफलः पुं शास्त्रलिखितः
इति राजनिर्वंदः
स्पलफला स्त्री शाणपुष्पी
इति राजनिर्वंदः
स्पलभूतं स्त्री पंचीकृताका
शा दिभूतं इति वेदान्तसारः
स्पलमरिचं स्त्री ककाल इति
राजनिर्वंदः ॥
स्पलमूलं स्त्री चाणक्यमू
लं इति राजनिर्वंदः
स्पललतः त्रि वज्रमदः इत्य
मर हीकायां रायमुक्तः
स्पललतः त्रि वज्रमदः
इत्यमरः
स्पलवर्तकृतं पुं ब्राह्म
णायष्टिका इति
शब्दचन्द्रिका स्पलवल्क
लः पुं रक्तलोथः इति

जटाधरः ॥
स्पलवृत्तः पुं स्निग्धपिंडीतकः
इति राजनिर्वंदः
स्पलवेदेही स्त्री गजपिप्पली
इति राजनिर्वंदः ॥
स्पलशरः पुं शरविशेषः मो
टाशर इति भाषा तत्पर्यायः
महाशरः २ स्पलशायकः ३
इत्यमरः ४ क्षरपत्रः ५ वज्रमू
लः ६ दीर्घमूलकः ७ अस्पृश
णः मधुरत्वं सुतिक्तत्वं कोत
त्वं कफभ्रंतिमहापदरत्वं वल
वीर्यकारित्वं नित्यं मेवितश्च
त किंचिद्वातकरत्वं च इति
राजनिर्वंदः
स्पलशाटकः त्रिपीनवस्त्रं मो
टाकापड इति भाषा तत्पर्या
यः वराशिः २ इत्यमरः
वराशिः ३ इति जटा
धरः
स्पलशाटका स्त्री स्पलवसं
स्पलशाटिका तमरः ॥
स्पलशाटिः पुं वराशिः इति
हेमचन्द्रः ॥ पुं शालिधान्यभे
दः तत्पर्यायः महाशालिः २
स्पलागः ३ स्पलतडलः ४ अस्प

गुणा स्वादुत्वं मधुरत्वं शि ॥
शिरत्वं पित्रशमनत्वं जीर्ण
ज्वारदाह जठररुजा शीघ्रशम
नत्वं पिशाचोयुनोजरत्वं च
हितकरत्वं सदा सेवनेनानल
वलवीर्यकारित्वं च इति राज
निर्वंदः ॥
स्पलशिरः स्त्री वृद्धमस्तकं त
दयुक्ते त्रि इति केचित्
स्पलशीर्षिका स्त्री त्रिपिपी
लिका इति हेमचन्द्रः वृद्धमस्तके
त्रि शरीरापेक्षया स्पलशीर्षम
स्याः स्पलशीर्षा स्त्री के स्प
लशीर्षिका ॥
स्पलषट्पदः पुं वरेलः वोल
ता इति भाषा इति भूरि ॥
प्रयोगः ॥
स्पलस्तंभः पुं लज्जः इति रा
जनिर्वंदः ॥
स्पलदस्तं स्त्री हस्तिमुंडं इति
त्रिकांडशेषः पीनभूजे त्रि ॥
स्पलद्वेडः पुं वाणः इति त्रि
कांडशेषः ॥
स्पला स्त्री गजपिप्पली इति
शब्दचन्द्रिका पर्वकः इति
राजनिर्वंदः वृद्धदेला इति
रत्नमाला ॥

स्पलांशा स्त्री गन्धपत्रा इति
राजनिर्वंदः ॥
स्पलासः पुं मदारान्नचूतः इ
ति राजनिर्वंदः ॥
स्पलास्यः पुं सर्पः इति शब्
दिका वृद्धमस्ते त्रि ॥
स्पली पुं उष्ट्रः इति केचित्
स्पलैरंडः पुं वृद्धदेरंडवृत्तः
तत्पर्यायः महेरंडः २ महा
पंचोगुलः ३ अस्पृशणः स्प
लैरंडोगुणाः स्यादसवीर्य
विषं किषु इति राजनिर्वंदः
स्पलैला स्त्री पलाविशेषः व
डपलावि इति भाषा तत्पर्या
यः वृद्धदेला २ त्रिपुटा ३ त्रि
दिवोद्ववा ४ सूरभीतक ५
महेला ६ सुधी ७ कन्याकुमा
रिका ८ कांयस्या ९ गोपुटा
१० भुद्धेला ११ कोता १२ वृताची
गर्भवा १३ इन्द्राणी १४ दिव्यग
न्धा १५ पेन्दी १६ पलादयगुणाः
प्रातलत्वं तिक्तत्वं ॥
उसत्वं सुगन्धितं पित्तार्तिक
फापदत्वं रुद्रोगमलार्तिक
स्तिकारित्वं पुंस्त्वनाशित्वं च
त्र स्पविशया गुणा क्त्वं च
स्पलैला गुणाः रो ॥ ॥

चनत् तौतत् लचुत् उस्तत्
कफ पित्त कृत्वा विषवस्था
स्थिरोरुगवमिकास नाशि
त्वेच इतिराजनिर्वेदः
स्थूलोच्चयः पुं गंडोषलः
गजानो मध्यमगतिः असा
कल्पं वरुंडः इति मेदिनी
दक्षिदंतश्च इतिराजमाला
स्थियः पुं विवादपतस्यनि
ताता पुरोहितः इति मेदिनी
स्थिरतरे वि इति हेमचन्द्रः
स्थियान् वि स्थिरतः इत्यम
रः शास्यतः इति भरतः ॥
स्थेष्टः वि अतिस्थिरः इति
हेमचन्द्रः ॥
स्थेयं स्त्री स्थिरत्वं गर्भस्य
संगानां स्थेयं चतुर्थमाति
भवति इति सुखबोधः ॥
स्थेरी पुं भारवाहकाश्च इति
भरतदि रूपकोषः
स्थोतोय स्त्री ग्रंथिपर्णनाम
कगंधद्रव्यं गाढियाला इतिभा
षा इत्यमरः अथग्रंथिपर्णा
स्थेवभेदः ऊषत्सगन्धिस्थो
तोयं धुनेरिति लोके स्थो
तोयकं वहिर्वदं शुकवहं च
ऊरं शीर्षं रौमं शुकं चापि ॥

शुकपुष्पं शुकच्छदः स्थोतो
यकं कटुखाडुनित्तस्त्रिगंधं वि
दोषनुत् मेधाशुक्रकरं तच्च
रतोः श्रौज्जरेजंनित्तं इति
ऊषासूतद्वारादौगन्धित्तं
कालकान् अथग्रंथिपर्णास्थो
वभेदाभेदित् इति निपातदे
शो भवति निशाचरोधनहरः
कितवो गाढाहमकाः ॥
रोचको मधुर स्निग्धः कटुः पा
के कटुर्लघुः तीक्ष्णोदोदि
मो हंति ऊषकं कटुकफानिला
नृत्तोः श्रौस्वेदमदोः स्रज्ज
मगंधविषद्राणान् इतिभाव
प्रकाशः ॥
स्थोतोयकं स्त्री सुगंधद्रव्यभे
दः धुनिरा इति दिनीभाषा तत्
पर्यायः वहिर्ग्राह २ शुकच्छ
दे ३ मयूरचुडं ४ शुकपुच्छकं
५ विकीर्णरौमं ६ कीरवर्णकं
७ विकीर्णसंज्ञं ८ दमिने ९
अस्यगुणाः कफवातनाशि
त्वे सुगंधित्वे कटुत्वे तिक्तत्वे
पित्तप्रकोपशमनत्वं तत्तुप्र
ष्टिः विवर्द्धनत्वं च इतिराजनि
र्वेदः भावप्रकाशोक्त गुण
पर्यायोपकीर्णशब्देद्रव्यो ॥

स्थेरी पुं खरवृषभवन एष्टे
नभारवाहकोः स्त्रः तत्पर्या
यः एष्टः २ इत्यमरः ॥
दे खर वृषभरत एष्टेनभार
वाहकेः ये एष्टेन वहति ए
ष्टस्य मपि वाह्यमुपचारात् त
इदति वा एष्टः येकारितियः
स्थूल्यते संव्रियते एष्टमनया
स्थूरा स्थूल त कडुः वृद्धोमे
प्रक्तात्सरो रिति अः निपात
नात् लस्य रत्वं स्थूरापर्यायतां
तस्या इदमिति ज्ञे स्थेरं एष्टा
रोपितभारादिकं तदस्यस्येति
इति स्थेरी स्त्री च स्थेरीति
स्वामी इति भरतः ॥
स्थेलणीर्षः वि वृद्धमस्तकयुक्तः
इति केचित्
स्थेल्पं वि स्थूलता स्थूलस्य ॥
भाव इत्यर्थे स्त्र मन्त्रयेन नि ॥
ष्यत्रः ॥
स्त्रपनं स्त्री स्नानं यथा एज
नात् स्त्रपनं श्रेष्ठं स्त्रपनात्परां
स्मृतं तपणात्मां सदानं नुमदि
षाजनिपातनं इति दुर्गोत्
मवप्रकरणोतिष्ठादितत्वं ॥
स्त्रपितः वि कृतस्नानः स्नाथा
तोः जौ कृतपनिआकारस्य ॥

इत्येकप्रत्ययेन निष्पन्नः स्त्र
वः पुं स्वर्णं हरणं इत्य ॥
मरः ॥
स्त्रसा स्त्री स्त्रायुः इति हेमचन्द्रः
स्नातः वि कृतस्नानः यथा ॥
स्नातोः धिकारी भवति देवेषु
त्रै च कर्माणि अस्नातस्य क्रियाः
सर्वी भवन्ति हि यतोः फलाः
प्रातः समाचरेत् स्नानं मतो नि
त्यमनादितः इति प्रायश्चित्त
तत्वं ॥
स्नातकः पुं आशुतव्रती इत्य
मरः हेममामवेदाध्ययने स्ना
नशीले स्नातं स्नाने शीलमस्य
स्नातकः विकारसंवेत्तिकः
आशुतं स्नाशुतो भावेतः आ
शुवव्रतीति कचित् पाठः ब्रह्म
चर्यं तत्कायो गृहह्यमंगतः
सस्नातकः समासवेदाध्यय
नोयः स्नानशीलः आश्रमांत
रे नगतः सोपि स्नातकः स्ना
तकस्त्रिविधः ब्रह्मच
र्याचरणस्य यः शास्त्रबोधि
तोः वधितावहेदमुपास्या
समासवेदं ब्रवाश्रमांतरे गतो
यः सव्रतस्नातकः वेदमधीत्यरु

सन्निधौ वेदाभ्यासं यः करोति
सविद्यास्नानकः पालितः स
स्यग्नतः प्राप्तवेदो षोडशोऽयं
अमं गतः स उभयस्नानकः
इति द्वाकोत्तरे इति॥
भरतः ॥

स्नानं ज्ञात्री मज्जनं अवगाहनं
तत्पर्यायः आस्तावः २ आ
स्तवः ३ इत्यमरः अभिषेकः
इति शहरत्वावली उपसर्ग
ने ५ सवनं ६ सज्जनं ७ इति ज
ताथः तदनुकल्पसमविधः
सोत्रं १ भोमं २ आग्नेयं ३ वाय
व्यं ४ दिव्यं ५ वारुणं ६ सानमं
७ एतेषो विवरणपश्चात् स्फुटी
भविष्यति अस्य युगाः स्नानं प
वित्रमायुसं अमस्तेदमलाप
हं शरीरं वलसंधानं केषमो
जस्करं परं उल्लासनाथः का
यस्य परिवर्को बलावहः ते
नेव तत्तमोगस्य बलकृतके
शचतस्रोः विनिर्दिष्टिभिः स्ना
ने तस्मात्तात्प्राप्त्योषणं म
मलोष्य पीडका कंदुं शिरोरो
गांश्च पैतिकां मधुकाम
लकैः स्नानं पितृवृत्तिः ॥ ॥ ॥

मिश्रपदं स्नानं वचा यने
रिष्टं श्लिष्टं तिमिरपदं स्ना
नं कलितिले श्यापि चतुष्प
मनिलापदे अस्नानस्य शरीर
स्य उष्मासर्वांगगोचरः स्ना
नेनैकत्वं माधाति तेन दीप्यति
यावकत्वं स्नानं मर्दितनेत्रा
स्य कार्पाशो गति सारिषु आ
भानं घनमाज्जीर्णं भूक्तवत्
स च गर्हितं दोग्धं गोखंडं कं
कच्छं मलमरोचकं स्वेदं वी
भक्तं सक्तं हंति शरीरं परिमार्ज
ने इति राजवल्लभः अथ स्ना
नविधिः दत्तः चतुर्थे च तथा
भागे स्नानं मृदं माहरेत् ॥
तिलं पुष्पं कुशदीपिस्नानं च
कुत्रिमेजले कुर्यादिति शेषः
तथा च अस्नात्वा वाष्पकृत्वा च
भूक्तैः दत्ता च यो नरः देवादीनां
मृगाणां भूत्वा नरकं प्रतिपद्यते
अथ स्नानं दत्तः अस्नात्वा ना
चरेत् कर्मजप होमादिकिंचन
लला स्वेदं समाकीर्णः शयना
डवितः पुमान् अत्यंतमलि
नः कायो न वक्षिद्ममवितः
स्ववत्पेव दिवा रात्रौ प्रातः स्नानं
विशोधने प्रातः ॥ ॥ ॥

स्नानं प्रशंसन्ति दृष्टादृष्टफलं
दितत् सवे मर्दति पूतात्मा
प्रातः स्नानीजपादिकं अस्नान
त यदि वामोहात् रात्रौ दृष्टु
ते कृते प्रातः स्नानेन तत् सर्वं
शोधयति द्विजातयः
दृष्टं मलापकपादि अदृष्टं प्रत
वाय परीक्षादि प्रातः सूर्यो
दयात् प्राककालः प्रातस्नान
रुमकिरागप्रस्तं प्राचीमवल्लो
कस्नायात् इति विलुक्तेः ॥
प्रातः स्नाने मध्याह्नस्नानं धर्मा
ति देशमाह कात्यायनः यथाद
नि तथा प्रातर्नित्यं स्नादयाना
तः देवान् प्रयादौ गदे चेत
दमंत्रवत् यथा तथेति कर्त
व्यतया सोच आचरेदयमिस्त्रा
नेतर्पयेत् देवमावधानं इति
जावात्पुक्ता वैदिके कर्मणि
वामदस्ते वक्रतरं कुशान् द
क्षिणेन पवित्रं धारयेत् मार्क
डेयः संघकाले तिलैः स्नानं
पुष्पं व्यासोः व्रवीन्मनिः श्री
कामः सर्वदा स्नानं कुर्यात्ताम
लकैर्नरः सप्तमीं नवमीं चैव
पंचकालं च व्रजेत् विलुप
मातरे त्वरा क्रोधो तथाव ॥ ॥ ॥

ज्यो देवकर्मणि पंडितैः १ स्न
रायः पयश्चैव तोभूतं फल
मौषधं भर्तायत्वात् कर्तव्याः
स्नानदानादिकाः क्रियाः भवि
ष्योत्तरे स्नानस्तं वरुणास्तेजो
नक्तोऽग्निः श्रियं हरेत् भुजा
नस्य समस्तपुस्तस्मात् स्नाद
रे त्रिस्तानः स्नानं कुर्यात् न
व्याहरेत् न कथयेत् अ
थुवे रवगाहनान्तरे स्नानमा
ह योगियाजवल्क्यः तस्मां मे
वावगाहेत यदा स्नादमुचि न
रः आचम्य ततः पश्चात् स्ना
ने विधिवदाचरेत् वामनपुराणं
नाभिमात्रजलं गत्वा कृत्वा के
शान् द्विधा द्विजः निरुध्वा क
र्णानासा च त्रिः कृत्यो मज्जनं
ततः तत्रैव बृहद्योजवल्क्यः
स्नानं संमुखो मज्जेत् यत्रा
यः प्रवर्तते वै स्नाचरेषु गदे चै
व सूर्यसंमुख आचरेत् द्वारी
तः नात्रो न भुक्ता न जीर्णवासा
न वक्रवासा न नम्रो नाश्रुन्
नावशक्यको नालंकृतो ना
मस्तेनास्ते जले नाकृतेनाश्रु
चो न प्रभृतजले न नामे रत्यज
लेन च तरे नोपहरेतो सन्ध्या।

यां न निशाघं स्नायादिति
चत्तरे काकादि वलि स्यादिति
श्रीदत्तः उपहारे द्वारमौपे
अत्रैकेन मनितानग्नवक्रवा
सप्तो निषेध विधानात् स्नाने
दिवस सप्तवायिकाः प्रती
यते एकवस्त्र स्नाने दोषमा
ह समुद्रकरुतभाष्ये गोतमः
एकवस्त्रोपतस्नानं मृत्वा विदेन
चेवदि स्नानस्नानभवेत् शुद्धः
श्रिया च परिहीयते अतएव
स्नाने तर्पणं प्रथमतः कर्तव्यं
नवासमा इति षडिसमूले त
दाप्रेततर्पणपरमिति अत्रैक
वस्त्रा ज्ञातय इत्यादिना एकव
स्नातविधानात् एकेन एकज्जा
तोयेन वाससा स्नानं कृतं तल
स्यासनेनैव तर्पणं इति कृत्यत
त्वाणवः नच स्नानासावदा
तया मृदस्तिस्ते विमुद्ध्ये जल
मध्ये तु यः कश्चित् दिजातिर्ज्ञा
नडवेलः निष्पीडयति तदस्त्रं
स्नानं तस्य दृष्ट्या भवेत् स्नान
साक्षात्तमिति तदस्त्रमिति ए
कवचन निर्देशेन च स्नाने
एकवस्त्रमिति वाच्यं अत्र
विमुद्ध्ये इत्य ॥ ॥ ॥

भिधानेनायोधुत वस्त्रस्यैव मृ
त्रयेण प्रक्षालनं नतनरीयस्य
पतदर्थं मेकवचनं अतएव मृ
त्रयेणापरीयवस्त्रं प्रक्षाल्य इत्य
द्विकृतितामणिः वाशिष्ठवच
नस्यैकवाक्यतया स्नानासा
नपाणिना इति विसृष्टाणां
येनाधरीयवस्त्रोपगत्रमा
जने निषिध्यते पतेन निष्पी
डा स्नानवस्त्रमिति कात्यायन
वचने एकत्वमविवक्षित
मिति निरस्तं अतएव सर्वत्रैक
त्वनिर्देशः शिष्टानां आचारो
पितयेति नाजस्रमिति
पुनः पुनः स्नाननिषेधः सग
मायुस्नानविषयो दृष्टार्थकत्वे
तएवैकस्मिन् दिने नाना ती
र्थानि निमित्तमात्रं स्नानावृत्ति
भवत्येव वैधत्यात् अत्रापि तं
त्रयसंगयोः सत्वे सकृदेवेति
आतरे प्रतिज्ञा बालः आशिर
स्कं भवेत् स्नानं स्नानायाज्ञा
तकस्मिणां आर्द्रेण वाससा
वापि देदिकं मार्जनं स्नानं क
स्मिणा शिरस्तातस्तु कर्तव्यं
तदेवं प्रैत्रमथापि वा इतिमा
कंडेयपुराणोक्तकर्मचिकीर्षणां

मार्जनमिदं प्रोक्तं योगीया
नवल्पाः अस्मार्थ्या लूरी
रस्य कालशक्त्यापेतया म
त्रस्नानादितः सप्त के विदिष्ट
तिसूरयः मोत्रं भोम तथा मि
यं वायव्यं दिव्यमेव च वारुणा
मानसं चैव समस्नानं प्रकीर्ति
तं आपोदिष्टेति वेमोत्रं मृदा
लं भस्म पार्थिवं आपुये
भस्मना स्नानं वायव्यं गोर्जः
स्नानं यज्ञसातपर्वणस्नानं
तद्विद्यमुच्यते वारुणां चावगा
ह्यं च मानसं विसृजितं न सम
स्तं स्नानं मुक्तिं हं मे त्रस्नानक्र
मेण त कालदोषादस्मार्थ्यात्
सर्वतस्तु फले स्नानं आपोदिष्टे
ति आपोदिष्टादि ऋक्त्रय
मत्रविवक्षितं पर्वच कालदो
षादस्मार्थ्यात् नशक्नोति य
दातस्ति तदाज्ञात्वा त ऋषिभिर्म
त्रैर्जलं मार्जनं शत्रु आपस्त
दुपदा आपोदिष्टा मय्यां पमि
श्रुतमिर्जद्वात्रैर्मत्रस्नानमुत्त
म्यतं इति योगीया नवल्कीयं य
मंत्रस्नानोत्तरं तत् प्राधान्यात्वा
पनाय अतएव पितृदयितायां
संस्थातः सर्वतस्त्रिवितं ॥ ॥ ॥

मदालंभस्तु गंगादिमृतिकाति
लकरूपः भस्मना संस्क्रुतमस्म
ना इति लूनेगाक्रिकः अवगा
ह्यं मे त्राद्येग मृत्पावगाहनमा
त्रं विवक्षितं अतो साव्या वगा
हनं नृपस्नानानकल्पत्वमप्युक्तः
कालदोषो अतिदृष्ट्यादिः अस्मा
मर्थापारीपादवदेतः जलस्य
सत्यत्वेन संपूर्णवारुणास्नान
विधिकालायोग्यत्वेति पत
न्मूलकं गोदे चेतदमंत्रवदि
ति छन्दोगपरिशिष्टोये पूर्वो
क्तं अन्यथा मूलभूतं श्रुत्यंतरस्य
नापत्तेः सामर्थ्यात् तदुत्तजलेना
पिसमंत्रकस्नानं माह पराणर
भाष्यव्यासः शीतास्तपोनिषे
द्योत्तमंत्रसंभारसंस्क्रुताः गोदे
पिण्डस्यते स्नानं तदोनमफलं
स्नानं पद्मपुराणं नेमत्यभाव
मुदिशु विमुद्ध्ये स्नानमा
दौ विधीयते अत्र दूते रुद्धे
वो जलेः स्नानं सदा चरेत् ॥
तीर्थं प्रकल्पयेद्दिद्वान् मूलम
न्त्रिण मंत्रवित् नमो नारा
यणा येति मूलमंत्र उदाहृतः
दर्भपाणिस्तु विधिना आचो
तः मयतः ॥ ॥

नास्नानं नृनायते
भतस्नानमोवि

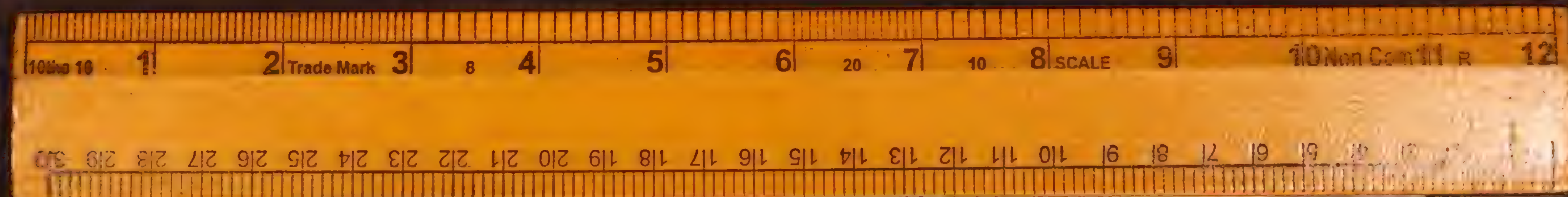

शुचिः चतुर्दशसमायुक्तं चतु
रसं समेतः प्रकल्पावाह
देहगो पभि मंत्रे विचक्षणः
विज्ञोः पादप्रसूतासि वैभवो
विष्णुसज्जिता पादि न स्नेनसं
स्तस्मादाजन्तः ॥
स्तस्मादाजन्तः मरणोत्तिकान्
तिस्रः कोट्याः द्विकोटी चती
थानां वायुरज्ज्वीत दिविभूय
स्तरीते चतानि तेमंति जाह्वि
नन्दिनीत्येव तेनाम देवेषु न
लिनीति च हन्ता पृथ्वी च स
भगा विष्णुकाया शिवा सित्ता
विष्णुधरी सुप्रसन्ना तथा लो
कप्रसादिनी तस्मा च जाह्व
वीचैव शान्ता शान्तिप्रदायिनी
पतानि युगपन्नामानि स्नानका
ले प्रकीर्तयेत् भवेत् सन्निदि
ता तत्र गंगा त्रिपथगामिनी सम
वाराभिजमेन करसं पृष्ठपोति
ते मूर्द्धिदयात् जलेभूष स्त्रिय
तः पंच समवा स्नानं कुर्यान्
दातुहत् आमंत्र्य च विचक्षणः अ
स्यक्रान्ते रथक्रान्ते विस्रक्रान्ते वसं
थरे मृत्तिके हरेपपाय यन्मया दह
कृतं कृतं उद्धृतासि वरादेण हस्तेन
प्रातवाहना आरुह्य समगात्राणि

पापं प्रमोचय नमस्ते सर्वभूता
नो प्रभवारिणि सुव्रते
नमो नारायणाय हृत्पदावर
चूपमूलमंत्रेण चतुरस्रं चत
कोणानूपं समेततः सर्वदित्त
चतुर्हस्तं जलं प्रतिदित्तं हस्त
मात्रेण व्यवह्रियतीत्यं प्रक
स्येत् विततेन द्यादिजले स्ना
नस्थानं परिह्रियेत् तत्र
विज्ञोः पाद इत्यादिना शान्ति
प्रदायिनीत्येव तेन मंत्रेण गंगा
मावाहयेत् समवाराभिजमे
नेति समवाराभिजमेन नमो
नारायणाय येति मंत्रेण अभि
मंत्र्यति शेषः एकवचननिर्दे
शान् तस्य मूलमंत्रोक्त्या च अ
त्रापि विनियोगोः वगम्यते तत
श्च समवारापचित नारायणमं
त्रेण जलमभिमंत्र्य करयुगेन
त्रिवारादि मूर्द्धिदियेत् तत
श्चास्यक्रान्त इति मंत्राभ्यां तद्व
दिजित्प्रभाभ्यां मृत्तिकाः समन
ग्राह्या वस्तीके मृधिकोत्तरे अस्त
जले प्रमथाने च वृत्तमूले सरालये
परस्मानावशिष्टे च श्रेयस्कामैः सह
नवेः इति दत्तं प्रतिष्ठितं तरो मृद
मामंत्र्य तया मृदा शिरः प्रभृत्प्रातुषा

हृते रुहते वाजलेः शिरः प्र
भृत्प्रातुषा लन मवगाहनं च
प्रधानं वारुणास्नानं समाचरेदि
ति एवोक्तं नो वयः मृदप्रदाणम
त्रे प्रभवारिणि इति प्रभव सुतप
त्तिमर्त्तं प्रापयितुं शीलमस्यास्तु
संबोधनमिदं अवगाहनं तत्र
हः कर्णनासिका मण्डलीभि रज
य कुर्यात् अंगुलीभिः पिथा
येवं श्रेत्र हृदनासिका मुखे नि
मज्जेत प्रतिस्नानस्त्रिः पठेद
यमथां इति समुद्रकरधृतात्
अत्रानुहृते वारत्रय मेवाच
गादने प्रायुक्त वामनपुराणात्
पृष्ठ विधिः पौराणिकत्वात् स
वेष्णा विसाधारणः वेदमंत्र
दित्तत्वादनधीतवेदाना मपि स
वधादरणीयः मतस्य पुराणो
नद्यो प्रत्येकणः स्नाने भवेद्गो
दानजं फलं गोप्रदाने शुद्ध
भिस्त्रासां पुण्यं तसंगमे वशि
ष्टः योनेन विधिना स्नातियत्र
तत्रांभसि द्विज सतीर्थफलमा
प्नोति तीर्थे तद्विशालं फलं अ
नेन तीर्थो वाहमादिना अतो गं
गायामप्यावाहनं कर्तव्यमिति
अत्र च मायसमस्यादि ॥ ॥ ॥

निमित्तक तीर्थविशेष निमित्त
कमेव पाठेत् सराले भनाने त
रे कार्यः आगतकानामने
भिनिवेश इति न्यायात् एवं गं
गायां विष्णु मंत्राने भवेत्
वधादरादिमन्त्राः पाठ्याः तत्र
गंगायां विशेषमंत्रो विद्याकर
धृतो विस्रपादाद्यं संभृते गंगे
त्रिपथगामिनि धर्मद्वोति वि
ख्याते पापं मेहरजाह्वि अ
दवाभक्तिमं पत्रे श्रीमात देवि
जाह्वि अस्तेनो वना देवि भा
गीरथि पुनीदि सो गोविन्द
दादश्यां स्नाने गंगायां पृष्ठ
पुराणीयो मंत्रः महापातक
मंज्ञानि पापानि सति मे गो
विन्द द्वादश्यां पापानि मे
हरजाह्वि गंगासागरसं
गमे मंत्रः तं देव समितो
नाथ तं देवि सरितारे उभ
योः संगमे स्नात्वा मुचामिद
रितानि वै लौहित्य स्नाने त
मंत्रः ब्रह्मपुत्रसदाभागणां
तनोः जलनन्दन अमोवाग
भंसंभृत पापं लौहित्य मेहर
करतोया स्नानमंत्रः कव
तोये सदानोरे सवित् श्रेष्ठे स

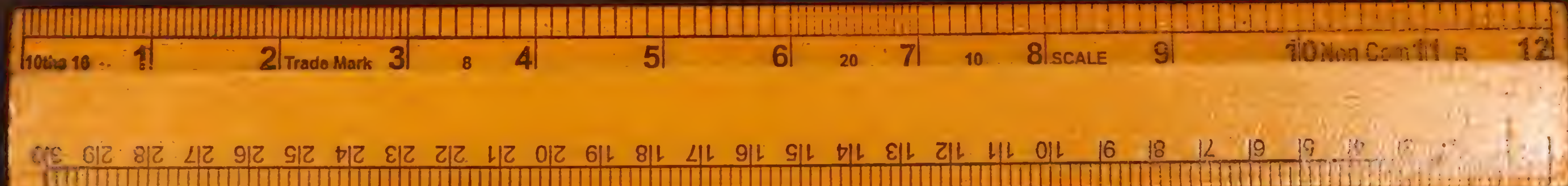

विश्रुते योऽनं प्रावयसेनि
त्यं पापं हर करोद्वे विस्मः
स्नातः शिरो नावधुनेन नोगे
भ्यस्तोयमुदरेन नते ले वा
संस्पृष्टो न प्रोहितं पूर्वयुतं
वासा विभुयान् स्नात एव
सौख्यं योतेवाससी विभु
यात् न स्नेहोत्पन्न पतिते
सह संभाषणं कुर्यात् इति
नो गेभ्यस्तोयमुदरेदिति स्ना
नशाही पाणिभ्यो पूरणीयं स्ना
नो नोगानि निमज्ज्यात् स्नान
भाष्या नपाणिना इति विस्म
वचनात् अत्र वासोत्तरं यत्र
गात् प्राकुरुत तैलस्य फेनि
येयः प्रतीयते शिरस्नातस्ते
तेन नोग किंविदुपस्पृष्टेन
इति मनुवचनमेतत्परं ॥
याज्ञवल्क्यः ब्रह्म तत्र विशा
मेवमंत्रवत् स्नानमिततप्र
रं याज्ञवल्क्यः ब्रह्म तत्र वि
शामेवमंत्रवत् स्नानमिष्यते
तस्मात्मेव हि श्रद्धासममस्कारकं
मते अगम्यागमनात् स्नेयात् पा
णिभ्यश्च प्रतिग्रहान् रक्ष्याचरि
तात् पापात् मुच्यते स्नानमा
चरन् मकलमसमर्थं श्रुतं ज
होति यत्तति क्रियाः स्नान

थान जघेरीने वात्मनं शोधयेदु
य ब्रह्मपुराणं नद्यां प्रत्येकशः
स्नाने भवेत् गोदानजफलं गोम
दानैस्तदशमित्तसां पापेभ्यस्त
गमे मनुः न स्नानमाचरेत् भु
क्ता नात्रो नमदनिमित्तवसो
भिः महासं नाविज्ञाते जलाश
येन स्नानमाचरेदभुक्तेति राग
प्राप्तस्नाननिषेधः नित्यस्याप्रा
प्तत्वात् नैमित्तिकस्य च निषे
दुमशक्यत्वात् आनरः स्नान
संबद्धं करोगन् मदानि शात
विज्ञेया मध्यमे प्रहरदयेन
स्यां श्रानं न कर्तव्यं कामने
मित्तिका हते नवासोभिः स
हस्यनेन वक्रवासो निषेधात्
स्नाने दिवासस्तं प्रतीयते अ
जस्य पुनः पुनः तेन वासु पा
दिसंक्राम्यादि निमित्तभेदप्रा
प्तमेकदानानास्नाने निषिध्य
ते किंतु तत्रेण प्रसंगेन चैकं
स्नानं तथा च निगदिकमेवदं
काम्य नैमित्तिके दित्वा एकं
छेकत्रवासये विष्टवदिवसे
प्राप्ते पंचतीर्थी विधान
तः स्नात्वा संकषेणं कलं
दृष्ट्वा भद्रोच ॥

भोदिजाः नरः समस्तयज्ञा
नोफलं प्राप्नोति इत्येवं इति
ब्रह्मपुराणोक्तं मार्कंडेय हृदे
प्रद्युम्नसरोवरे समुद्ररूपादि
तीर्थादौ तत्र प्रसंगो रभाव
त् पुनः पुनरेकदिनेपि नाना
स्नानमिति परकीयनिषाये
स्यायात्रैव कदाचन निषान
कर्तुः स्नात्वादि दुष्कृतं पो
न लिप्यते निषानं जलाया
मात्रं तथा च याज्ञवल्क्यः प
चपिदानमुद्रत्यनस्नायात् प
रवापिणि योगियात्तवल्क्यः
अनुहृत्य तयः स्नायात् स्नानं
कर्तुः पापेन लिप्यते स्नानं
न तपोभ्यां पितृदेवाद्येन तथा पा
नथानं पितृदेवाद्येन तथा पा
वनानि मनुष्याणां दुष्कृतस्य
दकर्मणः छन्दोगपरिणिहं
यद्यहयं श्रावणादिसर्वा
नयो रजस्तताः तास्तस्मा
नं न कर्तव्यं तर्जयित्वा समुद्र
गाः उपाकर्मणि चोत्सर्ग
प्रेतस्नाने तद्येव च नृसूर्य
ग्रहे चैव रजोहोषो न विद्यते
निगमः नटुये श्रीरवासिने
याज्ञपादः अभावे कूपवापी

नामन्योनापि समुद्रते रजोड
हेपि पयसि ग्रामभोगो न
दुष्यति अन्येन कंभादिना अ
न्येपि कृते कूपे सेतो वाप्या
दिके तथा तत्र स्नात्वा च पात्वा
च प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥
तथा प्रभूते विद्यमानेन ३८
के समनोदरो नास्योदके दि
जः स्नायात् नदीचोत् स्रज्ज
त्रिमे इति वक्रमिष्टं त्रालपुरा
णे नित्येनैमित्तिकं काम्यं विवि
धं स्नानमिष्यते तपोणात् भवे
तस्य अंगत्वेन वावस्मितं प्रम
कर्मोपपत्तेच मैथुने
छर्दनं तथा अस्पृश्यस्य नैक
तास्नायादुच्चां जलक्रिया ॥
यत्र तरोदिना स्नानं न कृतं त
त्रापि गात्रमार्जनदिना योच
मुत्पाद्य पितृयज्ञसिद्धये तर्पयेत्
गात्रं शुचिः कुर्यात् मत्तदं स्ना
तकोदितः देवेभ्यश्च ऋषिभ्य
श्च पितृभ्यश्च क्रमं पुष्ये वा
जन्मनस्तत्रे चातोपाते च वैद्य
तो अमावास्यां नदीस्नानं द
क्ष्याजन्मदुक्तं वराहपुरा
णं दक्षिणावर्तं पात्रे
६ पौ ॥ ॥

इवरे स्थितं उदकं यः प्रतीच्छे
त शिरसा हृष्टमानसः तस्मै
जन्मकृतं पापं तत् क्षणदेव
नश्यति अल्लिख्य पुण्यपत्रेण
सर्वत्रोदकेन च स्नातमावे
नरः स्नात्वा सर्वपापैः प्रमुक्त
ते विसृज्यते तदादमोदकैः
स्नाने सर्वपापप्रणाशने गोमू
त्रेण च यत् स्नानं सर्वपापविनि
मोदनं तथा पुष्पोदकस्नानं भवे
दागोपकारकं केवलैर्वा तिलैः
स्नानं अथवा गोमूत्रसंघर्षैः ॥
स्नानं प्रियं गुणं प्रोक्तं तथा
सौभाग्यवहेन आशुष्यं च यथा
संघर्षं मेधाविवहेन स्ना
नं पवित्रं मातृस्यं तथा कांचन
रिणं शालः स्नातस्य वक्रितो
येन तथा च परवारिणा का
यस्य हि विज्ञानी यात् नत
स्नानफलं लभेत् स्नानफले
वैद्यं आयुर्वेदीयं न भवत्येव
यमः नित्यं नैमित्तिकं चैव क्रि
यांगमलकषणं तीर्थाभा
वे च कर्तव्यं उदकेन पयोदकैः
विसृज्यमाणं स्नानाद्रीधराणां
चैव हरतः परिवर्जयेत् इत्या
दिकृतं तत् ॥ ॥ ॥

त्रिकस्नानविधिर्यथा तत्र नद्या
हो वैदिकस्नानं कृत्वा तां वि
कस्नानमाचरेत् तथा च गौत
मीये अथ स्नानं तथा कुर्यात्
यथा शास्त्रविधानवित् मन्त्र
कालेन स्नानं सुशास्त्रात् सम
चरन् मंत्रस्नानं ततः कुर्यात्
कर्मणां सिद्धिदेतवे तद्यथा अ
थेत्यादि अकदेवता श्रीतये
मंत्रस्नानं मन्त्रं करिष्ये इति
संकल्पं कुर्यात् तथा च कुल
चूडालं सजले ततः गृहीत्वा मु
कदेवस्य श्रीतये स्नानं माचरेत्
ततः सुङ्गन्यासं प्राणायासौ
कृत्वा गंगे च इत्यनेनां कुशमुद
यासूर्यमंडलातीर्थं मावा कृत्वा
मिति धेनुमुद्रया मूर्तीकृत्य कृत्वा
चेनावगृह्णास्तेन संरक्ष्य मूले
न प्रकादकथाभिर्मन्त्रं सूर्याभि
मुविहादशायाम् विनिःक्षिप्य त
स्मिन्निष्ठदेवता चरणारविंदनिः
स्तजले निमज्ज्य देवतां ध्यायन्
मूलं मंत्रं यथाशक्ति जपन्
उत्सृज्य उदकेन विचारजप्तेन
कलसमुद्रया विचारमात्म
न माभिधित्य वैदिक संस्था
दिकं कृत्वा सू ॥ ॥ ॥

यां च दत्ता ता त्रिकायमर्थ एते क्रियास्नानं तथा च संयोगात्
णादिवारिभागेन कर्मकुर्यात् नैप्रकीर्तितं अस्नानस्तु पुमात्रा
इति तत्र सारः अथ च जन्मोत्त हो जप्पादिदेवतादिषु प्रातः स्ना
र सहस्रेण यत् पापं कुरुते नेतर्ह्येतन्नित्यस्नानं प्रकीर्तितं च
नर मुच्यते सर्वपापेभ्यः स्ना शालशव विष्टादेः एष्टास्नानं रज
तात्काराणां वे सकृत् याम्यहि स्वला स्नानादंशु यदा स्नाति स्ना
यात नाडः त्वेनित्यस्नायी नप नैमित्तिकं हितत पुष्पस्ना
पुषति स्नानं मध्यदिने कुर्या नादिकं स्नानं देवत विधिचो
त जीर्णोत्रे तनिवामयः नया दितं तदिकाम्यं समुद्रिष्टं नाका
मस्तु मिते स्नानं न ऊर्वीतस मस्तत् प्रयोजयेत् जसका
दावुधः नया स्नात्वा नदीं च मपवित्राणि अश्विष्यन् देव
स्यानप्रशंसेत पंडितः अप्रश तातिथीन् स्नानं समाचरेय
स्तनिशि स्नानं राहो रन्यत्र द स्नाक्रियांगं तत् प्रकीर्तितं मला
शानात् स्नानं दानतपः प्रा पकषणं नाम्ना स्नानमभ्यंग
इमनंतं राजदर्शने आसुरी र्वकं मलापघाणायाय प्रवृत्तिस्त
रात्रिरन्यत्र तस्मात्तं परिवर्ज त्राना न्यथा सर्वेषु देवतातेषु ती
येत नदीं देवनिवातेषु तडा र्थेषु च नदीषु च स्नानमेव क्रि
गेषु सरःसु च स्नानं समाचरे या यस्नात क्रियास्नान मतः
नित्यं गुर्नप्रसवणेषु च निपा स्नतं इति गारुडे १५ अथ्या
नाडूहते पुण्ये ततः प्रसवणा यः ऊषादस्तस्य वैभवविशेषो
दिकं ततोपि सारसं पुण्यं ततो यस्य स्नानादिनिषेधो मानस
नादेयमुच्यते तीर्थतोयं ततः स्नानप्रशंसा च यथा सर्वकर्म
पुण्यं गंगातोयं ततोऽधिकं फलत्वागीहरेः संकल्पवर्जितः
इति वद्विपुलाणे आद्रिकत नोदितः ऊषादस्तः स्नात स्नान
योनामाध्यायः किंच नित्यं नै पुनाजपादिषु कदाचिदर्थदस्तो
मित्तिकं काम्यं क्रियांगमलकष नेत्यक्त कामस्तु वैभवः स्नानादि
पुच कृत्येषु गोविंदस्नानेना ॥

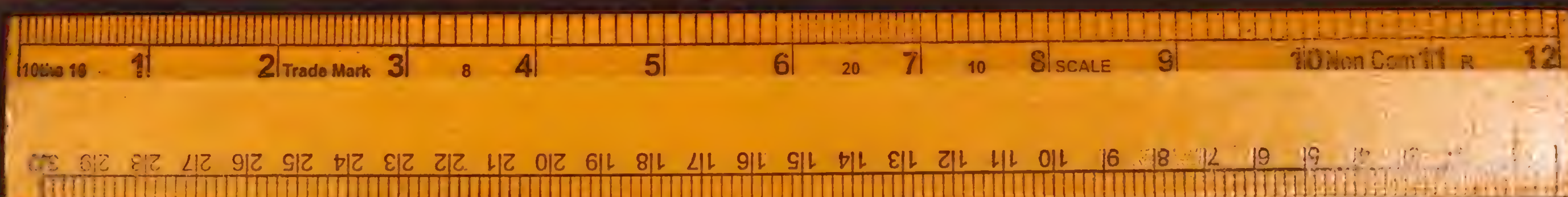

दिषु मदासनः ऊशकरो वैल
 वो नभवेद्विज्ञ हरेः ऊर्ध्वात्
 प्रयत्नेन सर्वसेवा जपादिषु ॥
 अस्नातो न जपेत्संज्ञं गोविंदस्य
 महात्मनः कदाचिदप्युचिभू
 त्वाप्यस्नातोपि च मानवः मा
 नसस्नातकोलोको मुकुंदस्या
 चैनादिषु पूतात्मा यदि मंत्रस्य
 म्युद्धोभवति जापकः भवेत्
 मानसस्नायी यो वात्साभ्यंतरः सु
 चिः जपाधिकारी स भवेत् क
 समंत्रसमानवः पेन्द्रस्नाना
 हरं कामं काम्यादायेन मेव
 आनेयादायुचं श्रेष्ठं वारुणं
 चापुचादिपि अवगाहं वारुणं
 त्वैवैदिकं चावगाहनात् वैदि
 कादिभिर्नेमित्तं तस्माद्देमां
 नंवरं मार्जनान्नात्रिकं श्रेष्ठं
 भोमं स्यान्नात्रिकाधिकं भो
 मं स्नानादरं ब्राह्मं ब्राह्मणः
 पौण्य मेवच पौण्यतो नैर्म
 ले स्नानं वायव्यं च ततोधिकं
 वायव्यात्मानसं चेह सर्वस्नाना
 त परं वरं मर्युयेत् मानस
 स्नानः सर्वत्र विज्ञयी भवेत् गो
 विंद सर्वसेवासुवाहता मेति
 धारणा सजापको वैल ॥ ॥ ॥ ॥

वः स्नात हरेर्भजन तत्त्वविन
 मानसस्नानवान् यो वा भक्त
 म्युत्रसदासुखी इति पामोत्र
 खंडे १६ अध्यायः अन्यच्च
 मानसं वैदिकं चैव मांत्रिकं मा
 र्जनतया अवगाहनं च नैमि
 त्तमायुचं पुण्य मेवच नैर्म
 ले वारुणं ब्राह्मं मेत्रं काम्यं च
 नारद वायव्यं भोमं मार्जनेयं
 षोडश स्नानमौचितं गोविंद
 मंत्रग्रहणं दीतया तपस्यो
 र्देहात् यदाभिषिक्तं चित्तस्या
 नेत स्नानं मानसं म्युभं मर्यु
 स्य नामग्रहणं यदा कार्ताध
 रेगुरोः स्नानदेहेन्द्रिय मनः
 तत् स्नानं मानसं भवेत् नाम
 संकीर्तनं विलोमः ऊर्ध्वादेकै
 तवात् सदेव चेन्महास्नानं श
 रीरस्वावकारणं कथा कला
 सुस्तिनयेत् यदि वेदैश्च वैदि
 कं दर्भशान्पदकैः स्नानं यत्ना
 ने अभिषेचने सदस्त्रणीषा
 तद्विष्णो रिति मंत्रादिभिर्दिज
 चेत पयोः भुतानां स्नानं मा
 त्रिकं समुदाहृतं ओ शान्वा
 योदिष्टेति ऋतेचेत्यादिभिर्ध
 दि पाठे ऊर्ध्वात् ऊशस्नानं

मार्जने द्विज ऊचितं जलेषु म ॥
 जतो नृणां मजनं यदाशिरः
 तदा सर्ववपुषु स्यादवगाहन
 मुच्यते गोविंदद्वादशीमात्री
 वारुण्यद्दीदयादिषु स्नानं य
 तच्च नैमित्तं ग्रहणं चन्द्रसूर्य
 योः मेषुनेवमने रेतस्वलने
 मृतकेतया विष्णुत्रादिशत
 स्पर्शे शवानुगमनेपि च निद्रा
 तेजातके नृणां मस्पर्शस्य
 नादिषु रत्नसुलाचतर्थादेयत्
 स्नानस्यातदायुचं गंगादिसर्व
 तीर्थेषु विष्णुपादोदके कथा य
 त् स्नानमभिषेकं च पुण्यं तत् प
 रिकीर्तितं हेलया अद्रुयान् नृणां
 भक्त्या यत्नेन नारद गंगामोष
 प्लवत् स्नान मदायापादिनाण
 नं गंगास्नानं मनुष्याणां सर्व
 कल्मषनाशनं संववच्चापि
 काष्टस्य भवेत्सुखं लवतयदि
 स्नानं स्यात् सर्वतीर्थेषु नाना य
 तफलप्रदं शालशामशिलावा
 रि योभिषेकं समाचरेत् अ
 कालमृत्युहरणं सर्वव्याधिविना
 शानं विलोः पादोदके पीत्वा शिर
 साधारयेद्यदि यदि सर्वमनुष्णा
 णां वात्सातमलशोधने ॥ ॥

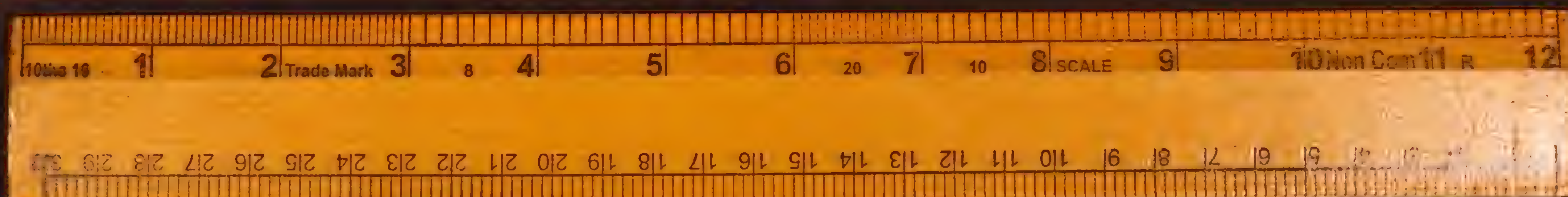
तदेव नैर्मलस्नानं शरीराणां भ
 वेत्प्रवृत्तं सेदायुमजावि।
 एतच्च चिह्नं यः तत्तज्जावसा
 हृषिका कार्ताविट् श्रेष्ठा नृ
 णा वात्समलाः स्नानाः मले
 स्तमलिनो देहो न वच्छिद्येच्छुद्धि
 द्रितः स्ववत्पविशते पुण्योदि
 वागत्रोमलानतः अद्रिश्च गो
 मयेष्वापि मलानामप्यमार्जने
 सर्वत्र तालनं कृत्वा सर्वोत्तम
 यतो मुनिः अष्टांगयोगाभ्या
 सैश्च देहप्रतालनं ततः न
 रोः सुमजनं कृत्वा स्नानं भव
 ति नैर्मलं इति पात्रे उत्तरखं
 डे ॥ ३ अध्यायः किंच
 तुलामकर मेघेषु प्रातः स्ना
 नं विधीयते हविष्म ब्रह्मच
 र्यं च महापातकनाशनं अ
 मास्नानं गयाया द्वादतिणा
 मुत्तमोत्तमं नत्तीवत् पितृकः ऊ
 र्ध्वात् कृते च पितृहा भवेत् करेण
 मार्जयेद्वात्रं स्नानवस्त्रेण वा यदि
 म्युनासुष्टं भवेद्वात्रं पुनः स्नानेन
 मुच्यति अमृतात्पुनः पादौयः
 स्नात्वा गच्छति मंदिरं संवत् स
 रकते पुण्यं तत्तत्तागादेव नश्यति

स्नानं रजकलीयेषु भोजनं गणि
कालये शयनं हरेपादे च ब्रह्म
यादिनेदिने इतिकर्मलोचनः अ
न्यतमत्तं समुक्तं तत्रे ३५ पट
ले द्रष्टव्यं ॥
स्नानराणां स्त्री स्रष्टः इति श
वृमाला ॥
स्नानीयं त्रि स्नानयोगं स्वा
नसंपादकद्रव्यं यथा गंगा
दीनां च तीर्थानां वारिकं भप्र
पुरितं स्नानीयं तेष्वयल्लामि
स्नानं ऊरु विलोचने इति ३
गौतमसंवत्सराः ॥
स्नायीन् त्रि स्नानकर्ता यथा
प्रातः स्नायी भवेन्नित्यं द्वौमा
सौ मागफाल्गुनौ इति ति
थ्यादितत्त्वं ॥
स्नायुः स्त्री वायुवादिनीना
मी मंत्र इति व्याख्या इति भ
तः तत्पर्यायः वस्त्रासा २३
त्यमरः स्त्रिया ३ नसा ५ इति राज
निर्वटः सत्तु गर्भस्थस्य समभि
र्मासे भवति इति सुखबोधः ॥
स्वाधर्म स्त्री नेत्ररोगप्रभेदः न
सलतां यथा स्मिन् प्रस्ता
विमोसाद्यो शुद्धं स्वाधर्मपंचमं

इति माधवकरः अन्यत्तु ने
त्ररोगशब्दे द्रष्टव्यं ॥
स्नावः पुं स्नायुः इति केचित्
स्त्रियं स्त्री शिक्षकं इति
राजनिर्वटः चिक्रणं इति श
वृत्तावली ॥
स्त्रियः पुं वयस्यः इत्यमरः
रक्तैरेडः सरलवृत्तः इति य
जनिर्वटः ॥
स्त्रियः त्रि स्नेहयुक्तः अहृतः
तत्पर्यायः चिक्रणं २ मस
णं ३ इत्यमरः आसृष्टं ३ चिक्रं
५ चक्रणं ६ इति वैष्णववर्गशब्द
वृत्तावली स्त्रियस्तु वत्सलो
वत्तमः स्नेहयुक्तजने भवेत्
इति च विशेष्यनिवृत्तवर्गशब्द
वृत्तावली ॥
स्त्रियतुलः पुं षष्ठिशालिः
इति राजनिर्वटः ॥
स्त्रियता स्त्री प्रियता यथा
हार्दं प्रियत्वे प्रियता स्त्रिय
ताया निगद्यते इति शब्दवृत्ताव
ली स्नेहः इति राजनिर्वटः
स्त्रियदारुः पुं सरलवृत्तः
इति जटाधरः
देवदारु इति
राजनिर्वटः ॥ ॥ ॥ ॥

स्त्रियप्रत्रकः पुं राजरत्नं गालोमभ्यो गायत्री च त्रयोवि
वृत्तकरं गुच्छकरं इति भोः इति श्रीभागवते ३
राजनिर्वटः ॥ स्त्रिये १२ अध्यायः ॥
स्त्रियपत्रा स्त्री पुं वदरी इति स्त्रिक स्त्री स्त्रीवृत्तः इत्यमरः
जटाधरः पालकं काशमरी स्त्रिकच्छदः पुं स्त्री रक्तचुकीवृत्तः
इति राजनिर्वटः ॥ इति रत्नमाला ॥
स्त्रियपिंडीतकः पुं मदनवृत्तः त्रि तरितजलादिः इत्य
तविशेषः यथा वाराहोष्मः मरः ॥
कुसवर्णो महापिंडीतको महा स्त्रिया स्त्री पुत्रवधूः इत्यमरः
न स्त्रियपिंडीतकं स्त्रायः स्त्रु स्त्रीवृत्तः इति शब्दचन्द्रिका
लवृत्तफलं स्त्रया अयोचमदं स्रष्टा सह तस्या विशेषकारणं
नो श्रेष्ठो कटु तिक्तसंवि स्रष्टा स्त्री स्त्रीवृत्तः इत्यमरः
नो छरेनो कफ रुद्रोग पक्वा दीकायां भरतः ॥
माशयशोथनी इति राज स्त्रुहिः स्त्री स्त्री इत्यमरटी
निर्वटः कास्त्री स्त्री वृत्तविशेषः मन
स्त्रियफला स्त्री नाजली इति मासिज इति भाषा तत्पर्यायः
राजनिर्वटः ॥ सौत्रेडः २ वज्रडुः ३ स्त्रुकथ
स्त्रिया स्त्री मेदा इति राज गुडा ५ समंततुग्या ६ इत्यम
निर्वटः ॥ रः सिद्धः ७ शीर्षः ८ वज्रः
स्त्रिड क स्नेहे इति कविक ९ स्त्रुदा १० स्त्रुहिः ११ गुडी १२
त्यदुमः कस्त्रेयति इति ३ गुडः १३ इति तटीकावली १४ इति शब्दवृत्तावली
गौदासः ॥ मथा १५ वज्रकंदकः १६ कृष्ण
स्त्रुः पुं सातुः पर्वतस्य समर्थ भागः इत्यमरः ॥
स्त्रुः स्त्री स्नायुः यथा त्रिष्टुप् सारः १७ इति जटाधरः अ
मासात् स्त्रुतोः वृष्टिजगत्स्य सा उग्रगणाः वज्रदोषे ॥
स्त्रुः प्रजापतेः तस्यासि ॥ ॥ ॥ ॥ प्रयोक्तव्यं सप्रित्त्यं ॥ ॥
सुधापयः ॥ ॥ ॥

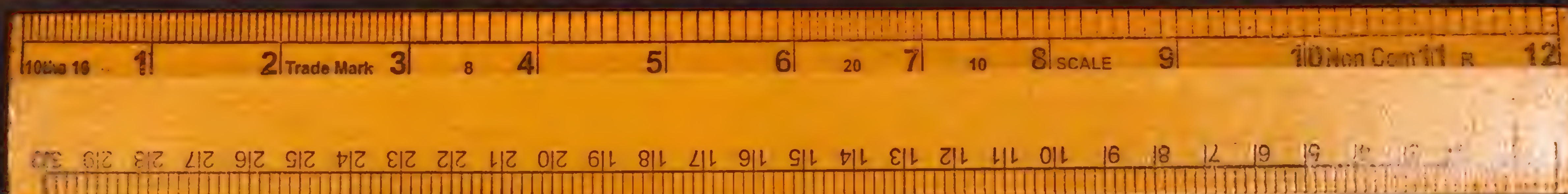

इति राजवल्लभः राजनिर्घटो
 कपय्यायगुणो मेरुडशब्दे
 इष्टव्यो तत्रमनसा पुन्या ॥
 यथा स्नेहो जनादेते कृते
 पंचम्या भवनांगने पुनये
 नानसादेवी स्नुहीविटपसं
 स्थितां यद्यत्राभे गतेषां
 देवैः सर्वे रनंतरं पंचम्याम
 सिते पदे समुत्तिष्ठति पत्र
 गी इति तिष्ठति तत्वे देवीषु
 राणां ॥
 स्नेहः पुं प्रेम इत्यमरः तैला
 दिशमभेदः इति मेदिनी या
 यमते गुणविशेषः जलीय
 परमाणवयं नित्यः ॥
 अन्यत्र त्वनित्यः तैलादाव
 स्य प्रकर्षो वर्तते अतः स्नेहो
 दाहो भवति यथा स्नेहो ज
 लेः गोमिथोऽयमिति गोऽव
 यवित्यसौ तैलांतरेतत् प्रक
 र्षात् दहनस्यानुकूलता इ
 ति भाषापरिच्छेदः ॥ ॥
 स्नेहस्य दुःखमूलत्वं यथा य
 त्र स्नेहो भयं तत्र स्नेहो दुःख
 सभाजनं स्नेहमूलानि दुःख
 नितस्मिन्त्यक्ते महत् सुखे इ
 निगारुते ॥५॥ अध्यायः ॥ ॥

स्नेहं स्त्री तैलमर्दनं तत्
 पण्यायः स्नेहः २ स्निग्धता ३
 मृदा ४ मृत्तः ५ अभ्यंगः ६
 अभ्यंजनं ७ इति राजनिर्घटः
 स्नेहप्रियः पुं प्रदीपः इति
 देमचंद्रः तैलादिप्रिये त्रि ॥
 स्नेहभूः पुं श्रेष्ठा इति देम
 चन्द्रः स्निग्धभूमौ त्रि ॥
 स्नेहर्गः पुं निरः इति शब्
 रत्नावली ॥
 स्नेहवती स्त्री मेदा इति राज
 निर्घटः स्नेहविशिष्टे त्रि ॥
 स्नेहवस्तिः स्त्री अनुवासनवस्ति
 तैलपिवाकिरी इति भाषा ॥
 यथा वस्ति हिंसा अनुवासात्पि
 रूपादनुवासात्ततः परः यः स्नेहैरी
 यते सस्यादनुवासन नामकः
 इति भावप्रकाशः ॥
 एतद्विषयः वस्तिशब्दे इष्टव्यं
 स्नेहविडे स्त्री देवदारु इति
 जटाधरः ॥
 स्नेहवीजः पुं पिपातवृत्तः इति
 राजनिर्घटः स्नेहकारणो त्रि
 स्नेहा पुं योगविशेषः इत्यु
 रणादिकोषः वन्युः चन्द्रः
 इति सिद्धांतकोमुद्या सुणा
 दिवृत्तिः ॥

स्नेहाशः पुं प्रदीपः इति
 त्रिकांडशेषः ॥
 स्नेहितः पुं वंशः स्नेहयुक्ते
 त्रि स्नेहशब्दादितप्रत्ययेन ॥
 निष्पन्नः ॥
 स्नेही पुं वयस्यः इति त्रिकां
 डशेषः चित्रकः इति केचि
 त् स्नेहयुक्ते त्रि ॥
 स्नेहः पुं योगभेदः इत्यादि
 कोषः चन्द्रः इति सिद्धांतको
 मुद्या सुणादिवृत्तिः ॥
 स्नेह इष्ट-जोषत कंठे इति क
 ल्पद्रुमः इत्यंघते ३. स्नेहते च
 त्रः पश्यन्ते काशोऽस्य रुजो
 स्पंदतं शत्रुमस्तके इत्यादौ
 गणकृता नित्यत्वमिति रसा
 नाथः वस्तुतस्तस्य स्नेहते
 स्नेहः पचादित्वादनं ततः ॥
 स्नेहः पचादित्वादनं ततः स्ने
 हश्चाचरति इति कौसिद्धिः
 इति दुर्गादासः स्नेहः पुं प्र
 कुराण जोषत कस्य न्तं
 स्त्री पुनं यथा च त्रः स्नेहं
 जेपन्ते तथा दुःखप्रदर्शने शत्रु
 णां च समुत्थानमस्यत्यस्यमया
 सुमे अस्मत्पुत्री भगवान् प्रीय
 ता मेजनादेनः इति मलमासतत्र

अंगविष्कुराणो सुभासुभफलं
 यथा मवुरुवाच कृदिमेतं नि
 मितानि अमुभानि सुभानि च
 सर्वधर्मभूतां श्रेष्ठं तं दिधर्मवि
 दुच्यसे मत्स्यउवाच अंगद ॥
 तिगाभागे तृशक्तं प्रसूराणं
 भवेत् अग्रशक्तं तथा वामे ॥
 एष्टस्य दयस्य च मवुरुवाच
 अंगानां स्नेहने चैव सुभासुभ
 विवेष्टितं तस्मै विस्तृतां क्र
 दि येन स्नेहनिदिशुभवि ॥
 मत्स्यउवाच पृथ्वीलाभो भवे
 त् मृद्विललाटे रविनन्दनस्या
 नं विवृदि मायाति नसोः
 प्रिषसंगमः भूमलक्ष्मिणाति
 देशो हृद्योत्तेधनागमः उत्त
 कंठोपगमो मध्ये दृष्टं राजन्
 विचतलोः हृदयधने संगरेव
 जयं शीघ्रं मवाचुयात् योषि
 लाभोऽपंगदे प्रो मवाणां ते
 प्रियाश्रुतिः नासिकायां प्री
 ति मौल्यं प्रियासि रथरोष्ट
 योः कंठे तभोगलाभः स्यात्
 भोगवृद्धिश्चांसयोः स्रुत
 स्नेहश्च वक्रभ्यां हस्ते चैव ध
 नागमः एष्टे पराजयो यो धे
 जयो वतस्य ले भवेत् कति

भ्यां प्रीति रुटिष्टास्त्रियाः प्र
जनने स्तने स्थानभूषणानामि
देशे अत्रेवेव यत्तागमः ना
नुसंधो परैः संधिर्वलवद्रिम
वेन्त्रप दिशेकदेशनाशेय
जन्माभारविनन्दन उत्तमं
स्थानमात्रोति पद्मप्रसू
रणान्त्रप सलाभं चाधुगमनं
भवेत् पादतले नृप ला-नं पि
दकं चेव ज्ञेयं प्रसूरांतथा
विपर्यये दत्तिलोपि प्रशस्तः
ऋप्रशस्तस्यादिशेषतः ॥
अप्रशस्ततथा वामेत्प्रश
स्त विशेषतः अतोऽन्यथा
सिद्धि रत्नलयात्तफलस्य
स्तस्यच निन्दितस्य अनिष्ट
चिह्नोपगमे द्विजानां कार्यस
वर्णनच तर्पणं स्यात् इतिमा
तु स्य यात्रानिमित्तदेहस्पन्द
नेनाम २१५ अथायः ॥
स्मरिता वि उंरकारणं
तच्च शत्रु दुर्जन तेगादि
इति केचित् ॥
स्मरिणः पुं स्पर्शः इति
के चित् ॥
सर्द्ध - संदर्थो इति
कविकल्पद्रुमः ॥

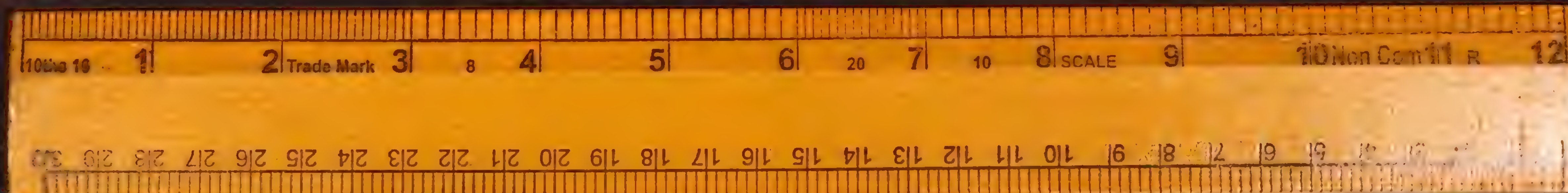
संदर्भः परिभवेच्छ इति
लोपदेवः उ- सर्द्धते वलि
ने वली पस्मर्द्ध इति
डुर्गादासः ॥
सर्द्धा स्त्री संदर्थः क्रमसु
त्रितिः साम्यं इति मेदिनी ॥
स्पर्श क उ- ग्रहणं श्रेषे
इति कविकल्पद्रुमः क उ-
स्पर्शयते इति डुर्गादासः ॥
स्पर्शः पुं रुजा दाने स्पर्शने
स्पर्शकः संपरायः प्रणि
धिः इति मेदिनी उप तमा
हममरः वर्गात्तरं इति हे
मचन्द्रः वायुः इति केचित्
कामिनां वन्द्यभेदा इति
शब्दरत्नावली कादिवर्ग
पंचकं यथा स्पर्श सत्साम
वर्जीवः स्वरो देह उदाहृतः
इति श्रीभारवते ३ स्कन्धे
१२ अध्यायः स्पर्शः कादिव
र्गपंचकं इति तट्टीकायां श्री
धर स्वामी न्यायमते त्वगुपका
रकः सच त्रिविधः उलः पृ
तः अनुस्पर्शीतः एधि
व्याः स्पर्शः काठिन्या दिः
पाकजः जलपरमाणु ॥
स्पर्शः नित्यः ॥ ॥ ॥

एतद्विहितं सर्वं ह्ये
एतद्विपर्यये

अन्यत्रानित्यः वैशेषिकमते
पाथिव परमाणुमात्रस्य पाक
जस्पर्शः नैयायिकमते तदा
एकादिस्पर्शोपि पाकजः ॥
यथा स्पर्शस्त्वगिन्द्रियग्राह्यस्त
चः स्यादुपकारकः अनुस्पर्शी
तशीतोष्णभेदात् स त्रिविधो
मतः काठिन्यादि हितावेव
नित्यतादिच पूर्ववत् एतेषां
कजत्वेन हितो नान्यत्र ऊत्र
चित् तत्रापि परमाणोऽस्यात्
पाको वैशेषिकेनये नै
यायिकानां नये ह्यणका
दावपीष्यन्ति इति भाषापरिच्छे
दः स्पर्शनिर्ूपयति स्पर्श
इति उपकारक इति स्पर्शनप्र
त्यये स्पर्शः कारणमित्यर्थः
अनुस्पर्शीतेति एधिव्यावायो
स्पर्शः अनुस्पर्शीतः जलस्पर्शी
तः तेजसउलः काठिन्येति क
ठिनसूक्ष्मास्पर्शः एधिव्या
पव इत्यर्थः काठिन्यादिकंत
नमयोगानिष्टो जातिविशेषः च
तयोद्यतापत्तेः पूर्ववत् जलते
जो वायु परमाणु स्पर्शानित्या
इत्यर्थः तद्विज्ञाः स्पर्शस्त्वनित्या
इत्यर्थः एतेषां तूपरमगंध ॥ ॥

स्पर्शानां नात्रेति एधिव्या
दि तूपरमगंधस्पर्श परावृत्तिः
पाकसमयोगादुपलभ्यते
नदिशतथा पिभ्यायमानेजला
दो रूपादिकं परावृत्तते नौरमो
कर मोमेव नय व्यतिरेकाभ्या
मुपाये रेवेति निलीयते पवन
एधिव्याः एतत्स्पर्शादिवत्
पृथिवीद्युपि मध्ये परमाणवे
वृत्तादोना पाकः इति वैशेषि
कावदंति नैयायिकानां मिति नै
यायिकानां मते ह्यणकादो
अवयवित्यपि पाको भवति इ
ति सिद्धांतमुक्तावली पुराण
मते एकादशविधस्पर्शो य
था उलः १ एतः २ सखः ३
डः ४ खः ५ स्त्रियः ५ विमदः ६
खरः ७ मडुः ८ मृत्तः ९ लघुः १०
गुरुः ११ इति महाभारते मोतधर्मः
पिकपदे आचमनो गस्पर्शनं
आचमनशब्देदृष्टं उल्लिख्य
स्पर्शनिषेधो यथा नमृषोत्
पाणिनोऽल्लिख्यो विप्र मो
त्रालाणानलान् नवानलं
पदावापि न देवप्रतिमां
स्पृशेत् इति कौर्म उपरि
भागे १५ अ ॥ ॥ ॥

महाभारतमोतधर्मः

ध्यायः अथ उल्लिख्यमाणं
लादिसर्गमाश्रिते आपस्त
वः भुक्तोऽल्लिख्य स्तनाचान्त
शुद्धालेः सपत्नेन वा प्रमादात्
स्पर्शानं गच्छेत् तत्र ऊर्ध्वादि
शोधनं गायत्र्यसदृशं तदु
परा ब्राह्मणं जपेत् विरात्रेण
धितोभूता पंचगव्येन शुध्यति
भुक्तोऽल्लिख्यः सपत्नेः स्पृष्टः प्रा
जापत्तसमाचरेत् अर्द्धाच्छि
ष्टे स्पृष्टः पादः पाद आमाशु
ने तथा प्राजापत्तस्ताने अर्द्धा
च्छिष्टो येन आद्यग्रामः आस
निः लिप्तः नवनिर्गीर्णः दत्तः
पाने मेषुन संसर्गं तथा मूत्र
पुरीषयोः स्पर्शानं यदिग
च्छेन्नशब्दोदकयोर्त्यजेः सह
दिन मेकं चरेत्पूत्रे पुरीषेत्
दिन द्वयं दिनत्रयं मेषुनेस्पा
त् पाने स्पाच्च चतुष्टयं काण
पः समूकरांत्यज्जाल मय
भांजस्तलाः यद्युल्लिख्यः स्पृ
ष्टोत् तत्र कृच्छ्रं सांतपने चरेत्
एतत्तज्ज्ञानाभ्यासे सांतपनेये
वद्वयं ब्रह्मपुराणे उल्लिख्येन
न स्पृष्टेण विप्रः स्पृष्टस्तताट
शः उपवासेन शुद्धिः ॥ ॥ ॥

स्पात् शुना संस्पृष्ट एव वा उ
ल्लिख्येन त विप्रेण विप्रः स्पृष्ट
स्त तादृशः उभौ स्नानं प्रक
रुतः सद्य एव समहितौ अ
वुल्लिख्य ब्राह्मणस्य नक्तमिति
प्रायश्चित्तविवेकः अथ रज
स्तलास्पर्शप्रायश्चित्तं काण
पः रजस्तलात् संस्पृष्टा ब्राह्म
णा ब्राह्मणी यदि पकरात्रं
निराहारा पंचगव्येन शुध्यति
रजस्तलात् संस्पृष्टा राजन्या
ब्राह्मणी तथा विरात्रेण वि
शुद्धिः स्पात् व्याघ्रस्य वचनं
यथा रजस्तलात् संस्पृष्टा वैश्या
या ब्राह्मणी च या पंचरात्रं नि
राहारा पंचगव्येन शुध्यति र
जस्तलात् संस्पृष्टा शूद्रया ब्रा
ह्मणी यदि यद्रात्रेण विशुध्ये
त्त ब्राह्मणी कामचारतः अका
मतश्चोदद्वै ब्राह्मणी सर्वज्ञा
तिषु एतेन रजस्तलाया ब्राह्म
णाः सर्वा रजस्तलास्पर्शोप
करात्रोपवासः पंचगव्यपानं
कामतः अकामतस्तद्वद्वेनक्त
व्रतं असर्वा रजस्तलास्पर्शविग
त्र पंचरात्र यद्रात्रोपवासः अका
मतस्तद्वद्वे पतच्चतुर्थाहानंतरेक
त्रये

कोशलेन शपकाकेन संस्पृष्टा
चेद्वनस्तला अति क्रम तान्
हानि प्रायश्चित्तं समाचरेत्
विरात्र उपवासः स्पात् पंचग
व्येन शुध्यति तानिपांतव्य
तिक्रम्य स्वजात्युक्तं तकारयेत्
इति वचनांतरदृष्टानात् एतत्
कामतः अत्र दिनभेदोपि नास्ति
अज्ञाने वृद्धस्पृष्टः पतितोऽप्य
शपकाकेन संस्पृष्टस्त्री रजस्तला
तान्यहानि अतिक्रम्य प्रायश्चि
त्तं समाचरेत् ॥
प्रथमेऽपि विरात्रे द्वितीयेऽपि
माचरेत् अहोरात्रं तृतीयेऽपि
चतुर्थेनक्तमाचरेत् चतुर्थेऽपि
ति शुद्धिस्तानात् पूर्वव्याजः
रजस्तला यदा स्पृष्टा अजं वृक
त्ववैः क्वचित् निराहारा भवे
त्तावत् यावत् स्नानेन शुध्य
ति अत्रापि वृद्धस्पृष्टा दिनभे
दव्यवस्था वृद्धशान्तातपः ॥
रजस्तलेन पे नार्थ्यावत्योनं
स्पृष्टातो यदि सर्वाणि पंचगव्यं
त ब्रह्मकृच्चमतः परं पंचगव्य
पानं व्रततूप तेनोपवासः ॥
ब्रह्मकृच्चमाह जावालः अहो
रात्रोपितो भूता योर्णमासा

विशेषतः पंच गव्यं पिवेत्
प्रातः ब्रह्मकृच्चविधिः स्नानं
तदशक्तौ एराणोक्तं दातव्यं ॥
अल्लिख्यशूद्रादिसर्गवृद्धस्पृष्टः
शुना चोऽल्लिख्यया शूद्रासंस्पृ
ष्टा वृद्धमाचरेत् अहोरात्रं
तृतीयेऽपि परतो नक्त
माचरेत् परत शुच्यर्थदिने
स्नानात् पूर्व मिति ज्ञेयं
इति प्रायश्चित्ततत्त्वं मतस्य
सूक्तोक्ता स्पृष्टास्पर्शनप्राय
श्चित्तं स्नानशब्दवृद्धव्यं ॥
स्पर्शकः त्रिस्पर्शेन कर्त्तव्य
श धातोः कर्त्तव्य एव प्र
त्ययेन निष्पन्नः ॥
स्पर्शानं स्त्री दानं स्पर्शः इति
मेदिनी ॥
स्पर्शनः पुं वायुः इत्यमरः
स्पर्शणिः पुं स्पर्शमात्रेण
स्पर्शनजनकप्रसूतविशेषः
परशपातर इति भाषा इति
वत्स माताशब्ददृष्टानात् ॥
स्पर्शमणिप्रभवं स्त्री स्पर्श
इति शब्दरत्नावली ॥
स्पर्शतज्ञा स्त्री लज्जान्वृत्तः
इति शब्दचंद्रिका ॥
स्पर्शशुद्धा स्त्री शतमूर्त्ता

इति शहचंद्रिका ॥
 स्पर्शसूत्रः ७ भेदः इति
 केचित् ॥
 स्पर्शसूत्रः कलरा इति धर
 णिः स्पर्शान्तराः स्त्रीअस्पर्शः
 इति त्रिकोणशेषः
 सहा त्रि उपतापकमात्रं
 रोगः इत्येके इत्यमरः ॥
 टीकायां भरतः ॥
 स्पर्शः न ग्रंथवाधयोः इति
 इति कविकल्पद्रुमः न स
 णाति स्पर्शते पक्षपादयस्थाने
 स्पर्शपक्षेति केचित् इति दुर्गादासः
 स्पर्शः ७ चरः अभिसरः
 इत्यमरः चरो गृह्यपुरुषः अ
 भिसरो पुत्रं प्राणतिरपेक्षो
 यो द्रव्याद्यं वाडं हस्तिनं वा
 योधयति मोभिसरः इत्ये
 के इमो द्वौ स्पर्शौ ॥ ॥
 इति भरतः ॥
 स्पष्टं त्रि व्यक्तं तत् पर्या
 यः स्फुटं २ प्रवृत्तं ३ उ
 त्तरां ४ इत्यमरः उद्विक्तं
 ५ प्रकटं ६ इति जटाधरः
 स्पष्टीकृतं त्रि व्यक्ती ॥ ॥
 कृतं कथातो परे स्पष्ट
 शास्त्रादभूतत ॥ ॥ ॥

द्रावे त्रि प्रत्ययेन निष्पन्नं स्पष्टं
 प्रीति रत्ना प्रालने इति
 कविकल्पद्रुमः न स्पष्टोति
 इति दुर्गादासः ॥
 स्पष्टा स्त्री एका स्पष्टते
 सौगंध्यात् स्पष्टा संस्पर्शवाक्य
 त्यात् कः सुकोदरादित्यात् श
 ण्यकः स्पष्टा दंत्वादि रिति के
 चित् इत्यमरटीकायां भरतः
 स्पष्टा शब्दे स्पष्टि इति कवि
 कल्पद्रुमः शा स्पष्टाति ओ अ
 स्पर्शात् अस्पष्टत हस्तेन प
 स्पर्श तदेग मित्ः इति कुमारः
 इति दुर्गादासः ॥
 स्पष्टा स्त्री भुजंगशक्तिनीवृ
 तः कंकालिका इति व्याता
 इति शहचंद्रिका ॥
 स्पष्टा स्त्री कंटकारी इत्य
 मरः
 स्पष्टः त्रि कृतस्पर्शः यथा
 ब्रह्म पुराणे उल्लिख्येन तत्र
 द्रेणविप्रः स्पष्टस्ततादृशः ३
 पद्मासेन सुदिः स्यात् सुना
 संस्पष्ट एववा इति प्रायश्चि
 त्ततत् ॥
 स्पष्टास्पष्टं स्त्री परस्परस्पर्श
 नैयथा अथजातिगुणानवसे

स्पष्टास्पष्टं महेच्छरी अथमेः
 शिष्टसंस्पर्श प्रायश्चित्तं यथा
 विधि ब्राह्मणस्य शकोंचत
 त्रियाद्यैः कदाचन स्पष्टाचम
 दस्ति स्मृता उपवासेन तत्रियः
 व्रतस्य स्पष्टस्पर्शपि हरिसंस्
 रणे शुद्धिः सेवयोपस्पष्टोय
 स्त प्रायश्चित्तं न विद्यते ब्राह्म
 णोयस्त शूद्रस्य सेवयोपस्प
 षोत् कचित् स्नात्वाचम्यदस्ति
 स्मृता प्रणायामेन शुध्यति
 शूद्रस्तत्रिविधो ज्ञेयो व्रतस्य
 शुभ्रजमः स्पष्टः कायस्यः प
 वको मध्योभिन्नाक्षरोऽधमो
 मतः उत्तमै ब्राह्मणः स्पष्ट
 पस्पष्ट दिज्ञः शुद्धिः अथ
 मेः सूर्यगामग्निः स्पष्टः सु
 ध्यति ब्राह्मणः इति मतस्मृ
 त्ते ३५ पटलः ॥
 स्पष्टास्पष्टि व्य परस्परस्पर्श
 नं ह्योयाद्युयी इति भाषा यथा
 रत्नाकरे वृहस्पतिः तीर्थे वि
 वादे यात्रायां संग्रामे देशविज्ञ
 वे नगरग्रामहादे च स्पष्टिनड
 ष्यति आपयपि च कक्षायां रु
 णये पीडिते तथा मातापित्रो
 गुरोः ॥
 श्वेव निदेशो वर्तमानथास्प
 हास्पष्टि इत्यवयं क्रियाया
 तीहारे तथेति न डुप्यतीत्यर्थः
 इति प्रायश्चित्ततत् ॥
 मतं स्पष्टं ३५ पटलेष्य
 न्यत द्रष्टव्यं ॥
 स्पष्टि स्त्री स्पर्शः तत् पर्या
 यः एक्तिः २ इत्यमरः स्पर्श
 ने ३ इति शास्त्रावलीस्पष्टतकक
 इति कविकल्पद्रुमः आमुमिच्छा
 स्पष्टयति इति दुर्गादासः ॥
 स्पष्टणीयं त्रि वाङ्मनोयं यथा
 प्रवृत्तसूर्यः स्पष्टणीयचन्द्र
 माः सदावाहः तत्तद्वारिसेव
 यः दिनोत्तरस्योः भूपर्णोत्तम
 मथो निर्दायकालः मधुपान
 तः मिये इति जटसंहारः
 स्पष्टयातः त्रिस्पष्टाशीलः ले
 भो इति मुग्धबोधवाकरणे
 सहा स्त्री इच्छा इत्यमरः
 तस्याः निन्दाप्रपांसे यथा
 तपो धनं ब्राह्मणानां तपः
 कल्पतरुस्तथा तपस्याकाम
 येन शुभे तत्तपसिस्पष्टा -
 सूर्ये तत्रियाणां च वा
 णिज्ये च तथाविषां शूद्रा
 णां विप्रसे ॥

वायो स्फटा वेदेष्टनिदितातद्वि
याणां नपति स्फटातीव प्र
पांसिता ब्राह्मणां विवा
देष्टु स्फटातीवविनिदिता त
त्रियाणां शतो धर्मा शतो म
न्यु नैगर्हितः शतो स्फटा ब्राम
णा मां लोके वेदे विद्वं वना
तपोधनां विद्यानां बभूवुः
नो युगे युगे प्रातिस्वस्ययन
कमे विप्रधर्मा न संगतः इति
ब्रह्मवेदज्ञे गणपति त्वे ३५
ग्रन्थायः ॥
स्फटः पुं मातलंगकः इति
शट्चन्द्रिका वंछनीयेति स्म
ष्टा त्रि उपतापकुमात्रं श्य
मः योगः श्यके ॥
इतिभरतः
स्फट ३० शीतो इति कविक
ल्यस्फट इमं हावायसरि
गावो ह्यवर्गद्वितीयपुक्तौ
पंचमस्वरिणावितिभ्रमा देवः
तथाते सजाती यतया स्फटक
भिरीत्यादीनां सन्निधावेवापि
द्यत पवेष्टायापिन संगच्छते
स्फटि विंशतो श्यनेनेवेष्टा
सिद्धे षोडशातो श्यवे यथा
त अतएव शमानाद्योपि ॥

स्फटिविंशतो श्यत्र उकार
मृत्युः स्फट इति केचित्
पठन्ति पचादितादनि स्फटा
फणा इति सुभूति रित्ये तमा
ह स्फटयते स्फटति गात्रेया
णाः पस्फट पस्फाट स्फटिके
इति दुर्गादासः
स्फटः पुं फणा श्यमरः ॥
स्फटा स्त्री
स्फटिकः पुं सूर्यकांतमणिः
इति हलायुधः सनामाद्यतम
णिः फटिकं २ स्फा टकं ३
इति शट्चन्द्रिकावली ॥
भास्वरः ४ स्फटिकोपलः ५
पालिपिष्टं ६ धोतिलं ७
इति त्रिकोडशेषः सितोप
लः ८ विमलमणिः ९ निर्म
लोपलः १० सखः ११ सख
मणिः १२ अमररत्नं १३ नि
-परत्नं १४ शिरमियः १५ अम
रुणादियथा स्फटिकः समती
र्यमुपितराहति दोषवृत्त त
स्यात्तमाला जपमादतेकोटि
गुणफलं तत् परीता यथा प
द्मागतायविन्दुलुविविमलत
मेतिस्वयं नेत्ररुचं त्रिगुणमुद्द

स्फटले मधुरः मतिदिमे
पितरादासहारि पाषाणाय
त्रिचष्टं स्फटित मपिनिजास
छनां नैव जहात् तज्जात्ये
ज्यतमभ्ये सुभ सपविबुते
शेवरत्नं च रत्नं विदुस्थाने
विद्युरिति वपाठः इति राज
निचंठः अपि च मुक्ता विदु
म वजेन्द्र वेदह्य स्फटिकादि
कं मतिरत्नं संशोतं कथायं
स्फाड लेखन चक्षुष्यधारणा
तच्च पाषाणस्मविनाशनं इ
ति राजवल्लभः तस्य
उत्पत्ति परीक्षेयथा कारे
विध्ययवनचीननेपालभूमि
मुलाजली याकिरन्नेदीदान
वस्य प्रयत्नतः आकाशस्य
इं तैलात्म्यमुत्पन्नं स्फटिकं
ततः सगालशोवधवलकिं
चिदुर्गाज्जाचितं तत्तत्संदि
रत्नानामयवापापनाशनं स
स्फुतेशिलिनासद्योमूल्यं किं
विलभेततः इति गारुडे ३५
ग्रन्थायः तथा दिमात्
ये सिद्धे च विद्याद्वितदे
तथा स्फटिकं जायते चैवना
नानूपे समग्रं हिमाद्रौ ॥

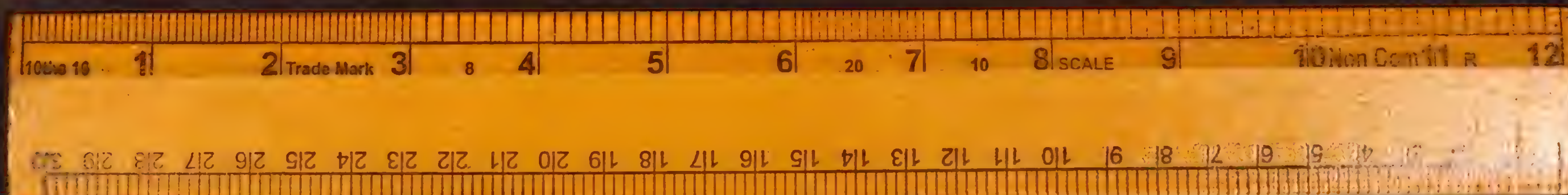
चंद्रसेकाशं स्फटिकं तत्
दिधा भवेत् सूर्यकांतं चत
त्रैकं चन्द्रकांतं तथाप्यं ॥
सूर्यासुस्पर्शमात्रेण वक्रिव
मति यत् ताणात् सूर्यकांतं
तदाख्यात स्फटिकं रत्नवेदि
भिः भूमीनुकरसंस्पर्शादस्
तं स्ववित्ताणात् चन्द्रकांतं
तदाख्यातं दुर्लभं तत् कलौ
युगे अशोकपल्लवच्छायं
दाडिमीबीजसंनिभं विंध्या
द्वितदे देशे जायते कुसमा
करे गंधनीलके पद्मरागभवे
स्थाने विविधं स्फटिकं भवेत्
अत्यंतनिर्मले खल्लं स्ववती
वज्रले मयि ज्योतिर्ज्वलन
मालिष्टं मुक्ताज्योतीरसंदि
ज तदेवलोहिताकारं राजा
वर्जमुदाहृतं आनीलेत
तपाषाणं प्रोक्तं राजम
ये सुभं ब्रह्मसूत्र
मये यत्त प्रोक्तं ब्रह्ममयं
द्विज इति स्फटिकपरी
ता इति भाजराजकृतपुक्ति
कल्पतरुः स्फटिका स्त्री
स्फटिकारिः इति ॥ ॥
भावप्रकाशः ॥ ॥ ॥

स्फटिकाचलः पुं कैलासप
वतः इति हेमचन्द्रः ॥
स्फटिकात्मा पुं स्फटिकः
तिशद्वरत्नावली ॥
स्फटिकादिभिदः पुं कर्पूरः
इति केचित् ॥
स्फटिकाभ्रः पुं कर्पूरः इति
राजनिर्वहः ॥
स्फटिकारिः स्त्री सेतवणि
ग द्रव्यविशेषः फटकिरी
इति भाषा यथा नरसारयवता
स्फटिकारित पवकावक
यंत्रैः वक्रशः पात्यं सत्तं तदि
महाद्रवकं नाम इति शत्राव
ली तद्रूपंतराणि स्फटिकारी
स्फटिकारिका फटकिरी इति
महाद्रवकप्रकरणे भेषज
रत्नावली ॥
स्फटी स्त्री स्फटिकारिः तत्
पर्यायः स्फटिकी २ सेता ३
मुष्ठा ४ रंगदा ५ रंगद्वारा
द्वारं ६ रंगंग ७ अस्या
गुणः कटव सिग्धत्वे क
षायत्वं प्रदय मेद कृच्छ्रवमि
णोषदोषनाशित्वं दृढरंगदा
तत्त्वं इति राजनिर्वहः अ
पिच स्फटिकातकषाया ॥

स्फा वातपित्तकफत्राणान् नि
हतिश्चित्रवीर्यघ्नो योनिर्ह
कोचकारिणी इति भावप्र
काशः ॥
स्फउ १ क नर्मणि यथास्फ
टिक नर्मणि इत्यत्र नर्म १
हृषीदासः आद्यश्रुतिः ॥
कातंत्रायाः इति दुर्गादासः
स्फर श स्फुत्तौ चते इति
कविकल्पद्रुमः शास्फरती
स्फुराणि मित्यमरः इति दु
र्गादासः स्फराणि स्त्री स्फु
राणि इत्यमरः स्फल पाचले
स्फुत्तौ इति कविकल्पद्रुमः
शास्फलती स्फालनकर्कशां
गुलाविति रघुः बालशूलने
ति दुर्गादासः स्फटकं स्त्री स्फ
टिक इति काचित् शास्त्राव
ली जलविदो पुं इति केचित्
स्फाटिकं स्त्री स्फटिकं
इति शास्त्रावली ॥
स्फाटिकोपलः पुं स्फ
टिकं इति
त्रिकांडशेषः ॥
स्फाटीकं स्त्री स्फटिकं
इति शास्त्रावली ॥

स्फातः त्रि वृद्धियुक्तः स्फाय क स्फेटयति वृत्तिरयेनाम
धातोः कप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
इति आकराणं
स्फातिः स्त्री वृद्धिः इत्यमरः स्फिरे त्रि प्रचुरं इत्यमरः स्फ्री
स्फाय ऊउ वृद्धौ इति कवि तान् जनपदांस्तत्र पुर ग्राम
कल्पद्रुमः ऊ स्फातः स्फातः ब्रजाकरणं खेटावर्द्धवादी
उ-स्फायते पस्फाये स्फाय शुवनान्मुपवनातिव इति ॥
त्रिमौक संधीति गणकृतानि श्रीभागवते १ स्कन्धे १ अध्या
त्यत्वात् इति रमानाथः वस्त यः स्फातान् समुद्रान्देशा
तस्तस्फायते स्फायः पचादि न तत्र तस्मां दिशि पुरग्राम
त्वादन् ततः सश्वाचरतीति ब्रजाकरणं तत्र पुराणिग
क्रोशत्रेते इति दुर्गादासः ॥
स्फारे स्त्री प्रचुरे इति सेंति जधान्यः ग्रामाभूत्यामुयत्रचै
मसारोणादिवृत्तिः ॥ ववर्मेति ते सत्त ग्राम इति
स्फारः पुं विकटः कनकादे प्रोक्तः श्रुद्धानां वास पवचेति
बुद्धुदः इति मेदिनी विपु ब्रजागोत्रलानि आकर
लेत्रि इति हेमचन्द्रः ॥ त्रायुत पतिस्थानानि तान्
स्फाराणि स्त्री स्फाराण्यम वा पकतो यत्र त्रग्रामो न
मर टीकायां रमानाथः ॥ गं चैकतः स्थितं मिश्रं त
स्फालः पुं स्फूर्तिः स्फलयो खेटं नाम नदी गिति समा
तोर्च जप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥ अयमिति वात्यः पूगपुष्प
स्फिक स्त्री कटिप्रोथः इत्य बासस्ताः वनानि सतः सिद्ध
मरः ॥ वृत्ताणां समूहाः उपव
स्फिकचातनकः पुं कटक नानियेपित वृत्ताणां समू
लः इति शास्त्रावली ॥ हाः तानिच इति तटीका
स्फिद क वृत्तां हिंसे ॥ यां श्रीधरसामो ॥ ॥ ॥

स्फातः त्रि वृद्धियुक्तः स्फाय क स्फेटयति वृत्तिरयेनाम

स्फुट क भिदि इति कविकल्प
 दुमः कस्फुट यतिकंठकः
 पदं इति दुर्गादासः ॥
 स्फुट इति विमरणो इति कवि
 कल्पदुमः ३३ अस्फुटत अ
 स्फुटत विमरणं भेदने
 स्फुटयति गात्रं वाणः विमर
 ण इति दंतमध्यपाठे विकस
 न इत्यर्थः स्फुटति मलिका
 कलिका ॥
 स्फुट शि विकास इति कवि
 कल्पदुमः विकास इति कस
 जगताविति दंत्यातस यजि
 रूपे विपूर्वणार्थान्तरावित
 या विकसन मित्यर्थः शिस्फु
 टति केतकीकोरकः अस्फुटी
 त पुष्फोट इति दुर्गादास स्फु
 ट उ- विमरणो इति कवि
 कल्पदुमः ३. स्फुटतेनव
 ऊटनलानि ऊटनप्रायेषु
 द्वेषिति हलायुधः इति दु
 र्गादासः ॥
 स्फुट इ क नर्मणि इति क
 विकल्पदुमः नर्मद परीहासः
 एकस्फुटयति सावायं लोकः
 अय मयेन मन्यते इति
 दुर्गादासः ॥

स्फुट क हिसे आंडपुर्वोः यं
 इति कविकल्पदुमः आंड
 उपसर्गः क आस्फोटयति
 इति दुर्गादासः ॥
 स्फुट त क विमरणो इति क
 विकल्पदुमः विमरणं विक
 सने स्फुटयति चस्पककलिका
 अपुस्फुटत इति दुर्गादासः
 स्फुटः त्रि व्यक्तः प्रफुल्लः
 इति मेदिनी मुक्तः इत्यन
 यः भिन्नः इति स्फुटधातुर्थ
 दर्शनात् स्फुटग्रहायथा ॥
 स्फात संस्तुतो मध्यफलेन
 मध्यो मंदस्फुटः स्फात चल
 केन्द्र मुक्तं विधाय शौचोण
 चलेन चैवं विटस्फुटः स्फा
 दमकृत फलाभ्यां ऊजस्यवि
 शेष माह दलीकृताभ्यां प्र
 थमं फलाभ्यां ततोऽविला ॥
 भ्या ममकृत ऊजस्त स्फुटो
 वीनूस्फुटनेव वेद्यो शीघ्रात्
 तंगस्य तयो रभावात् इति
 सिद्धांतशिरोमणिः ॥
 स्फुटनं स्त्री विदरणं इत्यम
 रः विकसनं इति स्फुटधातुर्थ
 दर्शनात् ॥
 स्फुटवंधनी स्त्री पाशवतपदी

नफटकी इति भाषा इति रत्न
 माला स्फुटवल्कलीति केचित्
 स्फुटा स्त्री फटा याण इत्य
 मरटीकायां रामाग्रसः ॥
 स्फुटिः स्त्री पादस्फोटारोगः
 निर्भिन्नकर्कटीफलं इति मे
 दिनी ॥
 स्फुटितः त्रि विकसितः इति
 हेमचन्द्रः भिन्नः परिदमितः
 इति स्फुटधातुर्थदर्शनात्
 व्यक्तीकृतः इति स्फुटशब्दा
 र्थदर्शनात् ॥
 स्फुटी स्त्री पादस्फोटारोगः
 कर्कटीफलं फुटी इति भाषा
 इति शतशतावली ॥
 स्फुट क अनादरे इति कवि
 कल्पदुमः कस्फुटयति इति
 दुर्गादासः
 स्फुड शि वृत्ता इति कवि
 कल्पदुमः शिस्फुडति अ ॥
 स्फुडीत पुष्फोट वृत्तावरणो
 इति दुर्गादासः
 स्फुड इ ड फुले इति कविक
 ल्पदुमः फुले विकसनं इत्यम
 रः ३. स्फुडते ऊजकोरकः पुष्प
 डे इति दुर्गादासः ॥

स्फुड एक नर्मणि इति कवि
 कल्पदुमः नर्म इह परोदासः
 एकस्फुडयति सावायं लोकः
 पुष्फुडयति आद्यस्वरीभि
 कान्तं ज्ञायाः पंचमस्वरपुत्रो
 नर्म इति गोविंदभट्टः
 इति दुर्गादासः
 स्फुतकारः पुं ग्रन्थिः इति श
 वृत्तं प्रिका ॥
 स्फुतकारः पुं फुतकारः स्फु
 दिति क्रियते इति स्फुतशब्द
 पूर्व कथातोभीवे च न प्रत्यये
 नतिप्रयत्नः ॥
 स्फुर शि स्फुतो चले इति
 कविकल्पदुमः स्फुरिः प्रका
 शः चलच्चलनं शिस्फुरति
 चामरं अस्फुरीत पुष्फार
 इति दुर्गादासः ॥
 स्फुरः पुं फलकं इति हेमच
 न्द्रः स्फुरणं इत्यमरटीका स्फुर
 णो स्त्री किंचिच्चलनं इति भ
 तः तत् पर्यायः स्फुरणं २
 इत्यमरः स्फुरनं ३ स्फुराणं ४
 स्फुरः ५ स्फुराणां ६ स्फुराणो
 इति तदुक्ता स्फुरिः इति श
 वृत्तशतावली अंगस्फुरणस्य मुभ

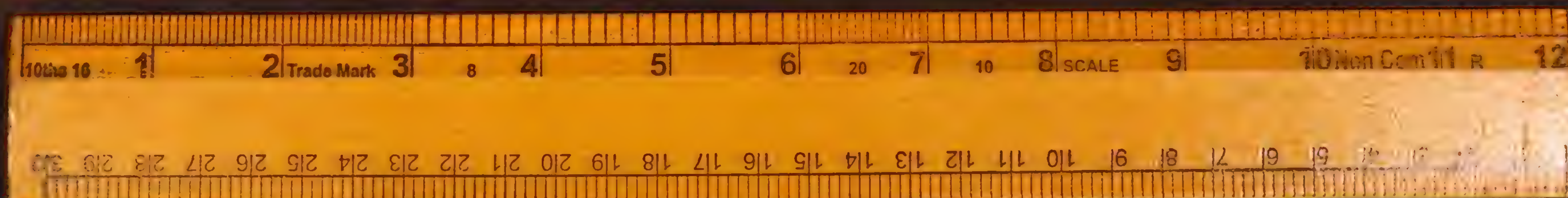
सुभफलं यथा क्रमोऽधुनाग
स्फुरितसमस्यक मत्तेक मव
क्तफलप्रभावं सर्वत्र यत्राव
गते स्वदेहादुत पयते कमेवि
पाकमेवित मृदिस्फुरतामुष्ट
यिवावाभिः स्थानप्रवृद्धिश्च
लताददेशो- ज्ञानमध्य प्रिय
मगमः स्यात् नासातिमध्येच
महायलाभः दृगंतमध्यस्फुर
तोऽर्थलाभोत् कंटोक्रमादि
स्फुरिते दृगादौ सयो दृशाथः
स्फुराशरणः स्यात् प्रियश्रुतिः
स्यात् स्फुरितेच कर्णो योषित
समृद्धिः स्फुरिते च गंडे ज्ञाण
त सोमवायु मुदोभवेतां भोज्ये
ष्टसंगावधरोर्द्धयोश्च संधे
गलेभोग विवृद्धिलाभो स
नो भुजस्येष्टसमागमाय
स्यन्दः करस्य इविणाम
हेतुः स्यन्दः करस्य इविणाम
महेतुः स्यन्दो जयायोरसि
मानवानां पार्श्वप्रकसेविषयस्य
लाभः करिप्रकसेतवलप्रसोदो
नासिप्रकसे निजदेशानाथ धन
दिवंधुश्च क्रविप्रकसे दुःखं
नोते हृदयस्य वसोस्फिक ॥॥

पायुकसेपि च वाहनाभिः ॥
वरांगकसे वरयोषिदाभिर्मु
क्ते सकसे तनयस्य जनाव
स्तौ सकसे सुवतिप्रवृत्तिः
दोषश्च कसे पुन ब्रूहृष्टे ॥
३२ः पुनः स्यात् समहायला
भः स्यात्मानकसे त्वविशेषाभि
दिः जन्माप्रकपे निजदेश
नाशः स्यात्नासि रुष्टुश्च
णस्य कपे पुंसो मदादलिण
देहभागे स्त्रीणांच वामाव
यवे प्रजातः स्यन्दः फलानि
प्रदिशत्यवश्यं इति वमेतरा
जणाकृते नरेकिते-३३-स्फ
राप्रकरणां चतुर्थं
स्फुराण स्त्री स्फुराण इत्यमर
टीका ॥
स्फुरन वि कस्यनयुक्तः स्फ
त्रिविशिष्टः यथा गंगोत्तगत
रेग संगतजटाजटाप्रजायत
फलि स्फुर्जत स्फुत कृतेभी
तिसंभृत चमत कारस्फुरतं
श्रमा आनन्दामृतवापिकांति
दधती चित्तं गिरीश प्रभो स्तो
पायान्ववसंगमे भगवती लता
वती पावती इति काव्या ॥॥

चंद्रिका ॥

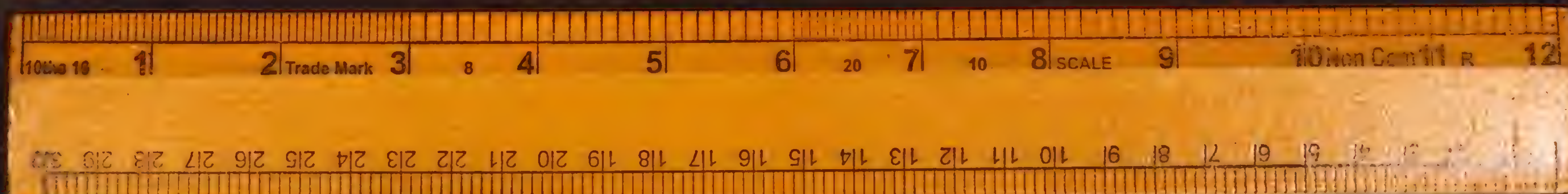
स्फुरिते स्त्री स्फुरां स्फुराण
विशिष्टे त्रि यथा क्रमोऽधुनाग
स्फुरिते च समस्यक इति प्रिया
श्रुतिः स्यात् स्फुरितेच गो इति
व वमेतराजशागने
स्फुल्ले आ विस्मृतौ इति कवि
कल्पद्रुमः क्विपिराजो कौपि
स्फुः स्फुर्णां तेन स्फुल्लेति क
थो मयपः इति दुर्गादासः ॥
स्फुर्जं दृ जो आ वज्रनिर्जो चे
दुस्फुर्जयुः ओ स्फुर्णाः आस्फु
र्जते स्फुर्णां तेन वज्रनिर्जो
षो वज्रकर्तृकशब्दः ॥
स्फुर्जति वज्रं इति दुर्गादासः
स्फुर्जकः पुं स्फुर्जकवृत्तः इ
त्यमरटीकायां रायसुजटः
स्फुर्जयुः पुं वज्रपतनजनित
शब्दः इत्यमरटीकायां भरतः
स्फुल शि स्फुर्जौ चले वये
इति कविकल्पद्रुमः शिस्फु
लति च स्फुलीत प्रस्फुल
स्फुर्जिः प्रकाशः चलः सू
लनचयः संचयः इति दुर्गादासः
सुते स्त्री वस्त्रवेष्टमतावु इति
भाषा इति शहरतावली ॥॥

स्फुलने स्त्री स्फुरां इत्यमर
टीकायां नीलकण्ठः ॥
स्फुलिगः त्रि अप्रिकणः फि
नकी इति फिनकटी इति चभा
षा इत्यमरः देवप्रिचुर्णो स्फुत
कारेण लिगति गच्छति स्फुलि
गः इति तटीकायां भरतः
स्फुलिगिनी स्त्री अप्रिसमजिज्ञा
नगतनिष्ठाविशेषः इति
जटाधरः ॥
स्फुर्जकः पुं त्रिनुकवृत्तः इत्य
मरः स्फुर्जति वज्रो तिमः
स्फुर्जकः द्वौ स्फुर्जौ वज्रनिर्जो
षेणकः स्फुर्जौ दोर्वः सर्वत्र
इति पराकायात् स्फुर्जकः स्फु
र्जकश्च स्फुर्जौ वज्रः स इव दृढ
सारत्वात् स्फुर्जक इत्यमर ॥
इति भरतः ॥
स्फुर्जयुः पुं वज्रपातजनित
शब्दः तत्पर्यायः वज्रनिष्प
ष २ इत्यमरः स्फुर्जयुः इति
स्फुर्जयुः ४ विस्फुर्जयुः ५ वज्र
निर्जोषः इति तटीका स्फु
र्जिः स्त्री स्फुरां इत्यमर
टीकायां रमानाथः ॥
स्फुर्जिमान् त्रि पाशुपतः य
थापौत्रार्थिकः पाशुपतश्रिदुषः

स्फुर्तिमान् मतः इति त्रिकोऽ स्फोटवीजकैः पुं भलातकः
 शेषः स्फुर्तिविशिष्टे वि ॥ इति राजनिर्घटः ॥
 स्फोणान् वि अतिशयः स्फर स्फोटा स्त्री सर्पफणा इति
 शब्दादीयसप्रत्यये कृते स्फा केचित् ॥
 देशेन निष्पन्नः इति व्याक ॥ स्फोटायनः पुं मुनिविशेषः
 राण ॥ तत् पर्यायः कर्तृवान् २
 स्फेष्टः वि अतिशयः इत्यमरः इति हेमचन्द्रः ॥
 स्फोटः पुं स्फोटकः इति स्फोटिका स्त्री हाश्रुत्रिका
 राजनिर्घटः ॥ ति त्रिकोऽशेष ग्रंथान्तरेको
 स्फोटकः पुं रोगविशेषः टिका इति पाठः ॥
 स्फोडा इति भाषा तत् पर्यायः स्फो ज्ञी ख-कारकाष्टं य
 पिडुकः २ गंडः ३ इति हेम श्यास्फास्त्रिष्टेयाधिकवाच
 चंद्रः स्फोटः ५ विस्फोटः ५ स्फास्फावद्वाकारकाष्टस्य भक्ता
 इति राजनिर्घटः अस्फवि शेष निमित्तके ज्ञाया मिष्टत्वे
 वराण विस्फोटशब्देद्वयं न प्रकृतिवदिकृति रित्यति
 भेदक परीक्षासकयो सि ॥ देशेन दर्शात्मक प्रकृतिथ
 स्फोटनं स्त्री विदारणं श्म स्फाणां प्राप्ते पूर्वदिनप्रातः
 मरतीकायो भरतः प्रकाश कालीनं हवनोद्यदेवतावा
 नं इति स्फुटधातुर्धदणनात् हन मपि प्राप्तं तच्च तदानीं
 स्फोटनी स्त्री मणिशालवेधो नविधायते नैमित्तिके निमि
 यकरणं भोडरी इति व्याता तनिश्रुयवतोऽ धिकारितया
 यथा आस्फोटनी स्फोटनी प्रकृते सो भाविभक्ता शेषर्
 च तत्रलास्फोटनी मता इति पनिमित्त संशयेन प्रधानान
 भरतद्विरूपकोषः किंच ला धिकारिणोऽङ्गनधिकार
 स्फोटन्या वेधनी च स्फोट त तदुत्तरदिने च निमित्तनिश्र
 नी वृषटशिका इति भर येतदीधकार सिद्धावपि नावा
 न धृतवाचस्पतिः ॥ ॥ ॥ दनानुष्ठाने आवाहनस्य पूर्वदिन

प्रातः कालनेयत्वादितो ज्ञाया आवाहनं विनैवानुष्ठानमिति ॥
 इति तिघ्यादितत्त्वं ॥ स्मरं स्मोकपादपराणं इत्य
 मरः तस्याग्रे अतीतकालेकी कीविभक्तिर्भवति यथा हेति
 स्मरावाणरामः इति सुगंधो यव्याकरणं ॥
 स्मयः पुं अद्भुतः गर्वः इति मेदिनी ॥
 स्मरः पुं कामदेवः इत्यमरः स्मराणं च ॥
 स्मरकूपकः पुं भगं इति त्रि कोऽशेषः ॥
 स्मरकूपिका स्त्री योनिः स्मरकूपकशब्दादापप्रत्ययेन निष्पन्ना
 स्मरगुरुः पुं विलुः इति के ॥ चित् ॥
 स्मरगुरुः स्त्री योनिः इति जटा थरः ॥
 स्मरचक्रः पुं रतिबंधविशेषः यथा धृता वामकरेणारं ख
 पादस्योपरिस्थितं दृढं चरम ते कामी स्मरचक्रः प्रकीर्तितः
 इति स्मरद्वीपिका स्मरच्छत्र स्त्री योनिः इति ॥
 केचित् ॥ ॥ स्मराणं स्त्री स्मृतिः तत् पर्यायः
 आध्याने २ स्मृतिः ३ इति हेमचन्द्रः चिंता थ चर्चा ५
 इति जटाथरः ॥ स्मराणापत्यतपकः पुं कच्छपः
 इति केचित् ॥ स्मरदणा स्त्री कामावस्थानदृशा
 धा यथा नयनप्रीतिः प्रथमं चिंतासंग स्तनोऽद्यसंकल्पः ॥
 निद्राच्छेदस्तनुताविषयनिवृत्ति स्मयानाशः उन्मादो मूर्च्छा मृ
 ति रित्येताः स्मरदणा दशैव स्मृतिराचक्षते इत्युज्ज्वलनी
 लमणिः ॥ स्मरधजं स्त्री योनिः इति पा
 वृत्तावली ॥ स्मरधजः पुं वाद्यं इति हेम
 चन्द्रः लिंगं इति केचित् ॥ स्मरधजा स्त्री ज्योत्स्नायात्रिः
 इति केचित् ॥ स्मरप्रिया स्त्री रभिः इति ज
 टाथरः ॥ स्मरमादिरे स्त्री योनिः इति
 हेमचन्द्रः ॥ स्मरलोवनी स्त्री शाविकापत्नी
 इति शब्दशब्दावली ॥ स्मरवत्तमः पुं अनिरुद्धः इति

केचित्
स्मरवधिकार स्त्री वेष्ठा इति
राजनिर्वेदः
स्मरवदि सत्ताः पुं कामवदि
स्वपः इति राजनिर्वेदः
स्मरसत्ताः पुं चन्द्रः इति के
चित् स्मरसत्ताः पुं उपस्थः इ
ति शत्रुवत्तावली ॥
स्मरसत्ताः पुं गर्भः इति
त्रिकोडशेषः ॥
स्मरसत्ताः पुं शिवः इत्यमरः
स्मरसत्ताः स्त्री भग्न इति शत्रु
वत्तावली ॥
स्मरसत्ताः पुं नवि इति शत्रु
वत्तावली ॥
स्मरसत्ताः पुं राजासः इति रा
जनिर्वेदः ॥
स्मरसत्ताः पुं लाला यथा
स्मरसत्ताः सुखसुखे पारिस्वात
पानभाजनं इति त्रिकोड
शेषः मद्यभेदः इति के ॥
चित् ॥
स्मार्तः त्रि स्मृतिसंवेधायः स्म
तिशास्त्रवद्वेषाया स्मृतिश
वृत्त स्मृत्प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
स्मार्तः स्त्री स्मृतिशास्त्रोक्तक
स्य यथा श्रौतं कर्मस्यै कर्मा

रन्योपि स्मार्तमाचरेत् अशक्तो
श्रौत मध्यमः कर्मादाचार
मेततः इति तिष्ठति
तत्त्वं अपि च श्रुतिस्मृति ॥
विरोधेन श्रुतिरेव गरीयसी
अविरोधेन सदा कार्यं स्मार्तं वे
दिकवत् सता इति आह
तत्त्वं ॥
स्मि क उ अनादरे इति कवि
कल्पद्रुमः दंत्यादिः क उ
स्मययते इति दुर्गादासः
स्मि क अनादरे स्नेहे इति
कविकल्पद्रुमः औष्ण्यवर्ग
शेषयुक्तः कसेवयति इति
दुर्गादासः ॥
स्मि तं स्त्री ऊषडासं इत्यमरः
विकल्पिते त्रि इति त्रिकोड
शेषः
स्मि ल निमेषणे इति कविक
ल्पद्रुमः औष्ण्यवर्गशेषयुक्तः
स्मि लति चतः पतति रावृत्तं
स्मदित्यर्थः इति दुर्गादासः
स्म स्मृते इति कविकल्पद्रु
मः स्मरति स्मृतिज्ञानविशेषः
तथा च संविद्भगवती देयास्म
तनुभव भेदिका इति तार्किक
काः तेन श्रौ अश्रौतं कर्म

कर्मतं गुरुः शिष्यं शास्त्रं स्म
रयति इति दुर्गादासः
स्म म श्रौतको इति कविकल्प
द्रुमः मस्मरयति उत्तकः उत्
कंठा आधाने इति प्राचुः
आममंतात् ध्यानमाधानं इति
कश्चित् उत्तकंठिका इति
काशिकावृत्ति बोधदेवो उत्त
कंठापूर्वकं स्मरणं मिति
वृद्धः स्रज्जुस्मरयेत् मनुज
पं विप्रदाह मिति किराते
इति दुर्गादासः ॥
स्मृतः त्रि स्मृतिविषयः कृत
स्मरणः यथा आह्निके पितृ
कृत्ये च माम् श्रान्दमसः स्म
तः विवाहादौ स्मृतः सोरोयता
दौ सावने मतः इति मल
मासतत्त्वं ॥
स्मृतिः स्त्री अनुभूतविषयज्ञा
ने इति चंजीवीकायो नागोजी
भट्टः स्माम्प्रितक्रियाजन्य
संस्कारजन्यज्ञानं इति राममंज
री अनुभवान्यसंस्कारजन्यज्ञा
ने यथा संविद्भगवती देया
स्मृत्यनुभवभेदिका इति कवि
कल्पद्रुमटीकाया दुर्गादासः ॥

किंच विभवेद्यादिगणन
बुद्धिस्तु द्विविधमता अ
नुभूति श्रुतविधा इति भा
षापरिच्छेदः ५ अन्यच्च अ
नुभूतं प्रियादीना मर्थानां
चित्तने स्मृतिः तत्र केषां
वैवर्षवास्तु निष्प्रसिताद
यः इत्युत्तलनीलमणिः
तत्र पर्यायः चित्ता १
आधानं २ इत्यमरः
चित्तिया ५ इति भरतधृत
रभसः चित्तः ५ इति दीर
स्वामी आध्या ६ इति रामा
ग्रमः चित्तितिः ७ ध्यानं ८
इति शत्रुवत्तावली स्मरणं ९
चक्षु १० इति जटाधरः स्मृत
गर्भस्थस्य अष्टमिमीमे भव
ति इति सावबोधः स्मृतिका
१ कौषथे यथा श्रोत्रपुष्पी
वचासोमा ब्राह्मी ब्रह्मसर्व
ता अभयाचयुद्वीच अट
वृषक वोजवी पतैरतसमे
भोगे वृत्ते प्रह्वं वृद्धत्वा च समं
विते पतद्ब्राह्मी वृत्ते नामस्म
निमेषाकरपरे इति गारुडे १५५
अध्यायः मन्वादिस्मृतिप्रणीतता

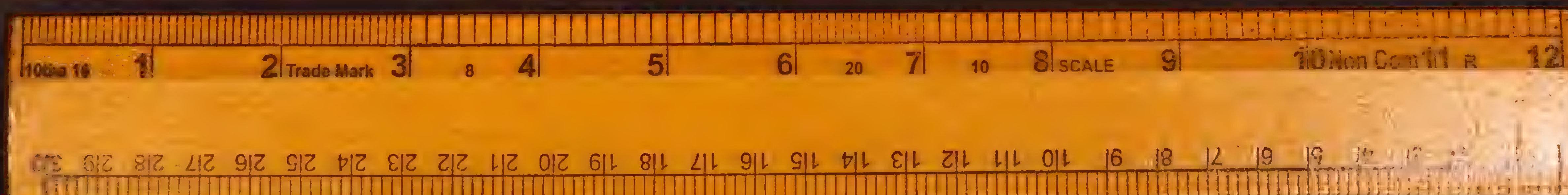

त्रविशेषः स्मृतिरिति वेदमनया
स्मृतिरिति महर्षिभिर्वेदाध्यक्ष
स्मृतिः तद्योगात् ग्रंथो
पि स्मृतिरिति मुकुटः स्मृति
कृत्वा नानाभिधर्मशास्त्र
शब्दे दृष्टव्यानि तत्र मनोः स्मृ
तेः प्रधानं यथा वेदाध्यक्ष
निबन्धनात् प्रधानं हि मनोः
स्मृतं संवर्धयिष्येता तया स्मृ
तिः स्मृतं प्रसूते इति ॥
लोकमदृष्टं दृष्टमस्तिवचनं
तत् पर्यायः धर्मसंहिता २
इत्यमरः धर्मशास्त्रं ३ इति
जटाधरः संहिता ४ श्रुतिः
जीविका ५ इति शहरत्नाव
ली सच सात्त्विक राजसताम
सभेदेन त्रिविधः यथा तथै
व स्मृतयः प्रोक्ता ऋषिभिस्त्रिगुणं
विताः सात्त्विक राजसा श्रेयताम
सा सुभद्राशब्दे वाशिष्ठं चैव हारी
ते व्यासं पाराशरं तथा भारद्वाजं
काण्वपंचशात्त्विका मुक्तिराः पु
भाः व्यासं वासुदेवं च आ
त्रेयं राजमेव च कात्यायनं चैव
वेच राजसाः सुगंदा मताः
गोतमं वाहेत्यप्येवं संवर्धयेत्

यमं स्मृतं सांख्ये चोशनसं
देवि तामसा निरयप्रदाः कि
मत्र वक्रनेत्रेन पुराणेषु स्मृ
तिष्वपि तामसा नवकायैव
वर्जयेतां विचाराः अतोदि
राजसकर्म तामसं च वरानने
प्राणांतेनैव कुर्याद् विवे
की तत्त्वविचरः विना तमा
तिकं कर्म यत्रासाधारणं द
रेः कदाचिद्भानसं कार्यमान
सैस्तामसं नत श्रुतिस्मृति
पुराणेषु पुराणेषु गमेषु च
संहितातेत्रशास्त्रेषु गिरिजे
यामलादिषु पंचरात्रादिषु पी
दमारोघः सात्त्विको मतः
इति पाद्योत्तरखंड ५३
अध्यायः ॥
स्मृतिमान् त्रि स्मृतिविशिष्टः
चितावान् स्मृतिशब्दात्मतप्र
त्ययेन निष्पन्नः स्मृतिविरुद्धः
त्रि धर्मशास्त्रविपरीतः यथा
कर्मपुराणे हिमालयं प्रति देवी
वाकं यानि शास्त्राणि दृश्यंते
लोकेऽस्मिन् विविधानि च श्रुति
स्मृतिविरुद्धानि निष्ठा तेषां हि
तामसां करालभेदवैचैव ॥ ॥

यामले नाम यत् कृतं एवमा
दीनि चान्यानि मोहनाद्यानि ता
नि वै मया स्मृतिचान्यानि
मोहयेषामवर्णावे इति
मलमासनात् ॥
स्मृतिशास्त्रं ज्ञा धर्मसंहिता
यथा स्मृतिशास्त्रे विकल्पस्त
आका—एतौ सति इत्येकाद
शीतलधृतमविष्यपुराणचन
स्मृतिदेवः पुं स्मरणकारणं
तत्पर्यायः वासना २ संस्का
रः ३ भावना ४ इति जटा
धरः ॥
स्मृत्यपेतः त्रि स्मृतिविरुद्धः
इति केचित् ॥
स्मरः त्रि विकशितः इति हेम
चंद्रः ऊषडसनशीलः इति
संतिमसारोणादिवृत्तिः
स्मरविक्रिः पुं मघरः इति
केचित् ॥
स्मदः पुं वेगः इत्यमरः स्म
द ऊड व ६ सुतो इति
कविकल्पद्रुमः अंतस्थाद्यु
क्तः ऊ अस्मदिष्ट अस्मत्त ड स्म
दते व स्मनत सति सन्दिष्य
ति ६ अस्मदत सुतिः तराणं
प्रसन्नं न मदगंधलुब्धं म

धुपेत्तत्र गणकृतानित्यतमि
ति रमानाद्यः वस्तुतस्तु प्रसन्न
ते प्रसन्नः पचादितादन्ततः
प्रसन्न इवाचरतीति कोशात्रे
ते इति दुर्गादासः
स्मदः पुं स्मदनं स्मदधातो
येन प्रत्ययेन निष्पन्नः स्मद
ने ज्ञा तराणं जलं इति मे
दिनी गमनेच ॥
स्मदनः पुं चक्रयुक्तयुद्धप्रयो
जनयानं रथ इति ख्यातेति
निष्ठावृत्तः इत्यमरः वृत्ता
देदिशेषः इति हेमचन्द्रः वा
युः इति केचित् शौत्रे त्रिस्म
दनद्रुमः पुं त्रिनिष्ठावृत्तः
इति शहरत्नावली
स्मदनाशेहः पुं रथस्थितयो
द्धारणी इत्यमरः ॥
स्मदनिः पुं त्रिनिष्ठावृत्तः इ
ति रत्नमाला ॥
स्मदनी स्त्री लाला इति राज
निर्वहः मूत्रनाडीति केचित्
स्मदनी स्त्री लाला इत्यमरः
स्मद्री त्रि स्ववति यः स्वावकः
स्मदधातोर्गणप्रत्ययेन नि
ष्पन्नः इत्यमरः कायोरामा
ग्रमः ॥

सत्रः त्रि सुतजलादिः इति
मः ॥
सत्रवीणाः त्रि स्तः इतिदे
मचन्द्रः ॥
सम उणाश धनने इति कवे
कल्पद्रुमः अंतस्थादियुक्तः
उ समित्वा स्तान्वाणस्येतः
सस्यमतः शास्यमतो समं
ती इति दुर्गादासः ॥
सम अक वितर्क इति कवि
कल्पद्रुमः अंतस्थादियुक्तः ॥
अस्यसार्थ जौद्रस्त्रोनस्यात्
मेरगो - तस्यादेवेति प्राचः
समनेमनीयादित्वात् सिद्धिः
अकस्यामयति स्यामयते ॥
लोकः पुरुषस्याणत्वेन इ
ति दुर्गादासः ॥
सम त कधाने इति कविक
ल्पद्रुमः अंतस्थादियुक्तः
सम यति इति दुर्गादासः
समंतकः पु श्रीकुलसद
लमणिः समंतकोदस्तेभू
जमध्ये त कोस्तभः इति
हेमचन्द्रः अथ समंतको
पाख्याने श्रीसु कउवाच आ
सीत् सत्राजितः सूर्योभक्त
सुपरमः सखा प्रीतस्तसे ॥

मणिप्रादात् सच तष्टः समंतके
सने विभुमणिं कंठेभ्राजसा
नौ यथा रविः प्रविष्टो द्वार
काग जंस्तेजसा नोपलतितः
तेविलोक्य जना दृष्टातेजसासु
सदृष्टयः दीव्यतेः तेभवते
पाशसुः सूर्योभक्ताः पद्म
आयाति सवितात्वा दिदृक्षे
जगत पते सुसुप्त गभस्तिचक्रे
गान्वाणे चतुर्विधितमः निश
स्यवालवचने प्रदस्यावुजलोच
नः प्रादनासो रवि देवः शत्रा
जिमणिनाजलन दिनेदिनेस
र्गभारानहो ससृजति प्रभो
दुर्मित्त मार्य विद्यानि सर्पाधि
आधयोः शुभाः नसेति मापि
न स्तत्र यत्रासीः भवितोमणिः
सयाचितो मणिं कापि यदरा
जाय शोरिणा नैवाद्य का
मुकः प्रादात् याच ज्वाभंग
मतकेयन् तमेकदा मणिं क
ष्टे प्रतिमुच्यमहाप्रभं प्रमेनो
दयमारुह्य मृगयां चचरवव
ने प्रमेने सदयं दत्ता मणि।
माछियकेशरी गिरि विषा
न जाववता निदतो मणिमि
ल्लता सोपिचक्रे कुमारस
मणिं क्रीडनक ॥ ॥ ॥

गलेअपपन्न भूतरे भ्राता ॥
सत्राजित पर्यतप्यत प्रायः
कुसेन निदतो मणिप्रीवोक्ते
गतः भ्राता ममेति तत श्रुत्वा।
कर्णिकर्णः जपन् जनाः भग
वास्तदपश्रुत्य डर्यशो लिमसा
मने माहं प्रमेनपदवी मेव
पयत नागवैः हते प्रमेनम
संच वीत्य केशरिणा वनेन
मदिएष्टे निदत मतेणदरमुने
नाः अतगतविलेभीममंथनत
मसावृते पकोविवेशभगवान
वस्याप्य वदिः प्रजाः ॥
तत्र दृष्ट्वा मणिमेष्टं बालक्री
उनकंकुतं दहं कृतमतिस्त।
सिद्धवतस्ये भेकान्तिके तम
पूर्वनेर दृष्ट्वा धात्री चुक्रोशभी
रुवत तत श्रुत्वाभद्रवत् कुडो
जाववान् वलिनां वरः सर्वेभ
वता तेन पुपुये स्तामिनात्स
नः आसीजदस्रविषाद मित
रेतर मृष्टमिः दीणसत्तः सि
त्रगात्रः स्त माहातीवविस्मि
तः जानेत्ता सर्वभूतानां प्राण
उजः सदो वले विसुं पुराण
पुरुषं प्रभविसु मधोमरं इ
तिविज्ञात दिज्ञान मत्तराज

भूतः व्याजहार मद्यरात्र भ
गवान् देवकोस्तः मणिदे
तो रिद प्राप्ता वय सत्पते
विले मिथ्याभिशापे प्रमत्त
त्रात्तानो मणिनामुना इत्युक्तः
सोइहितं कथां जावती यरा
अदेणाथं समणिना कृसायो
पजहारसः सत्राजिते नमो ह्य
सभाया राजसत्रिधो प्रार्थिचा
ख्याय भगवान् मणिं तमेन्य
वेदयत सोः बुध्यायस्तदेवाय
वलवद्विग्रहाकृतः कथंस्तजा
स्यात्तरजः प्रसीदेद्वाच्यतः क
थं एवं व्यवसितो बुद्धा स
त्राजित स्वसुतां शुभां मणि
चस्य मुदस्य कृसायोपजहा
रसः भगवानाह नमणिं प्रती
ल्लासो वयं नृप तवास्त देव
भक्तस्य वयंच फलभागिनः इ
ति श्रीभागवते १० स्कंधे ५६ अ
ध्यायः सौरभाद्रपदचतुर्थीच
न्द्रेणने तडपाख्यातअवगावि
धियेया ब्रह्मपुराणे सिंहाका
धिकारे नागयणोभिषासस्त
निष्ठाकरमरीचिष्य स्थितश्रु
तर्था मयापि मनुष्यायापते
ब्रह्मः अत श्रुतर्था चन्द्रतप्र
मादा ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

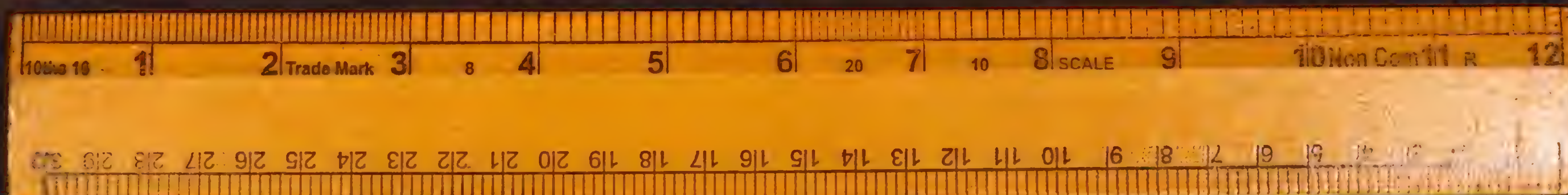
दीप्यमानः पठेद्वात्रेयिका
वाक्यं प्राग्वा वाप्यदग्
तः अभिशप्तः परीक्षादविष
यो भूतः सोऽभिशप्तः धात्रे
यिकावाक्यं विस्मयरागो मि
हः प्रसेन मवधीत सिंहो जाव
वेता इतः सुरुसारकः मायेही
ताव होष समेतकः अनेन
मंत्रेणाभिमंत्रिते जले पेयं
आवागन्तु स्पष्टं को
पाव्यानेच श्रोतव्यं इति
निष्पादितं ॥
समीकः पुं वस्तीकं वृत्त
विशेषः इति मेदिनी कालः
मेघः इति केचित् ॥
समीका स्त्री नीलिका इति
मेदिनी ॥
स्यलः पुं पपालकः इत्यमरः
टीकायां सामी ॥
सुत्रं स्त्री आज्ञादः इति
केचित् ॥
सुत्रः त्रि सुत्रितः तंतुसंत
तं दोना इति भाषा ततपर्या
यः ऊतं २ उतं ३ इत्यमरः
सूतः पुं सूत्ररचितभांडं ॥
थोकडा इति व्याने तत
पर्यायः प्रसेनः २ इत्यमरः
सूतः ३ स्योनः ४ धोतकटः ५
स्योनः ६ इति भर्तः सूतिः
स्त्री सूच्यादिना वस्त्रादिनी
वने सोयनी इति मेला इति
च भाषा तत पर्यायः ॥
सेवने २ सोवने ३ इत्यमरः
ऊतिः ४ व्युतिः ५ इति पाठ
रत्नावली ॥
सूतः पुं किराणः सूर्यः इति
मेदिनी सूतः धुकडा इति
भाषा इत्यमरटीकायां भर्तः
शहरत्नावली च ॥
सूमे स्त्री जलं शपिमः इति
संक्षिप्तसारोणादिवृत्तिः ॥
सूमः पुं किराणः इत्यणादि
कोषः ॥
स्योनः पुं सूतः इत्यमरः ॥
टीकायां भर्तः ॥
स्योनः पुं धोतकटः धुकडा
इति भाषा इत्यमरटीकायां भ
रतः सूर्यः किराणः इति मे
दिनी आनने स्त्री इति के
चित् ॥
संमने स्त्री ऊर्ध्वगतदोष
स्याधोनपनं इति सुभ्रुतटीका
संक्षिप्ताफलः पुं शिरीषवृत्तः
इति प्रावृत्ताला ॥ ॥

संसी पुं प्रोत्तवृत्तः इत्यमरः
अथः पतनशीले त्रि
स्वक ३३ गत्वा इति कविक
त्यमः १ स्वत्यते उ संकते
इति दुर्गादासः
स्वक स्त्रीमात्वे मर्द्धिग्लपु
व्यस्यग दाम इत्यमरः अणाः
पर्यायादि मालाशब्दे द्रष्टव्यं
स्वस्वान् त्रि मात्पविशिष्टः ३
तिस्त्रजपादान वत् प्रत्ययेन
निष्पन्नः इति व्याकरणं ॥
स्वर्णी त्रि मात्पविशिष्टः इति
स्त्रजपादान विन प्रत्ययेन ति
ष्यत्रः इति व्याकरणं ॥ ॥
स्वजिष्टः त्रि मात्पविशिष्टः
इति स्त्रजपादादिप्रत्ययेन
निष्पन्नः स्त्रजोयान् त्रि मात्पवि
शिष्टः इति स्त्रजपादारीयसु
प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
स्वजा स्त्री प्रजापतिः २ ज्ञः तं
तपटसेवातः इति संक्षिप्त
सारोणादिवृत्तिः ॥
स्वहः स्त्री वातकर्म इति
केचित् श्रुथ धातो वृत्त्ययेन
निष्पन्नः तालव्याकागादिः
माधुपाठः ॥
स्वभउउ प्रमादे इति कवि
कल्पद्रुमः प्रमादोऽनवधान
ता उस्वभिला स्वहा उ संभ
तेथमे नीचः इति दुर्गादासः
संभ ६३ उ विष्णवे इति क
विकल्पद्रुमः विष्णवेः शंका
रहितोभावः ६ अस्वभत उ
स्वभिला स्वहा उ संभते पु
त्रोमातरि तालव्यादिरयति
ये के इति दुर्गादासः ॥
स्वत्ता ६ उउ भ्रंसे इति कवि
कल्पद्रुमः रेफपुक्तं दंत्पादिः
६ अस्वभत उ स्त्रभिला स्वत्ता
उ स्वभते भ्रं सो अथः
पतनने इति दुर्गादासः
स्वत्ता उउ प्रमादे इति क
विकल्पद्रुमः उ संभते उ
स्वभिला स्वत्ता प्रमादः प्रसे
नीभावः इति दुर्गादासः
स्वकः पुं स्वर्णं तत पर्या
यः स्वावः पुं स्वर्णं तत पर्या
यः स्वावः २ इत्यमरः अवाः ३
इति तटीका प्रत्यावः ४ सु
वः ५ इति शहरत्नावली नि
२ः तत पर्यायः सः २ सतिः
३ अतसः ४ प्रसवतां ५ इति
हेमचन्द्रः ॥
स्वर्णा स्त्री सूत्रं इति राज
निर्घटः चर्मः इति पाठः ॥

रत्नावली तस्यां इति सु
धातुदर्शनात् ॥
सुवर्णाभां स्त्री देववर्णात्प
तित गीर्भा गौः तत् पर्यायः
अवतोका इत्यमरः पतित
गीर्भा मात्रं च ॥
सुवर्णः पुं पाण्यस्थिः वा
जा इति पारस्यभाषा इति
हागवली ॥
सुवर्णी स्त्री वही इत्यमरः
गुल्मस्थाने जौघधिभेदः इति
मेदिनी तस्याविशिष्टे त्रि
यणा सुवर्न सुवर्णी सुवर्त
सुवा स्त्री सूवा इत्यमरटीका
यां राघवमुद्रः ॥
सुष्ठा पुं ब्रह्मा इत्यमरः पि
वः इति हलासुधः सुष्टि
कर्ता इति सजधातुदर्श
नात् सुस्ते त्रि च्युते इत्यम
रः सुस्तरं पुं ग्रामनं यथा
अयस्वस्तरः अदमनं नतया
मौरन इति अयस्वस्तर उपवेश
नादौ पीठादिनिधेयान् अयनि
मिते न कटादिविधानात् अ
यस्वस्तरः कटादिः इति मु
दितत्वे स्त्री क य डुते इत्य
मरः स्वावः पुं सुवः इत्यम
रटीका ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

यांभरतः
स्वावकं स्त्री मरीचं इति श
वृचदिका तरके त्रि ॥
स्वावली स्त्री अदिहृतः इति
केचित् ॥
स्त्रिभ ३ हिंसे इति कविक
ल्पदुमः रेफयुक्तादिः तृतीय
सूरी ३ स्त्रिमिता सिद्धा इति
दुर्गादासः ॥
स्त्रिभ ३ हिंसे इति कविकल्
पदुमः रेफयुक्तादिः तृतीय
सूरी ३ स्त्रिमिता सिद्धा ॥
इति दुर्गादासः ॥
स्त्रिव य ३ पोये गतो इति
कविकल्पदुमः रेफयुक्ताम
कागदिः तृतीयसूरी यस्त्री
व्यति ३ स्त्रिविता सिद्धा ति
स्त्रेव इति दुर्गादासः स्वस्त्र
तो इति कवि कल्पदु
मः सुवति इति दुर्गा
दासः ॥
सुक् स्त्री यज्ञपात्रविशे
षः यथा सुग ध्रुवोपभृज
कृती तस्योभेदाः सुवः स्त्रियं
इत्यमरः ध्रुवा वटपत्राकृतिः ३
पभृजकाकारा जडः अदेवना
कृतिः वैकंकती ध्रुवा प्रोक्ता

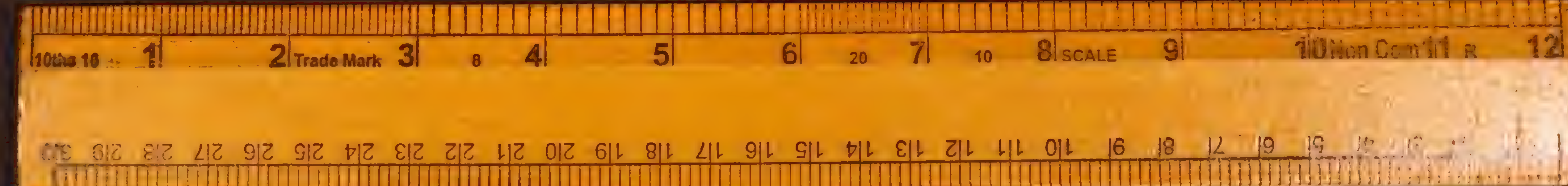
आसत्यां चोपभृजता जडः प इत्यमरः
तासकाष्टस्य तदिरस्यस्योम स्वः स्त्री यज्ञपात्रविशेषः सु
तः इतिभरतः स्ववारिकेतय वति वृतादिक मस्मात् इत्यमर
ज्ञा दौ पात्रमित्यभिधीयतेस्व टीकायां भरतः ति - रः यथा
वः पुमानेकदस्तो वाक्यमात्रा स्वः स्ववेनिव रेपि च इति
स्वगीरिता तद्विशेषः प्रांरा देमचंद्रः ॥
वायाः स्त्री जडरूपभृत ध्रुवा स्व पत्रे इति कविकल्पदुमः ॥
इति शवरेत्तावली ॥ रेफयुक्तः स्वायति पठि पाकेः
स्वगीरु स्त्री व्याघ्रपादतः इति दुर्गादासः ॥
इति जटाधरः ॥ स्त्रोते स्त्री स्त्रोतः इत्यमरः
स्वर्त्री स्त्री सर्जिकाकारः य टीकायां भरतः ॥
ग्राममास्तु सर्जिकाकार काणे स्त्रोतः स्त्री स्त्रोतः मूसराणां
त साववर्जिकाः सर्जिस्तु सर्जि इत्यमरः वेगेन जलवदनं
कास्वर्त्री योगवाही स्ववर्जि स्त्रोतः स्त्रोतः स्वयं मंदुनः
का इति देमचंद्रः ॥ सराणां गमने स्त्रोतः इत्यन्वयः
स्वतं त्रि त्वितजलादि तत् स्त्रोत इत्यात्मदेतके तपरदेतके
पर्यायः सत्रं २ रीतां ३ च्यु तस्येति त्रि तृतीयायास्तत्
तं य इत्यमरः स्त्रुते इति ॥ स्ववति स्त्रोतः स्वद्रुवते त्रास्त
जटाधरस्वमासीदिगुपत्री इति मिति अस् निपातनात्तत् स्त्रोतं
स्ववः पुं स्त्री यज्ञपात्रविशे स्त्रोतं स्त्रोतं मद्यः सकल स
षः इति मेदिनी तद्विवरणं स तिले सिंदके स्वकमूले इति
क प्राहे दृष्टव्यं ॥ देत्यादावुपभेदः स्त्रोतमर्दं
स्ववा स्त्री शलकी ॥ च स्त्रोतः स्त्रोतं महानदः
मूर्त्वा इति स्ववः पेंजष मस्त्रियां इति
मेदिनी ॥ द्रुवचन्द्रः इत्यमरटीकायांभ
स्ववर्तः पुं विकंकतवृत्तः रतः शरीरस्थानवच्छिद्राणि
यथा स्त्रोतं सिद्धा निच्छिद्रा

णि कालावेऽं यत्कृत्तं इति
 एतानि चैतः ॥
 स्रोतः कृपाः पुं समुद्रः इति
 हेमचन्द्रः ॥
 स्रोतः पुं शिवः चौरः
 स्रोतः शास्त्रात् यत् मन्त्रयेन
 निष्पन्नः इति केचित् ॥
 स्रोतः सती स्त्री नदी इत्यमरः
 तसि वीस्त्री नदी इत्यमरः दीकायं भ
 तः स्रोतोऽंजं क्ली यमुना स्रोतो
 भवोऽंजं तत् पर्यायः सौवी
 १ २ कापोतोऽंजं ३ यामुने
 ४ इत्यमरः अंज्यते नयन म
 नेन चक्षुष्यत्वादेऽंजं अनद
 यमुनायाः स्रोतो भवत्वात्
 स्रोतः सौवीरः न स्रोतोऽंजं
 सुवीरदेपो भवो सौवीरः स
 स्रोतोऽंजनादिलक्षणं सौ
 वीरमिति व्याते अद्वयभ
 वत्वादेदेपि एकलोपनि
 वेधनमिति सुभृतिः कपो
 तस्यायं कापोतो वर्णः त
 युक्तमंजं कापोतोऽंजं का
 पोतवर्णमंजं कापोतो
 जनमिति सामी यमुनायां
 भवो यामुनेयः इति तद्दी
 कायां भरतः ॥ ॥ ॥

अपरं च स्रोतो
 जनं नदीसंघं कृत्तं स्रोतं च
 सोदितं इति शब्दमाला तत्
 पर्यायान्तरं यथावति ॥
 भवो ५ स्रोतो भवो ६ स्रोतन
 दीभरं ७ सौवीरसारं ८ कपो
 तसारं ९ वस्ती कशीर्षं १०
 अस्य गुणः शीतत्वं कटुत्वं
 कषायत्वं क्रमिनाशित्वं रसा
 यनत्वं ११ मे योग्यत्वं स्तनवृ
 द्धिकरत्वं तस्य लक्षणं य
 द्यावत्सौ कशीर्षाकारं भित्तं
 नीलांजनमभे दृष्टे च गौरिका
 वर्णं श्रेष्ठं स्रोतोऽंजं च तत्
 इति राजनिर्घटः अपि च
 स्रोतोऽंजं मते श्रेष्ठं विमुहं
 सिंधुसंभवं दृष्टेः कंडू मलह
 रं राह क्रेद रुजापहं अतो
 हृषावहं चैव मदते मारुता
 तपो नेत्ररोगान् ज्ञायते त
 स्मादेऽंजनमाचरेत् स्रोतोऽं
 रुने कुसुमसुरमा इति शो
 धनं विनापि सिंधुना मपर्व
 त स्तत्र भवं इति अथ सुरमासौ
 वीर अंजनं यामुने वापि कपो
 तोऽंजं मित्यपि अत्र स्रोतोऽंज
 नं कृत्तं सौवीरं श्रुतं

मीरितं स्रोतोऽंजनसमं ज्ञेयं
 सौवीरं तत्तपोऽंजं स्रोतो
 जनं स्मृतं स्याद वत्तप्यकफ
 पित्रनुत् कषायं लेखने स्त्रि
 ग्धे ग्रादि त्छर्दि विषाघहं हि
 धतया स हृत्क्षीतं सेवनोयं
 सरा बुधैः स्रोतोऽंजनगुणः
 सर्वसौवीरः पिसता बुधैः किं
 त्वं ह्योरेन नयोः ॥
 श्रेष्ठं स्रोतोऽंजनं स्मृतं ॥ ॥
 इति च भावप्रकाशः
 स्रोतो वहा स्त्री नदी इति ॥
 जराधरः ॥
 स पुं क्ली धनं इत्यमरः ॥
 स वि आत्मीयं इत्यमरः
 सः पुं ज्ञानिः आत्मा इत्य
 मरः ॥
 स्वकं वि स्वीयं आत्मीयं
 यथा नाष्टिकं श्रेष्ठं कुरुते
 तद्वत् ज्ञातुभिः स्वकं अदत्त
 तत्तु विव्रौतं कृता संलभते
 धनी इति प्रायश्चित्ततत्त्वं ॥
 स्वकं धनं पुं बाधुः इति श
 द्दशब्दावली ॥
 स्वकर्म क्ली आत्मकृतकार्यं
 यथा कं तु वाच स्वकर्मफलमि
 दिष्टायां यां योनिव्रजाम्पदे ॥
 तस्यां तस्यां ह्युगीकेशा तपि
 भक्तिं दृष्ट्वा स्तमे इति योऽव
 गोता
 स्वकर्मकृतं वि निजकार्यका
 री इति स्वकर्माद् एवेककृ
 धातोः कर्त्तृमि क्तिप्रत्ययेन
 निष्पन्नः स्वकौषः वि स्वीयः
 तत् पर्यायं निजः २ आत्मीयः ३
 सः ४ इति हेमचन्द्रः ॥
 स्वकृतलयः पुं मतस्यः इति
 हेमचन्द्रः निजवैशनायस्य
 तत्कर्त्तरितदिशिष्टे च वि
 स्वग १ सर्पाणे इति कविक
 ल्डुमः वकारमध्यः इत्येग
 ते इति दुर्गादासः ॥
 स्वगतं क्ली मनोगतं यथा
 अहं स्वगतं दंभशास्त्रोऽं य
 देशः भवत्वास्मिन्नासने उपवि
 णमि इति प्रबोधचन्द्रो ॥
 दयनादके २ अंकः आत्स
 माते तस्माद्भवेत् वि ॥
 सगदः पुं कलिकारपत्नी
 इति जराधरः निजालये पुं
 क्ली स्वगुमा स्त्री मूकशिखी
 इति शब्दशब्दावली लज्जालः
 राजनिर्घटः ॥
 संगः वि सुन्दरी गविशिष्टः तत्

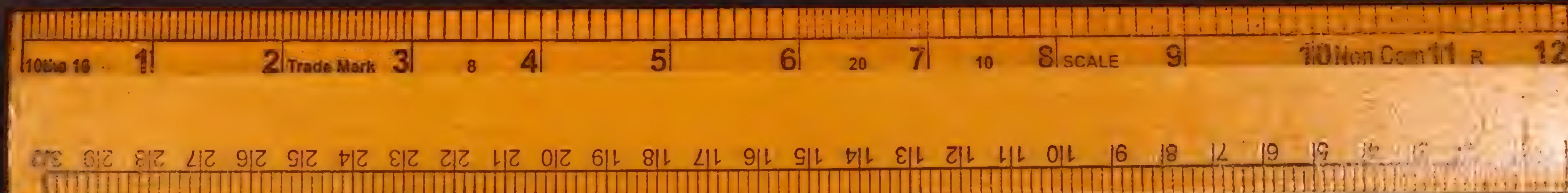
पर्यायः सिंहसंहननः २ इति
 हेमचन्द्रः शोभनावयवे क्ली
 सख्यं क्ली विमलोपरमः मु
 क्तो इति राजनिर्घण्टः ॥
 सख्यः त्रि रोगविमुक्तः इति
 शिवशतनामली मुक्तः निर्म
 लः इति केचित् ॥
 सख्यः पुं स्फटिकः इति राज
 निर्घण्टः ॥
 सख्यः त्रि साधीनः सते
 त्रः इत्यमरः
 सख्यपञ्च क्ली अभ्रकं इति
 हेमचन्द्रः ॥
 सख्यमणि पुं स्फटिकः इति रा
 जनिर्घण्टः ॥
 सख्यवालुकं क्ली विमलोप
 रमः इति राजनिर्घण्टः ॥
 सख्य स्री येतद्वर्क इति रा
 जनिर्घण्टः
 सख्यं क्ली रक्तं इति मेदिनी
 सख्यः पुं पुत्रः सख्यः इति
 मेदिनी आत्मज्ञाते त्रिख
 जनः पुं ज्ञातिः इत्यमरः
 आत्मीयलोकश्च ॥
 सख्यास्त्री कन्या इति शिवश
 तनामली ॥
 सठ क गत्यसंस्कृत संस्कृते

इति कविकल्पद्रुमः कस्माद्य
 ति इति दुर्गादासः ॥
 सतः अ आत्मनः आपनदह
 ते इति भाषा यथा स्रोतोवु
 सरणं सतः इत्यमरः तद्वित
 आसर्वविभक्तिः यस्मात् सर्वा
 विभक्तिः नोत्पद्यते स
 तद्वितोऽयं स्यात् परिग
 णने कर्तव्यं तस्मिन्नादयः प्रा
 कृपाशब्दः इति सिद्धान्तकौमु
 दी सतेत्रः त्रि साधीनः ततप
 र्यायः अपावृतः २ खेरी ३ ख
 ल्यः ४ निरुग्रहः ५ इत्य
 मरः निर्घण्टः ६ यथाका
 मी ७ निरालः ८ निरकुशः
 ९ इति जराधरः स्वरुविः १
 इति हेमचन्द्रः सतेत्रासतेत्र
 व्यक्तयो यथा नाशः सतेत्र
 तस्मिन् ज्येष्ठे ज्येष्ठे गुण वयः
 कृते अस्वतेत्राः प्रजाः सर्वाः
 सतेत्रः पृथिवीपतिः अस
 तेत्रः स्मृतः शिष्य आचार्य
 स्य सतेत्रता अस्वतेत्राः
 स्त्रियः सर्वाः पुत्रादासाः प
 रिग्रहाः परिग्रहा अनुजी
 विप्रभृतयः सतेत्रस्तत्रत
 रद्वी यस्य तत् स्यात् ॥

क्रमागतं गर्भस्थेः सदृशो
 ज्यो अष्टमादित् सगते शि
 मुः बाल आघोऽशादृचात् पौ
 गंडे पि निगद्यते परतो व्यवह
 रत्तः सतेत्रः पितरावृते
 जीवतो नैस्वतेत्रः स्यात् ज
 रयापि समं वित्तः तयोः पि
 पिता श्रेष्ठान् वीजप्राधान्य
 दर्शनात् अभावे वीजिनो
 माता तदभावे च पूर्वजः ॥
 सतेत्रोपि दियत् कार्यं क
 र्यादप्रकृतिं गतः तदप्यकु
 तमेव स्यादस्मात्तत्रास्य हेतुतः
 इति व्यवहारस्तत् ॥
 अत्रः पुं अन्यः इति केचित्
 सते क्ली शास्त्रसंमतयथेष्ट
 विनियोगादेते समपदार्था
 तिरिक्तपदार्थाः निरूपकता
 संवन्धेन सामितं यथा स
 तेच यथेष्टविनियोगादेतेन
 शास्त्रबोधितत्वं मिति प्राचः
 अतिरिक्तपदार्थ इति शिरोम
 णिः सामित्वं च तत्र निरूपकत्वं
 निरूपकतया तदेव वा तच्च
 द्रव्यगतं गुणगतं च द्रव्यस्य
 दानादिश्रुतेः नौलसावृषः
 सतस्तेदित्यदौ लोहितम् ॥॥ श्रीकृष्णतर्कालंकारः ॥

दिश्याविशिष्ट परिभाषिकनी
 लवृषोत्त सर्गश्रुतेषु वस्तुत
 स्यात्समवेतं सामित्य मेवा
 तिरिक्तपदार्थाः विक्रयदानादी
 नां तत्राशकत्वे क्रय प्रतिग्रहा
 दीनांच तदेतत्वं संवन्धलाचव
 संभवात् तदेव निरूपकतया स
 व्यवहारहेतुः अतएव निवन्धा
 दोभाविन्यपि स्वत्वमिति अन्य
 याप्रतिनामं प्रतिवर्षं वादेय
 तेन प्रतिश्रुत धान्यादिभूष
 तस्य तस्य भावित्वे तत्र तद्वत्
 पञ्चपुपपत्ते रिति चूडामनिस
 सतोलीलावतीरदस्य पंथाः
 समीचीनः अत्र सत्वधारा वा
 राणां सजातीय सत्वप्रति
 सत्वे विरोधिसजातीयमिनिकर
 णात् पराजित नृपतिराज्यांतो
 र्जिततत् पुरुषीयक्रमागतस्या
 वरादौ जयादिना जेतुं नृपतेतः
 कयदातोपयोगि सत्वोत्पादे
 तथाक्रीते प्रतिगृहीतराज्यां
 तवर्जितं तादृशस्यावरादौ
 चक्रेत्रादेः क्रयाद्यधीनसत्त्वो
 त्पादेपिनव्यभिचार इति सं
 तेषः इति दायभागीकार्यं
 श्रीकृष्णतर्कालंकारः ॥

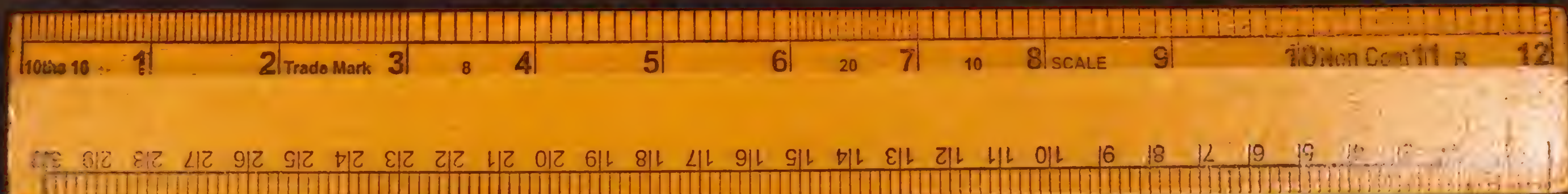
क्रमागतं गर्भस्थैः सदृशो ते दि गुणविशिष्ट प्राविभाषिकं
 यो अष्टमादृत स्यात् शिष्यः लघुघोत सगम्यतेषु वस्तुतस्तु
 वान्नापोदृष्टादृष्टात् पौगं आत्मासमवेतं सामित्त मेवानि
 डोपि निगद्यते परतो व्यवह विरूपदार्थः विक्रय दानादी
 रत्तः स्वतंत्रः पितरावृते जी नो तत्राशकते क्रय प्रतिग्रहा
 वतो न स्वतंत्रः स्यात् ॥ दीनांच तदेतत्ते संबंधलायव
 जरयापि समवेतः तयोः शिष्यः सभवात् तदेव निरूपकतया
 ता श्रेयान् वीजप्राधान्यं स्वतव्यवहारदेतः अतएव
 दर्शनात् अभावे वीजिनोमा निवन्धादौ भावित्यपि स्वत
 ता तदभावे च पूर्वजः ॥ मिति अन्यथा प्रतिमासं प्रति
 स्वतंत्रोपि दियत् कार्यादम वर्षवादेयत्वेन प्रतिश्रुत धान्या
 कृति गतः तदप्यकृत मेव दिरूपस्य तस्य भावित्वे तत्र तड
 स्यादस्वातंत्र्यस्य देतः इति त् पञ्चवपपत्तेरिति चूडामणि
 व्यवहारतत्त्वं ॥ संमतो लौलावतीरहस्यपंथाः
 स्वतंत्रः पुं अर्थः इति केचित् समेचीनः अत्र स्वतथाभावा
 स्वतत्त्वं क्ली शास्त्रसंमतयथे गाय मन्त्रातीयस्वतंत्रप्रतिस्वत
 एविनियोगादेतत् समपरा विरोधिसन्नातीयमिति करणा
 र्थातिरिक्तपदार्थः निरूपकता तपराजित नृपतिरात्मातर्वर्ति
 संबंधेन सामित्तं यथा स्व तत्तत् मुरुघीयक्रमागतस्या
 त्वेव यथेष्टविनियोगादेत्वेन वरादौ मयादिना जेत नृपतेः क
 शास्त्रोचिततत्त्व मिति प्राचः रग्रहाणोपयोगि स्वतोतपादे
 अतिरिक्तपदार्थ इति शिरोम तथा क्रीते अतिगृहीतराज्या
 निरूपकतया तदेव वा तच्च तर्वर्तिनि तादृशस्यावरादौ च
 द्रव्यगतं गुणागतं च द्रव्यस्य क्रेत्रादेः क्रयायधीनस्वतोत
 दानादिश्रुतेः नीलं वा वृष पादेपिन अभिवाश इति संते
 मुत् स्वनेदित्यादौ लौहित्या पः इति हास्यभागीकायां श्री
 कृतकालंकारः ॥

सुधर्मं क्लीं भक्तानं इति हेम
चतुः लेहः इति राज ॥
निर्विदः ॥
सुधर्मः पुं सुधर्मा यथा वि
सुधर्मा सुतो नरक मभ्येति
दीयेतात्रापि वापुषः परदार
रतिः पुंसा सुपत्रापि भीति
दा इति मत्ता सुदारेषु कृत
मत्त सुधर्मो व्रजेत यथा क्त
होष होनेषु सकामेषु वृत्ता
वपि इत्याक्रिकतत्वे ॥
सुधर्मं क्लीं पुं सुजायता
चारः यथा श्रेयान् सुध
र्माविगुणाः परधर्मोत्त सु
नुष्ठितात् सुधर्मनिधने
श्रेयः परधर्माभ्यावदः
इति श्रीभगवद्गीतायां ३
अध्यायः अपिच योग
सुविदितो धर्मः सतजा
तिः प्रकीर्तितः तस्मात्
सुधर्मं कुर्वीत दिज्ञो नि
त्या मनापादि चत्वारो वर्णा
राजन्द्रचरेषु अपि वाश्रमाः
कृते सुधर्मं निष्ठुतं नतेयंति
परागाति सुधर्माय यथानुष्ठा
नशर्मिहः प्रतुष्यति नृत्तुष्यति
तथा न्यन वेदवाक्येन कर्म

ता इति श्रीनारसिंहपुराणं सुध
र्मत्यागी कृतत्रयः यथा सनातन
उवाच सुधर्मं दंतियोविप्रः स
न्धात्रय विवर्जितः अतर्पणोच
यत्तस्मान्ने विसृजेदेयवंचितः
विसृजेत्तु विसृष्टा विसृभक्ति
विहीनश्च श्रीकृष्णसत्त्ववास
रे शिवरात्रौ च यो भुंक्ते श्रीरा
मनवमोदिने पितृकृत्य देव
कृत्य सकृत्तत्र इति स्मृतः
इति ब्रह्मवेवर्तप्रकृतिविदे
५८ अध्यायः ॥
सुधा व्यदेवदाविहीनमंत्रः
यथा स्वादा देवदविदने श्रेष्ठ
ह वोषट् वषट् सुधा इत्यम
रः स्वादा श्रोषट् वोषट् वषट्
सुधापते पंचशब्दा देवदवि
द्यने वाक्त्रिमुत्तुक्तो वर्तते दे
वायुदविषोदानं देवदविहीनं
तत्र देवा इत्यादयः अत्र पित
रो देवताः इति स्मृते स्तः पि
देवाः दविहीन इत्यनेन प
ते मंत्रा इति सूचितं अमंत्र
ते स्वादयेव दविर्भुजमिति
श्चुस्वादायय मंत्रभेदे हि
यो स्वादागिनयोपितीति को
षांतर स्वादादत्तादिः श्रोषट्

तालव्यादि मूर्धन्यमध्यं वोष ऋग्वेदे देवीसूक्तं सुधावैपि
हवषट् हव मूर्धन्यमध्यं सु त्वाण मंत्र इति स्मृतिः ॥
धादेत्यादि इत्याय स्वादा इत्या सुध स्त्री दत्तकन्या सातुपि
दि प्रयोगः इति भरतः ॥ त्वाण पत्नी तस्या देकन्येय
पितृसंप्रदानमंत्रः यथा दे मुनाधारिणी च पतयोस्तप
त्येभ्यः ल हविः एते वषट् स्त्रियोः संततिश्चास्ति इति श्री
सङ्गोहिते स्वादे स्वादापनयेत् भागवतमते सा च ब्रह्मणो मा
धा पित्रे सति धात्रे नमः न सो कन्या यथा श्रीनारायणा
ते इति सुगंधोद्ययाकरां उवाच श्रीनारायणवत्पामिस्व
हरिर्देवभ्यो नमः यथा धोपात्मानमुत्तमं पितृणां व
वषट् सङ्गो इति सङ्गः स्वा तृप्तिकरं प्राज्ञानां फलवर्द्धनं
अनये स्वादा पित्रे सुधायात्रे स्तृष्टेरादौ पितृगणान् सस
स्वस्ति पतानि स्तृष्टानि नमः जंजुगता विधिः चतुरश्रुत
सते इति सते नित्याय विस्त मूर्तिमत स्त्रीश्रुतेनः स्वृपि
वेनमः इत्यर्थः सर्वत्र भव णाः दृष्ट्वा मन्त्रपितृगणान् नमि
ते रीत्यमानत्वादकर्मकाद् इद्रुपात्मनो हरान् आहारं स
कामसाभिः वषट् स्वादा सु स्तृजेतेषां प्राहुर्तपसा सुर्वक
धानसां त्यागाद्यंतया संप्रदा स्त्रानंतपसाप्यन्ते प्राज्ञांते दे
नत्वेनैवैष सिद्धौ एवमय्य वमृजनें आद्रिकेच त्रिसन्ध्या
दाणं मंत्रोत्तरीताना मपि प्राप्ते ते विप्राणां च मृत्तौ मृत्ते नितं
यं तेन शिष्यये वषट् शिष्ये न कृयाद्यो विप्र स्त्रिसंध्यं
स्वादा पितृभ्यः सुधोच्यतां प्रादतपणां वसि वेदभूमि
स्वादयाय नमः इत्यादिसिद्धो सोपि विषहीनो यथो रगः ह
इति तद्दीकायां दुर्गादामः पिसवाविहीनश्च श्रीहरेरने
पितृणां मन्त्रं यथा भुंक्ते वेद्यभुक् भस्मोत्तं सूतकंतं
यथा वैसधात्मा तद्वत् स्वा स्पनकर्माहः सनातद ब्रह्मा
दाहव भोक्ता स्वयं देवि इति प्राज्ञादिकं स्तृष्टा जगामपित

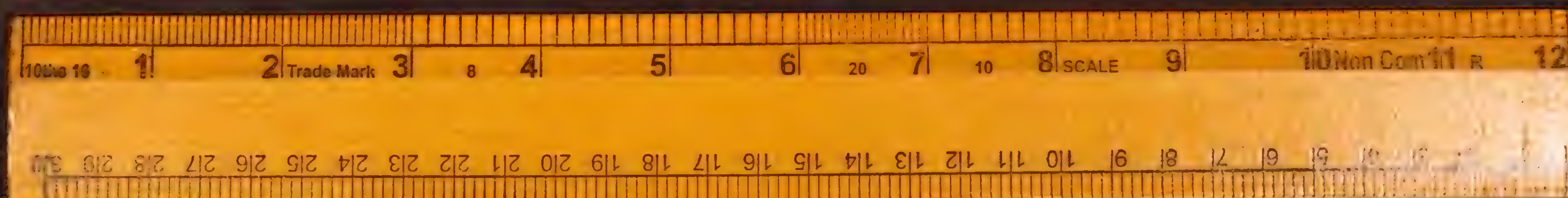

हेतवे न प्राप्नुवंति पितरो
ददति ब्रालाणदयः सर्व
प्रजसुः तमिता विपन्ना
ब्रालाः सभासर्वं निवेदनं
वक्रस्तमेव जगता विधि
ब्रालाचमावसी कस्या सम
जेतामनोदो वृषयोवनसं
पञ्चाशतचतुस्रसप्रभा विद्या
वती गुणवती मतिवृषवती
सती शतचयकवर्णाभा र
तभृषाभृषता विमुद्रा प्र
कुतेरंशोसस्मितावरदा मुभा
सधाभिधानासुदतीलतील
लासंयुता शतप्रमदलन्य
स्तपादपमचविभ्रती पत्नीपि
हृणापमास्यापमजापमला
चनो पितृभस्माददोब्रालात
एभ्यस्तद्विद्वेषांती ब्रालाण
स्वपदेशे चकार गोपनीयकं
सधाते मंत्र मुच्चार्य पितृ
भ्यादेदि चेति च क्रमेण तेन
विमोक्ष विवेदाने दडः पुरासा
दाशस्ता देवदानेपितृदानेस
धापरा सर्ववदतिता शस्ता
दतपत्रमरतिता पितरो दे
वता विद्यायुनयो मन्वस्तथा
सुजा चक्रुः स्वधादाना नहाव

परमादरं देवादयश्च संतुष्टा
परिपूर्णा मनोरथाः विप्रादय
सुपितरः स्वधादेवी वरोणाच
इत्येवं कथिते सर्वे स्वधोपाख्या
नमुत्तमं सर्वेषां च तद्विकारं
किंभूयः श्रातमिच्छामि ॥
नारद उवाच स्वधाष्टजाविधा
नवधानं स्रोत्रं तथा मुने श्रा
तमिच्छामि यत्नेन वद वेदवि
दावर श्रीनारायण उवाच
यत्प्राप्तं न सन्न ब्रालन वेदोक्तं
सर्वसंमतं सर्वज्ञानासिचक
यं तातमिच्छामि तद्वये शार
त कृत्स्नयोदश्यामचायां श्रा
दवासे र स्वधासेष्ट्ययत्नेन
ततः श्राद्धं समाचरेत् स्वधा
नाभाष्ट्यं यो विमः श्राद्धं क
र्यादहमस्मिन् न भवेत्फल
भाकसत्वं श्राद्धस्य तर्पणस्य
च ब्रालाणो मानसी कस्यां
श्रुतं सुस्थिरयोवनो मुञ्चापि
हृणादेवानां श्रादानां फल
दोभजे इति ध्यात्वा पालय
मेष्यद्यवामं गले चटे दद्यात्
पायादिकं तस्यै मूलेनेति
श्रुतौ श्रुतं गोमयं श्रीं लो
स्वधादेव्ये स्वादेति च महामनुं

समुच्चार्य च संपूज्य स्तुतां वेदेष्टु प्रशस्ताश्च कर्माणाम्
प्राणमेदिज्ञः स्तोत्रं शृणुषु
निश्रेष्ठ ब्रालपुत्रविशारद स
र्वज्ञाप्रदे नृणां ब्रालाणय
त कृते पुरा ब्रालोवाच स्वधो
चाराणमात्रेण तीर्थस्त्रायी
भवेन्नरः मुच्यते सर्वपापेभ्यो
राजपेयफलं लभेत् स्वधास
धस्वधेत्येवं यदि वारत्रयं
स्मरेत् श्राद्धस्य च श्राद्धकाले
स्वधास्तोत्रं यः शृणोति समा
दितः लभेत् श्राद्धशतानां च
प्राणमेवनसंशयः स्वधास
धस्वधेत्येवं त्रिसन्धेयः प
ठेत्रः प्रियाविनीतं ससभे
त साधी पुत्रं पुण्यं नितं पि
हृणां प्राणतस्यात्वे दिजनी
वनहृषिणी श्राद्धाधिसातदे
वीच श्राद्धादीनां फलप्रदा
वदिगच्छ मन्मनसः पिहृणां
तद्विदेतवे संप्रीतये दिजा
तीनां गृहिणां वृद्धिहेतवे नि
त्यात्वं नित्यश्रुयामि प्राणवृषा
मिस्रवते आदिभिवतिरोभा
वो सुखी च प्रलयेतव प्रेम
सुखिचनमः स्वाहा स्वधात्वेद
तितामया निरूपिता श्रुवा

पुरासी स्तुतया गोपी गोलो
के राधिकासावी धृतो रसिस्त
मात्मानं कुसुमेन सवास्तता
धस्ताते राधिकाशायता गो
लोकादि समागता कुसुमि
ष्टातया दृष्टा पुरा दृष्टा वनेव
ने कुसुमालिगनपुष्पेन भृता
मेमानसी सुता अदमासुतो
तेन च तर्पणं स्वामिनां प्रिया
स्वादाचसुन्दरी गोपी पुरासी
द्राधिकासावी स्तुतुसमाह
रतयेतेन स्वादाप्रकीर्तिता कु
सेनमाह सचिरे रमते रासमे
डले प्रमतासुतो श्रिष्टा दृष्टा
साराधया पुरा तस्याः प्रापे
न प्रधस्ता गोलोकादि समाग
ता कुसुमालिगनपुष्पेन वभृ
ववक्रिका मिनी पवित्ररूपा
परमादेवानां वेदिता नृणां य
त्रामोच्चारणेनैव नरो मुच्येत
पातकान् सासुशीलाभिधा
गोपी पुरासी द्राधिकासावी
उवास दक्षिणे क्रौडे कुसु
मराधिकाप्रतः प्रधस्तासा
चतत प्रापात गोलोकादि
समागता कुसुमालिगनपुष्पे
न सावभूवच ॥

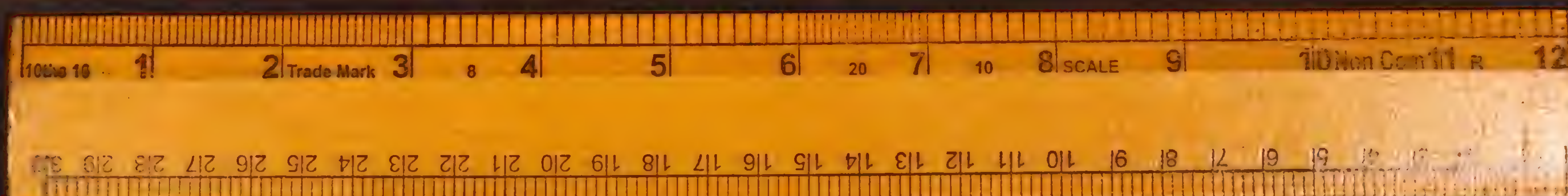
दतिगा प्रेयसीसुतोदताप्र
 शास्ता सर्वकर्मसु उवासदति
 गोभर्त दतिगातेनकीर्तिता
 वभुवुत्तिस्त्रोगोप्यसुधाच
 दतिगातथा कर्मिणां कर्म
 पूर्णार्थं पुराचैवेष्टरेष्टया
 इत्येवमुक्ता सत्रस्तात्रल्लोके
 समदि तस्याचसदसामात्यः
 सुधासाविवेभुवद तरापितृ
 भ्यः प्रददौतामेवकमलाल
 यां तामेप्रोप्ययतस्तुचपित
 रश्चुसदधिताः सुधास्तोत्रा
 मिदं पुण्यं यः शृणोति समा
 दितः सस्त्रातः सर्वतीर्थेषु
 वेदपाठफलं लभेत् इति व्र
 लवेवर्ते मकुतिवडे इ
 अथायः
 सुधाप्रियः पुं कृसतिलः
 इति शत्रुरत्नावली अग्निश्च
 सुधासुक् पुं पितृगणः
 इति हेमचन्द्रः ॥
 सुधितिः पुं स्त्री ऊठारः
 इत्यमरः तलव्यशादिभ्यः ॥
 सुधितिदेतिकः पुं परश्च
 धामियोद्वा इति कैचित्
 सुन गाशब्दे
 इति कविकल्प

दुमः वकारयुक्तः सेनतः
 सस्त्रतः अत्र सुनाणसुनच
 इत्यमरः पाठो लेखक प्रमा
 दकृतः इति दुर्गादासः
 सुन मितं सने इति कविक
 ल्पदुमः वकारयुक्तः शब्दे
 इत्यनुवर्तते तं सने भूवणे
 कर्तृशकः यैः यमित्यर्थः
 सेनतः सस्त्रतः नृपयो निस
 नयति स्नानयति कंकणाव
 धु अन्वत्र स्नानयति चंटांज
 नः इति दुर्गादासः ॥
 सुनत कथने इति कविक
 ल्पदुमः वकारयुक्तः सुनय
 ति इति दुर्गादासः ॥
 सुनः पुं शब्दः इत्यमरः सु
 नचक्रः पुं रतिबंधविशेषः
 तस्य लक्षणं यथा धृत्वा वा
 हू तथा कंठं पादतोपि पि
 रः स्थितः गृहं च कामयेत्
 कामी सुनचक्रः मकीर्तितः
 इति शतिमजरी ॥
 सुनिः पुं शब्दः इति हेमचन्द्रः
 सुनितं स्त्री गार्जितं मेघश
 दः इति हेमचन्द्रः धनिते वि
 इत्यमरः ॥ ॥ ॥ ॥

सुनिताकृतं पुं नंडलीयः इति
 राजनिर्घटः ॥
 सुनोत्सादः पुं गंडकः इति
 शत्रुरत्नावली पुस्तकांतरेण
 नोत्साद इति वपाठः
 सुपने स्त्री निद्रा इति शब्द
 रत्नावली
 सुपिंडा स्त्री पिंडावर्जरी इति
 राजनिर्घटः ॥
 सुप्रः पुं निद्रा इत्यमरः प्र
 सुप्तस्य विज्ञानं दर्शने इति
 मेदिनी सुप्रप्रायथा नर
 उवाच केन सुप्तेन किं पुण्यं
 केन पुं संभवेत् सुखे कोपि
 कोपि च सुप्रसक्तं सर्वक
 थयप्रभो श्रीभगवाउवाच वे
 देष सामवेदश्च प्रशास्तः स
 र्वकर्मसु तत्रैव काव्रणात्वा
 यां पुण्यकांडे मनोदरे सुप्र
 कोयश्च सुसुप्रः शस्यत पुण्य
 फलप्रदः तत् सर्वं लिखितं
 तात कथयामि निष्णमय सु
 प्राध्यायं प्रवक्ष्यामि वक्रपुण्य
 फलप्रदं सुप्राध्यायं नरः श्रुत्वा
 गंगास्नानफलं लभेत् सुप्रसुप्र
 यमेवामेसंवत्सरफलप्रदः वि
 तीयेचाष्टमि मासे विभिर्भूमि
 स्तृतीयके चतुर्थे चाईमासेन
 सुप्रः स्नातृफलप्रदः दृष्टाद्देफ
 लदसुप्रोत्पन्नो दयदर्शने
 प्रातः सुप्रश्च फलद स्नातृताय
 दिवो धितः दिने मनसि यद्
 धातत सर्वं च लभेत् पुन विता
 याधिसमायुक्तो नरः सुप्रं च
 पश्यति तत् सर्वं निष्कलं ता
 तप्रयात्येव न संशयः जडाम्
 त्र पुरीषेण पीडितश्च भया
 कूलः दिग्विरो मुक्तकेशो न
 लभेत् सुप्रजे फलं दृष्ट्वा सु
 प्रं च निद्रासुखं दिनिद्रां प्रया
 तिव विमृष्टो वक्ति चेद्रात्रो
 न लभेत् सुप्रजे फलं उक्त्वा
 काश्यपगोत्रे च विपत्तिं लभ
 ते ध्रुवे दुर्गते दुर्गतिं याति
 नौ चेत्प्राधिं प्रयाति च शत्रो
 भये च लभते मूर्खे च कल
 हो भवेत् कामिन्ना धनहानिः
 स्याद्रात्रो चोभयं भवेत् नि
 द्रायां लभते शोकं पंचिते वा
 दितं फलं न प्रकाशय सुप्रः
 पठितोः काश्यपे व्रज गवाच
 ऊनराणां च दयानां च व्रजे सुप्र

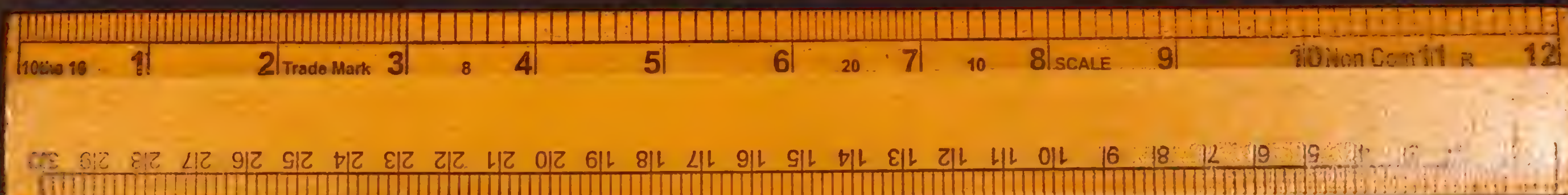
प्रासादानां च शैलानां वृक्षाणां
 च तथैव च आरोहने च धनं
 दे भोजनं रोदने तथा प्रतिगृ
 ह्यतया वीणां शस्त्राणां भू
 मि मालभेत् शस्त्राणां य
 दा विद्वां ब्रह्मणकुमिणा त
 या विष्णुयारुधिरेणो वसंयु
 क्तो यद्यमालभेत् स्वप्नेऽप्य
 गम्यागमनं भार्या लाभकरो
 ति च मृत्रसिक्तं पिवेत् शुक्रं
 नरकं च विनापि नगरप्र
 विषोदकं समुद्रं वा संधायि
 वेत् शुभवातेभ्यो प्रातिवि
 विपुलं चार्थमालभेत् रक्ते।
 स्थानेन क्तं समुद्रं स्थानेन स
 त्रसंधा स्थानेन सरो इति च पा
 ठः राजं नृपं सवर्णां च वृषभं
 धेनुमेव च दीयमत्र फले पु
 ष्यं कन्यां छत्रं रथं धनं कटं
 वं लभेत् दृष्ट्वा कीर्तिं च विपुलं
 श्रियं दृष्ट्वा कृतं वृद्धिं पुष्यं
 गोवृलमन्त्रिं शुक्लधातुनं दे
 शं दृष्ट्वा श्रियमवाप्नुयात् गो
 वीरं च वृत्तं दृष्ट्वा चार्थं प्रापे
 धनं लभेत् पायसं पद्मपत्रं च दधि
 डग्धं वृत्तं मधु मिष्टान्नं स्वास्तिकं
 भुक्त्वा धुवं राजा भविष्यति यदि

स्वप्ने ददाति मंत्रं वा प्रतिमां वा धनं समृद्धिं लभेद्भुवं स्वप्ने
 शिला मयी यस्मै ददाति विप्र विप्रो वदति यममदा सो भवे
 शुभं त्रसिद्धिं च तद्भवेत् विप्र ति च श्रिदास मत्तद्रक्तिं ल
 विप्रसमुद्रं च दृष्ट्वा नलाशियं द्वासैव लोभवेत् स्वप्ने विप्रो
 लभेत् राजेन्द्रः स भवेद्वापि हतिः शंभुर्वालाणीकनलाशि
 किं वाच कविपंडितः शुक्ल वा शुक्ला स्त्री वेदमाता वा जात्र
 धान्यपुता भुमियस्मै विप्रः वी वा सरस्वती गोपालिका वे
 समुत्तमं जेत स्वप्ने च परित शधरा वालिका राधिका मम
 पृथु स भवेत् पृथिवी पतिः बालशु बालगोपालः स्वप्ने वि
 स्वप्ने विप्रो श्रेयं कृत्वा नानासुखं द्विः प्रकाशितः पद्मते कथि
 प्रदर्शयेत् चिरं जीवी भवेदायु तो नरसुखं प्रापेदेतकं
 धनं वृद्धिं भवेत् धुवं विप्रविप्र श्रोतमिच्छति किं वा त्वे किं भू
 शुभं तेषां यस्मै कन्या ददाति च यः कथयामि ते इति ब्रूते
 स्वप्ने च स भवेत् त्रिंशं धनाज्जो वतैः श्रीकृष्णसज्जसा विदेसस
 भूपतिः स्वयं स्वप्ने सरोवरं दृ प्रदर्शनं ॥ अथाप्यः अ
 द्वा समुद्रं वानदीनं दं शुक्लादि क्रूरदृष्टसुखं यथा अथा
 शुक्लशैलं च दृष्ट्वा प्रियमवा क्रूरः स भवेत् गता कसेन प्रो
 नुयात् प्रियं स्थाने श्रियमि रितः चकार शयनं तस्ये भुक्त्वा
 ति च पाठः यः पश्यति मृतं मिष्टान्नमुत्तमं सकृदं च तं वृ
 स्वप्ने स भवेत् रज्जुवनः अरो लेचा वा दवासितं स लसं भोग
 गोऽरो गिणं दृष्ट्वा सुविने च मावृतः ततो ददश सुखं प्रपु
 सखी भवेत् दिवा स्त्रीयं प्रवद राण श्रुति सप्ततं निशा वृषो
 तिममस्वामी भवानभव स्वप्ने षसमये वासादि परिवर्जितः
 द्वा च जगति स च राजा भवेद्भुवं अगोमी वदकेशश्च वस्त्रय
 स्वप्ने च वालिका दृष्ट्वा लद्वा मुफा गममेवितः सतस्य रायी स
 टिकमालिका इन्द्रचापं शुक्ल स्त्रियं चित्ता णेक विव
 जितः किणो रवयसं श्यामं।

द्विभुजं मुरलीधरं पीतवस्त्रं लानं च सलोहितं छिन्नभिन्नं
 परीधानं वनमालाविभूषितं ततो गेच मेदः पृथग्वर्णितं
 ने च नोत्तितसर्वांगं मालं ततो ददर्श रजतं मणिमुध्रं च
 तीमाल्यशोभितं भूषितं भूषितं कंचनं मुक्ता मणिमयं रत्नं
 तादेव सद्रत्नमणिभूषणैः म चरणैर्जम्बु चने जले सरभि
 मुरपुच्छं च उच सलितं पद्मं च सवत सां च दृषभेन मयूर
 लोचने प्रवेभूतं द्विजशिखं कं मुक्तं च सारसं शोले छि
 ददर्श प्रघमे मुने ततो ददर्श त्रावेजनमेव च तां चूले पुष्प
 रुचिरं पतिपुत्रवती सती पी माला च जलदग्निं सुराचने पा
 तवस्त्रपरीधानं रत्नभूषणभू वती प्रतिमां कृष्णप्रतिमां शि
 धितां जलत मदीपदस्तां च वलिंगकं विप्रवाला मुवा
 मुक्तमाल्यकरां वरां शारच्च लेच सपक्वफलितं कृषिं दे
 न्निभासां च समितां वरदा वस्त्रोचरा जेन्दु सिंदूरान्त्रं
 मुभां ततो ददर्श विप्रं च ऊ रुसुरं दृष्ट्वा स्वप्नं सज्जतं स्पृच
 वतं च मुभाशिषं स्नेतपम काराक्षिकमोसितं उद्वेकय
 गतं हंसं तरंगं च मरो वरं दद या मास सर्वहृतां तमेव च इति
 शं विव्रितं चारु फलितं पुष्पितं ब्रजवेवते श्रीकृष्णजन्मावडे ॥
 मुभे आम्बुनिव नाविकुलं य अध्यायः ३ः सत्रायथा नन्द
 वाक कदलीतरुं दशनं स्नेत वाचं मुते सर्वं महाभाग ३ः
 सपंच सात्मानं पर्वतस्थितं द स्वप्नं कथय प्रभो उवाच तं
 तस्य च गजस्य च तस्मिन् तस्मिन् च भगवानुवाच स्वप्ने दसतियो
 गस्थितं वीणावादिनवेतं च दर्पाद्विवाहं यदि पश्यति न
 भूक्तवतं च पायसं दधितीर तेनं गीतमिष्टं च विपत्तिस्त
 मुतात्रं च पद्मपत्रस्य मीम स्थितिश्चितं देतायस्य विपी
 ते मोदितं तथा मुक्तधाम्यं जेतं विचरंतं च पश्यति थ
 पुष्पकरं तानं च न चर्चि न दानि भवेत्तस्य पीडा चा
 तं समुद्रस्य प्रासादस्य सा विधारी ॥ ॥ ॥ ॥

रत्ना अभ्यंगितं स तैलेन ॥ नरसवा यः प्राप्नोत्यस्मिन्मा
 योगच्छदितिणं दिशं ए तां च विपत्तिं स्तस्य निश्चितं
 रोष्टु मदिषावृको मस्य स्तस्य अभ्यंगितस्तद्विषा हीरेण
 नमेशयः स्वप्ने चूर्णं जवापुष्पं मधुना पिवा तक्रोणापि मुदे
 मशोकं करवीरकं विपत्तिं ॥ नैव पीडा तस्य विनिश्चितं रथं
 स्तस्य तैलेन च लवणं यदि पश्य ति नरतां कृसां छिन्ननासां
 मृदस्य विधवां तथा कपटकं गतिं मृत्युं रेवनमेशयः रत्नां
 तालफलं दृष्ट्वा शोकमवाप्नुया वरथरां नारी रत्नमाल्यानुले
 त स्वप्ने रुष्टं बलात्तं च ब्राह्मणी पनो उपगृह्णति यः स्वप्ने व्याधि
 कोपसंयुतां विपत्तिं भवेत्तस्य स्तस्य विनिश्चितं पतितं नार
 चत्तीर्यति गदाधुवं वन पुष्प केपंच निर्वाणां गारमेव च भ
 रक्तपुष्पं पताशं च सुपुष्पितं स्मृष्टां चितो दृष्ट्वा न भवेत्तस्य
 कारपातं मुक्तवस्त्रं च दृष्ट्वा मेव च प्रमणानं मुक्तकाष्ठं च न
 उः त्वमवाप्नुयात् गायेतीं च गामि लोहमेव च मसीच किं
 हंसतीं च कृसां वरथरां स्त्रियं कित कृसां वाट्टादुःखं लभे
 दृष्ट्वा कृसां च विधवां नरो मृत्यु दुर्वे पादकोफलकं रक्तपुष्प
 मवाप्नुयात् देवता यत्र नृत्तेति मात्यं भयानकं मायं मसुरं च
 गायेति च हंसंति च आस्काटं द्रो वा दृष्ट्वा सद्यो ब्रानं लभेत्
 येति धावेति धावेति तस्य देणे कंटकं सरलं काकं भल्लकं
 विनश्यति वातं मूत्रं परीषं वा वानरं त्वरं पृषंगात्रमलेस
 वैद्यं रोषं सुवर्णकं प्रत्यक्षं प्रेकेवले व्याधिकाशं भ
 य वा स्वप्ने जीवितं दृष्ट्वा मासि ग्रभोर्दं ततं मृदं गलतं ऊष्टं
 कं कृसां वरथरां नारी कृसमा च रोणिणं रत्नां वरेचजटिलं
 ल्यानुलेपनो उपगृह्णति यः स्वप्ने मूकरं मदिषां त्वरं तं पका
 तस्य मृत्युर्भविष्यति मृतं वत स रे महाहोरे मृतजीरं भया
 च मुदे च स्वप्ने च ॥ ॥ ॥

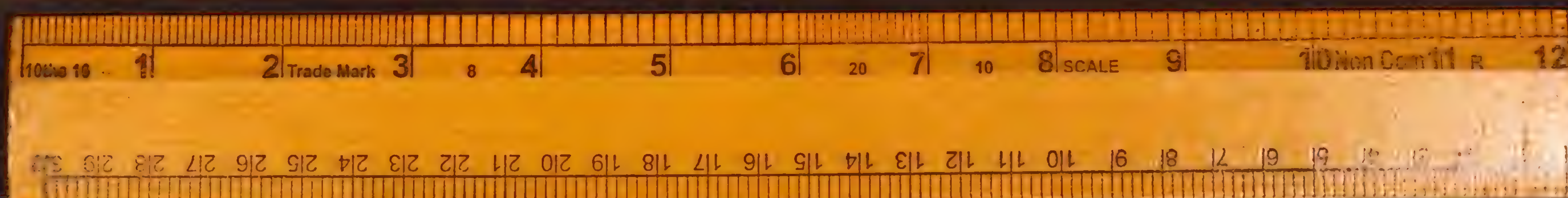

विपन्निलभते भुवं कवेण
 ह्येमे च यमदत्तं भयंकरं
 पाशदत्तं पाशपाशं दृष्ट्वा मत्स्यं
 लभेत्तः ब्रालाणो ब्रालाणीवा
 लावालको वासतः सुता वि
 दायं कुरुते कोपात् दृष्ट्वा डः
 मवाप्रयात् कस्यप्युच्यते न
 त्पशस्यस्य स्यात्सुधासिगां म्
 क्त्वा च विष्णुताकारं दृष्ट्वा मत्स्यं
 लभेत्तः भुवं वासां च नर्तने गीते
 गायने रक्तवाससं मद्गवाद्य
 मानदं दृष्ट्वा डः त्वं लभेत्तुवं वा
 सां स्याने वाद्यमिति वा पाठः
 आनन्दस्याने आनन्दमिति
 युक्तं मतस्यादि धारयेद्योदि
 तद्वातस्मै रानं भुवं छिन्नं वापि
 कवेयं वा विष्णुतं सुक्तं केशिनं
 तिस्रं नृत्तं च कवेयं दृष्ट्वा मत्स्यं
 लभेत्तः सुतो वापि मत्तावा
 पि कस्य मत्स्यं लभेत्तः भयानका ॥
 उपरुहति यं सुप्रेतस्य मत्स्यं
 विनिश्चितः येषां दत्ता भुग्ना
 सु केशा अपि पतन्ति च धन
 दानिर्भवेत्तैः पापी डावातत रा
 रीरजा उपरुहन्ति यं सुप्रेतं
 गिणो दंष्ट्रिणो पिवा वालका
 मानवा भवेतस्य राजगलादयं

छिन्नं दत्तं पतन्तं च शिलादृष्टिं ॥
 तयं त्वं रक्तो गारं भस्मदृष्टिं
 दृष्ट्वा डः त्वमवाप्रयात् मद्गप
 तं तं शैलं वा भूमकेतं भयान
 कं भानस्कं धं तरो वीपि दृष्ट्वा
 डः त्वमवाप्रयात् रथगेदशैल
 वृत्त गोदक्षिणरगत त्वगत
 पतन्ति भूमो ये सुप्रे विपन्निल
 ससंकुला उच्येः पतन्ति गतिं
 भुमसां गारवितासु च त्वा
 क्ते सुप्रेतं मत्स्यं सुतो नमेश
 यः वलादप्रजाति दुष्टस्य
 उच्ये यममस्तकात् पितृनापो
 भवेत्तस्य गुरो वा पितृमस्य वा सु
 रभी यस्य गेहा च याति त्रस्तास
 वतसिका प्रयाति पापिनेस्त
 सलत्तीरिव संथरा पाशेन
 कृत्वा वदं च यं गदीत्वा प्रयाति
 च यमदत्ता सुये स्नेह्या लस्य
 मत्स्यं नमेशयः गणको ब्राल
 णो वापि ब्रालाणी वा गुरु स्या
 परिरुष्टः प्रापति यं विपन्निलस्य
 निश्चितं विरोधिनस्य काकास्य
 ऊकुरा भलका स्या पतन्त्या ग
 तयद्वा त्रे तस्य मत्स्यं नमेशयः
 महिषा भलका उष्ट्राः मूकरा ग
 दं भास्तथा रुष्टा धावन्ति ॥ ॥ ॥

यं सुप्रे स रोगी निश्चितं वेत्
 तेषां शांतिर्येषां रक्तचंदनका
 काष्ठानि च तात्तानि च योज
 देत गायत्र्या सुसह स्या ॥
 तेन शांतिं विधीयते मद्गवा
 जपेयो हि भक्त्या तं मधुसूदने
 निष्पाप्योपि भवेत् सोपि डः
 सुप्रः सुसुप्रो भवेत् अमु
 ते केशाव विष्णुं हरिं मत्स्यं
 जनादेन देसं नारायणं चैव
 एतन्नामाष्टकं भवेत् सुविः सु
 वं मुखः प्राप्तो दशकृतस्य
 योजयेत् ॥
 निष्पापो हि भवेत् सोपि डः सु
 प्रः सुसुप्रो भवेत् विष्णुना
 रायणं कुरुमाधवं मधुसूद
 नं हरिं नरहरिं रामं गोविंदं
 धिवा मने सुविः पूर्वमुखा
 भुक्ता भक्तिप्राप्ता सुतो जपेत्
 निष्पापो हि भवेत् सोपि डः
 सुप्रः सुसुप्रो भवेत् भक्त्या
 चैतानि भद्राणि दशनामानि
 योजयेत् शांतकृतो भक्तियु
 क्तो न सारोगी च रोगतः तत्र
 धादिजपेयो दिवधना मुच्यते
 भुवं जप्त्वा च दशलक्षं महाव
 न्यामसूयते हविष्पापीयतः

सुहो दारिद्र्यं धनवान् भवेत्
 शांतलक्षं जप्त्वा च जीवन्मुक्तो
 भवेत्तः गोमशिवदुर्गां गणप
 तिं कार्तिकेये दिने स्युरं धर्मं
 गंगोचतलसी राधा लक्ष्मी सर
 स्वती नामान्येतानि भद्राणि ज
 पे स्यात्ता च योजयेत् वोच्छते
 चलभेत् सोपि डः सुप्रः सुसु
 प्रो भवेत् गोम द्वी श्रीं क्रीं एवं
 इति नाशिन्ये महासायाये
 स्यात् कल्पवृक्षो हितो कानो
 मंत्रः समदशाक्षरः ॥
 सुविष्णुदशधा जप्त्वा डः सुप्रः सु
 सप्रो भवेत् शांतलक्षं जपेनेव मंत्र
 सिद्धिर्भवेत्तानां सिद्धमंत्रं सुलभ
 ते सर्वसिद्धिं च बोद्धिंते गोम न
 मोमन्त्रं जपयेति साक्षात् न
 तथा जपेत् दृष्ट्वा च मरणं ॥
 स्वप्रेता यमुष्मभवेत्तः सु
 वीं त्रसालो भुक्ता स्वप्रेमा
 जे प्रकाशयेत् काश्यपे ड
 गीते नीचे देवब्राह्मणानि न के
 मूर्खे चैवानभिज्ञे च न च सुप्रं
 प्रकाशयेत् अस्य
 स्ये गणके विप्रे पितृदेवर्ष्ये
 सुच आचार्ये वैलवे मित्रे
 दिवा सुप्रं प्रकाशयेत् इति

नैपुण्यमात्मानं कथितं पाप
नाशनं धन्यं यथासाधु
किं भूयः श्रोतुमिच्छसि इति
ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णजन्मखंडे
सप्रदर्शनं ६२ अध्यायः कंस
दृष्टुः सप्रा यथा नारायण उ
वाच अथ कंसो विविधैर्वेद
ह्युः सप्रमेव च समुद्रिप्रोम
हभीतो निराहारो निरुत्तम
वः गात्रे मित्रं बुधगां वायु
वंच पुरोहितं समानीय मभाम
धेता नवाच सुदुःखितः कंस
उवाच मया दृष्टो निशाशेषे यो
डः सप्रोभयमदः तं निबोध
बुधामर्षं वायुवायुपुरोहित
विश्रुतो चेदुपुष्पाणां मालां
सरक्तचंदनं रक्तावरेण्व
तीक्ष्णवर्णं च भयंकरं
प्रकृत्या दृष्टुं दामं च लोलजिह्वा
भयंकरं ततो बृहदा कृष्णं गी
नगरे मम नृपति मुक्तकेशो
छिन्ननासा कृष्णवराणिसावि
धवासा महाशूरी मामालिनि
तमिच्छति मलिनं चेत्तद्विद्वि
भ्रती नृत्तमूर्ध्जान् ददाति च
गितिलकं कपाले मम वलिसि
कृष्णवर्णानि पक्वानि छिन्नभग्न

निसत्तका पतंतिकृत्वा शशंशु
शशजालफलानि च ऊचेलो
विकृताकारो स्नेहो हितुस्तमू
ईजः ददाति मम मूषा यो छिन्नभ
नकपटं कान् महारुष्टा च दि
व्यास्ती पतिपुत्रवती वभंज एति
ऊं भं च अभिषाण पुनः पुनः ॥
अमृतानां मोडुमालां च रक्तचंद
नचर्चितं ददाति मम विम
शुमहारुष्टो भिषाण्य च दण
मेगारुष्टिभ्यु भस्मष्टिः तण
तण तण तण रक्तवृष्टिभवे
च नगरे मम वानरं वायुसं ॥
स्थानं भक्तकं शूकरं त्वरे प
प्रणामि विकृताकारं शतं ऊ
र्वत मुल्लो पप्रणामि मुक्तका
ष्ठानां राशिममृतानकजले अरु
णोदयवेलायां कर्पं छिन्न
वानि च पीतवस्त्रपरीधाना
मुक्तचन्दनचर्चिता विश्रुतीमा
लतीमालारत्नभूषण भूषिता
क्रीडाकमलदस्तासासिंदुरवि
दुशोभिता कृत्वा भिषाणं मां रु
ष्टाया निमत्तादिरातसती पाश
दस्तांशु रुष्टान् मुक्तकेशान् भ
यंकरान् अतिहृत्वा पप्रणामि वि
पाननगरं मम नगानां रौमुक्तकं

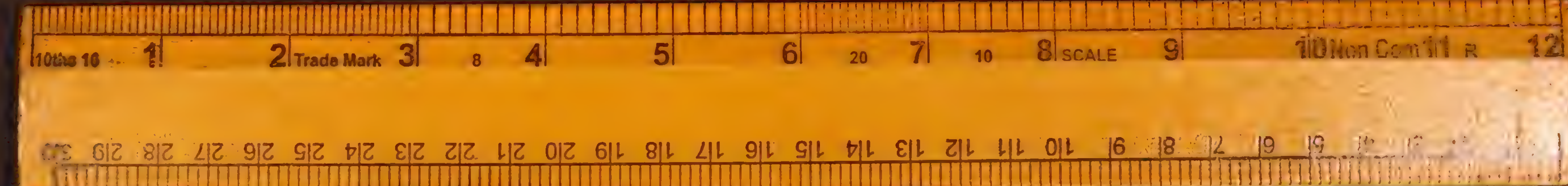
शीर्षं तं तीक्ष्णरुहेरुहे शतीव भिषवेतः शिवमुक्ता राजा स
विकृताकाराः पप्रणामि सस्मि विरगम सभाजले श्रुतास
ताः सदा छिन्ननासा च विधवा प्रेवाय वायु नतवक्त्रा निशा
महाशूरी दिगं वरी सातेलाभं सुसः जहार चेतनं सद्यः स
गितं मां च करोत्यतिभयं करी त्यक्षु पुरोहितः मत्तावि
निवीणां गारसंयुक्ता भस्मष्टा नाशं कंसस्य यजमानस्य
भयंकराः अतिप्रभातममयेति नारद रुरोद नारीवरीश्रुपि
ताः पप्रणामि सस्मितः पप्रणामि ता माता च शोकतः मेनिरे
च विवाहं च नृत्पगीतमहोत्त नाशकालं च सद्यः सुयमु
सं रक्तवस्त्रपरीधानान् पुरु पस्मिते इति ब्रह्मवैवर्ते श्री
षान् मुक्तमूर्ध्जान् रक्तवर्मे कृष्णजन्मखंडे ६३ अध्यायः
पुरुषं नृत्पतेन नलसुल्लो धा यरमुगमदृष्टसुसप्राः ॥
वंतं च शयानं च पप्रणामि सस्मि ब्रह्मवैवर्ते गणेशखंडे ३३
तंसदा राक्षसं च गगने मंड अध्याये कान्तवीर्यो जैनदृष्ट
लं च नृसूर्ययोः एककाले च डः सप्रा लज्जेव ३४ अध्याये
पप्रणामि सर्वेश्वरं च वांधवाः चोरासुरदृष्टुः सप्रा देवीपुरा
उल्कापातं भूमकेतुं भूकंपेरा णे ३२ अध्याये कालिकापुरा
द्विस्त्रवं कंकावाते महोत्त णे पुष्पाभिषेके ६० अध्याये
पातं पप्रणामि च पुरोहित वा मत्तस्य पुराणे यात्रानिमित्तस्य
पुना तृणमानांश्च छिन्नकंधा प्राध्यायकथने ३६ अध्या
नमदीरुदान् पतितान् पर्वतां ये च ते दृष्टव्याः ॥
श्रुव पप्रणामि पृथिवीतले ॥ सप्रकृतं ज्ञां सनिषण्णकं
पुरुषं छिन्नशिरसं नृत्पतेन नल सुषु नीशाक इति भाषा इति
मुत्तसुते मुंगमालाकरं चोरे शतचन्द्रिका सप्रकारकेति
पप्रणामि च रुहेरुहे दायं सप्रकृति निद्राशीलः इत्य
सर्वाग्रं भस्मष्टां मेगारसं कु मरः
लेहाकारं च ऊर्वतं सर्वं पप्रण सप्रदोषः पुं निद्रावस्थायां

तस्मै लनं इति लोकप्रसिद्धं
सुप्रविचारीं वि सुप्रविचारक
ज्ञाप्ताभ्यामुभयस्य व्याकर्ता स
प्रविचारयतीत्यर्थे गीतमत्र
येन निष्पन्नः ॥
सुभाजनं स्त्री आनन्दनं इत्य
मरतीकायां गयमुक्तं ॥
सुभावः पुं सकीयतावः तत्
पर्यायः संसिद्धिः १ प्रकृतिः
२ स्वपुं ५ निर्गमः ५ इत्यम
रः भावः ६ इति शब्दरत्नाव
ली सर्गः ७ इति जटाधरः
स्वतपव आविर्भावः यथा व
दिर्देवत्वनपेक्षी तस्य भावोः
अप्रकीर्तितः निर्गमश्च स्व
रूपचेत्येषोपि भवति द्विधा
निर्गमः सदृशभासजन्यः
संस्कारउच्यते अजन्यस्तस्य
तः सिद्धः स्वपुंभाव इत्यने
इत्युज्ज्वलनीलमणिः वच
नेषु च बुद्धौ च सुभावे च चरि
त्रतः आचारेण्यवदारे च ज्ञा
यते हृदयं नृणां लोकां कर्म
वशाभूता स्तु कर्मयत् कृतं
सुरा स्वकर्मणां फलं भुंक्ते जेत
जन्मनि जन्मनि केचिद्वदन्ती
ति भवेत् स्मृतेन चक ॥

मरणा केचिद्वदन्ति देवेन सुभावे
नेति केचन त्रिविधाश्च मता
वेदे वेदवेदांगपर्यायः स्वयं च
कर्मजनकस्तु कर्मदेवकारणं
सुभावो जायते नृणां मात्मनः
पूर्वकर्मणा संपत्तात्मा सर्वसे
व्यः सर्वेषां च फलप्रदः स्वस्व
जतिदेवश्च सुभावे कर्मपवच
अदो श्रीकृष्णदासानां कः स्व
भावः सुनिर्मलः सुतभावा
मुल्लिखितचरणशायिषु गुरुः
इति ब्रह्मदेवर्षे प्रकृतिवर्णने ५
अध्यायः अपि च सुदिनं दुर्दि
नं चैव सर्वं कर्माद्भवत् तत्
कर्मतपसा साध्यं कर्मणां च
मुभाभ्याम् तपः सुभावसा
ध्यं च सुभावोऽभ्यासतो भवे
त् संसर्गसाध्योऽभ्यासश्च सं
सर्गः पुण्यतो भवेत् इति ब्र
ह्मदेवर्षे श्रीकृष्णजन्मवर्णने ५३
अध्यायः अन्यच्च सुप्रविचार
दृष्टो यस्य न जहाति कदाचन
अंगारः शतधौतेन मतिनते
न संचति इति चाणक्ये स
मवेष्टादिपरीत्यं नै सुभावा
नेतरे गुणाः अतीत्यदि गु
णान् सर्वान् सुभावो मूर्द्धि

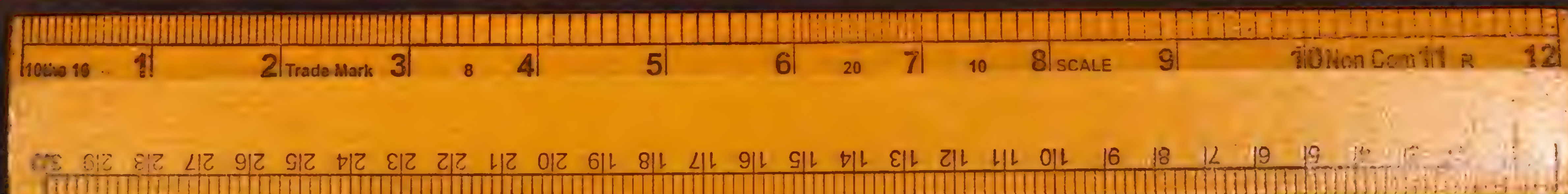
वर्जते इति दितोपदेशो
मित्रलाभनामप्रथमस्यास्य
सभूः पुं विसृः इत्यमरः ब्रह्मा
इति मेदिनी शिवश्च स्वमेकः
पुं संवत् सरः यथा स्वमेक
मेकं वरदा तस्मा भवति च
डिका रुधिराणोरामो दत्त
पिता विधिवत् स्वमेकं सं
वत् सरं स्वमेकः संवत् सरः
यद्यो मासः इति श्रुतेः ३२
स्य मेघस्य इति तिष्ठा ॥ ॥
दितत्वं ॥
संयं व्य आत्मना आपनी इति
भाषा इत्यमरः आत्मनेत्य
र्थे संयं तृतीयान्तं यथा रु
यंभूः इति भरतः संयं वराहो
संयं वराहोति पतिवरा २ वर्या ३
पत्युयः पतिवरा २ वर्या ३
इत्यमरः संयं वरे वरिणीया
नि यथा श्रुतिः १ मंत्रम
ज्ञाता २ मंडपमज्ञाता ३
राजपुत्राः संत्रिधौ राजसौ ॥
द्वयादिवंश चेष्टावर्णनं ५ ॥
इति कविकल्पलतायां १ स्त
वके ३
ऊसमं संयंदारिका ॥
स्त्री स्त्री विशेषः ॥ ॥ ॥ ॥

सा च ब्रह्ममानसस्य दुःसहस्य
निर्मोहो जाता यथा दुःसह
सा भवत् भाष्या निर्मादिनी
मनामतः जाता कलेस्तपाया
प्रायो ज्ञानोच्चादलदर्शनात् त
यो रपत्याभ्यभवनं जगद्वापी
निषोडश अष्टौ कुमारः कन्या
श्च तथाष्टावतिभीषणाः ॥
नियोजिकावे प्रथमा तथैवा
न्याविरोधिनी संयंदारकरीचै
व भ्रातृणी जेतदारिका ॥ स्मृति
बीजहोचानेतयोः कन्येसुदा
रुणे अष्टमी देवता नाम कन्या
चातिभयावदा एतासां कर्मव
द्यामिदोषप्रशमनं च यत् धान्यं
विलादगदगद्गोष्टात् पयः सर्पि
स्तथापरा सरदिमृदिदृष्ट्या
दण्डे निचकनका सा संयंदा
रिकेत्युक्ता सदोतर्हीनततप
रा मदानसादहसिदुमन्नागर
स्थितं तथा परिवेषमानं च स
दा माहिं भुंक्ते च भुंजता उच्छि
ष्टानां मनुष्याणां दशत्यंत्रं च
दुर्हरं कर्मात्तो गाराणां ॥
भ्यः सिद्धिर्दृष्टि दशति द्विजगो
स्त्री स्तनेभ्यश्च पयः तीरदारीम
देवसा दधौ चतं ॥ ॥ ॥

निलोत्तरे सगगाराज्यासु
रा रंगं कुसुमकादिभ्यः कापि
सात सूत्रमेव सास्यंदादि
का नामहरत्यविरतं हिज ॥
नच्छोतिथ्या कुर्यात्तथा
डिकोद्वारतायं कुर्यात्तथा
यं रत्नचैवगदेलेख्यावर्णा
चोच्छिष्टानांथा शिवेडिको
द्वहोस्थानेतिविडिकोद्वहोमि
तिच पाठः होमाग्निदेवता
भूय भस्मानाच परिक्रिया का
र्या तीरादिभोजाना मेवेतद्र
हाणंस्तत इति मार्कंडेयपु
राणो दुःसहवंशोत्त यन्निना
माध्यायः ॥
संयंकृतः त्रि आत्मकृतः य
था ऋत्तिकचविविधोदृष्टः
पूर्वजृष्टः संयंकृतः यदृच्छ
याचयः कुर्यात्तथा मीति
पूर्वकं इति तिथ्यादितत्त्वं ॥
संयंगमा स्त्री मृकाणिविका
इति शब्दशब्दावली
संयंदत्तः पुं द्वादशविधपुत्रो
तर्गतपुत्रविधेषः इति जय
धरः तल्लतां यथा दत्तात्मा
तस्यंदत्तः इति याज्ञवल्क्यव
चने दत्तात्मातपुत्रोमाता ॥ ॥
पितृविहीन स्नाभ्यांमुक्तोवात
वाहे पुत्रोभवामीति संयंद
त्रउपनतः इति मितातरा
संयमुपस्थिता स्त्री संयमाग
तायथा यदि त्यजसिमां मूढ
कामातः संयमुपस्थितां पुत्रयो
श्रुविपत्तिश्रुभविष्यतिनसंशयः
कामातरां योवनस्यांभाय्यास
यमुपस्थितां नत्यजेद्वर्माभी
रुस्य श्रुतमध्यादिनेपुरा इति
ब्रह्मवैवर्तश्रीकृष्णजन्मावडे
५२ अध्यायः ॥
संयंग्रभः पुं चतुर्विंशतिभावा
इदंतेतर्गतचतुर्थादन इति दे
मचन्द्रः संयंग्रभं ब्रह्माभितिद्विपको
५३ अध्यायः ॥
संयंग्रभः पुं आदिमनुः ब्रह्मा
इति केचित्
संयंग्रभः स्त्री भूमयज्ञा इति
राजनिर्घटः ॥
संयंग्रभः पुं ब्रह्मा इत्यमरः
जिनचक्रवर्तिविशेषः ॥
तत्पर्यायः ॥
रुद्रतनयः २ इति दे
मचन्द्रः
कासः इति शब्दशब्दावली
कामदेवः विस्रः शिवः
इति केचित् माघ ॥ ॥

प्राणी लिङ्गिनी इति राजनि
र्घटः ॥
संयंतः कथातेये इति कवि
कल्पद्रुमः वकारयुक्तः रेफो
पथः संयत्यतिरुहोपि न
कंचन परिग्रहं इति दलायुधः
पंचमसंयुक्तः इतिचतुर्भुजः
संयति इति दुर्गादासः संय
व्य संयः परलोकः इत्यमरः
आकाशं णोभने इति शब्द
त्तावली ॥
संयः पुं उदात्तादित्रयः इत्य
मरः उदात्तावदानसुरि तासु
यः संयशब्दावलीः संयतिश
हायते संयः सूक्त शब्दोपता
पयोः अन् उच्चैरादीयतेउच्च
र्यते उदात्तः उदात्तपूर्वादाजः
कर्मणिक्तः तद्विपरीतोऽन्य
तः समाहृतः सरितः संयः
संज्ञातोऽत्रेति इतोऽस्यज्ञाते
इति इतः
यदाक्रः उच्चै रुद्रारणाउदात्तः
नीचैरनुदात्तः समाहारः समि
तः इति छान्दसत्वात्
प्रचितसरो नोक्तः तदुक्तं उदात्त
श्रुचदानस्य सरितश्चतुर्भुजः
संयः चतुर्भुजः प्रचितो ॥ ॥
नोक्तो यतोऽसौ छान्दसः सू
तः इति भरतः ॥
तंतीकंटापित निघादादिसम
धुनिः संय इति भाषा यथा
निघादपम गान्धार घञ्ज मध्य
मधेवताः पंचम श्रुत्यमीस
म तंती कंटापिताः संयः
इत्यमरः निघादादयः सम
तंतीसमुत्थाः कंटासमुत्थाश्च
राः संयशब्दावलीः निघादादि
कंदवादि यथाक्रम मितिस्मि
तमिति नारदोप्याह घञ्जं रो
तिमसुरो दिगन्तो नदंति चर्षभं
अजा विरोति गंधारे क्रौंचो
नदति मध्यमं पुष्पसाधारणो
काले कोकिलो रोतिपंचमं
अस्यश्रुधेवतं रोतिनिघादं रो
ति कंजरः इति
अन्योप्याह ससरोयः श्रुति
स्थाने स्वनं ऊदयरेजकः घ
उज्जपम गंधारो मध्यमः पंचम
कोथा धेवतश्चनिघादश्चसंयः
सम प्रकीर्तिताः मसुरवपम
छाग क्रौंच कोकिलवाजिनः
मानंगश्रुक्रमेणाज्ञः संयानेता
वसुडुर्गमान् इति पतेचसमराः
पंचमं गायंति तथाच विशा ॥

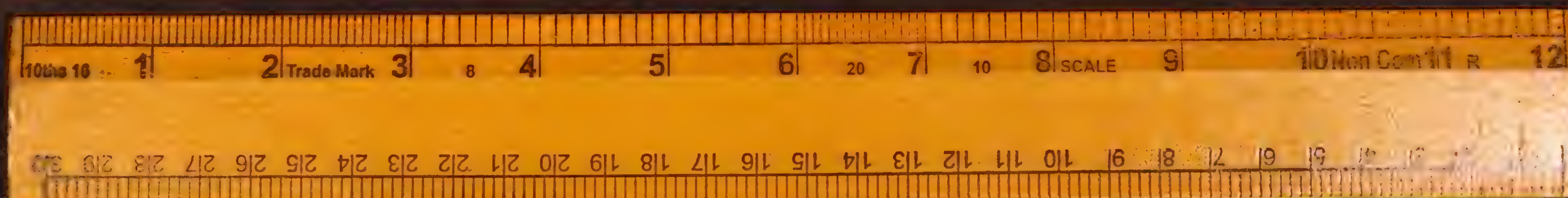

विनः अस्मत्तु धैवतं सोपि
मत्तः पंचमसंज्ञकं निषादेत
गजो गजैत्युक्तदोः सोऽपंचम
मिति भरतोऽप्याह यद्वज्रं
पंचमैवति मयूरो नदतिदि
धा अस्याद्याधैवतादींश्च प्राहुः
मंत्राश्च पंचममिति निषादे
ति स्वराश्च त्रितितितिषादः
सदेराधारेच जूगीकश्चित्तं
तथाच निषादेति स्वराश्च त्रि
त्रिषाद स्तेन हेतना अशेष
सन्धिविषयं सदि व्याप्यवति
हृते ऋषति ऋषभः ऋषीश
गतो नाम्नीति कभः वायुः समु
द्रतो नाभेः कंठशोषं समुद्रतः
नदत्युषमवयस्मानेनैष ऋष
भः स्मृतः इति गंधानां समु
द्रो गान्धं सः स्वरांतरस्य ग
धे इयति गान्धारः ऋर्ति ग
तोऽकात षष्ठिति षण् वायुः
समुद्रतो नाभेः कंठशोषं स
मादतः नानागन्धवदः पुणो
गान्धार स्तेन हेतना इति गं
धारेऽभिजनोऽस्यतिगंधारः
इत्यन्ये षड्भा जायते षड्जः
हनजनादिति उः नासो ॥ ॥
कंठ मुर स्तानु जिह्वा ॥ ॥

हंतांश्च संश्रितः षड्भः संजाय
ते यस्मान्नस्मात् षड्ज इति
स्मृतः इति मध्ये नाभिदे
शोभतो मध्यमः तत्राद्यचिर ॥
दतिगोत्यादिनामः तद्देवो
स्थितो वायुरुः कंठ समाहृतः
नाभिप्राप्तो मदानादो मध्यम
स्तेन मस्मृतः इति धौमद्विगी
घने इति धैवतः ऋषेकादिति
स्ममनोषादित्वात् मस्म वः धौ
यतेऽयमिति विकारं संघेति
सो वा स्वरात्त ययतीति वा ॥
येदपानेनाम्नीति देवतः अभि
सन्धयते यस्मात् स्वरास्तेनैष
धैवतः स तत्तावत् प्रधानत्वा
त् ललाटेऽवतिष्ठते इति पं
चानां स्वराणां पुराणः पंचमः
नोऽसांवादेऽसिदिति मद्र वायुः
समुद्रतो नाभे चूरो स्मृत
कंठ मूर्धसु विचरन् पंचमस्यो
न प्राप्ता पंचम उच्यते इति स्व
रेति शब्दायते स्वराः सू ऊ ण
व्यापनाययोः पचादित्वादन
इति भरतः अपिच सस्वरो
षः श्रुतिस्थाने स्वरनष्टदय
रेजकः षड्ज ऋषयभगान्धा
रामध्यमः पंचमस्तथा धैव ॥

तश्च निषादश्च स्वराः सप्तप्रकी
र्जिताः मत्तवृषभच्छागी को
ष्टको किलवाजिनः मत्तंगाश्च
क्रमेणाहुः स्वरा नेतान् सुदुर्ग
मान् ऋषभैवातको वक्ति यैव
तेचापिदुर्गः इति केचित्तवा
युः संमूर्च्छितो नाभेर्नाडाश्च
हृदयस्य च पाश्वयोर्मस्तकं स्या
पिषणां षड्जः प्रजायते नामि
मूलाद्यादावर्णाडवितः ऋरुतेषु
नि वृषभस्येव निरीतिहेतया
ऋषभः स्मृतः नाभेः समुद्रा
तो वायु गान्धं श्रोत्रे च चालय
न् सशब्द स्तेन निर्वातिगंधा
रस्तेन कथ्यते मध्यमो मध्य
मस्थानात् शरीरस्योपजाय
ते नाभिमूलाच्च गंधोऽर्थं किं
विज्ञातः स्वभावतः प्राणोऽप्य
नः समानश्च उदानो व्यानपव
पतेषां समवायेन जायते पं
चमः स्वः गान्धानाभेऽर्थो
भागं वक्ति प्राणोऽहं गः पुनः
धावन्निवच यो याति कंठदे
षां स धैवतः यद्वजादयः षडे
तेऽत्र स्वराः सर्वमनोहराः नि
षादेति यतो लो
के निषादस्तेन कथ्यते ॥ ॥

चतस्रः पंचमेषड्जे मध्यमेऽप्यु
तयो मताः ऋषभैधैवतेति स्त्रो
देगान्धारनिषादके संघर्षा
स्वराः यत्र गमपथ निषा
डवाः निषादोऽज्जिताः यत्र
गमपथ ओडवस्वराः ऋष
वर्जिताः यगमपथि संघ
र्षागाः सप्तभिः स्वरे यथा
नादवसंभादयः षाडवरागाः
षड्भिः स्वरे यथा सैन्यवी प्रभृ
तयः ओडवरागाः पंचभिः स्व
रे यथा मलादयः अ
धुना स्वराप्रस्ताः क्रमेणैव
स्वराः स्यान्नाः पूर्वपरादयः
मूलक्रमः क्रमात् षष्टे पुरस्य
परिवर्तिनः स चेदुपरितत एव
इत्येप्रस्ताराणक्रमः अथ
स्वराप्रस्तारे पिङ्गलवज्रष्टोदि
ष्टमेरु पताका शुची सप्तसा
गरप्रभृतयः संति ग्रंथविस्तार
भयात्रोक्ताः कंसारेर्वशिकाव
ये स्वराः सप्तचकाशिरो इति
शुभं करकृतसंगीतदामोदरः
अकारादिवर्णाः इति मे
दिनी तस्मिन्नामोतरे अच २
इति वीषदेवः मात्रा ३ इति
स्वरोदयः तेच इत्यु ॥ ॥

दीर्घः सुता भवति यथा एक चतुर्णां सभावात् कंठजाता
मात्रो भवेत् दूषो द्विमात्रो दो
वै उच्यते त्रिमात्रस्तु त्रयो
व्यंजनं चा- मात्रकं
इति सुगंधोपदीकायां उगा
दासः सरवर्णा यथा अत्रा
इ३ उ३ अ३ ल३ प३
ओ३ अ३ अ३ प३ नेषां उत्प
त्रिस्थानानि यथा अत्रयं प
द कव ग च डाः कंटाः
इत्रयंचलजजज्ञा पपेष्वा
स्ताल व्याः उत्रयं टठउडा
रषामृद्वाः लत्रयं तथदथ
न लसावोदंताः उत्रयं पफ
वभमवा ओ३ अ३ इति सु
गंधोपदीकायां पदकव
गचडा इत्येकपदोक्त्या एषां
उत्पत्तिस्थानं कंठमुक्त्वा प
श्चात् पपे इत्यभयं तालव्यका
यायायां तालव्य मध्येपि प
पे या इति भिन्नपदे पठितवान्
ओ३ इत्यभय मोहकार्यार्थमो
हमधेपि ओ३ ओ३ इति भिन्न
पदे पठितवान् तालव्यकार्यं च
वर्णास्य समन्तान् गुणयकारं च
द्विरेकारः उकारस्य गुणोकारं
वृद्धिरेकारः नवपपे ओ३ ॥

चतुर्णां सभावात् कंठजाता
नामपि तालव्य ओ३ अ३ कार्यकारि
नेकयमिति चेन्न यतः कंटाप्रसू
तस्य कर्णस्य राधाप्रतिपालनात्
राधेयत्वं संगच्छते इति तद्वी
कायां उगादासः
अन्यच्च मातृकायां सराप्रो
क्ताः सराः षोडश संख्यायते
षो ह्यवन्ति सौत्यान्मौ चत्वारसु
नपुंसकाः शेषा दशसरा स्ते
षु स्यादेकैको द्विके द्विके
ज्ञाया अतोः सरायां सुदृक्षाः
पंचसरोदयेसरा
दि मातृकोच्चार मात्रायां
जगत्त्रयं तस्मात् सरोद्रवं सर्वं
त्रैलोक्यं सचराचरं
अकारादिसराः गंचत्रलायाः
पंचदेवताः निवृत्त्यायाः कलाः
पंच इच्छायां शक्तिपंचकं
मायायां सुकभेदाश्च धरायां
भूतपंचकं गन्धायां विषयास्ते
च कामवाणा इतीरिताः पिंडं
पदंतयावृण्वृपातीति निरंज
नं सरभेदे स्थितं ज्ञानं ज्ञायते
गुरुतः सदा अकारादिस
राः पंच तेषामष्टोमिदास्त्वमूः
मात्रा वर्णा प्रदो जीवो ॥

राशिर्भेदिता योगको प्रसूतो
भाषते येन येनागच्छति श
द्वितः तत्र नामास्यायवर्णो
यामात्रा मात्रासरः सदि इति मा
त्रासरचक्रं कारिद्वान्ना
सि विद्वान् साराधोऽ. जगो
जगितान् तिर्यक् पंक्तिक्रमे
णैव पंचत्रिंशत् प्रकोष्ठके
नरनामादिमो वर्णो यस्मात्स
रादयः स्थितः स सरस्तस्य वर्ण
स्य वर्णा सर इहोच्यते न प्रोक्ता
उ. जगता वर्णा नमादौ संतितेन
दि चेद्रवेति तदा तेषां ग जडा
स्तेषां याक्रमं यदि तां त्रिभवे
द्वीपाः संयुक्तास्तत्तलाः या
स्तस्मादिमो वर्ण इत्युक्तं ब्रह्म
यामले इति वर्णसरचक्रं ॥
असरे मेघ सिंहासिदिः कन्या
गुम कर्कटाः उसरे च धनुर्मी
नो पसरे च तला वृषो ओ३ स
रे मृग ऊ३ भो च राशि संभूय
हसराः यो यस्य नायकः मे
घवृश्चिकयो भौमः सुक्रो वृ
षतलाभृतोः बुधः कन्या मि
थुनयोः कर्कटस्य चन्द्रमाः सा
मीन धनुषो जीवः शनि
मकर ऊ३ भयोः ॥ ॥ ॥

सिंहासिदिः सूर्यः कथि
तो गणकोत्तमेः इति
यदसरचक्रं षोडशाक्षरोऽ व
र्णः स्यात् कारिद्वान्नापंच
काः चतुर्णां येषां वर्णो संख्या
वर्णोपकीर्तिताः नाम्ना वर्णाः
सरा प्राप्ता वर्णाणां वर्णो संख्या
या पिंडिताः पंचभिर्भक्ताः षो
षं जीवसरोविदुः इति जीवस
रचक्रं मेघवृषावकारे च मिथु
नायाः षडंशकाः मिथुनाणां
सूर्य श्वेव इकारे सिंहाकर्क
टौ कन्या तला इकारे च वृश्चि
कस्य त्रयोशकाः एकारे वृ
श्चिकस्यांताः कार्मकः षड
मृगादिमाः अंशास्त्रयो मृगा
स्यान्ताः ऊ३ भ मीनौ तथोसरे
एवं राशिसरः प्रोक्तो नवोऽष्टा
क्रमोदयः इति राशिसरच
क्रं अकारे समस्तताणिरेव
वत्यादि क्रमेण च पंच पंच
कारादेवेव सप्तसरोदयः ॥
इति नतत्रसरचक्रं मात्रा वर्णा
सरान् संख्या संख्या जीवसरा
तथा पिंडीकृते शरेः शेषः
पिंडसर इहोच्यते इति पिंड
सरचक्रं मात्रादि वर्णाभे ॥

देनसरावत् पाद्यनामतः यो
गे शरद्वते तत्र शेषो योगसरो
मतः इति योगसरावत्क्रं प्रो
क्ता नैषर्गिका आहो मात्रा
या नामजाः स्रगः मात्रा
दि सरचक्रवलेन कर्तव्यक
र्माणि यथा साधनं मंत्रयंत्र
स्य यंत्रयोगाच्च सर्वदा अधोमु
खानि कर्माणि मात्रासरवलेन
रु वर्णासरवले सर्व कर्तव्यां
सुभासुभं सिद्धिदः सर्वकार्येषु
युद्धकाले विशेषतः साक्षात्
मोहनं स्तंभं विदेष्टोच्चाटनेव
शो विवादं विग्रहं चानेक्यया
द्रव्यसरोदये यानपा
नादिकं सर्ववस्त्रालंकारभूषा
णां विद्यारंभं विवाहं च क
र्मात् जीवसरोदये प्रा
सादायमहं यो गीत देवतास्या
पनानिच रान्नाभिषेचनं द्रोहा
कर्तव्यं राशिके सरे शान्ति
ये राशिके सरे
शान्तिकं पौष्टिकं चैव प्रवे
शोदीनवापनं स्त्रीविवाहस्त
था पात्रा कर्तव्याभ्यसरोदये
वृणादेशभंगश्च कोटयुद्धं चैव
सेनाध्यक्षस्य मंत्रीकर्तव्यं पि

उकोदये योगेन साधयेद्योगं दे
हस्यज्ञानसंभवं आणवं शोभ
वेचैव भाक्त्येव च तृतीयकं
तिथि वाचो च न तत्रै एथकृष्ट
यक प्रभाषितं यंतदेकत्र स
मित्युक्त्याद्वासासरोदये यस्या
नामादिको वर्णो तिथि वारत
नंमतं तद्दिने वज्रयेत्तत्तस्य हा
निमृत्सुकरं यतः अनेन सुरयो
गेन शत्रूणां साक्षात्कारं मं
त्रयंत्र कियं मोहं साधये
तद्दिने बुधः इत्यादिनरपतिज
यवर्णासरोदयधृतब्रह्मजाम
ले नासावायुः इति
मेदिनी तत्र अजपाजपप्रमा
णा यथा हंस हंसेति यत्तंत्रं
जीवो जपति सर्वदा शान्तेः
पद्मिषु पुक्तानि सहस्राण्येक
विंशतिः अजपानामगायत्री
योगिनां मोक्षसाधनं
अस्याः संकल्पमात्रेण सर्वपा
पैः प्रमुच्यते इति महाभारते
आश्वमेधिकपर्वणि उत्तरर्गा
ना अपिच इडाचर्पिगताये
वनासिकाद्वारगामिनी
आमूलाद्रुसद्वारांते सुसुम्ना
मध्यागामिनी वदन्मूर्धमुखे॥

नेव प्राणवायुश्च सर्वदा पानं
करोमपानश्च अधोवक्त्रेण
चैव हि शक्तिरूपः स्मितश्च
स्त्रो वामनासाप्रवादकः शिव
नृपधरः सूर्यो दत्तनामाष्ट
तथा हकारेनिःसरोदयः सका
रश्च प्रवेष्टाने अजपानामगाय
त्री जीवो जपत्यहर्निशं
मुक्तिमोपानेप्युक्ते षट्
शतानि दिवा रात्रौ सहस्राण्येक
विंशतिः एतत्तसंख्ये महामंत्रं
जीवाजपति सर्वदा ब्राह्ममुह
र्ते योगीन्द्रा प्रज मेवं समर्पयेत्
समर्पणक्रमश्चैव
उच्चातेयुक्तस्ततः मूलाधारे
गात्रे प्राय षट्शतं च समर्पये
त् तत्रैव ब्रह्मणो नित्यं षट्स
हस्रं निवेदयेत् साधिष्ठाने च दश
षे षट्सहस्रं निवेदयेत् षट्स
हस्रं मणिपूर्ये हराय च समर्प
येत् जीवात्मने सहस्रं च तत्रैव
परिकल्पयेत् परमात्मने सह
स्रं अनादते निवेदयेत् सह
स्रं परमेश्वरे सहस्रां समर्प
येत्तेत एव समर्पयेद्यस्तु पापैः
पुण्यैर्न लिप्यते इति श्रीपूणि
नन्दविश्वित श्रीतत्त्वचिन्ता ॥ ॥

मणौ तत्तसारपरिच्छेदे षट्च
क्रकथने अन्यतः सरोदय शब्दे
द्रष्टव्यं अथ
पतिस्वरत्नं पौतकीरतविद्या
रमिदानीं कर्मदे यमधिग
म्य मनुष्यः भाविकर्मफलपा
कपरीता स्तनतमोभवति योमि
सदतः लाभदश्चित्तिविलीतिनि
नादः मूलिमुत्ति निनदोपित
थैव कृत्ति कृत्ति निनदोपितला
थैव व्याहृतः कृत्ति कृत्ति स्वरयु
क्तैः कौरु कौरु इति योमधुरोऽ
सौकामतस्तविनदाः सुवलिता
व्याः साद्रयायनियमेन च वी
चि निस्सुनो यस्य कृताद इहायः
कष्टद श्विदि विरीतिविराव
श्रीकवीकविनि वाग्यविरावी
एवमोदृष्टफलदशनादाः प्र
सुफटा निगदिता भावतया ॥
प्रत्येक मात्मान फलं नराणां
यस्मिन् दशानां शक्रनस्वराणां
ज्ञातात्पदपुं पुरुषो विशेषं
प्रयोजनं भाविसर्वेष्वेषं वा
मोनिनादः फलदः प्रवासेया
दृष्टिरेव नर्धफलाभिदेतः
एष्टस्मितानां फलकृच्चष्टेति
वैधकारो पुनरप्रभागे पु॥ ॥

समस्तं शांतो निनादोऽपि विना
जलाद्योदीप्तो समीराश्चरन्
मध्ये यो तेजःप्रधानो विजया
वत्तदीभवेत् समं येन फलेन
तादृक् शुभेषु कार्येषु शुभाय
शांतो दीप्तो भयादो भयनाश
नाय विपर्ययेद्वावपि न प्र
पन्तावस्ति त्व नास्ति त्व फलो
यतस्तौ शिवसंताराजशाङ्ग
नेस्वरः प्रकृतां स्वरपत्तनं
ज्ञा सामवेदः शति
त्रिकोडशेषः ॥
स्वरभंगाः पुं गत्योगविशेषः
अस्य विवरणं स्वरभेदशब्दे
दृश्यं ॥
स्वरभंगी पुं पतिविशेषः य
थास्वरभंगी नवो दंत विरुद्
शङ्कनभेदकाः शति शब्दच
न्द्रिका स्वरभेदः पुं स्वरभंगयोगः यथात्र
स्वरभेदाधिकारः स्वरभेदस्य निदानं संप्रा
प्तिपूर्वकं लक्षणमाह अत्युच्च
भाषणा विषाध्ययनामित्रा ।
तौः सन्तुष्टौः प्रकृपिताः
पवनादयस्त स्तोतः स तेस्वर
वदेषु गताः प्रतिष्ठा दन्युः स
रेभवन्ति चापि ॥ ॥ ॥

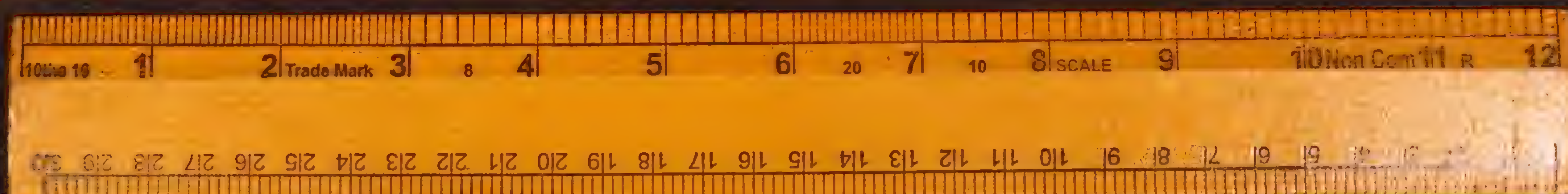
दिषद्विधः सः ग्रन्थयन लघु
 वेदादिपाठः अभिज्ञानः कं
 द्यादिदेशोलंघादिभिः प्रतेर
 लघुभाषणादिभिश्चतुर्भिः स
 दृषणो रमे रपि निजैः दृष्टेभिः
 स्नातः समग्रतोक्तेषु चतुर्षु
 प्रतिष्ठा स्थितिं दस्युः स्वरमि
 तिलक्षणा स्वरभेदः षड्विधः
 वात पित्तकफसन्निपाततय
 मेदोभवभेदः तत्रवातिकस्त
 रभेदिनो लक्षणा साद वातेन
 कृलनयनाननमूत्र वच्चाभिन्नं
 शनैर्वदति गर्दभवत् स्वरं च
 पित्तेनाद पित्तेन पीतनयनान
 नमूत्रवच्चाक्रयाङ्गलेन मत्त
 दादसमं वितेन गलदादोः
 पवचनसमं वितेन गलदा
 दोः त्रवचनसमय एव बोद्धव्यः
 कफेनाद क्रयात् कफेन
 सततं कफरुद्धकं ठः सत्यं श
 नैर्वदति चापि दिवा विशेषात्
 दिवा सूर्य्यरश्मिभिः कफस्या
 स्त्रीभावात् संनिपातेनाद स
 वात्मके भवति सर्वविकारसंप
 न्नचाप्यसाध्यमृषयः स्वरभेद
 माङ्गः तयजसाद धूयेत वाक
 तयकृते तय माप्राणान्मुखादेव

चापि इतवाकपतिवर्जनीयः वा
 क धृष्येत सधृमेवनिःसरति ल
 येचापुयात वागेव मेदोभवमा
 द अंतर्गले सर मलत्पदः चि
 रेण मेदोवयाददति दिग्धगल
 स्तृयान्नः अंतर्गले गलमध्य प
 वसरं वदति दिग्धगलः मेदसा
 श्लेष्माणवलिप्तगलः तृयान्नः
 मेदसोष्णमार्गवरोधान् अमा
 थ्यमाद तीणस्य वृद्धस्य कृशस्य
 चापि विरोक्षितो यवसदोपजा
 तः मेदस्तिनः सर्वसमुद्भवश्च स
 गमयोगो न सति हि मेति तीणस्य
 तययोगिणः कृशस्य अपुष्टस्य
 अथ सरभेदस्य चिकित्सा वाता
 दिजनिन स्यासका सद्वा ये प्रकां
 न्निताः योगस्तानत्र युंजीत य
 यादोषं विक्रितमकः वाते स
 लवाणं तैले पित्रे सर्पिः समा
 तिकं कफे सत्तारकदक
 तौद्रः कवलश्च्यते गलेताल
 नि निहाय दंतमूलेषु चाग्नि
 तः तेन निष्कृष्यते श्लेष्मा
 सरश्चाप्युग्रसौदति आद्ये॥
 कोष्मं जलं पेयं भुक्त्वा चृत
 गुडोदनं तीगवपानं पित्रो
 त्यपिवेत सर्पिर॥॥

तन्निः पिपली पिपलीमूलं
मरिचं विषमेषजं पिपलीत्रे
॥ मतिमान् कफजे सुरमेत
ये निदिधिकातला ग्राह्यातद
ई ग्रंथिकसत तदई चित्रक
स्यापि दशमूलं च तत् समं
जलद्रोणहये क्वाथं गृहीया
दाढकं ततः पूतेतिपेतदई
त पुराणस्य गुडस्य च सर्वमे
कत्र कृत्वा तलेदवत साधुसा
धयेत् अष्टोपलानि पिपल्या
स्त्रिजानकपले तथा मरिचस्य
पलेचैकं सर्व मेकत्र चूर्णितं ॥
मधुनः ऊडवेदत्वा तदस्त्रीया
यथानले निदिधिकावलेहोः
पेभिषगिभिर्मिभिर्मितः ख
रभेददो ग्राह्यः प्रतिष्ठापद
रस्तथा कामस्यासानिमान्या
दीन् गुल्ममेद गलामयान् क्वा
नाहूमृत्रकुल्लाणि हन्यादृग्र
यपुदानच निदिधिकावलेहः
मृगनाभिः समूलैला लवंगज
सुमांविनेः लवलीरी चेलिले
होः यं सर्पिर्मधु समायुतः ब्रा
ली वचाभया वासा पिपली
मधुसंपुता अस्य प्रयोगात्
समादात कित्रैः सद गा ॥

यति इति सुरभेदाधिकारः
इति भावप्रकाशः
अन्यत्र विभीतकस्य वैचूर्णं
पिपली सैन्धवस्य च पीतं
सकांतिकं हेति सुरभेदं स
हेस्वर इति गारुडे ॥५५॥
अध्यायः ॥
सुरमंडलिका स्त्री वीणावि
शेषः इति शतृत्तावलीक
चित्पुस्तके सुरमंडलिका
तिपाठः सुरलामिका स्त्री वंशी
इति शतृत्तावली ॥
सुरसः पुं शिलापिष्टकल्कः य
था सुरसः सुरसः प्रोक्तः क
ल्कोटशदि पेधितः इति शतृ
चन्द्रिका कषायविशेषः य
था सयः लप्तादाद्रेड्याह
सुयन्त्रादिपीडनात् योगसस्त
मिनिर्वाति सुरसः सः प्रकी
र्तितः इति वैद्यकं अन्यत्र
पिष्टः कल्को विनीयश्च स
रसः पीडितो रसः क्वाथः क
षायो निर्मुहो विर्यासो वेष्ट
कं सथा इति रत्नमाला ॥
सुरा स्त्री व्रणो ज्येष्ठपत्नी
गायत्रीसपत्नी यथा चात्
पस्यातेर पूर्व मनो देवः ॥

स्तेपे लतवर्ष मेकपादेनप तदध्याय सादेवी दिव्यं द्वा
मृजा तदा ददृशु श्रीकलं लि दशवतसं ततः सखावपु
गुणं प्रकृते परं अतीवकम जोशु रमनीयान्नोदगान् द
नीयं च रूपं दृष्ट्वा च दृष्ट्वा तिगाग्निर्गदपत्पादवनीया
मूर्च्छां संप्राप कामेन कामेश नक्रमेणाच सृष्टयोमनयश्च
स्य च कामको वित्तायतदभि वज्रालगाः तद्वियादयः साहा
प्राये सर्वशस्ता सुवाच सः स तेमंत्रमुच्चार्य हविर्देदति नित्य
मुत्थाप्य च स्वक्रोडे लीणां गी शोः साहायुक्तं च मंत्रं च योग
तयसा चिरं श्रीकलउवाच क्वा मिप्रशस्तकं सर्वसिद्धिर्भवे
वागदेव त्वमपेन मम पत्नीभ तस्य व्रतन् ग्रहणमात्रकं विष
विष्मि नाम्ना नानजितौ कया हीनो यथासर्गो वेदहीनो यथा
कोते नग्नजितस्य च अथुनाने दिजः पतिसेवाविहीनास्त्रीवि
दाहिका तं भवपत्नी च भाविनि यादीनो यथानरः फलया
मंत्रमुवाच एतावमत् ला विहीनश्च यथावता हि नि
प्रसादाद्विष्मि वक्रिस्तोभ दितः साहाहीनस्तथा मंत्रो
क्तिभावेन संपुत्र्य चरदेष्यो न दुर्तफलदायकः परितृष्टाः
रमिष्यते तया साहं रामचारम दिजाः सर्वे देवाः संप्रापुगकृति
णीयया इत्युक्त्वोतर्ह्येदेवो स्ताहोतेनैव मंत्रेण सफलं स
देवी साक्षात्पारद तत्राजगा वकर्मच इत्येवं कथितं सर्वं स्ता
म संव्रजेव क्रि ब्रह्मनिदेशा होयाब्धान मुत्तमं सावदेमो
तः सामवेदोक्तथानेन यथात्वा तदं सारं किं भूयः श्रोतमिच्छ
तो जगद्विको संपुत्र्यपवित् सि नारदउवाच साहापुत्रावि
ष्टाव पाणिं जग्राह मंत्रतः त थानं च ध्याने स्तोत्रं मुनीसुर
दादिव्यवर्षशतं स रेमेगम संपुत्र्य वक्रिस्तुष्टावयेन तं
यामह अतीवनिर्जनं रम्यं स वदमेप्रभो श्रीनारायण ३
भोगसुखदेसदा वभूवगर्वं वाच ध्याने च सामवेदोक्तं स्तो
तस्याश्च कृताशस्य च तेजसा त्रेष्टुजाविधानकं ॥ ॥

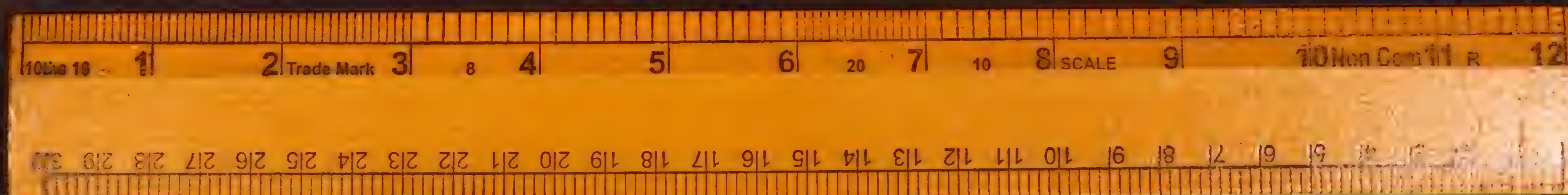
वहासिप्रयतां ब्रह्म सावधा
नेनिशमय सर्वयज्ञान्मका
नेशनप्रमेपरेः यवा साहा
संप्रत्य पत्नेन यज्ञं कुर्यात्
फलामये साहा मंत्रोगभूतं
च मंत्रसिद्धिस्तृपिणीं सि
हाच सिद्धिदां वृणां कर्माणां
फलदां भजे इति ध्यात्वा च मू
लेनदत्ता पाण्यादिकं नमः स
र्वं हि लभेत स्तुता मूलं
स्तेचमुने मृगा सोमही वद्वि
जायाये देव्येसादेत्यनेनच
यः पूजयेच्चतां देवीं सर्वेषु
लभते धुवं वद्विरुवाच स
हायाः प्रकृते रंघा मंतां
गस्तृपिणीं मंत्राणां फलदा
त्री च धात्री च जगतां सती हि
द्विरुपा च सिद्धा च सिद्धिदा सर्व
दानुणां कृतायादादिकाया
क्तिस्तुत प्राणाधिकतृपिणीं
संसारसाररूपा च चोसरंसार
तारिणी देवजीवनरूपा च दे
देवपोषाणकारिणी षोडशोता
निनामालीयः पठेद्भक्तिसेयुतः
सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्य सर्वकर्मसुखी
भने यपुत्रो लभते पुत्रसमार्थं
लभते प्रियं इति ब्रह्मवैव ॥ ॥

नैप्रकृतिविउ साहापाद्याने
नाम ३० अध्यायः ॥
बोद्धुणाक्तिविशेषः तत्पर्या
यः ताराः २ महर्षीः ३ जंका
रा ४ श्रीः ५ मनोरमा ६ ता
रिणी ७ जया ८ अनेता ९ शि
वा १० लोकेष्टरात्मजा ११ त्रि
रवासिनी १२ भद्रा १३ वैष्णवा १४
नीलसरस्वती १५ शंखिनी १६
महातारा १७ वसुधारा १८ ध
नेरदा १९ विलोचना २० लो
चनाया २१ इति त्रिकोडशेषः
साहापतिः पुं अग्निः इति
धरणी ॥
साहाप्रियः पुं अग्निः इति
दत्तायुधः ॥
साहाभूक पुं देवता इति
त्रिकोडशेषः ॥
साहापादः पुं नैशधिकः
इति जटाधरः
साहातः पुं स्त्रीयातः सही
इति ॥
दस्तावत इति च पारस्य ॥
भाषा ॥
सित वा प्रश्नः वितर्कः इत
मः पादपूरणं इति मेदिनी
प्रश्ने पृच्छायां यथा ॥

सिरेकाकी विचरसि वितर्की
नानापत्तावमर्षः सितप्रश्नेच
वितर्कं च तथैव पादपूरणं
इति मेदिनी इति भरतः सि
दितः त्रि सेदितः यथा वि
भाषायासादिकमंगोः भावे
आदिकमंगि वादितो निष्ठा
या इडवासात् प्रसेदितेष्टे
त्रः प्रसेदितं तेन त्रि सि
देति भादिरत्र गृह्यते त्रिदिः
सादचर्यात् सियते स्तसि
दित इत्येव इति सिद्धांत ॥
कोमुदी ॥

सित्रः त्रि चर्मयुक्तः यथा
सित्रो चर्मोपेतो जनः इति
हलायुधः पकं यथा घास्य
देवगतं प्राकः सत्यधाम्य
मुच्यते ग्रामं वितवमित्यु
क्तं सित्रमत्र मुदाहृतं इति
प्रादुतत्वयुतवशिष्टवचनं
स्त्रीकारः पुं अंगीकारः यथा
संविदाहः प्रतिज्ञाच सत्यावा
चंच संगरः अंगीकाराभ्युप
गमप्रतिश्रवसमाधयः संश्र
वोकार नियमोरीकाराश्रवा
अपि इति जटाधरः प्रतिज्ञा
नं इति शहरत्तावली ॥ ॥

असं संकर्वन् व्यापारः यथा
नच स्त्रीकारात् स्तुते स्त्रीक
तेरेव दातृत्वापत्तेः किंच न
नसा पात्र मुदिशु इत्यादिशा
से स्त्रीकारात् प्रागेय दानप
दे हृष्टं ननु ग्रहाण स्त्रीकारो
भूततद्भावे विप्रत्ययात् असं
संकर्वन् व्यापारः भवति क
थं ततः प्रागेव स्तुतं उच्यते
उत पत्र मपि स्तुतं संप्रदा
नव्यापारोण समेद मिति
ज्ञानेन व्यवहारोर्हं क्रियत
इति स्त्रीकारणार्थः इति
दायभागः ॥
स्त्रीषः त्रि स्त्रीयः आत्मी
यः यथा स्त्रान्देशिवत्ताकं मू
द्रः कर्माणि योनितं स्त्रीयानि
कुरुते प्रिये तस्याद मर्द्धां
गृह्णामि चन्द्रांतुडविभुषिते
इति तिच्चारितं ॥
स्त्रीया स्त्री नायिकाभेदः त
स्यालतां स्त्रामिन्येवावर
कापतिव्रता इति यावत् अ
स्याश्चेष्टास्त्रामि शुष्कया शी
लरत्ता सरलता तमाच साच
त्रिविधामयामया प्रगल्
भाच पताः सर्वा नायिका
अवस्थाभेदेन ॥

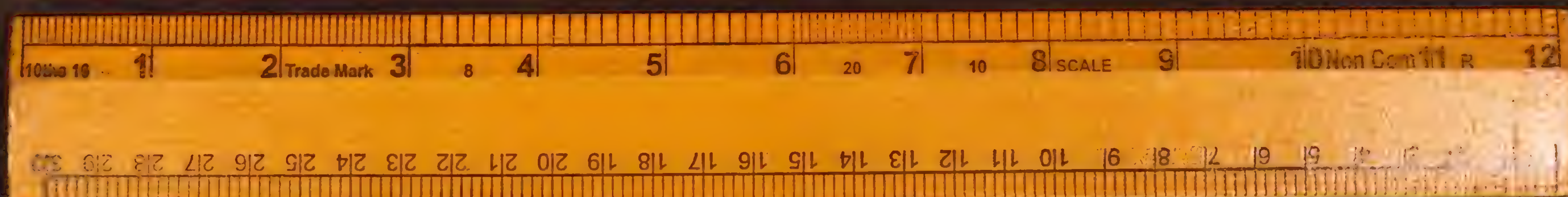

प्रत्येके नवविधा प्रोषितभ
नका खेडिता कलहंतति
ता विप्रलब्धा उत्तंठितावा
सकसजासाधीनपतिका अ
भिसारिका प्रवत्सत पति
का च पताः प्रत्येके उत्तम
मध्यमाधम भेदेन अष्टावि
शत्युत्तरशतनायिका भवेति
एतासां दिव्यादिव्यगनाभेदे
न चतुरशोत्तरशतत्रय
प्रकारा भवेति तत्र प्रमाणं
यथा नायिका त्रिविधा
स्त्रीया परकीया सामान्यव
नितावेति तत्र सामान्येवा
उत्तमास्त्रीया नव परिणी
ताया परगामिन्या मतिव्या
मिस्तत्र प्रति व्रताया पवत
त्यतात तस्याः परगामिन्या
परकीयत्वमेव समायाति अ
स्याष्टौ भर्तुः शुक्रयाणी
ल संरतां आर्जवे समावय
या गतागतकुतूहले नयन
यो रपांगवधि स्मितं कुतन
तं दुका मधुर पवविश्राम्य
ति वचः प्रियतममृते रतिधियेव
कोपक्रमः कदाचिदपि चेतदम
नसि केवलं मज्जति अपि च सेवा
रो रतिमदिरावधि मालीकर्णा

वधि व्याहृतं चेतः कान्तसमी
दितावधि पदस्यामावधि प्रेति
तंदासं चाधरपल्लवावधि महा
मानोऽपि मौनावधिसुर्व स्थाव
धि नावधिः कुलभूवा प्रेम्नः
परकेवलं अपिच पदस्यासो
गेहादुहि रदिफणायेहास
मः स्वगेहादस्यात् यद्वनम
परद्वीपतलितं ववो लोकल
भं कृपाधनतल्यं मृगदृशः
पुमानस्यः कौतादिधु पिव च
वर्धीसमुदितः स्त्रीयापित्रिवि
धा मुरधामध्याग्रगलभावत
त्रोक्तपितयोवनामुरधासावता
नयोवना अज्ञातयोवनाच सेव
क्रमशोललाभय पराधीनरति
नवोपासैव क्रमशो जातप्रश्र
याविश्रान्नवोपा अस्याष्टौ
क्रिया मनोहरा कोपे माद्वेवं
नवविभूषणे समीहा व
मुरधा यथा आरुमं कितका
मदेवधराणीपालेन काले सु
भेवस्तं वास्तविधिं विधास्य
ति तनोतारुण्य मेणीदृशः
दृष्ट्वाविजनचातुरी मारुच
सोधाकरीमाधुरी वाचा किंचित्
धममुद्रतदरीतावापमामेअते

पितामहः सखादिशिवरेरमे
यजनाघोयतोऽभवत् सकृ
ता यत्तसंभारान् सर्वदेवगले
वृतः युक्तो हरिद्वारभांदि तदि
रेः शिवरेययो भृगुदयो म
निगणा मुहूर्तं ब्रह्मदेवते
तस्य देवाविधानाय समाजं च
कुरावताः अथ ज्येष्ठोऽयं प
त्नीमाह्वयं च कुरीष्यतः सा
शने राययोतावत् भृगुविस्
सुवाचद भृगुरुवाच विलो
हस्य तया हतो साध्या याति
नदितरे मुहूर्तानि क्रमेचेव
कार्योदीताविधिः कथं विस
वाच नायानिवेत स्त्रायणीं
गायत्र्यविधीयतां एषापि
नभवेदस्य भार्या किं पुण्य
कर्मणि नारद उवाच पवमे
वहिरुद्रोपि विसृज्य काममन्य
त तच्छ्रुत्वा सभृगुवीको गाय
त्रीं ब्रह्मण स्तदा निवेश्यदति
णो भारो दीताविधिमथा करो
त यावदीताविधिं तस्यविधे
शुक्रमुनीश्वरा तावद ॥
भ्याययो तत्र स्वरा यत्तस्यते
वृष ततस्तो दीलितो दृष्ट्वाग
यत्रीं ब्रह्मण सद सपत्नी ॥

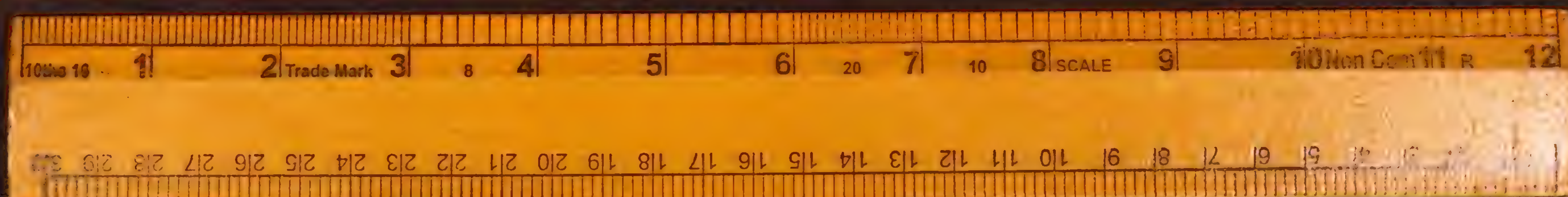
योपरा क्रोधात् स्वरावचनम
ब्रवीत् स्वरोवाच अपृज्याय
त्र पुन्यते एस्यानोच व्यतिक्र
मः त्रीणि तत्र भविष्यति दुर्मि
तं मरणं भयं महासने कनिष्ठे
यं भवति सत्रिवेशिता तस्मा
त सर्वजोभूतानदी रूपादिनि
श्रिते इयंच दत्तिलो भारो सुपवि
ष्टा महासने तस्मात्तोके सुदादृ
शपातवृष्टास्तानि स्त्रगा नारद उ
वाच अतस्तत् प्रापमा क
र्णं गायत्री कपिताधरा ॥
समुत्पायाशपदेवेवार्थमाणा
पितांस्वरां गायत्र्याच तवभ
त्री यथा ब्रह्मामसाप्येषतथा
एवम् एषा ब्रह्मामसाप्येषत
थावत् एषाशपतियस्मात्तां
भवत्तमपि निस्त्रगा इति पात्रो
नारदे कात्रिकमाहात्म्य १५२
अध्यायः ॥
स्वराशः पुं संगीते स्वरासद्वं
पादं वा इति केचित्
समाद पुं वेदस्य छन्दोविशेषः
यस्य प्रत्येकदिपादे अष्टा
दशः एकपादे दशाक्षरः इति
केचित् ॥
स्वरापगा स्त्री स्वरांगा इति
हेमचन्द्रः ॥

सुरालः पुं वच इति शब्द
वदिका ॥
सुरितः पुं सुरविशेषः यथा
उदात्त श्वावदानश्च सुरितोऽमी
त्रयः सुराः इति तदाथरः सु
रः संज्ञातोऽत्रेति इतोऽ
स्यजाते इति इतः यदाङ्गः
उचै रुच्चारणादुदात्तः नीचैर
नुदात्तः समादाभः सुरितः
इति छान्दसत्वात् प्रवितसुरो
नोक्तः तदुक्तं उदात्तश्वावदा
नश्च सुरितश्चत्रयः सुराः च
तद्यः प्रवितो नोक्तो यतोऽ
सो छान्दसः स्मृतः इति भ
रतः सुरयुक्तेति ॥
सुरः पुं वज्र इत्यमरटीकायां
नीलकण्ठः ॥
सुरः पुं वज्र इत्यमरः यूप
विडं यज्ञः पारः इति मेदिनी
सूर्यशलिः रुष्मि कभेदः
इति केचित् ॥
सुरचिः त्रि सुरतंत्रः इति देम
वेदः सेल्लायो स्त्री यथा
सुरुचा क्रियमाणो नु यत्राव
प्रेक्रिया क्वचित् चोद्यते नि
यमः सोऽत्र कृतावभिगमाय
था इति प्रायश्चित्ततत्त्वा ॥

सुरपं स्त्री सुभावः इत्यमरः
निजतुपेच ॥
सुरूपः त्रि पंडितः मनोज्ञः
तयोः पर्यायः प्राप्तदूषः २
अभिरूपः ३ इत्यमरः
सुरेणः स्त्री सूर्यपत्नीविशेषः
मातृ संज्ञा इति त्रिकांडः
शेषः ॥
सुरोदयः पुं सुरज्ञापकप्रथम
विशेषः यथा सूतउवाच
हरेः श्रुत्वा हरो गौरी देह
स्येजान मज्जवीत ऊजोवद्भीर
विः पृथ्वी सौरि रायः प्रकीर्ति
तेः वायुसंस्थः स्थितो राज दे
हसंक्रावभासकः गुरुः शुक्र
सुधासोमश्चन्द्रश्चैव चतुर्थ
कः वामनाज्जोतमध्यस्थान्
कारयेदात्मन सुधा यदा वा
२ इडा युक्तस्तदा कर्म समाच
रेत् स्थान सेवा तथा ध्यानं वा
णिज्यं राजदणं अग्न्यानिष्प
भकमाणि कारयेत् प्रयत्नतः
दत्तनाडीप्रवाहे न शानिभौम
सुसैदिकः इनश्चैव तथाप्येव
पापाना मरणो भवेत्
सुभाषुभदिवेको दिज्ञाय
ते न सुरोदयान् देह ॥ ॥ ॥

मयोस्थिता नाड्यो वक्ररूपाः ज्ञानराधिपैः द्वाभ्यां वैवप्रवा
सुविस्ताराः नाभे रथस्तादय देव कुर सौम्य विवर्जने वि
कृत्यो अंजरा स्तत्र निर्गताः पुवं तंतजानीयात् संस्मरे
द्वासमति सदस्त्राणि नाभिस पुवं तंतजानीयात् संस्मरे
थेयवस्थिताः चक्रवच्चस्मि विषुवं तंतजानीयात् संस्मरे
तास्तास्तसवीः प्राणाहराः स्म रेतविचक्षणः सोम्यादिषु
ताः तासामध्येत्रयः श्रेष्ठा वाम ते गमनागमने चैव वामास
दक्षिण मध्यमाः वामासोमालि वेत्र एतितायुद्धादि भोजने च
का प्रोक्ता दक्षिणा रविमित्रिभाम ते स्त्रीणो चैव तसंगमे प्रश
धमाच भवेदग्निः फलतां काल स्तादक्षिणानाडीप्रवेशे तद्रक
रूपिणी वामा ह्यस्तत्रया चज मेणि सुभाषुभाणि कार्याणि
गराण्यानेस्थिता दक्षिणा रौ लाभालाभे जयजयो जीवो जीवा
द्रभागेन जगत्क्षोषयते सदा ययत एच्छेत् न सिध्यति वमथ
द्वयोद्वादे तस्युः स्नात् स मावामाचारेऽथवा दत्ते प्रत्ययेय
वैकार्यविनाशिनी निर्गमे च त्रनायकः तत्रस्थः एच्छेत्तेय
भवेद्दामा प्रवेशोदक्षिणास्तता स्तत्र सिद्धिर्न संशयः वेच्छे
कारयेत् कुरकमाणि प्राणैर्पि न्देवामदेवस्त यदा वदति चा
गलसंस्थिते इडाचारे तथा सौ त्मनि तत्र भागे स्थितः एच्छेत्
स्येचन्द्रसूर्यगतस्तथा या सिद्धिर्भवति निष्कला वामे वा
त्रायां सर्वकार्येषु विघापहरणे दक्षिणा वापि यत्र संक्रमते शि
इडा भोजने मैद्युने पुद्गेपिंग वा चोरे चोराणि कार्याणि सो
ला सिद्धिरायिका उच्चाटमार स्य वै मध्यमानि च प्रस्थिते भा
णाद्येषु कर्मसेनेषु पिंगला मे गतो हंसे द्वाभ्यां वै सर्ववादि
युने चैव संग्रामे भोजने सि नितदा मृत्युं विजानीयाद्यामी
द्धिरायिका शोभनेषु चका योगविशेषादः यत्र यत्र स्थितः
येषु यात्रायां विषुकमाणि ॥ एच्छेद्दामदक्षिणा संसारः तत्र
शान्तिं सुत्पथं सिद्धे च इडा यो तत्र समेदिषा हातस्यादयने स
दा अग्रतो वामिका श्रेष्ठा ॥

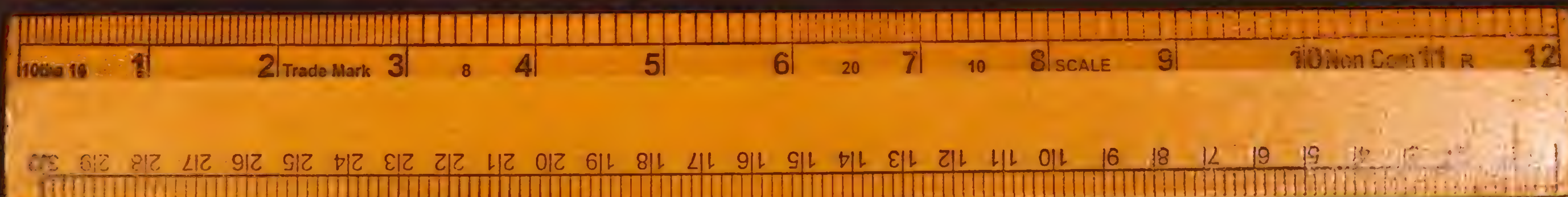

एष्टो दत्तिणा शुभा वामेन
वामिका प्रोक्ता दत्तिणे दत्ति
णा शुभा जीवो जीवति जीवे
नयत्तु न्यतन सरोभवेन यत्
किंचित् कार्यं मुदिष्टं जया
दिशुभलतां तत् सर्वनाम्नां
तु जायते निर्विकल्पतः अन्त
नाम्नादि पर्यन्तपत्रत्रय मुदा
रुतं यावत् पष्ठोत्त एष्टाया
प्राणिनां प्रथमोजयेत् विज्ञा
यात् द्वितीयं कथयेत्तदश
कितः वामाचारसमो वायुर्जी
यते कर्मसिद्धिः प्रवृत्ते दत्तिणे
मागे विषमे विषमाक्षरं अन्त
त्रवामवादेनाम वै विषमाक्ष
रं नदासौ जय मेष्टोतियो
धः संश्राममध्यतः दत्तवान्
प्रवाहेत यदि नाम समाक्षरं जा
यते नात्र सन्देहो नाजीमध्यत
लतयेत् पिङ्गलांतरीते प्राणे
शमनीयाहवञ्जयेत्
यावत्त्राजोदयं चार स्तो दिशं
यावदापयेत् नदातं जायते
क्षेपि नात्र कार्या विचारणा
अथ संश्राममध्यत यत्र ना
जी सदा बहेत् सादिशजय
माप्नोति शृंगे भेगं विनिर्दि
ष्टोत् ॥

जातचारे जयं विद्यान्तके
स्तनमादिशेत् जयं पराजये
चैव योजनानाति स पंडितः
वामे वा दत्तिणे वापि यत्र संच
रते शिरं कृत्वा तत्पदमात्रे
ति यात्रा संततिप्रोभना शशि
सूर्यप्रवाहेत सति युद्धं समा
चरेत् तत्रस्थः एष्टते यस्तस
सायुजयते भुवं यादिशं व
दते वायुस्तादिशं यावदाजये
त् जयते नात्र सन्देह इन्द्रो य
द्युतः स्थितः मेघाया दश
यानाजो दत्तिणा वामसे स्थि
ता चरस्थिरिदमागेता स्तारु
गेता दृशः क्रमात् निर्गमेति
गीमं याति संग्रहे संग्रहं विदुः
एष्ट कस्य वचः अन्ता चंटाका
रेणालतयेत् वामे वा दत्तिणे वा
पि पंचतत्वा स्थितः शिरे ऊर्ध्वः
ग्रिथया पशुतिर्यक् संस्थः
प्रभवतः मध्येन पृथिवी तैया
लाभः सर्वत्र सर्वदा ऊर्ध्वं मृत्यु
रथः शोति स्तिर्यक् चोच्चाट
येत् सुधीः मध्ये स्तंभं विजा
नीयात्सोतः सर्वत्र सर्वगो रति
गारुडे पवनविजयादिः ६० अ
ध्यायः अन्तश्च श्रीपावत्सु ॥

वाच देव देव महादेव तत्तज्ज
परमेस्वर कथयस्व प्रभोजानं
कृपां कृत्वा ममोपरि कथं
ब्रह्मांडं मुत्पन्नं कथं वापि
वर्तते कथं विलीयते देव वद
ब्रह्मांड निर्णयं श्रीमहादेव
वाच तत्तादृशोऽमुत्पन्नं तत्ते
नपरिवर्तते तत्तेन लीयते
देवितत्तादृशोऽनिर्णयः दे
व्युवाच तत्ते मेव परं मूलं नि
श्चितं तत्तवेदिमिः तत्तस्व
पं किं देव तत्ते मेव प्रकाश
शय ईश्वर उवाच निर्जनो नि
राकार एक देवो महेस्वरः
तस्मादाकाशमुत्पन्नं आका
शाद्वायुसंभवः वायो स्तेजस्त
तश्चाप स्तनः पृथ्वी समुद्भवः
एतानि पंचतत्त्वानि विस्तीर्णा
निवर्णं च धा तेभ्यो ब्रह्मांडमुत्
पन्नं तैरेव परिवर्तते विलीय
ते च तत्रैव तत्रैव रमते पुनः ॥
पंचतत्त्वं मये देहे पंचतत्त्वानि
सुन्दरि सूक्ष्मरूपेण वर्तन्ते स्ता
यते तत्त्वयोगिभिः अतएव प्र
वक्ष्यामि शरीरस्थं सरोदं दे
सचारु हृषेण भवेत्तज्ज्ञानवि
कालगे गृह्याद्गृह्यतरेसार ॥

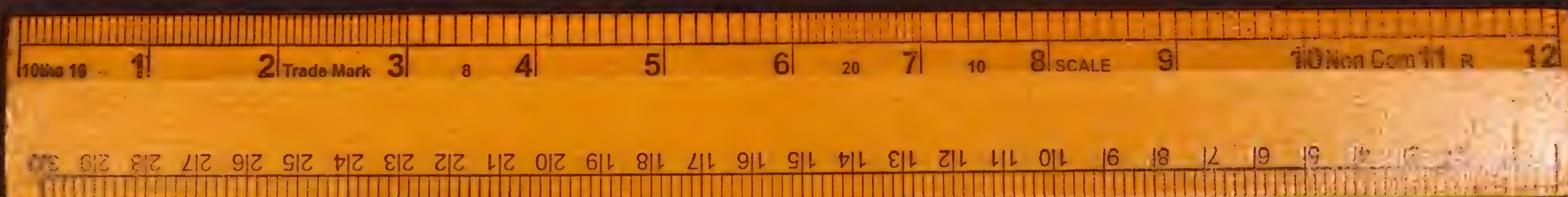
मुपकारप्रकाशकं इदं सरो
दयं ज्ञानं ज्ञानिनां मस्तके म
णिस्मात् सूक्ष्मतरं ज्ञानं सरो
धं सत्यप्रत्ययं आश्रयं ना
स्तिके लोके आधारस्तान्ति
के जने शान्तेऽप्युदे सदा चा
रे गुरुभक्तैकमानसे दृढ
चित्ते कृतसे च देवैश्चैव सरो
दयं पाठे च उज्जने श्रुदे अशा
नै गुरुलोपके हीनसे त्वेदुग
चारे स्वरज्ञानं नदीषते शृणु
त्वं कथितं देवि देहस्य ज्ञान
मुत्तमं येन विज्ञानमात्रे
ण सर्वज्ञत्वं प्रजायते ॥
सरो वेदाश्रया स्थाणि सरो
गांधर्वमुत्तमं सरो सर्वचित्रं
लोक्यं सरो आत्मस्वरूपकं
सरो हीनोऽप्यदेवज्ञानाद्यही
ने यथा गृहं यास्तु हीनो य
था वक्ता शिरोहीनो च यद्गुणः
नाजीभेदं यथा प्राणो तत्त्वभे
दे तथैव च समुद्राणि अमर्दे
चं योजनानाति समुक्तिगः सा
कारे वा निराकारे शुभवायुवले
कृते कथयति शुभं केचित् स
रज्ञानं वगुनने ब्रह्मांडं विदुः
या सरो लोवदि निर्मित ॥

सृष्टिसंहारकर्ता च सः सात्ता
 लक्ष्मणः स्रज्जानात् परं मित्रं
 स्रज्जानात् परं धनं स्रज्जाना
 त् परं गुह्यं न वा दृष्टं न वा श्रु
 तं शत्रुं हन्यात् स्रज्वलेस्त ॥
 या मित्रसमागमः लक्ष्मीप्राप्तिः
 स्रज्वलैः कीर्तिः स्रज्वलेस्तथा
 कन्याप्राप्तिः स्रज्वलैः स्रज्वलै
 रानन्ददर्शनं स्रज्वलैर्देवतासि
 दिः स्रज्वलैः तितिपोवणः
 स्रज्वलैर्गम्यते देशो भोज्यं
 स्रज्वलेस्तथा लघुदीर्घस
 रज्वलेर्मलं चैव निवारयेत् स
 र्वशास्त्रपुराणादिस्मृतिवेदा
 गार्हकं स्रज्जानात् परं मित्रं
 नास्ति किंचिद्दुरानने नाम च
 पादिकासर्वमिष्ट्या सर्वकवि
 श्रमाः अज्ञानमोहितामृष्ट्या
 यावत्तत् न विद्यते इदं सरो
 दयं शास्त्रं सर्वशास्त्रात्मोत्तमं
 आत्मचरप्रकाशार्थं प्रदीपक
 लिकोपमं यस्मै कस्मै परस्मै वा
 नमोक्तं प्रश्नदेतवे तस्मादेत
 त् स्वयं ज्ञेयमात्मनेवात्मनात्म
 नि नतिधिनेचनत्वेन वा प्र
 हदेवताः न विधिर्न व्यतीपा
 तो विरुद्धायास्तथैव च ॥ ॥

ऊयोगा नैव देवेशि प्रभव
 ति कदाचन प्राप्ते स्रज्वले
 सिद्धिं सर्वमेव फले श्रुभं
 देहमधिस्थिता नास्त्यो वरु
 रूपाः सुविज्ञाः ज्ञानव्याश्रु
 बुधैर्नित्यं सदेहेतानदेतवे ना
 भिस्थानककन्दार्द्धमकुण्ठदेव
 निर्मिताः हिसमतिमहस्याणि
 देहमध्ये व्यवस्थिताः नाडीस्था
 ऊंडली शक्तिभूजंगाकारणादि
 नीतौ दशोद्दगा नास्त्यो दश
 वायः प्रतिष्ठिताः देहेतिर्य
 गगता नाञ्ज श्रुतविशतिमोक्ष
 या प्रधानादशनाद्यास्तदश
 वायुप्रवाहकाः तिर्यगूर्ध्वमध
 स्ताद्यावायुर्देहे समं वितः च
 क्रवत्स्थिताः तासां मध्ये दश
 श्रेष्ठादशानां तिस्रस्तमाः इडा
 च पिंगला चैव सुसुम्ना च तृती
 यिका गान्धारी हस्तिस्त्या च पू
 षा चैव यशस्विनी अलेख्या ऊह
 चैव यशस्विनी अलेख्या ऊह
 श्रेष्ठशिवनीदशमी तथा इडा
 वामे स्थिता भागे दक्षिणे पिंग
 ला तथा सुसुम्ना मध्ये देशे त
 गांधारी वामचक्षुषि दक्षिणे ह
 स्तिनिष्ठा च पूषा कर्णोर्दक्षिणे
 यशस्विनी ॥

वामकर्णे आननेवाप्लवेवया
 ऊहश्रुतिंगदेशे तमूलस्थाने च
 शोविनी एवं द्वारं समाश्रित्य
 तिष्ठति दशनाडिकाः इडा पिंग
 ला सुसुम्ना च प्राणमार्गे समा
 श्रिताः पतादिदशनाञ्जस्तदे
 हमध्ये व्यवस्थिताः तामानिना
 डिकानां तवातानां प्रवदासहं
 प्राणोः पानः समानश्चोदा
 नो व्यानस्तथैव च नागः कूर्म
 श्रुकुकोरो देवदत्तो धनेजयः
 रुद्रिप्राणो वहेत्रित्य मपानो ग
 दमंडले समानो नाभिदेशे त उ
 दानः कंटमध्यगः व्योमो व्यपी
 शरीरेषु प्रधानाः पंचवायवः
 प्राणाद्याः पंच विख्याता नागा
 द्याः पंचवायवः तेषामपि च
 पंचानां स्थानानि च वदाम्यहं
 उद्गरे नागा व्यातः कूर्म उन्मी
 लने स्मृतः कृकश्च
 त्वत् कृतो ज्ञेयो देवदत्तो वि
 विजृम्भो न जहाति स्मृतेका
 पि सर्वस्यापीधनेजयः एते
 नाडीषु सर्वासु भ्रमंते जीवतु
 पिणः प्रकटमात्रसंचारं ल
 हयेत् देहमध्यगतं इडा पिंग
 ला सुसुम्नाभिर्नाडीभिः क्लिप्तसि
 द्धयः इडा वामे च विज्ञेया
 पिंगला दक्षिणे स्मृता इडाना
 डी स्थिता वामा ततो व्यस्ता च
 पिंगला इडायां संस्थिताश्चन्द्रः
 पिंगलायां च भास्करः सुसुम्ना
 शोभतु पोषा शोभते ससृचपकः
 देकाय निर्गमे प्रोक्तः सका
 रस्तु प्रवेष्टाने देकायः शिवे
 पोषा सकारः शक्तिरुच्यते श
 क्तिर्यः स्थितश्चन्द्रो वामना
 डी प्रवाहकः दक्षिणाडी प्रवाह
 श्रु शोभतु पी दिवाकश्च आसे
 सकारसंस्थेत्त यद्दानं दीयते
 बुधैः तद्दानं जीवलोकैः सि
 न् कोटि कोटिगुणं भवेत्
 अनेन लक्षयेयोगी चैकचित्तः
 समाहितः सर्वमेव विज्ञानी या
 न्मार्गं तच्चन्द्रसूर्ययोः ध्यायेत्
 तं स्थिरे जीवे अस्थिरे न कदा ॥
 चन इष्टमिद्धिर्भवेत्तस्य महा
 लाभो जयस्तथा चन्द्रसूर्यौ
 यदाभासौ ये ऊर्वन्ति सदान
 राः अतीतानागतज्ञानं तेषां
 दक्षगते सदा वामे चास्मत्ता
 दृष्टस्याजगदाप्याधिनी परा
 दक्षिणा चरमे भागे जगदुत्
 पादयेत् सदा मध्यमाभवति कृग

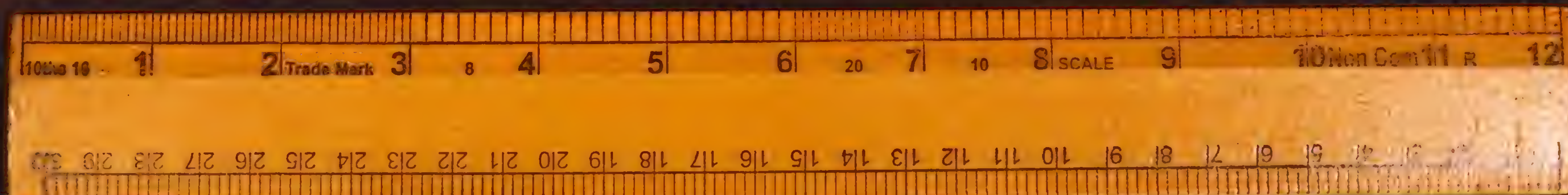

इहा सर्वत्र कर्मसु सर्वत्र
भकार्येषु वामा भवति पुष्टि
दा निर्गमे च शुभा वामा प्रवे
शोदतिगा शुभा शुभकार्ये
शुभा वामा दतिगा क्रूरकर्म
स चन्द्रः समस्त विज्ञेयो रवि
स्त विषमः सदा चन्द्रः स्त्री पुरु
षः सूर्यस्य गोरो रविः सि
नः इहा पिंगला सुसुम्ना च ति
स्त्रानासः प्रकौर्तिताः इहा यश्च
प्रवादेन सोम्य कर्माणि कारये
त् पिंगलाया प्रवादेन रोद्र
कर्माणि कारयेत् सुसुम्नायाः
प्रवादेन सिद्धिमुक्ति फलानि च
आदौ चन्द्रः सिन्धेते प्रतिपत्तो
दिनायाः श्रीणि श्रीणि क्रमो
दये साईद्विचटिका तेयाप्यु
क्तै कृष्णे शशी रविः वदेत्य
कदिनेनैव यथाषष्टिचटो क्रमा
त् वदेतावद्यतो मध्ये पंचतत्ता
निर्दिशेत् प्रतिपत्तो दिनाया
ः विपरीते विपर्ययः
शुक्लपक्षे वदेहामा कृष्ण
पक्षे च दतिगा जानीयात्
प्रतिपत्त पूर्व योगी तद्
तमानसः उदय शुद्धमार्गे
ण सूर्यनास्ते ग॥ ॥ ॥

तो यदि ददाति शुभसंज्ञाते
विपरीते विपर्यये शशीकं
वारयेद्वात्रो दिवावाच्ये दि
वाकरः इत्यभ्यासतो योगी
सयोगीनात्रमंशय सूर्येण
वध्यते सूर्यश्चन्द्रश्चन्द्रेण वध्य
ते योजनानि क्रिया मेतां त्रै
लोकं वरायेत् तृणात्
गुरुशुक्र बुधेभ्यो वामरेवा
मनाडिका सिद्धिदा सर्वकार्ये
शुक्लपक्षे विशेषतः अर्कागा
रक मोरीणां वामरे दत्तना
डिका सार्धवाचरकार्येषु
कृष्णपक्षे विशेषतः एकैक
संघटौ पंचक्रमेणोद्दयेति
च क्रमादेकैकनाड्यात् तत्त
नो पृथग्पुत्रवः अदोसत्रस्य मध्य
त तेयाद्वादशमंक्रमाः वृष
कर्कट कन्या लि मृगशीर्षे नि
शाकरः मेषे सिद्धे च धनुषि त
लाया मिथुने चटो उदयोद
तिगो तेयः शुभा शुभ विनिर्णय
निष्ठेत् पूर्वोत्तरे चन्द्रः पौर
तिगा पश्चिमे वामाचारप्रवा
देन नगच्छेत् पूर्वोत्तरे दत्त
नाडी प्रवादे त नगच्छेत् तथा
स पश्चिमे परिपेथिभयं ॥

तस्य गतोः सो न निवर्तते
तस्मात्तत्र न गंतव्यं बुधैः सर्व
दिनेषुभिः तदा तत्र तसंचा
तस्तस्य रेव नमंशयः सूर्याद
ये यदा सूर्य शुद्ध शुद्धोदये
यदा सिध्यति सर्वकार्याणि
दिवा रात्रिगतापि शुक्लप
क्षे द्वितीयाया मर्के वदेति चन्द्र
माहृष्यते लाभदः पुंसां सोमे
सोम्य प्रजायते चन्द्रकाले यदा
सूर्यः सूर्य शुद्धोदये भवेत्
उद्देगः कलहो दानिः शुभं सर्वं
निवारयेत् ॥
विपरीतलक्षणं यदा प्रत्युष
काले त विपरीतोदयो भवेत्
चन्द्रस्थाने वहत्यर्को रविस्था
ने च चन्द्रमाः प्रथमे मानसोदे
गंधनदानि द्वितीये तृती
ये गमने प्रोक्त मिथुनापुं च
तृथके पंचमे रात्रि विधे सं
घष्टे सर्वाधनाशनं सममेवा
धिदुःखानि अष्टमे मृत्यु
मादिशेत् कालत्रये दिनात्
छाविपरीतं यदा भवेत् तदा
उष्टफले प्रोक्त किं चिन्तुने
तपोभन प्राप्त संध्याद्रुप्यु
द्धः सायंकाले दिवाकवः ॥

तदानीं जयं लाभं विपरीतं
ते उः खदं दतिगो यदि वा
वामे यत्र संक्रमते शिवः तत्
पाद मयतः कृतानिः संरेत नि
जमन्दिरे चन्द्रः समपदः का
र्यो रविस्त विषमः सदा पूर्ण
पादं पुरस्तुत यात्रा भवति सि
द्धिदा चन्द्रोत्तरे चतुष्पादं पंच
पादा शुभास्तरे पंचतगमने
अष्टे साययेद्भवनत्रयं यत्रो
गे चरते वायुस्तदेगस्य करस्य
ले समोत्पितो सुखे सुखाल
भते बोद्धिते फले परदत्तेन
तथा प्राप्तिगदहात्रिगमनेपि
च यदंगे वदेते नाडी प्राप्तिग
तिकरोत्रिणा न दानिः कल
हो नैव कंदकेनोपि भिद्यते
निवर्तते सुखेनैव सर्वापदि
विवर्जितः गुरुबन्धुवृषामा
त्या अयोपीप्सितदयिनः पूर्ण
गोखलु कर्तव्या कार्यसिद्धि
मभीप्सता आसनेषयने वा
पि पूर्णगे विनिवेशिताः व
शी भवन्ति कामिभ्यां न कर्मनि
यमांतरं अरिचौराधमाद्या
शुभ्रान्ये उत्तपात विग्रहाः व
र्तन्वाः खलु रिक्तो गे जयलाभ

सुखादिभिः दृष्टेयं विधा
नेयं गमने नदिनडयो अ
भादिदेशे दीनेतततततवि
ति केचन यतकिंचित्त एवं
मुदिष्टं भाति समगमनः
ततसर्वं पुनर्नाडीषु जायते
निर्विकल्पकं मृत्युनाडां वि
पुं जेत्येतद्विप्रतिपादितं
जायतेनाम्यथावेव यथासर्व
ज्ञभाषितं रिपुजेवमित्यत्र वि
पयस्तमित्तिचपाठः अवहा
रेखलोच्चाटे द्वेविविधादिबे
चकाः कृपितस्त्रामिचौगयाः
पुनः स्याः सुभयंकराः दृष्टा
धुनि सुभस्यन्तेनिर्विचमि
हसिद्धिदः प्रवेष्टाकार्यदेवः
स्यात् सूर्यः शीघ्रं प्रशस्य
ते अग्रतोवाप्तिका प्रेष्टाष्ट
तो दक्षिणा सुभा वामेववा
प्तिका प्रेक्षा दक्षिणेदक्षिणा
स्यता चन्द्रचारेविषं हन्तिमू
र्योवालावशंनयेत् सुसम्प
योभवेन्नोत्त एक पवत्रिधास्य
तः अयोपेयोप्यतानाडीयो
गप्यनेःप्योप्यता कार्यानुव
यतो जीवः कथंरुद्रसमाचरेत्
सुभासुभनिकार्याणि क्रियते

हर्निशं यदातदाकार्यानुवने
नकार्यनाडीप्रचालनं अथ
डा स्थिरकर्मण्यलेकारे दृष्टा
धुगमने तथाआश्रमे हर्म्यमा
सादेवस्तुना संग्रहेपिचवाणीक
पतडागादिप्रतिष्ठास्तेभदेवयोः
यात्रादाने विवादेच वस्त्रालका
भूषणो शांतिकं पौष्टिकं चै
वदिव्योषधिरसायने स्वस्वामि
दशनेमेत्रे वाणिज्येधनसंग्र
हे गृहप्रवेशेमेवायां कृष्यां
वीजदिवापने शुभकर्मणि
सन्धौच निर्गमेच शुभं शुभी
विचारभादिकार्येषुवाच्यता
नोच दर्शने जलमोक्षेषुवांथ
मेषुदीक्षायां मंत्रमाने काल
विज्ञानसूत्रेण चतुष्पाद गृ
हागमे कलाव्याधिविकित्त
सायां स्त्रामिसंबोधनेतथा ग
जास्यायेदोषं वी गजास्यानां
च वन्धनेपरोपकारोचैवनि
धीनां स्यापनेतथा गीतवाद्ये
पिनृत्तेचगीतपास्तविचार
णे पुत्र्यामप्रवेशेच निलकेसू
त्रधारणे पुत्रशोकेविवादेच ज
रितेमृजितेऽपिवास्तवमस्त्रामिसं
न्यथान्यादिरुसंग्रहे स्त्री॥

लां दंतादि भूषायां कृषेराग
मने तथा गुरु सत्ता विषादी
नां चालनेच वरानने इडायांसि
द्धिदं प्रोक्तं योगाभ्यासादिक
मंच तत्रापि वर्जयेद्वायुं स्ते
ज आकाश मेवच सर्वकार्य
णि सिध्यन्तिदिवा रात्रिगता
न्यापिसर्वेषु शुभकार्येषु चन्द्र
चारेः प्रशस्यते अथपिगला
कठिन क्रूरविद्यानां पठनेपा
ठने तथा स्त्रीसंग वेषणागमने
मदानौकाधिरोगो नष्टकार्ये
सूरापाने वीरमेत्राद्युपासने व
दलधंसदेष्टादि विषदानादि
वैरिणि शास्त्राभ्यासेचगमने
सगया पशुविक्रये रष्टकाका
ष्टपाषाणा रत्नचूर्णदण्डो ग
त्यभ्यासे यंत्रतंत्रेडगापर्वतरो
हणे हने चोद्येगजास्यादि
रथसाधन वाहने व्यायामे मा
रणे च्छाटेष्टकर्मदिकसाध
ने नदीजलोत्तरणोभेषजेति
पिलेखने माभ्यामोदनंस्तेभ
विद्वेषोच्चाटनं वयो प्रशणाक
र्षणे तोभेदानेचक्रयविक्रये
खस्रदस्तेवैरिपुहे भोगे वा ग
जदर्शने॥

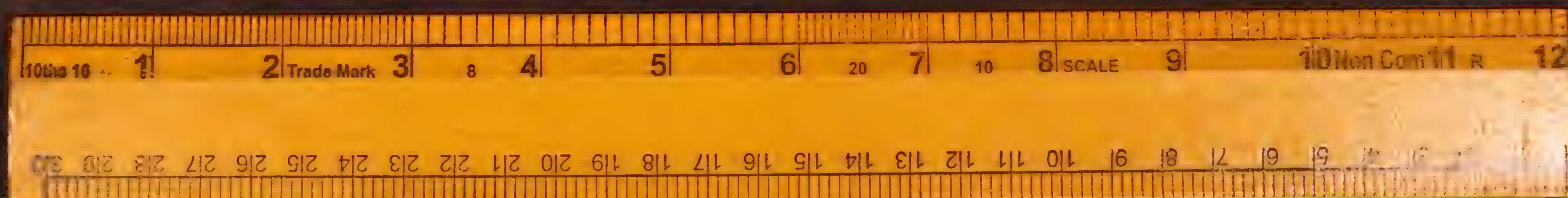
भोजे स्नाने वाबहारे क्रूरेदी
मे रविः शुभः शुक्तमात्रेण
मन्त्राग्नौ स्त्रीणां वषपादिकर्म
णिशयने सूर्यवाहने कर्तव्यं
न सदावुधेः कुराणियानिक
मानिचराणि विविधानिचता
नि सिध्यन्तिमूर्त्येणानात्र कार्या
विचाराणा अथसुसम्पत्तां
वामेतां दत्ते यदा वदति मातु
तः सुसम्पत्ता माच विज्ञेयामवे
कार्यदृष्टा सत्ता तस्यानाडां स्थि
तो वदति तल्लेनकालरूपिणो वि
पुवंते विजानीयान्त सर्वकार्य
विनाशने यदानुक्रम मुलेच्य
यसनाडीहयंवदित तदा तस्य
विजानीयादशुभसमुपस्थितं
तणवामेतां दत्ते विषमंभा
वमादिशेत् विपरीतफले ज्ञेये
ज्ञातव्यं च वरानने उभयोरेवमे
चारे विपुवंते समादिशेत्
न कुर्यात् क्रूरमोमानितत
सर्वं निष्फलं भवेत् जीविते म
रणे प्रप्रेताभालाभोजया ॥
जयो विपुवे वैपरीतं स्यात्
संस्मरेजगदीश्वरं ईश्वरस्य
णे कार्यं योगाभ्यासादिकर्म
सु अन्यतत्रनकर्तव्यं जयला

भस्त्रावाभिः सूर्येणवदमा
नाय ससम्रायां मुद्रु संक्रुः
शापं दद्यात् वरं दद्यात् सर्व
थाच तदन्यथा नाही संक्रम
णो काले तत्संक्रमणो नथासु
भं किंचित्कर्तव्यं पुण्यदाना
दिको रिधा विषमस्योदधेया
जामनसापिनचितयेत् यात्रा
दानिकरी तस्य सत्यः क्लेशोन
संशयः पुरोवा मोहुत सुन्दो
दत्तायः एष्टो रविः एष्टो रि
क्त विवेकोयं ज्ञातव्यो देशिकैः
सदा ऊहु वामाग्रतोडुतो तेयो
वामपथि स्थितः एष्टो दत्त
थायस्तान् सूर्यवाद्गतः सु
भः अनादिविषमं सन्धिनि
राधारे निराकृते परे सृत्ते
विलीयेत सासंध्या संधिरुच्य
ते नसन्ध्या सन्धिमित्याहुः स
न्धासंधिर्निगद्यते विषुवत स
न्धिगः प्राणः सामन्ध्यासन्धि
रुच्यते नवेदं वेदमित्याहुः वै
देवेदो नवियते परात्माविन्य
तेयेन सवेदो वेद उच्यते
इति नाडीभेदः समाप्तः अथ
तत्तन्निर्णयः देव्यवाच देवदेव
मदा देव सेसाराणवत्परक ॥

स्थितं तदीयस्यदये रदसंव
द मे प्रभो ईश्वर उवाच सखता
ने रदसं तनकिंचिदिष्टदेवता
सखतानरतो योगी सयोगी प
रमो मतः पंच तज्ञात भवेत्स
ष्टिस्त्वत्तत्तं विलीयेत पंचतत्तं
परं तत्तं तत्तं तत्तं तत्तं तत्तं तत्तं
नां नामविज्ञेयं सिद्धियोगेनयो
गिनां भूतानां उपविज्ञानिज्ञानं
ति दि सरोरमाः एष्टिवापस्त
था तेजो वायुराकाशमेव च पं
चभूतात्मकं सर्वयोगानाति सु
एनितः सर्वलोकेषु जीवानां
न देदेभिन्नतत्तं भूलीकातस
त्यपयंतं नाडीभेदः एष्टक ए
ष्टक वामे वा दत्तिगो वापि उद
याः पंचको त्रिताः अष्टधा तत्त
विज्ञानं मृणवत्प्राप्ति सुन्दरि
प्रथमे तत्तं सांवायां द्विती
येष्टासमन्धिषु तृतीये स
रविज्ञानि चतुर्थे स्थान मेव
च पंचमेतस्य वर्णमष्टाष्टेत्
प्राण मेव च सप्तमे स्थाडुसं
युक्त मष्टमे गतिलक्षणं
एवमष्टविधं प्राणं विषुवं
ते चराचरं खरात् परतरे
देवि ॥ ॥ ॥ ॥

नामथात्तं बुजासने निरीति
तव्यं यत्नेन यदा मत्स्यका
लतः कालस्य वेचनायायक
मं ऊर्वति योगिनः सुत्पोरंगु
ष्टको मध्यगुल्फो नासा पुटद
ये वदनमंतयो रत्ततज्ज्यो
तदगतयोः अस्यांतरं पाथिवा
दितत्तज्ञानं भवेत् क्रमात् यी
तस्येता रुपास्यमैर्विन्दुभिर्नि
रुपाधित्वं दर्पणो न समालोक
स्यासं तत्र विनित्तिपेत् आका
रेस्त विज्ञानीयात् तत्त्वभेदं
विचक्षणः चतस्रं चाद्वैचन्द्रं
विकोणं वर्तुलं स्मृतं विन्दुभि
स्वनभो ज्ञेयमाकारैस्तत्त्वत
णामध्ये एष्टी स्यथ सुष्टाष्टाहु
वदति चानलः तिथ्यं कवायुप्र
चारश्च नभोवदति संक्रमे ॥
मादेये मधुरं स्वादु कषायं जल
मेव च तिक्तं तेजस्य वा घृतं
आकाशं कटुकं तथा अष्टांग
वदेद्वायु रत्तल सुतरंगुलं द्वा
दशंगुलमादेये षोडशंगुल
वारुणं आपः स्यताः त्रितितः
पीता रक्तवर्णां कृताशनः सा
रुतो नीलजीमूत आकाशं भू
रिवर्णाकं स्कंधदेशे स्थितो ॥

वद्विः नाभिसूले प्रभं जनः जा
नुदेशो मही तापं पादो तेम
स्तके नभः ऊहुं मृत्युरथः शां
ति सिध्य गच्छादने अथामध्ये
संभं विज्ञानीयात्तनभः सर्वे
त्रमध्यगं एष्टिवां स्मिरक
स्माणि चरकस्माणि वारुणो ते
जसा समकार्याणि मारुणो ह्य
दनेः निले व्योम्नि किंचित्कर्त
व्यमभ्यमेत योगसेवया मृत्य
तासर्वकार्येषु नात्र कार्या वि
चारणा एष्टी जलाभ्यां सिद्धिः
स्यात् मृत्युर्वज्रो ह्ययोः निले
नभसि निष्कृते सर्वं ज्ञातव्यं त
त्वेदिभिः चिरन्तनः तितो
ज्ञेयस्तत्तं तत्तं तत्तं तत्तं
हानिः स्याद्द्विवाताभ्यां नभ
सो निष्कृते भवेत् पीतः शोने
मध्यवाहो मृणयाश्च गुरुध
निं कवोसः पार्थिवो वायुः
स्मिरकार्यप्रसाधकः अधो
वाहो गुरुधानः शरीचगः पी
तलः शितः यः षोडशंगुलो
वायुः संप्रायः शुभकर्मकृत
आवर्तगश्चात्युसश्च प्रोताम
श्चतुरंगुलः ऊहुं वाहो तपः कृ
यं कर्मकारी स तेजसः ३॥

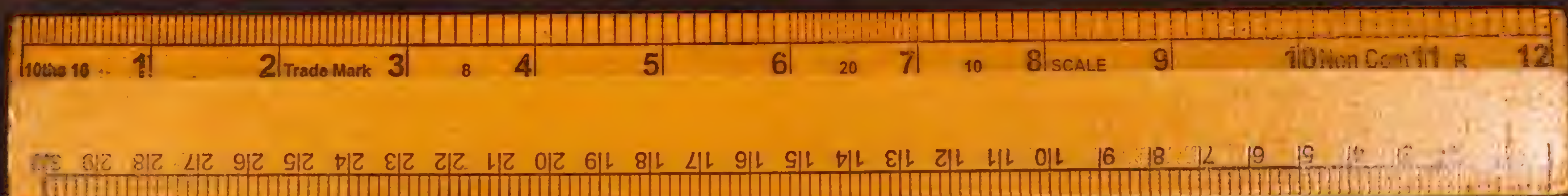

शीतः कृष्णवर्णः स्निग्धगुणः
षडंगुलः वायुः पवनसंज्ञकः
चरकमसु सिद्धिदः यः समीरः
समरसः सर्वतत्त्व गुणवदः
ग्रस्यते विज्ञानीयान् योनिः
योगदायकः पीतैर्चैव चतु
ष्कोणं मधुरं मधुमाश्रयं भो
गदं पार्थिवं तत्त्वप्रवादेद्वाद
शोमुलं स्युत महेन्दुसंकाशं
साडकावायमादकं लाभकृद्वा
रुणं तत्त्वप्रवादे षोडशोमुल
रक्तं त्रिकोणं तिक्तं स्यात् ऊ
र्ध्वमार्गप्रवादकं रौमुचं ते
जसं तत्त्वप्रवादे चतुरंगुलं नी
लवर्णसंकाशं साडेम्लं ति
क्तं गाश्रितं चपलं मारुतं त
त्त्वप्रवादे षोडशोमुलं स्यात्
कारं साडवाहं अद्यक्तं सर्व
गामिच मोक्षदं व्योमतत्त्वदि
स सर्वकार्येषु निष्फलं एष्टी
जले शुभे तत्त्व तेजो मिश्रफ
ले शुभे तत्त्व तेजो मिश्रफलो
ददये दानि मत्सुकरोपुंसम
सुभो व्योममारुतोऽपुष्टकी पश्चि
मेष्टी तेजश्चरति तोतय वायु
रुत्तरदिभागे मध्यकोणो गतः
भः चिरलाभः विज्ञानेयस्तत्त्वज्ञा

ज्ञेयतत्त्वतः दानिः साडद्वि
वाताभ्यां नभस्यालिंगनं लेभ
त वन्दे एष्टीजले स्यात् स
र्ध्वचारिणं यदा भवेत् तदा सि
द्धिर्न मन्दैः सौम्यासौम्येषु क
र्मसु लाभः एष्टीकृतो वद्वि
निष्पाशं लाभकृजले वद्वि
मृत्सुः तति वीथौ नभः स्या
नन्दैत कुचित् जीवितचैज
येलाभे कृष्णं च यनकर्षणो म
त्रार्थे युद्धप्रश्ने च गमनागम
ने तथा आयाति वारुणो नत्वे
तत्र स्यापि शुभं दितो प्रया
ति वायुतोऽयत्र दानि स्यु
नेभेऽनले एष्टिया मूलविता
स्यात् जीवस्य जलवातयोः
तेजसाधातविता स्यात् मू
न्यमाकाशतो वदेत् एष्टि
या वरुणादाः स्युर्द्विपदास्तौ
यवायुतः तेजसा च चतुष्पा
दानभसा पादवर्जिताः ऊ
र्ध्ववर्द्धी रतिः एष्टी सौरिग
पः प्रकीर्तिताः वायुस्यान
स्थितो राऊ दं तरन्ध्रप्रवाद
कः जलवन्दो वृधः एष्टी गुरुवी
तः सितोऽनलः वामनस्यो स्थि
ताः सर्वसर्वकार्येषु निश्चिताः ॥

प्रवासिपत्र चन्द्रादितोप
रित्यन्तं यदा राऊगतोऽनि
लः तदा सौ चरितो जेयः स्या
नातरमपेतते आयाति वारु
णो तत्त्वज्ञेयवातिशुभं दितो
प्रवासी पवनेऽन्यत्र मृत्सु
वानत्ते वदेत् एष्टीतो मूल
विज्ञानं जीवज्ञानं जले त
था आनिष्ठां धाम विज्ञानं
व्योमिष्मत् विनिर्दिष्टो न त
ष्टिपुष्टि रतिर्द्वीडा जयो दा
संधरातले तेजो वायुस्य
समातः तत्र कं प प्रवासिनः
गतायुर्मृत्यु राकाशे चन्द्राव
स्थाः प्रकीर्तिताः द्वादशैता
प्रयत्नेन ज्ञानव्या देशिकोत्र
मेः पूर्वायां पश्चिमे पश्ये ३३
रायां यथाक्रमं एष्टियादी
नि भूतानि वलिष्टानि विनि
र्दिष्टे एष्टियापस्तथा तेजो
वायु राकाश मेवसु पंचभूता
स्तकं देहं तानव्यं च दाननेत्र
स्थिमांसं लक्ष्मणादी रोमचैव
तपंचमं एष्टीपंच गुणोपे
ता ब्रह्मज्ञानेन भाषितं शुक्र
शोणित मजाचलात्ता मूत्रच

पंचमं आयः पंच गुणाः प्रोक्ता
ब्रह्मज्ञानेन भाषितं लथातस्या
तथा निद्रा श्रान्ति शतसमेव
च तेजः पंचगुणाः प्रोक्ता ब्र
ह्मज्ञानेन भाषितं धाराणां
चालनं गन्धं संकोचन प्रसा
रणं वायोः गंचगुणाः प्रो
क्ता ब्रह्मज्ञानेन भाषिताः रा
गद्वेषो नद्यालजाभये मोद
शुपंचमः नभः पंचगुणाः प्रो
क्ता ब्रह्मज्ञानेन भाषितं एष्टिवी
पंचाणत् चतारिंशदपस्तथा
तेजस्विपाद्विज्ञानीयाद्यायो विष्ठा
ति दिनेभः पार्थिवे चिरकालेन
लाभं प्रापेत्तत्त्वान् भवेत् ज्ञा
यते पवनान् सस्यः सिद्धोऽप्यग्रे
विनश्यति वज्रिवायु कृते प्रश्ने
लाभालाभं वदेदुधः परतो वा
रुणो लाभः स्थिराच पूरन्दरे
ज्ञानव्यं जीवने मृत्यु मिहो
व्योमि विनश्यति एष्टीप
चक्राणं वेदाः गुणा स्तेजो दि
वायुतः नभ एक गुणं चैव
तत्त्वज्ञानमिदं भवेत् फुलका
रकृत प्रसूतिता विदीर्णप
तिता धराददति सर्वकार्येषु
अवस्थासदृशं फले भराणी
कृतिका पुष्पाः ॥

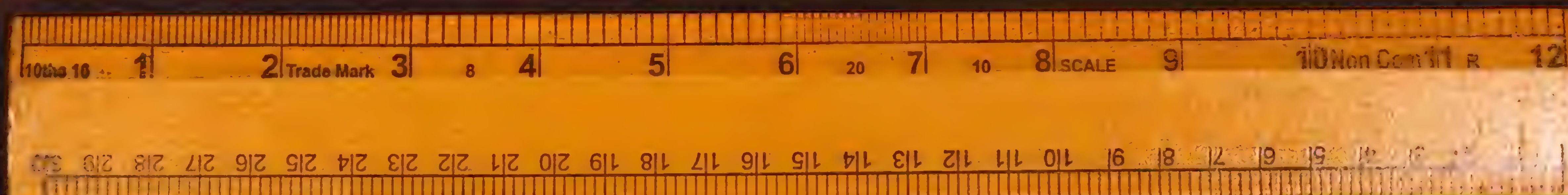

मचा पूर्वाच फलाणी पूर्वभा
द्रुपदः स्वातिः तेजस्तमिति पि
ये विशालोत्तरफलाणी दस्ता
विज्ञानवसः अश्विनी सग
शीर्षाचवायुतत्त सदासने पूर्वा
षाढानथाश्रुषामृतमाईचरो
दिणी उत्तरभाद्रपदा तोयतत्त
तमिषामिये धनिष्ठारोदिणी
जेष्ठाचराधाश्रवणतथा अ
भिनिष्ठागराषाढा एश्वी तत्तसु
रासने वदत्राजीस्थितो हतो
यत्त एल्लुति शुभाशुभं तत्त
सर्वं सिद्धिमायाति म्यूयेम्यूये
नसपावः तत्तैरामो जयमा
पुः सतत्तैव पुनेजयः कोरवा
निदताः सर्वं पुडे तत्तविपय्य
ये जन्मान्तरीयस्कारात् प्र
सादादयवा गुरोः केषांविज्ञा
यते तत्तैवामना विमलात्मना
अथपंचतत्तध्यानं लेवीजं
धरणी ध्यायेत् वसरस्तां
सपीतभां सगन्धं सपाव
णीत्त सारोणं देहलाचव
वे वीजं वारुणं ध्यायेददेव
नं शाणिप्रभं तत्तपिपासा
सदिसुत्तं तत्तमधेषु मज्जनं
रे वीजं शिविने ध्यायेत् वि
कोणा मरुणा ॥

प्रभं वक्रत्रपान भोक्तृत्वमा
तपाप्रिसदिसुता यं वीजं
वनं ध्यायेददेव तत्तैव
प्रभं आकाशगमनायेच पति
वदमने तथा दे वीजं गग
नांध्यायेत् निराकारं वज्रप्र
भं ज्ञानं त्रिकालविषयमेव
यं मणिमादिकं स्रज्ज्ञानं
रोयत्रधनं नास्ति ततः परं स
ज्ञानेन गमयेत् अनायाम
फलं भवेत् सर्वेच धनमधने
सर्वधिकारसंयुतं तत्तैकेन
नसिध्यति तत्ततीर्थमलिलैः
सर्व्यापि शाक्रावनि यज्ञानां
वक्तृत्वं हि कार्यं मखिलं देवा
श्रुसंतर्पिताः संसाराच्चसमुद्
तास्तपितरः त्रैलोक्यं पूज्योप्य
सोद्यस्य ब्रह्मविचारणे तत्तम
पि स्प्येयं मनः प्राप्नुयात् इति
तत्तज्ञानं संपादं अथमुद्रप्रक
रणं देव्युवाच देवदेवमदादे
वमदाज्ञानं सरोदयं त्रिकाल
विषयज्ञानं कथं भवति शंक
२ ईश्वर उवाच
अर्थकांते जयप्रभं शुभाशुभ
मिति विधा पतत त्रिकालवि

ज्ञानं तान्द्रवति सूरति त
ने शुभाशुभं कार्यं तत्तैजय
पराजयो तत्तै समर्पमादां
तत्तै त्रिपद मुच्यते श्रीदेव्यु
वाच देवदेवमदादेव सर्वसं
सारतारक किं नराणां परं मि
त्रं सर्वकार्यार्थसाधकं
शिव उवाच प्राणायवपरं मित्रं
प्राण एव परः सत्ता प्राणत
त्तः परोवन्मुक्तं त्तिनास्ति वरा
नने देव्युवाच कथं प्राणस्थि
तोवायुदेदे किं प्राणरूपकं त
त्तैव संचरेत् प्राणो ज्ञायते यो
भिः कथं शिव उवाच काया
नगरमध्यं त्मसारुतः तितिषा
लकः भोजने वंचने चैव गति
रष्टादशांगुला प्रवेष्टी दशा
भिः प्रोक्तो निर्गमे द्वादशांगुलः
प्राणस्येतगतिर्देविसभा वा
द्वादशांगुला गमने च चतुर्वि
ंशा नेत्र वेदास्तथावने मैथुने
पंचषष्टिश्च शयने च शतांगुला
एकंगुलकृते न्यूनं प्राणो निष्का
मतो मता आनन्दस्सहितीये
स्यात् कविशक्तिस्तृतीयके
वाचासिद्धिश्चतुर्थे त्र्यङ्गुल
पंचमषष्टे ॥

ताकाशगमने च उवेगशुभ
ममे अष्टमे सिद्धय श्राष्टो
नवमे निययो नव दशमे दश
सूतिश्च तयनाशो दशकके
द्वादशे दसचारश्च गंगामत
रसं पितेत् आनावाये प्राणपू
र्णकस्य भक्तं च भोजनं पवं
प्राणविधिः प्रोक्तः सर्वका
र्यफलप्रदः ज्ञायते गुरुवाक्
नन विद्याणास्कोटिभिः प्राण
शुद्धे रविः सायं यदि देवाच
लभ्यते मध्याह्नात्तत्तध्यानाद्वा
परात्तत्तप्रवर्तते द्वादशे जयी
चन्द्रः सुमीयेच दिवाकरः व
दत्राङ्गुगतः पादे सर्वसिद्धिः
प्रजायते यात्राभे विवादे च
प्रवेशे नगरादिके शुभकार्ये
षु सर्वेषु चन्द्रचारः प्रणाम्यते
अयनातिथिदिनेशः स्तीयत
त्तेन युक्तो यदि वदति कथं
चित् देवयोगेन पुंसं सजति
रिपुसैन्यं संभमात्रसरेण प्र
भवति नच विघ्नः केषावस्था
पि लोके जीवलत्तजीवरातां
जीवांगोपरिधाय च जीवो ब्र
जति यो पुडे जीवोजयति
मेदिनी भूमोजने ॥ ॥ ॥

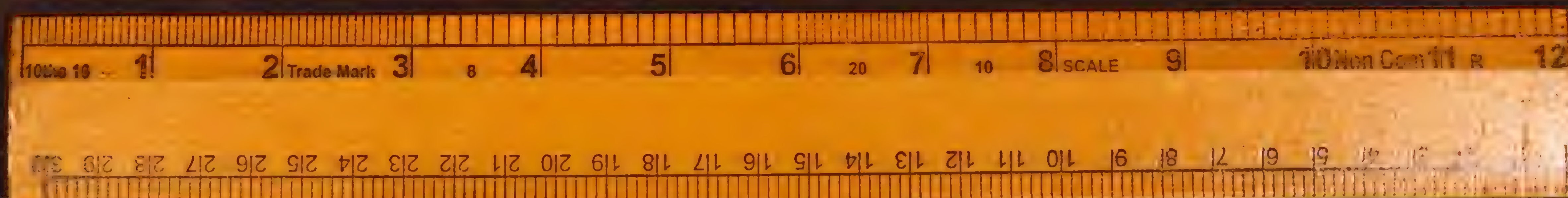

चकार्त्तव्यं गमनं शांतिक
मैसु बद्धे प्रदीप्ते न वि
पुनर्नभवत्यपि जीवेन शस्त्रं
वध्नीयान् जीवेनैव विकाश
येन जीवेन प्रतिभेत् एतत्
युद्धेजयति सर्वथा आक्रम
प्राणपवनं समारोहेन वाहनं
समुत्तरेत् पदं दत्वा सर्वकार्य
णि साधयेत् अस्त्राणि वास्त्रव
ले यदा कुरुते पूर्णतत्त्वस्यो
जयत्येको वसुन्धरा यन्त्राडो
वदते चांगेन समामेवाधिदेव
ता सम्भवापि दिशा तेषां स
र्वकार्यफलमदा
आदौ तदुच्यते मुद्रा पश्चा
मुद्धसमाचरेत् सर्वा मुद्रा
कृता येन तेषां सर्वकार्यफ
लमदा आदौ तदुच्यते मुद्रा
पश्चादुद्धसमाचरेत् सर्वा मु
द्रा कृता येन तेषां सिद्धिर्न स
प्राप्तः चन्द्रप्रवाहेऽप्यथ सूर्य
प्रवाहे भटाः समाचानि च यु
द्धकामाः समीरणस्तत्त्ववि
दाप्रयातोपाभूयतामाप्रति कृत
वृष्टापदिशं वदते वायुयुद्धं तद्विभि
दाप्रयेत् जयत्येव न सन्देहः प्राक्क्रोधि
पदि वाग्रतः यत्र नास्ति वदेद्वायु

स्तदंतः प्राणमेव च आकृष्य
छुत् कार्त्तान्ते जयत्येव पुन
रु प्रतिपत्तमहारेभ्यः पूर्णां
गयोऽभिरुहति नतस्य रिपुभि
शक्तिं वलिष्टे रपि हन्यते अथ ए
तज्जनी वरणे पादोऽप्युक्ता
धुति युद्धकाले च कर्मव्यलत्त
योद्वा जयी भवेत् निष्ठाकरे
रवोचारे मध्ये यस्य समीरणः
स्थिता रतेत दिगंतानि जया
काज्जीनरः सदा समासप्रवेशका
लेषु दृष्टो जयति वाह्निर्न तस्या
र्याः सिद्धिमायांति निर्गमेनैव स
न्दरि लाभोदोऽपि कार्याणि ए
ष्टनिकीर्तितामिच जीवे विजयति
सिध्यन्ति हानि निःसरणे भवेत्
नरि दत्ता सुकीयाव स्त्रियां वा
माप्रणस्यते ऊर्भकं युद्धकाले
च तिस्रो नाज्यस्य गतिः ह।
कारस्य सकारस्य विना भेदं स
रः कथं सोहं हंसपदेनैव जी
वो जति सर्वदा ॥ मृत्यांगं प
रितं कृत्वा जीवांगं गोपयेत्
यदि जीवांगे ज्ञातमाप्नोति मृ
त्यांगं रतेत सदा वामे वाप्यथवा
दते यदि एच्छति एच्छकः तत्र वा
तो न जायेत भूत्ये ज्ञाते विनिर्दि

श्रोत भूतत्वेनोदरे ज्ञातः या
दस्यानेः सुनाभवेत् उरःस्था
नेः प्रितत्वेन करस्याने च वायु
ना शिरसि व्योमते त्वे मकृत
आज्ञात निर्णयः एवं पंचवि
धो ज्ञातः सरभासे प्रकाशितः
युद्धकाले यदा चन्द्रः स्यायीज
यति निश्चितं यदा सूर्यप्रवाद
स्त्ववादी विजयते तथा जयम
ध्येन सन्देहो नास्ती मध्ये तल
तयेत् सुसम्भायां गतः प्राण
समवेच्चारस्तादृशं युद्धमाश्रये
त् तेनामो जय माप्नोति नात्र
कार्या विचारणा यदि संग्राम
काले तवामनायां सदा वदेत्
स्योचिनो विजयं विन्यात् र
प्रवण्णादयोपि च यदि संग्राम
काले तसूर्यस्तव्यादतो वदेत्
तदा जयी जयं विन्यात् सदेवा
सुरमानवात् शोहरति शक्र
स्यं वामायां प्रविशेत्तरः स्या
नेद्विधावचाराभ्यां जयं सूर्ये
ण भावति योऽपदयकृते प्रमे
पूर्णास्य प्रथमो जयः रिक्ते
चैव द्वितीयस्तजयी भवति
नान्यथा पूर्णानाडीगतः पष्टे

मृत्यांगं च तदग्रतः मृत्युस्या
नेकतः शत्रुर्भियते नात्र संश
यः वामचारे समे नाम यस्त
सं जयो भवेत् एच्छको ददि
तो भागे विजयी विसमातरं
यदा एच्छति चन्द्रस्तदा सत्या
नमादिषेत् एच्छयदा च सूर्य
स्यस्तदा जानीहि विग्रहं पार्थि
वेच समं युद्धं सिद्धिर्भवति वारु
णे वक्रावुद्धतयस्तस्य मृत्युवी
योच नाभसं नेमि निकुप्रमा
दाहा यदाहा न ज्ञायतेऽविलः
प्रमृकाले तदा कर्ष्यात् दद्वे
यत्नेन बुद्धिमान् निष्कुलाधा
रणो कृत्वा पुष्पं हस्तात् निपा
तयेत् पूर्णं गोपुष्पपतनं मृत्यो
दातत फलं यदेत तिष्ठतु य
विश्वं वापि प्राण माकर्षये
त्रिजं मनोभंगमक्रवीणः स
र्वकार्येषु सजितः न कालो
विविधं शोरे नशस्त्रं न च पत्रगाः
नशत्रुवाधि वीराद्याः मृत्यु
स्यं नाशितं हताः जीवेन स्या
पयेद्वायुं जीवेनारंभयेत्पुनः
जीवेन क्रीडते विसं हृतं जय
तिसर्वदा कथं विदितयी
युद्धे सरज्ञानं विना नृपः ॥

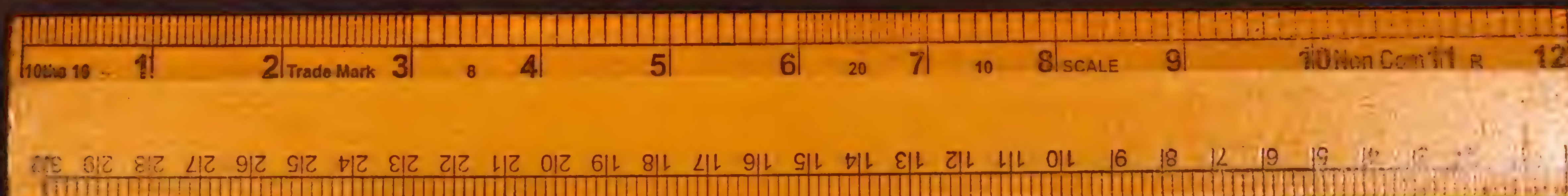

संज्ञानवलादयेनिष्कलं को
दिधाभवेत् इदानीं परत्र
व संज्ञानी वलीमदा दण्ड
तायुनं लत देणाधिपवले क
न शानकनसुरेन्द्राणावलं
कोटिगुणं भवेत् ओमकारं
सर्ववर्णना ब्रह्मादे भास्करो
यथा मर्त्यलोके तथा पूज्यः
संज्ञानी पुमानपि पक्षात्
प्रदातारं नाडीभेदनिवेदकं
धियां नास्ति तद्वयं यद्वत्वाच
नृणां भवेत् देव्युवाच
पश्यं मनुष्याणां युद्धं प्रोक्तो
जयं स्तथा यमयुद्धं समुत्त
पत्रं मनुष्याणां कथं जयः
इत्युवाच ध्यायेद्देवं स्थिरेजी
वे जगुयात् जीवसंगमे इष्ट
मिद्धि भवेत्तस्य महालाभोज
यो भवेत् निराकारात् समु
त्पन्नं साकारं सकलं जगत्
तत् साकारं निराकारे ज्ञाने
भवति तन्मयं इति युद्धप्रक
राणं श्रीदेव्युवाच नयुद्धं
यमयुद्धं द्वयं प्रोक्तं महेस्वर
इदानीं देव देवीनां वशीकर
णकं वद इत्युवाच च
नं सूर्येण चाकृष्य स्थापयेत्

वमंडले आज्ञावशात् वासाक
थितो यं तपोधनेः जीवेन ग
हते जीवो जीवो जीवसदीयते
जीवस्थाने गतो जीवो वाताजी
वातवशपकृत् चन्द्रपिवति सूर्य
यं सूर्यपिवति चन्द्रतः अ
न्योन्यकालभावेन जीवेदाचन्द्र
तारकं पतज्जानाति यो योगी
पतत् पतति नित्यशः सर्वदा
विनिर्मलकालभते वोद्धितफलं
संक्रान्ते वदते नाडीतन्नाडीवोध
ने कुरु करवद्वास्तु कंच जरा
जयते युवा उभयोः कृमिकं कृता
सर्वे सासं निपीयते विश्वलाच
यदा नाडी देवकस्यावशं
कुरु रात्रौ च यामवेलायां
प्रसप्ते कामिनी जने ब्रह्मवी
जे पिवेद्यस्तवाला जीवदरो
नयः इति देवीवशपप्रकर
णं अष्टाक्षरं जपित्वा त
तस्मिन् काले ऋतो मति
तत्तत्तादीयते चन्द्रो मोदसा
यानिका मिनी पापनेवा प्रसे
गे वाचुवनालिंगने पिवा यः
सूर्येण पिवेच्चन्द्रं स भवेत्सक
रभजः शिवमालिंगने शक्ता

तेन भवेत्तस्य लवकोटिरमाय
नं रवौ संक्रमणे नाडीगला
न्नेच प्रवर्तते सलिले वक्रियो
गेपि रौरवं जगतीतले इति
संवत् सरफलं ॥
अथ रोगप्रकरणं महीतले
सुरोगं च जले च जलमातरः
रवौ चारे तेजस्तत्वे वायुतले
चणकिनी मृत्युतत्वेन रो
गस्य पितृदोषसमग्रवः दान
प्रापं दिजातीनां पिंडग्राहं
विधीयते आदौ मृत्युगतं पृच्छ
त पश्चात् पूर्णं विशेषादि
मूर्च्छितोः पिभुवं जीवेत् य
दथ परिपृच्छति चन्द्रस्थाने
स्थितो जीवः सूर्यस्थाने च पृ
च्छति तदा प्राणविनिर्मलं
यदि वैद्यशतेनैव तः पिंगलायां
स्थितो जीवो वामे हृत्तस्य पृच्छ
ति तदापि म्रियते रोगी यदि
त्राणा महेस्वरः दक्षिणेन य
दा वायुर्देवं रौद्राक्षरं वदेत्
तदा जीवति जीवोऽसौ चन्द्रे स
मफलं भवेत् जीवोऽसौ च
न्द्रे समफलं भवेत् जीवाका
रे विलोकयन् जीवस्य जीवि
तं पृच्छेत्तस्मा जीवेति तेभ्युव ॥

प्रश्ने वाथः स्थितो जीवस्तदाजी
वो हि जीवति उद्धृतागतो जी
वो याति जीवो यमालये विप
रीताक्षरं प्रश्ने विज्ञायां पृच्छ
को यदि विपर्ययं च वित्तेये
विषमस्यादये सति यस्मिन्
भागो चरेत् जीवस्तत्रस्थः प
रिपृच्छति रोगोः प्रपीडितः
वातोदये वातकरे च मत्स्यं
श्लेष्मोदये श्लेष्मकरे च मत्स्यं
सि प्रभुक्ते प्रभवन्ति रोगाः एक
स भूतस्य भूतस्य विपर्ययेण
रोगाभिभूतिर्भवतीति पुंसो
तयो ईषो वन्धुसुसुदिपतिः
पतत्रये व्यत्ययतो मृतिः सा
त इति रोगज्ञानं अथकाल
ज्ञानं मासादौ वत् सयदौ च
पतादौ च यथाक्रमं तयंका
लं परीतेत वायुवाशवशात्
सुधीः पंचभूतात्मकदेहं शरी
स्त्रे देन सिंचति रतयेत्
सूर्यवातेन तेन जीवः स्थिरो
भवेत् ॥ मारुते वन्धुः
धित्वा तसूर्यं वन्धयते य
दि अभ्यासा जीवते
जीवः सूर्यका ॥ ॥ ॥

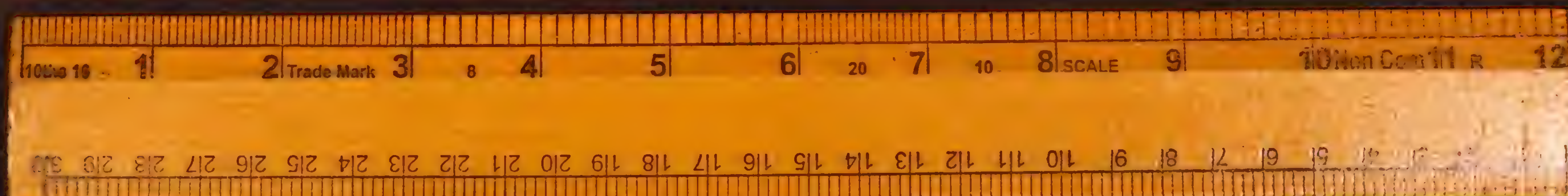

लेपि वंचते गगणादवते
वन्दः कायागमनिमिचि क
मयोगः सदाभासात् रमते श
शिनः श्रुवात् शशांकं वारये
द्रात्रोदिवा वार्योदिवाकरः १
त्यभासरतो योगी सयोगी
नात्रमंशयः दिवा नपूजयेत्
लिङ्गं रात्रौ देवो नपूजयेत्
वह्निं ज्ञानजनकं पंचसूत्रे
समेविनं अहोरात्रयदेकत्र
वहते यस्य सारुतः तदा त
स्य भवेरायुः संपूर्णं वत्सर
द्वयं अहोरात्रद्वयं यस्य
गलायां सदागतेः तस्य वर्ष
द्वयं ज्ञेयं जीवितं तत्त्वोदिभिः
त्रिरात्रं वहते यस्य वायुरेकए
दे स्थितः वत्सरं यावदायुः
स्यात् प्रवदेति मणीषिणः य
त्रौ चन्द्रोदिवा सूर्योवदेद्यस्य
निरंतरं विज्ञानी यात्रस्य मृत्युः
षाण्मासाभ्यन्तरे मृत्युः पका
दिषोडशाहानि यदि भावुर्नि
रंतरं वदेद्यस्य च वेमृत्युः शेषा
हेनच मासिकैः संपूर्णं वह
ते सूर्यं शुद्धमानैव दृश्यते प
तो गजायते मृत्युः कालज्ञाने
नभाषितं संपूर्णं वहते चन्द्रः ॥

सूर्यो नैव च दृश्यते मासेन दृ
श्यते मृत्युः कालज्ञानेन भाषि
ते मृत्युं पुरीषं वायुश्च समका
ले प्रजायते तदा सौ चलिता
ज्ञेयो दशादे स्त्रियते भुवं एवं
चन्द्रप्रवादच सुखलाभजयस्त
था सूर्यं चन्द्रं प्राणपोतम
यो मृत्युर्नमंशयः अरुन्ध
ती भुवश्चैव विस्मो स्त्रीणि प
दानि च आयुर्दीनानपश्येति
चतुर्थं मातृमंडले अरुन्धती
भवेज्जिह्वा भवो नासा प्रमुच्य
ते भुवोर्मध्ये विसृपदं तारकं
मातृमंडले नवभुवः समस्य
वापेचता रात्रिनामिका जिह्वा
मेकदिनं प्रोक्तं स्त्रियते मानवो
भुवं कोणं मत्तौ गलीभ्योत्
किंचित् पीड्य निरीतयेत् य
दान दृश्यते विन्दुदृष्टादेन ज
नो मृतः इति कालज्ञानं ॥
इडा गंगेति विज्ञेया पिङ्गला
यमुनानदी मध्ये सरस्वती
विद्यात् प्रयागादिसमेततः
आदौ साधनं माव्यात् सद्यः
प्रत्ययकारकं बहुपद्मास
नो योगी वस्य यद्विदुषानकं प
रकं कृमिकश्चैव रचकश्चतुर्ती

प्रसंगे दक्षिणेपिवा तत्तत्तत्तत् के दिवा रात्रौ विषमो के दिना
दृष्येयस्त मोदयेत् कामि धिपः चन्द्रे त्राप्रितत्वे शुव
नी शतं सप्त नव त्रय पंचवारान् न्यापुत्रमवाप्नुयात् रतारं मे
संगोस्तस्य योगे चन्द्रे हि तृय्य रविः पुंसं सुरताते सधाकरः
षट्कुत्रा वषण भवतिकासि अनेन क्रमयोगेन नादत्तै देव
नी सूर्यं चन्द्रौ समाकृष्य सर्षा देउकः रतारं मे रविः पुंसं हि
क्रात्याधरोष्टयोः महापमे स योचैव सधाकरः उभयोः सं
विस्मृष्टा वारं वारमिदं चरेत् गमे प्राप्ते वन्यापुत्रमवाप्नुया
आज्ञाण मेति पद्मस्य यावति तं प्रप्रेगभं कन्या तदा भवेत्
नृवशंगता यस्याज्ञापितवेला सूर्यं भवेत्तदा पुत्रो मृत्युग
यां चोष्यते गलचक्षुषी अने भो निहन्ते चन्द्रे स्त्री पुरुषः
न विधिना कामी वश्येत स सूर्यं मय्य मारी न पुंसकः गर्भं
व कामिनी इदं नवाच्य मत्प प्रप्रेयराहतः तदा पुत्रः प्रजा
सिन्धित्वाज्ञापरमेष्ठि रति यते एष्ट्या पुत्री जले पुत्रः क
रति स्त्री वश्य प्रकराण अय नकात प्रभंजने तेजसा गर्भं
गर्भयकराणं अनुकूलभवा पातः स्यात् नभस्यपि न पुंसकं
नारी पंचमेऽङ्गि यदा भवेत् स मृत्युः मृत्युः पुगे युगं गर्भपा
या चन्द्रमसो योगे सेवनात् पु तस्तसंक्रमे सूर्यभागे कृते
त्रसंभवः शाखवली गवा दु पुत्रश्चन्द्रवारेत कन्यका वि
ग्धं एष्ट्यापो वहते यदा भवेत् पुवेगर्भपातः स्यात् भावीवा
येव देहाकं अद्य देदि विभि घनपुंसकः तत्त्वित्तं विज्ञा
वचः अतस्मात्ता पिते नारीक नाति कथितं तत्र सन्दति ग
तदानं च येज्योत् इपलावाण् बीधानं सारुते स्याच्च उः ली
संपन्नो नरसिंहः प्रसूयते दिशाव्यातो वारुणो सोम
सुसन्ना सूर्यगोयेन अतदान युक्तः गर्भं प्रावी सत्यजी
वयोजयेत् अंगदीनः पुमान् य वीच वक्रो भोगी भव्यः पार्थि
स्तजायेत कृशविग्रहः विषमा वेनाद्य युक्तः ॥

चन्द्रनारीवदेत्

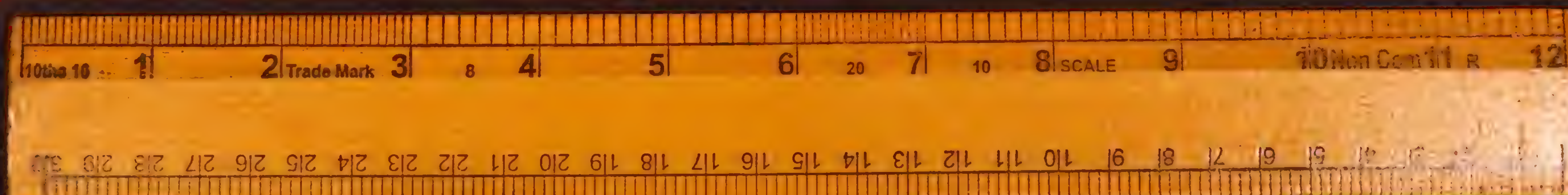

यनवान् सोमसंयुक्तो भोग
वान् गर्भसंस्थितः स्फात्रितं
वारुणतत्वे व्यात्रिगर्भं निद
यते मादेयेषु सन्तेन पति
वर्णो दुदितो भवेत् शेषेषु
गर्भदाविः स्यात् ज्ञातमात्र
स वामरतिः रविमध्यगतस्य
नृशुद्धमध्यगतो रविः ज्ञातव्यं
युक्तः शीघ्रं न विद्या शास्त्रको
दिभिः इति गर्भप्रकरणं अ
थ संवत्सरप्रकरणं चैत्रमुक्तं
प्रतिपदि प्रातस्तत्र विभेदतः
पश्येद्विचक्षणो योगी दक्षिण
चोत्तरायणे चन्द्रोदय वेला
यां वहमानेषां तत्त्वतः सधि
व्यापस्तथा वायुः सुभितं स
र्वशस्यं तेजो व्याप्तिभयं चो
रे दुर्मितं कारुण्यततः पर्वतत
फले तेयं वर्षमासे दिने तथा ए
थिवादिक् तत्वेन दिनमासा
द्वयं फले शोभने च तथा दुष्ट
व्याम मासत वक्रिभिः मध्य
मा भवति कृष्ण दुष्टा च सर्व
कर्मसु देशभंगमदारोग क्ले
शकष्टादिदुःखदा मेष संक्रां
तिदिने सूर्यभेदे विचारयेत्
संवत्सरफलं क्रयाहोका नो

तत्त्वचिंतकः सुभितं राष्ट्रवृद्धिः
स्यात् वक्रशस्या वसुधारा व
क्रवृष्टि स्यात् सोम्य एष्टीत
तंवदेयदि अतिवृष्टिः सुभितं
स्यादारोग्यं सोम्यमेव च वक्र
शस्या तथा एष्टी जलतत्त्व
देयदि दुर्मितं राष्ट्रभंगः स्या
द्विगत पतिस्तदाकाराण् अस्य
दत्ततरा वृष्टि रगिततत्त्वं वहे
यदि उत्पत्तो पट्टवा भीतिरस्य
वृष्टिः स्युतीतयः मेष संक्रांति
वेलायां वायुतत्त्वं वहेयदि
उद्गारताय च्चरा भीति रस्या वृ
ष्टिः तितो भवेत् मेष संक्रांति
वेलायां व्याम तत्त्वं वहेयदि
तत्रापि मृत्युजा ज्ञेया शस्या
दीनां सुखस्य च पूर्ण प्रवेश
ने स्यात् स सुखतत्त्वेन सिद्धिदः
सूर्यचन्द्रेः तथा भूते संग्रहः
सर्वसिद्धिदः विषमवक्रितत
स्य ज्ञायते केवलं नभः तत्
ऊर्ध्वादुक्त संयासं द्विमासे
च मदारुता सूर्यज्ञाने फिदः
पश्येत्तत्सो पतिस्तथा भवेत्
एकत्र शरीरे यस्य सुखं तस्य
सदा भवेत् नाडीत्रयं विज्ञाना
तितत्त्वज्ञाने तथैव च नैव ॥

यकः ज्ञातव्यो योगिभिर्नितं
देह संसिद्धि देतवे एरकः ऊ
रुते पुष्टी धनसायं तथैव
च ऊर्ध्वकः सुभनं ऊर्ध्वात् ज्ञा
वर्ता विवर्द्धनं रेचकोदरते
पापं ऊर्ध्वायोगपदं व्रजेत्
पश्चात् संग्रामवति ऐत पद्मे
वन्धे चकारयेत् ऊर्ध्वयेत् स
दत्तं वायुं यथा शक्त्या प्रयत्न
तः रेचयेत् चन्द्रमार्गोत्सूय
ण एरयेत् सुधीः चन्द्रपिव
ति सूर्यस्य सूर्यं पिवति चन्द्र
माः अयोऽयकालभावेन जीवे
दाचंद्रतारकं सीयांगोवदने ना
डी तत्राडी रोधनं ऊरु सखवेध
ममुचन वैपवने ज्ञायते युवा
सुखना सात्तिकर्णानां मंगुली
भिर्निरोधयेत्
तत्त्वोदय मिति ज्ञेयं संशुलीक
रणं प्रिये तस्य रूपं गतिः स्या
दो मंडलं लक्षणं तिदं योवेति
वा नरो लोके सन्मृदोपियोग
वित् निराशो निर्मल्लो योगी
वित् न किंचिदपि वितयेत् वा
सना मुक्तनां कृत्वा कालं जय
ति लीलया विस्मयवेणिका
शक्ति नैत्राभां परिदृश्यते ॥

तत्र स्पष्टमनो यस्य याममात्रं
भवेदिह तस्या युर्वर्द्धने नित्यं
चादिका विप्रमाणातः शिवो
नोक्तं पुरातेनं सिद्धस्य गुणग
करे यद्वा पश्चात्संस्थागदप
वनलयं संतिरुध्यो ह्युच्यते प्रा
ण रन्ध्रेण ऊर्ध्वय जितमनि
ले प्राणशक्त्या निरुध्य पकौ
भूते सुषुम्ना विवरसखगते व
सुरन्ध्रे च नीला निः सिष्वाकाश
मार्गे शिवचराणां रता यांति
तेकेपि धन्याः एतज्ज्ञानाति यो
यो गी पतत पठति नित्यशः
सर्वदुःखे विनिर्मुक्तो लभते वा
छिन्ने फले सूर्यज्ञाने शिरो य
स्य लक्ष्मीः करतले भवेत् एत
सुषुम्नीरेयस्य सुखितस्य सदा भ
वेत् प्राणवः सर्ववेदानां ब्रह्मा
उभास्करो यथा मत्पल्लोके त
था सूर्यः सूर्यज्ञानाति तत्त्वज्ञा
नेन शेषे वचने वनेन भवेत् स्पष्ट
तकोटि सायने पकाद
प्रदातारं नाडीभेदनिवेदकं
एथिवां नास्ति तद्वयं य
द्वत्ता चानृणी भवेत् सूर
स्तत्त्वं तथा ॥
नौ प्रमानपि नाडीत्रयं विज्ञा

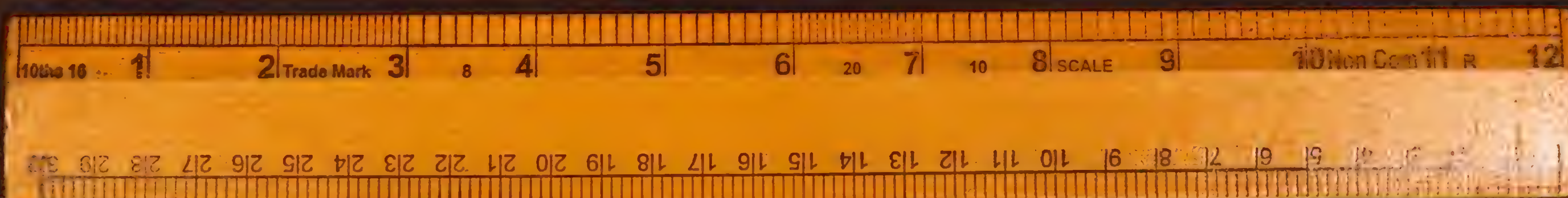

युद्धं देववश्यं स्त्रियं स्त्रिया ग
भाद्रयोग कालाख्यं नवप्रक
रणोविने एवं प्रवर्तितं लोके
सिद्धिदं सिद्धयोक्तिभिः ॥
आचन्द्रार्कं गरी जीयान् पठ
नात् सिद्धिदायकं सस्यासने
समासीनं निद्रामाहार मृत्युकं
चित्तयेत् परमात्मानं यदुदेत्
द्विविधं इति शिवगोरीसं
वारे नवप्रकरणानि पवन
विजयं नाम सरोदयं समाप्तं
सर्गः पुं देवतानामालयः
तत् पर्यायः सः १ नाकः २
त्रिदिवः ४ त्रिदशालयः ५ स
रलोकः ६ योः ७ यो ८ वि
पिष्टपं ९ इत्यमरः मन्त्रः १०
अवराहः ११ गोः १२ रमनिः
१३ फलोदयः १४ इतिजरा
थः देवलोकः १५ सूर्त
कां १६ ऊर्ध्वलोकः १७ स
लाधारः १८ सौरिकः १९ स
क्रभुवनं २० दिवान् २१ इति
शहरावली तस्य गुणो दो
षाद्यथा सुराक्ष रुवाच
सर्गस्य मे गुणान् क्रदिसा
प्रते दिजसतम पतत सर्व
दिजसतम पतत सर्व
दिजसतम करिष्यामि न ॥

संशयः जैमिनि रुवाच नन्
नादीति दिव्यानि रस्याणि वि
विधानि च तत्राद्यानानि प्राप
नि सर्वकामसुभानि च सर्वका
मफलं दृष्टैः शोभितानि ममे
ततः विमानानि सुदिव्यानि
परितान् यन्मरोगाणोः सर्वत्र
व विचित्राणि कामगानि सु
क्ताजालांतराणि च चन्द्रमंडल
सुभाणि हेमशय्यासनानि च
सर्वकामसमृद्धाश्च सुखदः वि
विवर्जिताः नरा सुकृतिनस्ते
न विवरेति यथासुखं नतत्र ना
स्तिका योति न स्तेया नाजिते
त्रियाः न नृमेषानपि मुनाः
कृतज्ञा नवमानिनः सत्यास्त
यः स्थिताः श्रूयदयावंतः तमा
पराः यज्ञानो दानशीलाश्च त
गच्छन्ति ते नराः नरोगो नजरा
मृत्युर्न शोको न हिमादयः न
तत्र तत्र पिपासा च कस्यलानि
न दृश्यते श्वेतवायोरुचवहरो गु
णाः सन्निव भूपते ॥
दोषास्तत्रैव ये मतिता न शृणु
प्रवर्तमानं सुभस्य कर्म
णः कृतं स्तं फलं तत्रैव भू
ज्यते ॥ न ॥

चात्रक्रियते भुयः सोऽत्र दो
षो मदान् श्रुतः असेतोपश्च
भवति दृष्टा दीप्तां परश्रियं
संप्राप्ते कर्माणामंते सदसा
पतने तथा ईश्वर क्रियते कर्म
फलं तत्रैव भुज्यते कर्मभुति
रियं राजन् फलभुतिस्त्वसौ
ता इति पाप्मे भुवेदे १० अथा
यः अन्यत्र वद्विप्राणो शिवे
रुपायाननामायाये मात
स्य १३ १४ अथाययोरपि
दृष्टव्यं अथिच सनत् उवाच
शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि विज्ञो
रद्वतकर्मणः विराडपस्य सस्या
न माख्याने महदद्वते यावती
भुः समुद्रिहा सममुद्रादिका
नना प्रतिभाता महाराजाकि
गोश्चन्द्रसूर्ययोः
वियञ्च तावदपरि विस्तार
परिमंडलं पंचविंशतिको
स्त्य योजनानां ततस्तत्
नवतीनां सदस्याणि योजना
नि महीपते भुमेरुर्द्वेव लोका
नां सिद्धचारणस्तमां येच वि
द्याधरा यत्तस्तो गन्धर्व कि
त्राः भुत प्रेत पिशाचाश्च ते
घाततस्यानमीरितं ततो ॥ ॥

राक्ष महांताहो त्रयोदशसद
सकं योजनानां प्रविस्तारं
मंडलं तस्य कथ्यते स्मरन् वै
रं पुरा प्राप्ते यः पर्याणि महाप्र
दः प्रासायधावति क्रीधान्
पुष्पवृत्तौ महीपते तदेव भग
वच्चक्र सदस्याकोपमयुति ३
पतिष्ठति तद्दीप्ता पुनरेव निवर्त
ते उपवासं वदंतेवं प्रापकाल
स्य कथ्यते तत्तयोजनतोभा
वभुमेरेपव्यवस्थितः भानोः स
काणादपरि लतेतस्यः तपा
करः नतत्रमंडले चन्द्राल
तयोजन साद्वितं नतत्रमं
उलात् सोम्य उपरिष्ठाद्विलततः
बुधात् सुक्रो द्विलतेत सुक्रा
द्वौमो द्विलतके मंगलादपरि
ष्ठाच्च गोष्पति रतकद्वये
द्विलतयोजनोत्त मेधः सोरि
र्देवपुरोहितात् एताद्युतस्य
ह्वाये सोरेः समर्धिमंडलं
समर्धिभ्यः सदस्याणां एतादृ
र्ध्ववस्थितिः पादगमं दि य
त किंचिद्वस्त्वस्ति धर्मातले
तदभूलोक इति ख्यातं एताक
दीपादि काननं भूलोकाश्च भु
वलोकाः सूर्यावयि ॥

रुदीरितः आदितादाधुवं ग
जन सलीकः कथाने बुधेः
महलीकः क्षिते दृष्टमेकको
दिप्रमाणतः कोटिद्वे वने
मानोजनो भुलीकतो नृप उ
परिष्ठात तितेरष्टो कोटयः
सत्यमौरिते सत्यादुपरिवेज
ष्टो योजनानां प्रमाणतः मृ
लीकात परिसंख्यातः कोटि
रष्टादशप्रभा यत्रास्ते श्रीप्र
तिः साक्षात् सर्वेषामभयप्रदः
वेज्जुष्टादशरे शोको लोकः को
उष्टाकोटयः तिर्यगेवमहा
गज कैलासाव्यस्त पर्वतः
पर्वता सदितः शंभुयंत्रास्तेस
गोहृतः इति पादोऽसर्गावडे
भुरादिलोकवर्गाव ६ अध्याय
सर्गस्वरूपं कर्मविशेषेण स
र्गविशेषगमनेन यथा सूत
उवाच सर्गस्यानेमहाप्राण
प्रोक्षमातं निबोध मे भारतेक
तप्राणानां देवानां मयि चाल
यं मध्ये पृथिव्या महीन्द्रोभासा
व मेरु द्विराणयः योजनानां
सहस्राणि चतुरशीतिः समुद्रि
तः प्रविष्टः षोडशाधस्तादुष्टाण्यध
राणीधराः तावत्प्रमाणपृथिवी

पर्वतश्च समंततः तस्य शृंगत्र
यं सृष्टिसर्गो यत्र प्रतिष्ठितः
नानाद्रुम लताकीर्णं नानार
त्तोपशोभितं मध्यगं पश्चिमं
एवं मेशः शृंगारिणीत्रिणिवे
प्रयुतोऽश्रितमात्राणि हे शृंगे
तस्य मध्यतः मध्यस्थं स्फारिकं
शृंगं वैदूर्यकरकामयं इन्द्रो
लमयं एवं माणिक्यं पश्चिमस
ने योजनानां सहस्राणि नियु
तानि चतुर्दश उच्छ्रितं मध्य
गं शृंगसर्गो यत्र प्रतिष्ठितः
प्रयुतातरितं शृंगं सृष्टिच्छत्र
कृतिस्थितं पूर्वपश्चिमशृंग
णां सकलं मध्यमस्य च त्रिणीष्ट
योनाक एष्टो अष्टाशः शान्ति नि
वृत्ती आनन्दोद्य प्रमोदश्च स
र्गः शृंगे च मध्यमे स्वेतशृंगे
ष्टिकश्चैव उपशोभनं मन्त्रायो
ग्राह्यदः सर्गराजश्च शृंगः शृ
गेतुपश्चिमे निर्ममो निरदंका
रः सौभाग्यश्रानि निर्मलः सौ
व्यश्च निवृत्तिश्चैव पुष्पादश्च
तथाद्विज सर्गोऽष्टेद्विजश्चैव
पूर्वशृंगे समर्थिताः एकविंश
तिचे स्वर्गा निविष्टा मेरुमूढेति
अदिसारा नकर्ताये यत् ॥ ॥

नांतपसो तथा तेषु तेषु वसे सर्गयात्युपशोभने देवायनक
तिस्मजनाः क्रोधविवर्जिताः तौ वै शुभ्रचक्षुःपरस्तेषां तीर्थया
जलप्रवेशी चानन् प्रमोदं गोपश्वेष्वस्य ज्ञो महीयोत्सवकाय्यो
वक्रिसादसः भृगुप्रपाते सौ सौनक्त्यभोजी च नित्यशः उपवा
व्यस्तुराणे चैवास्मनिर्मलः सौ विराजयते शान्तिसर्गं शु
अनशने तसंवासे स्तुतो गच्छे भेलभेत सवितस्त्रायी नितक्रो
त्रिविष्टपं कृतयज्ञी भाकष्ट धो ब्रह्मचारी दृढव्रतः निर्म
ष्टमप्रिदोत्री च निवृत्तिं तद्राग ले स्वर्गमाप्नोति तथाभूत
रूपकर्ता च लभते प्रौष्टिकं दिने रतः विद्यादानेन मेधा
द्विज सौवर्णादायी सौभाग्यल वी निरदंकार माश्रयात् ॥
भेत सर्गं महातपाः शीतका येन येन हिभावेन यद्यद्याने
ले महावक्रिप्रजालयति यो प्रयच्छति तत्तत् स्वर्गमवाप्नो
नरः सर्वसत्त्वहितार्थाय सर्गं ति यद्यदिल्लुति मानवं यस्त
वाप्यरसे लभेत द्विराण्य गोम सर्वाणि दानानि ब्राह्मणोभ्यः प्र
दानेन निरदंकार माश्रयात् यच्छति संप्राप्य न निवर्तेत दि
भूमिदानेन सुदेन लभते शा वंशान् मनामयं शृंगतप
तिकं पदं रोष्यदानेन सुदेनस श्रिमं यच्च ब्रह्मा तत्र स्थितः स
र्गं गजति निर्मलं असदावेन यं पूर्वशृंगेऽष्टयं विसर्गमेवैव
पुष्पादं कन्यादानेन मंगले शिवः स्थितः अतः परंतवि
द्विजेभ्यस्तर्पणं कृत्वा दत्त्वाव प्रेन्द्र सर्गोऽधान मिमं शृगा
स्त्राणि भक्तिताः स्वेततलभ विमलं विपुलं शुद्धं सुप
तेसर्गं यत्र गत्वा न शोचति र्थपरिसंस्थितं प्रथमे त्रु
कपिलागोप्रदानेन पराद्वैचा मारस्तद्वितीये मातरः स्थिताः
नभूयते गोदृपस्य प्रदानेन तृतीये हिंदु गंधर्वास्तुर्थावि
सर्गं मंसयमश्रुते मातृभासे द्याधराद्विज पंचमेनागराज
सवित स्त्रायी तिलधेनु प्रदत्त शुषहेतुविनतासतं सप्त॥
था छत्रोपनददाता च ॥ मेदिन्या ॥

पितरो धर्मराज सुधाष्टमे न
वमेतनया दत्त आदित्यादश
मेपयि भूलीकास्तसादस
मृद्वं चरति भास्करः योजनानां
सदस्ते द्वे विष्णुभेन समचितः
त्रिगुणः परिणामेन सूर्यविव
प्रमाणतः सोमपूर्याविभाव
र्यामध्याद्रेवायमा यदा मदे
नस्यामरावत्यां ततस्तिष्ठति भा
स्करः मध्याद्रेव मरावत्यां य
दा भवति भास्करः मध्याद्रेव
मरावत्यां यदा भवति भास्करः
तदा संयमनेयामे तदोयंस्त
प्रदृश्यते मेरुप्रदक्षिणं जर्व
न भात्येवं सविता मराधुवाथा
रथे तिष्ठन् बालिवित्पारिभिः
स्ततः सूर्यमंडलमानाहृदिगुणं
सोममंडलं पूर्णं शतसदस्तेत
स्मात्तत्रमंडले द्वित्वेन बुधस्या
पि स्थानं न तत्रमंडलात् तावत्
प्रमाणभागे तबुधस्याप्युपाना
शितः अंगारकोपि शुक्रसत्ता
वन्तानेव्यवस्थितः सतद्वयेन भेद
स्य स्थितो देवपुरोहितः शेरिर्वृह
स्पते स्मोष्टुं द्वित्वेन व्यवस्थि
तः तस्मात्तत्रैश्वराद्वैतत्वे स
मर्षिमंडलं सप्तर्षिमंडलाद्वै मेक

तत्ते भुवः स्थितः मेधीभूतः
समस्तस्य ज्योतिष्युक्रस्य सप्त
मभासांस्तपति विप्रन् ३३॥
किरणारश्मिभिः कालसांवा
त्रिलोकस्य सकरोति पुगे पुगे
जनस्तपस्तथा सत्यमेतालो
कान् द्विजातया ब्रह्माणो मु
निषा हेल विसृष्टाक्तिविदीपि
तः ऊर्ध्वगतैर्द्विजश्रेष्ठ रश्मि
भिरुपेत रविः अधोगतैस्त
भूलोकं योजते दौमदीयितिः
तमः पापहरः सूर्यः कर्मावि
भवनस्य च ह्यत्रवत् परिदृ
श्येत मंडलान्मंडलं चरन् दि
गुणेन च विस्तीर्णं भूतलात्
तमतिष्ठितं आदित्यमंडलाध
स्तात् भुवोलोकः प्रतिष्ठितः
तदधस्तात् विप्रेन्द्र भूलोकः
संप्रतिष्ठितः एवमेतन्निभुव
नं विसृष्टायेव्यवस्थितं त्रैलोक्ये
कस्येष्टरत्नं च विसृष्टं शत
क्रतोः लोकपालेऽस्य सदितो
लोकान् रत्नतिथमेतः वसन्
स्वर्गमहाभाग देवेन्द्रः सत्त
कीर्तितः अतोयस्ताद्विजश्रे
ष्ठ पातालं तस्य प्रभं न तत्र
तपते सूर्यो न राविर्न निषा

करं दिव्यं रूपं समास्यायत
पुते सततं जनाः पातालस्थाः
द्विजश्रेष्ठदीपमानाः स्वनेन
सा स्वलोकान्महलोकान्म
हलोकः कोटिमाने व्यवस्थितः
ततो योजनमानेन द्विगुणो मे
उलेत् जनलोकस्थितो विप्रपं
चमो मुनिसेवितः तस्योपरि
तपोलोकश्चतुर्भिः कोटिभिः
स्मृतः सत्यलोकोऽष्टकोटिभिः
सर्वेषां सुपरिस्थितः सर्वे
ज्ञाकृति र्ज्ञेया भुवना भुवनो
परि ब्रह्मलोकाद्विसृष्टोऽहो
गुणेन व्यवस्थितः वागदेत
समादात्म्यं कथितं लोकचिं
तकैः ततः परं द्विजश्रेष्ठततो
ह्यंडकपालकं ब्रह्मांडात्पर
तः स्मात्तात् निर्लेपः पुरुषः
स्थितः यमुपास्यविमुच्येत
योजनानुसमेविताः इति ते सं
स्थितिः योक्ता भुगोलस्य म
यान च यस्तु सप्तर्षिमां वेति
सद्यतिपरमो गति इति नृसिंहे
पुराणे ७० अध्यायः
पारिभाषिसर्गो यथा मनोव
कृताः प्रमदा रूपवत्यः स्वले
कृताः वामः प्रासादपट्टेषु सर्गाः

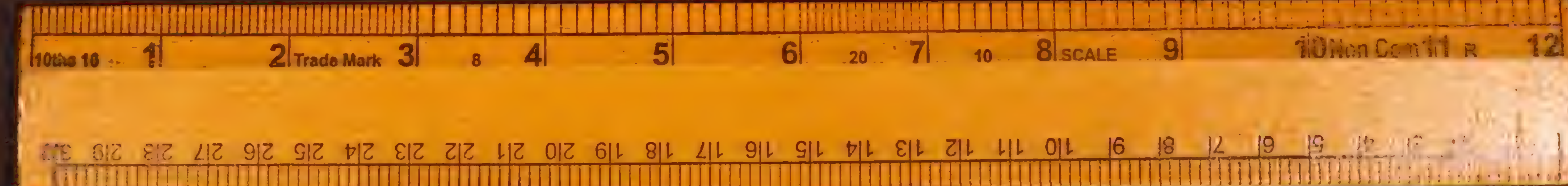
स्वास्त्यभकर्माणः इति गारुडे
१५ अध्यायः न्यायमते स्वर्ग
सत्तां यथा उः त्रिसेभिन्न
त्वादिविशिष्टमात्रं तदेव स
र्गपदशब्दावच्छेदक मिति
सिद्धोतः आदिपदेन अनेतर
उः त्रिस्तभिन्नताभिलाषे
पनीततयोः परिग्रहः अ
तएव यत्र उः त्रिनेभिन्नं न
व्यस्त मनेतरं अभिलाषो
पनीतं यत्तत्तत् सखि स्वः प
रास्पदं इति स्वरादिपदशक्ति
ग्राहकार्यवादोपि संगच्छते
इति गद्यधरभट्टाचार्यकृतवा
दायः किं व मनः प्रीतिक
रः स्वर्गो नरकस्तद्विपर्यय
नरकसर्गं संज्ञे वैपापपण्ये
द्विजोत्तमाः इति ब्रह्म पुरा
णे १५ अध्यायः
स्वर्गगामी त्रि स्वर्गगमनक
तो यथा सर्वदृष्टो विदिसाये
ये च सर्वमहानराः सर्वे सप्रिय
भूताश्च ते नराः स्वर्गगतिनः
इति कर्मलोचनः
सर्गंगा स्वो मन्दाकिनी इति
शब्दरत्नावली
स्वर्गजित त्रि स्वर्गजेता स्वर्ग

शतैवैक निधातोः क्षिप्रं
त्ययेन निष्पन्नः ॥
सर्गोपनिः पुं इन्द्रः इति हेम
चन्द्रः ॥
सर्गलोकेणः पुं शरीरं इति
जहायः इन्द्रः ॥
सर्गवधः स्त्री अप्सरसः इति
हेमचन्द्रः ॥
सर्गसरिद्रा स्त्री गंगा इति
राजनिर्घटः ॥
सर्गपगा स्त्री गंगा इति हे
मचन्द्रः
सर्गिगिरि पुं समेरुः इति
सर्गिगिरिः हेमचन्द्रः सर्गिगिरिः स्त्री
सर्गी पुं देवता इति त्रिका
उशेषः सर्गगामिनि त्रितल
हाण यथा दया भूतेषु संवा
दे परलोके प्रति
क्रिया
सत्यं यद्विज्ञा चोक्तिं वैदया
माप्सदर्शनं ॥
गुरुदेवविष्टाव केवलं सा
धुसंगमः सत क्रियाभ्या
सने मेत्री सर्गीणां
लताण विदुः इति गुरुदे
२२५ अध्यायः ॥
सर्गोकाः पुं देवता इति

अप्सरसः इति हेमचन्द्रः

रत्नायुधः ॥
सर्गः वि सर्गीषः सर्गशला
तलप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
सर्जिकः पुं सर्जिकाकारः इति
राजनिर्घटः यवतारः यथा
पावः तारो यवतारो पावम्
को यवाग्रजः सर्जिकोपिस्त
तः तारः कापोतः साववच्च
कः कथितः सर्जिकाभेदो
विशेषज्ञैः सर्वाङ्गिका वक्षिरी
पनः निहेति मूलवातामस्य
आमगन्तामयान् सर्जिका
स्पृगाण तस्मात् विशेषयात्
गुल्ममूलस्य सर्वाङ्गिका स
र्जिकावत् बोद्धव्या गणतो ज
नैः इति भावप्रकाशः ॥
सर्जिकाकारः पुं सर्जितारः
साचितारः पुं सर्जितारः
सावितारः इति भाषा अस्या
गुणाः यवतारो जयेदर्षः
आसान् वात कफामयान्
गुल्मसुदग्रहाणी पांडु घ्रीहा
नाह गलामयान् तस्मादन्त्या
नरगणः सर्जिकाकार उच्यते
इति राजवल्लभः ॥
सर्जितारः पुं सर्जिकाकारः
तत्पर्यायः सर्जिकः २ तारः

३ सर्जी ४ स्वर्गोर्जिकः ५ सर्गोपनिष्पन्नं तिस्राञ्जलतमभः
वर्जिकः ६ सर्वाङ्गिकः ७ सर्वा तानेन वदयामास ससमेरुव
वर्जः ८ असृग्गुणाः पङ्क्तं भुवद दिशोपरेतसे वक्षिप्रव
कडलत्वं तौल्यत्वं वात कफा दंति मणीषिणाः इति ब्रह्म
त्रिनाशितं गुल्माभ्यान् क्रमि वेवर्ते श्रीकृष्णजन्तावेडे ॥ ३
ब्राह्म जठरदोषनाशित्वं च इति अध्यायः तस्य गुणाः सर्वाङ्ग
राजनिर्घटः ॥
सर्जिकाकारः पुं सर्जितारः
साचितार इति भाषा अस्या
गुणाः यवतारो जयेदर्षः आ
सान् वात कफामयान् गुल्म
सुदग्रहाणी पांडु घ्रीहा नाह ग
लामयान् तस्मादन्त्या नरगणः
सर्जिकाकार उच्यते इति
राजवल्लभः
सर्जी पुं सर्जितारः इति
राजनिर्घटः ॥
सर्गो स्त्री सर्वाङ्गि धुस्तूरः
इत्यमरः गौरसर्वाङ्गीणां कं
नागकेशा इति राजनिर्घटः
सर्गीस्योत् पत्ति र्थया एक
दामवदेवाश्च समूहः सर्गसं
सदि तत्र कुत्वा च वत्सं च ग
यत्पप्सरसां गणाः विलोका
रंभां सुग्रीवाणीं सकामो वक्षिरे
वच पपात वीर्यं वच्छादत
जाया वाससा तथा उत्तम्योस
थाविधा एव हेमः परे ॥ ॥

यांच धातूनां शोधनं भवेत्
अथाशुद्धसुखास्य दोषमा
ह वले सर्वोद्योदते नरा
णां रोगत्रते पोषयतीह
काषे असौख्यकार्ये च सदा
सुखास्य मेषु मेतन्मराचक
र्यात् अथ सर्वाभारवि
धिः सर्वाभार दिग्यां मृत म
स्तेन सहमर्दयेत् तद्गोलकसम
गन्धनिदध्यादथरोमं सर्गा
स्य अतितनूकृतपत्रस्य गन्धं
गन्धकृत्वा गोलके चततो
रुद्रामरावटमं पुटे त्रिंशद
नोपलेदयात् पुटान्येवं च त
द्देश निरुत्थं जायते मस्मग
न्योदेषः पुनः पुनः रुद्रामरा
सुजटितविक्रमस्तिकया
वनोपलः गोष्टा इति लोके
निरुत्थं यत् पुनर्न जीवति
अथान्यप्रकारः कोचने गति
तेनागं घोटशोषेन विःलिये
त चूर्णाधित्वा तथास्तेन वृष्ट्वा
कुत्वातगोलकं गोलकेन स
मन्यं दत्वा चैवाधरोमं सदा
वसंपुटे धृत्वा पुटे त्रिंशदनो
पलेः एवमसंपुटे हेमनिरु
त्थं भस्म जायते अत्रापि ॥

पूर्ववद्गन्धः प्रदातव्यः पुनः पुनः
कोचनारिसेवृष्ट्वा समसूत
कगन्धयोः कजली हेमपत्रा
णि लेपयेत् समयातया को
चनारित्वचः कल्के मृषायुग्मं
प्रकल्पयेत् धृत्वातत संपुटे गो
ले मृत्तुद्यामपुटे चतत् निधा
यः सन्धिरोधं च कुत्वासे शोष्य
गोलकं वस्त्रित्वरं कर्मादे
वं दद्यात् पुटत्रयं निरुत्थं जा
यते भस्म सर्वकर्मसु योजयेत्
कोचनारिप्रकारेण लोगली
हेति कोचने लोगली करि
हारी ज्वालासावीतया दद्या
तथा हेति मनः शिला शिला
सिन्धुरयो मृषासमयो रकंड
गंधकैः समधाभावनां दद्या
ल्लोषयेत् पुनः पुनः ततस्त
गलिते हेमिकल्के यं दीयते
समः पुनर्हेमदतितरो यथा
कल्को विलीयते एवं वेलात्र
यं दद्यात् कल्के हेमसुतिर्भ
वेत् एवंमारितस्य सुखास्य
स्य गुणाः सुखास्योत्तमं वृष्ट्वा
वस्यं गुरुमायनं स्वादुतिक
चतवंपाके च स्वादुतिकिते
परित्रं वृष्ट्वा नेत्रं मेधा ॥

स्तिमतिप्रदं दद्यात्पुष्करं सः ततो वभूवः पुत्राश्च नवे
कांति वारिषुदि स्थितवृ तेषिल्यकारिणः मालाका
त विषदय तयोन्माद विदोषे रः कर्मकारः शोचकारः मति
ज्वरशोचजित वृष्ट्वा वृषाय त्रकः जंभकारः कंसकारः प
काशुकापदितं असम्पुष्टारितं उतेषिल्यिनां वराः सूत्रधार
सर्गा वले वीर्यं च नाशयेत् श्वित्रकः सर्गाकार स्तघेव
करोति रागात्सुच तद्व्या च पतिता से वल्लणापादया
यत्नतस्ततः इति भावप्रकाशः ज्वावांसंकराः सर्गाकारः स
अन्यतः सुखास्योदेषं वृष्ट्वा सर्गाकारः सर्गाकारः सर्गाकारः
र्गाकारः पुं कर्मागुगुलुः १ तमवभूवस्यः पतिता वल्लणा
तिराजनिचंदः सुखास्योदेषः पेन कर्मागुगुलुः इति वल्लवेवर्त
च सर्गाकर्णाका स्त्रीकनकका वल्लवेवर्त १० अध्यायः ॥
यथाज्वलताः सरसिस्थाने पावे तस्य कर्मविषाको यथा तैल
त्वास्त शरीरजाः निःसृताः स चोः सैलकोटो मृद्विकोट
र्गाकर्णाका स्ता वहेति जले स्त्रिजलके ततो भवेत् सर्गा
रिमाः इति कालिकापुराणे ७ कारो जन्मैकं दुष्टमानसः
८२ अध्यायः ॥ इति वल्लवेवर्त श्रीकृष्णजन्म
सर्गाकारः पुं गरुडः इति विडे प्य अध्यायः ॥
हेमचन्द्रः सुखास्योदेषः सर्गाकर्ण पुं सर्गाकारः इति
त्रिसर्गाकारः पुं जातिविशेषः शब्दमाला
सेकरा इति भाषा तत पर्यायः सर्गाकर्णकी स्त्री हरिद्रावर्ण
नाडीन्यमः २ कलादः ३ केतकी पुष्पं तत पर्यायः हे
रुक्मकारः ४ इत्यमरः कर्मा मकेतकी २ कनकप्रसवा ३
दः ५ इति तटीकासाधनसूरी हेमो ४ श्वित्रक ५ विष्टा
हेमलः ६ इति जटाधरः तस्यै रुद्रा ६ सर्गापुष्पी ७ काम
त पत्तिर्यथा विषकर्मोच तद्गुदला ६ अस्या गुणाः के
मृद्राया वीर्योधानं चकार तकीकसमं वार्यं केशरोमं च
नाशने

देमाभं मदनोत्तादवाक्यं
 साव्यकारिच तस्याः स्तनो
 ति शिखिः कटः पितृकपा
 पदः २ सायनकरो वीर्यदे
 ददाक्यकः २२ इति राजनिर्घ
 टः सर्गागविकं क्ली स्वर्णा
 गेरिकं वर्णाकमादी इति भा
 षा इति राजनिर्घटः अस्म विव
 राणे गेरिकभेदशब्देदृष्टं स
 र्गाजीवा स्त्री नाटकशैलपूर्वभा
 गान् निस्तता नदीविशेषः यथा
 यानिः स्तनापूर्वभागात्
 तस्माद्गिरिवरात् नदी सर्गा
 जीवेति विख्याता सागंगास
 टशीफले इति कालिकापुरा
 णे ६२ अध्यायः
 सर्गाचूडः पुं पतिविशेषः य
 था चाषः कीर्तीदिविः सर्गाचू
 षोऽध्यायितमुंडकः इति जटा
 धरः ॥
 सर्गाज्ज क्ली रंगं यथा वंगं
 त्रयः सर्गाज्जनागजीवनेस
 द्वंगः रंगेयुरुपपन्नपिचरे स्या
 च्चक्रमंजं तमरेव नागजं क
 स्तीरमालीनकसिंदले अणि
 इति देमचन्द्रः
 सर्गाजीवंती स्त्री वृत्तवि
 शेषः ॥

शेषः सोनाजीव इति इतीभा
 षातत्पर्यायः देमाक्षा २ देम
 जीवंती ३ तृणाग्रंभिः ४ दिमा
 अया ५ सर्गापणी ६ सजीवं
 ती ७ सर्गाजीवा ८ सर्पागिका
 ९ हेमपुष्पा १० सर्गलता ११
 देमवती १२ हेमलता १३ अस्मा
 गुणाः वृष्यत्वं मधुरत्वं चक्षुष्य
 त्वं शिखित्वं वातपित्तसुदाह
 नाशित्वं बलवर्द्धनत्वं च इति ॥
 राजनिर्घटः ॥
 सर्गादी स्त्री मन्दाकिनी इत्यु
 मरः वृष्टिकाली इति राजनिर्घ
 टः सितगंगा सातकामाव्या
 याः पूर्वभागे दिक्करवासिन्याः प्र
 नयसर्गाप्रियाः पूर्व नदीकामा
 क्रयातया कामाव्यायाः ए
 भागे नदी सोमासनाक्रया
 सोमासनायाः पूर्वस्यो नदी
 नाम्ना वृषोदका नतः पूर्व
 कामरूपपीठान्ने जगतां प्र
 सृः जगन्माया महामायादे
 वी दिक्करवासिनी एताया
 कथितानयः सकला दहि
 णस्ववाः तामस्तात्ता च स
 र्गलोकमवाप्नुयात् प्राज्ञे
 दिक्कर ॥

वासिन्याः सदा वहति सर्गा
 दी सितगंगाक्रया लोके साता
 त गंगाफलमदा साभुमिणी
 संस्थातदेवी दिक्करवासिनी
 अतर्जलेः स्नाययंती याति
 प्रत्यतनां सुरैः सितगंगाज
 ले स्नात्वा स्पृष्टाशुभं हरिविधि
 इष्टाललितकोताव्यापुन
 र्योनो न जायते इति कालि
 कापुराणे ६२
 अध्यायः ॥
 सर्गादीधितिः पुं अग्निः इति
 त्रिकांडशेषः सर्गाडुः पुत्रारव
 यः इति राजनिर्घटः सर्गापलः पुं गरुडः
 इति त्रिकांडशेषः
 सर्गापमा स्त्री सर्गंगा इति
 शब्द रत्नावली ॥
 सर्गापाठकः पुं टंकणः
 इति शब्दमाला ॥
 सर्गापायेवते क्ली महापाये
 वते क्ली महापायेवते इति
 राजनिर्घटः ॥
 सर्गापुष्पः पुं आश्रयथः च
 पकः इति राजनिर्घटः च
 पक पुष्पे विस्फुट्वा फले
 यथा माचे च पक पुष्पेण ।
 योऽर्च ॥

येत कमलापतिं सगच्छेत्तपर
 मंथाम विमुक्तः सर्वपातकैः
 यावेति सर्वपुष्पाणि दीयते च
 क्रपाण्ये तावद्युगमदस्ता ।
 निष्पीयते विस्मदिते
 मेरुतल्पसुवर्गाणि दत्ता भ
 वतियनफलं पकेन सर्गाप
 पुष्पा दत्ता भवतितत्फलं स
 र्गापुष्पे विप्रेन्द्रसर्वदा केशव
 प्रियं माचे मासि विशेषेण पवि
 त्रं केशवाज्ञेन सुवर्गाकसमे
 दिव्ये यै नाराधितो हरिः
 रत्नैः दीनः सुवर्गाद्यैः सभवे
 जन्मजन्मनि इति पात्रे क्रिया
 योगसारे ५ अध्यायः वावल
 वतः इति शब्दचन्द्रिका सर्गा
 पुष्पा स्त्री कलिकारिः स
 र्गापली सातला इति राजनिर्घटः
 सर्गापुष्पा स्त्री आश्रयथः
 इति शब्दचन्द्रिका
 सर्गाकेतकी ॥
 इति राजनिर्घटः ॥
 सर्गाफला स्त्री पीतरम्भा इ
 ति राजनिर्घटः ॥
 सर्गावणिक पुं वर्णमंकर
 जातिविशेषः सोनाश्चेवे इति
 भाषा तस्य कर्मविषाको
 यथा ॥

तेलचौर सेलतकीटो मृद्धि
कौट सिजन्तकं ततोभवेत्
सर्गकारो जन्मेकं दुष्टमान
सः तमः ऊडे वधशतं स्थिता
सर्गवर्णिक भवेत् जन्मेकं
व दुर्गचारो जन्मेकं करणो
भवेत् विस्मैकलिपिकर्ता च
भतदात इदं हरेत् काय
स्येनोदरस्येन मातृमासेन
व्यादितं तत्रनासिकुपातस्य
देताभावेन केवले सर्गका
रं सर्गवर्णिक कायस्थस्य
ब्रजेष्टर नरेषु मध्ये तेभ्यः
कृपाहीना मदीतले हृदयेत
रधारभं तेष्टोच नास्ति सारं
शभेषु मज्जनः कोपिका प्रस्था
नेतरोचतो इति ब्रजवेव
तैश्चैकसत्तन्मात्रे ५५
अध्यायः ॥
सर्गभृंगारः पुं सर्गभृंगारः
जः इति रात्रिनिर्घटः सर्वा
कलसस्य ॥
सर्गमहा स्त्री नदीविशेषः य
था तत्रोमायाः शरीरात्तसं
वेतिजलेः सुद ततः सर्गम
हानाम सर्गश्रीः सर्वतोऽधि
का पतासु चैत्रमासे तस्मात्

मर्त्यो नरषभ कलपतेव तदे
एषो त्रिकालेयस्य मानवः
विरे शिवगृहे स्थिता शेषे
ब्रजगृहे ब्रजेत श्रमावबभूतः
पश्चात् सार्वभौमो नृपो भवे
त् इति कालिकापुराणे ५२
अध्यायः ॥
सर्गमातिकं स्त्री सनामाया
तउपधातः तस्य नामानिगुणा
स्य सर्गमातिकं तीर्तमातिक
धातस्य मधुधातस्य सस्मृतः
किंचित् सर्वासादितात् सर्ग
मातिक मीरितं उपधातः सुव
र्णस्य किंचित् सर्गशृणावितं
तथाचकाचनाभावेदीयतेस
र्गमातिकं किंचित्स्मावकस्य
त्वात् किंचिद्दीनशृणास्तत्
न केवंच सर्गशृणा वर्ततेस
र्गमातिके द्रव्यात्तस्य संस
र्गात् सन्त्येपि शृणास्ततः
सर्वासादिकं सादुक्तं
वृष्णसंयने वल्लभं वलि
रुक् कंठपांडु मेद विघोद
रे अर्शः श्लेष्मं विषं कंडु
त्रिदोष मपि नाप्येते अशु
दसर्गमातिकस्य दोषकारः

मन्थनलते वल्लहानि मृगां
विष्टं तितं नेत्रगदान् सेगष्टा
न मालां तथैव ब्रह्मापूर्विकां
च ऊर्ध्वादस्य ह विलमाति
कंच तदोषशोत्थं शोथन
माद मातिकस्य त्रयोभा
गा भागेकं सैन्यवस्य च मा
तलंगद्वै वीथ जगत्तोरस्य
वैः पचेत् चालयेत्तदजे पा
त्रेयावत् पात्रं सुलोदितं
भवेत्तत्तत्संस्पृष्टं सर्गमा
तिकं मृच्छति तन्मात्रां
यथा कलसस्य कषायेण
दृष्टातेलेन वा पुटेत् तैलेनै
वा जमृत्रेण स्त्रियते सर्गमा
तिकं इति भावप्रकाशः स
र्गशृणी स्त्री पीतवर्णसूचि
का तत्पर्यायः हरिणी २
पीतिका ३ हेमपुष्पिका ४ इ
ति शहरत्नावली ॥
सर्गलता स्त्री ज्योतिष्मती
इति राजनिर्घटः ॥
सर्गवर्णा स्त्री हरिद्रा इति
राजनिर्घटः सर्वासादृशव
र्णयुक्तेवि ॥
सर्गवल्कलः पुं श्लोणाकृतः

इति शहरत्निका ॥
सर्गवल्ली स्त्री लताविशेषः
तत्पर्यायः रक्तफला २ का
कायः ३ काकवल्ली ४ अस्या
गुणाः शीतः पीडा त्रिदोषनाशि
ले डायदातृत्वे च इति राजनि
र्घटः सर्गविदुः पुं विस्र इति
त्रिकोडशेषः सर्वाकर्णिका
व सर्गसेफालिका स्त्री आश्व
थः इति शहरमाला पीतसेफा
लिका च ॥
सर्गलीरी स्त्री ओषधिविशेषः
तत्पर्यायः पटुपर्णी २ हेम
वती ३ हिमावती ४ इत्यमरः
चत्वारिसर्गलीर्या इयं पी
तलीरा नागजिह्विकाकारादे
मवर्णं पयस्तस्या हिमवद्भि
संभवा सानागजिह्विकाका
रा तन्मूले वाणिजौषध मिति
पटुनिष्ठिद्राणि पार्णानि अस्याः
पटुपर्णी जातेरत इति - प
हिमवति जाता हेमवती स
सर्गमिव पीतत्वात् तीक्ष्णस्याः
सर्गलीरी नदीदिः हिमपुक्तो
त् पत्तिस्थानयोगात् हिमा
वती मौञ्जकपादतृतिव
तः नाम्नस्मर्थे इति दीर्घः इति

भरतः अपिच सर्पादीनी स्व
र्णदुग्धा सर्पाका रुक्मिणी
तथा सुवर्णा देमदुग्धी च देम
लीरीचकाचनी सर्पादीनी
दिमातिता कुमि पित्त कफा
पदामूत्रकृच्छ्राक्षरी शोफद
हृत्तदरा परा इति राजनिर्घ
टः सर्पांगः पुं आरगवधः इ
ति राजनिर्घटः ॥
सर्पादिनी गन्धकं इतिके
चित् सर्पादीनी स्त्री तपविशेषः
तत् पर्यायः देमपुष्पी २ स्
र्पापुष्पा ३ अधुजा ४ अस्या
गुणाः कटुत्वं शीतत्वं कषाय
त्वं ब्राह्मणदत्तं च इति राजनि
र्घटः स्वर्त कगत्पातंके इतिक
विकल्पदुमः संतोडुः खेनजी
वनं कसुतेयति जनेगच्छति
डुः खेन जीवति वेत्यर्थः अ
सि सतेत इति दुर्गादासः स्व
र्देडः प्रीतिः स्निहोः इति कि
विकल्पादुमः प्रीतिः प्रीतिकर
णं निदृग्मोपादानं डः सर्देते
विविधास्वादं स्वादतेच ३ साय
नमिति दलायुधः इति दुर्गादा
सः सनेदी स्त्री सर्पागा इत्यमरः
सः सर्पागा नदी सर्पादीनुगी इति

योगविभागात् एतत् सर्वेषदे
संज्ञाया एतत् मिति परेषां
प्रकरणे गिरि नद्यादीनामुप
संख्यान मिति वागात् इति
मधुमाधरः सर्पादी दंभ्यनका
रवतीत्येके इति भरतः सर्भा
नवः पुं गोमेदकमणिः इति
राजनिर्घटः ॥

सर्भातुः पुं रातः इत्यमरः स
र्भाचसूदनः पुं सूर्यः इति
पुराणं ॥

सूर्यातः त्रि मृतः यथा यत्त
वल्क्यः पत्नी उदितरेष्टेवपि
तरो भ्रातर स्तथा तत्सतो गो
त्रजो वन्युः शिष्यः स ब्रह्मचा
रिणः पचामभावे सर्वस्य
सपुत्रस्य सर्ववर्तोषयं विधिः
इति दायभागः ॥

सर्लोकः पुं सर्गः इति प्राच
रत्नावली ॥

सर्वधूः स्त्री अप्फरसः इति हेम
चन्द्रः स्वर्गीयस्त्रीमात्रं च ॥

सर्वापी स्त्री गंगा इति हेम
चन्द्रः ॥

सर्वेषण स्त्री उर्वेषणायमरः
इत्यमरः ॥

सर्वेद्यो पुं अस्थिनीजमारे
तत् पर्यायः अस्थिनीसतो २
नासत्यो ३ अस्थिनो ४ दस्यो ५
आस्थिनेयो ६ इत्यमरः इति
विशिष्टत्वादेकवचनाभावः
इति सामी सर्वपतेनित्यदिव
चनोता अपि यथा नासत्य
श्रैव दस्यस्य सत्यो होनाम
तो अस्थिनो इति मार्कंडेयपु
राणे इति भरतः
सर्लोचः पुं दानवविशेषः य
थातामायोतोत्र रोधायसली
नोनामदानवः पार्वतेरूपमा
स्याय वर्षाणात्त एते हिजाः
ततो भगीरथो राजा राधयामा
सकौशिकं सत्तप्तः प्रददौ न
गं वा दने तं भगीरथः ॥
तमारुह्य गमत्त त्रयत्ररु
हा भगीरथी
तेन नागेन ते दैत्यं संविदा
य न संगते शतधा ताम
माधाय मूढेनोरावाणे गतः
मदी तलं समापदे सयाव
त्रागसाक्षयं ॥
तस्मादाचटनादिमा अशु
त्रागपुरं वरं इति वक्रिपुरा
णे गंगावतरणानामाध्या
यः ॥ सत्यः त्रि ॥ ॥

अतस्तः यथा नेहातिक्रम
नाशोः स्तिप्रत्यवायो न वि
द्यते सत्यमप्यस्य धर्मस्य
जायते महतो भयात् इति
भगवद्गीतायां २ आध्यायः
सत्यकेशी पुं कोविदारः
इति राजनिर्घटः ॥
सत्यकेशी पुं भूतकेशः य
था गोलोमी सत्यकेशी वभू
तकेशस्य केशधृक् इति प्रा
चवटिका अत्यत्यकेशवि
शिष्टे त्रि ॥
सत्यपञ्चकः पुं गौरपञ्चकः
सत्तमधुकभेदः यथा गौर
पञ्चको मधुलोः योतिरिजः
सत्यपञ्चकः इति रत्नमाता
सत्यफला स्त्री हृषेष्भेदः
तत् पर्यायकच्छुत्री २ धाजना
शिनी ३ श्रीहृषेष्नुः ४ विष
त्री ५ कफत्री ६ अपराजिता
७ अस्या गुणाः हृषुषा गुण
तस्याः इति राजनिर्घटः
सर्वाणि स्त्री ऊका अनू
कावापितृगृहस्थिता तत्
पर्यायः विरिटी २ इत्यमरः हे
ऊकाया मनूकायां वापितृ
दस्थितायां पितृकुलस्नेहात् विरि

मेदति गच्छति चिरिंटी इह
गतो अत्र मनीषादिः स्व
सिन्धो चिरिंटी स्यात् द्विती
यवयसि स्त्रिया मितिरुद्रः वि
रंटीयेके स्त्रेषु स्त्रातिषु वस
ति सवासिनी ग्रहादिनामि
न सवेनवसति सवासिनीति
द्राविजः इत्यमरटीकाया भर
तः स्ववोजः पुं आत्मा इति श
वृत्तावली विजकारणे स्त्री
यवीर्यं च स्त्री ॥
स्वसा स्त्री भगिनी इत्यमरः
स्वस्तु ३. गत्या इति कविक
ल्पदुमः ३. स्वस्तु इति ३
गीतासः ॥
सुक्ति य आशीः हेमं पु
ण्पादि इत्यमरः आशी
राशीर्वाटः हेमं निरुपद्र
वः पुण्यं पापप्रहातनं
पुण्यं आदिनामंगलादौ च
सुक्तिसुक्ति मंगलाशी
वाट पापनिर्णानादिषु
ति भागुरिः इति भरतः दा
नस्वीकारमत्रः यथा जेमि
त्युक्ता प्रतिगृह्यस्त्रीत्युक्ता
सावित्री पठिता कामस्तुतिप
ठेत् इति शुद्धितत्वे तद्योगे च
तथीत्यात् यथा साहाय्ये स
या पित्रे सुक्तिधात्रे नमः सते
इति मुग्धबोधव्याकरणं ॥
सुक्तिकः पुं स्त्री आत्मानं
गृहविशेषः इत्यमरः तस्य
लक्षणं यथा सुक्तिकं प्रादु
र्भावयत स्यादतिन्यायुगतं
भवेत् ततः प्रादुर्भावयतो वा
न्यो ततः पर्यंतगतोऽपरः
इति भरतधृतसंज्ञः अन्वदा
स्तुष्टवेदेषु मित्तावशकः
इति गुणनिर्देशः योगंगम
नविशेषः तस्य लक्षणं
आसनपदेष्टव्यं ॥
सुक्तिकः पुं मंगलद्रव्यं तत्त
नेतुलचूर्णानि मितत्रिकोणा
रायिवासद्रव्यं चतुष्पदः गृ
हभेदः इति मेदिनी पिएक
विकारः रत्नतालिकः इति
विष्णुः निनानां चतुर्विंशति
चिह्नानां गतचिह्नविशेषः
यथा दृष्टो गतोऽस्यः प्रवगः
क्रौंचोऽजं सुक्तिकः
शशी मकरः म्रौवत् सः
त्वङ्गीमहिषः सूकरस्तथा
प्रेषनो वज्रं मृगच्छा मोनं
यावती चटोपि च कृ।
स्त्री लोत य ॥

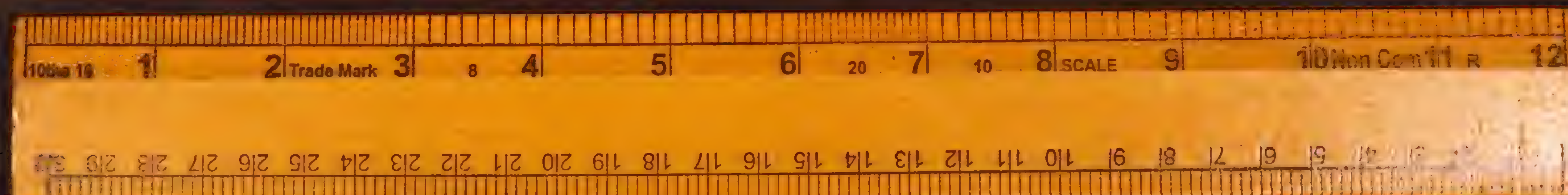
लंशोऽवः फाली सिंदोः ईतो
धृजाः इति हेमचन्द्रः रसो
नकः इति त्रिकोडशेषः
सुक्तिमुक्तः पुं लेधिः ब्रालाणः
वदिति वि इति मेदिनी ॥
सुक्तिवाचनं स्त्री मोगन्यकर्मा
रंभकालीनवत्समागमं प्रोच्य
णपूर्वकं तदुल्लिखितं तन्म
त्रोयथा असुककर्मणि पु
ण्पादं भवेत्तु ब्रुवन् इत्युक्ते पु
ण्पादमिति ब्रालाणो स्त्रिरुक्ते अ
सुककर्मणि अदिभवेत्तु ब्रुव
तु ततः अद्यातामिति ब्रालाण
स्त्रिक्रयः पदं सुक्तिभवेत्तु ब्रुव
त इत्युक्ते सुक्ति इति ब्रालाण
स्त्रिक्रयः ततः सुक्तिनश्चो
बुद्ध्यावाः सुक्तिनः पुषा विष्णु
वेदाः सुक्तिनस्तार्त्तपिष्टनेमिः
मिः सुक्तिनो वृद्धस्यतिर्दधात
इति पठित्वा तथालान् विकिरेत्
प्रमाणं यथा वासः संपुण्या
अपुण्याद्ये ब्रालाणान् सति
वाचयेत् यमं कर्मणि मांग
न्यं संग्रामाद्भुतदर्शने धर्मक
मणि इति मममीनिर्देशात्
असुककर्मणि सुक्तिभवेत्तु
ब्रुवन् इति क्रयात् यमः ॥॥
पुण्पादवाचनं देवे ब्रालाणस्य
विधीयते पतदेव निर्योकारं
कुर्यात् तत्रिय वैश्वयोः
संकारं ब्रालाणो क्रयात् निर्यो
कारं महोपतौ उपोष्युच त
या वैश्वस्युद्दे सुक्तिप्रयो
जयेत् इत्युद्दाहनत् ॥ अ
पिच नन्दउवाच अलक्षितोः
स्मिन्वदसि मामकं शपिगोत्र
जे कुरुदित्तातिसे स्कारं सु
स्तिवाचनपूर्वकं इति आभा
गवते १. स्कन्धे ६ अध्यायः
सम्पः त्रि सुम्पः यथा ३
गीतासता दसि भीतिमशेषज
नोः सम्पे सता मति मतीव
सुभोददामि इति देवीमाहा
त्म्ये सस्त्रीषः पुं भागितेषः
इत्यमरः ॥
सस्त्रीया स्त्री भातीनेयी सु
स्त्रीयणरात् आप्रमत्ययेन
निष्पन्नस्य गतं स्त्री ऊषात्
प्रमः इति दागवली सवे
नागतं सेनागतं च ॥
सांतिकः पुं मादृगिकः
इति शावृत्तावली
साङ्ख्यं स्त्री सङ्ख्यदसभा
वसङ्ख्यता सङ्ख्यदशतस्य

प्रत्ययेन निष्पन्नं
स्वातेनं स्त्री सतत्प्रभावः
यथा पिता रतति कोमारे
भर्ता रतति यौवने पुत्रश्च
स्थविरश्चेत न स्त्री स्वातेनं
मर्दति इत्युद्वादनं मोदा
धिकं सदा स्त्रीणां स्वातत्वं
स्वातिः स्त्री सूर्यपत्नी विशेषः
यः यथा संज्ञा तयमकालि
न्दी रेवतेमनुदस्यः त्रसरे
ण मर्दावीर्ष्या स्वातिः सूर्य
सुववञ्चला मर्गाद्यु मयी
त्वाष्टी प्रिये चैतेविवस्वतः इ
ति त्रिकोणशेषः खड्गः इतिथ
रणिः स्वातिः पुं स्त्री अग्नि
न्यादिसप्तस्वाती विंशतिनक्ष
त्रोत्तरीतपंच दशानक्षत्रेभ्यः
मरः हस्तास्वाती अवगात्रा
स्त्रीवे इति तिथ्यादितत्वं स
च कुंकुमस दृष्टाकृष्णतरेक
तारकः अस्याधिदेवता पवनः
यथा कुंकुमारुणतवेकता
रके वायुभेदमदति मोलि
मागते शायकोवश्चराच
लाः कला मृचलातिजग
उर्मृगोदयात् दे ३ १५
इति कालिदासकृतशशि

लग्ननिष्पन्नकथयः तस्यभूषं
विदुमप्रवालसदृशं इतिमु
हूर्त्तविन्नामणिः तत्रज्ञानफ
ले कल्पेष्टप्रभया समेतः
कोताजनप्रोतिरतिप्रसन्नः
स्वातिः प्रसूतो यदि नित्यं
स्वातमदाभतिः प्राप्तविभूति
योगः इति कोष्ठी प्रदीपः ॥
स्वाद उः प्रीति लिङोः इति
कविकल्पद्रुमः देव्यादिः प्री
तिः प्रीतिकराणां लिङरसो
पादाने उः अपां हित्वाय
नवारिधारा स्वाडः सुगंधिः सु
देतेविविधास्वादस्वादनेच
रसायने इति हलायुधः
इति दुर्गादासः ॥
स्वादः पुं रसग्रहाण प्रीति
कराणं इति स्वादधातो रत्न
प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
स्वाद नं स्त्री प्रीतिकराणां र
सग्रहाण स्वादधातो रत्नद्वय
प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
स्वादितः वि प्रीतः आ
स्वादितः इति स्वादधातोः
कप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
स्वादः पुं
मधुररसः यथा ॥ ॥ ॥

मधुरस्तरसमष्टौ गत्यः स्वाड
मधुलकः इति देमवन्तः
गुडः यथा गुडोले स्वात
गुडः स्वाडः इति त्रिकोणशेषः
यः जीवकोषधिः यथा द्रव्यं
गोमधुरः स्वाडः प्राणकश्चि
रजीवकः इति जराधरः स
गन्धिद्रव्यभेदः तत्पर्यायः
अगुरुसारः २ सुधुसः ३ गं
धधुमनः ४ अस्य गुणाः क
इत्ते कषायत्वे उष्णत्वे सधुमा
मोदत्वे वातनाशित्वे च इति रा
जनिर्घंटः ॥
स्वादः स्त्री द्राक्षा इति स्वाही
शहरीकायोभरतः
स्वादः त्रि इष्टः मनोज्ञः ॥
मधुरः मिष्टः इत्यमर मे
दित्यो ॥
स्वादकंदकः पुं विकंकतवृत्तः
गोत्तरकः इत्यमरः विकं
टकवृत्तः इति राजनिर्घंटः
स्वादकन्या स्त्री विदारी इति रा
जनिर्घंटः ॥
स्वादका स्त्री नागदंती इति
राजनिर्घंटः ॥
स्वादवेडः पुं गुडः इति रा
जनिर्घंटः ॥
मधुरभागाश्च ॥ ॥ ॥

स्वादगंधा स्त्री भूमिकृष्णाः
इति जराधरः रक्तशोभोज
नः इति रत्नमाता ॥
स्वादयत्वा पुं कामदेवः इति
केचित् ॥
स्वादुपर्णी स्त्री दुग्धिका इति
राजनिर्घंटः ॥
स्वादपाका स्त्री काकमाची इ
ति राजनिर्घंटः स्वादुपिंडास्त्री
स्वादपुष्पः पुं कटभी इति
राजनिर्घंटः ॥
स्वादफलं स्त्री वदरीफलं
इति शहुरत्नावली ॥
स्वादफला स्त्री कोलिः इति
शहुरत्नावली ॥
स्वादमज्जा पुं पर्वतजपीलः
इति जराधरः ॥
स्वादमंसी स्त्री काकाली इ
ति राजनिर्घंटः ॥
स्वडमूलं स्त्री राज्ञे इति
राजनिर्घंटः
स्वादरसा स्त्री काकोली इत्य
मरः ग्राम्यातकफले
इति शहुरत्नावली
मदिरा इति
देमचंद्रः ॥
पातावेरी इति ॥ ॥

राजनिर्घटः द्रा वा इति
केचित् ॥
साधुलता स्त्री विदारी इति
राजनिर्घटः ॥
साधुलता स्त्री सौम्यवलव
ता साधुलता वा इति के
चित् साधुलताः पुं दाडिमवृ
तः इति त्रिकोणशेषः
साधुलता स्त्री द्राता इत्यमरः
साधिका स्त्री षट्चक्रांत
गत द्वितीयाचक्रं तत्तल्लिङ्ग
मुलस्यवादितातवापुक्त
द्वीरकसमप्रभषडदलपत्र
अत्र शिवाग्रवर्तते यथा
षडदले वैद्युतनिभे साधि
कानेः नलतिष्ठि वभमेधर
ले पुंकेवर्गः षडिष्टसुव्रत
अपि च साधिका नाव्य चक्रे
तस्मिन् विदुः किंती तद्यावा
दिताने प्रविश्यनाभौ त
मणिपूरके इति तत्रमारः
अथ च सिद्धरुद्रविहार
तापम मयत सौम्यमभ्युच
रिते धुनमूलदेशे अंगच्छदैः
परिवृततडिताभवर्गो वीर्यैः स
विंडलसितेष्टु पुरंदराणैः तस्या
तरेप्रविलसद्विषदप्रकाशमंतौ

ज संडल मयो वरुणस्तस
अर्धेनु वृषलसिते शरदिनुष
भे वंकारवीज समलं मकरा
धिदृढ तस्याकदेशलसितो
हरिरेव पायाजीलप्रकाशरुचि
रश्रियमादधानः पीतांबरः
प्रथमवोवनगर्वधारी श्रीव
तसकौस्तुभधरो धृतवेदेवा
ऊः तत्रैवभातिसततल्लवरा
किंतीना नीलांबुजा रुचिसहे
दरकांतिशोभा नानायुथाय
तकौ लेलितोगलती दिव्याव
राभरागभूषितमत्तचित्तासा
धिका नाव्य मेतत सरसिजम
मलं चितयेव्यो मुनीन्द्रस्तस्या
हंकारदोषादिकसकलरिपुः
ती यतेततल्लोचन योगीशः
सोपिमोहादुततिमिरचयेभा
वृत्तस्यप्रकाशो गयेः पथेः
प्रवर्त्य विरचयति सुधाकाय
संदोहलत्ती इति पूर्णानंदवि
रिक्तषट्चक्रक्रमः ॥
साधीनः त्रिस्तंत्रः अपाधी
नः यथा साधीनवृत्तेः साफ
त्यंनपराधीनवृत्तिता सेपरा
धीनकर्माणो जीवतोपि च
तेमृताः इति पारुडे ॥५

अथायः ॥
साधीनपतिका स्त्री नायिकावि
शेषः तस्या लतां यथा सा
धीनः पति र्यस्याः सासाधीन
पतिका सदाज्ञाकरप्रियतमा
अस्या श्रेष्ठा वनविहारदिम
दनोत्त सवदर्शने मदाहंकार
मनोरथावाप्तिप्रभृतयः सा
पंचविधा सुधामध्याप्रौढा
परकीया सामान्या चेति स
यथा साधीनपतिका यथा म
थो नो कृशिमाम्नेनगरमिमा
देदेनवाकांतिमा ओणोनप्र
थिमागतो न जडिमा नेत्रेनवा
वर्कमा लालयेनद्रादिमान
वाचि पादिमा दास्येनवास्यी
तिमा प्राणेषास्य तथापि न
जति मनो मयेव किं कार
णं १ मध्या साधीनपतिका
यथा यदपि श्रितिमदोत्तमवे
नकारो यदपि करेणचनीवि
धारणानि प्रियसधि पति
रेषपाशेदेशं तदपि नमुचति
चेत किमावगमि २ प्रौढा
साधीनपतिका यथा वक्त्रसा
धरपलवस्यवचसो दास्यस्यला
स्य वायव्याना मरविन्दस

रदृशं कांत स्तनोति स्तुतिं स
मेनापि न गच्छति श्रुतिपथं
चेतः पथं इकपथं कायपथं
दक्षितस्य मेसधि कथं तस्यास्त
भेदग्रहः ७ परकीया साधीन
पतिका यथा स्त्रीयाः सन्निगदे
सरोरुदृशो यामां विलासत
णं कांची कुंडलहेमकंकणाक
णत कायेनविश्राम्यति को दे
तः सविकानने पुरपथे मोधे
सावीसन्निधौ भ्रास्यंती मपि प
लवस्य परितो दृष्टिनेमां मु
चति ४ सामान्या साधीनप
ति का यथा संत्येव प्रतिम
द्विरंमृगदृशो यामां सुधा
सागर ओतः स्तुतसरोज
सुदरचमत कारा दृशो वि
भ्रमाः चित्रं किंत विवित्र
मंमथकलावेदग्रहदेतोः पु
न विंते वितदं प्रयच्छति
युवा मयेव किं कारणं ५
इतिरसमंजरी ॥
साधीनभर्तृका स्त्री साधी
नपतिका साधनायिकाभेदः
यथा विंडितोत्त कासता लडा
तथा प्रोषितभर्तृका कलहोत
रिता वाससजा साधीनभर्तृका

इति जटाधरः ॥
 स्थापयः पुं आद्यवेदाध्य
 ने तत्पर्यायः जयः २ इत्यम
 रः जायः ३ इति जटाधरः स्था
 धायो जय इत्युक्तो वेदाध्ययन
 कर्मणि इति शहरत्नावली
 देवाद्यवेदाध्ययने ससकृताय
 अध्यायोः धीतिः स्थापयः
 इत्येव जयने जयः अल्
 वजिजायस्य इति भरतः ॥
 स्थापयवान् पुं स्थापयश
 हात चतस्रस्येन निष्पन्नः ॥
 स्थापय्यो पुं पतेन वणिक्
 इति त्रिकोणशेषः वेदपाठक
 स्थापनः पुं शत्रुः इत्यमरः
 स्थापे ज्ञी मनः इत्यमरः
 गक्रि इति मेदिनी शहि
 ते त्रि
 स्थापः पुं निद्रा इत्यमरः
 शपते ॥
 स्थापानता अज्ञानं इति
 विष्णुमेदिनी ॥
 स्थापतेषु ज्ञी धनं इत्य
 मरः
 स्थापदः पुं स्थापदः इति हला
 पुथः ॥
 सामाविकः त्रि सामाविकः

सामावत ३० पत्रः यथा शेषं
 नाम गुण सवैव सदजः
 सामाविको सल्लता किं क्रमः
 सुविता भवति मुचयः स्थाने
 यस्यापि किंवात्या कथया
 मि ते सतिपदे तं जीविनां जी
 वने त्वेवैवैवपथेन गच्छ
 सिपयः कस्तो निषेदुतमः इ
 ति वल्लभमेनं प्रति लत्ताण
 सितप्रितप्रकः ॥
 सामिजची पुं परमुरामः इति
 शहरत्नावली ॥
 सामी त्रि अधिपतिः तत्प
 र्यायः ईश्वरः २ पतिः ३
 ईशिता ४ अधिभूः ५ नायकः
 ६ नेता ७ प्रभुः ८ परिवृष्टः ९
 अधिपः १० इत्यमरः अवम
 तिः ११ इष्टः १२ आर्यः १३
 इति जटाधरः पालकः १४
 इति शहरत्नावली ॥
 सामी पुं कार्तिकेयः इति
 मेदिनी राजा यथा साम्य
 नात्यः सल्लत कोषो राष्ट्र
 गवतानि च राज्यागानि प्रकृ
 तयः पौराणो श्रेणयोपि च
 इत्यमरः विशुः हरः
 हरिः इति शहरत्नावली ॥

गुरुः भर्ता इति धरणिः
 वात स्यायनसविः इति त्रिका
 गुशेषः गरुडः इति केचित्
 अतीतकन्यायाईदेदः इति
 देमचन्द्रः परमहंसः यथा
 श्रीधरस्वामिप्रभृतयः स्वा
 स्मर्थमरणो फले यथा मृमि
 मि ईष्टिभि र्वापितथा स्वेच्छे
 मुतस्त्वेः सामर्थ्ये येदता रा
 जन् तेषां समो न संशयः
 दत्ते गोस्वामिविप्राद्य नरमे
 थफलं दि तत् इति वद्विपरा
 गो संग्रामप्रमणानामाध्यायः
 स्वामिप्रशमा यथा स्त्रीपर्वः
 पतिस्तोभागादृद्धेते चदिने
 दिने सूस्त्री चेदिभवो यस्या
 ते भजेद्वर्ततः सदापतिः प
 रं संपत् सवृषस्य सारवृष
 मुमृत्तिमान् धर्मदः ॥
 सारवदः शश्वत श्रीतिदः शां
 तिदः सदा संमानदो मानद
 मुमान्यस्य मानविडनः सारा
 त सारतमः सामी वन्धुनां व
 न्युदधीनः नच भर्ताः समो व
 न्युर्वन्धोर्वन्धुपुटपणते भराण
 देव भर्तायं पालनात् पति ॥

रुच्यते शरीरेणाद्यसस्वामी
 कामदात् कोत उच्यते व
 न्युश्च सारवन्धाच्च प्रीतिरा
 नात् प्रियः परः येस्म्यदाता
 दीशस्य प्राणेशात् प्राणना
 थकः इति दानाच्च रमणः प्रियो
 नास्ति प्रियात् परः पुत्रस्तस्मा
 मिनः मुक्तात् जायते तेन स
 प्रियः शतपुत्रात् परः सामी
 कुलजानां प्रियः सदा अम
 तकुलप्रसूता या कोतं विज्ञा
 तमतमा स्नाने च सर्वतीर्थेषु
 सर्वयज्ञेषु दीतां प्रादतिाप
 पृथिव्यास्य सर्वाणि च तपोहि
 च सर्वाण्येव व्रतानीति महा
 दानानि यानि च उपोषणानि
 पुण्यानि पान्यन्यानि च विष्णु
 तः गुरुमेवा विप्रमेवा देवमे
 वादिकं च यत् सामिनः
 पादमेवायाः कलौ नार्द
 त्रिषोडशीं गुरु विप्रेषु देवे
 यु सर्वेभ्यश्च पति गुरुः इ
 ति ब्रह्मवेवेते प्रकृतिवैदे
 ३५ अध्यायः
 स्वाम्यपकारकः पुं अम्यः इति
 केचित् प्रभूदितकारकेति
 स्वार्थभुवः पुं प्रथमचः सर्व

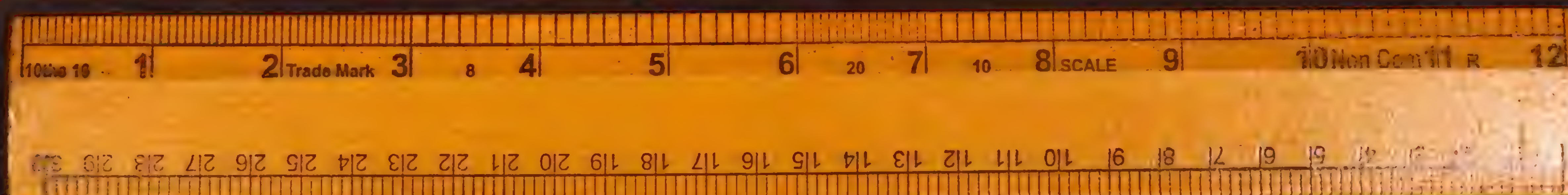

सृष्टिद्वये ब्रह्मणो दत्तितां
गोत्रातः वासो गान् पातवृषा
स्त्री तस्य महिषी आसीत् अ
स्मिन्मन्त्रे यज्ञो वतारः स
एव इन्द्रः यमादयो देवाः मरी
च्यादि समर्षयः सायंभुवो मनुः
मियव्रतोत्तानपादो मनुष्ये
आकृतिः देवहूतिः प्रसूतिः
कन्याः इति श्रीभागवतमते
अपि च यामनाम पुरा देवाः
आसन् सायन्मुवेक्षरे समेव
ऋषयः पूर्वये मरीच्यादयः
सूताः अभिधृष्टानिवाह
श्रु रिफः सवन एव च
ज्योतीष्मान् द्युतिमान् हव्यो
मेधा मेधातिथिर्वसुः सायं
भुवस्यास्यमनो देवो ते वैशव
देवाः प्रतिस्वर्गममौकृताज
गुप्ते यमं पदं पतन् सायं
भुवं प्रोक्ते सारोविष मतः
परं इति मातृस्य ५ अध्यायः
अपरे च ततो ब्रह्मात्मसेभु
ते पूर्व सायंभुवं प्रभुः आ
त्मनः सदृशं चक्रे मन्त्राण्ये
मनुं तदा शतवृणं चतानां
तपोनिधितकल्पां सायं
भुवो मनुदेवः पत्नी तैजः ॥

गदे प्रभुः तस्माच्च पुरुषात्
पुत्रो एतद्रूपव्याजयत मि
यव्रतोत्तानपादो प्रख्यातावा
तकर्मभिः कन्ये देवतया कृ
तिः प्रसूतिश्च ततः पिता द
दौ प्रसूतिं दत्तायतया कृतिं
रुचेः पुरा प्रजापतिः सजग
दे तयो घन्तः सदृतिताः
पुत्रो यज्ञे महाभागदेपत्योर्भि
शुने ततः यज्ञस्य दत्तिता
यास्त पुत्रा द्वादश यज्ञिरे
यामा इति समाख्याता देवाः
सायंभुवोऽन्तरे तस्य पुत्रास्त
यज्ञस्य दत्तितायां सुभास्त
राः प्रसूत्यां च तथा दत्तश्रु
तस्यो विंशति स्तथा ससृजे
कन्या स्तामोत सम्यक् नामा
निमेष्यात् इति मार्कंडेयपु
राणो ३ः सदृशसन्नामाध्या
यः सायंभुवमनुपिता पुं ब्र
ह्मा इति पुराणं ॥
सायंभुवी स्त्री ब्राह्मी इति रा
जनिर्घटः ॥ साराद पुं इन्द्रः
त्यमरः सारोविषः पुं द्वितीयो
मनुः अस्मिन्संवतरे विभूतव
तारोचन इन्द्रः तपितादयो ॥

देवाः उज्जलेभादयः समर्षयः
अभिसृतः सारोविषो मनुः
युमत सृष्टेन रोविष्मत् प्र
भुत्वामनुपुत्राः इति श्रीभाग
वतमते अपि च सारोचियस्य
तनया श्रुतारो देववर्चसः न
भो नमस्य प्रसूति मानवः को
निर्वदेना दत्तोति श्रुवन स्त
वः प्रालः कश्यप एव च जैवो
वृहस्पतिश्चैव सम समर्षयः
सूताः सारोचिये तरे हस्तीन्
सुकृतो मूर्ति रापज्याति रयं
स्तयः वशिष्ठस्य सूताः सम
ये मन्त्रापतय सारादितोय
मेतत् कथितं संवत्सरमतः प
रे इति मातृस्य ५
अध्यायः ॥
सायं पुं स्त्रीयामिधेयः स्व
कीययनं स्त्रीयवस्तु आत्मप्र
योजनं स्वनिवृत्तिः इति अर्थ
शब्दाद्यदर्शनात् लिङ्गाद्यवि
शेषः यथा सायं इव चलि
गां च सांख्या कर्मादि रेव च
अमीपेवैवलिङ्गायां स्वयः के
चादिदयिमाः सायंविशेष
गां द्वयं विशेष्यं लिङ्ग ॥

पुंस्त्वादि संख्या एकत्वादिति
कर्मादिर्द्विः इति युग्यवो
यतीकायां दुर्गादासः
सायं स्त्री आरोप्यं इति श
वृत्तावली संतोषः इति हेम
चन्द्रः
साहा य देवदविहीनमंत्रः त
त् पद्यायः ओषट् २ वौषट् ३
वषट् ४ स्वधा ५ इत्यमरः अ
सदीका स्वधाशब्दे इष्टव्या ॥
साहा स्त्री अभिभाष्या साद
तकन्या इति श्रीभागवतं तत्
पद्यायः अग्रायी २ ऊतभुक
मिया ३ इत्यमरः द्वितः ४
अनलमिया ५ इति वीजवर्णा
भिधाने वृद्धिवर्धः ६ इति श
वृत्तावली संतोषः
तस्या उत्पत्तिं यथा नारद
उवाच साहा देवदविहीने
प्रशस्ता सर्वकर्मसु पिंडदा
ने स्वधाशब्दादतिता सर्वतो
वृत्त पतामो चरितं जल फ
ले प्राधान्यमेव च श्रोतमिच्छा
मितदक्ता इदं वेदविदां वर
सौतिरुवाच नारदसवचः अ
त्ता मदस्य मुनिपुंगवः कथोक
थितं मारेते युगाणोक्तो ॥ ॥ ॥

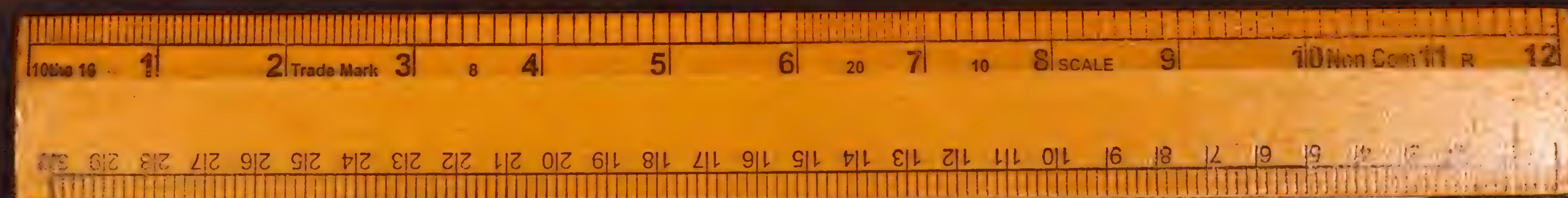

पुरातनी श्रीनारायण उवाच
 सृष्टेः प्रथमते देवाद्यादाराधं
 ययुः पुरा ब्रह्मलोके ब्रह्मस
 भा मगम्यो सुमनोहरा गता
 निवेदनं चक्र राक्षसदेतकं
 ने ब्रह्मा श्रुत्वा प्रतिज्ञायसि
 वेष्मिदति परं यज्ञतूषोदिभग
 वान् कलयावधुवसः
 यज्ञे ययद्विहीव दत्तं तेभ्य
 श्रुत्वा कर्मणा ददितुं दति विमा
 श्रुत्वा भक्त्या च ददियादयः सग
 नेव प्राप्नुवन्ति तद्वानं मुनिपुं
 गव देवाविषत्रास्ते सर्वतत्स
 भांच ययुः पुनः गता निवे
 दनं चक्र राक्षसभावेतकं ॥
 ब्रह्मा श्रुत्वा तथामेव श्रीकृ
 ल्पशां ययो पूजाचकार
 प्रकृते र्था नेनेव तदाज्ञाया
 प्रकृतेः कलया चैव सर्वश
 क्रिसुपिणी वभूवदादि
 का शक्तिरग्रेः सादा सकामि
 नी श्रीकमध्याक्रमाते उपभाह्ना
 दनकारिणी अतीव सुन्दरीभा
 रमाणीयामनोहरा यद्वामप्रस
 त्रास्याभक्तानुग्रहकातरा उवाच
 तिविधेयप्रमयानेवरे वृत्त वि
 धिसुदृचने श्रुत्वा संभ्रमात् सग

वाचतो ब्रह्मोवाच त्वमग्रेदा
 दिकाशक्तिर्भव पत्नी च सन
 रीदधुन शक्तस्तु कृती जताश
 श्रुत्वा विना तत्रा मोक्षार्थमे
 ज्ञाते योदास्यति दवि नवः स
 रेभ्य स्तान् प्राप्नुवन्ति स्वराः सा
 नन्दपूर्वकं अग्रेः संपत्त स्वतृ
 पाच श्रीतूपा सा गृहेस्वरी
 देवानां पूजिता शस्यत नरादी
 ना भवोविके ब्रह्मणाश्च वचः
 श्रुत्वा सा विषत्रा वभूवद तस्य
 वाच ततो देवी साभिप्रायं स
 यंभवं साहोवाच अदं कृमं
 भजिष्यामि तपसा सुविशेषाच
 ब्रह्मस्तदन्वत यत् किंचित्स
 प्रवदध्वम मेवच विधाता जग
 तो त्वं च शंभुं सृज्यः प्रभो वि
 भर्तिषोषो विष्टव धर्मः साक्षी
 च धर्माणां सवीर्यस्यो देवा
 नां गतोषु च गतोऽस्यः प्रकृतिः
 सर्वसूः सर्वपूजिता यत् प्रसा
 दतः ऋषया मुनयश्चैव पूजि
 ता ये नियेया च तत्पादपमः
 पात्रास्या पात्रमिमुक्ता पमना
 भावसारतः जगाम तपसेषा
 मपमारीशस्य पमजा तप ॥
 पादौकभावेन वित्तयामहे

अज्ञातयोवना यथा नीरात्रीर
 मुपागता श्रवणयोः सीमिस्तु
 रत्रिजयोः श्रोत्रे लघु मिदं कि
 मुत् पलमिति ज्ञातं करं नस्य
 ति मेवालोकरां कया शक्ति
 ली रोमावली प्रोदति प्रांताली
 ति मुक्तः सातो मविदितश्रोणा
 भग पृच्छति ज्ञातयो वनाय
 या स्वयंभुः शंभुं भोजलोच
 नेतत् पयोधरः नावनकस्य
 धन्यस्य चन्द्रचूडो भविष्यति न
 नरो जायया दस्तेभ्यतापि श
 घवे विनिवेष्टितापि क्रोडेक
 तापि यततेवदि रेवगते ॥
 जानीमहे नववधू रच्यतस्य त
 स्य वश्यायः पारद स्थिरयिते
 तमते कोरेण द्वितीयं यथा व
 लात्रीता पार्थं सुखम उ
 मुत् नैव कुरुते धूनाना मू
 हानं तिपति वदने चंवनति
 धो हृदि न्यस्तं दस्तं तिपति
 गमनारोपितमना नरो जावे
 ळारं रमयति च संतापयति
 च विप्रद्वनवो जा यथा द
 मुकलितनेत्रपाणि नीवीति
 यमितवाक कृतोरुषुमरन्ध
 करकलितकचस्यलं नवो जा स

समीपमुपेत्य कस्य हनः
 समानजामदना मध्या पये
 व चातिप्रशयावतिविप्रद्वनवो
 जा अस्या श्रेष्ठा सागमि प्रयमि
 धैर्यं वक्रोक्ति रथैर्यैरुषवा
 क यथा सापे प्रियाननविलो
 कनदानि रेव सापद्युतो प्रिय
 करप्रदाणप्रसंगः इत्यंशोरु
 हसूली परिवर्तयेती सापं वि
 धातु मपि दातमपि प्रपेदे
 पतिमात्रविषयकेलिकलाप
 कोविदा प्रगल्भा वेषणायां
 कुलरायां च पतिमात्रविषय
 ताभावात् नतजातिव्याप्तिः
 अस्या श्रेष्ठा रतिप्रीति गान
 न्दादात्मसमोदः प्रथमं यथा
 संस्पृश्य स्तनमाकलय्य वद
 नेमं शिष्यकं ठस्यले निष्पीया
 यरविसम-२ मपाकृष्य व्यद
 स्थलकोदेवसां वृजेनीयतेः स
 मुदये जिज्ञासमाने प्रिये वामा
 तीवसनोचलैः श्रवणयो नी
 लोत् पले तिफुले द्वितीयं
 यथा नालंकितमुरः स्थले
 धरत्ते रदस्य दतच्युता वक्र
 ललमालिका विगलिता च मु
 क्तावलीरतातममये मया सकल

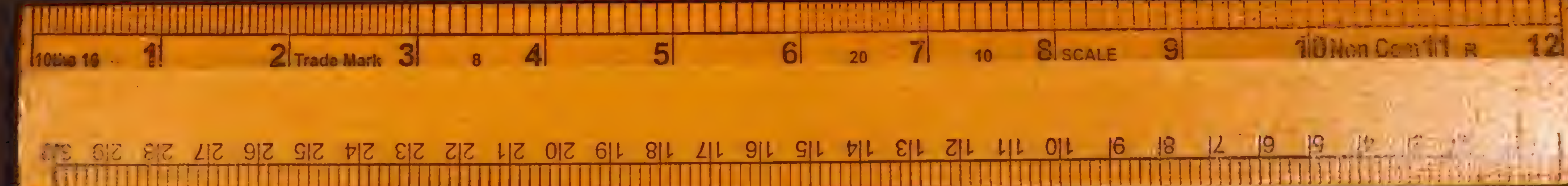
मेतदालोकिते स्मृतिः कचप
तिः कचकच तवातिशिताविधिः
अपिच कोनेतस्सुपागते विग
तिता नीवीस्यं वन्यनातवास
शु श्रुयमेवलागुणधृते किंवि
त नितेवेस्थिते पतावत सति
वेमि केवलमदो तस्या कुसंगे
पुनः कोसोकास्मिरेतचकीदृश
ति स्मृतिः मेनस्मृतिः मथा
प्रगल्भे मानवस्यायं प्रत्येकं
त्रिविधे धीरा अधीरा धीरा धीरा
चेति व्यग्रा कोपप्रकाशा
धीरा अव्यग्रा कोपप्रकाशा
अधीरा व्यग्रा व्यग्रा कोप
प्रकाशा धीरा धीरा श्योस्त
विशेषः मध्यमायाः धीरायाः
कोपप्रकाशा कागीः अधीरा
याः परषदाक धीरा धीरायाव
वनरुदिते प्रकाशिके प्रोक्ता
धीरायास्तु रतावोदासं अधी
रायास्तु जनताउनादिः धीरा
धीराया रतावोदासं तर्जनादि
च कोपप्रकाशकं यन्त्रधीरादि
भेदः सीयाया एव न परकीया
या इति प्राचीनलिखितेन राजा
मात्रधीरात् मधीरात् तडभयेव
माननिष्ठमेव परकीयाया मानस्य

नेतिवक्तमणकत्वात् परकीया
या मानस्येतेया मप्यावशक
त्वादितिभावः मथाधीरा यथा
लोलातिपुंजे व्रजतो निजंजे
स्फारा वधूवः श्रमवारिधाराः
देहेसमीहे भवतो विधातंधी
रे समीरे नलिनीदलेन मथा
अधीरा यथा ज्ञातस्तिनिशि
जागरो मम पुन नैत्रां बुजे
शोणिसा निष्पीतं भवता मधु
प्रविततं व्याचूर्णितं मे
मनः श्रमप्रेगचने निजुजभ
वने नलकुं तया श्रीफले पंचे
पुः पुनरेषमा वक्रतरेः क्रूरेः
पारेः कुंतति मथाधीरासि
मनोदोसि नायोसि किंचन
ययोवनभूषितोसि श्यं नि
गद्य सदृशा वदने प्रियस्यति
स्यस्य वांमललितानिदिता गुं
ताः प्रोक्ताधीरायथा नोतस्य
भजमे न जत्यसि
सुधाधारानुकारा गिरो ह
कृपाते कुरुयेनवा परिज
ने कोपप्रकाशच्छलात्
श्यं केतकगर्भगौरि
दक्षिते कोपस्य संशोषनं
किं स्यादेव नचेत् पुनः सद्वरी

ऊर्ध्वीत साविस्मितं ॥
गल्भा अधीरा यथा प्रितिक
लमवलोका सौयमिन्दोः कला
या दशशिरसिपरस्पावास माश
कुमाना गिरिशा मवलकन्यात
ज्ञयामास कं पप्रवलवलयेत
त कांतिभाजा कोणा प्रग
ल्भधीराधीरा यथा तलोपा
त सुपेयुषि प्रियतमे साचीकु
त ग्रीवयाकाज्याकुलवति
सा विदसित स्फूर्जित कोणत
श्रियादस्तस्यस्तकोरे पुनस्म
गदृशा लातारसालितप्रोक्षीष्ट
सममूलमामुलरुचो विस्फासि
ता दृष्टयः एते धीरादिषुभे
दादिविधा धीरा ज्येष्ठा कनिष्ठा
एव अधीरा ज्येष्ठा कनिष्ठा
च धीराधीरा ज्येष्ठा कनिष्ठा
इत्यपि कवित् पाठः एतधीरा
दित्रयो भेदात् द्विविधा भवेति
ज्येष्ठा कनिष्ठा च परिणीतते
मति भर्तु श्रिकस्त्रेदा ज्येष्ठा
परिणीतते मति भर्तु स्तून
श्रेदा कनिष्ठा अधिकस्त्रेदा
सुनूनस्त्रेदास सामान्यवनिता
दिपुनानिवाप्तिः परिणीतत
पदेनवावर्त्तनात् नापिपरकीया

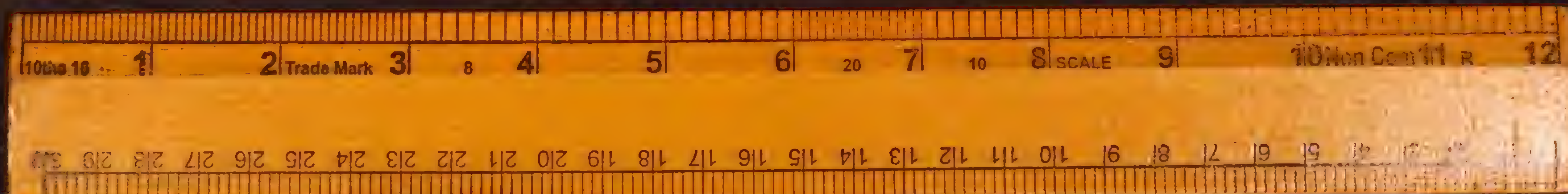
यमतिव्याप्तिः भर्तुपदेन तद्वा
वृत्तेः धीरा ज्येष्ठा कनिष्ठा च
यथा एकस्मिन् पायने मरेरु
दृष्टो विज्ञाय विज्ञो तयोरे
को एतवितावगुं ठनपटा मुत
कन्यरो दृष्टवान् अन्यस्याः स
विधे सनेमनिभुते व्यालोत्तद
स्तो गलिवापारे वंसनांचले
चपलयन् सापयति कुमवा
नः अंतः कोपकयापिते प्रिय
तमे पश्यन् वने कानते पुष्प
स्यावचयाय नम्रवदना मेकां
समायोजयन् अहोनीलित
लोचनोचमन काराभिरामान
नो मोरग्राधरपलकां नववधू
मयां समालिंगति ॥
धीराधीरा ज्येष्ठा कनिष्ठा च
याथेर्थाथेर्था परिग्रहयदितयो
रिणीदृष्टोः प्रीतये रत्नद्वन्द्वम
नन्कांति रुचिरे सुष्टिद्वयेन
स्तवान् एकस्याः कलयन् क
रेष्यमतो रत्न परस्याः प्रिये
रस्तादृक्स्थितियात् स्फुरान् कु
चतटीमानन्दमाविन्दति इति
रसमंजरी ॥
स्वर्य आ विस्ततो
इति कवि ॥

अधीरा ज्येष्ठा कनिष्ठा यथा

कल्युप्तः दन्त्यारिः दूरी व दिनी अथ सेरविधिः
 कारयुक्तः क्रिपे गच्छितो वे सेर अतर्विधः मोक्तस्मापो
 सः सुगो सुवः आसुच्छितं फसेदसंज्ञितः उपनाहो द
 सुगो तेन सुच्छितं कथाम वसेदः सर्वे वातातिहारिणः
 यपः इति दुर्गादासः ॥ तापसेदः उपसेदस्य नामो
 सु क शास्त्रोपतापयोः इति संज्ञितः उपनाहः उपनाहः
 कविकल्पदुमः दन्त्यारिवका प्रायः श्लेष्मघ्नो समुदीरितो
 रोपयः क अस्मारीत पिकः उपनाहस्त वातघ्नः पित्तरो
 अस्मापीत खले राजा इति दु द्रवो दितः द्रवो द्रवसेदः
 गादासः ॥ महाबले महाव्याधे शोने महाबले महाव्याधे शोने
 सु मि हिंसने इति कविकल्प सेदो महान् स्मृतः उर्वेलेद
 दुमः दन्त्यारिवकारोपयः न वेतसेदो मध्यमे मध्यमो म
 इति तोपीति केचित् मिस्त्र नः वलामे इतगाः सेदो वृतः
 गानिस्तुगः इति दुर्गा सिग्धः कफानिले इत्यादिता
 दासः सेक अरु गतो इति न दनप्रत्ययः कफमे-वच
 कविकल्पदुमः वकारयुक्तः तेवाते कोसगोहं रके करान्
 अ अस्मिकत उ- सेकते नियुद्ध मार्गगमने गुरुप्रावरणा
 इति दुर्गादासः ॥ भ्रुवेविता व्यायामभागे सु मे
 सेच्छा स्त्री स्वीयेच्छ त वेतामयमुक्तये येषां नस्यप्र
 तप्यायः यदच्छा २ सेरि दानव्यं वलिश्चापि दि दे ॥
 ता ३ इति देमचन्द्रः दिनां शोधनीषाश्च
 सेच्छासुतः पुं भौषाः इति ये केचित् पूर्व सेद्याश्च
 त्रिकोडशेषः तेमताः सेद्याः ऊर्ध्वं त्रयो
 सेच्छया मशानं च पीद भगन्धर्म्यमीम ॥
 तयुक्तेषु स्तथा अस्मर्या वातरो
 सेदः पुं वर्मः सेदने भा जेतः समषेच्छाणाः ॥ ॥
 वरा इति भाषा इति मे शास्त्रकर्मणः ॥ ॥ ॥

ऊर्ध्वं पश्चाच्चेति सश्रुते पश्चा वस पाणिभिः प्रभमैरेनमि
 न सेद्या हने श्लेष्म मूला केषु कायेः लक्तकवेष्टिते
 अगदे तथा काले प्रजातेः उपसेदमाद अथवावातनि
 काले या पश्चात् सेद्या निते नाशद्वयकाय रसादिभिः
 विनी सर्वा न सेदात्रिवातेच उल्लेखे चैत परपिता पोष्यलि
 जीर्णाः त्रेवाविचारयेत् सेदा दे विधायच तिसृयास्य
 हानस्थिता दोषा सेदक्तित्र त्रित्वेच धातुजाकाष्टनाम
 स्पदेदिनः द्रवसे प्राप्य कोष्ठा त घट्टयामा गोपुच्छा नाडी
 तर्गता यांति विरेकितां से पुञ्जात दिदक्षिकां सारोप
 हाभक्तपारीस्य शोने गच्छा विष्टम्भक्त गुरुप्रावरणा
 यवत्तुषी सेद्यमानस्यच सुक रुते इतिशुनिगां त्रित्वे मि
 रुदयं शीतलेः स्पष्टोत् शीते नि सेदकोक्यार्थं घट्टयला
 राद्रवस्त्रादिभिः अजीर्णी उव सामिति मूले घट्टयलविश
 लो मेदी ततलीणः पिपासितः लुसाको गोपुच्छ मिव क्रमक
 अतीसारी रक्तपिती पांडुरोगी शां तेनाये गोपुच्छा यपरि
 तथोदरी मेदस्त्री गर्भिणी च साणेन कृशां नाडी अतः स
 वन दि सेद्या विज्ञानता सेदा रन्ध्रां दिदक्षिकां दस्तद्वयप
 देहा विनाशं नो साध्यते यांति रिमाणां दक्षिणैकयेनिद
 तेषां विकायाः पतानपिमृदस्ते स्तिम्युडवत् क्रमकशलात्
 देः सेदसाध्यानुपायेत मउ नाडा इयं सजापुरुषायाम
 सेदं प्रयुज्येत तथा रुन्मुकम मात्रोत् भूमि संमान्नादिभिः
 प्लिषु अतिसेदात् सन्धिपीडा काष्टेदेगधानंथाभ्युत्प तीर
 दादत्तुष्णाक्तमोभ्रमः पित्तसक्त धान्यान्नावारिभिः
 पिडकाकोपस्तत्र शीतैरुपाच वातघ्नपत्रैराच्छाद्य शयानं
 रेत तत्र तापसेद माद नेष सेदयेत्रं एवं मायादिभिः
 तापाभिधः सेदो वालुका ॥ सिद्धेः शयानः सेद माचरेत्
 उपनाहसेदः तथो ॥ ॥ ॥

पनादसेदं च ऊर्ध्वादानदशेष
थेः प्रदिए देहं वातात् तौ
१ मांस २ मांसिभिः अस्त्रिष्टैः
सुतवर्णः सुतवर्णैः सेदं
पुनः ततो ग्राम्याचूपमां से
जीवनीय गणोनच दधिमौ
वीरक तीरे वीरतर्वादिनात
या कलस्यमाय गोधूमैरत
मौ तिल सर्वपैः भतपुष्पा
देवदारु शोफाली मूलजी
रकोः परं डमूलवीजैश्च रात्रा
मूलकशियुभिः सिसिकुलाक
चैरैश्चलवर्णैश्च संयुतैः प्रसा
रणमुगन्धाभ्यो वलाभिर्दण
मूलकैः गुड्यावानरीवीजैर्य
द्यालाभं समाहृतैः तणैः सि
नेश्वरैश्च वडैः संसेदयेन्नरं
मदाणान्नं संसोः ययोगः स
वातिलानिहत् अस्यायमर्थः
उपनादसेदं च ऊर्ध्वात् केन
प्रकारेण इत्याकां तायात्त
प्रकारमाह वातदशेषथैः क
चंभूतैः अस्त्रिष्टैः अस्त्रेन
कांडिकतक्रादिना पिष्टैः सुत
वर्णैः सेदयुक्तैः तीरमांससं
वितैः सुतवर्णैः वातात्तदेदं प्र
रितं प्रलिय सेदयेदित्यर्थः ।
अथ वांसेन संयुक्तैः कोलेः
सूत्रपटस्थितैः भेषजैः से
दयेत् किं वा स्त्रिष्टैः कोलेः
पटस्थितैः द्रवसेदमाह इ
वसेदस्त वातद्रव्यकायेन
परिते कटादे कोष्टके वापि सू
पविष्टोऽवगादयेत् सौर्वाणि
वातं तं वापितामुलौहं च दाह
जे कोष्टकं तत्र जीतोच्छ्रये
षड्विंशदंगुलं आयासे ताव
देवसाञ्जनकेण तं विकृ
तां पत्तामरमाह नाभैः षडं
गुलं यावन्मग्नः कायस्य धा
रया कोष्ठया स्वन्ययोः सि
क्तस्तिष्ठेत् स्निग्धतनुर्नरः अ
यमर्थः प्रथमतो वातद्रव्य
कायेन कटादे परिते कोष्ट
के कटादे वा सूपविष्टस्तिष्ठेत्
अथ वा नाभैः षडंगुलं सूहुं
यावत् काये मग्न उपविष्टः
पश्चात् काये स्याधारया
स्वन्ययोः सिध्यमानस्तिष्ठेत्
तथा च कोष्टकं परिपूर्णं भ
वतीत्यर्थः कायपक्षे प्रथमतः
सेदाभ्यक्ततनुपविशेत् मुहु
तैकं समारभ्य यावत् स्यात्तच्चत
ष्टयं तावन्नरवगादेन यावदभ्योषति

श्रुयं पवंतैलेन इग्येन स
पिषा सेदयेन्नरं एकांतरो
होनरो वा युक्तः सेदोऽयमा
हने पतावता काथो दुग्धं च
नित्यमेव युज्यते सेदस्तदि
न मेकं देवा दिने गमयिता
युक्तः अग्निमान्यं कयेति
भावः सिगमुवेत्ताम कूपेथे
मनीमिमुतपयन् प्रारीरेव
लमाधते युक्तः सेदोऽवगा
हने जलसिक्तसर्वदेनेयथा
मूलेः कुरादयः तथैव धातु
वृद्धिर्हि सेदसिक्तस्य जायते
नातः परतरतरः कश्चिदुपा
यो वातनाशनः शीतमूल
अपरमे स्तंभगौरवनिग्रहे
दीप्तोऽग्नौ मादेवेत्तात्तै सेद
नादिरिति मता इति
भावप्रकाशः ॥
सेदचूयकः पुं शीतलवायुः
इति केचित् ॥
सेदजः त्रि सेदाज्ञातजंतः
क्रमिदंशादिः इत्यमरः त
दृगाणा यथा संसेदजविका
रास्य यथा येभ्यो तवंति च मा
नुषसेद मलजा मलिकायात
वंति च नवमेव प्रसिक्तायां पि
पीलिकगणादयः संसेदजा
पि विज्ञेया वृत्त गोपसुजंतवः
समिद्रो मायमुद्गम्यः फलेभ्य
श्वेवजंतवः जायंते क्रिमयो वि
प्राः काष्ठेभ्यो चुणकादयः त
थास्य क्रविकामेभ्यः पुतिकाः
प्रभवन्ति च संसेदजाश्च जायं
ते वृश्चिकाः सुकृगो मयात
गोभ्यो हि मदिवेभ्यश्च मान
वेभ्यश्च जंतवः मतस्यादि
भ्यश्च विविधा अंतः ऊतो वि
शेषतः अथायानि च सूत्सा
णि सूत्समुक्तास्तैव च गो
भ्योऽश्वेभ्यस्तथा चैव अस्याप
द किं नीनकाः मलिकाणां
विकाराश्च उत सूष्टोदककर्द
मैः रावति विकाराश्च करीषे
भ्यो भवन्ति हि पवमादि रसात्वा
तोगणाः संसेदजो मया समा
सात्रिहितो येष प्राक कर्मव
भजः स्मृतः इति वज्रिपुरा
णोकाश्वपीषवेनामाथायः
सेदनं स्त्री सेदः इति मे
दिनी सेदनयंत्रं यथा नि
वृद्ध सौषधं सृतं भूजंत
त्रिगुणो वरे रसपोदतिकां

काष्टे दृढं बद्धं यणेन हिमं
धानं पूर्णं ऊर्ध्वतः स्थावले
वनसंस्थितं अथ स्थाज्जालये
दृढिततद्वत्क्रमेण हि दोला
यंत्रमिदं प्रोक्तं सेरनाम्नितदे
वदि सन्धानं कान्तिकादि ॥
सांख्यस्यालीनवेवदेवस्वसे
ये निधाय च पिधाय पच्यते
यत्र अद्यत्र सेरनं स्मृतं
इति भावप्रकाशः ॥
सेरनिका स्त्री केदुः इति दे
मचदः भर्जनपात्रं भर्जनशा
लाच ॥
सेरनो स्त्री लोदमयपात्रं
तात्रया इति लोदना इति
वाक्यात् इति भरतः तत्
पर्यायः कन्दः २ इत्यमरः
सेरनिका ३ इति हेमचन्द्रः
सेरमलोक्तिरदेहः पुं सर्व
कल्पयनिनोत्तमः इति हे
मचन्द्रः सेरमलत्पक्तका
यश्च तद्युक्तं वि ॥
सेरविप्रद स्त्री चर्मविन्दुः से
रस्य विप्रदविन्दुः इति य
ष्टौ तत् पुरुषसमासनिष्प
न्ना सेरः त्रि सच्छन्दः मन्दः
इति मेदिनी ॥ ॥ ॥

सेरता स्त्री सेरिता इत्यमर
टीकायां रायसूक्तः ॥
सेरिता स्त्री अभिचारिणी
इत्यमरः चतुः पुरुषगामिनी
इति महाभारते आदिपर्व ॥
सेरिता स्त्री सच्छन्दता तत्
पर्यायः यदच्छा २ इत्यमरः
सेरित्वा स्त्री परवेषमस्यासु
वशादित्यकारिणी नारी इति
शब्दरत्नावली परवेषस्यासु
तत्राप्रसाधनावृत्तेरनादि शि
त्यकारिणीति विशेषणाय पु
क्ता यासां सेरित्वा सेरं सच्छ
न्दं धरतीति सेरित्वा निपातना
त् सेरित्वा परवेषमस्य शित्य
कृतसवशाद्विधा इति दंत्या
दोऽभसः तस्या वृणामरटीका
या भरतः तस्या वृणोत्तरं से
रित्वा सेरित्वा इति च टीका
तत्र सेरी त्रिसन्तः २ इत्यमरः
सोपानितः त्रि स्वयमर्जितः
स्वयमुपाज्ञः यथा पिता चेत्
पुत्रान् विभजेत् तस्य सेच्छा
स्वयमुपाज्ञः येषाममदे त
पिता पुत्रयोस्तस्य स्वाभितं
इति विश्वसूत्रे अपि च मनु
विस्व पैरकं तपिता द्रव्य ॥ ॥

मनुवासे यदाप्रयात् नतत्
पुत्रे भजेत् सादे मकामः स
यमर्जितं तत् स्वयमर्जितमि
तिकृता न विभजेदित्येवयः य
तत्स्यावरविषयं माणादाव
उद्धतपि पितरं सच्छन्द्य
स्यावरं द्विपदेचेव यद्यपि स
यमर्जितं असंभूय सुतान् स
वीन नरानं न च विक्रयः पि
तः प्रसादात् भुज्यते वस्त्राणां
भरणानि च स्यावरं न भुज्येत
प्रसादे सति पैरके इति मिता
तराभूतवचनं मपि पितामह्य
नपरं पित्रा च सोपानितं
स्यावरं दत्तं भूज्यते पवेति अ
न्यथा मूलभूतं मृत्युत्तरकस्य
नापतेः इति दायतत् ॥
सोपानितं द्विविधं
पित्रादिधनान्युपचा तेन सेनो
पानितं तदनु पचातेन
उपानितं च तदनुविभाग
विधिर्यथा यासः अनापि
त्य पितृद्रव्यं स्वशक्त्या प्रीति
यजनं दायदेभ्यो न
तदद्यात् विद्यालहेच यद्वे
त् कात्यायनः दायदेभ्यो दद
रो वा पुत्रवित्तार्जनात् पिता

पुत्रवित्तार्जनात् कृदिदितो
भावो द्रव्यवत् प्रकाशते इति
न्यायात् पुत्रार्जितं वित्तान्
पितृद्रव्यं पितृधनान्युपचा
तविषयं आनुधनोपचानविष
यं च अर्जकस्य तद्रव्यं पितृ
न्यधनोपचानेन तेन मध्ये का
शितं वत्समाणावचनात् पि
त रदेहवत्तत् पितृद्रव्योप
चात्तदुपावतादा इति दा
यभागः अनुपचाने पितादौ
शदुरः अर्जकत्वात् स्वयम
पिद्यशदुरः इत्येषा मनेशि
ते आनुद्रव्योपचाने त तेषा
मध्ये काशः इति दायदेभ्यो
योर्भेदकथनं सा
धारणधनार्जितेपि विशेष
माहव्यासः साधारणं समा
मित्ययत् किंचित् वादनाय
र्थं शौच्यदिना प्रीति धनं आ
तस्कात्र भागिनः तस्य भागद्व
येदेयं शेषास्त समभागिनो
अत्र आतर इत्युपलक्षणं पित
व्यादयोपि वेदव्याः तस्या
र्जकस्य साधारणोपचा
ने यस्य यावतो अंशस्यात्य
स महतो वा
उपचात सत्यतदनुसारेण

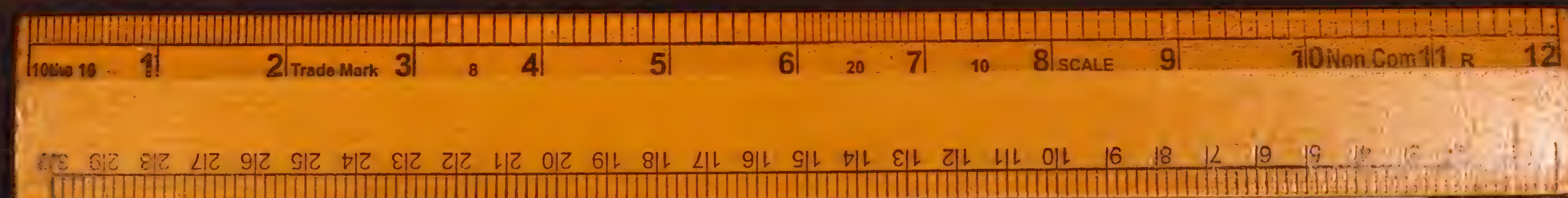
भागकल्पना कार्य इति द
यभागः इति चदायतन
स्वामः पुं शिलापिष्टकल्
यथा स्वामः स्वामः प्रोक्तः
कल्को दणदि पेषितः इति
शहचन्द्रिका ॥

स्वावस्थायं ज्ञी कल्याणं य
द्यामः श्रेयसं स्नात कल्पा
गं स्वावस्थायं शिवं शुभं इ
ति दलायुथः इति दलायुथः
इति केचित् देम चन्द्रे सुग
वोधव्याकरणोच स्वावस्थाय
समितिपाठः ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

ह दकारः सतयं जयजनत्रय
स्त्रिषावाः अष्टमवर्गीयवतय
वर्गीय तस्य उच्चारणस्थानं कंठः
इति व्याकरणं अस्मत्सूत्रं यथा
हकारः शृणुवावर्गि चतुर्वर्गप्रद
यकं कुंउलौहयसंयुक्तं रक्तवि
द्युलतोपमं रजः सततमेषु
क्तं पंचदेवमयं सदा
पंचप्राणात्मकं वर्णं त्रिशक्ति
मदितं सदा विविधं सदि
ते वर्णं रुदि भावय प्रार्थति इ
तिकामधेयतेन तस्य नामा
नियथा हः शिवो गगानं
हंसो नागलोकोऽविकापतिः
नकुली शो जगत प्राणाः प्रा
णोपाः कपिलामलः परमा
त्मात्मनो जीवो यवाकः प्रा
णितोऽङ्गनः सृगो भयोरु
णास्यातः कूट कूपविशव
णाः लक्ष्मीमविदः शंभुः प्रा
णशक्ति लेलाटजः सुको
पवारणः शूलो चैतन्य पा
दपूरणः महालक्ष्मीः परं
शंभुः शालोठः सोममंडलः
इति वर्णमिधानं अपि च मुक्त
श्राघ दकारोऽप्राणाः सोक्तः
शिवो विद्यते अकुलो नकु ॥

लोपाश्च हंसः शून्यं च हाकि
नो अनेनो नकुली जीवः पर
मात्मा ललाटजः इति बीज
वर्णमिधानं ॥
ह व्य पादपूरणं इत्यमरः स
वोधनं विविधदः नियोगते
पः कृतसा इति मेदिनी शत्रु
रत्नावल्याहं व्यरुषोक्तिः
अनुनयः इति
मेदिनी ॥
हः पुं शिवः जलं शून्यं ॥
धारणं मंगलं शून्यं धार
णं मंगलं गगानं नकुली
प्राः रक्तं सर्गः इति मेदिनी
पापहरणं चन्द्रः इति शह
रत्नावली सकोपवारणः
मुक्तः इत्येकाक्षरकोषः
देमः पुं पतिविशेषः दाम
इति भाषा तत्पर्यायः श्रे
तगरुत २ चक्रांगः ३ मान
मोकाः ४ इत्यमरः कलकंठः ५
सितच्छुदः ६ इति जटाधरः
सितपुत्रः ७ सशकाकः ८
पुरुदंशकः ९ इति शहरत्ना
वलीयवतपतः १० मानसाल
यः ११ इति राजनिर्घटः अस्
मोक्षयणः वातहरते दृष्य

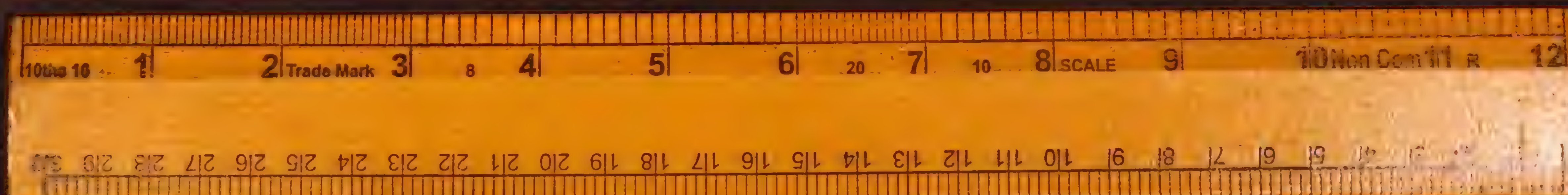

तंसर्वात् मांस वलप्रदत्तं
च इति राजवल्लभः
अपिच स्त्रियं हिमं गुरुवृ
ष्यमांसं जलपतिगांतं वास
त्रं तेष्वापिच देसमांसं वृष्य
तमं निमिरदरेच इति राज
निर्वटः अपिच देसमांस
काचात वक क्रौंचमगरि
का नदीमुली सकादेवा
वलाकायाः सुवाः स्मृताः
वेते सलिलेयस्मान् एतेतस्मा
त् सुवाः स्मृताः काचातः कर्ण
देकातो वृहदकः क्रौंचः शर
दिदंगः स्मात् देक इति लोके
रारिका सिधु इति लोके स्पृला
कठोरा वृत्ता च यस्यां वृत्तं
वस्थिता गुटिका च वृत्तदृशी
जेया नदीमुलीति सादेवः क
रावा इति लोके वलावगली
इति लोके सुवाः पित्तदपस्त्रि
धामधुरा गुरवोदिमाः वात
श्लेष्मप्रदा अपि वल मुक्रक
राः सुराः इतिभावप्रकाशः
असादिवगणा देसवीजश
वृद्धदृष्ट्याः तस्य पाऊने यथा
काष्ठास सर्वास्पादिदर्शनेन
देसस्य शब्देन त सर्व ॥ ॥

सिद्धिः नामानि देससाम्प्रतानि
ति यस्तु प्रयानि नाशे उरिता
नितस्य दौरेः समं दर्शनमाद्य
पावे निधिर्दितोयेऽथभयेत्
तोये युद्धं चतुर्थे नृपति प्रसा
दः स्मात् पंचमे देसरेवेनराणा
इति वसंतगजपाऊने द
वर्गः निलोभनृपः विसु
सूर्यः परमात्मा मत्त सरः
येतिभेदः मंत्रभेदः शरीरस्य
वायुविशेषः तरेगमप्रभेदः
इति मेदिनी ॥ गुरुः पर्वतः
इति शहरत्तावली
शिवः इत्यनेकार्थकोषः अ
ग्रतः स्थितः ओष्ठः इति देस
चन्द्रः विष्णुदः इत्यजयः
अथ देसमेवविशरणं अ
स्याजपागायत्रीमंत्रस्य पिर
सि देसः ऋषये नमः मुनि
अव्यक्तगायत्रील्लुत्सेनमः
रुदि परमदेसदेवताये नमः
लिंगे देवीजायनमः आथा
रे सः शक्तये नमः परमा
त्मप्रीतये उच्छ्वासनिष्पासा
भ्यांघटशताधिकैकविंशति
सहस्रजपेन सर्वभूतेभ्यो निवेद
यामिमूलाधारमंडपे सार्वावगाव
तरेल ॥

पद्मेवादिमानचतुर्वर्णानिते
गायत्रीसदिताय गणनायाय
घटशतसंख्यजपमदर्निशं स
मर्षयामिनमः स्थायिष्ठानमंड
पे अनेकविद्युन्निभेवादिलोत
घटवर्णानिते घटदलपद्मे सावित्री
सदिताय ब्रह्मणे अजपासंघटस
दत्ते निवेदयामि नमः मणिपूरमं
डपेनीलोत्पलमेघनिभेडादिफां
तदशवर्णानिते दशदलपद्मे
लक्ष्मीसदिताय विसुवे घटसद
सजपेसमर्षयामि नमः अनाद
तमंडपेतरुणरविनिभेद्वादशव
र्णपुते द्वादशदलपद्मे गौरीसदि
ताय श्रीवाय अजपा घटसदस
जपे समर्षयामिनमः विष्णुदमेड
पे षोडशदलकर्णिकामधेयजीवा
त्माने अकारादि अः कारांते अज
पासदससंख्यजपे निवेदयामि
नमः अक्षामंडपेओचंद्रप्रभेदि
दलपद्मे दत्तवर्णानिते मायास
दितगुरुमूर्तये एकसहस्रजपे
निवेदयामिनमः ब्रह्मरन्ध्रमंड
पेनानावर्णाज्जले सहस्रपद्म
स्थिताय परमात्मने अकारादि
तकारोत्तसदिताय एकसद
सजपे निवेदयामि नमः सह
सशब्दे ॥

संख्यपर इति बोध्यं उक्तं च
पद्मे कोटिसमेवितमिति इति
जपे समर्ष अष्टात्तरशतसे
ख्यमजपाजपे कुर्यात् अका
रादितकारोत्ता वार्णा देस इति
शिवशक्ति विन्दुना ब्रह्म अ इति
विसर्गावृत्तविन्दुभ्यां हविदरयो
रभेदः सोऽहमित्यभेद भावन
या ब्रह्मरूपतां संसं परिभाष्य
उक्तः घटशताधिकैकविंशति
सहस्रजपेन परदेवतावृत्तः श्री
परमेश्वरः प्रीयतो मित्येकवारं
संकल्प्य ध्यायेत् देसस्याध्याने
यथा आराधयामि मणिमन्त्रि
भ मात्मलिंगं मायापुरी रुद्र
यपेकजसत्रिविष्टं अद्धानदी
विमलचित्तजलावगाहं नित्यं स
माधिकसमे रपुनर्भवाय
प्रसंगाजपरहसं लिख्यते पंचा
द्वर्ण संपुटत्वेनावलोम्यपाति
लोम्येन ब्रह्मरूपं मेरुतकारे
परिकल्प्य तया सहजगं कुर्या
दिष्टलेखे नवाध्याते एतेन वि
ष्टमेव देसमातृकयो रेकाका
रेण कालात्मना लोके वि
दाल उच्यते अजपाविद्यां
विना श्रीविद्यादिसक ॥ ॥

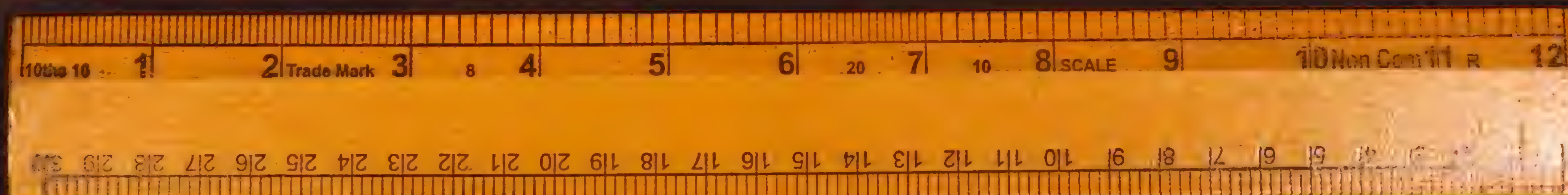

लविद्याया अनधिकारी भवेत्
तउक्तं दंसज्ञान विमुग्धन
कुतमप्यकुतं भवेत् इति अ
जपाधारां देवि कथयामि
तवानचे यस्य विज्ञानमात्रे
णपरं ब्रह्मेकदेशिकः दंसः
पदं परेशानि प्रत्यहं प्रजये
त्रः मोहरन् न जानाति मो
हस्तस्य न विद्यते श्रीगुरुः क
पया देवि ज्ञायते जपते यदा
उच्छ्वासनिःस्वासतया तदा
बन्धतयो भवेत् ॥
उच्छ्वासे चैव निःस्वासे दंसः
त्यतरहयं तस्मात् प्राणस्तदं
सात्मा आत्माकारेण संस्थितः
नाभे रुद्रास निःस्वासात् रुद्र
याग्निव्यवस्थितिः इति राज्ञ
वभट्टधृतं दत्तिगामूनि स
दितायां ७ पटलः अहोरात्र
मध्ये अजपात्र पसंख्या यथा
षष्टिस्वासे भवेत् प्राणः प
टप्राणनाडिका मता षष्टि
नाड्या अहोरात्रं जपसंख्या
क्रमो मतः एकविंशतिसाहस्रं
षट्शताधिकसौम्यरि जपते प्रत्य
हं प्राणान्मानान् नमस्यौ परो उत्प
त्तिश्च जपारेभो मृत्युस्तस्य निवे।

दंस इति तत्रैव ७ पटलः ॥
अजपानाम कारणा मपि तत्रै
व विना जपेन देवेषां जपोभव
तिमंत्रिणः अजपेष्टे ततः प्रो
क्ता भवपाशानि कुतनी एवं ज
पे मदेशानि प्रत्यहं विनिवेद
येत् गणेश ब्रह्मविष्णुभोगा
य परमेश्वरि जीवात्मने क्रमे
णैव तथैव परमात्मने षट्श
तानि सदस्याणि सदस्यं च तदे
वदि पुनः सदस्यं गुरवे क्रमेण
च निवेदयेत् एवं यथास्या।
नावस्थितेभ्यो गणेशादिभ्य
स्तज्जपे समर्पणमुक्ता ततस्तस्या
नानाततदवस्थित मातृका
णां नोचतुपमादतत्रैव आधा
रेस्वर्गावर्गाः स्मिन् वादिमाता
नि संस्मरेत् इत मोर्वाणवाणे
निर्वाणानि परमेश्वरि स्थायिमा
ने विदुमाभेवादितां तानि च स्म
रेत् विद्युत् पुंजप्रभाभानि स
नीलेमणिपूरके उकांतानि म
हानीलप्रभाणि च विचिंतये
त्पिंगवाणमहावद्विकलिकाभा
नि चिंतयेत् काटिठांतानि वर्णा
नि चिंतयेत् नादनेमिये विष्णुहो
भूमवर्णो व रक्तवर्णान् स्वगन्ध

जेन आत्मा विद्युराभायां च
श्रोतृत्वो विचिंतयेत् कर्षय
ति संराजत् सदस्यदलनीरजे
नारात्मकं ब्रह्मरन्ध्रजानीरि
परमेश्वरि पतेषु समचक्रेषु
स्थितेभ्यः परमेश्वरि जपेनि
वेदयिवा तं अहोरात्रं भवेद्वि
ये सदस्यं परमेशानि स्थासंज
र्यादिवत्ताः ऋषिर्दंसः
यत्कृत्वा यत्रीच्छन्त्यतेदे
वतापरमादिसहस्रैः देवैर्ज
मुच्यते सः शक्तिः कौलकं
सोऽहं प्राणवस्तु मेवदि नेत्र
स्थले भवेत् श्रोतं वर्णं च पर
मेश्वरि तदा तत् सदस्यं वेम
नारस्य प्रकौर्तितः मोतोर्ध्वे वि
नियोगः स्यादेवं जानीहि पा
वति ततः यउंगविन्यासंगयो
हेहस्य सिद्धये सूर्यं सोमं महे
शानि निरेजुन मतः परं नि
राभासं च तथैव तं स्मरेत् क्र
मतो न्यसेत् कवचांतं
प्रविन्यास्य ततोऽनेन पदं स
रेत् इति चतुत्रैव ७ पटलः
अजपाया देविधा मुक्तं य
था दंसंति प्रकृतिर्ज्ञेया उक्ता
ः प्रकृते र्गणः ॥ ॥ ॥

हंकारेण वदि र्धाति सकारेण
विषेण पुनः दंसंति परमं मंत्रं
जीवो जपति सर्वदा यदृशता
नि दिवा रात्रौ सदस्यापेक वि
पातिः तजपानाम गायत्री
योगिनां मोतदायिनी अ
जपा द्विविधा देविद्याक्ता गु
मा क्रमेण च यत्ताच द्वि
विधा प्रोक्ता शृण्व्योतिः स
वृषिणी ज्योतीं तूपाच सादिवी
रुदिस्थाने प्रतिष्ठिता ठकार
रूपा गुमाच शिवशक्तिः प्र
कौर्तितः चन्द्रवीजं ठकार ॥
सु वीर्षितः स्वरुच्यते अ
जपाद्यमयी गुमा वक्रिजाया
प्रकौर्तितः अस्याः संकल्पमा
त्रेण पुरश्चरणा मुच्यते इति
निरुत्तरतंत्रे ५ पटलः दंस
कः पुं पादकटकः यथापा
दोगदं तलाकोदि मंजीरोनू
पुरोऽस्थिः दंसकः पाद
कटकः किंकिणीद्वंद्विका
इत्यमरः षट्पुत्रे केवि
सपादोगदादि चतुर्धं चरण
भूषणो नृपुत्र इति व्याप्ते दं
सकादिद्वयं रवमृन्वेदसाह
तिरणभूषणो इत्यङ्गः दंसश्च

लिन्दीषे पञ्चारेणे घवनघत
नपवितरलपरागे कंसराते
पण्य सेल्ले सरभमगति रिद
विलमतिहसी इति छन्दोमं
जय्यां २ स्तवकः हंसस्त्रीजा
तिः इति मुग्धबोधव्याकराणं
हंसोदकं स्त्री पानीयविशेषः
यथा नादेयं नवमृदयेषु
निहतं संतममकीं मुभिर्वा
मिन्नाच निविष्ट मिन्नुकिरणे
मन्दानितान्दोलिते पलायैः
पविवासितं अमहं पित्तोस
दादि विषे मूच्छी रक्तमरा
त्ययेषुच हिते शोभति हंसोद
कं इति राजनिर्घटः ॥
हंसो व्य संवोधनं दर्पः हंसः
प्रश्नः इति शहरत्नावली ॥
हंसः पुं गजसमाक्रान्तं इति
जटाधरः ॥
हंकारः पुं आक्रान्तं इति
कैचित् ॥
हंजा व्य नास्ते चेटीसंवो
धने
इत्यमरहोकायो
भरतः
हंजिः पुं वृत्त इति जटाध
रः हंजिका स्त्री भागी इति भावः ॥

प्रकाशः ॥
हंजे व्य नास्ते को चेटीसंवो
धने यथा हंजे हंजे हलाका
ने नीचं चेटीसाली प्रति २
मरः हंजे नीचसंवोधने हंजे
चेटीसंवोधने हला साली
संवोधने त्रय मेवात्तयं यथा
हंजे कृमिल अरे हंजेकोचन
माले हला सउन्नेले इति ३
यमप्यादंत मव्यय मलि
हंजा हंजा हला शाहा स्त्रयः
संवोध वाचकाः इति प्राकृ
तवृत्तावययपरिल्लेदे व
संतगतः हंजेति वेदिकाका
नमात्वाक्रान्तं हंजेति च
हंजेति कृत मितोक्रान्तं मार्क्य
मारिषउच्यते इति भाग्यिष्यु
तनव्ययश्च हलाशाह साली
पर्यायोऽस्ति बालावाहः स
लीहनेति त्रिकोडशेषे बोधा
लितः अतः हंसरिष्याति
देहले भाषितस्य चेति तडि
तमिन्नाः त्रयमिदमव्युत्
पन्नं इति भरत हठतिथिः इति क
विकल्पदुमः तिथिदोषो हठ
ति इति उर्गादासः ॥

हठपणि स्त्री सेवालं इति श
हरत्नावली ॥
हठः पुं क्रयविक्रयस्थानं
हाट इति भाषा इत्यमरः
हठचौरकः पुं चौरविशेषः
हाटचोर इति भाषा ततप
र्यायः मल्लोकरः २ मावल
३ विलाभः इति शहरत्नावली
वन्द्योकोडशेषः
हठविलासिनी स्त्री गंधद्वय
विशेषः तत पर्यायः धम
नी २ अंतनकेशी ३ हनुः ४
इत्यमरः हरिद्रा इति भावप्र
काशः पुस्तकोत्तरे हरिवि
लासिनी निवृण्ठः
हठ कीलवधे वलातकतो
मुतो इति कविकल्पदुमः की
लेवन्धः कीलवन्धः हठति
ल्लगं कीले वभानि इति धीः
कातंत्रादौ वलात कारमात्रे
हठति परचक्रं वली इति उ
र्गादासः
हठः पुं वलातकारः इत्यम
रः प्रश्नी हति मेदिनी ह
ठाली इति मेदिनी
हठपणि स्त्री सेवालः ॥
इति त्रिकोडशेषः ॥ ॥ ॥

हठयोगः पुं योगविशेषः
यथा इदानीं हठयोगस्त
कथ्यते हठसिद्धिदः कृत्वा
सनेपवनाशं प्राप्तिं योगदा
के एतकं ऊभकं चैव रचकं
वायुनाभजेत इत्युक्तेन
क्रमे ज्ञात्वा पवनं साधयेत्
सदा धोत्वादि कर्मषट्कं च
सेकुप्यादुठसाधकः पत
ज्ञात्वा न रेवेणि वायुपुष्टिं प्र
तिष्ठितं ततो मनो निष्पुनं
स्थानत आनन् मेव हि हठ
योगात्रकालः सात्तनः मू
नेभवेद्यदि इदानीं हठयो
गसिद्धितीयं भेदवत् मृगा
आकाशे नासिकाप्रेतसूर्य
कोटिसंस्मरेत् शोभंते
द्या पीते कृत्वा सित्पादिवृपतः
पवंथात्वाविशयः सादेगाज
ननुवर्जितः शिवस्यो महा
त्मासो हठयोगप्रसादनः
हठो ज्योतिर्मयो भूत्वा स
तरेणाशिवो भवेत् अतोऽ
यं हठयोगः स्यात् सिद्धिदः
सिद्धमेवितः इति योगसूत्रो
दयः हठालः स्त्री कृमिका
इति शहरत्निका ॥

दत्तौ स्त्री वारिपानी इतिथर
 एतौ हृदिः काष्टयंत्रविशेषः
 हा इति भाषा यथा निग
 ओ लोहवन्धः स्त्री हृदिः काष्ट
 स यंत्रो इति तत्रैव वर्ण
 वृत्तान्ता ॥
 हृदिकः पुं नीचजातिविशेषः
 हाडि इति भाषा तत् पर्यायः
 हृदिकस्त मला कधी इडुकश्चा
 वपुचिका इति शब्दमाला ॥
 हृदं स्त्री अस्थि हाड इति भाषा
 इति शब्दचक्रिका ॥
 हृदुकः पुं नीचजातिविशेषः
 हाडि इति भाषा इति शब्दमाला
 हृदुज्जली मज्जा इति शब्दचक्रि
 काहृदिः पुं हृदिपञ्चातिः हाडि
 हृदिकः इति भाषा मतवाडा
 लो गमलेटस्य डोरसेनजातः
 यथा सयष्टुंडालकन्यायां
 लेटवीर्याणां एतेनक वधूव
 तमो द्वौ पुत्रौ हृदिक एतौ
 डिकौ तथा हृदिक एतौ डिका
 वित्यत्र डहो हृदिडमो
 तथेत्यपि पाठः
 इति ब्रह्म वैव
 र्ण ब्रह्मखंडे १०
 अध्यायः ॥ ॥ ॥

हृदिपुः पुं मलेग्रहिः हाडि
 इति भाषा इति सुगंधबोधया
 करणं ॥
 देडा व्य नोदोक्तौ नीचसेवो
 धनं इत्यमरटीकायां भरतः
 मृत पात्रभेदः हाडा इति
 भाषा इति वक्ष्यमाणशब्द
 फानात्
 हृदिका स्त्री मृत पात्रविशेष
 षः हाडी इति भाषा इति
 त्पमालाशब्ददर्शनात्
 हृदिकासुतः पुं तद्वहृदिका
 तत् पर्यायः कलानः २३
 ति त्रिकोणशेषः ॥
 हृदौ स्त्री हृदिका हाडि इति
 भाषा इति केचित् ॥
 हृदेव नाड्योक्तौ नीचसेवो
 धनं इत्यमरः
 दत्तः वि आणारहितः तत्
 पर्यायः मनोदत्तः २ प्रति
 दत्तः ३ प्रतिबद्धः ४ इत्य
 मरः नष्टः तत् पर्यायः ॥
 प्रमापितः २ निवर्द्धितः ३
 निकारितः ४ निशारितः ५
 प्रवासितः ६ परासितः ७
 निहृदितः ८ निहृदिसितः ९
 निवृत्तितः १० संज्ञापितः ११ नि
 श्रुतितः १२

अपासितः १३ निस्तहितः १४ सदत्ता विद्या दत्तो राजा वि
 निदत्तः १५ दत्तितः १६ परम
 वर्जितः १७ निवर्द्धितः १८ वि
 प्रासितः १९ मारितः २० प्र
 तिवातितः २१ उदासितः २२
 प्रमथितः २३ क्रुद्धितः २४
 उज्जितः २५ आलेभितः
 २६ पिहितः २७ विशारितः २८
 जातितः २९ उन्नेयितः ३० व
 धितः ३१ इत्यमरदर्शनात् ए
 रितान्तः तत् पर्यायः पिहि
 तं २ गुणितं ३ इति त्रिकोण
 शेषः दत्तने स्त्री पारिभा
 शिकहता यथा अवेसवो
 दत्तो विप्रो दत्तं आदमभू
 रं अत्रलणं दत्तं तेन मन
 चारं दत्तं जले सदंभश्च दत्तो
 धर्मः क्रोधेनैव दत्तं तपः
 अट्ठं च दत्तं ज्ञानं प्रमादे
 न दत्तं श्रुतं गुर्वभक्त्या द
 ता नारी ब्रह्मचारी तथा दत्तः
 अदीप्तः तेन दत्तो दोमो दत्ता
 त्वजिरमत्तिका उपजीव्या द
 ता कन्या स्थायैषा कक्रिया
 दत्ता मृदुभित्तो दत्तो योगः
 कृपाणाम् दत्तं धनं अनभा

सदत्ता विद्या दत्तो राजा वि
 रोधकत्त जीवनाय दत्तं तौ
 यं जीवनाय दत्तं व्रतं अ
 सत्ता च दत्ता वारिपानीये
 मृत्यवादिनी सतिग्राह्यदत्तो
 मेत्रो वास्तवितो दत्तो जपः द
 त्तमश्रोत्रिये दानं दत्तो लोक
 मृनास्तिकः अश्रद्धया दत्तं
 सर्वं यत्कृतं पारलौकिकं
 हलोकादत्तो नृणां दरिद्रा
 णां परंतपमनुष्णाणां तथाज
 न्म साधुस्त्वानं विना दत्तं इति
 पाश्चात्तरावेदेय अध्यायः द
 त्तकः पुं नीचलोकः इति
 केचित् ॥
 दत्तमूर्खः पुं अतिमूर्खः य
 था क्रूरः खलो दत्तमूर्खः पा
 पणालो भवेत्तत्रः वृथस्माग
 मनेनित्यं जायते स नरायमः
 इति जातरत्न कोष्टीप्रदीपो
 दत्ताशः त्रिनिद्रेयः आणार
 दितः पिंशुनः इति मेदिनी
 वन्धः इति शब्दरत्ना
 वली ॥
 इतिः स्त्री अपकर्षः यथा
 सत्याय इति दौषः इति
 पकर्षः इति काव्यप्रकाशे

इलासः दत्ताच हनुः हनुः पटः इति सिद्धांतको वरी
 पुं व्याधिः शस्त्रं इति ३ किं पिदन् तस्य प्रथमैकवच
 णादिकोषः ॥ नेदा
 हनुः स्त्री हननं वधः य हननं स्त्रीं मारणं यथास्मात्
 या ब्रह्मदत्तासुराणान् स्ते प्राणवियोगफलकव्यापरोह
 ये गुर्वेगनागमः महोतिषा नते स्मृते इति प्रायश्चित्तवि
 तकात्यायनः संसर्गं प्रापितैः वेकः पूरणं इत्यनेकशस्त्र
 सद इति प्रायश्चित्तविवेका शनीलः पुं केतकी इति रत्न
 दिः हथः पुं विषण्णः इति माता दत्तीनोपपाठः ॥
 संतिमसारोणादिवृत्तिः ३ हनुः पुं स्त्री कपोलद्वयपरम
 णादिकोषश्च ॥ विभागः चोषालि इति भाषा
 हनुः न जोगधर्मे इति कुविक इत्यमरः ताभ्यां कपोलाभ्या
 ल्पदुमः गव्यैः विष्टोत्तस परो मविभागोद्वयकृत्ते य
 गः न हनुतेजनः ओदत्ता व्रजभावादेताजयते इति
 इति दुर्गादासः ॥ सभृतिः इति कठोरमपिद्वयं
 हनुः लज्जो गतो वधे इति दनुः नाम्नीतिः ३ ततपरो
 कविकल्पदुमः लहंति ओ ति पाठेदतोः स्त्रीतं हनुः
 देता मणिकृत मन्त्रित्यति कपोलावयवेद्वयोरितिक
 तित्यायात् शपस्मितो दनु तोत्तपिवररुचिः तेन सर्वा
 त्रवादन्त एयक इत्यादि श्रित तन्नादेव इत्युपिद्वयं
 साधुः इति दुर्गादासः सु पुं स्पयीति स्वामी
 हनुः पुं हनुनकर्ता यथा पुंयोगे काण
 हने चेत्येव यत्न मभासस्य हनु नयंसकं मश्रुनान
 उत्तरस्य तन्मासाच्छेति कृतं चगुदेवेतिवररुचि
 चनाघनः पाटे गिलकुचरी इति भरतः
 वैश्याभ्यामस्य पादपटः पते हनुः स्त्री हनुविलासिनी
 इत्यमरः रोगः अस्त्रं मृत्यु इत्यमरः रोगः अस्त्रं मृत्यु
 इति जगधरः ॥

मूर्तिर्जगत्त्रायमुभारतं क गं कुरुव्रज पूर्णाब्रह्मरूपोः
 ने देणमहस्तांते ययो त्यक्ता ये शिष्यस्ते माचयामही आ
 हरेः पदः वैमवाश्च पूरणं गत्वभारदराणं कर्त्ताथात्राच
 नि शालानि आह तर्पणं वे सेवितः गोलोकनाथो भग
 दोक्तानिच कर्माणि ययुस्तेः वान् श्रीकृष्ण राधिकापतिः
 साह मेवव हरिपूजा हरेर्ज्ञा नायणोयोवेजं ठेकमलाका
 म तत कीर्ति गुणकीर्तनं तेषवच श्रेतदीपनिवासीयः
 वेदोक्तानिच सर्वस्वाणि ययुस्तेः पाता विसृज्य सोऽप्यजः क
 साह मेवव सत्तंच धर्मः सत्य पिलोमेतदंशाश्च नराशय
 च वेदाश्च ग्रामदेवताः व्रतं णावृषी पक्षीभूषच सर्वेषां
 तपश्चानशनं ययुस्तेः साह तेजसां राशिर्मूर्तिमान् तंव
 मेवच वामाचाररताः सर्व सदशेषिताव शिष्यरूपाव
 मिथाकापस्य मेवच तलसी कृसास्ते सतिकागारादा
 वर्जिता पूजा भविष्यति ततः जगामतवालये अयोनिसेभ
 परं इति ब्रह्मवैवर्तेप्रकृतित्वे वश्यायमाविर्भूतो महीतले
 दे ५ अध्यायः तस्य स्वर्गं वायुपूर्णमातृगर्भं कृत्वाचमा
 यथा गरीडवाच अयेनन् ययाहमिः आविर्भूयवसुमूर्ति
 प्रवत्पामिवचने तेसुखाव दर्शयित्वा जगामह पुगेयुगे
 हं प्रस्थापितो हं वसुनायेन वर्णाभेदो नामभेदोऽस्यवसुव
 तत् अयता मिति वसुनासु सुक्लोऽक्तस्तथा पीतरदानो
 तिकागयो शिष्यः प्रसर्पणी कुसतांगतः सुक्लवर्णः स
 कृतः पुत्रोऽयं वसुदेवस्य ज्येष्ठ तपुगेसती व्रतेजसावृतः
 स्थातस्यच भुवे कन्यातेव येन व्रतायोऽक्तवर्णाये पीतोऽयं द्वा
 नीतामश्रुं कंसभीरुणा अ परविभुः कुसवर्णः कलौ श्री
 स्थात्राशनापादेनामावकरण मोक्षेजसां राशिरेवच पविर्णी
 यचमृदे नमेधित स्तेनतस्यायो तमे ब्रह्म तेन कुस इति स्मृतः
 तस्य कुसनायो मुतयेतिवेषा

ब्रह्मणो वाचकः कोऽयम्
कारोऽनेन वाचकः शिवस्य
वाचकः यश्च एकारो धर्म
एव च अकारो विमो वचन
स्तेन द्वीपनिवासिनः नरना
रायणोऽयस्य विमर्गो वाच
कः स्तः सर्वेषां तेजसां रा
शिः सर्वसूत्रिसूत्रकः स
वीथारः सर्ववीजस्तन कुल
इति स्तः कृषः
निर्वाणवचनो एकारोमो
तपवच अकारो दातवचन
स्तेन कुल इति स्तः
कृषि निष्प्रेषवचनो एका
रोभक्तिवाचकः अकारो दा
तवचन स्तेन कुल इति स्तः
तः कर्मनिर्मातृवचनः कृषि
णोदास्यवाचकः अकारः प्रा
प्तिवाचन स्तेन कुल इति स्तः
इति ब्रह्मदेवैर्ज्ञेयैर्कृष्णजन्मावडे
१३ अध्यायः तस्य नामोत्तराणां
व्युत्पत्तिर्यथा रामनारायणा
नेतमुक्तमधुसूदन कुलकेण
वर्कसारोदरे वैकुण्ठ वामन इत्ये
कादशनामानि पठेद्वा पाठयेद्य
दि जन्मकोरि सदस्त्राणां पातका
दवमुच्यते राशद्वौ विषयवचनौ

मध्यापीश्वर वाचकः विद्या
नामीश्वरो यो हि तेन रामः प्रकी
र्तितः रमते रमया सा दे तेन रा
मं विदुर्वुधाः रमाया रमाया
नेरामे रामविदो विदुः राचेति
लक्ष्मीवचनो मध्यापीश्वरवाच
कः लक्ष्मीपतिगतिरामे प्रव
देति मनीषिणाः नास्ती सदसं
दिव्यानां स्मरणो यत फलं भवे
त ततफलं लभते नूनं रामो
श्चाराणामत्रतः साहस्यशक्ति
वचनो नारेति च विदुर्वुधाः यो
देवोप्ययनेन तस्य सच नारायणः
स्तः नारायणकृतपापाश्रया
यने गमने स्तः यतो दिगमने
तेषां सोऽयं नारायणः स्तः
सकृन्नायणोत्पत्त्या पुमान्
कल्पशतत्रयं गंगादि सर्वतो
यं पुस्तो भवति निश्चितं
नारेच मोक्षोपायमयनेन
नामीश्वरे तयोक्तानं भवेदय
स्मात् सोऽयं नारायणः प्रभुः नास्ति
न्यायस्य वेदेषु प्रमाणेषु चतुर्षु च
शास्त्रेषु येषु योगेषु तेनानंते वि
दुर्वुधाः मुक्तमव्ययमोक्षं च निदी
मासोत्तवाचकं तद्वदाति च यो
देवो मुक्तस्तेन कीर्तितः मुक्त

भक्तिरस प्रेमवचनं वेदसेम
ते यस्तद्वदाति भक्तेभ्यो मुक्तं नरकादुद्धारयं कुलेति मेग
नस्तेन कीर्तितः सूरनं मधु लेनाम यस्य वाचि प्रवर्तते भ
दैत्यस्य यस्मात् समुद्रमूदनः स्मीभवेति सद्यस्त महापात
इति संतो वदन्तीशो वेदैर्भिन्ना ककोटयः अस्ममेयसदस्त्र
धमीषितं मधुक्तीवच साधो भयः फलं कुलजपस्य च वरं
के कृतकर्म शुभाशुभ भ तेभ्यः पुनर्जन्म नातो भक्तः
क्तानां कर्माणां चैव मूदनं म पुनर्भवः सर्वेषां मयि यज्ञानां
धुमूदनः परिणामाशुभं कर्म लताणि च व्रतानि च तीर्थस्था
श्रीतानां मधुरं मधु करोति सूद नाविमर्काणि तपोमनशना
नं यो हि स पदमधुमूदनः निच वेदपाठसदस्त्राणि प्रा
कृषिरुत कृषवचनो गायम दक्षि वाचकः अश्वापि दात
वचनः कुलं तेन विदुर्वुधाः इति एण भूकः प्रात कुलनाम
कृषिश्च परमानंदे गायतया जपस्यास्य कलां नादति यो
स्ववर्माणि तयोद्गीता च यो डणी तेषां भोगाद्भवेत् स्वर्ग
देवस्तेन कुलः प्रकीर्तितः को फलं च सचिरेदणां स्वर्गादव
विजन्ताति ते पापे कृषिः क्ले पं पुंसश्च जपकर्तृदरैः परं
रोच वर्तते भक्तानां गायनि के जले सर्वदेहे पिशयने यस्य
वाणि तेन कुलः प्रकीर्तितः ना चात्मनः वदेति वैदिकाः सर्व
स्त्रोसदसं दिव्यानां त्रिरावृत्त्या तदेवं केषां परं कंसस्य पात
यत फलं एकाद्वत्यात कुलस्य के विज्ञे रोगे यो के च दानवे
तत फलं एकाद्वत्यात कुलस्य तेषां मरिर्निहन्ता यः सकं
फलं लभते नरः कुलनाम्कः परं सारिः प्रकीर्तितः रुद्रश्च
नाम नभूतेन भविष्यति सर्वभ्यः पेण संहर्ता विद्यानामपि नि
परं नाम कुलेति वैदिका विदुः त्रिदिव स्तेन प्रकीर्तितः ऊ
कुलकुलेति देवोपियस्त स्मरति ङजं च विष्णोर्धं विशिष्टं
मकृतिं वेदा ॥ ॥ ॥ च करोति या विंशति ॥ ॥

श्रुताश्च वदन्ति तां गुणा
अथेण भगवान् तस्यां ज्ञातः
सुसुष्टये परिपूर्णतमं तेन
वेजं च विदुर्बुधः कामो विप
त्रो न ह्येदे साक्षादेदेष वनेते
सराणां विपरां ह्येतावामन
स्तेन कीर्तितः एवं नाम्नां च
सर्वेषां व्युत्पत्तिश्च श्रुतोऽप्यु
ता यथागमैश्च कथितं सर्वं
ज्ञानाति माधवः यशोदोवाच
वासुदेवश्च गोविन्दो मुरारि
माधवस्तथा नाम्नां चतुर्णां
व्युत्पत्तिं वदन्त्यनुवृत्तिस्त
राधिकोवाच वसुः सर्वं नि
वासश्च विद्यानि यस्य लोमस
सचदेवः परं ब्रह्म वासुदेवः
ति स्मृतः १ गोच विष्णुसमूह
च विन्दते योः वलीलया ज्ञा
नसिन्धुसमूहं च गोविन्दस्तेन
कीर्तितः २ श्रुतः क्लेशोच सं
तोषे कर्मभोगे च कर्मिणां
दैत्यभेदेऽप्यस्तेषां मुरारिस्ते
न कीर्तितः ३ माच ब्रह्मसू
त्रेण या मूलप्रकृति रीश्वरी
नारायणी निविद्याता विसृ
मायासनातनी महालक्ष्मी
सहपाच वेदमाता सरस्वती
राधा वसन्धरा गंगातामसा

मीचमाधवः ४ इति ब्रह्मवैव
र्ते श्रीकृष्णजन्मविदे १० अ
ध्यायः तस्य भूषणसंस्कारे
ण यथैतदावलंजगत विभ
क्तिं भगवान् विसृज्य नमोऽस्मा
त्तमर्दसि श्रीपराशर उवाच
नमस्तु त्वा प्रमेयाय विसृजे
प्रभविस्तुवे कथयामि यथा
ख्याते वाशिष्ठेन ममाभवत्
आत्मानमस्य जगतो निर्लेपमेव
णामले विभक्तिं कौस्तभमणि
स्वरूपं भगवान् हरिः श्रीवत्
संस्पृशन् धर्मं मनैते च समाश्रि
ते प्रधानं बुद्धिस्थानं गदात्
प्रेण माधवे भूतादि मिन्द्रिया
दींश्च दिधादेकारमीश्वरः वि
भक्तिं शोखरूपेण शोभं रूपेण
च स्थितं ब्रह्मरूप मत्पतजवे
नोतरितातिलं चक्रस्वरूपे च
मनोधत्ते विसृज्य कथयिते यं च
रूपावया माला वैजयंती गदा
भूतः साधुत दैत संचातोभूत
माला च वैदित्त यानी
न्द्रियाण्यशेषाणि बुद्धिक
स्मात्त्वकानि वै पाररूपाण्य
शेषाणि तानि धत्ते जनादेन
विभक्तिं यच्चा ॥ ॥

इति गारुडेदयायुर्विदः २०
अध्यायः युक्ति कल्पनरुक्त
दयपरीक्षा षोडशकशब्दे
हृद्या हये वर्णनीयानि य
था वेगः १ जोत्रत्वे २ तेजः
३ सलतणस्पितिः ४ त्रु
रात त्वातरजः ५ रूपं ६ जा
तिः ७ गतिविचित्रता ८ इति
कविकल्पलता अथ दय
शऊनः देयारवं संचति वा
मतोयः तत्र त्रिति देतिण्य
दचातेः कंदूयते दतिणमं
गभागं तंगं तुरंगः स पदं
दाति इति वसेतराजे दय
शऊनः १३ वर्गः
दयकातरा स्त्री असकात
राहृदयकातरिका तः ज्ञो
उकाथरा इति द्वितीयायायथा
कातरा दयपयायेः कातरांते
प्रकीर्तिताः असकातरिका
तिक्ता वातज्जी दीपनी पग
इति राजनिर्घटः
दयगंधं क्लो काचलवणं
इति राजनिर्घटः
दयगन्धा स्त्री असगन्धा इ
ति रत्नमाला अजमोदा इति
राजनिर्घटः ॥

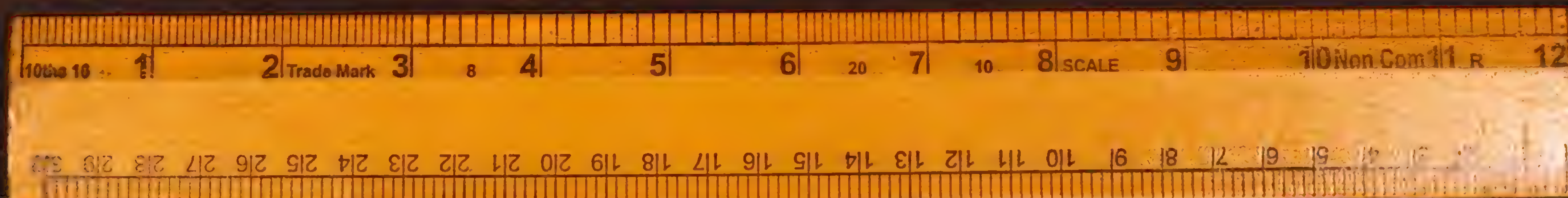
दयग्रीवः पुं मधुकैटभन
वेदेद्वारायं विसो रवता
विशेषः तस्य रूपं यथा स
नासिकेन कायेन भूत्वा चन्द्र
प्रभस्तदा कृता दयशिरः
शुभं वेदाना मानये प्रभुः
तस्य मूर्द्धा समभवत् योः
सनत्तत्रतारका केकाश्या
भवदोर्ध्वरेवेरस्य समप्रभाः
कर्णावाकाशपातलेन त
देभूतधारिणी गंगासरस
तीं श्रोणोभुवावास्तोमहो
दधी चक्षुषोमोमसूयौ ते
नासासन्ध्यापुनः स्मृता प्राण
वस्त्वयमंस्कारो वियुजिक्ता
च निर्मिता देताश्च पितरो रा
जन् सोमपा इति विश्रुताः
गोलाको ब्रह्मलोकश्च ज्ञो
एवावास्तोमहात्मनः श्रीवा
चास्माभवद्राजन् कालरा
विश्रुतो जरा पतद्वयशिरः
कृता नानामूर्तिभि रावृतं
इति महाभारते विसृ बध्य
दैत्यविशेषः इति हेमचन्द्रः
सर्व कल्पेते ब्रह्मणि प्रसूमे
वेदे कृतवान् तद्देवोद्धारणार्थं
विसृज्य मत्स्यवतोरणमर्दतः

अपि च वृद्धगंजा जलं स्पृ
तस्तीरे ब्रह्मसूतस्य च वि
स्रनाथा कृपया देवः शिवलि
गममेवितः विस्मयेवी महा
देवी योनिमंडलं नृपिणी ह
यग्रीवो गृध्रेयं तत्र देवो
जगतपतिः हयग्रीव यत्र
देवो जगतपतिः हयग्रीव
यत्र दत्तामणि कूटतथा
मत् इति कालिकापुराणे प
अथायः हयग्रीवदा प्रे
विस्रः इति हेमचन्द्रः हयग्री
वा स्त्री दुर्गा यथा नारसिंही
हयग्रीवा हिरण्यपातविना
शिनी इति तस्याः सहस्रना
मस्तोत्रं ॥
हयकपः पुं मातलिः सत
त्सारायिः इति त्रिकोडशेषः
हयनं स्त्री कार्णीशयः इत्यम
रः तस्य वृषोत्तरं उच्यते इति
नटीकायां भरतः हयपुच्छी
स्त्री माषपर्णी इत्यमरः ॥
हयप्रियः पुं यवः इति हेम
चन्द्रः ॥
हयप्रिया स्त्री अस्मगन्धा
जरी इति राजनिर्घटः ॥
हयमारः पुं करवीरः इति ॥

राजनिर्घटः ॥
हयमारकः पुं करवीरवृत्तः
इत्यमरः
हयमारणः पुं अस्मत्पुत्रः
इति शब्दचन्द्रिका
हयवाहनः पुं रेवंतः सतसू
र्यपुत्रः इति हेमचन्द्रः ऊवे
रः इति केचित् ॥
हयवाहनशंकरः पुं रक्तका
चनः इति शब्दचन्द्रिका ॥
हयणाला स्त्री अस्मालयः
यथा गवांस्थानं तथेवात्र त
रगाणां येव च उत्तराभिमुख
आसीत्तरगाणां विधीयते द
त्तामिभ्राता वाद्य परिशिष्टा
स्तु गहिताः तरगास्त तथा
धार्याः प्रदीपैः सर्वरात्रिकैः
ऊकुटावानरा येव मर्कटा
शुनराधियः धारयेदस्माला
यां सवत्सरा येन मेव च
अज्ञाशु धार्या यत्नेन तरगा
णां दितैषिणा गोगजास्यादि
णालासुतत पुरोषस्य निर्ग
मे अस्ते गते नज्जवीत देवेदे
वेदिवाकरे इति मातस्ये ॥
अथायः ॥
हयशीर्षः पुं विस्रः यथा ततो

जगाम हयोः द्यौर्दृष्टं वा
जिष्णुत् तत्र देवद्वरे सात्वा
तर्पयित्वा पितृन् सुगन्धं
पूज्य हयशीर्षं जगाम गज
माक्षयं इति वामनपुराणे
११ अध्यायः ॥
हया स्त्री अस्मगन्धा इति
राजनिर्घटः ॥
हयाध्यातः पुं अस्माध्यातः
स्पलत्तणं यथा हयशिला
विधानतः स्तुतिकितं सितपा
रगः अस्माध्यातो मदीभर्तः स्त
मनस्य प्रशस्यते इति मातस्ये
१६१ अध्यायः ॥
हयानन्दः पुं सुहृः इति रा
जनिर्घटः ॥
हयायुर्वेदः पुं घोटकचिकि
त्साशास्त्रविशेषः तच्छास्त्रं
हयशब्दे द्रष्टव्यं ॥
हयारिणः पुं करवीरः इति
रत्नमाला ॥
हयापाना स्त्री पालकोवृ
त्तः इति शब्दचन्द्रिका ॥
हयी स्त्री घोटकी इति न
टाधरः ॥
हयेष्टः पुं यवः इति राज
निर्घटः ॥

हयोत्तमः पुं ऊर्लोनाशः त
तर्पयः वाताशः २ जा
त्यः ३ अज्ञानेयः ४ इति त्रि
कोडशेषः ॥
हयः पुं शिवः इत्यमरः अ
ग्निः गृहेभः इति केचित्
हयगो इत्येकपास्तु हयगो
कर्त्तृकर्मणां वि
हयकः पुं शिवः चौरः इति
केचित् हयगकर्त्तरिवि ह
यगोरी स्त्री अर्द्धनारीश्वर
मूर्तिः यथा देव्युवाच यथा
तवाहं सततं छायेवानुगता
हयभवेयं साहचर्येणा तथा
मोक्तं मदेति सर्वगात्रेण मे
स्पृशे नित्यालिंगनविभ्रमे
अद मिच्छामि भवतस्तत्वे
त कर्त्तुमर्हसि श्रीभगवान्
वाच रोचते तस्मिन्मपि वत्त
मिच्छसि भाविनि तत्रोपाय
महं वृत्त्येयदि शक्नोषितत् ऊ
रुग्रहं समशरीरस्य गृहाण
त्वमनोदरे अर्द्धं भवत मेना
रीतयेवाहं पुमानिति यदि
त्वं नदिशक्नोषिदहं तत्तदहं मा
दृष्टं तदाहं तेदरिण्यामि ॥
गौराहं वगानने तवेवाहं ॥ ॥

तथा नारी अर्द्धं भवत् पुरु
षः विद्यते तत्र शक्ति मंत
मन्त्रात्त महेति आदिमुवाच
तवैवादे दारिद्र्यामि शरीरा
हं वृषध्वज किंतु दे तेकमि
ल्लामि यचेत्तं २१ इत्यमि त
याहमर्द्धं भवतो रत्नातिष्ठा
मितावता तन्नामद यदाते
हं संपूर्णं सा तदा ह्ये २२ हं
भागदशानं भवेद्यदि यद्येपि
तेनदेवादे तदा शोभाः शरीरा
हं दशस्यदे श्रीस्य २३ वाच प
व मस्तु भवेन्नित्यं यथा तं कते
मिल्लमि शरीरादेस्य दशानं भु
यातवय यद्येपि ते श्री २४ उ
वाच अथ गोरी तदा पूर्वम
नुभूतं तपः स्थितौ योगनिद्रा
सहृषं तदात्मनोः वित्तवद्विद्या
हरं प्रणाम्य प्रथमं ब्रह्माणं च
ततः परं ततस्त्रिजगता मोषं
दमि नारायणं प्रभुं वित्तयि
त्वा तथा तेषामेकतां साजग
न्मयी आत्मानं योगनिद्रां वति
तपित्वा मनस्विनीं दक्षिणे स्त
शरीरस्य भागाहं शेषाभूदतः
शरीरस्य तथा वाम मतिप्रेम्ना
निजं देहं दशोपि स्वशरीरा ॥॥

हं गोरीकाये तदा सयं
मेवा निवेशयत्तस्या श्रिकी
धुः प्रिय मद्रुते अथ स्थित्वा
तदाभरीः काल्पासुह चिंतदा
परित्यज्य शरीराहं एषमेव
वभोरुवा कालीभूता स्वर्णा
गोरीशरीराहं तं शोकरं प्रा
प्य मोदात्तदात्मानं संतुष्टाच
जगत्सर्वो यत्तं यदा शरीराहं
मादाय परमेस्वरीं दशस्यति
एति तदा राजतेः तीव्रशोभना
अर्द्धं धम्मिल्लमं युक्तं जटाजूटा
हं योजितं एकस्मिन् अवगो
भागीभागे जातं वनदाचितं कं
इत्येवमवगोः तस्मिन् पौषे
तस्याव्य राजत अर्द्धं मृगाति
चासाहं वृषभाति व्यराजत
अर्द्धं मूलनमं चारुतिलपुष्प
नमं परं दीर्घमश्रुतयेवाहं
महं प्रमश्रु विवर्जितं आरक्त
चारुशरत्तौषमेकतस्तथा
अपरं शक्तविपुलरीशोक्त
तिरहं परं अर्द्धं नीलगलेवा
हं मपरं दशसंयुतं अर्द्धं कं
कण केसुरयुक्तवा कृतछाप
रे नागकेपुरसंयुक्तस्थलवा
रुनिवृत्तिकं अर्द्धं विद्यायतभ
जं करिदत्ता ॥

त्रिकांडशेषः

दिमाश्रया स्त्री स्वर्णजीवन्ती
इति राजनिर्घटः ॥

दिमिका स्त्री तृणोपरिपति
तदिमं इति केवित

दिमेलु वि दिमल्लेखितः दिमा
तः इति केवित

दिमोजरा स्त्री कपिलद्राहा
इति राजनिर्घटः ॥

दिमोतपत्रा स्त्री यावनाली
इति राजनिर्घटः ॥

दिमोद्रवा स्त्री शादी इति रा
ज निर्घटः ॥

दिमः वि दिमभवः दिमपादा
तयत् प्रत्ययेन निष्पन्नः इति
सिद्धांतकोमुटी ॥

दिरंगुः पुं रात्रुः इति केवित

दिशानं स्त्री रेतः स्वर्णं वरा
टकः इति मेदिनी दिशामयं

स्त्री भारतवर्षादिनववर्षांतरात्
वर्षाविशेषः इति त्रिकांडशेषः

तद्विवरणं यथा उत्तरोत्तरोत्तारवृ
त्तं नीलः स्यात्ः मृजवान् इति त्र

यो रम्यक दिशामयं ऊर्ध्वानं वर्षा
णामव्यादागिरयः प्रागायता ३

भयतः तारोदावययो दिमदस्य
योजनपृथक् पकेकशः पूर्वस्मा
त्त पूर्वस्मान्नदुत्तरोत्तरोदशोपा
धिकोशोन देयं पवक्रसेति इति
श्रीभागवते ५ स्कंदे १९ अध्या
यः दिशामयः पुं ब्रह्मा स्वर्णा
मये वि इति मेदिनी ॥
दिशाम् स्त्री स्वर्णं भुस्तु १
त्यमः रेतः इयं वराटः अ
तये मानभेदः अऊष्य इति मे
दिनी रजते धनं इति प्रावृत्ता
वली
दिशामकशिष्टः पुं देवविशेषः
सतकषपस्यदित्या पत्न्याजी
तः तस्य सहादरं दिशामातः
तस्य भार्या कयाधुः तस्य पु
त्राः संक्रादः १ अत्रक्रादः २
क्रादः ३ प्रक्रादः ४ कस्यामि
दिका इति श्रीभागवते अपि
च त्रयायौ निहतो देवदानवौ
मधुकैटभौ अवतीर्णौ पुन
र्देतोभूत्वा कषपपुनंदनी ॥
दिशामकशिष्टुश्चैव दिशाम्
लो महासुरः सुदुर्जयो हतौ
तौ वपुनजीतो महावलौ एत
स्मस्युते देव ॥

रात्समेन्द्रावरीच तौ तयोस्तप
दविश्याम मसदेतौ जनादेन
तवातिक मनुष्यामा दशास्य
ऊभकर्णयोः इति वद्विपरा
लोवेप्रवाण वरप्रदान नामाध्या
यः तदुक्तं पञ्चादि यथादित्याः
मुत्रद्वयं जने कश्यपादिति नः
श्रुतं दिशणातश्च इदं यो दि
शाणकशिपु स्तथा कश्यपस्या
श्रमोप्याधुत पुण्येवै पुष्करे पु
रा ऋषिभिर्देवताभिश्च गन्धर्वै
रुपशोभितः आसनाभ्युपक्लृ
प्तानि कंचनानितपंच वै ऋषी
णा मृत्विजां तेवै उपविष्टा यथा
क्रमात् देवस्तत्रासनं यत्त
दविस्तत्राय अकृतः अंतर्वत्नी
दिति श्रैव पत्नी च समुपागता
दशवर्षमदस्त्राणि गर्भस्तस्या
मवर्तत सवर्गर्भो विनिःसृत्य
मातृवै उदराजदा नियतादा
सने गर्भः कश्यपस्यापि संत्रि
धो तं दृष्ट्वा मुनयस्तस्या नामा
ऊर्वत तद्वितं दिशाणकशिपु
स्तस्मात् कर्मणानेन मस्मृतः
दिशाण्यतोऽनुजस्तस्य सिद्धिका
चतथा नुजा रादोः साजननी ॥

देवीविप्रविज्ञेः परिग्रहः दि
शाणकशिपुर्देव्यश्चचारपर
मंतपः ततो वर्षमदस्त्राणि
निरादारो ह्यधः पिरा तंत्रसा
ह्युदघामास देव्यं तद्योवरे
तात्त सवीमरते वत्रे सपास्या
स्त्रेन दिवानिधि अहं सर्वं
विनिर्जित्य सर्वदेवत मास्थि
तः अणिमादि गुणैश्च
मेधमेदीषतां वरं तेनैव मु
क्तौ ब्रह्मात तस्मै दत्ता यथे
प्सिते दत्ता चास्य सभादित्यां
तत्रैवांतरधीयत दिशाणक
शिपुर्देव्यः श्लोकैर्गीतः पु
रातनः राजा दिशाणकशिपु
र्देव्यो यं यं निषेवते तस्यां
नमश्चुक्र देवता ऋषिभिः स
ह एवं प्रभातो देव्या भूत दि
शाणकशिपुः पुरा स्वयमग्नि
श्रुतृष्यश्च वागुरिन्द्रो जलं स
यं भुक्ता चकार राजं समं वत
रचत देशतस्यासीत् नरसिंह
स्तमृत्सर्विषः पुरा किल नवे
स्तेन विनिर्मितो नार्द्र मुक्ता
नावाः स्मृताः दिशाणातस
ताः पंच विक्रताः समदाव
लाः दिशाणकशिपोः ॥ ॥ ॥

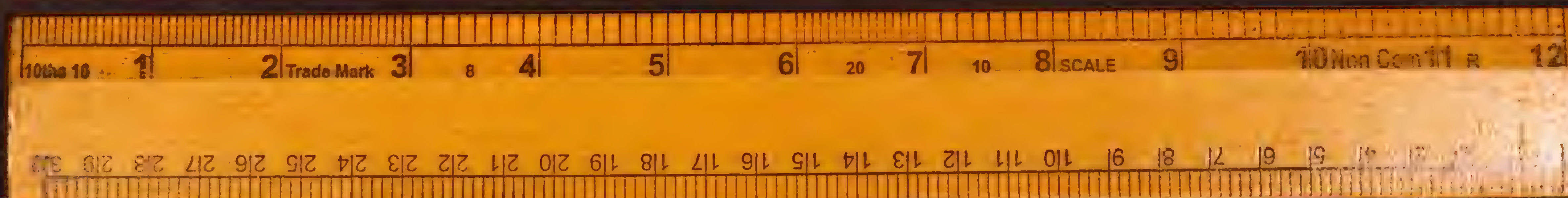
पुत्राश्चतारः समदावलाः स समन्वितां तथा सादशधान्या
द्वादः पूर्वज स्तेषा मनुजादस्त नि समंतात् परिकल्पयेत् ॥
श्रैवच संक्राद श्रैवक्रादश्चक्रा तरेण एकं तदुक्तं नानाफलवि
दपुत्रान् मृण्वतान् इति व भूषितं भाजनं चासनं तदुक्ता
क्रिपराणे कश्यपीयप्रजासर्ग मृदोहनकंतया कौषेयवस्त्र
नामाध्यायः
दिशाणकशिपुहा पुं विस्रः इति
देमचंद्रः ॥
दिशाणकामधेनुः स्त्री योऽश
महादानां तर्गतमहादानविशेषः
यथा मतस्य उवाच अथातः सं
प्रवत्सामि कामधेनुविधिं परं
सर्वकामप्रदं नृणां महापात
कनाशनं लोकेशावाहनं तद
होमकार्याधिवासनं तत्ताप
रुषवत् कार्यं ऊडमंडपवेदि
कं सत्येषेकाग्रिवत् ऊप्यारय
करैकं स माहितं कंचनसमा
तिमुदस्येते वतसंचकार
येत् उत्तमा पलमादस्या तद
हेनतमध्यामा कनीयसीतद
हेन कामधेनुः प्रकीर्तिता श
क्तिरस्त्रिपलाहर्षं शशाक्तोपीद
कारयेत् वेद्यं कृत्वा जितं न
स्य गुडप्रस्य समवितं न्यसेडप
रिता धेनु महाशस्त्रैरलेकतां
ऊभाष्टकसमोपेतानानाफल
समन्वितां तथा सादशधान्या
नि समंतात् परिकल्पयेत् ॥
तरेण एकं तदुक्तं नानाफलवि
भूषितं भाजनं चासनं तदुक्ता
मृदोहनकंतया कौषेयवस्त्र
देयसंप्रयुक्तो दीपातपत्राभर
णभिरासां सचामरा ऊडलि
नीमचंद्रां मणित्रिकांचन
करोषिपादां सरेश्चुसर्वैः पु
रतोऽभिजघां हरिद्रया पुष्प
फलैरुगैः अज्ञानिकस्तव
रुणार्कं राभिर्वितानकंचोपवि
पंचवर्गां स्त्रानंततो मंगलवे
दचौषेः प्रदत्तिणी कृत्यमपु
ष्पदस्ताः तारादयेमां गुडधेनु
मंत्रैः द्विजाय दद्यादयदर्थोपा
णिः त्वंसर्वदेवगणमदिरमं
गभूता विस्मयारत्रिपद्यगोद
धिपर्वतानां तद्वानशस्त्रशक
लौकतपातकाषः प्राप्तासि
निर्हृति मतीव परां नमासि लो
के यथेप्सितफलार्थविधायि
नीत्वा मासायकादिभवंडं त्व
मुपैति मर्त्यः संसारदुखमना
य यतस्व कामं त्वं कामधेनुमि
ति वेदविदो वदंति आसंयशील
ऊल ह्यपुणा ॥

निताय विप्राय यः कनकधेनु
मिसां प्रदद्यात् प्राप्नोति धाम
सपुरश्चरेदनुष्टु कन्यागणेः
परिवृते पद मिनुमोलेः ॥
इति मानस्ये दिशणकामये
नप्रदानिको नाम ३५३
अध्यायः ॥
दिशणकोषः पुं कृताकृतस
रूपं इति हेमचन्द्रः ॥
दिशणगर्भः पुं ब्रह्मा इत्यमरः
दिशणगर्भोऽतपनिष्पन्नम
स दिशणस्य गर्भोऽमुष्ण इति
वादिशणगर्भं पतस्यांते दि
शणवर्णमभवत् तद्याचस्म
निः दिशणवर्णमभवत्तदंमु
दके शयं तत्र जते सयं ब्रह्मा
सयंभुरिति विष्णुतः इति
उपवर्णत दिशणवर्णमंडंदि
शणं इतिभरतः अन्यच्च दि
शणगर्भोऽधुदद्यात्तेनवु
दिर्मता असौ इति देवीपुरा
णे देवीतिरुक्तः ५५ अध्यायः
योऽग्रामदादानां तर्गत द्विती
यमदादानं यथा मत स्यउ
वाच अथातः संभवत्प्राप्ति
मदादानमनुत्तम नाम्नादि
शणगर्भात्वे मदापातकानां
शून्ये

प्राणं तिष्ठिं समाद्यतलापु
रुषदानवत् क्रान्तिमंडपसं
भार भूषणाच्छादनादिकं क
र्माड्योषित स्तदलोके शावा
हनं बुधः प्राणहवाचनं कृत्वा
तद्वत् कृत्वाधिवासने ब्रह्मणे
शनषत् कंडंतेपनीयमयंमु
भं हामसत्तंजलोद्धाय देमप
कजगर्भवत् ब्रह्मागर्भेने वि
स्तारमाप्नोतीतिष्ठितं द
शस्त्राणि सरत्तानि रात्रं सूची
तथैवच हेमनाले सपिठकेव
दिशदित्यसंयुते तथैवावर्
णो नाभेरुपवीतं च कोचनं
पार्श्वतः स्थापयेत्तद्वदेमदेउ
कमंडले यमाकारे पिधानं स्या
त् समंतादेगुलाधिकं सु
क्तावली समोपेतं यमराग
दलान्वितं तिलद्रोणेपरिग
तं वैदिमधे ततोऽर्चयेत् त
तोमंगलशब्देन ब्रह्मचोषवरे
णच सवोषधुदकं स्नानं स्या
पितो वेदपुंगवैः सुक्लमा
त्यांवरधरः सर्वभरणभूषि
तः इममुच्चारयेत्तत्र गृहीतज
सुमोजतिः नमोदिशणगर्भा
यदिशणकववायव सतत्केकस
गच्छत ॥

श्रीभागवते १ स्कन्धे २ अध्या
यः हृदयेगमं क्लीं प्रक्षिप्युक्तवा
क्य इति भरतः तत्पर्यायः
संगते २ इत्यमरः ॥
हृदयवान् विहृदयान् इत्य
मरटीकासारसुन्दरी ॥
हृदयस्थानं क्लीं वत्तस्थलं
तत्पर्यायः क्रीडं २ ३४ ३
वत्तः ५ वत्तसे ५ भुजोत्तरे ६
इति हेमचन्द्रः
हृदयात्मा पुं कंकपती इति
शब्दचन्द्रिका ॥
हृदयालः वि प्रशान्तमनाः त
त्पर्यायः सहृदयः २ इत्यम
रः सहृदयः ३ इति भरतः हृद
यी ५ हृदयिकः ५ हृदयवान्
६ इति हौकोत्तरे चिद्वपः ७
इति जटाधरः ॥
हृदयिकः वि हृदयालः इत्य
मरटीकासारसुन्दरी
हृदयी वि हृदयालः इति
जटाधरः ॥
हृदयेष्टाः पुं भर्ता इति वि
क्रोडशेषः तत्पर्यायः प्रे
यस्यायाः पुं क्षिपत्योभर्ता
सेक्ता यति वरः विशेषा

रमणो भोक्ता रुच्यो वरयिता
धरः इति हेमचन्द्रः
हृदयेष्टा स्त्री भार्या यथा
प्रेयसी दक्षिता कान्ता प्राणे
शा वलभा प्रिया हृदयेष्टा
प्राणममा प्रेष्टा प्राणयनी च
सा इति हेमचन्द्रः ॥
हृदावर्तः पुं अस्थहृदयावर्तः
तत्पर्यायः श्रीवृत्तकः इति
त्रिकोडशेषः
हृदिस्थक विहृयः इति कैचि
त हृदयस्थकक्रीच हृद्गे
लीयः वि हृद्गेलपर्वतोद्भवः
इति कैचित् ॥
हृद्गालः पुं पर्वतविशेषः
इति कैचित्
हृदग्रयः पुं हृद्गणः इति
राजनिर्घटः ॥
हृद्यं क्लीं शुद्धत्वक इति श
ब्दशावली
हृद्यः पुं वशाकृद्देमन्त्रः इ
ति मेदिनी ॥
हृद्यः वि मनोहरः इत्यमरः
अस्य पर्यायः मनोज्ञशफवे
दृष्टव्यः हृजः हृदितः हृत
प्रियः इति मेदिनी हृद्यग
धं क्लीं तद्वर्जोरकं ॥

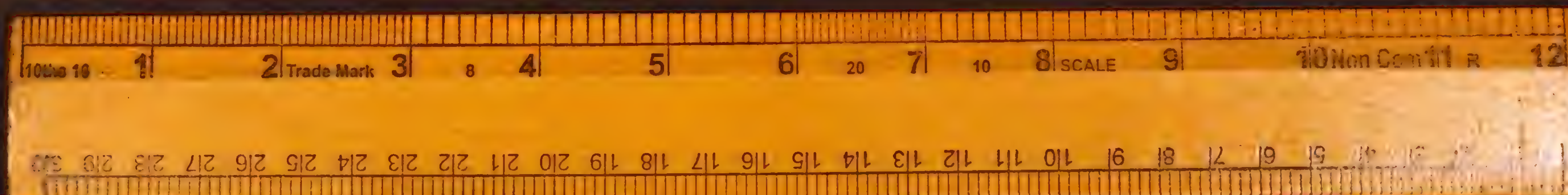

इति शब्दवदिका सौचवर्त्तनं
इति राजनिर्वहः ॥
हृद्यगन्धः ३ विल्ववृत्तः १
ति जराधरः
हृद्यगन्धा स्त्री जाती इति य
ज निर्वहः ॥
हृद्यगन्धि स्त्री लज्जतीरकं
इति रत्नमाला ॥
हृद्या स्त्री हृदिनामौषधिः
इति मेदिनी हृद्रोगः पुं कुं
भराधिः इति शुद्धिरीपिका
कामः यथा हृद्रोग मास्यप
दिनोत्पत्तिरेणधीरः इति श्री
भागवते हृदयपीडा तत्र
हृद्रोगस्य विप्रकृष्टं निदान
माद अत्युल्लग्नवृत्तकषाय
तिक्त आमाभिजाताध्ययन
प्रसंगोः संवित्तनैर्वैगविधा
रोगेषु हृदयमयः पंचविधः
प्रदिष्टः प्रसंगः सतते सेवा
संवित्तनमतिचिन्ताराजभया
दिकमिति यावत् पंचविधः
वातिकः पैतिकः श्लेष्मिकः
सात्रिपातिकः क्रिमिजश्वे
ति तस्य संप्राप्तिपूर्वकं लक्ष
णमाह हृषयित्वा रसदोषा
विगुणा हृदयंगताः हृदिवाधा

प्रकुर्वन्ति हृद्रोगं न प्रचलते
विगुणाः उष्ट्राः वाधादोषभे
दे नानाविधा व्यथा भगवत्
पीडा मिति गयदासः वातिकं
हृद्रोग माद अयम्यते मारु
तजे हृदये तयते तथा निम
ष्यते दीर्घ्यते च स्फोटते पा
दतेः पित्तमारुतजं हृद्रोगे इति
शेषः आयम्यते व्यथया वि
स्तार्यते इव तयते सूक्ष्मि
रिव निर्मष्यते मंधानेनैव दी
र्यते कषयत्रेण दिवाक्रियते
इव स्फोटते आरयेव पात
ते कुठारेण वक्रया क्रियते
व पैतिक माद तस्योष्ण दा
हदोषाः स्युः पैतिके हृदये
क्लमः धूमायनेव मूर्च्छा चक्रे
दः शोषो मुखस्य च उष्मा शो
तगात्रस्यैव शीतवाताभिला
ष देत किंचिदंतरोर्म दाहः
पाक्ष्म्येन वक्रिनेव डः त्वदे
तगात्रसंतापः
शोषः हृद्यगोनेव पीडा हृ
दये क्लमः हृदया कुलत्वे
ग्लानि रित्यर्थः धूमायनेकं
ठाहूम निर्गमस्व क्लेदः किं
विदुर्गन्धः सदितस्व ॥ ॥

श्लेष्मिक माद गौरवं कफ शोषश्च कुमिजे भवेत् उत
संस्त्रावाः रुचि स्तम्भो नि क्लेदः वमन भिवोपस्थितं
माह्वं माधुर्य मपि वास्य
वर्तते हृदियस्य स्तम्भो ज
उतामाह्वं जलज्जुतमिव मा
धुर्यमुत्वे त्रिदोषज माद
विद्यमान त्रिदोष मप्येवं स
वर्त्तितं हृदयमयं क्रिमिज
माद कुमयो जायति अस्ति
त्रिति कुमिज इति निरुक्तिः
अस्य निदानपूर्विकां संप्राप्ति
माद त्रिदोषहेतु हृद्रोगे यो
इरात्मानिषेवेतिलक्ष्णो
गुणदीप्ति ग्रंथितस्तस्यापचाय
ते मर्मकदेश संक्लेद रसप्या
पगच्छति संक्लेदात् कुमघ
प्याप्यपगच्छति संक्लेदात्
कुमप आस्य भवेत्सु पदता
त्मनः मर्मकदेशे हृदयेक
देशे संक्लेद सदितत्वे रस
उपगच्छति संक्लेदात् रस
स सदितत्वात् उपदत्तात्मनः
तिलायदितादारेण तमल
तणामाह उत क्लेदः छावने
तोदः मूलं हृत्तासकस्तमः
अरुचिः प्रपावने चत्वे ॥

शोषश्च कुमिजे भवेत् उत
क्लेदः वमन भिवोपस्थितं
शोयो यत्ना हृद्रोगस्योपद्र
वानाद क्लोमसादो भ्रमः शो
यो सेया स्तम्भा सुषुप्ताः कु
मिजोत्कुमोणां ये श्लेष्मिका
णां दिते मताः क्लोमः पिपा
सास्थानस्य मादः शोषः शोषो
वायस्य तेषां हृद्रोगाणां कु
मिजे त्रिदोषे श्लेष्मिकाणां
कुमोणां ये उपद्रवा हृत्तासा
न प्रसवणात्त्राविपाकादयस्ते
मताः अथ हृद्रोगस्य चिकित्सा
सा चूतेन दुग्धेन गुग्गुभसावा
पिवन्ति चूर्णां ककुभत्तवो ये
हृद्रोग जोतांजस्तपिते दत्ता
भवेयुश्चिज्जीविन स्ते ।
हरीतकी वचा रास्त्रापिप्पली
नागरोद्रवं शरी पुष्करमूला
विचूर्णां हृद्रोगनाशने २ पुट
दग्ध हरिणामृगपिष्टं गव्येन
सर्पिषा पिवतः हृत्तपुष्टमूल
मविराडपैति शान्ति सुकष्टमपि
३ तैलाज्य गुडविषकं चूर्णांगो
धूम पायोऽस्य पिवति पयोभ
क् समवति गतसकल हृदाम
यः पुरुषः पार्थः कोद ॥ ॥

वाल्मीकिना इत्युपक्रम
वाल्मीके महादोषा लक्ष्मि
वर्ततेः इति युक्तिकल्पनकं
देवः विमुक्तभेदः इति ॥
आसरीमाया इति केचित् हे
देवः पुं गणेशः इत्यमरः
मदिवः शौर्यगवितः इति
मेदिनी बुद्धविशेषः ततप
र्यायः शौर्यगवितः इति
मेदिनी बुद्धविशेषः ततप
यः देवकः २ चक्रसंवरः ३
देवः ५ वज्रकपाली ५ निम्न
भो ६ शशिशावरः ७ वज्रदो
कः ८ इति त्रिकोणशेषः अ
थदेवमेवः स च ऊकार
युक्ता गकारः सविन्दुः प्राण
वादिनमोः नृश्वतरतः निव
न्धिपंचानको विंदुयुक्तो वा
मकारविभूषितः तारादिह
दयोतोऽयं देवः मनुरीतिः
चतुर्वर्णात्वेकादशां चतुर्व
र्णसंख्येदः अस्पृजाप्रयो
गः प्रातः कृत्वादि पीठन्या
सांते विधायगणेशोक्तपी
ठशक्तीः पीठमनेच नित्यस्य स
म्पारित्यासं कुर्यात् अस्पृगा
कर्मपिण्यजीह्वने देवोदेव

देव निजालम्पारुचि नैः सर्व
लिङ्गं त्रिमि देवैः क्रिमिभिः
श्यामनेत्रता तमः प्रवेशो
हस्तासः शोयः कंडः कफ
स्वतिः रुदय प्रतनवात्रकक
चेनेवदायते विकित मेदा
मयं चोरे तच्छ्रीं श्रीचक्रा
शां इति गारुडे १५६ अथा
यः मुंठी सौवर्चने दिगु
पीताहृदययोगनत इति च
गारुडे १५६ अथायः ॥
रुद्रोगवेशी पु अर्जुनवृत्तः
इति शतवन्दिका ॥
हस्तासः पु दिक्काययादि
क्वादेका च हस्तासः प्रति
स्यायस्तपीनसः इति हेमच
न्द्रः अस्पृजानादि दिक्का
शतवन्दिका ॥
हस्तासः पु तानं इति राज
निचैः तर्कः इति त्रिकोण
शेषः
हस्तासः स्त्री उक्त सकं
इति हस्तायुधः
हृष ३ हृषो
इति कविकल्पद्रुमः
हृषिष्ठितोतमादः ॥ ॥ ॥

हनुमान् पुं वानरविशेषः स
तत्रजनागर्भे परमोऽस्मात्तातः
रावणावधार्य श्रीरामहृतपु
तत पर्यायः हनुमान् २ अ
र्जुनेयः ३ योगेश्वरः ४ अर्जु
नी ५ दिग्विजयः ६ रामहृ
तः ७ अर्जुनध्वजः ८ इति त्रि
कोणशेषः मरुतात्मजः ९ इ
ति जगद्विजयः अथ हनुमत
कल्पः देव्युवाच शैवानिगा
णपत्न्यानिशाक्तानिवैलवानि
च साधनानि च सौमिणी च
नानिशाक्तानि च श्रुतानि ता
नि देवेशतद्वक्त्राणिः सन्तानि
च किंचिदन्तदेवानां साध
नं यदि कथ्यतां शंकरउवाच
श्रुणु देवि प्रवक्ष्यामि सावधाना
वधारय हनुमतसाधनं पुराणम
दापातकनीश्वरं पतङ्गपतनं
लोके शोचति हि कुरं परं जयो
धस्य प्रसादेन लोकत्रयजितो
भवेत् ततः
साधनविधिं वक्ष्ये नृणां सिद्धिः
करं इतं वियत् सलवकं हृ
मते चतुर्दन्तं रुद्रात्मका
यकवचं फटिति द्वादशाक्षरं
पतन्मंत्रः समाख्यातं गोपनीयं

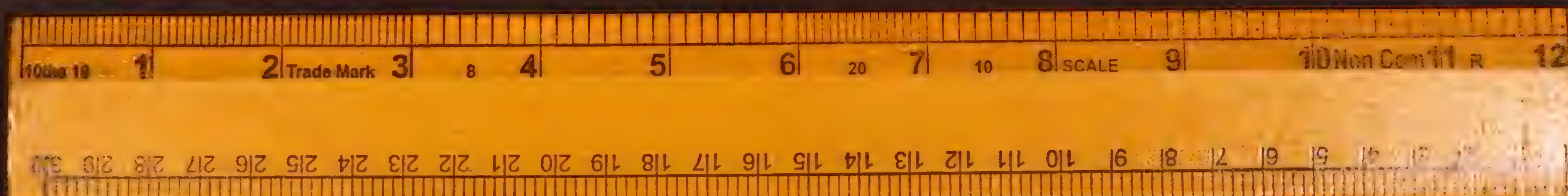
प्रयत्नतः तव सेवेन भक्त्या च
दासोऽस्मि तव सुन्दरि पतन्मंत्रं
अर्जुनाय प्रदत्तं दक्षिणा पुराज
येन साधनं कृत्वा जितं सर्वं च
राचं नदीकूलं विष्णु रोदे
निजने पतेते वने पकाग्रचित्त
साधाय साधयेत् साधनं मदत
ध्यानमाह महाशैले समुत्
पास्य धावेत् रावणं प्रति तिष्ठ
तिष्ठ शो इष्ट चोरावे समुत्त
जन् लाता रक्ताक्षं रोदे का
लातकषमोपतं ज्वलदग्निम
मं नेत्रं सूर्यकोटिसममभं अंग
दाये महावीरं विष्टितं रुद्रवृष्टि
पवेत्तुं हनुमते ध्यातायः प्रणये
न्ममलक्ष्मणं प्रसन्नः स्यात् सत्य
ते कथितं मया ध्याने कमात्रकं
पुंसां हि दिवेन संशयः प्रातः
स्नात्वा नदीतीरे उपविश्य क
णामने प्राणायामं यउं
ऊँच मूलेन सकलं चरेत्
पुष्पाञ्जल्यष्टकं दत्वा ध्यात्वा ।
रामं ससीतकं ताम्रपात्रे ततः
पद्ममण्डपं सकेशं रक्तच
न्दनचुम्बनं लिखितम् ।
शलाकया कणिकायां लि
खितं तत्र तत्र वा ॥ ॥ ॥

कपि प्रभुं कणिकायां हनु
मते भ्यात्वा पायादिकं ततः
सुग्रीवं लतां चैव अंगदं न
लनीलकं ज्ञावन्ते च क्रमुदेके
श्रीमान् दलेदले पूवीदि क्रम
तोदेवि पुनयेद्वेधचंदनैः प
वनचंननाचैव पुनयेद्वेधवाम
तः दलाप्रेषु कपिभ्योपि पुष्पा
जम्बुकं ततः भ्यात्वा
तमेवराजं वैलते यावत् साध
कः लतांतदिवसं प्राप्य ऊर्णा
च पुनर्न मदत्त पकाग्रचित्त
मनसातस्मिन् पवननन्दनेदिवा
राज्ञो जपे ऊर्णात् यावत्
सेदपानंभवेत् सदृक् साधकं
मत्वा निशीथे पवननात्मजः स
प्रसन्नस्ततोभूत्वा प्रयाति सा
धकाग्रतः यद्येषितं वरं दत्ता
साधकायकपिप्रभुः वरेलङ्का
साधकेन्द्रो विदेरदात्मनः सु
विः पतद्विसाधनं प्राप्य देवा
नामपिउत्तमं तवस्त्रेदात् स
मात्वातेभक्तासिमयिपावति
इतिगारुडे हनुमतसाधनमि
ति तंत्रसारः हनुमतोतिगुप्तं
लिख्यते वीरसाधने ब्राह्मिभू
ते उत्थायकृतनित्यक्रियो दि

जः गतानदीं ततः स्त्रितातीर्थ
मावासावायुया मूलमंत्रं ततो
जप्तामिन्वेदादित्य सात्म्या
ततोवाससी परिभाष्य गंगाती
रेपवते वा उपविश्य ह्यं अंगुष्ठा
भ्यां वमः इत्यादिना करंगत्या
मोज्यात् ततः प्राणायासः
अकारादिवागीनञ्चार्यवामना
मापुटेन वायुं धरयेत् पंचवर्ग
वृक्ष्य वायुं संभयेत् यका
रादिवागीनञ्चार्य दक्षिणनासा
पुटेन रेचयेत् एवं वात्रयं
कृत्वा मंत्रवागीं रेगत्यासं कृत्वा
भ्यायेत् भ्यायेत्तु हनुमते क
पिकोटिसमंवितां यावन्ते यवाणं
जेते दृष्ट्वा सत्वरं मुष्पितं
ललापेच महावीरं पतितं रण
भूतले गुरुच क्रोधमुत्त पाद्य
गृहीत्वा गुरुपर्वतं
दादाकारैः सदपैश्च कं पयंतं न
गत्रयं आत्रलोडे समाव्याप्य कृ
त्वाभीमं कलेवरं इति व्याकृत्वा
षट्सदसं जपेत् अस्य मंत्रः
स्ववीजं ह्रस्व सुच्यं पवनच
ततो वदेत् नन्दनेच ततो देयं
जैः वमानैः ननमिया दृष्टातीं पं
मनुः प्रोक्तो नमः ॥ ॥

एतां सरपादयः हं पवनन शोनवृत्तीयेन उद नृपः इति
नृनायसाहा इति मंत्रः सम लघुविष्णु तं हंतप्रयोगेण ज
मदिवसेदिवात्र व्याप्य जपे लदानमुक्तं तत मनकादिप्रत्ये
त ततो महाभयं दत्वा त्रिभा कनपणे यथा सनकस्तृप्यते
गणेशासु निपासु नियतमा तस्मैतदुक्तं हंत इत्यादौ नतप
गच्छति साधको यदि सायंत इत्यादिकाचारतत्
इति तदेष्टितं वरं प्राप्नोति वि निथये दानार्थयोदृष्टायासा
यां वापि धनं वापिराज्यं वा यथा पुनयेदतिथिं वित्तं नम
प्राप्नोति सत्यं सत्यं सुनिश्चितं स्येदं वैद्विजं मनो वाक कर्म
ति च तंत्रसारः हनुः स्त्री हनुः भिः शोत मागते सगरहंततः
इत्येसरदीकायां शक्तिरु द्विजः दद्यादतिथये
भरतः नित्यं वृद्धा तं परमेश्वरं भित्ता
हनुमान् पुं हनुमान् इति मीकं श्रीसमात्र मंत्रेच
त्रिकांउशेषः साच्चतुर्गणं पुष्कले हंतकारे
हनुषः पुं राक्षसः इति त्रिका च तच्चतुर्गणं सुच्यते इति कृ
उशेषः संपुराणे उपरिभागे १२ अ
हंत व्य दधः अनुकंपावाक्या म्प्रायः अपि वि भित्ताच यावतो
रेभः विषादः इत्यमरः दद्यात् परित्राड् ब्रह्मचारिणो
अग्निः वादः संश्रमः ग्रामप्रमाणे भित्तास्यादग्रं या
इति प्राहुरत्तावली विदः सचतुष्टयं अयंचतुर्गणं प्राङ्
इति मेदिनी अंतकल्पने इ हंतकारे द्विजोत्तमाः भोजने
त्यजयणालः हंतकारः पुं अतिथिदेयतंडु हंतकारे वाग्रप्रभित्तामथा
हंत इति केचित् हंतशब्दः य पिवा अदत्तावन भोक्तव्यं य
यायसु निवीती हंतकारिणाम् थाविभव सात्वनः इति मार्क
वृष्णास्तपयेदद्य ऊपास मय्य देयपुराणे महा

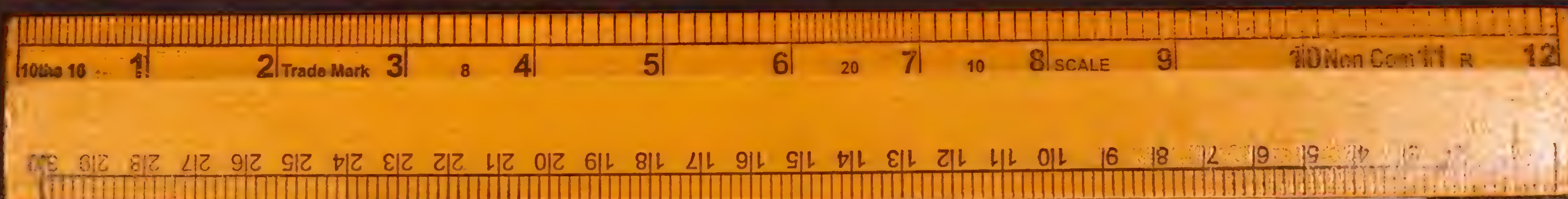

नवा कटु तिक्तान् मृत्तान् हये
व्याधिते व्याधिते स्यात् विदो
सर्वे रोमो प्रथमेः द्विपले ददेत्
विवर्द्धयेत् ततो वषमेकादि
पलप्रचकं उत्तमे स्याच्च व
त्ता रित्रीणि मध्य ज्ञेय
योः पानेन भोजनेनैव शभी
तिपलकं दो मध्येषष्टि
श्राधमेः य चत्वारिंशच्च भो
मिषु श्रोणे कष्टेषु विज्ञेय
त्रिफला क्वाथसंयुतं मदा
ग्रीशोथयोगेन गवां मूत्रेण
योजयेत् वात पित्तो लोणे
व्याधो गोतीर्युतसंयुतं दे
यं कृष्णाणां पुष्पार्थमाधे
युक्तं च भोजनं मृपिष्ठायाः
प्रदानं यदुद्या पलपंच
कं प्रभाते च तसंयुक्तं शर
द्विपलेषु वातिनां रोगां
पुष्टिदेवापि वलमेजो विव
ने तदेवाशाय दद्याद्देतीर्यु
क्तमथापि वा गुट्ठीकल्कयो
गेन शतावर्ग्यश्रुगन्धयो चत्वा
रित्रीणि मध्यमजयन्यसपला
निहि शंकसायत्रवादानामेक
रूपे यदा भवेत् त्रियते च तदादि
प्रैउपसर्गं तमादिषेत् होमा ॥

द्वैरतया विप्रभोजने वैलिक
मणा शांतोपसर्गशोतिः स्या
द्वैरतया दिकल्पतः द्वैरत
कीसगोमूत्रा तैलेन लवणा
विता आदौ पंच ततः पंचवृ
ष्टाश्रापणतावधि उत्तमासे
शतं प्रोक्तमशोतिः पष्टिरुत्तरे
गतायुर्वेद मात्स्यासे उत्तः
कल्यागजैदिता गजेचनगुणा
मात्रा ताभि गजैरुगद्वेने गजे
पसगीव्याधीनां शमनशोति
कर्मच एजपित्ता सुगन् वि
प्रान् ब्राह्मणे कपिला ददेत्
दंति दंतद्वये मालो विवध्रीषा
दुपोषितः संत्राणं संत्रिता वैद्यो
ववाभिर्वायुका मले सूर्यायाः
शिवदुर्गाश्रीविसुतारत्तसो ग
णः वलि दद्याच्च भूतेभ्यः स्त्रा
पयेच्च चतुर्वेदेः भोजनं संवि
तं दद्यात् भस्मनो हूनयेद्भजे
भूतीरता मृभा मेध्या वारु
णीरत्तसो मदा त्रिफला पंच
कोले च दण्डमूलं विडंगकं श
तावरी गुट्ठी च निवगमकं
किंमुकाः गजरोगविनाशाय
प्रोक्तः कल्कः कषायकः आ
युर्वेदो गजास्यानायुक्तः सतेपसा
रतः

भृजं परं एकत्र सोर्मिकाः
श्रावः करणान्यत्र तां विना
एकलनेन हृदये रोमावल्गदे
संयुतं रंभास्तंभ समाकोरुस
पार्लि मृष्टपादकं एकं तथा
परं मूलसंहकोरु पदो वृजं
एकं च रुमृडसुलजयने सुम
नोरे तथा परं हृदकदिसेह
तो हृदपदो वृजं एकं वैयाञ्च
चमोपयुक्तं भूतिविलेपने अ
परं मृडकोषेयवसनं चन्तो
तितं पवमर्दे तथा जाते यो
धिलतणसंयुतं अपरे वल
वदभूति सहस्रं पुरुषाकृति
एवमर्दे सारिपो जेद्वारि
विज्ञासती दिताय सर्वजगतां
कामात्मा कालिको यमा त
स्याः शरीरं गजेन्द्र दशतं वैदे
युतं येनोपमेयं तज्जालि मार्गि
ने भूवनत्रये संतानः पारिजाते
वा एकं तविषद स्तरः अमोच
या यथा वन्द्यो तोचापिय य
तर्नेदि वरुधा च एषकेन तो
रेमाते नरेस्वर अर्दे नारीस
रोभूत्वा सत रेमे कदाचन ॥
इति यद्यपि भूतेषां स्वयं
शक्रोतिका लिका गोरीकतं

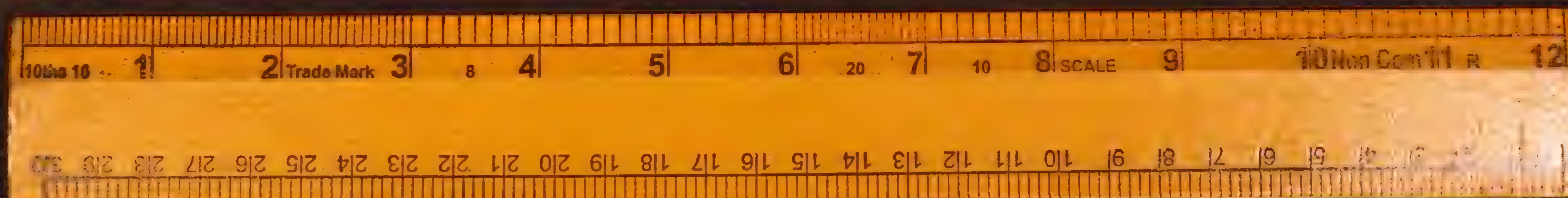
तदा सर्वभूतकारणकारणः
तथापि तो गिरिस्तो संयो
न्य विविधैः पुग तपस्यो ज
यदेव क्रियोपाये रनेकणः
तपोविधूतमर्वागी पश्याहो
री मणाकोरु अर्दे च प्रद
दो तस्ये शरीरमदेस्वरः ॥
नैवास्य तत्तं जानंति पाक्रा
याः सकलाः सुरा पारीरा
ईमदानस्य तपसा योजनस्य
च पतस्य तत्तं जानंति मदा
त्मानो मदावलः नदीभृगीम
दाकालो वेतालो भैरव स्तथा
अगभूता मदेशस्य वीतभी
तास्तपोधनाः ये मानुषपरी
रेण प्राप्तिरे तपसो वलात् ग
णाना माधिप्रत्येतत्तं जानं
ति हरं परं एवं सदा त्वयाये
ज्ञाः मानुगानुपमत्तम वनि
तासत क्रियोपाये स्ततोभ
द्रमवाप्यसि यदं मृण
यात्रितमर्देन पुण्यदायकं
शिवयोः प्रीतिकराणां शरी
रादे प्रदे तथा गोरी तपाद
ने चैव कालिकायाः सुभाव
दे नतस्य विज्ञा जायंते सच
पुण्यतमो मतः दीर्घायुः स
सखी मुघात पुत्रपोत्र ॥

समेवितः सततं परिभृवा
गाः शिवयोः श्रुतिं महत्
शिवलोकमवाप्तिमविं
शिवलभः इति श्रीकालिका
पुराणे धृष्यः ॥
हरिचुडामणिः पुं चन्द्रः इति
भुविप्रयोगः शिवशिवोत्तं
चदृशः श्री योतकादिदेव
द्रव्यतत्त्वं पर्यायः दायः २
इत्यमरः योतकं आदिना ३
पनयनभित्ता प्रसादादिना
उपनयनभित्ता प्रसादादिच
यत् देयं तत् दायदृशायद
वाच्यं कथादानकाले यामा
त्रादिभ्यां व्रत भित्तादौ ब्राल
णादिभ्यश्च यत् द्रव्यं दीयते
तत्र दायारिद्र्यमित्यर्थः पु
नर्कं योनिमुत्पत्त्यः तत्रभवमि
ति स्मेयतकं पुनर्योर्वधुवर
यो विदमिनि वाकणि योत
कं योतकमुकार मध्यमणि
योतकं योतकं च तत् इति
वाच्यपतिः दीयते दायः क
मणि च ज सहृदीयते सरा
यः इति पाठः इत्यने द्वियतेह
रणं कर्मणि अनट इति भर्तुः
भुजः इति इति मेदिनी युक्तं
स्वर्णं कपटकं उल्लादकं ॥

इति केचित् भाग्योक्तान् भा
जकोकदाग भागप्रदानं
इति लीलावती ॥
हरिनेत्रः श्री पारदं इति
राजनिर्घटः शिववीर्यं
च हरिनेत्रं श्री मोक्षात्रयं इति
ज्योतिः शास्त्रं शिवचतस्रं
हरिचुपः पुं शिवः इति शब्द
रत्नावली ॥
हरिबीजं श्री पारदं इति भू
विप्रयोगः ॥
॥ ॥ ॥
हरिचोदग श्री गंगा इति दे
वद्वः हरिहारा श्री हारहरा द्वा
ता इति केचित्
हराद्रिः पुं कैलासपर्वतः
इति केचित् ॥
हरिः पुं विष्णुः सिंहः शु
कपत्नी सधः वानरः भे
कः इत्यमरः चन्द्रः सूर्यः
वायुः अश्वः यमः शिवः
ब्रह्मा किशोरः इन्द्रः वर्ष
विशेषः इति मेदिनी मरुतः
कोकिलः हेमः अग्निः इति
शब्दरत्नावली भर्तु हरिः
इति त्रिकोणशेषः पिंगव
णः हरिहरीः इति ॥ ॥

हेमचन्द्रः हेमरेष्टाक्षरपातना
मानि यथा श्रीसदाशिवउवा
च श्रीकलाष्टोत्तरशतं नाम
मेगलदायकं तत् शृणुम
दाभाग सर्वकलमयनापानं श्री
मः पुंरौकातोवासदेवो जना
देनः नागयोगो हविर्विस्मय
वः पुरुषोत्तमः गोविन्दः केश
वोऽनेतोवासनो मधुसूदनः दा
मोदरोरुषीकेशः पद्मनाभश्चि
विक्रमः वैजंठश्चाच्युतो राम
शक्रपाणिश्चोत्तमः पीताम्बरो
जगन्नाथो वृषिहोगुरुद्वयजः रा
धिकापतिरानन्दसूत्रो विष्णो
हनः यशोदानन्दनः सत्यः श्रीगो
पीजनवल्लभः गदाधरोदयग्रीवो
वराहश्च गवीश्वरः गोवर्द्धनश्च
रो विष्णुबीजकमललोचनः सर्वो
तर्कामो जगदीश आनन्दमई
नः प्रभुः विस्मयवो यज्ञभोक्ता
वनमाली सनातनः पुराणपु
रुषो नन्दान्नजः श्रीवत्स सलो
लुनः देवकीनन्दनः श्यामः
श्रीश्यामामाण्डलभः अनि
निरुद्धः परं ब्रह्म मुरारिरिः
श्रीधरः स्वर्णः श्रीगोपीमोद
नः श्रीगोपनाथ ब्रालाप्रियः
ब्रह्मदेवः तत्रैव स्थापयविनाश
नः कैटभावि गुणातीतो रुक्मि
णोरमणो विराट् संकषणः शो
षणायी दैत्यारि वंशभिन्ना
सर्वेश्वरः प्रणोता च मुकुन्दोभ
क्तवत्सलः अद्यासन्नः प्रभु
श्री हंसश्च मुरलीधरः कुवल्
यापीत्यानी च पद्मधारी चतुर्भु
जः भक्तलोके केशः शोण गोपा
लो वैभवप्रियः वंशीपाणि
गुणमयः कोटिकन्दर्पमोदनः
वैष्णवायविनोदी च कंसारि
यादव स्वर्णः चतुर्वेदमयो नि
त्यः सच्चिदानन्दविग्रहः दीन
नाथैकशरणं भक्तानुग्रहका
रकः पतदष्टोत्तरशतं कृष्ण
नामनृमंगलं प्रसादयः पदे
तस्मात् स्विसेधं वा विशेषतः
दिजादि श्रेष्ठो भक्तपाश्र्णो
ति जपतिस्मरेत् ३ः स्वप्रना
शानं तस्य मनोमलविनाशानं
तस्य मनोमलविनाशानं सर्वो
पराधशमलविनाशानं सर्वोप
राधशमनं सर्वपापलयेभवेत्
पावने शांतिदं पुण्यं नापत्रय
विनाशानं आशुष्य सर्वसुखदं
सर्वदुःखापहं मुने व्रत यज्ञ
तपोदानया ॥

गतीर्षफलप्रदं पुत्रदं चाशु
बन्धनानां प्रदपीडादिनाशनं
सर्वाभीष्टप्रदं सर्वेष्वर्थदं विघ्न
नाशनं सर्वोपद्रवहारिना
शने मानवस्य सद्बुद्धिविद्या
विज्ञानं यशो धर्मप्रदं तथा स
र्वभीष्टिहरं भक्तिमुक्तिधाम्यथन
प्रदं सर्वरोगतयंकरं वासितं
शुद्धिदं परं फलकामिना वै
स्वस्य सर्वकामफलप्रदं स
र्वपापुत्तयो याति हरिभक्तिशु
जायते सरस्वतीव वशाया
कमलाविरते भवेत् ॥
लेत्रतीर्थं च मरणं गंगायां
वाविशेषतः मोचनं भवव
न्धस्य यमभीतिविनाशनं नि
ष्कान्तिनस्तनयस्य प्रेमभक्ति
सुखप्रदं भवेदहेतुकं ज्ञानं सा
क्षात् कृत्यः प्रसीदति इति
प्रामोत्तरं विदे ॥१॥ अथायं
श्रीहरिपादविद्वाणिगथा
श्रीसदाशिवउवाच सच्चि
दानन्दरूपसुकुलस्योद्धत
कर्मणः संसरेत् पादवि
द्वाणि प्रातर्भक्त्या नरोत्तमः
अतिगुह्यानि देवेष्वपि भ
क्तिप्रदानि च सर्वसुखप्रदा
हीद तव प्रोक्तानि येषाम

यापि भवनेष्वर्थे कथितानि प्रय
त्नतः पूज्यते तद्विज्ञाभूतशु
भा कुलसुखप्रदा दीनोपउवाच
कानिकाच विद्वाणि कुलसुखा
दयोस्मिन् वशिष्ठ श्रोतुमिच्छु
मि कथयस्व भवपूर्वकं व
शिष्ठ उवाच यदुचिवाच स्वयं
ब्रह्मानारदाय नराधिप तत्
शृणुष्व मदत् प्राणमतिगोप्य
तमेव च विधिदेव विष्णोः सष्ट
उपात्मानमिदं पुरा मद्भागव
तं प्राणमेकदा तसुवाच ब्रह्म
वाच शृणुनारद वत्सामि पाद
योश्चिद्ब्रह्मज्ञानं भगवत् कुल
रूपसुखानन्देकरसस्य च अत्र
ताराः सुसंख्याशु कथिता येन
वाग्रतः परं सत्यं क प्रवक्ष्यामि
कुलस्तु भगवान् स्वयं देवानां
कार्यसिद्ध्यर्थं मृषीणां वाग्दानं
तथा आविर्भूतस्तु भगवान् स्त्रा
नां प्रियचिकीर्षया केनैव ज्ञाय
ते देवो भगवान् भक्तवत् सलः
ताम्यहं वेमिनाम्योस्ति सत्यमेत
न्मयेदितं ऊनविंशतिविद्वा
निमया दृष्टमितत् पदे
दत्तिणो दशाचिद्वा नि वामे
च नवनारद यजोत्तमं ॥ ॥

कमलं वच्चाय मं कुशोयवः
सलिकं चोद्देशावा चाष्टकोणं
चक्रमेव च नवाभ्यानि प्रवक्ष्यामि
संप्रतं वैसवोत्तम विद्वा निवा
मचरणो गोविन्दस्याऽभुतानि
च इन्द्रवापं त्रिकोणां च कलसं
चाई चन्द्रकं शोभास्वरमतस्य
विद्वा गोप्यदे ज्ञास्व संस्मरे अका
नोतानि भो विप्र दृष्टयेते च यदा
कदा कृष्णाय त परं ब्रह्मभुवि जा
तेन संशयः इयं वाच्यं च वाच्यं
तारः पंच पववा दृष्टयेते ब्रह्मवि
त श्रेष्ठ सवताराः कथं च नम
धेधजा त विज्ञेया पञ्च योग्य
मानतः वज्रं दत्तिणो पाशं वा
कुशो वेतदग्रतः यवोपगुप्तमू
ले स्यात् सलिकं यत्र ऊत्रचित्
प्रातपत्रं चोद्देशावा वामे च क्रं
दत्तिणो आयमंगुलिमात्रमयाव
हे मध्यमा स्थिता तावदेवोद्देश
वाच कथिता पञ्च संज्ञके अ
ष्टकोणं ततो वत् सममाना
ष्टागुलैश्च तत् निर्दिष्टं दत्ति
णो पादे चैत्याह मूनयो द
रः से सदे वेत्स पंचपादस्य
विद्वा निनाम्यं ॥ ॥ ॥ ॥

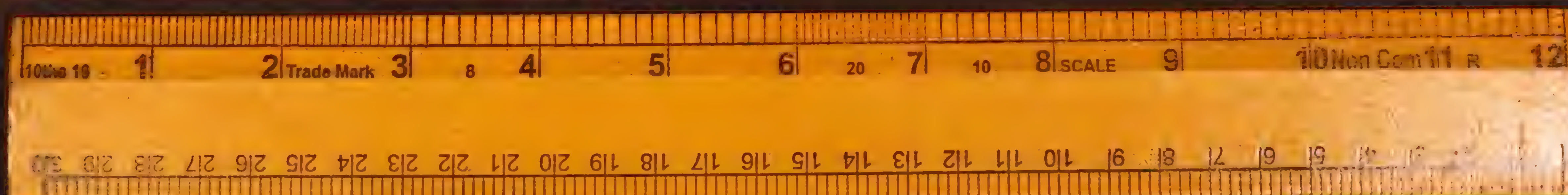
वदति वैसवः दत्तिणो नवस्या
नानि संवदामीह संसरेत् च
तरेगुलमानेन द्रव्यो गुलिसमी
यतः इन्द्रवापं ततो विद्यादन्व
चनेते दत्तिन त्रिकोणं मध्यानि
दिष्टं कलसो यत्र ऊत्रचित् प्र
ष्टागुलप्रमाणेन तद्वरे रईवन्द
कं अईवन्द समाकारं निर्दिष्टं
तस्य सुव्रत इन्दुवै यच्च विद्वा न
स्यायं ते वेनिदृष्टिं त्रिकोणाद
त्तिणो भागेत्सवरे तदधो यवः जं
दृफले त्रिकोणास्य वामपाशे नि
दृष्टिं गोप्यदं द्विद्वारे ज्ञेयं तदा
ष्टागुलमानतः त्रिकोणाधस्तनि
दिष्टमथवा कलसो यथा ॥
श्रीनारद उवाच न श्रुतं न च दृष्टं
च विद्वा मेतन्मोदितं दृष्टं वै स
दृष्टं ब्रह्मन् वदतं संप्रते मम
श्रीब्रह्मोवाच पनाकाच धत्ता प्रो
क्ता प्रोत्ते लोका कालयः पञ्च वै
वाच्यं च सतयं श्रुतिनोदितं
वज्रं विदे इति प्रोक्तं दृष्टं ॥ ॥
वै गोत्रभित्तकं सदस्यं समा
ख्यातं कविदेवविदो विदुः अं
कुशो नागशितास्तं निर्मि ॥ ॥

तद्यदिपुत्रक तादृशं तद्गोचि
कं विज्ञाप्य वैलव्यं नरेः यवो
पुत्रमूलेषु कथितो मुनि
भिर्भुव आतपत्रं वृषल्लज्जा
करं वत ससुशोभनं चक्रं सद
शनाकारं यच्चिद्रं तत्तनोदरं
वासदेव करेयदत्त मुनिभिः प
रिकीर्तितं विवाहादौ वसांग
ले पुत्रेजातेन येव सौमिष्टे
वसरा कार्यं सस्तिकं च तद्व्य
तेरेवाशुतसुः संख्याता स्तिर्य
गद्वायदोतिताः पलवेन च संयु
क्तमष्टकोणां तद्वृत्ते देवकभो
द्विरोत्वास्यात् नवक्रा दृश्यते
यदा मध्यमांशुष्टमानेन कथिता
मुनिभिः किल दशभिश्चिद्रितैः
पादं वन्द्यं एज्योच सर्वदा चिद्रा
येतानि भोविमदतिगाचरोवि
भोः सश्रीकृष्ण इति त्रयो
बुद्धिमद्भिर्नरोत्तमैः यदुपनिव
विद्रानि वामपादे चतस्रः शृणु
इन्द्रचापं धनुर्विद्यात् संयुक्तं
चतुर्गुणं सौवीरं युक्तवक्रं च
तदाह मुनयो भुवं विकीर्णत
त्रिशलात्वं शकटाकारकं य
दातदा वैतत्रिकोणात्वं चिद्रं व

मुनिनोदितं कलसो वर्तलाका
रो योवया मदितो यदा दृश्यते
तादृशं पुत्रविद्रितं सकलाधि
कं द्वितीयायां यथा चन्द्रो दृश्य
ते चावरे कवित तद्वृत्तं वि
तैयं श्रुतोच प्रतिपादितं अवे
विन्दु वित्पेवं दिशेवा ससमन्वितं
वर्तुलं च सदा दृष्टं श्रीकृष्णे परमा
त्मनि मतस्याकारो भवेद्यत्र त
च्चिद्रं मतस्य संज्ञकं जेहफलस
माकारं जसूविद्रं विडुवधाः
यतश्चिद्रं समाख्यातमूणाविश
ति सांख्यकं पादयो रुभयो राक्षः
कृष्णमुनयो नचाः पवे दृन्दा
वनेस्थयाः पादयो र्मुनिमतम
कृष्णविशतिचिद्रानि कथया
मोह तत्तमृण
रतिगो नवचिद्रानि राधाया द
शवामतः भेदोऽयं कथितो विम
कृष्णस्याहंगवृषिणी एतानि प
दचिद्रानि दृष्टानि च श्रुतानि च
तदग्रे कथितान्येव पुनः किं कथ
याम्यदं नाशदवाच
विज्ञानेयानि भोत्रस्तन किं
कर्मव्यानि वैलव्यैः
कथयस्व हि सर्वज्ञ युगयोणा॥

दयोर्मम ब्रह्मोवाच सौवाणं
राजते वापि पायाणं काष्ठजा
दिकं युगलं युगलं प्रादे क
त्वाविद्रैश्च विद्रितं सगात्रे वि
भृयात्तानि पदचिद्रानि वैलव्यैः
वामे वृद्धं मुनिः स्नात्वा वतस्य
वृन्दावने शयोः अथवा विद्रि
तं पादं कृत्वा भागवतोत्तम पूजा
मारभते तावत् यावज्जीवति ना
रद एनितो देवदेवेशः फलं भ
वति देदिनो तस्यातश्चिद्रितं पा
दं अर्चनं कुरुते यदि राजसू
याश्च मेधादिफलं भवति सर्व
था तदनेतगुणं प्रोक्तं यद्ये
कं पूजयेत् सधौः इति पा
त्रोत्तराखंडे श्रीकृष्णपदचिद्रमा
दात्म्यं नाम ११२ अध्यायः ॥
तन्नाममादात्म्यं यथा श्रीसरा
शिवउवाच शृणु नाशदमदं ते
कथयिष्यामि तानव पावित्ये
यददं एषः प्रावोचैत यथा त
द्यं वेदस्याध्ययनं यत्तं तपोयो
गः शमोदमः कृष्णनामसदस्त्रा
शोदवर्षे नदित्यकं ज्ञानंदं
वाचने ध्यानं धारणानियमो
यमः प्रत्याहारः समाधिश्च द
रिनामसमनच गोविं॥ ॥

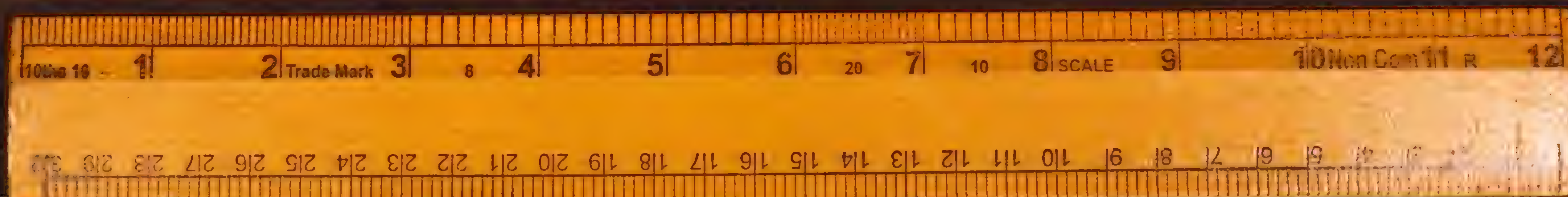
दनामसदृशं नत्यागो न त्रतं मु
ने न संकल्पो नापि शोचं न पु
णं न फलं तथा वानप्रस्थं व
ल्लव्यं पादस्य कर्मव्यासकं
धर्म एव सदा च मो नदरे नीम
वत्यकः नदरे नीमसदृशं कर्म
किंचित् तपस्तथा सर्वतोया
दने चैव चतस्रो मुक्तिरेव च क
सनाम परा मुक्तिः कृष्णनाम प
रा गतिः कृष्णनाम परे पापे
कृष्णनाम परे फले कृष्णनाम
परो धर्मः कृष्णनाम परे तपः
कृष्णनाम परा शांतिः कृष्णा
मपरास्तति कृष्णनाम परा भ
क्तिः कृष्णनाम परा स्मृतिः कृ
ष्णनाम परं यत्तं कृष्णनाम परा
मतिः कृष्णनाम परे ज्ञानं कृष्
णनाम परा स्थितिः कृष्णनाम परं
दानं कृष्णनाम जगत प्रियं कृ
ष्णनाम परं आदं पितृणां तर्प
णं सरा कृष्णनाम परा प्रीतिः
कृष्णनाम परः प्रभुः कृष्णनाम
जगत सत्यं जन्तो कारणं परं
जीवने परा कृष्णनामैव विपु
लेयुनं कृष्णनाम जगद्विभूति
गद्वाजे गुणाः परे विद्याधारे
कृष्णनाम जगतां पावनं परं ।

कुलनाम जगज्जल यत किंचि
त सचराचरं धार्यते पाल्यते
विश्वकुलनाम्ना प्रसीयते यत
किंचित क्रियते कर्म कुलना
मपरायणः तत कर्मकर्मण
साक्षादगृह्णाति केशवः श्रीद
रेनाममदणं प्रशस्तं च पुगेयगे
ऊत्रापि न भवेत् सिद्धिर्दित्तात
ज्ञाम कर्मच ॥ विशेषतः कति
पुगे कुलनामेव केवलं यज्ञाना
स्तेषु देवेषु लोकस्य गतिरस्य
था हरिनाम परः शान्तः त
माशीलोजितेन्द्रियः नीलाक
लसदभ्यागि कुलं प्राप्नोति
स्त्वानि च श्रीकुलहरि गोवि
न्ददासवामादिकोजनः यः
कश्चिद्याति क्लृप्तं सर्वं तत्रा
मकीर्तनात् दत्तायुते पान
सदस्यमुग्रं यवगनाकीरिनि
षेवने च स्तेयान्येकादि हरेः
प्रियेण गोविन्दनाम्ना निहतानि
मयः अदृष्ट्यापि ददति स्पृ
ष्टोक्तवदोयथा हरिनामददे
त पापं स्यात्तस्मात्तु निगते सकृ
डुच्चारितं येन हरेः कृपेति निश्चये
यमाधिकारं नो याति कापये
न विना मृते अज्ञानादयः ॥

वाहनादसुभावेन वा पुनः ॥
कुलनामेययश्चिन्ता सयाति य
रमपदे ब्रह्महामयशः स्तेयी
हस्तानादगुरुतन्त्रगः भवार्णवे
तरेदंते कुलनाम परायणः ॥
पितृदातृपरा गोत्रस्त्रीदेताया
पिनोऽपरे गोविन्दनामोच्चारणे
एव पुण्यात्ते मुदिमायुयुः यद्
ने पापमज्ञानादुत्तमानं च ना
रदं यद्दविष्मति तत्सर्वं कुल
नामददेद्वं वीवानां तस्य द
दोही चास्तेदा निन्द्या कर्मकु
त स एतोजायते धन्यो नामकी
र्तनतो हरेः तेन तीर्थतपोदा
न ब्रह्मज्ञानं फलं तथा शक्ति
श्च सर्वयज्ञानं मुक्तेरध्यात्मवस्त
नः ज्ञानं च देवमदतो सर्वसिद्धि
प्रदं फलं नेमितीकानां निष्पा
नां तथा च काम्य कर्माणां
वर्णाश्रमाणां योगानां स्थापि
ते येषु नामस आकृष्य सर्वत्र
हरेः पुनः कृपेन नारद त्रैलोक्ये
यानि पुण्यानि धर्म कर्म फ
लानि च तस्य तोतानि नो ॥
याति हरिनामावकीर्तने
नाम्नाः स्यावती शक्तिः पाप
निर्देशो हरेः तावत् कर्मेन

नशक्नोति पातकं पातकी सामयदकिंचन कुलगोविन्दना
जनः यपचोदति न कर्मे मारिगेयं मायस निष्पातः गोको
नदिक्नोति यत्ततः तावदहं दिदनेग्रहणे त्वगस्य प्रयाग
मुनेयावत् कुलनामावकी गंगास्निकल्पवासः यस्या
र्तनं मानसं कर्मजं वामज्जलो पुने मेरुसवर्णादानं गोविंद
केतत्रास्ति कल्मषं सर्वेषु नाजोनसमे पातकोः ऊरु
भञ्जोपिवदं यदरे नाम कीर्तने त्रेणाकिं तस्य किं कायपा
नं चान्द्रायणादिभिः कृच्छ्रेः पुष्करेण च निष्काप्रेवर्तनेय
मुदिने स्यात्तथा चानां कीर्तने स्महरित्यत्र हयं विष्णुना
नेन हरेनाम्नाः सकृदेव भवेय निवर्जयेव तीर्थानि वरुथान
या सकृदाव्यासितं येन कुल च कोऽप्येनापि तस्यानि ना
नाम सुमंगलं तजिज्ञावेस्ववी मकीर्तनतो हरेः ॥ एतां नि
नाम्यं चो वक्तव्य कारणं ज कर्माणि सर्वानि कृतान्य
गवेदोदियजवेदः सामवेदे पिभवहेतु वितायेव हरेर्ना
प्यध्वंया अथीता स्तेनयेन मतमुक्तिदे परिहासेपि दा
क्तं हरिरित्यत्र हयं पापिनो स्याद्येविसोर्गं कृति नामये
पि हरेर्नामकीर्तयेति यथाय कृतार्थास्तेपि मनुजा स्तेभ्योपी
या सर्वावे भस्मसात्कृता कृ हनमोनमः स्त्रीमूढः पुरुषो
स भक्तिस्तथा तथा सकृज्जरा कपि येवान्ये पापयोगवः की
यणो मुक्ता पुमान् कल्पतत्रये ति यंति हरिभक्त्या तेभ्योपी ह
गंगादि सर्व तीर्थं पुत्रागम वे नमोनमः न देशनियमस्तत्र
दपाठ तीर्थो वगारादिफलं न कालनियमस्तथा नोच्छिष्टा
यथेष्टं गोविन्दनाम्नाः पिक दोनिषेधस्तनामलहस्यपी
लाशतांशोस्तस्य भवेत्त्रैवशुनेक हरेः चक्रायुधसनामानि स
दावितमाज्जवोमाघनुविमन तेनेतस्य सपवित्रकरो यतः
न कालशौच नियमानदेशाशौच

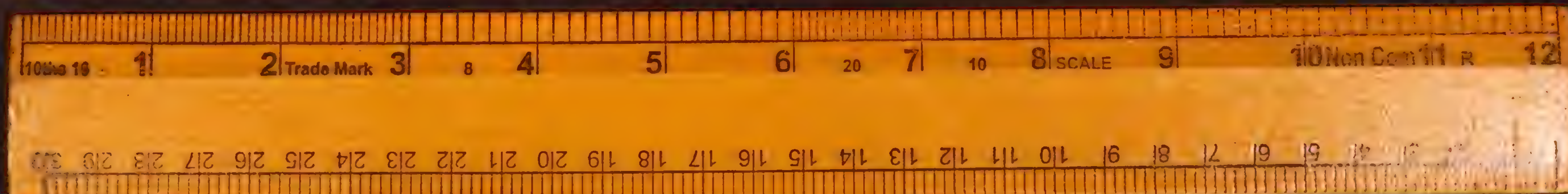

ह्यप्रमाणं कर्तुं हि दरेनीमा
अयं जनं सकलादं दसो मुक्ता
मानवाः साधुवर्जनाः कलना
मसरातीला विचरेत् कलम
त्रिधोतयं वदामि ते विमर्शित
स्तस्य जनाहं नः नीत्वा करोति
नामानि श्रीहरेः करतलिका
विक्रीतो दमते तस्य वदामि
वनारद एकांती नाम नीत्वा
सत्रिधो न जयेदरेः सत्यं तस्य
हरिः क्रीतो देवता न च काक
द्याये भावगद्गदा सत्त्वा रुदं
च्युतसत्रिधो तेषां कलमः परि
क्रीतो ब्रह्मादीनां च काकया
येषां तस्य वनौ गीता दरेनीमानि
गद्गदा भावेन तेषां गोविन्दः
क्रीतो नारद नायका जन्मना
ये न गृह्णन्ति कलम दीप्तां सतो
गुरोः तेषां वदर्शनं कार्यं दूरतः
परिवर्जयेत् कदाचित् यो न गृ
ह्णाति कलमनाम भवामृतं मृतः
स्यार कोलानां सत यो निम
जायते देवर्षे हरिनामानि भव
निस्तारदेतानि न गृह्णीयात्
यो मोहान्मृते स्यात्तदयो गतिः
गुणकर्मणि नमानि न
गृह्णीति च यो ॥

दरेः दर्शनस्य र्शने चैव भुवने
स्य विवर्जयेत् मनुष्यजन्मसं
प्राप्य न नाम ग्रहाण दरोः
कुर्यात् कदापि स्वप्ने वा ह्यर
प्यः सनराधमः ध्यानं सत्यं
गेविष्ठाः त्रेतायां यज्ञसाधने
अर्चने द्वापरयुगे हरिनामक
लोमुने ध्यानं तपः सत्ययुगे
त्रेतायां यज्ञकर्मच द्वापरे ह
जनदानं दरेनीमकलो मुगे क
लो भवाणां दोषा नीमानां दोष
निषेगव वर्तते यस्य निष्काये
हरि रित्यक्षरद्वयं सर्वलोको
जित स्तेन कलमः प्राप्तः सना
तनः सकृदुच्चारितं येन दरेनी
मविदात्मकं फलं नास्तीति भाव
कं सदस्ववदनो विधिः जितं ते
न जितं तेन जितं तेनेति निश्चितं
वर्तते यस्य निष्काये हरि रित्य
क्षरद्वयं सत्यं कलिपुगे विम
श्रीहरेनीममंगलं परस्वल्प
यने नृणां नास्ति य गतिरन्य
था इति पाद्योत्तरखंडे श्री।
कलनाममादास्ये एध अ
ध्यायः कलो दशासहस्रव
र्षपर्यंतं पृथिव्या तस्याव
स्थितिर्यथा शालग्रामोदरे

हिरत्न मच्युतोः त्वंत निर्मलं
विद्यामयं तज्ज्ञान मविद्या
चर्मसंस्थितं इत्यं पुमान् मथा
नचं बुद्धादकार मेवच भूतानि
च ह्यर्षीकेशे मनः सर्वेन्द्रियाणि
च विद्या विद्ये च मैत्रेय सर्वमे
तत् समाश्रितं अस्त्रभूषणं स
स्थानसंन्ये चूपावर्जितः वि
भर्त्ति मायाचूपासौ श्रेयसे प्रा
णिनां हरिः सविकारप्रधानं
यत् पुमांश्चैवाविलंजगत्
विभर्त्ति पुंडरीकाक्षस्तदेव प
रमेष्ठिनः या विद्या या तया वि
द्या यत् सत् यच्चासदव्ययं
तत् सर्वं सर्वभूतेषां मैत्रेय मधु
सूदने कलाकाष्ठानि मेघादि
दिनजं यत्तज्जायतेः कालसू
यो भगवानपरो हरिरव्ययः भू
लोकोऽप्य भुवर्लोकः स्वर्लोको
मुनिसत्तम नदं जैनस्तपः सत्यं
सप्तलोका दमे विभुः लोकाल्म
मूर्तिः सर्वेषां पूर्वेषां मपि पूर्वतः
आधारः सर्वविद्यानां स्वयमेव
हरिः स्थितः देवमानुषगणा
दि स्वरूपैर्वर्जमिविभुः स्थि
तः सर्वेश्वरोऽन्तो भुतमूर्ति
रमूर्तिमान् ॥

अथो यज्ञं धिमा माति तथेवा
धर्वाणानि च इति दासोषवेदा
सुवेदातेषु तथोक्तयः वेदा
मानि समंस्तानि मन्त्रादिगादि
तानि च शास्त्राण्यपोषाण्य
त्यानां नृवादाश्च ये कवि
त काव्यालापाश्च ये केवि
त गीतकाव्यवितानि च स
वैमूर्तिथरस्येनेव पुर्विलोम
हात्मनः यान्मूर्तीनिमूर्ती
नियान्मन्त्रान्त्रवाकवितं स
तिवैवस्तु जातानि तानि सर्वा
णि तद्वपुः इति विसृष्टाणि
१ अंभे २२ अध्यायः हरिना
त्रिधस्यानानि यथा भवद्वाज
उवाच केपु केपु विभो नित्यं
स्थानेषु पुरुषोत्तम सात्रिध
भवतो क्रुदिता मित्त्रा मित
ततः वामन उवाच श्रुयतां
कथयिष्यामि येपु षेषु गुरो
सहं निवसामि सुप्राणेषु
स्थानेषु वक्रतुपवान् ममा
वतारे वैक्रथा नभस्पले पा
तालमंतो निचयं दिवं च दिपां
समस्ता गिरयोऽसुदाशु वातो
भरद्वाज नमानुषयोः ये दिवा
येव भोमा जल गगणाचरा स्या
वरा येऽत्र विष्टे मेन्द्राः सा ॥

कीः सचन्ता यम वसरुणाः
साप्रयः सर्वपाताः ब्रह्माया
स्यावगता दिजलमसदिता
मूर्तिमंतो ह मूर्ती स्ते सर्वमत
प्रसूता वक्रतिविधयगाः पु
गायं हृदिवाः एतेहिमुखाः
सुरसिद्धानवैः स्यास्तथासवि
दिता मदीतले ये हेममात्रैः सर
सेव नापामयति पापं दिजवर्ष
कीर्तिनैः इति वामने पय अथा
यः अपिच श्रीभगवाचवाच आ
यमतस्य मददुपसंस्थितमान
सेकदे सर्वपापत्यकरकीर्तन
सर्पनादिभिः कौर्ममन्यतसति
धानं कौशिको पापनाशनं ह
यश्रीवच कृष्णो गोविन्दस्ति
नेपुरे विविक्रमंच कालिंदा
लिगभेदेभवंविभुं केदारनाथ
वे पौंचं कृष्णमेकुलमूर्द्धनं
नारायणं वर्याच वारादे
गरुडामनं जयेणं रुद्रको
चविषाणायां दिजप्रियं रूप
धारिमिरावत्यां ऊरुधुजं
कृतणोचेनृसिंहं ॥ ॥
गोकर्णो विष्णुकर्मिणो प्रा
चीने कामपालं च पुंडरी
कं मदीमसि ॥ वि

शाखयेचलजितं देसं देसपदे
तथा पयोत्थांचतमः विरेवि
तस्मायां सृष्टिले मणिमतप
वैते ब्रह्मन् ब्रह्माणं च यज्ञापति
मधुनयां चक्रयवे मूलवाहं हि
माचलो विद्विरिले मुनिश्रेष्ठ
स्थितमोषधममनि भृगुनेग
सुवर्णाखं वेयधे पीतवाससं
गयायां गोपतिं देवं गदापाणि
नमीस्यं त्रैलोक्यनाथं वरदं
गोप्रभावेकशेरायं अर्द्धनामी
स्यं पुण्यमदेन्दुदितो गिरी
गोपालमुत्तरेनिमं मदेन्दुमो
मपिंतिनं वैकुण्ठमपिमहाद्वै
परिपात्रे पराजितं केशेरु
देवो देवेषां विष्णुपंतपोध
न मलयद्वौच सौगन्धिं विन्ध
पादेमराशिवं अवेतिविषये
विले निषोथे समरेस्यं पा
चलिकंच ब्रह्मपंचालेषु
अवस्थितं महोदयेदय
श्रीवं प्रयागे योगशाधिनं
स्वयंभुवं मधुवने अयोध्यां
चपुकरे तथैव विमप्रवरवा
राणस्यांच केपावे अविमृक्त
कमत्रैव लोलस्यत्रैव गीयते
पहायां पमाकिरां समुद्रेवर

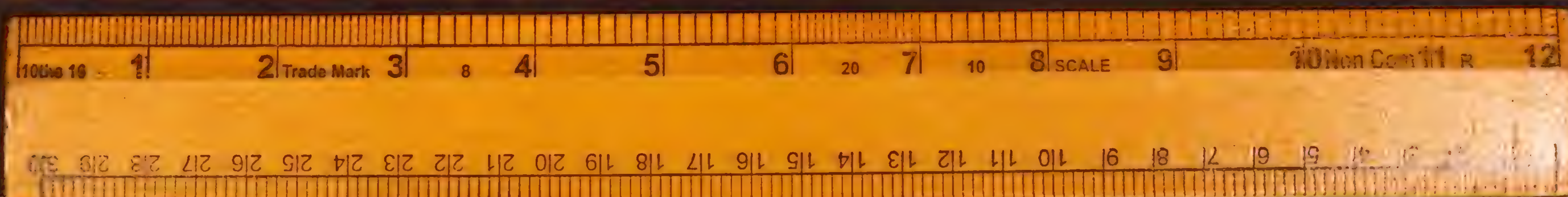
वासविं कुमारवने वाक्प्रीशं
कारि केयच बर्हिणं यज्ञेशं
भुवनचं स्याचं च ऊरुतांगले
वनमालिन माऊमी किंकिधा
वासिनोजनाः वीरं ऊवलया
दूढं शाखचक्रगदायां श्रियः प
तिं मादिषायां विनयनेतत्रैव
चक्रताशनं अर्जुनेषु त्रिसौप
त्रैलोक्यधरं मूकराचले त्रिगा
चिकेतं ब्रह्मर्षिप्रभासेषुकप
दिनं तथैवात्रापि विद्यातेत
तीयं शापिशोखं उदये शशि
नं सूर्यं ध्रुवं च त्रितयं स्थितं
मन्दरे यत्तपुरुषं स्कन्दं शरव
णोस्थितं मन्दरे यत्तपुरुषं स्क
न्दं शरवणोस्थितं महालयेस्त्
तं रुद्रं च तरेषु कृष्णय पद्मनाभं
मुनिश्रेष्ठं सर्वसौख्यप्रदायकं
सप्तगोदावरे ब्रह्मन् विद्यातेह
दकेस्यं तत्रैवच महावासं
प्रयागेपितृदेस्यं भलौवने
महायोगिं सिद्धेश्वरं मदेष्टु
पुरुषोत्तमं प्रतावतरणेश्री
मत श्रीनिवासं दिजोत्तमसू
रीरकेचतवीरं मगधायां सु
थापतिं गिरिवृजे पशुपतिं
श्रीकण्ठयमुनातटे वनस्थितिसमा
ख्यातं देवकारणवासिना का
लेनरेनीलकण्ठं शरणाभेभु
सुभमं हेममुक्तं महाकौषां
सर्वपापप्रणाशने गोकर्ण
दत्तिले सर्ववासरेवं प्रताम
वि विन्धं श्रेष्ठमहासौरिं कथा
यां मधुसूदने त्रिकूटशिखरे
ब्रह्मेश्वरपाणिनमीस्यं ली
हरेरे हृषीकेशं कोशलायां मनो
हरं महाबाहूंसुराष्ट्रचनवरा
ष्ट्रपथोधरं भूधरं देविकानयां
महोदयां ऊरुश्रियं गोमत्यां
ह्लादितागरे शोकेस्यरेच शोवि
नं सुनेत्रं सैन्यवारणेपशुरं मू
रपुरेस्थितं भद्राक्षं च हिरंयना
वीरभद्रं त्रिपिष्टये शोकुकर्णं
भीमायां भीमं पालवनेविडं
विष्णुमित्रं च गदितं कैलाशे
ले कामरूपे शापिप्रभुं वडभ्या
मपि गोमित्रं पटहेपंकज
प्रिये उपेन्द्रे सिंहलद्वीपेश
क्राव्यं ऊरुमालिने रसातले
च विद्याते सदस्वर्णिमं सु
ने कालानिरुद्धं त
त्रैवतथायं कीर्तिवाससं
सुतले कर्ममचले वितले
पंकजासनं ॥ ॥

महातले पुरो व्याते देवे
 शांद्वागलेखे तले सदस्वच
 शां सदस्वभूजमीश्वरं सदस्वा
 तं परिवाते सुषलाकृष्टदा
 नवं पाताले योगीना मीमांसि
 तेच हरिपंकरं धरातले कौ
 कनदे मेदिन्यां चक्रपाणिना
 भूवर्लाकेच गरुड खलीके
 विसृमव्ययं मर्त्यलोके तथा
 गरुपंकपिलेच जले स्थितं
 ब्रह्मनवाग्र्यं सत्यसंयसंयु
 तं ब्रह्माणं ब्रह्मलोके तस्य
 प्रमेवे प्रतिष्ठितं सनातनं
 तथा षोडशं ब्रह्मच वैसवेयं
 प्रतर्कं निगलं वै निराकाशं
 तपोमयं जंबुद्वीपे च तवीर्यं
 ऊषाद्वीपे ऊषेणयं जलद्वी
 पे मनिष्येष्टं व्यातं गरुडवा
 दनं पद्मनाभं तथा क्रौंचेण
 ललेष्टमभुजं सहस्रांशुः
 स्थितः शाकं धनवाह पुष्क
 रे स्थितः तथा पृथिव्यां ब्रह्म
 वैशालयामे स्थितोऽस्य हं
 सजलस्थलपथ्यन्ते चरेषु च
 पतानि पुष्पाणि ममालया
 नि ब्रह्मनृपराणां नि सनातना
 नि धर्मप्रधानानि महोजसा

नि संकीर्तनीयाऽन्यचनाशना
 नि संकीर्तनीयान् स्मरणादेषां
 नात्र संस्पर्शनादेव च देवतायाः
 धर्माद्यकामान्यप्रसंगे मेव ले
 ति देव्यामवज्ञाः समाध्याः प
 तानि तन्मां विनिवेदितानि इति
 वामनपुराणे स्थापनोक्तिर्ज्ञे
 म ६५ अध्यायः हरिहरयोर
 भेदो यथा याच्योः सागिरिजा
 प्रोक्ता यो हरिः सत्रिलोचनः प
 रं सर्वेषु शास्त्रेषु पुराणेषु च य
 ज्यते एतस्मादस्य या यस्तु क्र
 ते शास्त्रेषु यकतया तं नास्ति
 कं विज्ञानीयात् सर्वधर्मेव
 हि स्मृतं इति वागदे सौभाग्य
 व्रतनामाध्यायः ब्रह्मविज्ञ
 महेस्वरगणमेकत्वं सत्त्वादितृ
 पंचयथा महेस्वर उवाच ना
 रायणः परो देवः सत्त्वूपो ज
 नार्दनः त्रिधात्मानं स भगवा
 न् समर्त्तं परमेस्वरं रजस्तमो
 भ्यो युक्तैः शुद्धजः सत्त्वाधिकं
 विभुः समर्त्तनाभिकमला
 त ब्रह्माणं कमलासनं
 रजसा तमसा युक्तं सोऽपि मां
 त्वसृजत प्रभुः यत् सत्त्वं
 महर्हि देवो यो हरिस्तत् ॥

परं पदं ये सत्त्व रजसी सोऽपि
 ला कमलसंभवः यो ब्रह्मासंबदे
 ब्रह्मयो देवः स च तन्मां त्वः यद्
 जस्तमसोऽपेतं सोऽयं नास्त्यत्र संश
 यः सत्त्वं रजस्तमश्चैव तत्तीये चै
 तदुच्यते सत्त्वेन सृज्यते जेतुः सत्त्वं
 नारायणात्मकं न तस्मात् परो
 देवो भविता न भविष्यति यो वि
 लः सत्त्वं ब्रह्मा यो ब्रह्मा सोऽहं
 मेव च वेदत्रयेऽपि यज्ञैः स्मिन् प
 रितेष्टेषु निष्पद्यः यो भेदं कुरुते
 स्माकं त्रयाणां दिनसत्तमं स पा
 पकारी दुष्टात्मा दुर्गातिं समवाप्नु
 यात् इति तत्रैव रुगीता नामाध्या
 यः तदुपगच्छया ब्रह्मादयः स
 राः सर्वे ये चाग्रे देवदानवाः मनु
 ष्याः पति ब्रह्माद्याः सर्वे तद्भुज
 संभवाः तत्र योऽसौ परो देवो
 व्यापको मुनिसत्तम निर्लेतोऽस्य
 चक्षुः सृष्टः कारणोऽपि वर्तितः
 अनौयस्य स्वनिर्देष्टव्यो
 एतद्गदतरं परं
 निष्प्रपंचो निरालंबो विषयाती
 तगोचरः सर्वज्ञः सर्वकर्ता च
 प्रत्यक्षं सर्वदा वरं अनामा नाम

कोहीनां गीयते तदेकधा अ
 गम्य मद्यवा गम्य सदृशं दृश्य
 मेव च अस्तरं स्तरं संयुक्तं मद्यो
 षे चोष्णं च ॥
 सकले निष्कले चैव निर्मले म
 लसंयुते हरिमेतदुपगच्छेत्
 मया ते परिकीर्तितं मरीचिरुवा
 च अक्षयं चाक्षयं चैव यद्दुर्ल
 भं ते प्रकीर्तितं कथं तस्य विना
 शोऽस्ति सर्वज्ञः केन हेतना ॥
 अगम्यं कीर्तितं वदन्नाम्यं चैव
 कथं भवेत् अवाप्यं च समाप्य
 तं वाग्युक्तं हिकारणं ॥
 अस्तरं स्तरं संयुक्तं कथं तदग
 म्यं ते हरिः अप्रमाणां तथा
 प्रोक्तं प्रमाणां च कथं भवेत्
 अनादेस्तकथं चादिसंभवे किं
 विभावसो कथयस्व विशेषे
 णायेन संपद्यते सत्त्वं वक्ति
 रुवाच स्यावरं जंगमं चैव अ
 दृजं स्वेदजं तथा विनश्यती
 दधृतानि विनाशी तेन कथा
 ते अगम्यं मप्रबुद्धानां कामयो
 मक्तचेतसां सुकर्मविनिवृ
 त्तानां गम्यं तच्छुभकर्मणा
 ज्ञानवत्तं विदीनां नाम दृश्यं स
 र्वजंतु ज्ञानवत्तः समायुक्तः सि

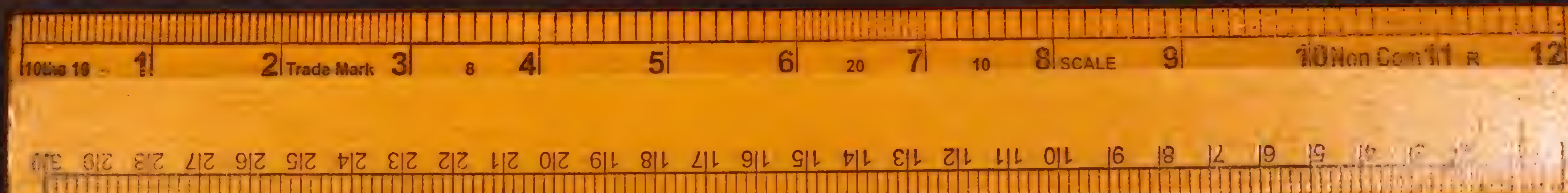

तं पश्येति नित्यशः अथकारे
यथा दीपो दर्शयेत् गृहमेधि
नो विद्यावत्तु स्या विप्रोद
शयेत् परमं पदं येन रावेदसि
होते द्योयिता गुरुणा च येन
नैकपुत्रं पुत्रं पश्यति परमे
श्वरं येन कर्मतपोहीन विषया
सक्तचेतसः वर्णाश्रयेन जानंति
वेदसिद्धांतवर्जिताः ॥
भ्राति पश्येति सर्वत्र सविक
ल्पाश्रुमानवाः जीवाद्योवर्णा
निर्मुक्तं मृत्युसंज्ञकच्योने
यदावर्णासमायुक्तं सदा व
णिस्त जायते सर्वत्र गुरुते
यावतावद्योयंतकीर्त्याने वि
दुहीनस्तानि चैवो निराकारं
सपवनं यदा सृजति भूतावि
प्रकृतिस्ते हरिः स्वयं तावत्
कर्त्ता सर्वज्ञः कर्त्ता प्रकृति
वर्जितः नामाश्चैव निर्वाण
योगलानिदशद्वये निर्मलः
सविभुक्तैः समलो देववर्दि
तः अप्रमाणं भवेतावत् यावत्
शाम्भनविदति शास्त्रज्ञानमयीति
यः प्रमाणं तस्य लभते तेन सर्व
मिदं विश्वं व्यापितं सचराचरं
मूलाः सर्वगतं स्मृतो लक्षणो

पाषवर्जितः इत्याद्ये वक्रिपरा
तोसर्गकथननामाध्यायः
एनिसविस्तु दर्शनादिफलं व
क्रिपरागो मुदिब्रतनामाध्या
ये क्रियायोगनामाध्याये च द
ष्टव्यं तस्य यमाष्टकस्तोत्रं न
सिंहपुराणे ५ अध्याये तत्पु
जायां द्रव्यविशेषदानफलं च
तत्रैव ३२ अध्याये द्रष्टव्यं
वस्य दरे राशधनप्रमाणं यथा
ब्रह्मोवाच अरे गतोर्दि कैला
स मिन्द्राये देवतैः सह तत्र द
ष्टो महारुद्रो ध्यायमानः परं
पदं दृष्टो नमस्कृतो देवः किं
त्वे ध्यायसि पाकुर त्वज्जोना
न्ये परं देवं जानामि क्वहि मे
ततः सारात् सारतरे तत्वे श्रो
तकामः सुरैः सह रुद्र उवाच
अहं ध्यायामितं विश्वं परमा
त्मानं मोक्षार्थं सर्वेण सर्वदं
सर्वं सर्वप्राणि हृदि स्थितं भ
स्मो हृदि तदेह स्तज्जटा मंडलमे
दितः विलो राशधनार्थं मे व्र
तचर्यो धितामहं तमेव गता
दृष्ट्वा मः सारं यच्चित्तया सह
विश्वं जितुं यमनाभं हरिं देह
दविवर्जितं शुचिं शुचिपदं

हंसंतत परं परमेश्वरं यु
क्ता सर्वात्मनात्मानं तदेवं वि
तया सह यस्मिन् विश्वानि
भूतानि तिष्ठन्ति च विष्णोर्निच
गुणभूतानि भूतेशो सूत्रे म
णिगणेश्वर सहस्राहं सह
स्वान्ति सहस्रो रुकगननं
अणीयसा मणीयं स स्वि
ष्टं च श्रेष्ठं च श्रेयसामपि यं
वाक्येषु वाक्येषु निषत्त सूप
निषत्त सच गणानि सत्यकमा
णो सत्यं सत्येषु सामसु पुराणो
पुरुषः प्रोक्तो ब्रह्म प्रोक्तो हि
जादिषु तये प्रोक्तं प्रोक्तं
स्तमुपास्य मुपास्य दे यस्मिन्
लोकाः स्फुरन्ती मेजलेष्टगन
योयथा ज्ञानमेकात्तरं ब्रह्म य
तत्सदसतः परं अर्चयन्ति च
यदेवा यत्तया ससकिं नराः य
स्याग्निगणं योर्मूर्द्धा खनाभि
सुराणो तितिः चन्द्रादितौ च न
यनेतं देवं चित्तयाम्यहं
यस्यात्रिलोकी जठः यस्य का
ष्ठाः सारादयः यस्याक्ष्णस्य
प्रवनस्तदेवं चित्तयाम्यहं य
स्य केशेषु जीमूता दयः सर्वा

गमन्ति युक्तौ समुद्राश्चुतार
स्तं देवं चित्तयाम्यहं परं काला
त परो यज्ञात् परं सदस्युयः
अनादिरादि विश्वस्य तदेवं चित्त
याम्यहं मनसश्चन्द्रमा यस्य च
तपश्चुदिवाकरः सुखादपि
शुभं जे तदेवं चित्तयाम्यहं य
द्रो यस्यातिजिज्ञाता श्रोत्राभ्या
च तथादिषाः मूर्द्धभागादि
वे यस्य ते देवं चित्तयाम्यहं
सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वेष्टो म
न्वेतराणि च वंशानुचरितं
यस्मात् तदेवं चित्तयाम्यहं
येन ध्यायाम्यहं यस्माद्भुजामः
सारमीतित इति गारुडे २
अध्यायः तद्रक्तिं प्रवत्पा
नियया सर्वमवाप्नोते यथा
भक्त्या हरि स्तुत्येनया नान्ये
न केनचित् महतः श्रेयसो
मूलं प्रसरः प्राणसंततः जी
वितस्य फलं साउदराति स्त
रां देवैः भज हत्येषवेधातः
सेवायां परिकीर्तितः तस्मा
त्त सेवा बुधैः प्रोक्ता भक्तिसा
धनभूयसी तेभक्ता लोकनाथ
सनामकर्मादिकीर्तने युंच

न्यश्रुणि संदर्भत येव ह्युत
नूरुहाः जगद्वात संदेशस्यदि
व्यात्ताचरणायवाः १ति नि
त्यक्रियाः ऊर्ध्वः स्त्रियाये वैल
वास्तने प्रणामपूर्वकं लोका
योवदेत वैलवो हिसः तत्र
कृत्जनवात सत्यं प्रजायावनु
मोदनं तत् कथाप्रावणो मी
निः सर नेत्रो गविक्रिया ये
न सर्वोत्तना विलोभत्ताभा
वो निवेशितः विप्रेक्षीश्चरद
ष्टिश्चमदाभागतो हिसः वि
ज्ञोश्चकारणं नित्यं तदत्रं द
म्भवर्जितं सयमभ्यर्चनं चैव
यो विलं वोपजीवति भक्ति
रहेविधा येषा यस्मिन् स्नेहे
पिवर्तते सविप्रेन्द्रा मुनिः श्री
मान् सज्जनः सचपेडितः तस्मै
देयंततो ग्राह्यं सचपेड्यो यथा
हरिः स्तनः संभाषितो वापि
पूजितो वा द्विजोत्तमः पुना
तिभगवद्रक्तं शृंगलोपि यद
क्षया प्राणताय प्रपन्नयत
वास्तोति च यो वदेत अभयं सर्व
भूतेभ्यो दद्यादेत द्रुते हरेः मंत्रया
जिसदस्येभ्यः सर्वदेवां तपारणः

सर्वदेवां तवितको यो विलुभते
विशिष्यते येकांतिकाशु पुरु
षाः गच्छेति यश्च यदं यको
तिना समो विलुभेयसादेयां प
रायणः तस्मादेकांतिनः प्रोक्ता
स्तद्वागवतचेतसः प्रियाणा
मपि सर्वेषां देवदेवस्य सप्रियः
आभूत सपि सदा यस्य भक्ति
रव्यभिचारिणी या प्रीतिरिवि
वेकानां विषयेष्वनयापिनी
विलसंस्मरतः सा मेरुदयात्रो
यस्यैत अंतर्गतोपि वेदानां
सर्वशास्त्रार्थवेद्यपि योनस
यैश्चरे भक्तस्तं विद्यात् पुरुषो
यमं नाधीतरेदशास्त्रोपि न
कृतं चापसंभवत यो भक्ति
वदते तिलो तेन सर्वं कृतं भ
वेत् यत्तानां कृतमाख्यानां
सर्वेषां पारणा अपि न तां यो
ति गतिं भक्त्या यां योति मु
निसत्तम यः कश्चित् वैलवो
लोके भिक्ष्याचारोपनाशमो
पुनाति सकलान् लोकान् सदृशं
पुरिवोदितः येनृषंसाडरात्मानं
पापाचाररतास्तथा तेपियोतिपरं
स्यान्नं वागयणपरायणाः दृढाजना
देवभक्तिः॥

यदेवाव्यभिचारिणी तदा कि
यत् सगंसखं सेव निवाण
हेतुको भ्राम्यतां तत्र संसारो न
शरणं कर्मदुर्गमे दस्तावसेव
नो योको भक्तिरुद्यो जनादेनः
नमृणाति शान्ति दिव्या न दे
वदेवस्य चक्रिणः सनरो वधि
रोत्तेयः सर्वधर्मवद्विस्तृतः ना
स्त्रि संदीर्घिते विलोभस्य पुंसे
नजायते शरीरं पुलकोद्भासि
तद्रवेत् कृणोपोपमे यस्मिन्
स्मृते द्वित्येष्टमुक्तिरप्यवि
राद्रवेत् विलो निविष्टमनः
सो किं पुन हे जिनक्षयः सपु
रुषमपि वोत्सपाशहस्तं वद
तियमः किल तस्य कर्णस्मृते
परिहरमधुसूदनप्रपन्नान् प्र
भुरदमत्यनृणां न वैलवानां अ
पिचेत सडराचारे भजते मामन
न्यभाक् साधुरेव समंततः सस्य
व्यवसितो हिसः तिप्रभवति
धर्मात्मा शास्त्रार्थानि नियच्छ
ति विप्रेन्द्र प्रतिज्ञानी हिविलु
भक्तो न नश्यति धर्माय कामैः
किं तस्य मुक्तिस्तस्य करे स्थिता
समस्तजगतां मूले यस्य भक्ति
स्थिरा हरी देवी विद्याशुभमयी

हरेस्तीयादुरमया तमेव ये प्र
पद्यन्ते सायाते तोतरे तिते
कियदाशयने पुं संशिष्यते
हरिमेधसः भक्तैवाशयते
विलुभो न्य तत्रोपकारकं न
दाने विविधे देनैर्न पुष्पे नीनु
लेपनैः तोषमेति सदात्मा
सो यथा भक्त्या जनादेनः सं
सारविषयस्य दृष्टेते सस्य
तोषमे कदाचित् केषावेभ
क्तिस्तद्भक्तैर्वा समागमः यत्र
युष्मेषु फलेषु सत सतोषे
पुनभ्येषु सदेव सतसु भक्तौ
कलभे पुरुषे पुराणे मुक्तौ
कथं नुक्ति यते प्रयत्नः आसुते
दृष्टेति पितरः प्रवृत्त्यतिपि
तामदाः वैलवोः सत कले
ज्ञातः सनः संतारयिष्यति
अज्ञानिनः सखरं समधितिपे
ते येषापि नोपि शिष्यपाल
सुयोधनायाः सक्तिं गतासु
रणमात्रविधृतपापाः कः सं
शयः परमभक्तिमतां जनां
शरणं तं प्रपन्नये ध्यानयोग
विवर्जिताः तेपि मृत्यु मति
क्रम्य योति तदैलवे पदं भ
भवोद्भवकं पाशतादत स्तथा

परिश्रमत्रिपुवन्धकैः प
 येः निवस्यतो माधव मेम
 नो हयस्वदी-शंको हयभ
 क्रिवन्धने विस्त्रेव परंवल
 ह्यभेद इदपठते वेदसिद्धांत
 मागेषु तं न जानंति मोहिताः
 वसति हरिसनातनेवतसि
 न भवति पुमान् जगतोऽस्य
 सोम्यदूषः तितिवसमतिरस्य
 मात्मनोऽक्षः कथयति चारु
 तयेवमालपते इति गारुडेभ
 गद्रक्तिः २२ अध्यायः तस्य
 वमस्कारिकं तत्रैव २०२२
 २३ २३४ अध्यायेषु इष्ट
 यं तस्य हादपामासकृत्यं
 मासकृत्यं प्रवत्पामि विसोः
 प्रीतिकरं परं जैष्ठेयस्त्राय
 ने कृत्यात् श्रीविसोः स्नान
 वासरे दैनन्दिनेतदुचितं प
 तमासाहवर्षं ब्रह्महत्या
 सहस्राणि ज्ञानाज्ञानकृतानि
 च स्नानं स्तेयसुरापानश्रुत
 स्नानयुतानि च कोटिकोटिस
 स्नानाणि पपापानि यानि च स
 र्वाण्यपि प्रणश्येति श्रीरामा
 स्यात्वासरे तमिषि चैव तन्मूर्द्धि
 नदेतत्कलसोदकं पुरुषसूक्तेन
 मंत्रेण पावमानी ज्ञातया
 नारिकेलोदकेनाथ तथा ता
 लफलान्बुना रत्नोदकेन च पं
 चोपचारैराध्य यथाविभववि
 स्तरेः पंचंदाये नम इति चेत्
 वाद्यनिवेदयेत् पादे तस्यामहा
 ध्यानं धुस्तपातकपंचके
 पादिमापापिनं दोरं संसारा
 णवपानितं यपंचकुरुतेवि
 दान् ब्राह्मणः श्रोत्रियः श्रुतिः
 सर्वपापैः प्रमुच्यत विसर्गोक्तं
 सगच्छति १ आषाढशुक्ले
 कादश्यां कृत्यात् स्नायमहो
 त्सवं आषाढे च २४ कृत्या
 त् आवाणे अवणाविधिं २३
 भादे च जन्मदिवसे उपवासप
 ये भवेत् ४ प्रसप्तं च पारिव
 तमास्थिने मासि कीरयेत् ३
 त्यानं च हरेः कृत्यादन्यथा वि
 स्त्रोदकृत्यं शुभे चैवाश्विनेना
 सिमहामायां प्रयत्नयेत् ५
 कार्तिके मासि यत् कृत्यं श्रुत्वा
 देवि वरानने सप्तवर्षाः प्र
 मातो न दीपः स्नातृतरंग
 ले पक्ष्मते च प्रकर्मया
 दीपमालावलिः शुभा ६
 मागशी वै सि ॥ ॥ ॥ ॥

तेपते पष्ठांच सितवस्त्रकैः
 पूजयेत्तगदीशं च तूतवस्त्रैर्वि
 शोषतः ७ पौषे पुष्पाभिषे
 कं च वज्रयेच्चन्दनं तथा ८
 संक्रान्त्योमाद्यमसे च साधिका
 सिततगुलान् निरेयविस्रवे
 भक्त्या रमे मंत्रं सुदीरयेत् जो
 वने सर्वभूतानां जनकस्त्वजग
 दगुरो तन्मायालीनतो ममा
 त्वयेव जनिता प्रभो कर्षाक
 तिद्व्यानि वृत्ताक्तानि निवेद
 येत् ब्राह्मणान् भोजयेद्भक्त्या
 देवदेव पुरस्त्रितान् अभ्यर्च्य
 भगवद्भक्त्या दिनां शुभमगद्वि
 या प्रकाशितं भोजिते भक्ते को
 दिभवेति भक्तिः विप्रभाज
 नमात्रेण व्यंगं सांगभवेत् ४
 वं पंचम्यां शुक्लपक्षे न स्त्राय
 यित्वा च केपवं पूजयेद्भगव
 द्भक्त्या चूतलवसस्त्रितैः ५
 फल्गुशुक्ले विविधैर्वस्त्रितैः
 पटवासितैः काननं रमणी
 यं च प्रदीपदीपदीपितं द्वातेह
 रं भाजं वीरनागरंगकपूरकं ना
 रिकेले च धात्री च वंशतालद्वी
 तकी तनये च त्रयं चैव सर्वज्ञे

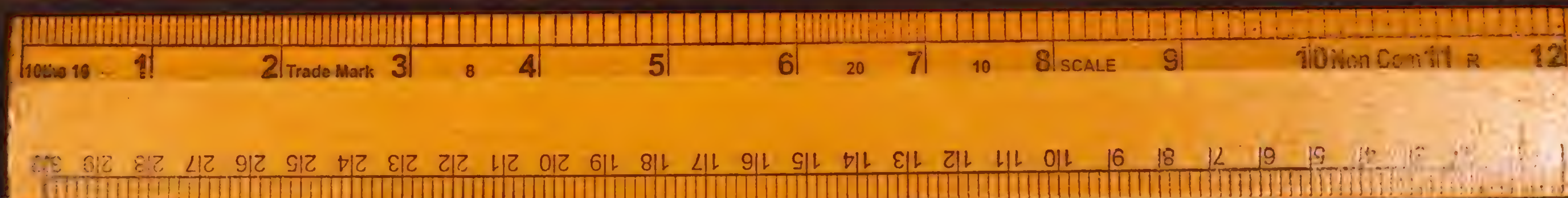
जसमावितं पुष्पैश्च विविधैश्च
 व फल पुष्पसमन्वितं विते
 वितानेः कसमोयाने वीरिपू
 णाच देवता चूतशालोपपण
 त्वाभिः पौषिते छत्रचामरैः
 विशेषतः कलियुगदोलोत्
 सवो विधीयते फाल्गुने च च
 तदेषा मष्टमे यामसंज्ञा के प्र
 यवा पौषमास्यांत प्रतिपत्
 सन्धि सस्त्रितो पूजयेद्विधि
 वद्भक्त्या फल्गुशुक्ले विवि
 धैः सितवस्त्रैर्गौरी पौषैः क
 पूरादिविनिमित्तैः हरिद्रा
 तारयोगाच्चरंगरमौ स्मृतो
 हरेः यन्मै वीरंगरमैश्च श्री
 णयेत् परमेश्वरं पकाद
 प्यां सुमारभ्य पंचम्यंतं समा
 पयेत् पंचादानीं अहानिस्त्र
 दोलोत्सवो विधीयते दक्षि
 णाभिमुखं कुरुं दोलयाने
 सकुन्तराः दृष्ट्वा यथाधनिचये
 न्मुक्तास्तेनात्रमेषाः १० निः
 सिप्य जलमात्रेण मासे मायव
 संसिते सौवर्णपात्रे ताश्वेवारी
 येवामन्त्रयेपि वा तोयस्य पो
 त्रये देवपात्राग्रमसुडवम
 तदमो सदाभागे तस्य पुष्पन

गायते दम नारोपणं कृता श्री
 विसौ च समर्पयेत् वैशाखा
 आवणेभाद्रकर्मच तदपणं
 ॥ वैशाखेचतृतीयायां जलम
 धेविशेषतः अथ वा मंडपे क
 र्यात् मंडले वा वृद्धजे सुग
 न्यचन्दनेनां सुपुष्पगो दिने
 यथाप्रयत्नतः कार्यः कृतां
 गोधैषा मुजितः चन्दनीगुरु
 कस्तूरी कृष्टं कंकुम रोचना
 जटासांसी वचा चैव विसौ ग
 न्याष्टकं तथा पतैर्न्ययुते
 श्यापि अंगानि च विलेपयेत्
 वृष्टं च मलसीकाष्टं कष्टं
 गुरुयोगतः अथवा केशै
 र्याज्ये हरि चंदन मुच्यते अ
 स्मिन् काले कृष्णभक्त्या येम
 पश्यन्ति मानवाः न ते वा
 पुनरावृत्तिः कल्पकोटिषु
 ते रपि सुगन्धिमिश्रिते स्तो
 त्रेः स्थापयित्वा जगत्सु अ
 थ वा पुष्पमधे च स्थापये
 जगदीश्वरः वृन्दावनं तत्र
 कृत्वा उपरुतफलानि च ॥
 विसृज्य भक्तिन योगेन भोजये
 तदपोषतः त्रिकैलं फलं
 नीरे कोषं चोदयदापयेत्

कंठाफले च पनसं कोषमुदय
 दीयते यथा पचेत्तथा दयाय
 पाशक्तिनियोगतः दध्ना विमि
 श्रितं तत्र वृत्तेनास्त्यदापयेत्
 पाचितं पिष्टकं धातु रष्टादशवृत्ते
 न च तिलैश्चुतिलसंमिश्रैः फलं
 सुदं च दापयेत् यदयदेवात्मनः
 श्रेयस्ततदीशाय कल्पयेत् द
 त्तानैवेयवस्त्रादीनां दतीतकथं
 च न त्यक्तव्यं विसृ मुदिष्य तद्
 ज्ञेयो विशेषतः इति ते कथि
 ते किंचित् समासेन मदेस्मिन्
 गोमयं च प्रयत्नेन सुयोनि नि
 वपावति ॥ श्रीकृष्णवृषगण
 वर्णनशस्त्रवर्गं बोधाधिकार
 इह चेदलमन्यपारैः तत्तमेम
 भावबल भक्ति विलासनाम
 हासेषु चेद्यदि इतिः किमुका
 मिनीभिः ॥ तेचेतसा विभज
 तो ब्रजवाल केन्द्र वृन्दावनं ति
 नितलं यमुनाजलं च तलोक
 नाथ पदपंकजधूलिभिश्चेलि
 संवपुः किल वृथा गुरुचन्दना
 दैः इति प्रामेपातातवे ॥
 अथाय हरिः त्रिपिंगलवर्णः
 हरिद्वर्णः इति मेदिनी पीतव
 र्णः इत्यनेकाद्यं कोषः ॥

हरिकः पुं पीत हरितवर्णः
 अः तत्त पय्यायः हलकः २३
 ति हेमचन्द्रः चौरः अतर्जोउ
 कः इति केचित् ॥
 हरिकेलीयः पुं वेगदेशः इति
 हेमचन्द्रः तदेशस्थिः हरिके
 लः पुं शिवः इति केचित्
 शिवभक्तयत्तविशेषः सव
 शिव ममादात् दंडपाणिने
 तेत्रपालत्वादिके च प्राप्तवान्
 यथा पवमुक्ता ततो देवः सह
 देव्या जगत पतिः जगाम य
 तो यत्रास्ते कुर्यो यमनि संततः
 तं दृष्ट्वा प्राणतं भक्त्या हरिकेशं
 वृषध्वजः दिव्यचत्वररात्तमेये
 नापश्यत् सशंकरं सूतउवाच
 अथयत्त स्तदा तत्र एनेरुनी
 त्यचत्तवी अपश्यत् सशिवं दे
 वेष्टुं येन मया श्रितं देवउवाच
 जगामरा निरुक्तः सर्वशोक
 विवर्जितः भविष्यति गायथ्य
 तो वरदः सर्वपूजितः अजेयश्च
 पितो कानां योगैश्चर्यममन्वित
 अत्र द श्यापितो केभ्यः तेत्रपालो
 भविष्यति महाबलेमदोस्तो ॥

ब्रह्मणो मम च प्रियः अतश्च
 देवपाणिषु महायोगी तथै
 वच उदभ्रमः संधुमश्चैव गणो
 तेषु निवारको तवाज्ञया करि
 ष्यते लोकस्याहभ्रमभ्रमो इति
 मातस्ये ॥ ५५ ॥ यथायः
 हरिकोता स्त्री विसृक्रांता इति
 राजनिर्घटः ॥
 हरिगदहं स्त्री पुरीविशेषः तत्
 पय्यायः एकचक्रः २ शुभपु
 री ३ इति त्रिकोउशेषः हरे
 शलयश्च ॥
 हरिचन्दनं पुं स्त्री देवतरुवि
 शेषः यथा येचैते देव तरुम
 न्दारः पारिजातकः सत्तानः
 कल्पवृक्षश्च पुंतिवा हरिचन्दनं
 इति स्वर्गवर्गो अमरः देवतरुः
 चन्दयति आद्यादय तिचन्दनं
 चदिआद्यादेदीमोन्यादित्वा
 दनः हरेरिन्दसचन्दनं हरिचन्द
 नं इति तदीकायां भरतः चन्द
 नविशेषः तत्
 पय्यायः भैलपार्णिकं २
 गोशीर्षं ३ इति ॥
 मनुष्यवर्गो अमरः त्रीणि ॥ ॥

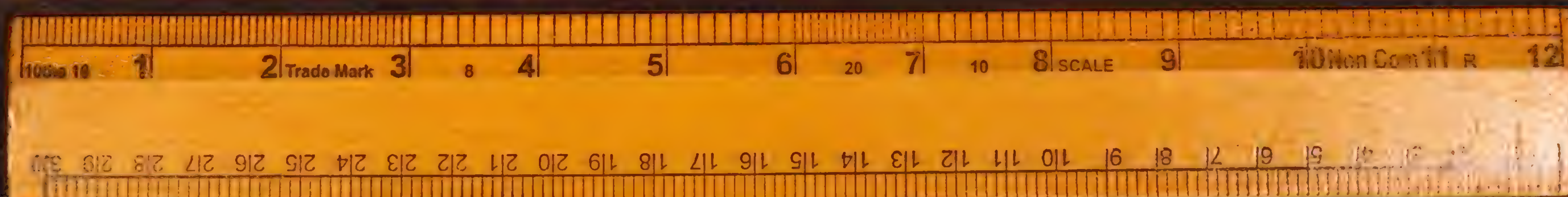

हरिचन्दने चन्दनविशेषाणां
 एक एवक नामानौत्तमेन
 घाच तिलस्येव पर्ण मस्यति
 लपर्णा वृत्तभेदः ततो ज्ञातेते
 लपर्णाकं धवलं सुशीतल
 तले चन्दनं तेलपर्णाकं ॥
 गोः शोषं गोशोषं तदाकारेण
 लयेकदेशे ज्ञाते गोशोषं का
 लताप्रव्यामिश्रवर्णं सुतपल
 गोधि अतिसरभि शीतलत
 या सदैव सपै वैष्टितं गोशो
 षं कपिलवर्णत्वात् हरिचत
 चन्दने चेति हरिचन्दनं हरेस्ति
 स चन्दने वा हरिर्मरुत्कस्तदाका
 रे पर्वतभागे जातत्वाद्वा हरिच
 न्दने इति भरतः तत् पर्णाया
 तरे यथा सगर्हं २ हरिगंधं ३
 इन्द्रचन्दनं ४ दिव्यं ५ दिविजं ६
 महागन्धं ७ नन्दनं ८ लोदि
 तं ९ हरिचन्दनं कोकोणम
 सिद्धं अस्या गणाः हरिचन्दनं
 तदिदं हिमं तदिह दुर्वदं मव
 जैः पितादोपविलोपिवमयु
 ध्रमणोष मान्यमेदो हत इति
 राजनिर्घटः पारिभाषिकदरि
 चन्दनं यथा वृष्टेच ॥ ॥

तलसीकाष्ठं कर्पूरंगुरुयोग
 तः अथ वा केशवै योज्यं ह
 रिचन्दनं मुच्यते इति पाद्ये
 पातालखंडे १२
 अध्यायः ॥
 हरिदंदने ज्ञी ज्योतस्नाजं
 कुमं इति मेदिनी पद्मके
 शरं इति हलायुधः कांतो
 गं इति शतृत्तावली ॥
 हरिणः पुं स्नामध्यातपंशुः
 तत्पर्णायाः मृगः २ ऊरुगः ३
 वातायुः ४ अजिनयोनिः ५
 इक्षिमः सारंगः ६ चलनः ७
 सुषत ८ भौरुहदयः ९ मयुः
 १० इति जराथरः चारुलोचनः ॥
 जिनयोनिः १२ ऊरुगमः १३
 ऊषः १४ ऊषः १५ रिषः
 १६ पाणः १७ पाणकः १८
 इति शतृत्तावली कस्तारः १९
 सुलोचनः २० सुषतः २१ अस्य
 मोमगणाः पाणसमोमेलयु
 शीतवृषं त्रिदोषरुत चउसदेव
 रुच्यं ऊरुगमोमं मथुरेच य
 दत्त कफापहं मरुत प्रहं
 इति राजनिर्घटः ॥
 अपिच हरिणः शीतलोवस

विमूत्रो दीपनो लघुः २ से
 पाकेच मधुरः सगन्धिः स
 त्रिपातद पाणः कषायोमथ
 २ः पितासूक्त कफनाशनः सं
 ग्राही रोचनो हृद्यो वलकृज
 रनाशनः इति राजवल्लभः
 अम्यच्च ऊरुगो वृहदगो वल्गुः
 शीतलः पित्तहृत् पुरुः मथ
 रो वातहृत् ग्राही किंचित
 कफकरो मतः इति
 भावप्रकाशः हरिणस्य पं
 चभेदो यथा हरिणश्चापि ॥
 विज्ञेयः पंचभेदोऽत्र भैरवः ॥
 ष्यः विज्ञेयः पंचभेदोऽत्र भैरवः ॥
 गस्तथा पतवलिमदानेषु च मे
 दानेच कीर्तिताः इति कालि
 कापुराणे ६९ अध्यायः ॥
 शुक्लवर्णः विलः शिवः
 सूर्यः हंसः इति केचित्
 पांडुवर्णः तद्युक्तं वि १२
 मरः
 हरिणान्तकः पुं किंनरः इति
 शतृत्तावली ॥
 हरिणारुदयः वि भौरुः इति
 शतृत्तावली ॥
 हरिणोकः पुं चन्दः इति शतृ
 रत्तावली ॥

हरिणात्मी स्त्री दृष्टिलासिनी
 नामगन्धद्वयं इति शतृत्तावली
 हरिणो स्त्री मृगी स्त्रीप्रतिमा
 इत्यमरः हरिता नारीभेदः
 वृत्तभेदः इति मेदिनी मेनिष्ठा
 स्त्रीयुष्मी इति राजनिर्घटः ॥
 तरुणो वरस्त्री इति
 शतृत्तावली हरित पुं
 नीलपीतमिश्रितवर्णः सुवर्ण
 ग इति भाषा तत् पर्यायः ॥
 घालाशः २ हरितः ३ इत्यम
 रः श्यामः ४ इति शतृत्ता
 वली अथविशेषः इति मे
 दिनी सूर्याशः इति त्रिकोड
 शेषः डहाः इति हेमचंद्रः
 सिंहः सूर्यः विलः इति के
 चित् हरिद्वर्णं विलिष्टेति
 हरित
 स्त्री दिक इत्यमरः ॥
 हरिद्रा इति राजनिर्घटः ॥
 हरित पुं ज्ञी मूलकं
 इति राजनिर्घटः
 हरिद्वर्णपत्रयुक्तेति हरितं
 ज्ञी स्यो गोयकं इति
 राजनिर्घटः ॥
 हरितः पुं हरिद्वर्णः इत्यमरः

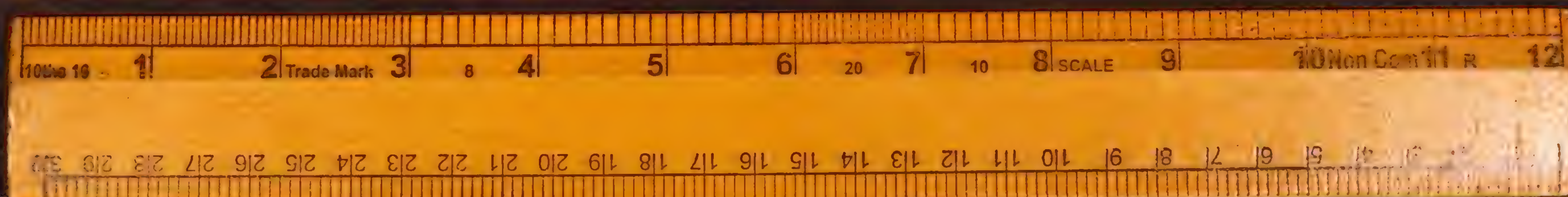

सिंहः इतिः केचित् मेषान्
कत्वाः इति राजनिर्घटः हरि
हर्णायुक्ते वि इति मेदिनी हरि
तकं क्ली शाकं श्वमरः
हरितपत्रिका स्त्री पाचो इति
राजनिर्घटः ॥
हरितशाकः पुं शिशुः इति
राजनिर्घटः ॥
हरितास्त्रीः पुं वी इति मेदि
नी जयेती हरिश्च कपिलश्च
सा पाचो नीलहर्वा इति
राजनिर्घटः ॥
हरितालं क्ली पीतवर्णधान
विशेषः स तद्वर्णीयं यथा
हरितालं हरेवीर्यं लक्ष्मीवी
र्यं मनःशिला पारदं शिववी
र्यं मनःशिला पारदं शिव
वीर्यं स्नात गन्धकं पारवतीर
जः इति वैद्यकं तत् पर्यायः
पिंजरे २ पीतकं ३ तालं ४ आ
ले ५ हरितालकं ६ इत्यमरः
गोदंतं ७ पीतलं ८ नटमंडनं
९ हरिवीजं १० सिद्धधानं ११
तिजटाधरः चर्माकं १२ नटभू
षणं १३ इति शत्रुमाला पीतं १४ गो
रोचं १५ चित्रांगं १६ पिंजरकं १७
वैदलं १८ तालकं १९ कनक

रसः २० काचनकं २१ वि
जालकं २२ चित्रगन्धं २३
पिंगं २४ पिंगसारं २५ गोरी
ललितं २६ अस्य गुणाः कटु
त्वउल्लं स्निग्धत्वं त्वग्दोष
भूतभीति विष वातरुजा ना
शित्वं इति राजनिर्घटः अ
पिच हरितालं द्विधा प्रोक्तं
पञ्चाख्यं पिंडसेत्ताकं तयोरा
यरायं गुणोः श्रेष्ठं ततोदी
नगुणं परं स्वर्णवर्णं गुरु
स्निग्धं सपञ्चराश्रपत्रवत् प
ञ्चाख्यं तालकं विख्यातं गुण
जातद्रसायनं निष्पत्रं पिंड
सदृशं सत्यमेव तथा गुरु स्त्री
पुष्पदारकं सत्यगुणं तत् पि
उतालकं हरितालं कटुस्नि
ग्धं कषायोले हरेद्विषं कंडू
क्ष्मास्यरोगास्त कफ पित्तकं च
ब्रह्मन् हरति च हरितालं चा
रुतो देहजातां सृजति च वक्र
तापानेगसंकोचपीडाः विन
शति कफ वातो ज्वरोगं वि
दध्यादिद मस्तिन मसुहं मारि
नेचाप्यसम्पक इति भावप्रका
शः अथ तालस्यामुहस्पदो
षमाह अमुहं तालमायु ॥

रुत कफ मारुत मेदरुत
तापस्फोटगसंकोचान् ऊरु
तेने न शोधयेत् अथ ताल
कस्य शोधनविधिः तालकं
कणाशः कृत्वा तच्चूर्णं कोति
केतिपेत् दोलायंत्रेण यामेकं
ततः ऊष्णोत्तेज्ये तिलतेले
पचेद्यामे यामेत् त्रिफलारसे
दोलायंत्रे चतुर्दशं पकेत्
ह्यति तालकं अथ तालक
स्य मारणाविधिः सदले ताल
कं मुहं पौनर्णावरसेन तल
ले विमर्दयेदेकं दिनं पश्चा
द्विशोधयेत् संशोध्य गोतकं
तस्य ऊर्ध्वमस्य विशेषधयेत्
ततः पुनर्णावासीरः ॥
स्यात्वा मर्दं प्रशयेत् तत्र
तद्रोलकं धत्वा पुनस्तेनैव
प्रशयेत् आकंठं पिठरं तस्य
पिधानं धारयेन्मृते स्यात्की
चूल्यां समारोप्य क्रमाद्वर्द्धि
विवर्द्धयेत् दिनान्यन्तरमूसा
निपंच वर्द्धिं मदीपयेत् एवं
तन्निष्ठते तालं मात्रा तस्यैक
शतिका अनुपातायने कानि
यथायोग्यं प्रयोजयेत् एवं
शोधितस्य मारितस्य ताल

कस्य गुणाः हरितालं कटुस्नि
ग्धं कषायोले हरेद्विषं कं
डूक्ष्मास्यरोगास्त कफ पित्त
कचत्राणान् अन्यच्च तालक
दशते रोगान् ज्वरमूत्रज
रापदं शोधितं ऊरुते कोति
वीर्यवृद्धिं तथा युषः इति
च भावप्रकाशः ॥
हरितालः पुं पीतवर्णपक्षि
विशेषः हरियाल इति भाषा
तस्य मारणगुणाः हरितालोः
स्वविट्कः स्नात कषायोम
धुगोलेषु रक्तपित्तप्रशमने स्तथा
श्रोवातकोपनः इति राजव
लभः ॥
हरितालकं क्ली हरितालं
इत्यमरः ॥
हरितालिका स्त्री हर्वा इति
त्रिकांडशेषः सौरभाद्रपुक्त
चतुर्थी हरितालिका सौरभा
द्रकलचतुर्थ्या मुदितचन्द्रस्य
नष्टचन्द्र इति संज्ञा इति पंजि
कायां प्रसिद्धा तत्र चन्द्रदर्शन
निषेधो यथा भोजनदेवः मुक्त
पते चतुर्थी त सिंह चन्द्रस्मर
पीने सिन्धामिश्रापे ऊरुतेन
पपे तत्र तत्ततः चतुर्थी ॥

दर्शननिषेधात् तत्रोदितस्य च
नृस्य पंचस्यो दर्शनेन न दोषः
अतः पंचाननगतेभानौ पक्ष
योरुभयोऽपि चतुर्थ्यामृदि
तश्चन्द्रो नेतितव्यः कदाच
न चतुर्थ्यां नेतितव्य इति
सुनिभिरुदिति उक्त इत्यर्थः
अथवा चतुर्थ्यामित्यस्य म
थानक्रियास्य भावद्वितया
दीक्षितव्य इत्यनेनाख्येन
तद्वित इत्यनेन तथा च अ
व्यक्तं प्रधानगामि इति सूत्रे
अव्यक्तस्य शब्दस्य मथानेन स
ह संवन्ध इति भट्टनाराय
णव्याने इति उदितस्यैव
दितव्यावृत्तिपक्षः स्ववृत्ताव्या
नपरो वाच्यस्त्वानी तस्युक्त
दष्टा जम्बुकोष्ठेण वागवा
उदितं सोमनतत्रे दष्टा स
द्यः सुविर्भवेत् इति पराश
रौक्तोदित इति वत् नन्वेक
पदस्य कथमनेकार्थता इति
चेन्न यावन्तोऽर्थास्तावन्ति परा
नीति तथाचोक्तं यावन्तामेव
धातुनालिंगं वृद्धिगते भवेत्
अर्थश्चेवाभिधेयं तावद्विगु
णविग्रहः लिंगं समर्थं वृद्धि

गतः प्रसिद्धं नन्वप्रसिद्धं
न हि सा गत्या रिप्यादौ गम
नारिकं अभिधेयो वाच्यः ता
वद्विधातुभिर्गुणविग्रहोऽपि
गो गीगानाभि विग्रहो प्रदत्त
यत्रार्थे सतथा पक्षेन धातु
समसोऽव्याप्यते पदस्य व्रस
पुराणोऽभिधमस्तनिशाकर
मरीचिष स्थितश्चतुर्थ्या म
यापिमनुष्याय पक्षे चतुर्थः अ
तश्चतुर्थ्या चतुर्थे प्रमादादी
त्यमानवः पठेदात्रेयिकावा
क्यं प्राङ्गुलिं याप्यदङ्गुलिः
अभिधमः परीवादविषयी
भूतः सोऽभिधमः धात्रेयि
कावाक्ये विसृष्टराणे सि
हः प्रसेन मवधीत् सिद्धो
जाम्बवता हतः सज्जमारक
मारोदीस्तव सुष स्पमेतकः
अनेन मंत्रेणाभिधमं वितं जने
येयं आचारात् स्पमेतकोपा
ख्याने च श्रोतव्यं इति तिथ्या
दितत्वे ॥
हरिताली स्त्री हर्वा
आकाशेशावा ॥
इति मेदिनी खड्गलता
इति विष्णुः सौरभाद्री ॥ ॥

यनतत्रविशेषुक्तचतुर्थी य
थाभादे मासि सिते पक्षे व
सुदेवतसंयुता हरिताली
चतुर्थी स्यात् सर्वाणीषी
तिदासदा भादेमासिसिते प
क्षे चतुर्थ्याव्याभियोगतः द
दाति किंलिपं चोरे दष्टा
नोनसंययः करविज्ञानल
हैषु हरोसूयैचतुर्थिका हरी
ताली समाख्याता रुद्राणीमी
तिदा सदा इति राजमान्डः
हरितापम क्ली तस्य पेशेज
इति राजनिर्घटः ॥
हरितपाणिं क्ली मूलकं इति
राजनिर्घटः ॥
हरिदस्यः पुं सूर्यः अर्क
वृत्तः इत्यमरः ॥
हरिदेवः पुं श्रवणानतत्रं
इति हेमचन्द्रः हरिदेवो ॥
यस्य इति वज्रघ्नीदोवि ह
रिष्वासो देव श्रुति कर्मधार
ये हरिमात्रबोधकः ॥
हरिहर्भः पुं हरिहर्णकृष्णः
हरिदेभं इति च पाठः ततप
यायः त्वरपत्रः २ वृद्धदः
३ अत्रपुष्ट्युद्धोपि पठः श्री
री ४ वृत्तदर्कः ५ दीर्घपत्रः ६

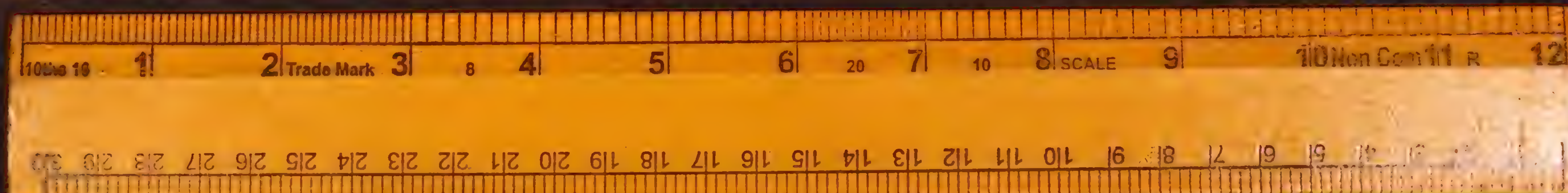
पवित्रकः ७ अस्यगुणाः द
द्रीदो च गुणो तस्यो तथा
पिच सितः धिकः यदि स्ये
तज्जुशभावे तपरे योजये
दियक् इति राजनिर्घटः अ
पिच द्योदयं त्रिरायत्रेमा
धुरंतवरे हिमं मूत्रकृच्छ्राय
री तस्मावस्तिरुक् पदरास्त्रि
त इति भावप्रकाशः तन्मू
लगुणाः कृष्णमूलं हिमं रुच्यं
मधुरं पित्तनाशनं रक्तज्वरत
षा स्यासकामलादोष मोल
कृत इति राजनिर्घटः ॥
हरिद्वः पुं मागकेषारचूर्णं
इति त्रिकोटशेषः ॥
हरिद्रा स्त्री ओषधिविशेषः
दत्तद इति भाषा ततपयायं
निशाङ्गा १ कोचनी २ पीता
४ वरवर्णिनी ५ इत्यमरः का
वेरी ६ उमा ७ वर्णावती ८
गोरी ९ पीजा १० इतिजटा
धरः पीतवालका ११ हेमना
षा १२ भंगवासा १३ चर्वि
णी १४ इति शब्दरत्नावली
पीतिका १५ रजनी १६ निशा १७
मेदघ्नी १८ वज्रला १९ वर्णिनी २०
रात्रिनासिका २१ इति रत्न ॥

माता हरित २२ रंजनी २३
 सर्वावर्णा २४ सर्वा २५
 शिवा २६ दीर्घरागा २७ दल
 ही २८ वरागी २९ जनेष्टा ३०
 वरा ३१ वार्तादात्री ३२ पवि
 त्रा ३३ हरिता ३४ विषम
 ३५ पिगा ३६ मंगला ३७ मे
 गला ३८ लक्ष्मी ३९ भद्रा
 शिवा ४० शोभा ४१ शोभना
 ४२ सुभगा ४३ ध्या ४४ ध्यामा
 ४५ जयंतिका ४६ अस्या
 गां कफ वातास्र कृष्णमेद
 कंडूवरा नाशिते देह वर्णा
 धायित्वं च इति राजनिर्घ
 टः अन्यच्च हरिद्राकफ पि
 तास्र शोथ कंडूवरापदा
 इति राजवल्लभः अपि च ह
 रिद्राकांचनी पीतानिपाव्या
 वराणिनी कृमिघ्ना दलदीयो
 पित्त प्रिया हरिविलसिनी
 हरिद्रा कटका तिक्ता वृ
 तोष्णा कफ पित्तवृत्त व
 र्णा तग्दोष मेहास्रशोथ
 फोडूवरापदा अथ व
 नहरिद्रा अरण्यदलदीक
 नः कृष्ण वातास्रनाशनः अथ
 कर्पूरहरिद्रा दावीभेदाश्च॥

गंधाच सुरभि आरुदारुच
 कर्पूरा पद्मपद्मास्मात् सुर
 भिः सुरनायिका आश्चर्या
 हरिद्रा यामा शांता वातलाभ
 ता पित्तहृत्पथुरातिक्ता सर्वकं
 दुविनाशिनी इति भावप्रकाशः
 हरिद्रागणेशः पुंगुगणेशवि
 शेषः तन्मंत्रो यथा अथ ह
 रिद्रागणेशः पंचोक्तकोध
 रासेस्यो विन्नुभूषितमलकः
 एकादशे महामंत्रः सर्वका
 मफलप्रदः अथ वशिष्ठ
 विगीयत्री छन्दा हरिद्रागण
 यति देवतागकारो बीजं ल
 कारः शक्तिबीजेनेव वंगकं
 ध्यानेतं हरिद्राभं चतुर्वीजं
 हामिद्रावसनं विभुं पाशोकु
 शधरं देवमोदकं दंतमेव च
 एवं ध्यात्वा मानसैः संपूज्य
 शोणस्यापनादि पीठमेवं
 तां पीठपूजाविधाय पुनर्ध्या
 त्वा गापति पूजयेत् आवर
 णपूजा विनियोगादिकं प
 कांतरगापतिवत् अथ
 पुरश्चरणं चतुर्लक्षजपं विम
 धुरपुरयुक्तहरिद्राचूर्णमिश्रि
 तं स्तुतेत्युक्तदोमः इत्यादि तत्र
 लारः

हरिद्रांगः पुं हरितालपत्नी १ पीतकाष्टः २ पीतकः ३
 इति शब्दचन्द्रिका ॥ कंदवकः ४ सुपुष्पः ५ सुराक्तः
 हरिद्राभः पुं पीतकालः कर्पू पीतकद्रुमः ६ अस्या गणाः
 रकः इति शब्दचन्द्रिकापीतव पीतलत्वं तिक्तत्वं मंगल्य
 णः तद्युक्ते वि रत्न मरः तं पित्त वात नात्रात्रोष ना
 हरिद्रागः वि आस्थिरसोद्ग शितं अंगकांतिकरत्वं व
 दः इति हेमचन्द्रः तत् पर्या त्यत्वे च इति राजनिर्घटः १
 यः द्वाणमात्रावरागी २ हरि द्राराग इव रागोः स्येति हरि
 द्रारागः हरिद्रारागस्याचिरं या श्रृणु देविमदामाये पठे
 स्थायित्वात् तथेति पावतय चैतौ श्रृणोत्यपि गवायोचैव
 द्याताणामात्रावरागी च हरि यत्पुण्यं कार्पाविसेस्य
 द्राराग उच्यते इति हलायुधः यतः प्रयागे मुंडनाच्चैव हरि
 हरिद्रुः पुं वृत्तः इति हेमच द्वादेहरेर्गदे तस्य पुण्यं भवे
 न्नः दारुहरिद्रा इत्यमरः तथा देविसत्त्वं दुर्गेशिवे रमे इति
 चोक्तं दावीदारुहरिद्रा च प रुद्रयामले दशगौरी संवा
 ज्ञया गजनीति च कंदकटे देरुद्रचंडी तत्र गंगावतर
 रीपीता च भवेत् सैव च पंचधा णात् गंगाद्वारमिति ख्यातं
 सैव कालीयकः प्रोक्तस्तथा तत्र स्नानादिफलं यथा त
 कालेयकोपि च पीतद्रुषु ह तो गच्छेत् धर्मज्ञ नमस्क
 रिद्रुषु पीतदारुकपीतके त्प महागिरिं स्वर्गद्वारेण
 दावी निष्पाद्यणा किंतु नै तत्तस्य गंगाद्वारेन संशयः
 त्र कार्पास्य रोगघ्न इति भावप्रकाशः वृत्तवि तत्राभियेकं जवीन कोटि
 शेषः दलदीवा इति हिन्दी तीर्थं समाहितः लभते पुं
 भावा तत्पर्यायः पीतदारु रीकं कृतं चेव समुद्रोत्त
 तं लभेत् इति पाशेभुमिले १३ त्रैकविवासेन गोमहास्त्वफ

ध्यायः अपिच सर्वत्र सल
भा गंगा विष्णुस्थानेषु देवभा
गंगाद्वारे प्रयागे च गंगासाग
रसंगमे सवासवाः सराः स
र्वे गंगाद्वारे मनोरमं समाग
त्य प्रकुर्वन्ति स्नानदादिकं
मुने देवयोगान्मुनेतत्र येत्य
त्यजन्तिकलेवरं मनुष्यपति
कौट्याया स्तिलभन्ते परं परं
इति तत्रैव क्रियायोगसारे ॥
३ अध्यायः पुस्तकान्तरे गंगा
द्वारस्थाने हरिद्वारमिति ॥
पाठः ॥
हरिनाम ज्ञात्री श्रीहरेराया
नेतन्माहात्म्यं यथा नकाल
नियमस्तत्र नदेषानियमस्त
थानोच्छिष्टादौ निषेधोः स्ति
हरेर्नामनितद्वक ज्ञानदेवा
चुने ध्यानं धारणा नियमो
यमः प्रत्याहारः समाधिश्च
हरिनामसमन्तच इति पा
द्योक्तान्तरे विदे ॥ ५ अध्यायः
अपिच हरेर्नाम हरेर्नामहरे
र्नामेव केवलं कलौ नास्ते
वनास्तेव नास्तेव गतिरस्य
था इति श्रीहरिभक्तिविला
सस्य ॥ विलासे वृद्धजरा ॥

दीयपुगाणावर्त्तने वैसवानां
जप्यहरिनामानि यथा हरे
कुल हरेकुल कुलकुलहरे
हरे हरेरामहरेरामरामराम
रामहरेहरे अस्मप्रमाणादि
यथा त्रिपुरोवाच
वासुदेव महाबाहो मृण्मय
रमेवचः तं हि देवसुरश्रेष्ठकि
मर्थं तप्यतेतयः कृत्वाचारं
विना पुत्रनदिनस्यते सिद्धिः
कथंभवति रेसुत ममोपास
मबोलत्तो त्यक्त्वा किं तप्यते
तयः वृथाग्रमेवृथा एजां ज
पंचविकलं सुत संयोगं क
रुयत्तेन शक्त्या सदतपोध
नसुखे विना सुतश्रेष्ठ विद्या
सिद्धिर्न जायते साधकैस्तो
भमापत्रे देवता चोभमाश्र
यात तस्माद्भाग्युतो भूत्वा
जपकर्मसमाभेत भोगं वि
ना सुतश्रेष्ठ न हि मोक्षः प्र
जायते मृण पुत्रसुतश्रेष्ठ
दीक्षाया आनुष्ठविकी दण
वर्षे तसंप्राप्ते द्वादशाभ्यंतरे
त मृणया हरिनामानि घोड्या
निष्ठकृष्टक हरिनामविना १३
॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

कर्णमुद्रिर्न जायते श्रीवासु
देव उवाच शाणमात संहामा
ये विष्णुवीजनामुपि हि हरिना
ममहामाये कमातव मते वदन्ति
पुरोवाच हरे हरे हरेरामहरे
मममहरेहरे द्वात्रिंशदक्षरा
एषेव कलानाममन्तं सदा मृ
ण्मल्लः सुतश्रेष्ठ हरिनाम
स्तु चैव हि कुन्यादिपरमं गुणं
मदत्त पदमनन्ययं सर्वशक्ति
मये तत्र हरिनामनपोधन
अस्य श्रीहरिनाममेव स्ववास
देव अवि गोपत्रील्लः श्री
त्रिपुरादेवता मममहाविद्या
सिद्धार्थे विनियोगः प्रतक्ते
त्रं सुतश्रेष्ठ प्रथमं मृणपोनरं
श्रुत्वादिनसावात पुत्रदत्त
कर्णं तपोधन आदेशे ल्लः
तोमंत्रं श्रुत्वा मुद्रां भवेत्त्रः
द्वादशाभ्यंतरे श्रुत्वा कर्णमु
द्रिमवाप्नुयात् कर्णमुद्रिं वि
ना पुत्रमहाविद्यामुपालभेत
नारीवापुरुषोवापिततस्मात्
२ कौभवेत् ततस्तपोडपोवर्षे
संप्राप्तसुरवर्द्धित महाविद्यां

ततः मुद्रां नित्यां ब्रह्मसुपिनीं
श्रुत्वा कुलमुवादिमात सात्वा
द्ब्रह्ममयोभवेत् ऊर्ध्वादेतद्
हस्यं यः शिवोक्तं च तपोधनं
तस्य सिद्धिर्भवेद्विद्या अष्टेशु
यमवाप्नुयात् २ हस्यं हि विना
पुत्रश्रम एव हि केवलं अत
एव सुतश्रेष्ठ २ हस्यं दित
स्तव २ हस्यं दितो विद्यो न
जपेत्तु कदाचन द्वात्रिंशत्
सुतश्रेष्ठपिक् सात्वात्रमेश
यः रेफस्त विष्णुदेवीममसू
त्रिमयी सादा प्रकारं च भगं वि
यात् सात्वाद्योनि तपोधन ए
काः मृण्मयी च वेफो वि
श्रद्धाविणः देववत्रिपुरासा
त्तामममूर्तिर्त्रिसंशयः क
कारः कामदा कामवृषिणी
स्फुरदययं त्रकारश्च सुत
श्रेष्ठ श्रेष्ठाशक्तिरितो विता
ककारश्च त्रकारश्च कामिनी
वैसवी कला यकारश्च नृमा
देवः कलाघोडशसंयुतः लकार
श्च सुतवरसात्तात्रिंशतिवृषिणी
हयोवेक्तयश्रेष्ठमदहामाया
जगत्तपो कलसुतश्रेष्ठमहा

महामाया जगन्मयी हरेद
रेततो देविशिवशक्तिसुहा
पिणी हरेबाभेतिचपदंशिव
शक्तिमयंसत हरेहरे इति
पदंशक्तिद्वय समंविने आद्यं
तेमणवंदता योजयेदशपादि
जः समवेत सतस्र श्रेष्ठो म
हाविद्यास सुन्दर हरिनामसु
तश्रेष्ठ जेहंतवैलवंमते पवे
योडशनामानि द्वात्रिंशंकरा
णिच आद्यंतेमणवंदता च
तस्मिंशदनुमम हरिनामवि
नामुत्रदीक्षावविफलासदा
कलदेवमुवाकुला हरिना
म परातरं ब्रालाण तत्रवे
एषाम्मुद्गः श्रुता परातरं
तीतां कुर्यात् सतश्रेष्ठ म
हाविद्यासुन्दर दीतांवापि
हरेन्त्रीम यदि मुद्गमुवात
प्रिये अज्ञानायदिहृद्रीया
त तस्य पापफलं मृणामृद्गं
मृद्गमुवात श्रुता विद्यावा
मेवमुत्तमं कोटिवंशानसमाय
यशैरवेप्रतिगच्छति अपिदातए
हीत्रावी दुयोरपि समंफलं ब्रालं
त्यामवाप्नोति अतरं अतरं प्रति मृ

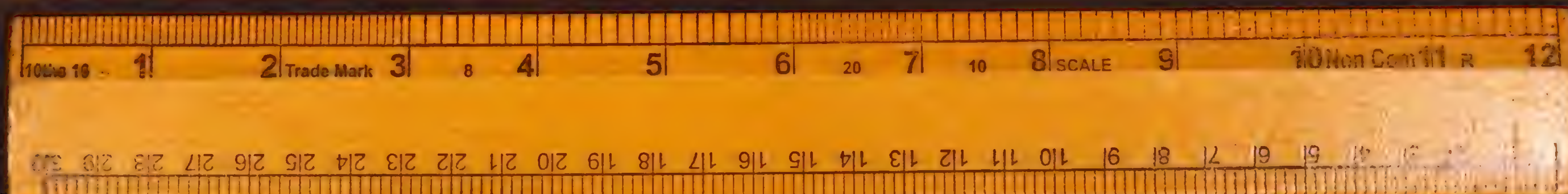
णमुत्रवासुदेवप्रसंगादुचनंम
म इति श्रीवासुदेवमाहात्म्ये
धातंत्रे विषय वासुदेव सेवा
देहितीयपदलः हरिनामा पु
मुद्गः इति त्रिकांडशेषः हरि
नेत्रं क्लीं श्रेष्ठपदं इति रा
जनिर्वंदः श्रीहरेलीचनं य
था विबोधनाथायहरेहरेने
त्रकृतालयां विषेष्टशरीजग
दात्री स्थिति संहारकारिणी
इति मार्कंडेयपुराणेदेवीमा
हाहात्म्ये हरिद्वारवतश्चहरि
नेत्रं पुं पंचकः इति त्रिकांड
शेषः हरिनामाः पुं मरकत
मणिः इत्यमरः हरिमुद्गः पुं
पारदमुद्गः इति राजनिर्वंदः
हरिपणिं क्लीं मूलकं इति
हेमचन्द्रः हरिप्रियं क्लीं कृ
सचन्दनं इति शबुवदिकात
तत्कालीयकं कालियाका
ष्टमिति व्याते इति रत्नमाला
उणीरं इति राजनिर्वंदः ॥
हरिप्रियः पुं कदंबवृत्तः इ
ति शबुवदिका पातशृंगराज
विमुक्तनः करवीरः शोखः
वन्धूकः इति राजनिर्वंदः ॥

शिरः वातलः कंदूकः मरदीकायां भरतः हरिमंथ
इति केचित् ॥ जः पुं चणकः इत्यमरः हरि
हरिप्रिया स्त्री लक्ष्मीः इत्यम मंथे देशे प्राचुर्येण जातवान्
रः तलसी द्वादशीतिथिः हरिमंथजः हनननादितिउः
पृथिवी इति केचित् इति हेमचन्द्रः हरियः पुं पी
हरिवालकं क्लीं पलवालकं तवणिचोटकः
इत्यमरः ॥ इति हेमचन्द्रः ॥
हरिभक्तः पुं हरिसेवकः हरिले व्य नाज्जो क्लो चेटीमं
तस्य लक्षणं यथा सर्वजीवे बोधन इति केचित्
पुंयो विस्मं भावयेत् समतापि हरिलोचनः पुं क्लीबः इति
या हरो करोति भक्तिच हरिम त्रिकांडशेषः पंचकः इति
क्तः सचस्मनः इति ब्रालवैव केचित् हरिद्वारवतश्चयुक्तवि
ने गणपतिहंटे ३५ हरिवर्षं क्लीं जंबुद्वीपस्य नव
अध्यायः ॥ वर्षांतगतवर्षविशेषः इति
हरिभट्टं क्लीं हरिवालकं इ त्रिकांडशेषः सतनिषध हे
ति शबुवदिकाहरिभाविणीस्त्री मरूदपर्वतयो मंथे वर्तते
हरिभावयितं पौलं यस्याः यथा एवं दत्तितोनेतावृत्ते
रा इति मुग्धबोधव्याकरणं द निषधो हेमकृतो हिमालय
रिभूक पुं सर्पः इति शबुवृत्ता इति प्रागायता यथा नीलाद
वली हरिमंथः पुं गणिका यः अयुतयोजनोत्तमेधा
इति शबुवृत्तावली चणकः हरिवर्ष किंपुरुषभारतानां
इति राजनिर्वंदः देशविशेषः यथासंख्यं इति श्रीभागवते ५
षः इति हरिमन्थजशबुटी स्तन्ये १६ अध्यायः
काया किंच हरिवर्षेवापि भगवान्
भरतः ॥ नरहरि रूपेणाले तदुपमाहण
हरिमंथकः पुं चणकः इत्य नितित्तमुत्तराभिधास्ये तदपितं

दृष्टं मदापुरुष गुणभाजनोम
हाभागवतोदैत्यदानव कुल
तीर्थीकराणीलाचरितः प्रा
ज्ञादो ह व्यवधानान्यभक्तियो
गेन सहतद्वर्षपुरुषैरुपासे
इति चतुर्थे १५ अध्यायः
हरिवंशः पुं श्रीकृष्णसंता
नः पद्या हरिवंशं प्रवृत्तामि
कृष्णमात्मलक्षणं वसुदेवात्
देवक्या वासुदेवो वल्लोः भवत्
रुक्मिणी सत्यभामायाश्चष्टौ
पत्न्योपमादरेः पुरा षोडश
स्त्रीसदस्याणि अन्त्योत्पन्नान्
मदात्मनः तामां पुत्राश्चष्टौ
ज्ञायाः शतशोऽथ सदस्यशः
रुक्मिण्योश्चैव प्रपुत्रो नव
धीतः सैव च यः तस्य पुत्रो
ऽतिरुद्धोऽभूत्तथा वाणसना
पतिः अनिरुद्धादभूद्वज्रः स
च राजा गते हरेः सान्दीपनि
गुरुं चक्रे सपुत्र्यादवाधिपः
इति गारुडे १५५ अध्यायः
विस्तारस्तमदाभारतीय हरि
वंशपर्वणि द्रष्टव्यः ॥
हरिवंशभा स्त्री जया नून
सीति राजनिर्घटः लक्ष्मीश्च

हरिवान् पुं इन्द्रः इति दत्ता
पुथः हरिविधिष्टे वि हरिव
सरं ज्ञां श्रीहरे दिने तत्ते
एकादशी द्वादशी तिथिदृष्टे
यथा एकादशी द्वादशी च प्रो
क्ता श्रीचक्रपाणिनः इति ए
कादशी मुषोष्मेव द्वादशी स
मुषोषयेत् नचात्र विधिलोपः
स्यादुभयो देवतादमिः इति
च तिथ्यादितत्तं अपि च या
निकानि च पापानि वल्लदत्ता
दिकानि च अत्रमाश्रित्य सर्वा
णि तिष्ठन्ति हरिवंशसरे अयं
सकेवलं भुंक्ते यो भुंक्ते हरिव
सरे इति कादशीतत्ते द्वाद
श्याः प्रथमपादः यथा वि
सुधर्मात्तरे द्वादश्याः प्रथमः
पादो हरिवंशसंज्ञकः तम
तिक्रम्य ऊर्वात्त पाशं वि
सृतत्त परः इति तिथ्यादित
त्तं अथ हरिवंशसरे जागर
णदिविधिः स्तान्ने श्रीव
ल्लनारदसंवादे शृणानारद
वत्यामि जागरस्य तल्लक्षणं
येन विज्ञातमात्रेण दुर्लभो
नवादेनः गीतं वाच्यं च ॥॥

नृत्यं च पुण्यपठनं तथा धृ
ये दीपं च नैवेद्यं पुष्प गन्धान्
लेपनं फलमर्घ्यं च अद्वाच
दानमिन्द्रिय निग्रहः सत्यो वि
ते विनिर्द्वे च मुदा युक्तं क्रियो
वितं साश्चर्यं चैव सोत साहं
पापानुसृष्टि वजितं प्रदति
णाभिसंयुक्तं नमस्कारपुरःस
रे नौराजनसमायुक्तमनिर्विद्वे
न चेतसा यामेयाने मदाभा
ज्युषादायत्रिकं हरेः पत्नैर्गु
णैः समायुक्तं ऊर्वाजगराणंद
रेः किंच यथैव कुरुते भक्त्या
वित्तपाच्यविवर्जितः जागरं
वासरे विस्रोलीयते परमात्म
नि धनवान् वित्तपाच्येन यः
करोतो नूनं कितवेन दुर्गाम
ना तत्रैव श्रीमदुमा मदेस्वर
संवादे सणास्त्रं जागरं यच्च
नृत्य गान्धर्वसंयुतं सवाद्यं
तालसंयुक्तं सदीपं साधुभि
र्घुतं उपचारैश्च संयुक्तं यथो
क्तैर्भक्तिभावितैः मनसस्तु
ष्टिजननं समुदं लोकरं जनं
गुणोद्दीदशभिर्घुक्तं जागरं
माधवप्रियं कर्तव्यं तत्प्रय
त्नेन पतयोः सुक्तं कृतयोः
किंच परापवादयुक्तं तमनः
प्रशमवर्जितं पाश्वदीन म
गान्धर्वतथा दीपविवर्जितं
शक्तेपचारशदित मुदासी
नेमनिद्रकं कलियुक्तं विशेष
धेणजागरं नवधाधमं किं
चतत्रैव अभावे वाचकस्या
म्यगीतं नृत्यं च कारयेत् वा
चके सति देवेशि पुण्ये प्र
थमे पठेत् अथ जागराणि
तत्तं स्तान्ने श्रीवल्लनारदसं
वादे अतीतानागतान् वापि
पातयिष्यन्ति सर्वज्ञान् अ
ऊर्वाणाः प्रपत्तं स्पन्ति पुत्र
धर्मवसत्यं जायते नरके
वासः पितृभिः सदका लणः
न पुत्रश्चुराणात् पापं च तैर्दा
नैः समाधिभिः विलंबं योति
विप्रेन्द्र विना द्वादशी जागरं
तत्रैवोमा मदेस्वरसंवादे सं
वादे संप्राप्ते जागरे विस्रोत्यै
न ऊर्वाति जागरं अथप्यते सुक
ते तेषां वैलवानां च निन्दया म
तिने जायते यस्य द्वादश्यां जा
गरं प्रति नदि तस्याधिकारो
स्ति पूजने केसवस्यदि अतए

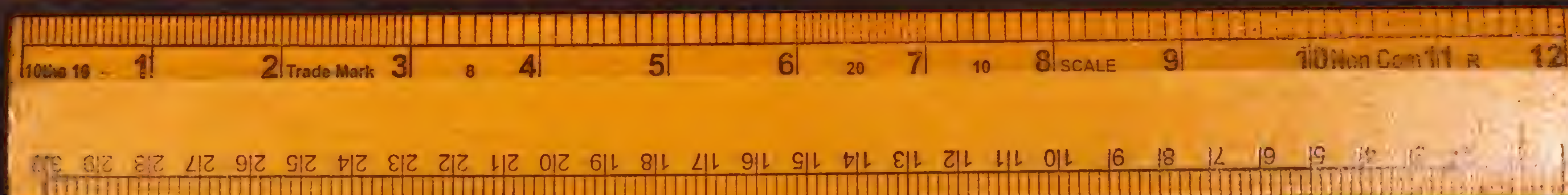

वीर्यं ब्रह्मणा तत्रैव हरये व
 तैतेयस्य सदा योगेष्टो हरि
 मतिरुव प्रयते तस्य ह्यदणी
 जागरोपरीति सामान्येन पु
 गलेति गीत नृत्पादिनित्य
 ता अधुना लिख्यते सेयंजा
 गरे च विशेषतः अथजागरे
 शीतादिनित्यत्वं स्तान्दे उमा
 मदेष्टरसंवादे सूकवन्निष्ट
 ते योवैगान फलं चनाचरेत
 समजन्तानि सूकतं जायतेजा
 गरेदरेः योननृत्पाति नृत्पा
 ता पुरतो जागरेदरेः पय
 संजायतेतस्य समजन्तानि
 पार्वति पायेपतवर्द्धनीप्रस
 मे स्तुवंतिनप्रसंसेति येज
 नाजागरेदरेः नातसवोभ
 यते तेषां गदेजन्तानि सम
 च स्तंति ये प्रसंसेतिजागरे
 चक्रपाणिनं नित्योत्सवो
 भवेत्तेषां जन्तानिदृशंपंच
 अथजागरेणमादात्स्य स्ता
 देवस्त्वनादसंवादेतथाष्टौ
 प्रह्लादसंदितायां च न गयार्पि
 उदानेन नतीर्थैर्वज्रभिर्मवैः
 पूर्वजासुक्तिमायोनिविनाहो
 दृष्टांजागरे सवोवस्योपि

यः कुर्याद्वादश्यां जागरेद
 रेः यामेनैकेन दह ते पाये
 जन्मसदस्यते यं कुर्याद्वा
 पदानेन रात्रौ जागरेतोद
 रेणोदरेः निमिषेनिमिषेवि
 प्रलभते गोपते फलं यः
 कुर्याद्वागरे पूजां ह्यदश्या
 कसमैदरेः पुष्पे पुष्पेः शुभे
 थस्य फलमाप्नोतिमानवः
 योददेष्टागुरुं विलोः पूजा
 कृत्वा तजागरे निमिषाहं
 न लभतेतिलपात्रशतं फलं
 निमेषेच ददेहृपं सचूतं गु
 गुलुदरेः लभते जागरेविम
 पुष्पमाससमुद्रवं योदद्या
 तागरे विलोः हविष्यात्रसम
 द्रवं नैवेद्यं लभते पुष्पं शा
 लिषोलसमुद्रवं पक्वान्ना
 निच जागरे पयनाभस्यलभ
 ते गोपुतं फलं सकर्षेच
 तां वृत्तं योददातिदिजागरे
 पयनाभस्यदेन चेतद्वीपे
 वसेस्त्रिं जागरे पयनाभ
 भयः कुर्यात् पुष्पमंडपं मपु
 ष्यकविमानैस्तुक्रोडनेत्रसम
 धनि जागरे पयनाभस्यसकर्षेत्तथा

गुरुं ददते ददते पापं जन्मल
 त समुद्रवं स्तानं ददाति क
 सस्य दधितीरवृत्तादिभिः रा
 त्रौ जागरे विप्रसुक्तिभागी
 भवेद्विदुः दिव्याभराणि योद
 याजागरे समुपस्थिते संनेत
 राणि वसते तं त्रसाव्यासमानि
 वै दद्यादाभराणि विलोदं मज्ज
 रत्नसंभवे समकल्पानिवसते
 शीतसंगे मत्प्रियो हिसः श्री
 चन्दनं सकर्षे सागुरुं तसके
 शरं युक्तं सगमदेनापि यच्छ
 ते हरिजागरे पकैकं मुनिपादे
 ल यस्मैथाधिकं फलं कलो
 भवेत्त सन्देहो वासदेवप्रसादतः
 हृतेन दीपकं विलो गयेन च
 विशेषतः ज्वालयेत्तागरे रात्रौ
 नेमेषे गोपुतं फलं जागरे वा
 सदेवस्य कर्षेरेण चदीपकं
 योज्जालयति कीरीनां कपि
 लानां लभेत फलं ॥
 आरात्रिकं हरेस्तसकर्षेत्तजा
 गरे कुरुते मोक्षमाप्नोति क
 लायुतसमन्वितः विनादियो
 पि कर्षेरे कुर्यादायत्रिकं दरेः
 निः स्योपि जागरे विलोदं ता ॥

भूषिफलं लभेत वारिजं वारि
 णा पूर्णं शिरसि स्नापयेद्वि
 विभक्तिं शिरसा मोयं गंगास्ना
 नेकते फलं कृत्वा पूजादरे य
 लजागरे पुरतः शुचिः पठत्रा
 मसदसं त गीतां नागवि मोक्ष
 णं माकुल्यमपनं पुष्पं स्त
 वराजमनुस्मृतिं वैदिकानि
 च जस्याभिभक्तारात्रौ मुकुटं क
 भवेत्त प्रत्यक्षं पुष्पं कपिला
 गोशतोद्भवं जागरे यत्तुपस्य
 पुरतः पठतोदरेः यः पुनः
 कुरुते गीतं स नृत्पाद्यसंयु
 तं नतत् क्रतुशतैरपि यः
 पुनः कुरुते गीतं विलज्जो नृत्य
 ते यदि लभते निमिषाहं न च
 त्वराग्रमजं फलं जागरे पय
 नाभस्य कुर्यात् पुस्तकवा
 चनं श्लोकसंख्यां च सतः सती
 पुष्पानि हरिसन्निधौ कुर्याद्वन्द
 नमाला योरेभास्तंभैः सुशो
 षाभनैः चतुर्द्वारैः ॥
 पञ्चैजागरे चक्रपाणिनं पु
 णानि पञ्चसाव्यानां स्वर्गा त
 स्म्येत सवोभवेत्त पूज्यते वास
 वायं शुक्रोडने वपरोदृतः नृ

त्वमानस्य मर्त्यस्य ये केचिन्निर
 योगताः विमुक्ता धर्मराजेन
 मुक्तिं यांति हरेः परं गीतध
 निरुसंतो जागरे तस्मात्पतिः
 वासवस्याधिकं सौख्यं दद्यात्
 त्वन्तरं प्रातः नृत्तेन मर्त्यसौख्यं
 तस्मात् नृत्तेन जागरे रसातले
 तथा सौख्यं मुक्तिं नृत्तादवा
 प्यते प्रेताणां यमदानेन यत्
 पुण्यं कथितं बुधैः न तत् को
 टिमतिः पुण्यं योजैः सौख्यं
 वाप्यते दीपमालां दरेयैः क
 रोति प्रजागरे विमानकोटिं सु
 क्तः कल्याणं वसते दिवि चरिते
 यमचंद्रस्यः शृणोति हरेर्दिने
 रात्रौ वात्सीकिना प्रोक्तं तत् स
 मोनदिवैलवः यः पुनः पठते
 रात्रौ महाभारतसंभवां कथां
 जागर्ता विलोः कुलकोटिं
 येष्टिवं ज्ञानपादे स्मरितं भु
 वस्य च मदात्मनः कृत्स्नस्य च
 चरितं जागदे पठते दिवः पु
 गकोटि सदस्यस्य तयः पाप
 स्रजायते तस्मान् जागराणं
 कार्यं पठयोः मुक्तं क
 लयोः श्रीमद्भागवतं भक्ता

पठते विलुप्तं निधौ जगरेतत्
 परं याति कुलवृन्दसमं वित्तं
 अष्टादश पुराणानि पुराणेषु
 रुच्यं च दयितानि सदा वि
 जो विशेषेण तज्जागरे
 योगीतां पचते रोत्रो विलोको
 मम हस्तं वेदोक्तानां पुराणा
 नां जागरीषाणामाश्रयात् ये
 वदानं तयः कर्मा जागरे चक्र
 पाणिनः लभते नात्र संदेहः
 समदेपावनी फले जागरे यम
 नाभस्यः कर्मा लुभते उप
 मंडले भुवलो कस्य वा वतिष्ठ
 नि यमभूः सर्वेषां मेव पुण्यं
 मदत्त पुण्यं मदीतले द्वादश
 जागरे विप्रप्रसिद्धं भुवनत्रये
 जागरं येचि कीर्षन्ति कर्मेण
 मनसा गिरा न ते पां पुनरावृत्ति
 विलुप्तोकात् कथंचन जाग
 रे नृत्तमानंत दृष्ट्वा वेदादपीदि
 ने रात्रौ मार्जयते शेरिः पापं त
 स्य पुण्यार्जितं इति श्रीहरिभक्ति
 विलासे १३
 विलासः ॥
 हरिवादनः पुं गरुडः इति ।
 द्वादशी ॥

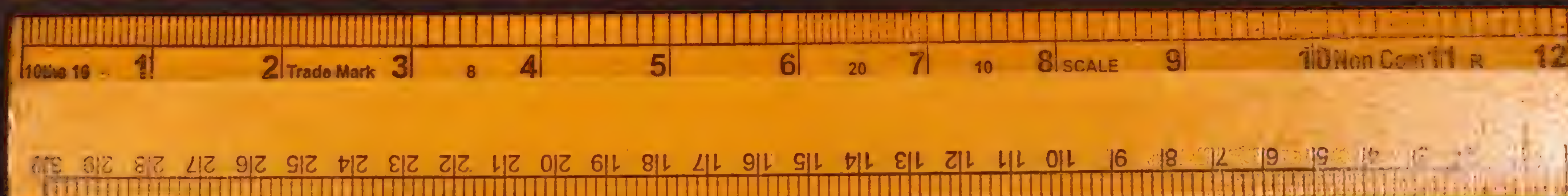
हरिवीजं श्री हरितालं इति
 जटाधरः
 हरिवृषं श्री हरिवर्षं इति
 भूरिप्रयोगः
 हरिशयनं श्री श्री हरेर्निद्रा
 यथा उपनयने दीपिकायां श्री
 वाकेंद्रुमुद्रो हरिशयनव
 दि भोक्तरं चोत्तरस्य स्थाप्य
 ये वेदवाताधिप इह शुभदे
 होरभेत्तादितो च इत्यादिजो
 तिस्रस्तं तदिधियं वा वम
 नपुराणो एकादश्यां जगत
 स्थापिष्यते परिकल्पयेत्
 शेषादिभोग्यं कंकला सं
 पृथक् केशवं अवतं बालो
 भ्यश्च द्वादश्यां प्रयतः मुक्तिः
 लक्षापीतां वरधरं देवं निद्रां स
 मानयेत् अवतं लक्ष्म्यं वयं
 एकादशीं समये दिवा शयने
 परिकल्पयेत् रात्रौ द्वादशीं त
 तो निद्रेति व्यक्तं वागदे आषा
 ढमुक्ता द्वादश्यां पौर्णिमास्या
 मया पि वा चातर्मास्य अतारं भे
 कुर्यात् कर्कटसंक्रमे शुभा
 वेतवलाकं पि मंत्रेणानियमं व्रती
 कार्तिके मुक्ता द्वादश्यां विधिवत्

तस्मापयेत् चतुर्धा शिदित
 शीतं चातर्मास्य व्रते नरः कार्त्तिके
 कां मुक्ता पतेत् द्वादश्यां तत्
 समापयेत् मातस्य चतुरो वा
 धिकान् मासान् देवस्योत्थाप
 नावधि मधुसरो भवेत्त्रिंशं
 नरो गृहे विव्रज्यते तत्तत्सर्व
 जना देवस्य रोगः प्रजायते
 कटुतेन परित्यागात् शत्रुना
 शः प्रजायते लभते संततिं दी
 वां स्थालीपाकमभयं स
 राशुनिः सदा योगी मधुमांसस्य
 वर्जनात् निराधिनीरुगो जस्वी
 विसभक्तश्च जायते एकादश्यां
 वासेन विलुप्तो कस्य वाश्रयात्
 धारणात्वालोक्तं च गंगा स्ना
 ने दिने दिने ताम्रं वर्जनाद्गो
 गी रक्तकं वृत्तायते वृत्तया
 गात् सलावाणं सर्वं क्षिप्यं व
 पुर्भवेत् फलत्यागात् मतिमा
 न वक्रपुत्रश्च जायते नमो ना
 रायणायेति ज्ञानशानं फ
 ले पादुभिर्वन्दनादिलो लभेद्गो
 दावने फले पद्मादि व्रतैः पापं त
 क्षिमायाति केशवः सनत कुमारः
 इदं व्रतं मया देवगृहीते पुरतस्तव

विद्यां सिद्धिं माप्नोत प्रसन्नि
 त्वयिकेशव गृहीतेः स्मिन्
 ब्रूते देवययुषी तं हं सिधेत्
 नो भवत संसृतिं तत्प्रसादा
 ज्ञानादेन समाप्नोच हं ब्रूते
 मया देव कृतं प्रीत्येतवमभो
 मृते संसृतिं यात तत्प्रसा
 दाज्ञानादेन अत्रैव यतिम
 धिक्कृत्य काठकगदसं पकरा
 त्रं वसेत् ग्रामेनगरे पंचरात्रकं
 वर्षाभ्योः सत्रवर्षासुमासां सु
 चतरो वसेत् पतदशकविष
 यं रुद्धं वार्षिकाभ्यां मामाभ्यां
 नैकस्यानवासोति शोखोक्तः
 मातस्ये शेते विस्रः सदाषा
 ढेभादेच परिवर्तते कार्तिके
 परिवृथेत शुक्लपक्षे हरेर्हि
 ने भविष्यनारदीययोः भेजा
 यपादे सुपितीह विस्रवैसव्य
 मध्ये परिवर्तते च पौसावसा
 ने च सरारिदंता प्रवृथते मास
 चतस्रयेन मैत्रमनुराधा वैस
 व्यं अवागा पौसं रेवती भवि
 योनिशिस्तापो दिवोत्थानं संध्या
 यां परिवर्तनं अन्यत्र पादयोगे
 पि द्वादशमेव कारयेत् ॥

अथत्र स्थापारिविदितराज्ञादी
 त्रकाते दशमी प्रतिपदोऽपि किं
 तन्मैत्रायापदेन दशम्येनये
 दिवा पौलशेषेणाकिंतेन प्र
 तिपद्यथ योनिशि दशम्यं
 शेन दशम्या अंशो यत्रपदे
 तेन यः पादो दिवा प्रादे तेन
 यः पादो दिवा प्रास स्तेन यः
 पादो दिवा प्रास स्तेन वा
 किं अत्र दशमी प्रतिपदो
 वैजनात तदितरेकादशपादि
 पंचतिथिषु मैत्रादिनतत्रपा
 दविशेषलाभे द्वादशोः वि
 नापि पादनादिरिति प्रतीयते
 वचनान्तरे रेवत्यंतो यदा
 रात्रौ द्वादशपाच समापुतः
 तदा विवृथते विस्रदिनां ते
 प्राप्य रेवतीं दिनान्ते त्रिधा
 विभक्तदिनतन्तीयभागे दिवो
 त्थान मित्यत्रोपात्त विस्रथ
 म्मैत्रे विस्र दिवा न सपिति
 नच रात्रौ प्रादयोगेन कारणां अ
 प्राप्ते द्वादशी मृते उत्थान शयने
 हरेः पादयोगेन कर्तव्ये नादोरा
 त्र विवृथयेत् बराहपुराणोद्वा
 दशम्यं सधिसमयेन तत्राणाम
 सभवे आभाका कितपक्षे ॥

शयनावर्तनारिकं आभाका त्वयिसमेजगत्रायेजगत सुमे
 नो आयाक भाद्र कार्तिकानां भवेदिरं विवृथेत विवृथेत
 ततश्च द्वादशो निशादो नक्षत्र जगत सर्वं चराचरे इत्यनेन
 मात्रयोगात् द्वादशपा मत्ताभा पूजयेत् नैषतकार्तिक क
 रेतिथ्यंतरे निशायनादरेणा स्यतरो ब्रह्मपुराणं कार्ति
 पादिविशेषयोगात् तदभा कमुक्तपत मधिकृत्य उप
 वेद्वादशपा मन्त्रपाच मेवपा वासः प्रकर्तव्य प्रकादशपा
 यनादिकं बोधनेतद्वादशपा प्रजागरः द्वादशपा वासदे
 रात्रौ रेवत्यंतपादयोगे दिनत वसु पूजितव्यः प्रयत्नतः
 तीयभागे इति विशेषः उत्थानमंत्रस्त मरेन्द रुद्रै
 शयने मंत्रमार बराहपुराणं अभिन्यमानो भवानृषिर्वि
 नमो नारायणायेत्युक्ता इमे दितवन्तीषः प्राप्तातवेयं
 मंत्रमुरीयेत् पश्येत् मेवान् किल कौमुद्या जागृष
 पिचपामं सुपागतं सिध्यमा च्लोकनाथ मेज्ञागतानि
 नमदीमिमां निद्रां भगवान् मेल पूर्णाचन्द्रः पारयप
 गृह्णातलोकनाथ वर्षातिमे व्यापिचलोकनाथ अहंर
 पश्यत मेवहृन् सात्वाच प दानीति च पुणपदेतो जीगृ
 ष्येवच देवनाथमासा श्रुता सजागृषचलोकनाथ त
 रिक्तेऽस्यतपश्यनाथ तत नः उत्तरोतिष्ठगेविन्दत्यज
 शु सुमेतयि जगत्रायेजग त्तिद्रां जगतपते त्वपा चा
 त सुप्तं भवेदिरं विवृथेतयि त्थीयमानेन उत्थितं युवन
 वृथेतजगत सर्वं चराचरे इत्य नेन पूजयेत् पार्श्वपरिवर्तने
 तवासदेव जगत्रायेजगत्राये द्वादशपातव पार्श्वपरिवर्तने
 सखि स्वपिदिसधवे इति पठेत् तौणीयताशतभूतिगोदे

धनुश्चोरां चोचन्द्राकोरय
 चरणपाणिः शर इति दिध
 तोस्तेकोऽयं प्रिपुस्तुमा
 उवशविधिर्विधेयैः क्रीडतो न
 विल परतेजाः प्रभुधियः इ
 ति पुष्पदेतः हरिचंद्रः पुं
 नृपविशेषः सतत्रेतापुगे
 सूर्यवेंशोच अष्टाविंशरा
 जः तत् पर्यायः त्रिंशंकु
 जः २ इति हेमचन्द्रः अपि
 च त्रिंशंको हरिश्चन्द्रस्तस्मा
 द्रोहिताश्चस्तनश्च हरितः
 इति विसुपुराणो यं ग्रंथे ३
 अध्यायः हरिश्चन्द्रपुरं क्री
 हरिश्चन्द्रराजनगरं तत् पर्याय
 यः शोभपुरं २ इति त्रिकोड
 शेषः हरिषः पुं हर्षः इति
 केचित् हरिषेणः पुं जिनच
 क्रवर्तिविशेषः पुं हर्षः इति
 केचित् हरिषेणः पुं जिनच
 क्रवर्तिविशेषः तत् पर्यायः
 हरिसुतः २ यथा हरिषेणो
 हरिसुतो जयोविजयनन्दनः ब्र
 लसुतब्रह्मदत्तः सर्वचेलाकुवेष
 जाः इति हेमचन्द्रः हरिसंकीर्त
 ने क्री श्रीदेवेनमोच्चारणं यथा
 दाने व्रतंतपोयज्ञः आदुवापित

तर्पणं सकलं निष्कलं राजन्
 हरिसंकीर्तनं विना इति क
 मलोचने अपिच नरकेपचमा
 नानां नराणां पापकर्मणां
 मुक्तिः संज्ञायते तस्मात् न
 मसंकीर्तनादुरे इति हरिभक्ति
 विलासपुत्रे इति हासोत्तमवच
 ने हरिस्ततः पुं हरियेणराजा
 इति हेमचन्द्रः हरेः पुत्रश्च ह
 रिदयः हेमचन्द्रः हरेः पुत्रश्च
 हरिदयः पुं इन्द्रः इत्यमरः सू
 र्यः कार्तिकेयः गणेशः इ
 ति केचित् हरिदयः पुं संयुक्त
 हरिदयमूर्तिः यथा पुनस्त
 उवाच विमुक्तपापादेवेशोवा
 सदेवमद्यामुवन कसौवद
 जगज्जायंशुस्तिष्ठति केशव
 येतीरायभियेकेण स्त्रापया
 मोक्षेयानतः अथोवाचसरा
 नविस्मरेषति पृति शंकरः म
 देहे किं न पश्येयं योगप्राये
 प्रतिष्ठितं तमृचुर्नैव पण्या
 मस्तुतो वेत्तिपुरातकं सत्ये
 वरसुखेणानमदेषानः कति
 एति ततोऽययात्मा स हर्षः
 स्वयत् प्रकृतशायिने दर्शय
 मासदेवानां सुरारिलिगमेष्यं
 ततः सुगं क्रमेण॥

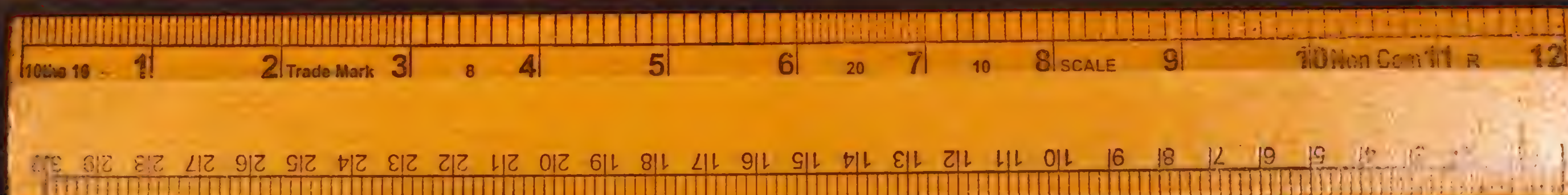
गोवतीयदिभिरनेतरं स्त्र यथानिरामया नाम गणाः
 पयोचक्रिरेलिंगेणासुते भुव समायाताजगदगुणे साहृदि
 मय्ययः गोरोचनयात्तालिष् नेत्राः पद्मात्ताः श्रीवत साकि
 चन्दनेनसंगंधेना विलपत्रोव तवेत्तमः समायाताः त्वगा
 जैहवं पुत्रयामासुरजसा पु इलावृषभधुजिनोऽवयाः
 जयित्वा गुरुं भक्त्या निवेद्यप महापाशुपतानाम मूलच
 रमोषधीः जसाष्टातनामा क्रथरा स्तथा भेरवो विसु
 नि प्राणामं चक्रिरे ततः इत्ये नासाहं सभेदेनाक्षितो दि
 वं विनयंतश्च देवा देवो हरा येः इति तत्रैव १५ अध्या
 व्युतो कथंयोगतत्मापन्नोसं यः अन्यच्च अथवा विसृष्टपु
 राध्यतम मात्मनः सुराणां एा पुनयेत्तेश्वरं सदा शंकर
 विंतिनं जाला विसृष्टमूर्तिरभु वामभागस्य सर्वकामवापया
 दिभूः सर्वलक्षणसंयुक्तः सर्वो त इतिदेवपुराणे १२ अध्यायः
 युधधरोऽवयः साहृ विनेत्रे हरिदरतेत्रं क्री तीर्थविषो
 कमलादि कुंडले जरा महाभार यः सतपादलिपुत्रनगरस्य
 शिरोजमंतिनं हरिं हरेचैवनगे भागौरष्टुत्तरपादे वर्तते त
 नृभुषणो पीताजिनाच्छत्र क नामांते ददरितेत्रं तद्दर्शी
 दिप्रदेशकं चक्रासिहस्तं यतः यावदंति तत्र गंगागंडकुी
 शोमपाणिं पिनाक मूलाजग संगमेकार्तिकेपोर्णामास्या
 रास्तिनंच कन्दर्पावहंगकपा स्तानार्थं जनसमूहमेतनेम
 न चंटासुपावचक्राक्षधरं मह वति तस्यनामकारणं यथा
 र्षे दृष्टेवदेवाहरिंशंकरंते न ततः संपंचराज्याणिता वैवि
 मोस्ततेसर्वगतावयेति इतिवा धिपूर्वकं गोधनामयतः कृत्वा
 मनपुराणे ५५ अध्यायः शिव हरितेत्रं जगामद हरिणाधि
 विलोभेदेनाच्चकमरूपेत्वेवय दितं तेत्रं हरितेत्रं ततः स्मृतं
 सदानेदी मूलपाणि गोधने

न पुरस्कृतः स्थितवांस्तदिनादे
वतनत्तेत्रं दृष्टिदालकं देवाना
मटनाच्चैव देवाट इति सेहितं
इति वागदे भगवच्छास्त्रे
मेखरादिलिगमदिमाविभक्त
लेत्रविशेषादिमदिमानामा
ध्यायः हरिहरालकः पुं गरु
डः शिववृषः इति पावृत्ता
वली हरिहरतेत्रे ज्ञी हरीत
की स्त्री स्वनामाख्यातवृत्तः
हरडा इति दिन्दीभाषा तत्
पर्यायः अभया २ अयथा ३
पथा ४ वयस्या ५ एतना ६
अमता ७ हेमवती ८ चेतकी
९ श्रेयसी १० शिवा ११ इत्यमरः
सथा १२ कायस्या १३ कया १४
रसायनफल १५ इति पावृत्ता
वली विजया १६ इति जटाधरः
जया १७ चेतकी १८ रोहि
णी १९ प्रपथ्या २० जीवमि
या २१ जीविका २२ भिष
ज्वरा २३ पुस्तकांतरेभिष क
प्रिया इति पाठः जीवती २४ प्राण
दा २५ जीवा २६ देवी २७ दिवा २८
अस्या गुणः हरीतकी पंचरसाच
रेचनी कोष्ठा मयजीववर्णवर्जि

तारसायनी नेत्ररुजापरिणी
तगामयजी किल योगवादिनी
अम्यच्च बीजास्थितिके मधुरा
तदंतस्त्वगभागतः साकदस्त
वीर्या मांसांशत आसृकयायु
क्ता हरीतकी पंचरसास्तेषां प
थ्या मजावचवर्णवर्जितापि
हरीत गुरुः तस्याभरा यथा
हरीतकामृतोतत पत्रमप
भेदेरुदीरिता तस्यानामा
वर्णं शुवस्याम्यथा यथाक्रम
त विजया रोहिणी चैव
कृष्णत एतनाचामृताभया
जीवती चेतकी चेतनाम्रम
प्रविधासृता अलावुवृत्ता
विजयासृता रोहिणीमता
स्वल्पतक एतनाजया सृता
मांसासृता सृता पंचासृता
वाभया तेषां जीवती सर्वाव
र्णभाक् अस्यात चेतकी वि
यादित्यासां रूपतत्तां वि
धादौ विजयादिमाचलभवा
स्याचेतकी एतनासिंधो स्या
दथ रोहिणीत विजयाजाता
प्रतिस्पर्धनके वंपाया मन्त्राभया
चम्वितारेषां सुगदाकयेजीवती
तिहरीतकी निगदिता सासमेभरावृषे

सर्वप्रयोगे विजयाय रो
हिणी तनेषु लेपेषु च एतनो
दिता विरेचने स्यादस्तता गु
णाधिका जीविका स्यादि
ह जीर्णरोगक्षित स्याच्चैत
की सर्वजापहारिका नेत्राम
यजी मभयो वदंतितां हस्यं
यथा रोगमिधं प्रयोजिता से
या गुणाप्यान कराविदन
या चेतकी च धृतादस्तेषा
वति एति देहिनाः तावद्विदि
यते वेगाततमभावात्रसं
पायः समाना मपिजातीनां
प्रधानं विजया सृता सृता
प्रयोगस्तथा सर्वव्याधिषु
शस्यते तिसाफुनिमज्जति
यासां तेषां गुणावती भिष
ज्वरेः यस्यायस्या भूयो निम
ज्जनं सा गुणात्पस्यात ह
ते प्रसभं वाधौ न भूयस्तक
नियदेषुः हरीतकी तस्याप्रोक्ता
तकतिदीमवाचका हरितकीत
तस्यायादवृत्ते मयलये शोषेन
वज्वरेजीतो गुर्विपां नैव शस्यते
इति राजनिघंटुः अपिच दत्तप्रजा
पति स्यस्ये अष्टिनेवावपस्य
ऊतो हरीतकी जाता तस्यास्त

कतिजातयः रसाः कतिस्मा
ख्याताः कतिचोपरसाः सृताः
नामामिकतिचोक्तानि कंचता
साचलतां केचवर्णवर्णाः
केच काच ऊत्र प्रयुज्यते के
नद्रव्यासंयुक्ताकांशुरोगा
न व्यपोदति एच्छामेतय
याएषं भगवन् वक्तु मदेमि
अस्थिनो वेचने शुत्वादेताव
चनमवर्जित पपान विदुर्मे
दिन्यो शाकस्य पित्तोः मते
ततो दिव्यात समुतपत्रा सम
जाति हरीतकी हरीतकभा
या पथाकायस्या एतनाम
ता हेमवत्ययाचापि चेतकीये
यसीशिवा वयस्याविजयावा
पिजीवती रोहिणीतिच विज
या रोहिणीचैव एतनाचामता
भया जीवती चेतकी चेति प
थायाः समजातयः अलावु
वृत्ता विजया वृत्ता सा रोहि
णी सृता एतनास्थिमती सृ
त्साकथितामांसतामृता पे
चरेवाभया प्रोक्ता जीवती
सर्वावर्णिनी त्रिशवा चेत
की जया समाना मियमा
कृतिः विजया सर्वरो
जेषु रोहिणी व्राणोदि

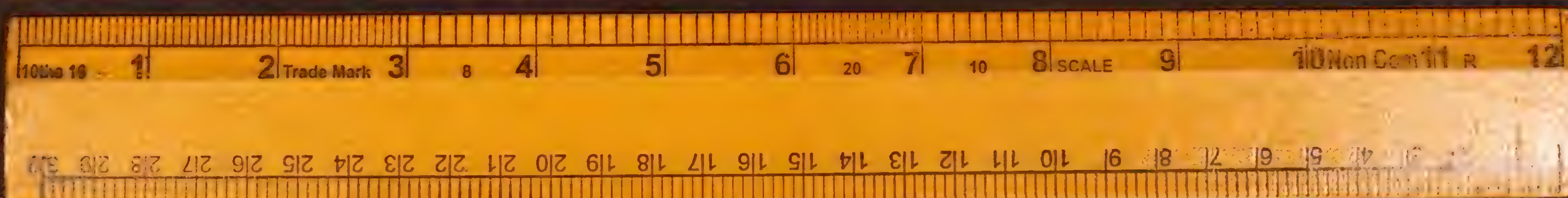

ली प्रलेपे मृतना योज्याशो
धनार्थे मृतनादिता अतिरो
गे भया शक्ता जीवती म
वैरोगास्त चूर्णार्थं चेतकी
शक्ता यथायुक्तं प्रयोजयेत्
चेतकी द्विविधा प्रोक्ता ये
ता कृत्वा च वर्णतः यङ्ग
लायताकाविदासादमात्रेण
काविदगंधेन भेदयेत् काचित्
स्पर्शेन दृष्ट्या च तृतीयेदये
छ्वा चेतकी पादपक्ष्या
मुपसर्पस्त्रियेनराः भिद्येतेन
तत्ताणादेव पशुपतिमृगाद
यः चेतकी लुभता दत्तेयाव
तिष्ठति हेदिनः तावद्विद्येत वे
गेस्तमभावात्त्रात्रसंशयः वृषा
दिसंक्रमणान् कृशानां भेष
जडियां चेतकी परमा शक्ता
दिता सावविरोचनी समानम
पिजातीनां प्रधाना विजयास्
ता सावप्रयोगा मृतमा सर्व
रोगेषु शस्यते हरीतकीपं
चरसा लवणात्तरा परं
वृत्तोक्ता दीपनी मेधा
स्वाङ्गकाशयनी च
तृष्णा लवरा पुष्पा हृदनी
चावलोमिनी श्यामकास

प्रमेदाशः कृष्णशोयोदरकृमी
न वैसर्प प्रदहनी रोगविदे
थ विषमज्वरान् गुल्माध्मानत्र
ण छर्दिदिका केंदुदामया
न ब्रणस्यानेतृषा इति कचित्
पुस्तके पाठः कामला मूलमा
नादेशीदाने च यकृतथा अ
श्मरी मूत्रकृच्छ्रे मूत्रावाते
च नाशयेत् सादृक् कयायला
त पित्तघ्न कफघ्नसा कटु
तिक्त कयायला दन्तादातृ
छ्वा पित्तघ्न कटुकास्त्रात
वातघ्न कृष्णशिव मभावा
दोषहृत्तंसिद्धं यत्तम मका
शपते हेतुभिः शिष्यवैधार्थं
न पूर्वक्रियते धुना कर्माप
त्वं शूलोः सामं दृष्टमाश्रयभेद
नः यत्तस्ततो नेति चिंत्तं धा
त्रीलकुच योरेषा पद्याया
मज्जनि साङ्गः स्त्रायावमोयव
स्त्रिस्तस्त्वरोरसः नवास्त्रिया
चना वृत्तागुर्वीतिमाच योभसि
निमज्जि सासमशक्ता क
थितातिगुणप्रदा नवा
दिगुणा युक्तं तथैकचदिक
धता हरीतव्याः फले यत्र द्रव्यं
तच्छेषं सुच्यते ॥ ॥ ॥

वर्णिता वर्धयस्यिं पेयिता म
लशोधनी स्निगंधादिनी
पद्याभृष्टा प्रोक्ता त्रिदोषघ्न
उन्मीलिनी बुद्धिवेदियाणां
निर्मूलिनी पित्तकफानिला
नोविस्त्रिनी मूत्रशक्ता
नो हरीतकी स्यात् सदभोज
नेन अत्र पानकृतान दोषान्वा
तपित्तकफोदवान् हरीतकीह
र्यामुभुक्तस्योपरियोजिता
लवणेन कफं दक्षिपितं दक्षि
सशर्करा चूनेन वातजान् रो
मान् सर्वरोगान् गुग्गुलिता
मिथुन्यशर्करा मुंठीकाणम
भुगुडैः क्रमात् वर्षादिषु भ
याप्राशणस्य यनगुणो विणा
अधाति विज्ञेय लवणं तत्र वृत्तं
कृशोलम्बनकषितं पित्ताधि
को गार्धवती च नारी विमुक्तक
स्तमयोनवादेत इति भाव प्र
काशः अयं च जीवती रोदि
णी चैव विजया च भयायता
एतना कालिका चेति समजाति
हरीतकी सर्वाणामाजीवती
रोदिणी कपिलयुतिः अलावृ

ना विजया पंचांशाना भयायता
पंचांशा पंचशिरास्स लमोसाम्
ता ज्ञेया एतनास्त्रिमती मता अ
प्राच कालिके ज्ञेये समजाति हे
रीतकी स्त्रेदधानेषु सर्वेषु जीव
ती तत्र प्रशस्यते रोदिणी सनयो
गेषु विजया सर्वकर्मास एत
नालेपने ज्ञेया अमृतानुविरो
चने अभया नेत्ररोगेषु गन्ध
युक्तोत कालिका हस्त्वभव
ने जाता हरीता च सभावनः द
रते सर्वरोगांश्च तेन नाम्ना ह
रीतकी यीयुषं पिवतस्त्रिपि
ष्टपत्तेर्यं विन्तु निगता स्ते
भोभुदभयादिका कर करमो
णीव बलप्रमोदजननी गोरी
वमूलिप्रिया वक्रियोतकरी
ऊताकृति पिव तौणीव नाना
रसापद्या पंचरसा पुष्पा चत्त
ष्णालवणा सरा मेधोक्ता ही
पनी कृष्णदोष शोथत्राणाप
हा यंच रसस्य विवशं त्वक
कटुः मांसं मूलकयायं अस्थि
निर्गतं तन्मधोमाधयं तन्मज्ज
गुणाः पद्या मज्जान चत्तष्णो
वात पित्तहरो गुः इति
रत्नवल्लभः ॥

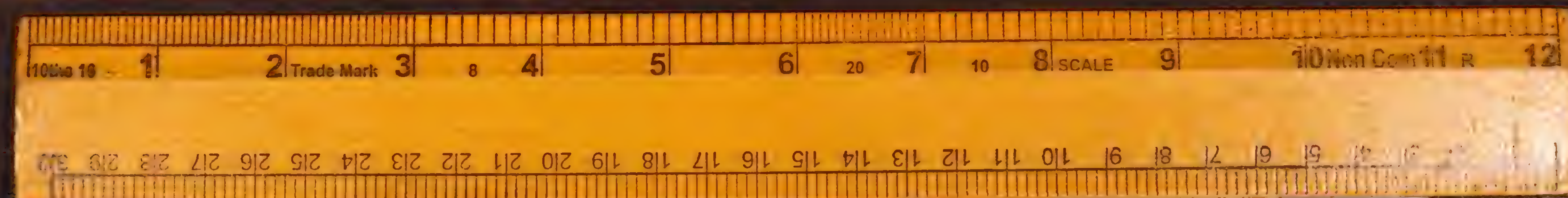

हरीषा स्त्री संसर्गविशेषः हर्षाकर्तृवि ॥
 आस इति द्वितीयाया यथा
 पाकपात्रेन दहति मांसं तद्वत्
 निनिःक्षिपेत् पानीयं प्रचुरं स
 र्पिः प्रभूतं दिगुज्जीरकं इति
 द्रामार्द्रकं सुठोलवर्णं मरि
 चानि च तदुत्तमं पिबेत् यथा
 न जेवीयाणां रसान् वहन्
 यथा सर्वाणि वस्तूनि सप
 क्रान्तिर्भवेति हि तद्यापेक्षत
 निपुणो वक्रमंडस्यति यथा
 यथा हरीषा वलकुहातपि
 ज्ञापहा गुरुः शीतोष्णसुक्र
 दास्त्रिगुणसरा सरा समान
 कारिणी इति भावप्रकाशः
 हरीषाः स्त्री रेणुकानामगं
 यद्रव्यं इत्यमरः कुलयो
 धित इति मेदिनी ॥
 हरीषाः पुं सतीलः इति
 मेदिनी ॥
 हरीषाकः पुं कलायः इति
 राजनिर्घण्टः
 हर्षा पुं सूर्यः यथा लो
 कसाक्षी त्रिलोकेषां कर्ता द
 ज्ञानमिच्छा तपन स्तापन
 श्रेयश्च मुविः समासवादनः
 इति शास्त्रपुराणे सूर्यस्तवः

हर्षाकर्तृवि ॥
 हर्षो क्लो जंभा इति शब्द
 रत्नावली ॥
 हर्मितं त्रि तिसं दग्धं इति
 मेदिनी जंभितं इति हर्म
 शब्दाद्यदर्शनात् ॥
 हर्मदः पुं सूर्यः कल्पः
 इति केचित् ॥
 हर्म्यं क्लो धनिनां वासः ॥
 तमरः धनिनां व्यवहारिका
 दीनां वासः काष्ठेष्टकादिना
 कृतं धवलगृहं हर्म्यादि सं
 तकं स्यात् हर्षतिमनो हर्म्यं
 नाम्नीति रुजोम्यः इति भरतः
 अथ च हर्षतिमनो हर्म्यं आ
 त्मादित्वात् रुजोयत् सदृच
 हर्म्यं आदिशब्देन सल्लिका
 दालिकादे श्चेदं धनिनारा
 न्यतिरिक्तानां वासो गृहं प
 कं काष्ठेष्टकादिकृतस्य धनि
 गृहस्य इत्यमरटीकायां गण्य
 कृतः हर्म्यं क्लमे गतो इति कवि
 कर्मदुमः रेफोपधः हर्म्यतिक्ल
 मो गानिः इति दुर्गादासः
 हर्म्यतः पुं चोदकः इति ॥

सिद्धांतकौमुद्या-भाण्डिवृत्तिः
 अथ मेधीयास्यः रसणादिको
 वः
 हर्म्यः पुं रेवः इति केचित्
 हर्म्यतः पुं सिंहः इत्यमरः क
 रेवः इति जटाधरः ॥
 हर्षः पुं इष्टप्रवणजनसत्वं
 इति महाभारते मोक्षधर्मः
 आज्ञादः तत् पर्यायः सुतः
 प्रीतिः ३ प्रमदः ४ प्रमोदः ५
 आमोदः ६ सम्मदः ७ आनन्द
 पुः ८ आनन्दः ९ शर्म १० का
 तं ११ सुखं १२ इत्यमरः सुदा १३
 मुदिता १४ आनन्दः १५ नदिः
 १६ सानं १७ मोक्षं १८ केचित्
 सुदादि सप्तकं प्रीतिं आनन्दश्च
 सुखजो विकारः इत्यमरः इति
 तद्दीकार्यभरतः तथा च सुत
 प्रीतिः प्रमदामोदसम्पदमो
 दः सम्मदः प्रमोदो हर्ष देतो
 वदधेपण्याय जेरितः आन
 न्दो नन्दपुनन्दः सुखमानन्द
 पुर्मदा मोक्षं शर्मोपजोषः
 स्यादा नन्दो यमित्यपि ॥
 सुदादिजोषपर्यंतं
 मेकपर्याय इत्यपि

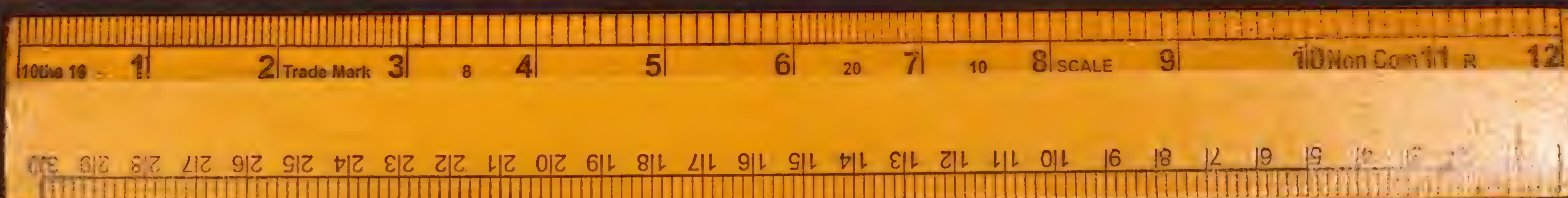
इति शब्दरत्नावली हर्षस्य
 पुत्रः कर्णः यथा पुत्रस्य
 उवाच कर्णो हर्षतनयो वो
 मोक्षमोक्षिगयते सशोक
 रेण संदग्धोऽयने गत्व सुपाग
 तः इति वानने ५ अध्यायः
 हर्षकः पुं पर्यंतविशेषः इति
 शब्दमाला हर्षकारकेति इति
 शब्दरत्नावली ॥
 हर्षा क्लो हर्षः इति धरणी
 हर्षणः पुं विष्णोर्भाद्रिसमविश
 तियोगात्तर्गतचमृदंशयोगः
 तत्र ज्ञातफले सुचारुगात्रं स्फु
 टपद्मनेत्रेणामप्रयत्ने विन
 योपपन्नः प्रसूतिकाले यदि
 हर्षणः स्यादमर्षणं नैव जनः
 कदाचित् इति कौष्टीप्रदीपः
 चक्षुरोगविशेषः आदुविशे
 षः आदुदेवः हर्षकारकेति इति
 शब्दरत्नावली हर्षमाणः
 त्रि हर्षपुक्तः तत् पर्यायः
 विजयोक्तः २ प्रमनाः ३ ह
 सुमानसः ४ इति शब्दरत्नाव
 ली हर्षयितुः ॥
 पुं पुत्रः स्वर्णो क्लो इति
 मेदिनी हर्षेण शीले त्रिहर्ष

हर्षस्वनः पुं आनन्दधनिः त
त पर्यायः किलकिला इति
त्रिकोणशेषः ॥
हर्षिणो स्त्री विनया इति रा
जनिर्घटः ॥
हर्षितः त्रि आह्लादितः ह
र्षः सजात इत्यनेन इत प्रत्य
येन निष्पन्नः ॥
हर्षलः पुं मृगः कामुकः इति
सिद्धोक्तकौश्या मुणादि वृत्तिः
हर्षणशीलेति
हल क दालः हलः हलति भू
मिकषकः इति दुर्गादासः
हले क्री लांगले इत्यमरः
तत पर्यायः हलतलांगले
गोदाशान् च सीरकृतलो इति
जटाधरः तत्र गोयोजने दो
षा दोषो हारीतः अष्टौगवं
जीवितार्थिनां चवर्गवं नृश
सानां द्विगवं ब्रह्मचारिणां
इति तृतीययामादिकृते आ
क्रिकतत् हलप्रवाददि
यथा दीपिकायां ह
वानियासफाणि पित्राणि
वान्यभेषु रिक्ताष्टमी वि
गतचन्द्रतिथि विदाय ॥

द्युगालि गो समुदये विक्रजा
किं वारेण स्तेन्दुयोगकरोयु
हलप्रवादः हल प्रवाद
वृद्धोजवपनस्य विधिः स्मृतः
चित्रायां च शुभे केन्द्रे स्मिरते
मनुजोदये भौमपराक्रमे वा
मे कृष्ण वलीवटं दत्तिणे
लोहितं न्यसेत् उत्तराभिमुख
लोभूत्वा कर्षकः कृषिमार
भेत हलैतयोजिते यत्र लेत्रे
ग्रामे करोति गो तत्रस्यादिगु
णो ग्रामे मवपणं गगभाषितं कृ
त्यचित्तामोहो बलभद्रः सुख
दाप्रतिपक्षे वद्वितीया कार्यासा
थिनी आरोग्यदा तृतीया च
चतुर्थी कीदृकृत सदा पंचमी
श्रीप्रदानं यष्टी च कलहमि
यासप्रमी स्थानदा भोगपादुषं
हेति मयाष्टमी भूतिदा सदा
प्रकादशी तथा ऊर्ध्वाङ्गुनं धामं
मनोरथं दादशी प्राणमन्दरा
सर्वसिद्धात्रयोदशी
हेति पंचदशे पवति
ष्यता अमावास्याष्टमी पक्षीति
क्ता शु पतिवर्जयेत् सौरिभौम
दिने चैव कृष्णारंभे धनतयं मानेन

विसृतिष्येषु पितृकरोत्तरेषु च भूमिपुत्राश्च न भवेति फलप्रदाः
अश्विनी वात पौल्लेष् मूला
दितीन्द्रभेतथा वारे भावज
सुक्रे च जीवे शीतकरे तथा
लग्नेस्त्री गोमीन युग्मे कृष्ण
रंभं शुभं विदुः पेशायां पुष्प
नैवेद्यैः लेत्रपालं च पूजयेत्
सालं कारो हलधरः स्वभिषु
सृजितं हलं दध्यान् सभुभिः
प्रेष्टं फलाग्रं च मलेपितं कर्ष
प्रावर्जयेत् प्रातो वृत्तनेन ह
लेन च हस्तास्थितिष्वचन्द्रेषु
ब्रह्मेन्द्र विसृवाहो वायवे
न्याग्निभे चैव रोदिणा यत
रास च वारे जीवसुक्रे च
सोमे दिनकरे तथा युग्मे पुव
ति गोमीनेषां संसाहीजवा
पने राजमाने उ प्राजेषां अव
णोत्तरादिति मन्त्रा माने उति
प्याश्विनी पौल्लानुसमरीचयः
शतभिषा स्त्री विद्यावातथा
जीवाकैन्दुहितेन्दुनन्दनरिनेवा
रे स्मिरस्योदये शस्यानां वपने
भवेत्तिलवने फाले निधेरोपगोदे
वलः पुरु सोमसूर्य शुक्राः त
स्याः संपतकः शुभाः बुधाकिं
भूमिपुत्राश्च न भवेति फलप्रदाः
हेति मेघः पुष्पू न सर्वान् स्वभावे
नाथ वृष्टिकः कर्षकं देन भवेत्
सौख्यं तलायानप्रोदति केश
रीशस्य चातीत्यात् पार्थिवेषु
द्वेधेधुः मकरे चैव ऊंभे च भ
यमेव विनिर्दिष्टो गोस्त्रीम
न्यमीनेषु शस्यं संपद्यते मद
त प्रशस्ते चन्दनारे वसुचिः शु
कै नवाससा स्नाना गन्धेषु
पुष्पेषु पूजयित्वा विधानतः
पृथ्वीं च गृहसंयुक्ता पूजयि
त्वा प्रजापतिं अग्निं प्रदत्तिणी
कृत्य दीयते भूमिदत्तिणा कृ
सौष्ट्वो नियोक्तव्यौ नवनीतो
वृत्तेन वा सुखपायं तपोलिप्सा
त फालाग्रं कनकैः पूषेत् ३
त्रराभिमुखो भूत्वा तीर्थे गच्छी
प्रदापयेत् ततः शुभकरः श्री
माव कृषिकर्म समाचरेत्
वर्जयेत् भग्नमृगं च वृश्भं
गं च वर्जयेत् विकले छिन्नलागू
लेकपिले वृषभेतथा हलप्रवा
दने कार्यं नीरुग्निः कृषिकर्म
कैः हलादिभिर्दृष्टैः तैः समुदृष्टै
नैः शुभं भवेत् वृषभाय दिव्यसि
तस्य विजयप्रदा भवेत् ॥ ॥ ॥

कुषिरिति शेषः तस्मात् सर्वम
यत्नेन निर्विघ्नं कारयेत् सदा
पकाजयकर्षात्वात्तीयाचा
धदायिका पंचमीयाभवेद्वेला
वक्रास्यफलादिमा अत ऊर्ध्वं
नकर्तव्यं सदा दोषस्तोभवेत्
संयुक्ताग्निं द्विजं देव ऊर्ध्वं
लभवर्तनं हेमनिष्ठ एफालाग्र
छिन्नरेवां नकारयेत् स्मर्त्त
यावसव श्रेष्ठः सुप्रसन्नः सर्व
दुःखाः पराशरोबलभद्रः सर्व
विघ्नोपशान्तये हलप्रकाश
मानेन कुर्म उतपद्यते यदि
गुरिणी नियतेन सततो
नेषु भयंभवेत् लांगुलंभि
यते चापि प्रसन्नं विनश्यति
कृष्णभोगोयदाकर्तुः संशयो
जीवितस्य च सतनाशोयुग
भंगो समीने नियते सतः स
तः समीने योक्तवन्धनका
सुदये योक्तव्येदेतवासेगं
शस्यहानिमुजायते हलेप्रवा
समावेतगोरकः प्रपते यदि
प्रपते युक्तमात्रस्तवन्धनेसम
पद्यते ज्वरानि साररोगाण क
षिभंगविनिर्दिष्टोत् प्रवदेत्
युक्तमात्रस्ततो गोः ज्वरे

यदि बत सान्नीडेन न देविततः
शमोचतर्पणं हेमवारिविति
सस्य वीजस्य न्ययतः सुविः
इन्द्रविभेविधायास्यं सुवित्र
यं वपेत् कृत्वा चान्योन्यमात्
सादेकधको रुष्टमानसः प्रो
मुतः कलसंगुलसंमं प्रसदी
रपेत् तं वैवसन्धरसौतेवक्रप
ष्पफलप्रदे नमस्ते मे सुभं नित्यं
कृषिमेधां सुभेकरु रोहेतस
वैष्णव्यानि काले देवः प्रवर्धत
कषिकास्तभवेत्प्राधान्येन च
धनेन च साहा कृत्वा रत्नाकरे
ब्रह्मपुगां चैत्रे च कृष्णपंचसा
काष्मीराचरत्सला नित्यं भव
ति तस्मान्नां कृत्वा शैलमयी
स्त्रियं अभंगवस्त्रैर्वैद्यैः पूज
येच्च दिनत्रयं पुष्पालंकारधूपै
शुभो रसेवर्जयति च का
प्रसोराष्टमी अष्टम्यां च ततः
स्त्रायताभिरेव गृहे गृहे स
स्त्राताभिः प्रदद्यात्भिर्जीवपत्नी
भिरेव च अनेतरदिनैः स्त्रायस
वैषधियुते जलेः गन्धे वीजै
स्तथा रत्नैः फलैः सिद्धयैकै
स्तथा स्त्राययित्वा च ॥

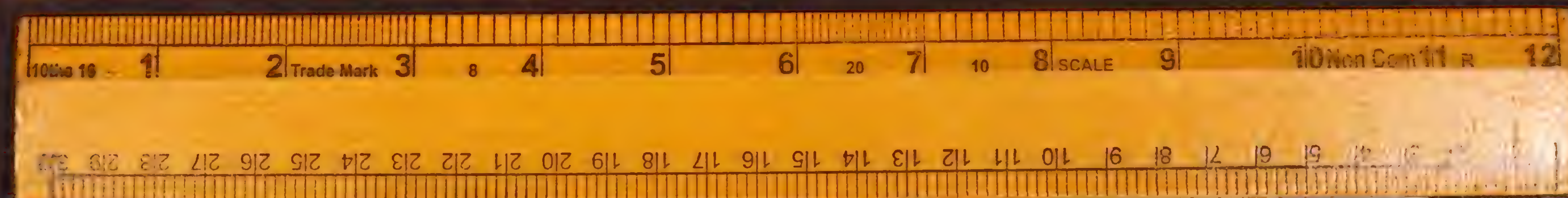
नां देवीं गन्धे मां लेष्टु पूजयेत्
तत्रिवेदिनशिष्टं च प्राशितव्यं
गृहे गृहे अतः परमृतस्त्राता
गर्भादृक्ताति मेदिनी तथा
ब्रह्मा विसृष्टु रद्व्यकारपयः
सुरभीतया इन्द्रः प्रचेताः प
र्जन्यः शेषश्चन्द्रार्कवक्रयः
बलदेवो हलं भूमिर्हृषभो रा
मलत्सणो रत्नोच्चो ज्ञानकी
सीता पुगं गगाण मेव च सी
ता लांगलपदितिः शुभं युग
काष्ठं पतेदाविशतेः प्रोक्ताः
प्रज्ञानं पतयः शुभाः गोमं ग
लेतं संपूज्याः कृष्णरंभे महीत
सवे अर्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च मा
त्यैरत्नैः एथक् एथक् हलेन
वाहयेद्भूमिं सयं स्त्रातः सलंक
तः तथा उस्त्रावीजं सतत्रैव भो
क्तव्यं वा न्यवेः सह वीजवपनं
प्राजापत्यतीर्थेन पश्चादारी
तः कनिष्ठायाः पश्चात् प्राजा
पत्यमावपनं होमर्पणे प्रा
जापत्येन ऊर्ध्वं रति होमत
पणोलाजुहोमसन्नकादि तर्पणे
राजमार्ते उ नित्यं दशाहलेन
ह्मी नित्यं पंचहले धनं नित्यं
वत्रिहले भक्तं नित्यमेकहले ज्ञा
नां कुषिपराणः वैष्णवेषां
वेषुने श्रेष्ठं मध्यमं रोहिणी
रेतो अतः परस्मिन्त्रयमं न जा
तुग्रावतो सुभं ज्योतिषो ए
वैभारपदा मूलं रोहिण्युत्तरफ
ल्गुनी विशाखा ज्ञानमिषावा
यथायानां रोषणो वराः स
दोमार्जनं नीली पुत्रवित्तै
र्विपुस्यते स्वयं जाते पुनस्ते दे
पालयन्नेव दृष्यति आरामे गृ
हमध्ये वा मोहान् सर्वप माव
पुन पराभवेरियो यानि ससा
धन धन धन तयं निशानी
लीपलाशश्च पिचा श्वतापरा
जिता कोविदारश्च सर्वत्र स
र्वं निज्जति मंगलं निशाद
विश कोविदारकोरक्तको
चनः देवामसा हतवीजं
स्त्रातो मंत्रेण रोषयेत् वस
धेति सुशीलेति पुण्यदेति
थेति च नमस्ते सुभगे नित्यं
दुमोः यं वदेता मिति लिख
त्वालक्तकेनापि मंत्रं शस्ये
शुवन्ययेत् नव्याधिकीट
दिखाणाभयं तत्र भवेत् कवि
तसिद्धिः प्रवलतर तत्रातर

लित मृदुतर समीरण वनोदे
 शेषीमद्रमभद्रपादाः कशति
 नः समुद्रतटे नानाशतसदस्र
 वानराणां मध्येतिशतखरपंच
 ईलाकुले पवनसते वायवेगं
 परचक्रप्रमथने श्रीमद्वृमं
 तमाज्ञापयति अमृकस्यावेडु
 तेजवाताभो गन्धिरुतीपा
 उरुसंडीधुलीशृंगारतस्या कुष
 रंगताफडिंग पलावानरा ग
 लेडयततगामपिविलम्भा
 चरमयदिविलंबं कारयतन
 दा मुष्मान शतविकारयासी
 ति ओं छौं छौं श्रीगमाय
 नमः इतिप्रसंगेषुवन्धयेत
 अथधन्याछेदनेदीपिका
 यो याम्भजपादद्विधनान
 ततोयशक्रवित्रोत्तरोडु
 कृत्तकंजवारवने शैलेनु
 योग कर्त्तुं प्रतिष्ठो विविते
 धान्याद्धिदिः स्थिर नरसम
 गोदयेष्टवतभद्रः रेवती द
 क्षमूलेषुप्रवणे नागयास्यणः
 पितरेवेतथासौम्यान्छेदमृगे
 दये अथधन्याछेदनप्रकारः
 सपत्रो माषमुद्राच यवधा
 ये सकाडके छिन्या ॥॥

मिलंच निष्पन्नमेतत् पाराशर
 मते पराशरः नमुष्टिप्रदानं
 र्थात् कदाचिद्वटफेवयोः पे
 शाने लवने कृपात् सादृमुष्टि
 द्वयं मुष्टिः पौले पुष्पेमुष्टि
 वापुजयितेष्टदेवताशसवित्र
 प्रशान्तार्थं तेज वादकभो
 जने कौथायनः रथाशगज
 धान्यानां गवां चैव रजः शुभं
 अथाशक्तं समुद्रिन्धः छात्रावि
 विद्यायमां समुद्रिनींसेमार्ज
 नी कृत्यचित्तमार्गे मेधिरोगां
 वटमुसमर्पणं शुभं भागेशाल
 लीतथा गेडुं वरीतथा धात्रीया
 चान्यातीरधासिनी स्त्रीनाम्नी
 कर्षकैर्नितं मेधिः कार्याफल
 प्रदा वीजसंवयदिनादितच्छे
 द्दृष्टं अत्र प्रयोगः
 पौर्णिमास्यंतचेत्रीयकृष्णपंच
 म्याष्टम्योरजस्तला तीदिनत्रय
 मेकस्मिन् पर्वताकारे उच्च प्रदे
 शेसधवाः स्थियः प्रष्टयेषुष्ट
 म्यातां स्थापयित्वाताः एजयेषुः
 ततः शुभदिने वीजवपनदिने
 वासवौषाधगंधवीजरत्नफ
 लयेतसर्वेषः एष्टीं स्थापयित्वा

आदिभिः पूजयेत् नैवेद्यशे
 षेचपश्चाद्रोक्तं अथहलम
 वाददिने वीजवपनदिने च कु
 तस्त्रानादि गच्छतो गतेतेत्रेकु
 त्राजलेनामृष्य तत्रप्रजापतिं
 सूर्यादि नवग्रहान् एष्टीं च
 एजयेत् दिराण्यगर्भवसुधेश
 षस्यापि शायिनि वसाम्भे
 तव पृष्टेगृहास्तर्क्षं धरित्रिमे
 इति मंत्रेणतीरेणां ह्या
 त पेशायां पुष्पनैवेद्येः प्राण
 वारिनमोतेन व्रलणे विलवे
 नमस्तेवक्रतृपायविलविपर
 मात्मने स्वाहा इत्यनेनत्रिः पू
 जयेत् रुद्राय कण्ठपायस्त्र
 भ्यैश्चाय तदक्षमंत्रस्तथाक्रः
 सुरपतिः ओष्टो रज्जुह स्तोमस
 वलः शतयज्ञायिणेदेव तभ्य
 मिन्द्राय वे नमः प्रचेतसे यज्ञ
 न्याय शेषाय चन्द्राय अर्काय व
 क्रये वलदेवाय हलाय मुमये वृ
 षभाय रामाय लक्ष्मणाय ज्ञानके
 सीताये सुमाय गगनाय इति द्वा
 विंशतिं एजयेत् तेजपालमग्निं
 दिजं च एजयेत् अग्निं प्रदत्तिनी
 कृत्य ब्राह्मणाय दत्तिनां दद्यात्

अथपलेवोदन रथानि गतेनिः
 तिष्पमृत्तिकाभिः पूजयेत् रु
 सो वृषो नवनीते इतेन वास
 त्रपाययोर्निलिपेत् हलमृ
 वादकान् गन्धादिना भूषयि
 त्वाहलेमायादिभिः एजयित्वा
 दधिद्वत मधुभिः फालाग्रं प्रति
 ष्यदेन्नाफलाग्रं चर्पयित्वा कर्ष
 येत् वस्तिन् एष्टुरामेनुपराण
 रवलभद्रान् सुरेत् पकानितः
 पंचवोरक्षा हलेनकार्याः भद्र
 मृगावुरलंगूलाः कपिलाश्च
 वृषान वोकृत्वाः हलप्रवादका
 शुसमर्थाः तर्सेयाः हलानि
 नवानि दृष्टानि कर्त्तव्यानि वृ
 षभमुद्रादिकं न शुभं रे वृषभा
 णां नर्हनेन चतुर्णां शस्यं मृ
 त्रपुरीषोत्तमं गीतथा वीजव
 पनेतिरमधिकं सुवर्णजल
 संपुलं वीजसुष्टिचये इन्द्र
 ध्यायन् सुये प्राजापसेनती
 र्थेन वपेत् उभयत्रैव प्रसुखः
 जलपूर्णं कलसं रदीनां
 वैवसुन्धरे सीते वक्रपुष्पफ
 लप्रदे नमस्ते शुभं नित्यं कृषि
 मेधां शुभं कुरु रोदतसवशा
 विकालेदेवः प्रवेषत कर्षकास्त

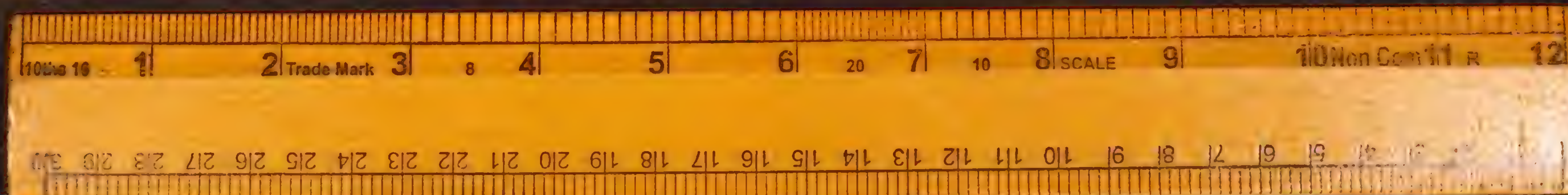

भवंतया धातेन च धनेन च सा
हेति प्रार्थयेदिति इति ज्योति
स्तत्त्वं अपि च अमावस्यापि
तृष्णादे अंशवाची दिने तथा
लोगलेन तत्तत्तेजं पृथिवी
कं यते मरा इति कर्मलोचने
स्मृतिसागरस्य गोभिलः
हलैवाशकटैवापि
वाहयेत यो वृषस्य ॥ ॥
प्राजापत्यद्वयं कृप्यात्
द्विगुणं योषिता गवां वृषभं
तममुतसृष्टं कपिलां वापि
कामतः योजयित्वा हले क
प्यात् व्रतं चान्द्रायणद्वयं
इति तिथ्यादिसत्त्वं ॥
हलही स्त्री हरिद्रा इति राज
निर्घटः ॥
हलधरः पुं बलदेवः यथा
नीलाम्बरो हलधरो हलभृदा
लभृत बलः इति शश्वत्ताव
लीहालिकः यथा सालंकारो
हलधरः स्वभिभूय पूजिते ह
ले इति ज्योतिस्तत्त्वं ॥
हलभृतिः स्त्री कुषिकर्म य
था अथसेवा सवृत्तिः स्यात्
स्त्रिया कुषिकर्मकथनं कर्षीः
मृतं च मरुतं हलभृतिर्मदायने

इति शश्वत्तावली ॥
हलभृत पुं बलदेवः इति
त्रिकोणशेषः ॥
हलभृतिः पुं मुनिविशेषः
तत् पर्यायः उपवर्षः २ कृत
कोटिः ३ अयवितः ४ इति
त्रिकोणशेषः कुषिकर्म च ॥
हलगले स्त्री ग्राह्यं इति
राजनिर्घटः ॥
हलायनायोनौ सांवी प्रत्या
ह्यात् इत्यमरः ॥
हला स्त्री सांवी इति जराधरः
मध्यं पृथिवी जले इत्यनेका
र्थकोषः ॥
हलायुधः पुं बलदेवः इत्य
मरः ॥
हलाहः पुं चित्रितास्यः इति
हेमचन्द्रः ॥
हलाहलः पुं विषभेदः यथा
समो कंचुकनिर्मको देहस्त
गरले विषे पुंसि स्त्रीवैवकाको
ल कालकूट हलाहलाः इत्य
मरः हलमिव आसमंनान हलति
विलिखति हलाहलः हलजविले
खिग्रनसार्धमेहलहलमुनिपात
नानललोपेहाहलमुहलाहलेहाल

हले हाहलेच हलाहले इति
रुद्रः एते काकोलादयस्त्रयः
पुंसि स्त्रीवै चेत्यवयः केचित्त
लेउभेदा इति पुंस्त्ववत्यमा
णत्वात् पुंसि स्त्रीवै चेत्यस्य
विषमित्यनेन संबंधः इत्याहुः
तत्रातिरूप्यं काकोल मय
नेजः स्यात् कसच्छविमदावि
षमिति वैद्यकं तत् कालकू
टविष मयनेजः कंठे धृतं पर्व
तराजकस्य इति व्यासः हला
हले विषमिव प्रमाणं तदेव इति
मनः मयुतिष्ठति वा विषोषि
ता सुदये हलाहले महदि
षे अतपवनिपीयते परोक्ष
दयं मुष्टिभिरेव ताप्यते इति
कुलचरितेः श्लेषः इति
भरतः
हलाहलः पुं बलमर्षः अंज
ना इति मेदिनी बुद्धवि
शेषः इति त्रिकोणशेषः
हलिः पुं वृद्धहल इति शा
श्वत्तावली तत् पर्यायः
जित्वा २ इति हेमचन्द्रः
हलिनी स्त्री लोगलिकीवृत्ता
विषलांगला इति भाषा इति
शतमाला हलममूहसु ॥ ॥

हलिप्रियः पुं कंदवृत्तः इत्य
मरः
हलिप्रिया स्त्री मरिचा इति
राजनिर्घटः ॥
हली स्त्री कलिकारीवृत्ताः इति
राजनिर्घटः ॥
हली पुं बलदेवः इत्यमरः
कुषिकर्मकत्वा तत् पर्यायः
ऊर्ध्वी २ कर्षकः ३ तैत्री ४
कुषिकः ५ कार्षिकः ६ कुषी
बलः ७ इति हेमचन्द्रः ॥
हलीनः पुं शाकवृत्तः इति
शाकवृत्तिका ॥
हलीमकः पुं रोगविशेषः य
था पांडुरोगस्यैव भेदं हलीमकं
वाह यदा तपोऽर्वाणीः स्याद
रित एषाव पीतकः वलोत्सा
हः तयस्तन्नामदाप्रितमृड
ज्वरः स्त्रीघृहर्षाः ऊर्महृष्टा
सत्साराविभ्रमाः हलीमकं
तरातस्यविद्यादिलिखिततः
पांडोः पांडुरोगिण तस्य चिकि
त्सायथा मरितस्यायमश्रुतिं
मुलावृत्तिनसंपुतं तदिरस्यक
षायेणापिवेहन्तं हलीमकं ति
तातिक्ता
वला यष्टीत्रिकला रजनीय

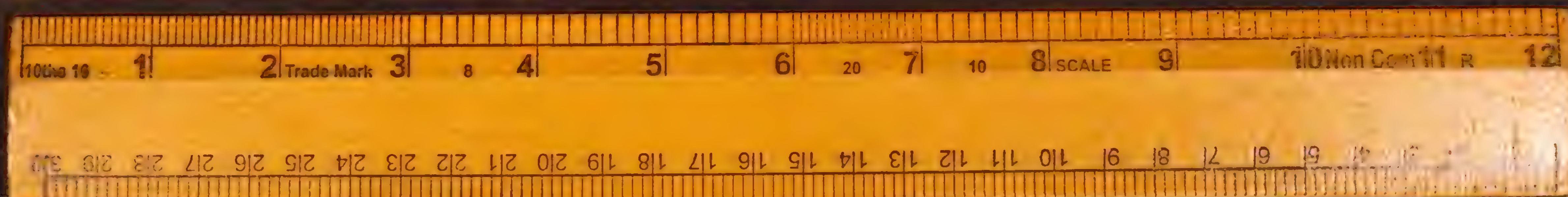

हेमचन्द्रः ॥
 हविर्मेघः पु गणिकारीवृ
 तः इति रत्नमाला ॥
 हविष् ज्ञी हृतं यथा च
 नेहविष्माज्ज्वरविशारम्
 र्पिणी इति हेमचन्द्रः हविष्ठात्र
 यथा त्रयोदशो कृत स्ता
 नो ब्रह्मचारी समाहितः नि
 रागियं हविष् वास कुरुजी
 तनान्यथा इति शिवरात्रि
 तकथा अन्यच्च हेमनेप्रय
 मेमासिनन्दनजुमारिकाः
 चेहृहविष्मेभुजानाः कात्या
 यन्यचैवने इति श्रीमद्वा
 गवते ॥
 हविष्ठात्रं ज्ञी व्रतादौभत
 लीयद्रव्यविशेषः यथास्म
 तिः हेमनिकं सितास्त्रिंथा
 न्यमुद्रास्त्रिलायवाः कला
 यकं यनीवारा वाम्भूकं दि
 लमोचिका षष्टिकालणाकं
 चमूलकं केमुकेतरत लव
 गोमैत्यवसामुद्रे गयेचदधि
 मर्षिणी पयोः पुहूनसारेचपन
 साम्भरोतकी निचिद्री जीरकं
 चैवनागरंगकर्षिणी कदली
 कदली लवलीधात्री फलान्यथ

इमेतवं अतोलपङ्कसुनयोक्त
 विष्ठात्रं प्रवर्तते अत्रास्त्रिभि
 नुपादानादयत्र विवधाय
 तंडुलेन दोषः हेमनिकमित्य
 भिधाय अगस्त्यसंहितायां
 नारिकेलफलं चैव कदलील
 वलीतथा आम्रमामलकैश्चैव
 पनसं च हरीतकी व्रतान्तर
 प्रशस्तं च हविष्मेवने बुधा
 इति निष्पादितं ॥
 हव्यं ज्ञी देवात्रे इत्यमरः ॥
 हवनीयद्रव्यं च ॥
 हव्यपाकः पुं चरुः इत्यमरः
 हव्यबाहः पुं अग्निः इति र
 त्नमाला ॥
 हव्यवाहनः पुं अग्निः इत्य
 मरः हव्यशः पुं कृताशनः
 इति शहरत्नावली ॥
 हव्यशनः पुं अग्निः इति
 हेमचन्द्रः ॥
 हस एदासे इति कविकवि
 कल्पद्रुमः प अहसीत दासोः
 हविप्रतीत्या कपोलस्य वि
 कसितीकराणं तत्रैवाकर्मकं
 हसतिशानेः मुष्करुदितसरी
 इति गोवर्धनः यदा तकस्य

विद्योपादिक मुद्रिणतत्तस्या
 तदा सकर्मकः हसंत मेत
 वल सर्वतां रवे विनि श्रौहर्षः
 हसंति साधव श्रौर इति उ
 र्गदासः ॥
 हसः पुं दासं इत्यमरः द
 सन् त्रिदासं कुरुव हसथा
 तोः शातमत्ययेन निष्पन्नः द
 सने ज्ञी दास इति मेदिनी
 हसनी स्त्री अंगारधानी इति
 मेदिनी ॥
 हसनीमणिः पुं अग्निः इति
 कोदण्डः हसंतिका स्त्री अंगारधानी
 हसनी स्त्री अंगारधानिका
 इत्यमरः मलिकाविशेषः
 शोकिनीभेदः इति मेदिनी
 हसिका स्त्री दास कत्री इति
 केचित् हसपादात् सिकम
 त्ययेन निष्पन्ना ॥
 हसितं ज्ञी दासं कामदेव
 धनुः इति केचित् ॥
 हसितः वि विकसितः इति
 शहरत्नमाला कृतदासश्रु ॥
 हस्तं ज्ञी चर्मप्रमेविका इति
 केचित् ॥ ॥

हस्तः पुं शरीरावयवविशेषः
 सच कर्मद्वयः दात इति
 भाषा तत्पर्यायः पाणिः ३
 समं ३ प्रायः ४ इत्यमरमा
 ला पंचपातः ५ इत्यमरः
 करं ६ भुजः ७ इत्यमरमाधरः
 कृत्तिः ८ भुजादलः ९ इति
 पादशतवली हस्तावधाना
 भिन्नाङ्ग रथात्मविद्युयो ज
 नाः अथिभुतेच कर्माणिश्रु
 क्रस्तत्राधिदेवते इति महा
 भागवते आशुमेधिकपर्वे द
 स्तस्युभाभ्युभलतां वाङ्
 शदेद्रव्यं विस्तृतकरप्रको
 ष्टः इत्यमरः सचचतुर्विंशत्यं
 गुलपरिमाणं इति भरतः
 यथा घवानं तंडुलैरेकमेय
 लेचाष्टभिर्भवेत्
 अदीर्घयोजिते हस्तश्रुत
 विंशतिभिर्गुलैः इति ति
 ष्ठादितत्तद्धृतकालिकाप्रमाणं
 अपित यवोदवैरंगुलमष्टसं
 विहस्तोऽङ्गुलैः षडङ्गुलिने
 श्रुतभिः हस्तो श्रुतभिर्भव
 तीह दंडः क्रोशः सदसहित

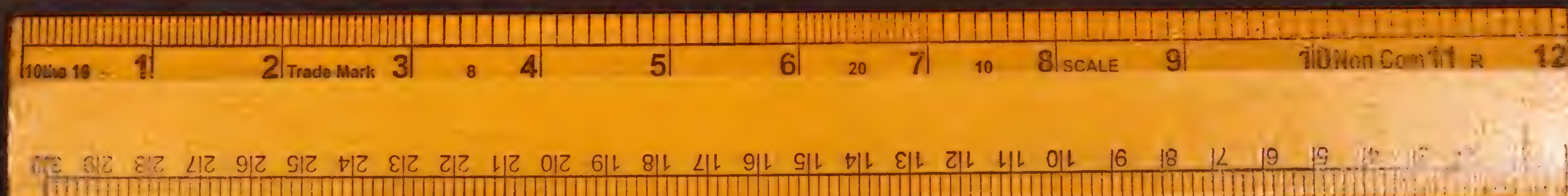

येनतेषां इति नीलावती ह
लगावतसेरादिद्वयभक्षणानि
वेधोपयादस्तदास्य येनेहा
लवणं व्यंजनानि च दातारो नोप
तिष्ठन्ते भोक्ता भूक्ते तद्विषयं
तस्मादेतस्मिन् कृत्वा पौर्णिमा
अहोरात्रं प्रदद्यात् न तद
स्तेननायसेनकदाचन इति प्रा
इतत्त्वधृतवशिष्टवचनं एक
हस्तद्वयभोजननिषेधोपया
एकेन पाणिना दत्तं मूत्रदत्तं न भ
तयेत इति तद्व्यादिपुराणवच
नं हस्तिसुन्दः हस्तान्तर्गते केशा
न परेतत् समूहवाचकः इति
मेदिनी हस्तस्योदितः इति हिनी
भावा अस्या गुणः रसवद्वादि
वर्णकृत इति राजनिर्घटः
हस्तधारणं क्ली मारणाय
तस्य निवारणं इति हस्तवा
राणामुदटीकायां रामाश्रमः
भुजप्रदाणं च
हस्तपुच्छं क्ली हस्तावयव
विषयश्चाक्षरपोच्छा इति भा
षा तत्पर्यायः कल्पः इ
ति त्रिकोशशेषः ॥

हस्तधारणं क्ली परित्राणं तत्
मारणाय तस्य निवारणं रसम
रः करेणानिवेधनं च ॥
हस्तविं क्ली स्यात्सकः सत
वेरनादिना देहविलेपनविशेषः
इति हेमचन्द्रः करप्रतिविषेच
हस्तसिद्धिः स्त्री भृतिः वेतने
यथा प्रतीकारमिमं कृत्वाणी
तादेस्ताः प्रजाः पुनः बातीगा
येतत्तस्मिन् हस्तसिद्धिच कर्म
ज्ञो इति विष्णुपुराणे ॥ ३
शो ६ अध्यायः हस्तसिद्धि
हस्ताभ्यां साध्यां सिद्धिभृति
नामेवाह वर्मज्ञो तत्कर्म
निमित्तं दत्तितटीका करे
ण साधने च ॥
हस्तसूत्रं क्ली वलयं यथा
कटको वलयं पारिदार्यावा
पोतकं कणां हस्तसूत्रं प्रति
सहः कर्मिका त्वं गलीयुके
इति हेमचन्द्रः हस्तां प्रेम्णा अ
ग्रसिन्नादिसमविधानेन तत्रा
तर्गतत्रयोदशान्तर्गतं तत्तद्व्या
कृतेष्वेव तारात्मकं अस्याधिदेव
वता दिनकृतं जन्मकालीनोऽप्य
नवमगणदायकः इति ज्योतिस्त

तदर्थेनेनलप्रतिपूपां यथा
मस्तकोपरि करकृतौ करेति
एतौ नुप्रसुप्ति वाताकारके
लिमिकाः शरकपतसंस्काराः
नायकासन विलग्नता गताः
दे ३ ३५ इति कालिरासक
तद्विलग्नप्रतिपूपां प्रथमः ॥
तत्र ज्ञातफलं दातायणसीसु
तदं मनसी भुदेव देवाश्च नकु
त्रयतः प्रसूतिका लेकिनय
स्य हस्ताहस्तस्थिता तस्य सम
स्तसंयत इति कोष्ठीमटीपः
हस्तागुलं य पवस्यगुदीलति
ताः मृभाः इति गारुडे १६
अध्यायः अस्याविवरणं वाज
शब्दे दृष्टव्यं
हस्तामलकं क्ली करस्थिताम
लकीफलं देदांतं प्रथमविशेषः
तलियांते श्रीमहं करचार्य
स्यदिविजयसमये पश्चिमधे
केचित् बालकं प्रति प्रश्नः कस्त
शिरो कस्य कृतोः शिरोताकिना
मतेत्तुत आगतोः सि पतददत्ते
ममसुप्रसिद्धमन्मोतेयमोतिवि
होः शिवालकस्योत्तरं नाहमन्

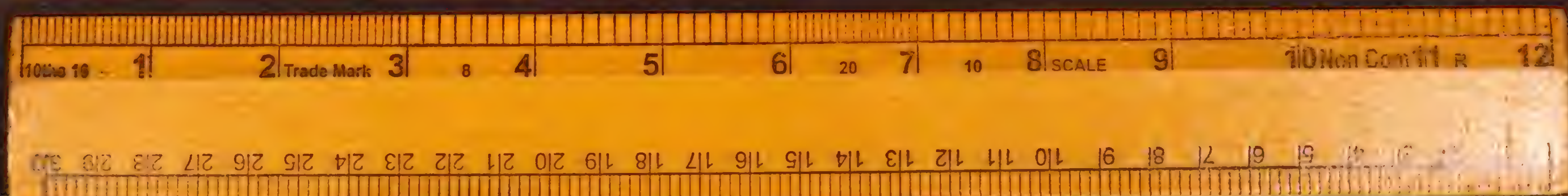
योनव देव यतो नत्रालात
प्रियेवेष्य मूत्राः नत्रालातीन
गृहीतवन्स्यामित्तं वाहं निज
वोधन्यः पतस्य शोकस्य शोक
राचायेण भाष्यं नकुतं ॥
निमित्तं मन मृत्तरादि प्रहृतो
निरस्ताविलापाधि यकाशक
स्यः रवि लोके वेष्टानिमित्तं यथा
यः सनितोपलदिस्रूपोः ह
मात्मा १ यमग्युववृत्तियवो
धस्रूपे मन मृत्तरादीन् बोधा
लकानि प्रवर्तन्त्याश्रितानि
कंपमेकं सनितोपलदिस्रु
पोः हमात्मा २ सुखाभासको
दर्पणे दृश्यमानो सुखतात
एव कतेन नैवोस्ति वस्तु वि
दाभासको धीषु जीवोपितद
त् सनितोपलदिस्रुपोः हमा
त्मा ३ यथादर्पणाभावग्राभा
सदानौ सुखं विद्यते कल्पनादी
नमेकं तथा धीवियोगे निराभा
सकोयः सनितोपलदिस्रु
पोः हमात्मा ४ मन मृत्तरादे
विभक्तः स्वयं यो मन मृत्तरादे
न मृत्तरादिः मन मृत्तरादे रास्य
स्वरूपः सनितोपलदिस्रुपोः हमा

५ यपकोविभासितः शुद्धे
ताः प्रकाशसूत्रोपि नानो
थीषु शशवोदकस्य यथाभा
रेकः सनितोपलदिसूत्रोः
हस्तात् ६ यथानेकचलः प्र
काशोऽविनेकमेणप्रकाशीक
रोतिप्रकाशं अनेकाधियो
यस्तथैकप्रवीधः सनितोप
लदिसूत्रोः हस्तात् ७ वि
वस्तु प्रभातं यथा दृष्टं मत्
प्रगल्भातिनाभात मेवं विवस्वा
न यथाभात आभासयत्यतमे
कः सनितोपलदिसूत्रोः हस्ता
त् ८ यथासूर्य एकोऽस्मिन्
क शुलास स्थिरास्यनं ववि
भावसूत्रोः चलासप्रभित्रास
धीषेक एवं सनितोपलदिस
त्रोः हस्तात् ९ अनच्छत्रदृष्टि
येनच्छत्र मर्कं यथा निष्प्रभं स
त्यते चातिमूढः तथा वद्वद्व
ति यो मूढदृष्टेः सनितोपलदि
सूत्रोः हस्तात् १० समस्तोष
वस्तुवस्तुतमेकं समस्तानिव
स्तुनिपत्रसूत्रं विद्युदत मदा
शुद्धमच्छत्रोपसनितापदिस
त्रोः हस्तात् ११ उपायेयथा भेदत

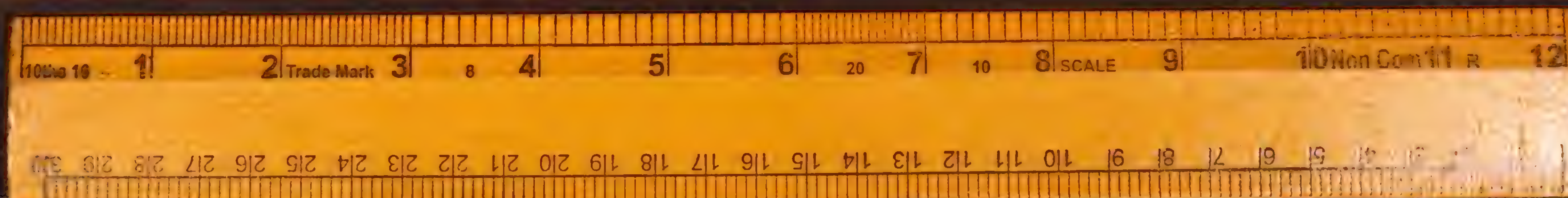
संसर्गोनां तथा भेदता बुद्धिभेदे
मुतेषु यथा चन्द्रकाणोजलेचं
चलत्वं तथा चंचलत्वं तवापीद
विलो १२ इति हस्तमलकं स
मासे ॥
हस्तिकं क्री दस्तिसमूहः तत्
पर्यायः गजता २ इति शत्रु
रत्नावली ॥
हस्तिकर्णः पुं परंउः पलाश
भेदः गणारेवताभेदः इति
मेदिनी हस्तिकन्दः ३ कैंउः
इति राजनिर्घटः हस्तिकर्णः
पलाशस्य गुणाः हस्तिकर्णः
परं दृष्टो मेधायुर्वलवर्द्धनः
इति राजवल्लभः अपिच श्रीह
रिरुवाच हस्तिकर्णस्य वैमू
ने गृहीता तूर्णि पलशतं शि
व संसीरं भदितं कर्णानसं
सादेन वृषध्वज नरंश्रुतिधरं
मृरे मृगेन्द्रगतिविक्रमं पद्म
गौरप्रतीकाशं युक्तं दशशतायु
षा योऽश्वात्मा कृतिरुदसततं
यभोजितं मधुसर्पिः समायुक्तं न
गधमायुक्तं भवेत् तजगधमधुना
साहं दशवर्षसहस्रिणं कर्णान

श्रुतिधरं प्रमदाजनवलभं गकन्दः १५ अस्मगुणः कटुत्वं
दधा नित्यं भदितं वज्रदेह ३ अस्ते कफवातामयत्वयोषध
करं शिवं शिव ॥ कृष्णके मऊष्ट विद्यवेसर्पाणाशित्वं च
समायुक्तं नरं वर्षसहस्रिणं राजनिर्घटः हस्तिकर्णः पुं स
तच्च कान्तिकसंयुक्तं नरं कर्ण दार्कजः इति राजनिर्घटः ॥
शुभदितं शतवर्षं दिव्यदेहं हस्तिकर्णः पुं उरुदकः पला
वली पलितवर्जितं जगधं वि शभेदः गणभेदः इति मेदिने
फलया युक्तं चलत्वं करो हस्तिकर्णकः पुं किंशुकमे
तिवे अन्यः पणेषु चूर्णास्यसा दः इति शत्रुवत्तावली हस्ति
जस्येव तभत्ताणान् महिष कर्णदलः पुं पलाशभेदः १
तीरसंयुक्तं तलोपः कृष्णके त्समरमाला हस्तिकल्पः पुं
शाकृत खलीटस्य चवेकः सिद्धः व्याघ्रः इति केचित्
शाभवन्ति वृषभध्वज तैलयुक्ते हस्तिकोतिः पुं वदरीभेदः
नचूर्णीन वली पलितवर्जितं तत् पर्यायः गोपचोरा २
तडुद्धनमात्रेण सर्वरोगैः चोरा ३ वदरीच्छदा ४ इति
प्रमुच्यते सच्छागतीरचूर्णीन रत्नाला हस्तिगिरिः पुं का
दृष्टिः पणमासतो जनात् इति चौदेशः इति केचित् हस्ति
गारुडे १६ अध्यायः ॥ चौषा स्त्री वृद्धयोषा वडी
हस्तिकन्दः पुं वृद्धत्वं कन्दविशे तोर ३ इति हिन्दीभाषा तत्
षः तत्पर्यायः हस्तिपत्रः २ पर्यायः ऐभी २ महत्
स्तुलकन्दः ३ अतिकन्दकः ४ पुष्पा ३ मपीतिका ४ महा
वृद्धपत्रः ५ अतिपत्रः ६ हस्ति कोशानकी ५ अस्यागुणाः
कर्णः ७ सुकर्णकः ८ त्वरेणानि स्त्रियत्वं सारकत्वं पित्तानिल
९ ऊष्टं १० गिरिवासी ११ न नाशित्वं इति मदनविनोदः
माश्रयः १२ गजकन्दः १३ न हस्तिचोषातकी स्त्री हस्तिचो

या इति रत्नमाला ॥
हस्तिनः पुं मनुष्यः इति के
चित् करिनाशके वि
हस्तिचारिणी स्त्री महाकरंजः
इति राजनिर्घटः
हस्तिदेतं स्त्री मूलकं इति
राजनिर्घटः ॥
हस्तिदेतः पुं मूलकं इति
शतृत्तावली द्रव्यार्थमि
ति स्थकीलकः गजदण्डश्च
हस्तिदेतकं स्त्री मूलकं इति
शतृत्तावली
हस्तिदेतफला स्त्री पर्वरुः
इति राजनिर्घटः हस्तिदयसः
त्रि गजपरिमाणं हस्तिशब्दात्
द्रव्यमच प्रत्ययेन निष्पन्नः इति
सिद्धांतकोषटी हस्तिनावः
पुं हस्तिरित्यत कृतेन तत्त्वम
१ः द्वौपदि दुर्गाय यत कृते
मन्त्रिकाशक्तस्मिन् हस्तिन
लोदमदमा इति ख्यातः दुर्गा
हारावरणार्थः क्रमविशेषत
खानोदृतमत् कृते हस्तिनाव
इत्यनोपि दुर्गापुरद्वारमौपे पु
द्वार्धं बहिरतद मंतसोपानयुक्तं
कृते यत्र स्थिता विपत्तेषु को
डादिकं लिप्यते तत्र हस्तिन
लो वुरुज इति ख्यात इत्यपे
हस्तिनावश्च हस्तिनावः
इति तटोकाया भरतः हस्ति
नपुरं स्त्री हस्तिनापुरं इति
देमचन्द्रः हस्तिनापुरं स्त्री च
नृवर्णयद् हस्तिनामकराजनिर्घटि
नगरं पवित्ति गड् इति दि
ली इति ख्यातं तत्पर्यायः
नायाकः २ हस्तिनपुरं ३
हस्तिनं ४ गजाक्षयं ५ ग
जाक्षं ६ गजसाक्षयं ७ इति
शतृत्तावली हस्तिनीपुरं ८
इति देमचन्द्रः शतानीकाट
प्यस्य मेधदत्तो भविता तस्मा
दप्यधिसीमकुली अधिसी
मकुलात् त्रिवत्तः योगंगा
पत्यते हस्तिनापुरे कीर्णाय
निवर्तयति इति विसुपुराणे ५
अंशे १ अध्यायः हस्तिनी स्त्री
गजपत्नी हस्तिनी इति भाषा
तत्पर्यायः करेण २ करेण
३ रेणका ४ करेणका ५ येन
का ६ वासिता ७ वासा ८ करिणी ९
विष्ठा १०

इति शतृत्तावली कटंभरा ॥ हस्तिनीस्यात् इति रतिमंजरी
पुष्करिणी १२ कवा १३ वसा हस्तिनीस्यात् इति शतृत्तावली
१४ गणिता १५ गजयोधित १६ का हस्तिनीपुरं स्त्री हस्तिनापुरं
इति जटाधरः १७ १८ पद्मिनी १९ इति हेमचन्द्रः
२० मातंगी २१ अस्यादुग्धगणां हस्तिपः पुं हस्तिपरोदः इति
मधुरत्वं दृष्टत्वं गुरुत्वं कषा
यत्वे विगद्यत्वं स्वेय्यकरत्वं
शीतत्वं चक्षुष्यत्वं वलवर्द्धन
त्वं च तदधिगणाः ॥
कषायत्वं लघुत्वं उष्णत्वं प
क्तिमूलकममत्वं
रुचिमदत्वं दीप्तिदत्वं वलमग
दनाशित्वं वीर्यवर्द्धनत्वं उत्तम
वलमदत्वं च तत्रवर्तीतगणाः
कषायत्वं शीतलत्वं लघुत्वं
तिक्तत्वं विष्टंभित्तं पित्तक
फक्रान्तिनाशित्वं तदुत्तगणाः
कफपित्तविषक्रान्तिनाशित्वं क
षायत्वं विष्टंभित्तं तिक्तत्वं अग्नि
करत्वं इति राजनिर्घटः चत
विधस्त्रीमध्ये स्त्रीविशेषः तत्त
द्वान् यथा स्मृतां यथा स्मृत
नितं वभागा स्मृतां गुली स्मृत
कृता सुशीला कामोत्सुका गा
चरति प्रिया च नितमखर्वाखल
हस्तिनीस्यात् इति रतिमंजरी
हस्तिनीस्यात् इति शतृत्तावली
का हस्तिनीपुरं स्त्री हस्तिनापुरं
२ इति हेमचन्द्रः
हस्तिपः पुं हस्तिपरोदः इति
शतृत्तावली ॥
हस्तिपकः पुं गजापरोदः मा
रुत इति भाषा तत्पर्यायः
आधारणः २ हस्तिपरोदः ३ नि
षादी ४ इत्यमरः आद्यो पाल
को परो योद्धारविति केचि
त् इति भरतः ॥
अस्तिपत्रुः पुं हस्तिकन्दः इति
राजनिर्घटः ॥
हस्तिपणिका स्त्री राजकोशा
तकी इति राजनिर्घटः हस्ति
पणिका स्त्री मोरदालता इति
रत्नमाला कर्कटी इति राज
निर्घटः ॥ हस्तिमदः पुं करिण
उत्तरितमदजले तत्पर्यायः
गजमदः २ गजदाने ३ मदः ४
कैमिमदः ५ हस्तिमदः ६ दानं
द्विपमदः ७ अग्न्यगणाः स्निग्ध
त्वं तिक्तत्वं केष्यत्वं अपस्माश्वि
षकृष्टकं हस्तिपण दद्रुविसर्प
नाशित्वं इति राजनिर्घटः ॥

हस्तिमलः ७ गणेश शोवना
गः पेरवतः इति मेदिनी
हस्तिरोहणकः ७ महाकरंजः
इति राजनिर्घटः ॥
हस्तिरोधकः ७ लोभः इति
राजनिर्घटः ॥
हस्तिवादः ७ अंकुश इति
शहरत्नावली राजवाहकम् ॥
हस्तिविषाणी स्त्री कदली इति
राजनिर्घटः ॥
हस्तिपाला स्त्री गजगदं फाल
ताला इति परमभाषा तत् प
र्षायाः चतुर २ इति हेमचन्द्रः
हस्तिमुद्रा स्त्री त्वपविशेषः
दाहस्तिमुद्रा तिस्रमुद्रा इति भा
षातत्पर्यायाः हस्तिनी २ भू
रुद्रा ३ तलेच्छया ४ इति शब्
चन्द्रिका नागमुद्रा ५ मुद्रा ६
धूम्रमुद्रिका ७ अस्मागुणाः
कदले उलले सत्रिपातज्वर
नाशित्वे इति
राजनिर्घटः कविकरे ७
हस्तिपामाकः ७ शस्यविशे
षः दानियाशामा इति
भाषा अस्मागुणाः धातुशो
षणालं पित्त ॥ ॥ ॥

श्रेष्ठाणां शिखं वायुवर्द्धनं
वृत्तत्वं इति राजवल्लभः
हस्ती ७ सद्योत्रराजपुत्रः य
था वृद्धत तत्रस्य सद्योत्रः
पुत्रः सद्योत्रादस्ती य इदं ह
स्तिनापुरं निर्माययामास
इति विष्णुपुराणे ४ अंशो १८
अध्यायः अपिच सद्योत्रस्या
पि दायादो हस्तीनाम व
धुवह तेनेदं निर्मितं पुत्रं
पुरेव हस्तिनापुरं हस्तिन
श्रेव दायादास्ययः परमधार्मि
काः अजमीन्द्रोदिसीन्द्रमुप
रुमीन्द्रस्तथैवच इति हस्ति
शेषितकल्पे २ अध्यायः
अजमोदा इति राजनिर्घटः वृ
द्धत पशुविशेषः हाती इति
भाषा तत्पर्यायः दंती २६
तावले ३ द्विरदः ४ अनेकपः ५ द्वि
पां ६ मतेगजः ७ गजः ८ नागः ९
ऊतः १० वाराणः ११ करी १२ शम्भः १३
लेवेशम् १४ पयो १५ इत्यमरः मत
गः १६ मातंगः १७ पीलः १८ वरंगः
१९ पुष्करी २० जलकंकः २१ महाम
गः २२ सारम २३ मुषकाणि २४ सिंभुः २५

सामन्तः २५ कटी २६ अस्तः
स्तदः २७ दीर्घमास्तः २८ विलो
मज्जिकाः २९ करी ३० पिंडपा
दः ३१ महामदः ३२ पेटकी
३३ कटकी ३४ ऊंभी ३५ नि
करः ३६ इति शहरत्नावली सि
द्धरत्निलकः ३७ पंचनावः
३८ मृगारी ३९ करेणः ४० क
र्णिकी ४१ लिगी ४२ सामयो
निः ४३ इति जराधरः राजीवः
४४ जलकांकः ४५ लतालतः ४६
पेचिलः ४७ इति त्रिकांडशेषः
द्विरदः ४८ करभी ४९ विषाणी
५० रदनी ५१ महावलः ५२ भ
द्रः ५३ दुमारिः ५४ पट्टिहाय
नः ५५ इति राजनिर्घटः सचे च
तर्जनीति यथा भद्रो मन्दो मृगो
मिश्रश्च तस्यो गजजातयः इति
हेमचन्द्रः तद्वाराभ्रमाणुणां
वानकोपनत्वं अंगस्थेयवला
प्रिकारित्वं च इति राजवल्लभः
का मुकोन्मत्तगजारोहणदोषो
यथानारोहेत का मुकोन्मत्तगजे
गजा कदाचन आरुहका मुकं
तेन परत्रेह विषीदति इति का
लिकापुराणे ६५ अध्यायः ॥

अथ गजायुर्वेदः गजायुर्वेदमाध्या
उक्ताः कल्याणजे दित्याः गजे च
तर्जणा मात्रा ताभि गजरुद्धेने
गजोपसर्गं आधौनां शमने
शान्तिकर्मच पूजयित्वा सुरा
नृवालाणो कपिलां ददेत् दं
निदेत इये मातां निवरीयाड
पोषितः मंत्राणं मंत्रितावेयो
वचासिद्धार्थकामले सूर्याद्याः
शिवदुर्गा श्रीविष्णो रत्नसंगा
णाः वलि दद्याच्च भूतेभ्यः स्नाप
येच्च चतुर्घटेः भोजनं मंत्रितं
दद्यात् भस्मालोडुनयेद्भजे भू
तीरता सुभा मध्यावाह्ना
रत्नसं सदा त्रिफला पंचको
लेचदशमूलं विडंगकं शातारु
रीपुडूची च निंब वामक किंशु
काः गजयोग विनाशाय प्रोक्तः
कल्कः कषायकः आयुर्वेदो
गजास्थाना सक्तः संक्षेपसम्भ
तः इति गारुडे २० अध्यायः
गजेवरीनीयानि यथा
गजेसदस्यो धितं सच्च
ते कर्णाचापलं अरिश्च हवि
भेदितं ऊंभसुता मलादयः
इति कविकल्पलताया १ स
वके २ ऊंसमं तच्छक नि

यथा ऊर्ध्वकरंयः ऊरुतेः यवायो
 धेने करे दिति एतभागे योवा
 भवेत् हेदित एतिताशः करी
 भवेदधुगएतिताशः इति व
 संतराजशाऊनेचनषदशाऊ
 ने सचप्रतापतिदेवताकः यथा
 विसृथमोतरे अभयं सर्वदेवते
 भूमिर्वै विसृदेवताकनादास
 स्तथा दासी प्राजापत्याः प्रकी
 तिताः प्राजापत्यागजः प्रोक्त
 स्तराजो समदेवतः इत्यादि त
 स्पप्रतिग्रहे आरुह्यग्राहं यथा
 करे गस्तथा कन्यादासदोहि
 जोतमाः करतलरि विनयस
 थर्मोत्तयः प्रतिग्रहः आरुह्य
 च गजस्योक्तः कर्ता वासस्य कर्ता
 तितः इत्यादि प्रति ग्रहाशक्तं
 न तदशाहं यथा ब्रह्म प
 राणो ब्राह्मणः प्रति गृह्णी
 यादृमर्थसाधुतस्तथा अथ
 समपि मातेग तिल लौहंश्च
 वर्जयेत् इत्यादि तदानफ
 ले यथानदिपराणं योऽंश्च
 रथांनमापि ब्राह्मणे प्रति
 पादयेत् सशक्रस्य वसेतो
 के शाकृतस्य युगान दण
 प्राप्यते चैव मानुष्य ॥ ॥

गजा भवति बुद्धिमान् इति
 सुदितं अपि च गामस्य
 च मही हेममणीनय गजा
 स्तिलान् ये प्रयच्छन्ति पापे
 पु निरताः सर्वदा मुने तेषां रो
 खः पंध्यादतैयो दानमित्युत
 इति वक्रिपुराणे यमशर्मिते
 पात्यान नामाध्यायः अथ ग
 जपरीता तत्र कालः पेदमि
 त्रवरुणानिल पुष्पाचन्द्रतोय
 रविवारिजतोरे सूर्यश्चक्रु
 रुसोमजवारे अयमेभवाति कुं
 जरयानं लग्नेचरेषु भसमाधि
 तवीति ते वाचन्द्रस्य टिष्ठि विमद्या
 नविधो विरुद्धा सौम्येदिने कवे
 निशाटवस्य अवप तोयेण
 मेत्रमदितिश्च शुभग्रहादः
 स्यात् कुंजरक्रयण दर्शनदा
 नकालः शेषेषु उः खफलमा
 कसतेः द्विचैव गजानामपथा
 भेदाः संक्षेपेण प्रकाशयते
 येरावतः पुंडरीको वामनः ऊ
 मुदोऽङ्गनः पुष्पदेतः सार्वभौ
 मः सुप्रतीकश्च दिग्गजाः प
 षां वेषामसूतत्वात् गजानामप
 जातयः ये कुंजराः प्रांडुर सर्व

देहाः सदीर्घदेताः सितपुष्पदे
 ताः अलीमणा अल्पभुजोव
 लाप्या महाप्रमाणा लघु पुष्ट
 लिंगाः कुदाः समीके सरवोः
 म्काले लघुवृषाणा वरुलोप्र
 दानाः विसीणितास्तुल्योम
 पुच्छा परावतस्याभिजनप्रसूताः
 ते चैव सर्वेषु विष्णुदवर्णा अतीव
 वृताः प्रभवन्ति युक्ताः नास्तेन पु
 णेन महीपतीनां स्पृशति भूमि
 उलमध्यमेने देताविभगाअपि
 युद्धंगे पुनः प्ररोदंति पुंरेव तेषां
 १ ये कुंजराः कोमल सर्वदेताः पु
 छानदेताः खगंडदेशाः सवक
 हाः संततरो यभाजोः मरप्रियाः
 सर्वभुजो बलाप्याः सुतीक्ष्णदेता
 रसना गजानां तेषुंडरीकप्रवरप्र
 सूताः तेषुमगंये विमृजन्ति ते
 तो दाने च तेषां वमयुः प्रभूता न
 तोयमानेः भूपिका सदा
 वृष्टमेपि नैते वल सत स
 जन्ति अमी त येषां निवसेति
 राज्ञो ते वै समस्तलितिशस
 नार्हाः २ ये कुंजराः कर्क
 शावर्षदेताः कदापि माद्यं
 ति गलनस्य ॥

आहारयोगादलवीर्यभाजो
 नखेव कामावकलोमगांदाः
 विष्णुदेतास्तनुपुच्छकर्णा
 तेषां बुधेर्वा मनवेषा ज्ञाताः
 ३ ये दीर्घदेता स्तनुदीर्घे
 दा ऊर्ध्वतभाजो मलपूर्णदेताः
 स्यविष्टगंजः कलदप्रियाश्च
 ते कुंजराः स्युः कुमुदस्य वंशाः
 अन्यदिपान् दर्शनमात्रतस्ति
 निज्जति ते दुर्गमनाश्च पुंसां प
 ये स्त्रियदेताः सलिलाभि
 लाया महाप्रमाणा स्तनुमुड
 देताः स्यविष्टदेताः शुभदः
 सदाश्च ते कुंजराश्चानवेषा
 ज्ञाताः ४ ये तस्य दानं च सज्जति
 णस्य दानपदेशे प्रभवन्ति ये
 त तेषुष्पदेताभिजनप्रसूता
 महाजवा स्तेतनुपुच्छभागाः ५
 सदीर्घदेता वरुलोमभाजो महा
 प्रमाणाश्च सकर्कषांगाः आ
 स्यतिनाधुममाणा भियोगात्रा
 हारणानादिषु चातिशक्तिः स
 रुप्रदेशे विचरन्ति ते वै मुक्ताफल
 नाभिदन्तममये महाशरीरानि स
 कर्कषांगा नारिष्टदेता सुउ सु
 कंदेताः महाशानाः तीलापुरीष

मृत्रविस्तीर्णकारां स्तुतयेम
गंडाः तेसावभोमाभिजनप्र
सूता विष्णुदुमुक्ताः प्रभवन्ति
चैषु ७ येदीर्घमुक्ताः सविभ
क्तदेहा महाजवाः क्रोधपरीत
काश्च विस्तदकारांस्तुतमुच्छ
दंताः सदाशानाश्चैववशाभिया
श्च प्रहृदगंडा स्तुतयेममुक्ताः
तेसुप्रतीकप्रवरप्रसूताः महा
प्रमाणानितमौक्तिकानि भवे
तिचेतत्रिजगादकायाः ८ प
कजानि समुत्पन्नोगजः शुद्ध
इतिस्मृतः लक्षणं यथा प्रो
क्तं शुद्धचेतत्रदृश्यते शुद्धदि
ज्ञातिसंभूत स्तुलताण समंति
तः जारजोनामविद्यातो यथा
संवलवीर्यवान् द्विजातिद्वय
जातोयः समुत्पन्न इति कथ्यते हि
जाति जारजोत्पन्न इति
कथ्यते एवंसंयोगभेदेनगजजा
तिरनेकधा तांयोजनानातिनत्वेन
सराजः पात्रमर्हति ब्रह्मादिजा
तिभेदेन तेषां भेदश्चतुर्विधः वि
द्यालांकाः पवित्राश्च ब्रह्मणाः स
त्यभोजनः श्रुतिविशालावक्ष्या
णाः कुदाः तत्रियजातयः ॥॥

अथगणाः यथाशक्तं यथा
विज्ञेयं यथा स्त्रीसमयो यथा
परीत्यतेगणैरेवं गजानामपि
निर्णयः रस्यभोमोधजोऽधी
रो वीरः श्रुतोऽष्टमंगलः सन
नः सर्वतोभद्रः स्थिरोगंभीरवे
द्यपि वरायोद इति प्रोक्ता
गजा द्वादश संज्ञकाः तया
द्याह भोजः विभक्ता वयवः
पुष्टः सुदंतः समहानपि तेज
स्वीरस्य इत्युक्ता गजः संपत्ति
वर्द्धकः १ शंकुकादिप्रहारे
ण यस्य भीतिर्न जायते स भी
मोयं गजः शुद्धोराजः सर्वा
र्थसाधनः २ शुद्धाग्रतः पुच्छ
पर्याप्तं शेषा यस्यावदृश्यते
धुजः शुद्धो गजानामसास्त्राज
प्राणदायकः ३ समोक्तं भो
वराकारो आवर्त्तते तत्र चोच्छ
यो अधीरिषंगजोनामराजो
विप्रविनाशनः ४ आवर्त्तः पृ
ष्ठतो यस्य सनाभि मभिविन्
ति पुष्टांगो वलवान् वीरो
राजा मभिसतप्रदः ५ महा
प्रमाणः पुष्टांगः सुदंतश्चा
रुगंडकः भद्रांगो भद्रांगोऽनांतः
श्रुतो लक्ष्मीविवर्द्धनः ६ सिता

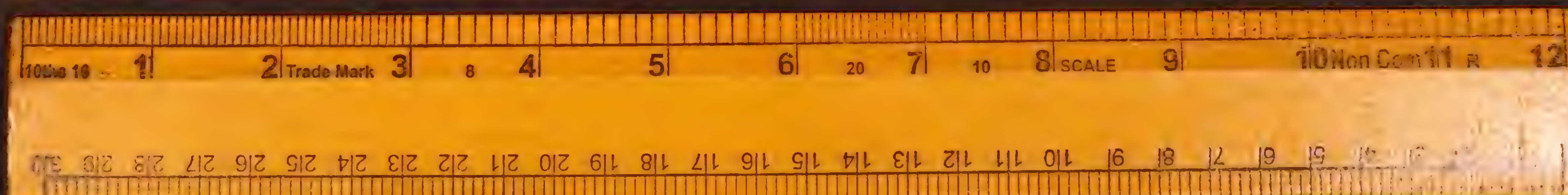
दंतोसितः ७ लघुः सिता शेषा
सिता नावाः रक्तकंभादि वीर्या
मे विसेयः सोऽष्टमंगलः अयं
गजेन्द्रो यस्यास्ते तस्य स्यात् स
कलामदी नाविष्टानीतयस्त
त्र यत्रास्तेऽयंगजस्यः आयो
जनशते यावदनयं कुरुते तयं
नात्यष्टाष्टैरयं प्राप्नोमनुजेन्द्रः
हेयुगे ८ शुभोदंतो शुभः
शुभोदंतोऽयं योमये आवर्त्तः शु
भलक्षणः शस्यकदश्रुतिपरि
प्लुन गुंडदेणो स्तीत्ताकुशेन
विनिवारयिते नशाक्याः ज्ञाति
द्विषा नवपयोदशवगभीराः
पृथ्वीभुजा सकललोष्यकराभ
वंति तथ दोषाः दीनः तीतो
य विषमो विनृपकः काको
भुम्भोजदिल इत्यपि अनिती
मंडली शित्री हतावर्त्तो महाभ
यः राष्ट्रहा मघलीभालीनिः
सत्त्व इति विंशतिः महा
दोषाः समाख्याता गजानां भो
जभुभुता तस्यथा अतितीण
जः तीण तनुदंतोतिनि ॥॥

अभः दीनाद्यः कुरुते दीनभु
जेनात्रमंशयः १ त्वर्धमुंडो
महापुच्छो निष्ठासा वेगवर्त्ति
तः तीतोऽयं कुरुते तीणं स्ती
मिनेयनसंपदा २ कुंभेदंते
स्तिकोर्णच वैषम्यपाश्वयोस्त
या यस्यायं विषमो नागो नाग
वते कुरुते तयं ३ आस्तन्या
ने शिरः तीणं यस्याद्वागस्य पु
ष्टता विदूष इति नागोः यं
कुरुते भूयनतयं ४ नानाभो
गौरपि कुरुते यस्य नो जायते म
दः पुष्टाय नोपक्रमते विक
लं तं विवर्जयेत् ५ वरतास
हजायस्य शरीरः स्तीतिलक्ष
ने तनुदंतकरो हस्तीवरः क
लविनाशनः ६ नजायते मदो
यस्य सकलैजायतेऽथवा
विदूषो विवशो वापि विम
दं हतस्य जेत ७ लघुप्रमा
णः तीणांग स्तुत शुद्ध शि
रोदरः अष्टांतं सुसिति व्य
शः पतेद्वैनेत्रयोर्मले त्रिके पुच्छा
ग्रतो वापि आवर्त्तो मंडलोयवाव
दिः प्रकुरुते लिंगं सर्वथागतचेष्ट

वन भुज्जा नदि वीत्योऽयं यथा भूयं प्रवासिन मुपडुते ॥ १५ ॥ गच्छ
पक्वालो गजाधमः यदीच्छेच्छा तो यस्य गुल्फाभ्यां भवेत् संवर्ध
यती भुतिशरीरोग्गा मेव वा प णो मज्जः अपि सर्वगुणैर्युक्त ।
शालदेवो यस्य भग्नो स्तंभदेशोः स्नाय्याश्च समदाभयः राष्ट्रं धनं
तिगुल्लुकः काकोऽयं कुरुते म कुलं सैन्यं मेव दारान् तथा यज्ञाः
त्ये स्नामिनो नात्र संशयः ॥ १६ ॥ वि तपयत्यमुभो नागो दृष्टमात्रे नम
षमो शांतिगो दंतो यस्य मुंडवि शयः तत्राप्यवियते लोकस्तत्र व
रोधिनो भिद्येते वा विदीर्यतां जभयं भवेत् व्याधि वक्रिभयं
स्वयं मृत्पात रावुभो कुरुते व्या वात्र यत्रास्ते समदाभयः ॥ १७ ॥
धितं नायं धूमनामा गजाधमः भूयं संताड्यामानस्तपोदेकं
१० मृदुजाः कर्कशा वृत्ता ज यो न गच्छति एष्टादं समावृ
दिनो नागः कुरुते धनसंतयं ॥ तपोरा ११ कुरुते यदित्यस्मा ।
स्कन्ये वा गात्रदेशो कालप्रं च प्रियपदस्थाने पश्चात् पातः
मैः वलत्पते अग्निनी नाम पदे यदि अपि सर्वगुणैर्युक्तो ग
नागोऽयं कुरुते भुधनतयं नैनं दृष्टायं गजाधमः राष्ट्रदण्डक्रिय
स्पर्शत्रवीक्षेत यदीच्छेदात्म तेऽयं भुज्जाप्रियमिच्छता राष्ट्रं
नः प्रियं ॥ १२ ॥ मंडं लानि तेऽतितो मोहात् कुरुते राष्ट्रसंतयं
प्रदृष्टपते एकं देवा वह १० पादाभ्यां विषमादंतो वा न्योन्य
निवा विदृषाणुद्रतानी वैषम्यो यं जरो दृष्टपते भग्न एको
वमंडली कलनाशनः ॥ १३ ॥ वाष्ट्रोदयो य वा दंतो वा वलतो
तानि सेतानि यस्य स्युः शित्री यस्याकिमु वा न प्ररोदतः कुंभो
सधननाशनः ॥ १४ ॥ हृदये उदये वा विषदो यस्य मुपली मगा
वेवत्रिके पुच्छसमूलतः गुदे जाधमः राष्ट्रं वलासाय त
मेष्टे पदे चैव आवर्तन दतश्चि यकृतं पतित्यजेत् ॥ १५ ॥ ॥
यं योगिनं कुरुते भूयं ॥ ॥

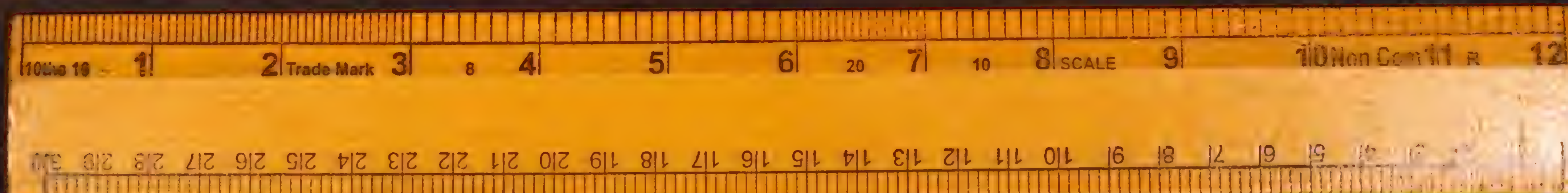
वर्मवर्तं रक्षाभाति भाले यस्याति नृपः दृष्ट्वा यदि गजानुष्ठान
कर्कशः भाली स कुरुते नागो दयाच्छेदो गजानं दिने मरे नीरा
भतेः कुल धनतयं ॥ १६ ॥ दृष्टो नयेदपि आत्मानं वा यवास्तं दे
विशालः स दंतः सतकारोपि वसक्तं न जक्रपादपुते वा नित
शुभोपि स न नरो साहसो यस्य तेषः तिलान् वा जक्रपादयो
सनिः सतो गजाधमः सर्वयोग तत प्रतीकारहेतवे ब्रह्मादि ता
जरोष्णाणामुक्त पवमदानयं ये तिभेदेन जाति रुक्ता वत विधा
नैकेन पणाः सर्वेष्टाणां येते सुनि चत विधानां भूषाणां वाहेने
श्रुते २० पालकाप्यस्त तीण तेषु भग्नराः येष्टोषा दोषवेत्ता
दंतांगमुंडतं विषमते ररादि नो तपवस्युः सजातितः येद्या
१० शिरः तीण मधः पुष्टि रते धयो नराणां सुस्ते गजानाम
दोषागजे मताः गर्गस्त ये पिस्तताः चिकित्सापितयाते
कुंजरास्तनुररा स्तनुगंडं मुंजः घामात्रा चैव गरीयसी इति गज
तीणाः सदीनवपुषो गुरु दीर्घ परोक्षा इति भोजनान् कृतयुक्ति
पुच्छाः वषपादिभिः तल्लग्नो कल्पतरुः
रदितो दिताय ते भुज्जामभि दस्ते व्यपाणो यथा दस्ते क
मता नदि वीक्षणीयाः योन रोति इति मुग्धवोधया
स्वेनमदजलं तनुमृदभागेति कराणां ॥
वीर्यता मुपगतो वक्रभोजने दस्ते कराणां क्ली पाणिप्रद
पिनेतुः तस्मादुपगतान परात्र णं विवादः इति केचित्
दंतं भूमीभुजानदिगजोऽयवेत दस्त्यः त्रि दस्तेन दंतः दस्ते
णीयं दोषेष्टुष्टानुगजानां न नकुतः दस्तप्राहात यत् प्र
वीक्षेत कदाचन यमेष्टापराष्ट्रे तयेन निष्यन्नः इति सिद्धेन
नगरात् क्रियते वहिः दयातहि कौमुदी
नेभ्यः सुदेभ्यो गणकापायवा दस्तप्राहातः पुं गजाधमः ॥

तलतणं यथा दक्षिणदिशि वि
धानतो वयज्जानि विज्ञातः
केशतम स्तथा रातो गजाध
तः प्रशस्यते इति मातः स्यात्
अध्यायः ॥
हस्तापूर्वदः पुं गजायुर्वेदः
दक्षिणविकित माशास्तं ततम
माणा दक्षिणवृद्धदृष्टं ॥
हस्तपरोदः पुं दक्षिणकः इ
त्यमरः तलतणं यथा पतरे
वगुणो युक्तः सासनस्य विशेष
शतः गजापरोदो नरेन्द्रस्य स
र्वकर्मणि शस्यते पतरे दक्ष
धातुगोः इति मातः स्यात् ॥
अध्यायः ॥ हस्तः त्रिमूर्तिः
इत्यादि कोषः हस्तं त्री
हालादलं इति शब्दचन्द्रिका
हस्तः पुं हादानामगन्धर्वः इ
ति शब्दमाला हाडोलिप्यागे
इति कविकल्पद्रुमः ओदाका
त्यागे इति प्रसिद्धेयं यत्र हाक
इति ग्रहणं तत्रास्येव तेन दामा
मेदाक इत्यादिसूत्रेणास्य दीप
ते इत्यादि अन्यस्य हायते इत्या
दि ओदीनः लिज्जहाति अकर्म

कश्चायं यथा स्तार्थादीनः एवं
जहाति अपेति स्तार्था यस्या मि
ति जहात् स्तार्थावृत्तिः इति उमा
दासः हा ओडः लि गतो इति क
विकल्पद्रुमः ओ हातः उल्लिखि
हीतो इति दुर्गादासः हायति
षोडः शोकः अत्रिः क्षयमरः
कृतसा इति मेदिनी ॥
हांगरः पुं सनामाव्यातजलजं
नः इति शब्दचन्द्रिका ततपर्या
यः अवहारकशब्ददृष्टव्यः
हाटकं त्री स्तार्था धुस्तुरः इ
त्यमरः स्तार्थानिर्मितेति हाट
कमयं त्रि स्तार्थमयं हाटक
शब्दात् मयट् प्रत्ययेन निष्प
न्नं हाटकेत्यमरः पुं गोदावरीती
रस्यशिवः यथा पतस्मिन्नंतरे
प्राप्ताः सर्वं पवर्षि पार्थिवां
द्रष्टुं त्रैलोक्यभर्तारं अंबकं हा
टकेत्यमरः ततः कपिवरः प्राप्ता
वृताद्या मरु सन्दरि स्तात्वा
गोदावरीतीर्थे दिट्त्वं हाटके
त्यमरः इति वामने ॥
अध्यायः ॥
हातव्यं त्रि त्यक्तव्यं यथा

हातव्योऽयमस्मात् पवतिरसं हायनः पुं त्री वत सरः इत्य
संसार इत्यादिकं सर्वस्येव हि मरः
वाचि चेतसि पुनः कस्यापि पु हायनः पुं त्रीदिभेदः अग्नि
ण्योत्पन्नः इति शोतिशतकं हा शिवा इति मेदिनी ॥
त्रं त्री वेतनं इति सिद्धांतको हायः पुं मुक्तामाला तत प
मुद्यामुणादिवृत्तिः प्रमथने र्ण्याः मुक्तावली २ इत्यमरः
मरणं गतसः इति संतिमसा हाय ३ यष्टिः ४ यष्टी ५ ल
येणादिवृत्तिः हातं त्री ता ६ इति शब्दचन्द्रिकावली युद्ध
त्यागः इति जटाधरः ॥ इति मेदिनी ॥
हानिः स्त्री ततिः तत प हायकः पुं कितवः चौरः ग
र्ण्याः अपहारः २ अपचयः यभेदः विज्ञानविशेषः इति
३ इति जटाधरः ॥ मेदिनी शब्दोद्धृतः इति
हानकः त्रि पातकः इति शब्दचन्द्रिका भाजकोकः इ
केचित् ॥ ति लोलावती हरणकर्त्रेति
हान्दं त्री मरणं इत्याणा त्रि ॥
दिकोषः हायदारा स्त्री कपिलशाला इति
हापुत्रिका स्त्री पतिविशेषः राजनिर्घटः
तत पर्यायः सर्वपी २ विज हायदूरः पुं मद्यं इति हेम
निका ३ तलिका ४ स्त्रीदि चन्द्रः
का ५ इति त्रिकांशोऽंशः हापु हायहरा स्त्री हाता इति हला
त्री स्त्री हापुत्रिका यथा गो युधः ॥
भेडीरः पंकवीरो हापुत्री हायवली स्त्री प्रसूतोत्पन्न
राजभट्टिका इति हायवली तकोषविशेषः यथा मुक्ताम
हाफिका स्त्री जेभा हा इति यातिमधुरा मरुणावदानच्छा
भावा तत पर्यायः उपपुष्पि याधिरागतशला मलसदृश
का २ इति हायवली ॥ ॥ ग्रीः साधी सतो भजतकेठ ममो
प्रियेव हायवली विरविता पुरु

हालकः पुं पीतहरितवर्णः
यथा हरितः पीतहरितवर्णः
सपवहालकः इति हेमचन्द्रः
हालहलं स्त्री विभेदः इति
शब्दशतिकावली ॥
हालहलं स्त्री विभेदः इति
शब्दशतिकावली ॥ हाल स्त्री म
यं इत्यमरः तालादिनिर्णयम
यं इति राजनिर्घटः ॥
हालादः पुं विवर्णचोदकः
इति केचित् ॥
हालाहलं स्त्री पुं विभेदः
तत्पर्यायः हालहलं २ हा
हलं ३ हलाहलं ४ हालहलं
५ हाहालं ६ इति शब्दशतिका
वली तस्य स्वरूपं यथा गोस्त
स्तनाभफलो गुच्छस्तालप
त्रेच्छदस्तथा तेजसा यस्य द
स्यते समीपस्था दुमादयः अ
सौहालहलो तेयः किंकिन्वा
योदिमालये दालिणा कितटे
देशे कोकोपि च जायते इति
भावप्रकाशः मयं इति
राजनिर्घटः ॥ पुं कोदवि
हालाहलः पुं कोदवि
षः तत् पर्यायः अंज
लिका ३ कटिल ॥ ॥ ॥

केसुवान् कनककुंडलवान्
किरीटीहारीदिरन्मयवपुषु
नशावचक्रः इति नारायण
नं हरणकर्माच ॥
हारीतः पुं पविभेदः सु
निभेदः सच धर्मणासुक
स्त्री कैतवः इति मेदिनी
हारीतकः पुं हारीतपत्नीहा
रित इति हारिताल इति च भा
षातस्य मांसगुणाः स्वादुते
कफपित्तसहोषनाशित्वे च
इति राजनिर्घटः ॥
हाटं स्त्री प्रेम स्नेहः इत्य
मरः
हाटी त्रि स्नेहयुक्तः यथा
अयंचनिकृतः पुत्रेहीरेभृ
त्येताद्योजितः स्वजेन न च
संभक्तस्तेषु हाटीतयाप्यति
इति देवीमहात्म्यं ॥
हार्यः पुं विभीतकटतः ह
तयेति इति मेदिनी ह
लीयांकः तत् पर्यायः
भाज्यः २ इति लीलावती
हालः पुं बलरामः इति
त्रिकांडशेषः शालिवाह
नराजः इति हेमचन्द्रः इल
इति मेदिनी ॥ ॥ ॥

हालकः पुं पीतहरितवर्णः
यथा हरितः पीतहरितवर्णः
सपवहालकः इति हेमचन्द्रः
हालहलं स्त्री विभेदः इति
शब्दशतिकावली ॥
हालहलं स्त्री विभेदः इति
शब्दशतिकावली ॥
हाला स्त्री दयं इत्यमरः ॥
तालादिर्वासमायं इति
राजनिर्घटः ॥
हालादः पुं विवर्णचोद
कः इति केचित् ॥
हालाहलं स्त्री पुं विभेदः
तत्पर्यायः हालहलं २ हा
हलं ३ हलाहलं ४ हालहलं
५ हाहालं ६ इति शब्दशतिका
वली तस्य स्वरूपं यथा गोस्त
स्तनाभफलो गुच्छस्तालप
त्रेच्छदस्तथा तेजसा यस्य द
स्यते समीपस्था दुमादयः अ
सौहालहलो तेयः किंकिन्वा
योदिमालये दालिणा कितटे
देशे कोकोपि च जायते इति
भावप्रकाशः मयं इति
राजनिर्घटः ॥ पुं कोदवि
हालाहलः पुं कोदवि
षः तत् पर्यायः अंज
लिका ३ कटिल ॥ ॥ ॥

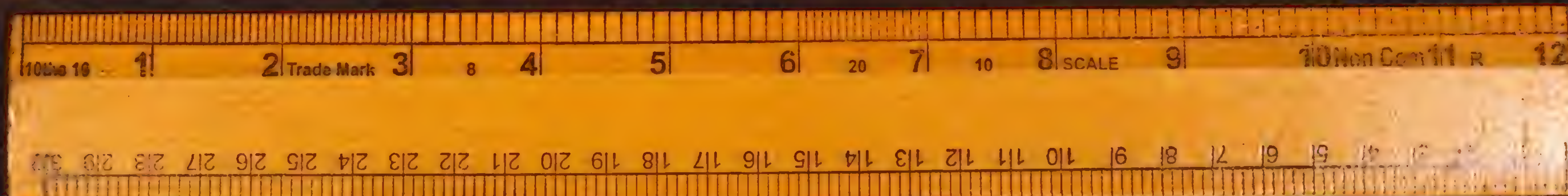
कोदकः ३ इति राजनिर्घटः
हालाहलं पुं सपः इति
शब्दशतिकावली ॥
हालाहला स्त्री लदसुषिका
यथा हालाहला कृत्तलिका
मिषिकाबालसुषिका इति नरा
धरः हालाहली स्त्री मदिरा इति
राजनिर्घटः ॥
हालिकः त्रिदलेन त्वनतिषः ॥
हलस्योपा हलस्येदं तत्
पर्यायः सैरिकः २ इत्यम
रः हालिनी ॥
स्त्री स्पलपत्नी इति
हेमचन्द्रः ॥
हाली स्त्री कनिष्ठाभ्यालिका
इत्यहेमचन्द्रः ॥
हालः पुं दन्तः इति त्रिकांड
शेषः ॥
हावः पुं आक्रान्ते इति नरा
धरः स्त्रीणां मृगारभावजाः
क्रियाः यथा स्त्रीणां विला
सविशोक विभ्रमा ललितं त
यादेतालीलेनमी हावाक्रियाः
मृगारभावजाः इत्यमरः स्त्री
णां विलासादयः मृगारभावजाः
क्रियाः हावशब्देनोच्यते क्रियाः
चष्टाः मृगारभावो ॥

रभिः तत्र ज्ञाताः शृंगारभाव
जाः हवन्तेरागिणोऽत्रावाः
कलिहोमेऽने आधारेचन ह
यन्तेरागिणः कामानावनेनेति
करणेवाचन यदुक्तं युवानो
नेन हवन्ते नारीभिर्सीदनान
ले अतो निरुच्यते
हाव लेविलासादयोमताः ॥
इति हाकष्टं वषति शेषय
तीतिवै शेषेऽत्यस्मान् देवाय
दाह भवतः अलंकाराश्च नाज
ज्ञे तैवाभावसाश्रयाः यौव
नेषधिकाः स्त्रीणां विकाराव
क्तागात्रजाः तथा लीलाविला
सोविल्लि तिर्विश्रमः किलकिं
तंमोदायितं ऊढुमितं विरु
तंवेति संत व्यादश स्त्रीणां स
भावजाः इत्यमरभरतो तल
लायया ग्रीवारेचकसंयु
क्ताश्रनेत्रादिविकाशकृत
भावादीयत् प्रकाशोयः स
हाव इति कथ्यते
इत्युज्ज्वलनीलमणिः हासः
पुं हास्यं इत्यमरः
हासाः पुं चन्द्रः वैदि
कण्वोऽयं ॥ ॥ ॥

हासिका स्त्री हास्यं इति हेम
चन्द्रः ॥
हासिकं स्त्री हास्यमसुहः
इत्यमरः इत्यारोहे पुं
हासिनं स्त्री हासिनापुं इति
त्रिकांशशेषः गजपरिमाणे
हस्तदस्ति संवन्धिनिरुचि हा
सिनपुं स्त्री हासिनापुं
इति हेमचन्द्रः ॥
हास्यं स्त्री रसविशेषः सच
कौतुकीद्रवं तत् पर्यायः
हासः १ हसः ३ इत्यमरः
हसनं ४ चर्चरः ५ हासिका
इति हेमचन्द्रः अथ हासः
विरुताकार वावेषा चेष्टा
देः कृतकान् भवेत् हास्या
हासः स्यादिभावः स्यतः प्र
मथ्यदेवतः विरुताकारवा
कचेष्टं यदालोक्य हसेत् ज
नः सद्व्रालेखनं प्राङ्गः तच्च
छोद्दीपनं मतं अनुभावोति
सकोचवदनसंभारदिकः नि
द्रालस्यावदित्याया अत्रसु
वीभिचारिणाः ज्ञेयानां स्मि
तदस्तिमध्यान् विदसितावदस्तिव
नीचानां अपदस्तिं तथातिदस्तिव
यदेतः

इषदिकासि नयनं स्मितं स्यात्
स्पन्दिताधरं किंचित्स्पदिजं
तत्र दसितं कथितं बुधैः म
धुरस्वरं विदसितं सांसिधिरः
कथं मवदसितं अपदसितं सा
स्वार्थवित्तिमां गंभवत्यति दसि
तं यथासमं पुरोर्ध्वः पंचदि
नामधीन वेदांतशास्त्राणि
दिनद्वयं च अमीमसाच्चायच
तर्कवादान समागतः ऊकु
टमिअपादाः अस्मदटक मे
लकप्रभृतिषु परिपोषो दृष्ट
व्यः अत्र च यस्य हासः सचेत्
कृपि सात्तात्रेव निवध्यते त
याम्येष विभावादि सामर्थ्या
दुपलभ्यते अभेदेन विभावा
दिसामर्थ्यादुपलभ्यते अभेदे
न विभावादि साधारणपात प्र
तीयनेसामाजिकैस्ततो दास्य
सोयमनुभूयते परममेषपि
रसेषु दृष्टव्यं इति साहित्यद
र्पणे ३ परिच्छेदः तस्यस्य
भाष्यभल्लणयया अकपे
इतितं अष्टं मौलितान्मया
पदे अमकुदसितं उष्येत्
तत् सोम्यादस्यैकधा इति
मार्कडे ६६ अध्यायः दाहल
स्त्री हलाहलविषं इति ॥ ॥

शहरत्तावली ॥
दाहाः पुं देवगन्धर्वविशेषः
इत्यमरटीकायां भरतः ॥
दाहाः पुं देवगन्धर्वविशेषः
यथा दाहा हूह श्वेव सायां
धर्वा सिद्धिकोक्तो इत्यमरः
देवतातो दाहा हूह विस्वावस
तेषु विवरयप्रभृजयो गन्ध
र्वशाहवाचाः उपास्योपासक
ललाण संबंधः अयुतपत्रोः
यदाहाशहः दा इति शहृजद
तीतित्रास्यसिद्धिको विवृ इत्ये
वं युतपत्रेनशासायचि धोरा
लोपोऽयवाविस्वालोपः स्यात्
असिप्रत्यालोपः स्यात् असिप्र
त्ययेदाहः शहृश्वसोतो पिंग
धर्वा हाहसि प्रोक्तो गन्धर्वोका
यनेपिच इति साहसंकः
गन्धर्वः पीतिहाहसो रितिवा
चस्पतिः दाहाशहोपिट
श्यते हंदाहाहाहूचहोह
षाण्श्वेवतेषु रितियादि
प्रभृतयः इति भरतः
विस्मयशब्दे शोकशब्देच
चंयथा ततो दाहाकृतं
सर्वदेवसैन्यं ननापातत् प्र
दयं च परं जगुः सकला देवता

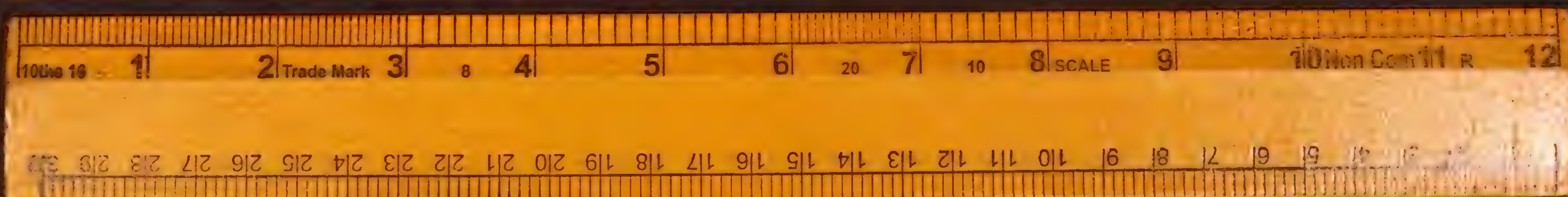

गणाः इति मार्कंडेयपुरा
णेदेवीमहात्म्ये ३ अध्यायः
हाराकारः पुं बुद्धकलशः
इति केचित् श्लोकधर्माः य
था उद्धो विकटो वायुः क
गलो वात्ययवितः देशवृ
त्तलतानां च हाराकारयकस्य
ते इति ज्योतिषे वायुफलं हा
रालं स्त्री विषं इति शब्दवृत्ता
वली ॥
दि न वर्द्धने गतो इति कवि
कल्पद्रुमः गतिरिदं अंतर्भू
तत्रयत्नात् गतिप्रेरणं न प्र
ह्लासं स्मृतं मिति भावः व
र्द्धने विश्लेषयोगः इति उ
क्तं दासः ॥
दि व्यदेतः अवधारणं इत्य
मरः पादपूरणं विशेषः प्र
अः हेतुपदेशः संभ्रमः अ
सूया इति मेदिनी श्लोकः
इति शब्दवृत्तावली ॥
हिंसकः पुं हिंसपशुः
अथवे विद्वांसः शत्रुः इ
ति शब्दवृत्तावली ॥
हिंसकः वि हिंसकर्ता
तत् पर्यायः
चातकः २ हिंसः ३

शरारुः धं रंता ५ इति शब्द
वृत्तावली सचष्टविधः यथा
भोक्तानुमंता संस्कर्ता क्रयि
विक्रयि हिंसकाः उपदत्ताया
तथेता हिंसका स्थापथायमाः
इति काशीखंडे ॥
साधीभार्याप्रियसावी यस्त
साधी भार्याप्रियसावी यस्त
साधी हिंसति निर्दूणः नते
मृतं प्राप्नुवति हिंसकाउष्ट
योनिजाः इति वागदे ब्राह्म
णरीतासूत्रनामाध्यायः
शरणागतादिहिंसकस्य अ
व्यवहार्यत्वं यथा शरणाग
तकालस्त्री हिंसकान् संवसेत्र
तर्चाग्नित्तानपि सहाकृतं च
सहितानिमात्र इति प्रायश्चित्त
तत्त्वधृत्याहवल्क्यवचनं ॥
हिंसा स्त्री ज्ञाता इति मेदिनी
कौर्ष्यादिकर्म यथा हिंसा
कौर्ष्यादिकर्म च इत्यमरः
चौरस्य कर्मचौर्यं आदिना
वन्धनताडनं वृत्तिनाशत्रा
सादिच चकारादयोपि हिंसा
इति तट्टीकायां भरतः
हिंसिते प्रतिहिंसायां दोषा
भावो यथा कृते प्रतिकृतं

कुर्यात् हिंसते प्रतिहिंसि
तं नतत्र दोषं पश्यामि उष्ट्रे
दोषं समाचरेत् इति गारुडे
१५ अध्यायः विसृज्यमानो
ब्रह्माण्दीनां च हिंसाकर्त्रे
विराज्जगो यथा दुष्टाय दामे
भक्तानां ब्राह्मणानां गवाम
पिकृतानां देवतानां च हिंसा
कुर्यात्तिनिश्चितं तदाचिरं तेन
शप्यति यथा वज्रोत्तराणि च
इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णजन्म
खंडे ६ अध्यायः पशुहिंसा
निषेधो वृत्तिशब्दे दृष्टव्यः अ
थ वैयर्थ्याविचारः सादि
स्यात् सर्वा भूतानि इत्यत्र
सर्वशब्दस्य व्यापकार्थपरत
यापतद्विधि मनुजस्या वाय
व्यं स्येत मालभेत इत्यादिवि
धेर्विषयाग्रासे रगत्या वैधाति
रिक्त विषयत्वं सर्वासर्वाणि
ल्लेदसि वेत्यनेन तत्परं हिं
इयदपि नानादर्शनरीकाकु
र्हितीचसतिसिद्धौ सत्त्वकौस
यो अभिहितं न च साहिंसात्
सर्वभूतानि इति सामान्यता
स्तं विशेषणस्येतागनीसोमी
यं पशुमालभेत इत्यनेन बाध्यते

इति वाच्यं विशेषाभावात्
विरोधे दिवलीयसा उक्ते
वाध्यते न चास्ति विरोधः भिन्न
विषयत्वात् तथा हि साहिंसा
दिति निषेधेन हिंसाया अन
र्थदेनभावो ज्ञाप्यते न पुनरक्र
तथैवमपि न चानर्थदेन तत्कृत
पकारकत्वयोः कश्चिदस्ति वि
रोधः हिंसादिपुरुषस्य दोष
भावत्पत्तिरुक्तोऽप्युपकृष्टिपत्ती
त्यनेन तदपि सात्वनेयमीमां
सकमते न विरोध इव तथादि
गुरुनयेनावलसर्वभूतहिंसाभा
वविषयकं कार्यं इति निषे
धविध्यर्थस्य बाधं विना अग्री
सोमीय पश्चालं भनविषयकं
कार्यं इति भावविध्यर्थ उपप
द्यते भट्टनये न चंगे यथा तथा
स्तनच सुखपशुयागे पुरुषा
यैपशुहिंसनस्यार्थसाधनत्वं स
तर्थासाधनत्वं चोपपद्यते विरो
धात् वस्तुतस्तु अंगेपि विरोधो
वस्तुवक्तु विधे रषस्य भावो
यः स्वविषयस्य साक्षात् पर
स्पर्शावा पुरुषार्थसाधनत्वं
मदगमयति अन्यथा अंगानां
प्रधानोपकारकत्वं मपि नांगीक्रि

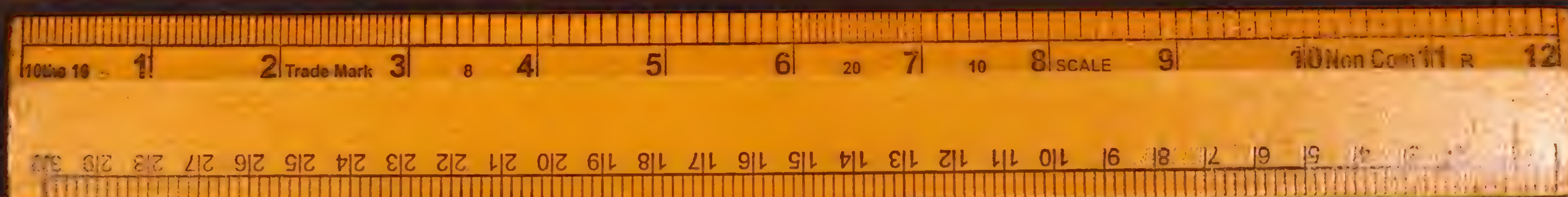

यनेअर्थसाधनत्वं वलवदनि
छाननुवन्धीष्टसाधनत्वं अन
र्थसाधनत्वं वलवदनिष्टसाध
नत्वं नचानयो रेकत्रसमावे
श इति अतएवोक्तं तस्मात्
यत्नेवधोऽवध इति नन्वेवं श्रे
नेनाभिचरन् यजेत इत्यत्र श्रे
नस्य शत्रुवधरूपेष्टसाधनत्वं
मवगतं अभिचारो मूलकर्म
चेति मवना उपपातकगणान
मध्ये पाठान् अनिष्टसाधनत्वं
मवगतं तदेतत् कथं उपपद्य
तामिति चेन्मेवं आततायिनमा
यांतं दम्यादेवाविचारयन् इत्ये
कवाक्यतया आततायिस्म्यले
ष्टसाधनत्वं आततायिस्म्य
लेतूपपातकत्वेन वलवदनिष्ट
साधनत्वं इत्यविरोध इति ति
व्यादितत्वं ब्राह्मणस्य हिंसा
निषेधो यथा हिंसाचैवन क
र्मव्या वैध हिंसातराजसीत्रा
स्तोः सानकर्तव्या यतस्ते
सात्विका मताः इति आह
विवेकहीकायां
मोविन्दानन्दधृतवृद्धमनुव
चनं हिंसाकर्म
स्त्री अथर्ववेदोक्तमंत्रयंत्रा

दिनिष्पादित मारणोच्चारणा
दि तत्पर्यायः अभिचा
रः २ इत्यमरः
हिंसारुः पुं व्याघ्रः इति त्रि
कांडशेषः
हिंसालः त्रिवधशीलः चा
तकः हिंसधत्तो गालप्रत्यये
ननिपत्रः ॥
हिंसालकः पुं हिंसाशील
ऊकुरः यथा हिंसालकां वा
उकः सायोगितोऽलक इष्य
ते इति दाशवली दहनशी
लेत्रि हिंसितः त्रिहिंसाग्रामः
यथायस्तभागवतान् दृष्ट्वा
भूताभागवतः सुविः अभ्यु
त्थानं नकुर्वीत अहं तेनापि
हिंसितः यस्तकस्यापिता द
त्तानप्रयच्छतितां पुनः अष्टौ
पितृगणा स्तेन हिंसिताना
त्रसंशयः इति वाराहे ब्राह्म
णदीक्षासूत्रनामाध्यायः ॥
हिंसीरः पुं व्याघ्रः खलः
इति हिंसधत्तो रोणादिक
इणप्रत्ययेन निष्पन्नः हिंसः
त्रि हिंसाशीलः तत् पर्या
यः शारारुः २ चातकः ३
इत्यमरः हिंसकः ५ हंसा ५

इति शहरत्नावली शार्वरः
६ इति जटाधरः हिंसाणां
हिंसने दोषाभावो यथा क
पाकार्यामनोऽश्रुतं अदि
स्येषु वज्रत्रयं हिंसाघानदि
दोषश्च हिंसाणां च त्रयेऽस्य
इति ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्णजन
विडे ५५ अध्यायः
हिंसः पुं चोभं भीमसेनः ४
२ः इत्यणदिकोषः
हिंसकः पुं हिंसपशुः इति
शहरत्नावली ॥
हिंसपशुः पुं हिंसकजंतुः
तत् पर्यायः व्याघ्रः २ हिंस
कः ३ हिंसकः ५ शिविः ५
इति शहरत्नावली आपदः
६ इति त्रिकांडशेषः
हिंसा स्त्री पञ्चावली काका
दनीमांसी जटामांसी इति
मेदिनीकर देमचन्द्रो गवेडु
का गवेधुका नाडीणिश
इति शहरचन्द्रिका
दिक न कृजे इति कविक
ल्पद्रुमः कोपधः न दिकति
दिकते कृजोऽयत्तशब्दः दि
काया मेवाय मिति भट्टमलः
दिकतिलोकः इति दुर्गादासः

दिक कंड हिंसो इति कवि
कल्पद्रुमः कोपधः कंड
दिकयते इति दुर्गादासः दि
का स्त्री रोगोपसर्गविशेषः
दिकी इति भाषा इत्यमरः दे
करी इति व्याने व्याधिविशे
षः दिकति कृजत्यनयादि
का दिक न कृजे ममत्तात् स
येविति अः दिक कंड हिंसप
चादितादनादिमिति कृत्वा काय
ति शब्दायते इति वादिका कैषा
वृद्धनजनादिनिडः इति भरतः
अथ दिकारोगनिदानं ध्वंसेत
रुवाच दिकारोगनिदानं च स
त्येसमृत्ततत्कृण सासैकदे
तप्राप्य संख्याप्रकृतिसंश्रया
दिका भक्तोद्वात्तद्रा यमला
मदनीति च गंभीराचमरुत
त्रतरया भक्तिमेवितेः
इत्यनीत्वावशात्ते रत्रपाने
रपीडितः करोति दिका म
रुजामन्दशब्दं त
धावर्गं ॥
समं मतं स्यात्त्रपानेनया
प्रायति च सात्रजा
आयासात् पव
नः कृडः तद्रां दिकां
प्रवर्तयेत् ॥ ॥ ॥

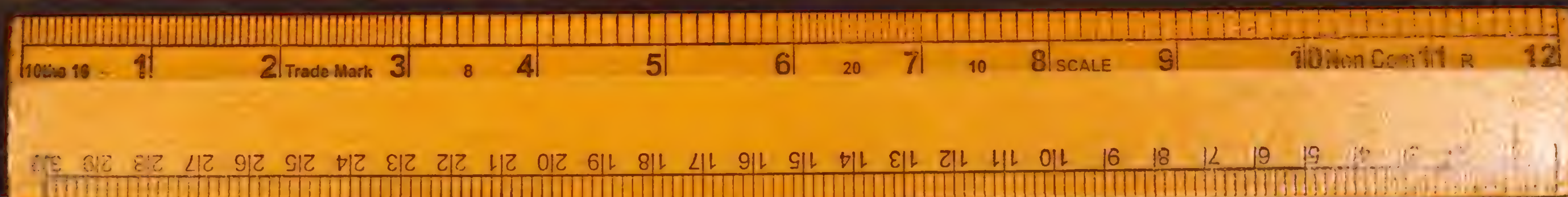

ननु सूत्र प्रविशता मन्त्र
वेगयुतोच सा वृद्धि मायास
तो याति भूक्तमात्रे च माद्वे
विरेण यमले वेगो गदारेण
वुवर्तते परिणाममुवे वृद्धि
परिणामेच गच्छति कपयं
तोषिरोप्रीवा साध्यातस्याति
तुष्णः प्रलापच्छरीतीसभ
नेत्रविभ्रतज्जतिता यमला
वेगिनी दिकापरिणामवतीच
सा धृत्वा दुःखोवयुगमस्य कृति
विभ्रतवत्सः स्तम्भयती ननु
वाच स्मृति संज्ञां च सुचतीत
दंती मारीमन्त्रस्य ऊवती मने
वदुनं वृष्टतोमनं सार्यम
हाशवा महावेग महाबला
पक्काशयाधोनाभेवी एवेव
त साप्रवर्तते तफण सामद
त ऊर्ध्वज्जंभ संगप्रसारणं
गंभीरानिनादेन गंभीरान्त
ससाधयेत् आयेदे वर्जये
देत्ये सर्वलिं गांच वेगिनी सर्व
संवेचितमस्य स्थविस्त्वववा
यिनः व्याधिभिः तीणदे
दस्य भक्त छेदकृशस्य च ॥
सर्वेपि रोगानाणाय मत्वेव
शौचकारिणाः दिकाया ॥

सोतथातो हिमस्य काले कृता
लये। इति गुरुते १५६ अ
ध्यायः तदोषधं यथा ऊ
लस्यः सासदिकानत कफ
गुल्मानिलापदः विदोषत्रं
मधुप्रोक्तवानलं च प्रकीर्ति
तं दिकायासकृमिच्छदिमे
हत्समाविषापद इति च ग
रुते ११३ अध्यायः तथा दि
कां हेतु पीता सोवर्जलघु
तामुरा इत्यपि गुरुते ११० अ
ध्यायः अथ च अथ दिकाधि
कारः तत्र दिकाया विप्रकृष्ट
निदानमाह विदादि गुरु विष्ट
निदानमाह विदादि गुरु विष्ट
भितृत्वाभिष्यन्निभोजनेः भीत
यानाशनस्यानरजो धृमेस्त
यानिलैः व्यायामकर्म भारा
ध वेगाज्जातापतर्पणैः दिका
यासमुक्तसमुत्पन्नासमुप
जायते अपतर्पणामनशनादिसं
प्राप्तिमाहवायुः कफेनावगतः
पंचदिकां करोति हि अत्र नांज
मलात्तद्रां गंभीरान् महती तथा
सामान्यलक्षणमाह सुसुप्त
वायुरुदेति सत्त्वो यकृत प्रि
होत्राणि मुखादिवादिपन सदा
घटानां मुद्दिनस्य सून यत स्ततस्त

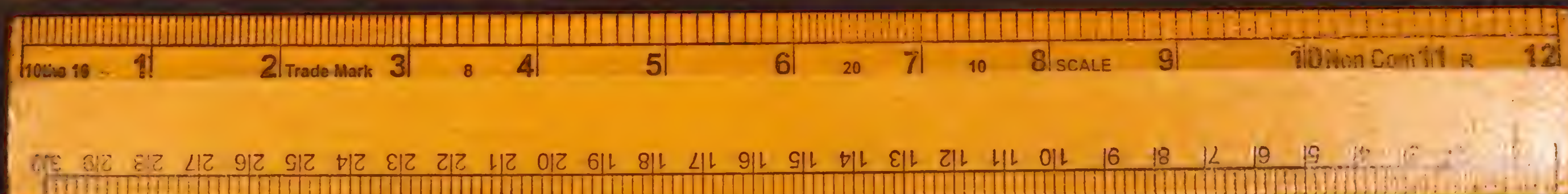
दिकेत्यभिधीयते बुधेः वायु
रत्र सोदानः प्राणे वायुः ३
देति ऊर्ध्वं याति सत्त्वो दिति
ति पाष्टवान ऊर्ध्वगमनं विणि
नष्टि यकृतदित्यादि त्रिदश
द्वैः प्यसिदीर्घत्व विकस्यात्
मुखादिति सत्त्वो पंचमी तेन
यकृत स्त्रीहोत्राणि मुखादिति
य आतिपन निःसारयन्निवेत्यर्थः
सवायुः दोषवान दोषोऽत्र कफः
तद्वा न वायुः कफेनावगतः इ
ति संप्राप्तेः दिनस्तीति दि का
एषोदरादित्वात् तूपसिद्धिः दि।
गितिकायतिपाष्टकरोतीति वा
एवंतूपमाह कंठोऽसौ गुरु
त्वेच वदनस्य कषायता दि
कानां एवंप्रमाणकतेसदो
पपवच वदनस्य कषायता वा
तत नतकफात् साधुर्ध्या
धिप्रभावात् अत्र जायत
णमाह पानात्रैरति संयुक्तैः
सहसा पीडितोऽनिलः दिका
यत्सुर्ध्वगोभूतातां विद्यादत्रां
भिषक अनिलः प्राणे वायुः
यमलालिगमादचिरेण यम
ले वेगोचो दिकासंप्रवर्तते कं
पयती शिरोप्रीव यमला ॥

तां विनिर्दिशेत्
तत्रामास विरुष्टकालेया
वेगो स्तब्धः समभिवर्तते
तत्रिकानामसादिका यत्रुय
लात् प्रधावति विरुष्टकालेः
विरेण यत्रुक्तोऽसौः सन्धिः
गंभीरामाह नाभिप्रवृत्तायादि
काचोरा गंभीरानादिनी अने
कोपद्रववती गंभीरानामसा
स्तता अनेकोपद्रववती तज्जा
ज्वरादियुक्ता मदतीमाह मर्मा
ण्णपीडयतीव सततं याप्रवर्तते
ने महारिकेति सात्तेया सर्व
गात्रप्रकंपनी मर्माणि व
क्षिप्तदयाशीः प्रभृतीनि अ
साध्यत्वात् आयस्यते दिका
तेयस्य देहो दृष्टिश्चोद्भूतः
तेयस्य देहो दृष्टिश्चोद्भूतः
नित्यमेव तीणोत्रदिह लीति
यस्यातिमात्रं तोद्भोचोत्पन्नं
येदिकमानो आयस्यते विस्त्वा
यत श्वतोद्भवति आयस्यत
श्वादिनानित्य मेवेत्येतेनैको
दिकमानः तीणश्वादिना
तिमात्रसित्येतेनापरः तोद्भो
अतोच गंभीरया महत्या
वदिकमानो वर्जयेत् अथ
श्च अतिसंवेतदोषस्य ॥

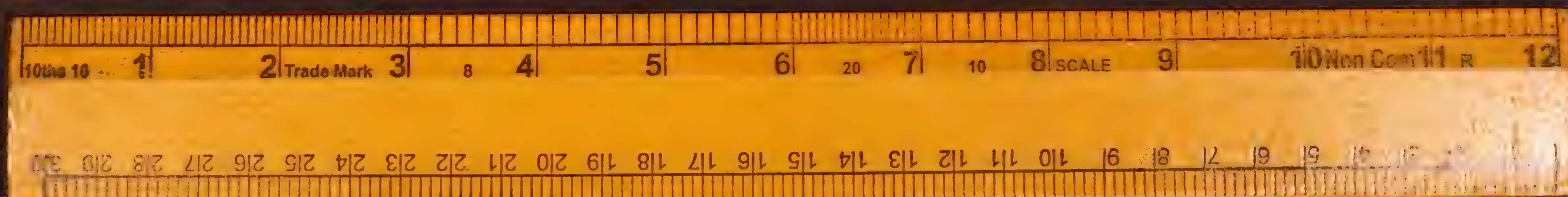
तीलोसापाचनीकटुः रुद्रसि
रुविवन्धीः श्रेष्ठा गुल्मानि
लापहा इतिभावप्रकाशः
हिंशली स्त्री वंशपत्री इति
रत्नमाला ॥
हिंशलः पुं स्त्रीरागद्वयविशेषः
तत्पर्यायः हिंशलः २६
नमरभक्तो हिंशलः ३२३ ५
मकटशीर्षः ५ २२६ ६ २२७
इतिरत्नमाला हंसपाद ५ क
रुविन्दः ६ इति हेमचन्द्रः ॥
हिंशलिः १० रक्तपादः ११
तिजटाधरः वरुणः १२ सुभग
१३ सुभग १४ रञ्जन १५ दशदं
१६ श्रेष्ठ १७ चित्रांग १८ च
पादः १९ चर्माङ्क २० म
मणिगण २१ रसोदर २२ र
जक २३ रसगर्भ २४ अस्य
गणाः मधुरत्वं तिक्तत्वं ३
सत्वं वातकफत्रिदोषद्वन्द्व
दोषज्वरनाशित्वं च इति रा
जनिर्घटः अपिच अथहिं
शलसामानानि लक्षणानि
गणाश्च हिंशलं दशदं श्रेष्ठं
विज्रासं चूर्णापादं दशद्वि
यः प्रोक्तः श्रुत्वाः शुकतेगुः
हंसपाद स्तुतीयः स्यादगणः ॥
वानुत्तरोत्तरः चर्माङ्कः
शुकवर्णः स्यात् सपीतः
शुकतेकः जवाङ्कसमसेका
सो हंसपादो महोत्तमः तिक्तं
कषायं कटु हिंशलं स्यात्त्रैज
मयं कफपित्तहारि हलास
ऊर्ध्वर कामलाश्च स्त्रीदाम
वातोचगरेनिहन्ति ऊर्ध्वपातन
शुक्लतुडमरुयेत्र पाचितं हिं
शलं तस्य सृजतं तस्य ह मेवनश
धयेत् इति तत्रहिंशलस्यो
धनविधिः मेघोत्तीरेणादश
मल्लवर्गेशुभावितं समवा
रान् प्रघत्नेन शुद्धिमायाति
निश्चितं पवंशोधितस्य हिं
शलस्य गणाः तिक्तं कषायं
कटु हिंशलं स्यात्त्रैजमयं कफ
पित्तहारि हलासऊर्ध्वर
कामलाश्च स्त्रीदामवातोच
गरेनिहन्ति इति अथहिंशला
दसाकर्षणविधिः निम्नरसे
त्रिस्वपत्रसे वा याममात्रकं
दृष्ट्वा दशदं मूर्द्धं तपातयेत्
सूतशुक्तिवत् तत्रोर्ध्वपिठरी
रीलं गृह्णीयादसमुद्रमंशुदमे
वदितसूतसर्वकर्मसुचो जयेत् इति
चभावप्रकाशः ॥

हिंशली स्त्री देशविशेषः य ददती इतिभावप्रकाशः हिं
शात्रलरन्ध्रे हिंशलायां मेरुवो
भीमलोचनः कोटरी सामदा
मायात्रिगणा या हिंशली इ
ति तत्रचूडामणौ पोटमाला
अन्यच्च कन्याचोतसेदसेजा
ता साहगिलिलिहेदुता तत
स्तामादवालाकं प्रभाभेश्वरम्
निजान् शोकरोवरदोलोक
श्रयायाय वचोमदत् त्वापुज
यिष्मन्ति सुराज्ययः पितरस्त
था यत विष्णुधराश्चैवमान
वाश्च शुभंकरितोस्तोष्मन्ति
दादेविवलिष्योत्तकरो करैः
चञ्चिकेति शुभं नाम यस्माद्
धिरचञ्चिका भूतानुषातादरि
चर्मवासिनी महीसमंसादि
चचारसन्दरी स्थलं गता हिंश
लमायमुत्तमं इति वामनपु
राणे ६०
अध्यायः हिंशलिः पुं
हिंशलः इति जटाधरः
हिंशलिका स्त्री कटु
कारी इति
शवचन्द्रिका ॥
हिंशली स्त्री वार्ताकी स्मृतः पुं हलिपादवन्धः यथा ॥
हृदती इतिभावप्रकाशः हिं
शली पुं स्त्री हिंशलः इति
सुरः
हिंशलीगदिका स्त्री वंशपत्री
इतिरत्नमाला ॥
हिंशलं स्त्री मधुमूलं गाल
इति व्यासं इतिशवचन्द्रिका
दिज्ञः पुं दिज्ञलचतः इति
शवचन्द्रिका ॥
दिज्ञलः पुं वृत्तविशेषः दि
ज्ञल इति वंगभाषा इजरे
इति हिन्दीभाषा तत्पर्यायः
निचुलः २ इजलः ३ इति
हेमचन्द्रः पिचुलः नदीका
ज्ञः ५ अचुजः ६ इति जटा
धरः धनदः ७ कातः ८ ज
नजः ९ दीर्घपञ्चकः १० न
दीजः ११ रक्तः १२ कटुत्वं ३
सत्वं पवित्रत्वं भुतवन्नामय
नानाग्रहचारादिदोषनाशित्वं
च इतिराजनिर्घटः अपिच
इजलो दिज्ञलश्चापिनिचु
लश्चाचुजस्तथा जलदेतसव
देयोदिज्ञलोः यंविषाघदः
इतिभावप्रकाशः हिंजीरः
हिंशली स्त्री वार्ताकी स्मृतः पुं हलिपादवन्धः यथा ॥

विदुजालं पुनः पद्मं मृदुलो तद्भीमसेनोऽसेनचटोत्कचो
 निगडोऽनुकः इतीरषु पादपा ज्ञातः यथा प्रजज्ञे रातसी पु
 शा वारिस्तगजवन्धुः इति त्रंभीमसेनासादावले विचूपाते
 हेमचन्द्रः ॥ महावक्त्रं शंकुकर्णं विभीषणं
 दिडु इडु गतो अनादरे इति प्राणम विकचः पादावारजात
 कविकल्पदुमः इति अने डः सपितस्तदा मातृश्व परमेष्ठाम
 दिडुने इति डगीदामः दि स्तोच नामास्य चक्रतः चटो
 दिमः पुं रातसविशेषः स दास्योत्कच इति मातातं प्र
 भीमसेनेन दतः इति महाभा त्पभाषत अत्रवीनेन नामस्य
 अने दिडुस्व इति चपाठः दि वटोत्कच इति स्मद इति म
 दिस्वजित पुं भीमसेनः इति दामाशते आदिपर्वणि १५५
 त्रिकोडशेषः ॥ अघ्यायः ॥
 दिडिस्वनिमूदनः पुं भीमसेनः दिडिस्वपतिः पुं ददुमान इति
 दिडिस्वमित शारुत्तावली
 इति धूरिप्रयोगः ॥ दिडिस्वारमाणः पुं ददुमान
 दिडिस्वा स्त्री दिडिस्वरात्स इति त्रिकोडशेषः ॥
 भगिनी यथा हृष्टे मातृपमा दिडुने स्त्री अमाणं रते इति
 सस्यमहाकायो महावलः आ मेदिनी लेखने इति विष्णुः
 आयमातृप गन्धं भगिनीमि दिडिकः पुं लप्राचार्यः इति
 द मत्रवीत् उपपत्रश्चिश्चय दारावली ॥
 भक्षोचं ममसुप्रियः स्तदस्य दिडिरः पुं दिदीरः इति शारु
 वान् प्रसवतिजिह्वा पेष्यति शारुवली ॥
 मेमुव पव मुक्ता दिडिस्वात् दिदी स्त्री डगी इति त्रिकोड
 दिडिस्वनतरा वने आतृवचन शेषः दिदी प्रियतमः पुं शि
 मातायतरमाणवरातसी इतिम वः इति शारुत्तावली ॥
 दामाशते आदिपर्वणि १५२ अघ्यायः दिदीरः पुं समुद्रफेणः इति

मरः वार्ताकः पु रुषः इति रः इति शारुत्तावली ॥
 मेदिनी रुचकं इत्युणादि दितवादी त्रि दितकयनर्णी
 कोषः लः सतपरासर्पदितपावृषू
 दितं त्रि पथं गते धृतं इति वकवदधातो गीन् प्रत्ययेन
 मेदिनी इष्टसाधनं इति निष्पन्नः ॥
 मुग्धबोधटीकायां डगीदा दितावली स्त्री ओषधविशेषः
 सः मंगलं यथा गच्छतस्ति दिषावली इति दिनीभाषा
 एतो वापि जाग्रतः सपतो तत पय्यायः रुद्रात्री २ ऊष्ट
 नयत् सर्वसत्त्व दितायीयत त्रः ३ अंगारकृष्टकः ४ अंग
 त पशोरिव वेष्टितं अदित रयंथिः ५ ग्रथिः ६ ग्रंथिलः
 दितविचार वेष्टितं अदितहि अस्मागुणाः सभक्तं तिलतं
 तविचारमूलबुद्धेः अतिस ज्ञीद गुल्फादरकुमिऊष्टगदा
 मये वरुमि विवर्जितस्य उदर सुप्रवर्जकं इति नाशितं च
 भरणमात्रतएवुद्धेः पुरुषय इति राजनिर्घटः ॥
 शोः पयोश्च कोविशेषः इति दितेष्ठी त्रि दितेच्छाकारी य
 गारुडे १५५ अघ्यायः मित्रेय धावृदद्राजमार्तेडे यात्रावि
 या दित समरिपुसत्ता येनिस वाद व्रतवन्धवेष्टम प्रामादच
 र्जनिरुक्ता अधिदित इति मथा डाकराणदितेष्ठी नष्टभृगोने
 स्तोपि तत्कालमित्रेः इति ज्ञा पदिष्टेअगणं देवप्रतिष्ठास
 तिलानं ॥ पिकर्णवेधं इति मलमास
 दितकः पुं शिशुः इति राज तले ॥
 निर्वटः ॥ दितोक्तिः स्त्री पथ्यवचनं ३
 दितकारी त्रि मंगलकारकः ति धनेजयः दितोपदेशः ३
 दिते करोतीत्यर्थे दितपावृषू सतपरासर्पदाने विसुषार्मक
 र्वक कृधातोः कर्तरि गिन् प्र तमित्रलाभसुहृदे विग्रहस
 तयनिष्पन्नः दितप्रणीः पुं च स्थिनामकयाचतृष्टयात्मकनौ

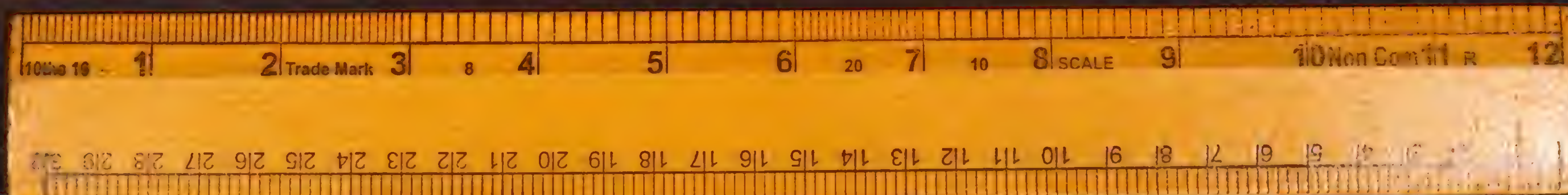

निशासं यथासिद्धिः साधयेत्त
मस्तमसादातस धुनेः जाऊ
वीकेण रेवेव यन्त्रिं शशि
नः कलाकृतो दिनेपदेशोः
यथादवं संस्कृतोक्तिं वाचा
सर्वत्रवेचित्रं नीतिविद्याददा
तिच इति दिनेपदेशप्रथम
श्लोकद्वयं
दिनालः पुं वृत्तविशेषः देता
ल इति भाषा तस्य फलं ३
देगं इत्यमरः नतपर्यायः
एगरोटः २ नतफलं किं
दि इति त्रिकांशशेषः तस्य
पर्यायोत्तरं गुणश्च दिनालः
स्पृष्टतालश्च वन्धपञ्चो वृद्ध
दलः स्थिरपञ्चो दिधालेयः
शिरापञ्चोऽस्थिरात्त्रिकः गर्भ
स्वादी नीलतालोभीषणो वक्र
कटकः अमृतसारो वृद्धतालः
स्वाच्चतुर्दशधाभिधः दिना
लोमधुरास्त्रश्च कफकृतपिने
दादुत अमृतसापदारीवशिषि
रो वातदोषकृत इति राजनिर्घ
टः सततगाराजविशेषः यथा
क्रियाकोमुयां वशिष्टः शुक्ल
तालदिनालालस्याताडीचकेन

कौ लवर्जः नारिकेलोवसः
मतेतुगाराजकाः नाराज
शिरा पञ्चैयः ऊर्ध्वादेतथाव
न तावद्वतिचञ्जलो याव
ज्ञानेवपश्यति इत्याक्रिका
चारतत् ॥
दिः ३ पुं जातिविशेषः दिः ३
इति भाषा यथा पश्चिमास्या
यमंत्रास्त प्रोक्ताः पारस्यभाष
या अष्टोत्तरशताभीति र्येषां
संसाधनात् कलौ पंचखानाः
सप्तमी नवण्णामदावलाः
दिनधर्मप्रलोमरोजायत्येवदि
नुधर्मप्रलोमरोजायत्येवक्रव
र्त्तिनः हीनचंद्रयत्येवदिनु
रित्युत्तेप्रिये छर्वेस्त्रायेनव
शतेयउशीतिः प्रकीर्तिताः
फिरिंगभाषया मंत्रा स्तेषां
संसाधनात् कलौ अधिपामं
इलानांच संग्रामेषु पराजिताः
इरेजानवषट्पंचलं इजाप्रा
पिभाविनः इति मेरुतंत्रे ३
प्रकाशः दिनेलः पुं ग्रावणश्च
कृपतविदितभगतात्रविशे
षः कुलनयात्र इति यस्य प्रसि
दिः धृगोत्तरांतरागविशेषः दि

डाल इति दिनेभाषा यथा मे
खः कौशिकश्चैव दिनेलो
दीपक लया श्रीगणो मेवराण
श्च पडेते पुरुषाक्याः अस्म
स्त्रियः वेलावली रामकली
देशाव्यापटमंजरीललिता
सदिता पता दिनेलस्य वरा
गनाः अथदिनेलस्य संमि
नंविनी मन्तरंमिता सुदोला
सखिलाससमादधानं खर्वः
कपोल इति कामपुक्तोदिनः
तत् पुत्रा यथा आभीरः सु
अथवलोचनकामविमोदकाः
चन्द्रकान्तः स्नेहवेदः दिने
लात्मज कीर्तिनः इति मेगा
नदर्पणः तस्य गानसमयो य
था दिनेलः पंचमः सिन्धुलेलि
तश्च वसतकः भावरोमदीयारी
वग्राद्ययामे प्रगीयते इति वृ
द्धत संगीतरत्नाकरः द्रुमा
मतेषु द्रुमाणां मध्ये द्वितीयरा
गः ब्रह्मणः भरीरात्रिगतः के
विमतेनाभिः अस्मजानिः
ओडवः अर्थात् यगमप
न इति पंचसरमिलितः अ
स्य गृहं यज्ञ ॥ ॥ ॥

सराः वसंततो दिवा प्रथम
भागे गानसमयः राममालाया
मस्य रूपं अत्यवयः सुन्दरः
पीतवर्णः उत्तमांगः स्नातम
यदिनेलाश्चः समजितसुन
रीम्रीभिः गीतं गायेतोभिः दि
नेलानेलेलवतीभिश्च सदपरमा
नेदेन दास्य कौतुककारी अस्म
पंचरागाणः यथा रामकरी १
देशावली २ ललिता ३ विलाव
ली ४ पटमंजरी ५ अस्म पुत्रा
अष्टोयथा चन्द्रविवः १ मंगलः २
शुभः ३ आनन्दः ४ विनोदः ५
प्रधनः ६ जोरः ७ विभास ८
भरतमते अस्म रागाणो यथा
रामकली १ मालावती २ आ
णावरी ३ देवारी ४ गुणक
ली ५ तन्मते पुत्रा यथा वसंतः
१ मालवः २ मारुः ३ ऊषा
लः ४ वत्सवन्दः ५ लंका
दहनः ६ नागधुनः ७ धवलः
८ पञ्चभार्या यथा लीलावती
केरवी २ चयती ३ हरवी
४ पारावती ५ तिरवणी ६ दे
वगिरी ७ सुवसन्ती ८ इति
संगीतशास्त्रे दिनालकः पुं
यानविशेषः ॥ ॥ ॥

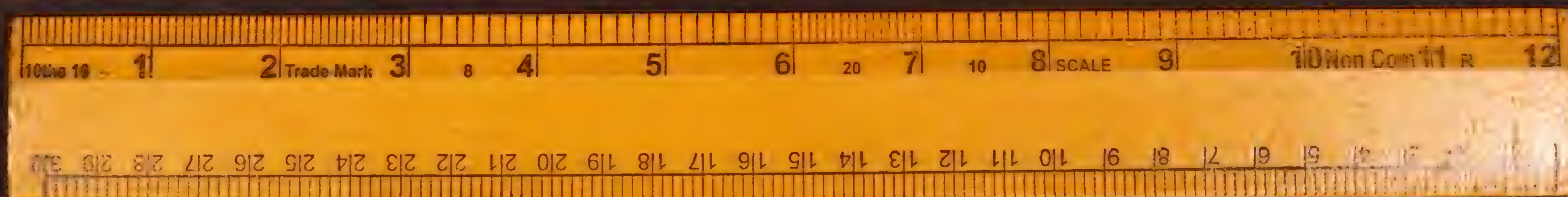

तत पर्यायः प्रेहा २ दोला
३ इति जटाधरः दोलिका ५
दिन्दोला ५ इति दारावलीदि
नोला स्त्री दोलिका देदना
इतिभाषा इति दारावलीदि
मं त्रि शीतगुणविशिष्टः शी
तलवस्त तत पर्यायः सवी
मः २ शिशिरः ३ जडः ४ त
याः ५ शीतलः ६ शीतः ७
इत्यमरः ॥
दिमं स्त्री आकाशवायुः त
त पर्यायः अवश्यायः २ नौहा
रः ३ तपारः ४ तदिन ५ प्राले
ये ६ मदिका ७ इत्यमरः ६
न्दाग्रिधूमः ८ खवाष्पः ९ २
जनीजले १० इति दारावली अ
स्य गुणः कफवायुवर्द्धकत्वं
इति राजवल्लभः चन्द्रः इति
मेदिनी पद्मकाष्ठं रेगं मौ
क्तिकं इति राजनिर्घटः न
वनीतं इति शब्दचन्द्रिका
शीतं इति हेम चन्द्रः
दिमः पुं चन्द्रवृत्तः ३
ति हेमचन्द्रः
इति शब्दचन्द्रिका कर्पूरः ३
ति राजनिर्घटः हेमन्तः
सतु अग्र ॥

हाषाण पोषमात्मकः यथा
दिम शिशिर वसंत ग्रीष्म वर्षा
शरत् सप्तमत्तपनवनभो हर्म
गोतीरपावेः सखमवभवशजं
सद्विषो घातनाशदिवसकम
ललजाशवेरी रेणपेकाः इति
ऋतसंहारः दिमालयपर्वतः
इति ऋतसंहारः दिमालयप
र्वतः इति दिमजादिशब्ददर्शना
त दिमकरः पुं विकंकनवृ
त्तः इति राजनिर्घटः ॥
दिमकरः पुं कर्पूरः इति राज
निर्घटः चन्द्रः यथा दृशाद्रा
ज्यस्य दारदरितनीलोत्पल
रुचा दवीयांसंदीनस्तपयकु
पया मामपिशिवे अनेनायं
धृतोभवति नचतेदानिरिषता
वने वादर्म्यवा समकरनिपा
तो दिमकरः इत्या नन्दनदरी
दिमकूटः पुं शिशिरः इति
राजनिर्घटः ॥
दिमगिरिः पुं दिमालयपर्व
तः यथा धनुः पोष्यमौवीमधु
करमयो पंचविशिष्टावसंतः
सामंतो मलयमरुदायोधनरथः
तथाप्येकः सर्वदिमगिरिसु ते

कामपि कृपा मयागाने लहा दिमवत्सुतः पुं मेनाकपर्वतः
जगदिद मनंगे विजयते इत्या इति त्रिकोडशेषः ॥
नन्दलदरी ॥
दिमजः पुं मेनाकगिरिः इति धनंजयः उवाच ॥
मेदिनी ॥
दिमजा स्त्री पर्वती शब्दी इति इत्यमरः तत्कन्यागंगा यथा
मेदिनी लीमिणी इति राज ॥ गंगा दिमवतो यत्ते सर्वलोकै
निर्घटः ॥ कपावनी स्वयोगाग्निबलादे
दिमजकटिः पुं जजकटिः इति वीलेभे पुत्री मदेसरी इति देवी
ति दारावली क्वचित् पुलके पुराणे १२ अध्यायः दिमविशि
दिमकटिरिति पाठः दिमतेले छेदिदिमवालकः पुं कर्पूरः इ
स्त्री कर्पूरतेले इति ति राजनिर्घटः ॥
इति राजनिर्घटः ॥
दिमडग्धा स्त्री लीमिनी इति दिमवालका स्त्री कर्पूरः इत्य ॥
राजनिर्घटः ॥ मरः
दिमडार्कः स्त्री यावनाली इति
राजनिर्घटः ॥
दिमडादेन स्त्री दिमसमृद्ध
पातेन डः खरायकदिनं तत प
र्यायः पञ्चदिमं २ इति त्रिको
डशेषः
दिमयुतिः पुं चन्द्रः इति शब्
माला दिमद्रुमः पुं मदानिवः
इति राजनिर्घटः
दिमधातुः पुं दिमालयपर्वतः
इति केचित्
दिमप्रस्थः पुं दिमालयः इ
ति हेमचन्द्रः ॥

दिमवत्सुतः पुं मेनाकपर्वतः
इति त्रिकोडशेषः ॥
दिमवत्सुता स्त्री गंगा इति
धनंजयः उवाच ॥
दिमवान् पुं दिमालयपर्वतः
इत्यमरः तत्कन्यागंगा यथा
गंगा दिमवतो यत्ते सर्वलोकै
कपावनी स्वयोगाग्निबलादे
वीलेभे पुत्री मदेसरी इति देवी
पुराणे १२ अध्यायः दिमविशि
छेदिदिमवालकः पुं कर्पूरः इ
ति राजनिर्घटः ॥
दिमवालका स्त्री कर्पूरः इत्य ॥
मरः
दिमडार्कः स्त्री यावनाली इति
राजनिर्घटः ॥
दिमडोलजा स्त्री डर्गा इति
शब्दचन्द्रिकावली ॥
दिमसंहतिः स्त्री दिमसमृद्धः
वर्ष इति पाश्चात्त्या तत प
र्यायः दिमानी २ इत्यमरः
महदिमं ३ इति जटाधरः दि
महासकः पुं दिमालयवृत्तः ॥
इति शब्दचन्द्रिकावली ॥
दिमा स्त्री सूक्ष्मेला रेणका
भद्रमुक्ता नागरमुक्ता पक्का

वर्णिका इति राजनिर्घटः
 दिमांशुः पुं वन्द इत्यमरः क
 र्णः इति राजनिर्घटः
 दिमांशुभिर्यं क्ली रोप्यं इति
 देमचन्द्रः
 दिमागमः पुं दिमंतः इति रा
 जनिर्घटः दिमादिः पुं दिमाल
 यपर्वतः इति मूरिप्रयोगः ॥
 दिमादिना स्त्री तीक्ष्णी इति
 राजनिर्घटः पार्वती च ॥
 दिमादितनया स्त्री दुर्गा इति
 वत्सामाणशब्ददर्शनात् ॥
 दिमादितनयापतिः स्त्री शिरः
 इति कविकल्पलता ॥
 दिमानी स्त्री दिमसंहतिः इत्य
 मरः यावन्नालशर्करा इति
 राजनिर्घटः
 दिमायतिः पुं अग्निः सूर्यः
 इति मेदिनी वित्रकवृत्तः ॥
 अर्कवृत्तः इत्यमरे वक्रिसंज्ञ
 काकाक्षराद्वयोर्दर्शनात्
 दिमालयः पुं शुक्लवदिरः इ
 ति शब्दचन्द्रिका स्वनामाख्या
 तपर्वतः तत् पर्यायः नमेष
 तिः २ मेनाथवः ३ उमागुरुः ४
 इति त्रिकोणशेषः दिमादिः ॥ न

गाधिपः ५ इति जटाधरः उदग
 दिः ७ अदिगद ८ मेनकाया
 तोषाः ९ दिमवान् १० दिम
 प्रस्यः ११ भवानी गुरुः १२
 इति देमचन्द्रः सत्त लंकाया
 उत्तरे वर्जते भारतवर्षस्य सौमा
 पर्वतोऽयं अस्पदीर्षदशमहस्य
 योजना नि प्रस्येदिसहस्रयो
 जनानि प्रस्येदिसहस्रयोजना
 नियथा पर्वदत्तिगोनलाहृतं
 निषयो देमकृतो दिमालयः
 इति प्रागा यता यद्या नीला
 दयः अयुत योजनोत्त मेधा
 दरिवर्ष किं पुरुष भारतानां
 यद्यासंख्या इति श्रीभागवते ५
 स्कंधे १५ अध्यायः ॥
 दिमालयसुता स्त्री उमा इति
 कविकल्पलता ॥
 दिमालया स्त्री भूम्यामली
 इति राजनिर्घटः ॥
 दिमाजं क्ली उत्त पलं इति
 राजनिर्घटः ॥
 दिमावती स्त्री स्वर्णतीरी इत्य
 मरः
 दिमाक्षः पुं कर्पूरः इति
 केचित् ॥
 दिमाक्षयः पुं कर्पूरः इति ॥

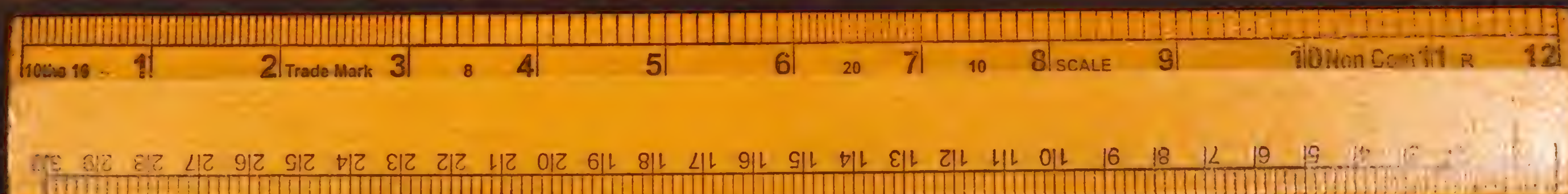
जगद्वात्रेनोनमः भूलोकप्र
 मुवा लोकास्तवगर्भे व्यवस्थि
 ताः ब्रह्मादयः स्तथा देवानम
 स्ते विस्मयारिणे नमस्तेभुवना
 धारनमस्तेभुवनामय नमोदि
 राणगर्भायगर्भायस्य पितामहः
 यतस्त्वमेवभूतास्मा भूतेभूतेष्व
 वस्थितः तस्मात्मा सुदुर्गशीघ्र
 दुःखसंसारसागरात् प्रवृत्तमं
 अतमं माविष्णुमभ्युदेमावः
 मुष्टिभ्यां परिसंहरत्यधमेराजच
 तर्जुनो जानुमध्ये शिरः कृताति
 हृतस्यासंपचकं गर्भाधानं पुंस
 वनं सीमंतोन्नयने तथा ऊर्ध्व
 दिशणगर्भस्थतत्तलोद्विजपुंगवाः
 गीत मंगलचोषेण गुरुकृत्या
 पयैततः जातकर्मादिकाः क
 र्ण्यात् क्रियाः योऽश्वाचापराः
 सूत्रादिकं च गुरवेदत्तामंत्रमि
 मंत्रयेत् नमोदिशणगर्भायवि
 स्मगर्भायवेनमः चराचरस्यजग
 तो गृहभूतायवेनमः मात्रादे
 जनितः पूर्वमर्त्यधर्मासुरोत्तम
 त्वद्गर्भसंभवादेश दिव्यदेहो म
 वास्पदं चतुर्भिः कलसेभूय
 स्ततस्तेद्विजपुंगवाः स्त्रनेक
 युः प्रसन्नो गाः सर्वाभरणभूषि
 ताः देवस्य तेति मंत्रेण स्थितस्य
 कनकामने अयजानस्य तेऽङ्गा
 नि अभिषेत्तामहे वयं दिव्येनाने
 नवपुष्पाचिरजीवसुखीभव
 नतो दिशणगर्भंत नेभ्योदया
 विचरताः तेष्ट्याः सर्वभावे
 नवर्जभोवातदाज्ञया तत्राप
 करण सर्वे गुरवे विनिषेदये
 त पादकोपानदेष्टुं चाम
 रासनभोजनं
 ग्रामे वा विषयं वा पियदमदयि
 तं भवेत् अनेन विधिना यस्तप
 णेऽङ्गि विनिवेदयेत् दिशण
 गर्भदानं स ब्रह्मलोके मदीयते
 पुंरेषु लोकपालानां प्रतिमव
 तरे वसेत् कस्यकोदिशतेया
 वने ब्रह्मलोके मदीयते कलि
 कलिकलषविमुक्तः सेवितः
 सिद्धसंघैरमरचमरमालावीज्य
 मानोऽस्मोभिः पितृपात मय
 वन्मूनपुत्र पौत्रप्रपौत्रानपि
 नरकनिमग्नोस्तारयेदेकपव
 इति पठित्य श्रुत्यः शृणो
 तीदमम्यक मधुमुरविपुलो
 केष्टुजने सोऽपि सिद्धैः सति
 मपि च ज्ञानां योददाति ॥
 प्रियार्थ ॥

विवुधपति जनानां नायकः
 स्यादमोयं इति मातः स्य २५५
 अध्यायः विष्णुः इति तस्य स
 हस्वनामस्तोत्रं सूक्तशरीर
 समस्तपादितचेतनं ॥
 ततः पर्यायः प्राणात्मा २
 सूत्रात्मा ३ इति वेदांतसारः
 दिशाणपदः पुं सचुद्रः इतिके
 चित् दिशाणदातरिचि ॥
 दिशाणपदा स्त्री एषिवी इति
 केचित् ॥
 दिशाणनाभः पुं मेनाकपर्व
 तः इति हेमचंद्रः दिशाणवाहः पुं शो
 दिशाणपरेताः पुं अग्निः वि
 ब्रक वृत्तः इत्यमरः सूर्यः
 इति मेदिनी शिवः इति शब्द
 तावली अग्ने स्तज्जामकार
 तां यथा यत पीतं वीतिहो
 त्रेण वीर्यं त्यक्तं पिनाकिर्न
 तेजाः कृताशनः ततो जगाम
 देवानां सकाशं ममितयुतिः
 देवानां सकाशं
 ममितयुतिः देवतैः यदि
 त स्तुतिं ब्रह्मलोकं जगा
 मद सगच्छन् कुरुते दे
 वी ददर्श पथि पावकः ।

तां दृष्ट्वा प्रादुर्भातस्वतेजोयुक्त
 मडुर्दं मदेष्टे रागा संत्यक्तं नि
 दं देहद्वयनायापि तद्गाराणां च
 कुरुते पुत्रो धन्यो भविष्यति
 इत्यग्निना साकुरुतिला अवा स
 तमनुमते प्रतिपुमात्रं
 मया क तेन पेशं शास्त्रोक्तं
 ततः स्वधारय देवीणां वे तेजः
 स्वपुषतः कृताशो नोपि च
 भयाय तत्र तत्र परिभ्रमन् पे
 च वर्षसहस्राणि सध्यास्ते द
 व्यभुक्तं ततः सांसमस्यो नि
 रक्तानि मेरो मज्जन्त चस्तथा
 रोमाणि काति केशाद्याः
 सर्वजाता दिशाणयाः दिशाण
 रोता लोके स्मिन् विद्यातः
 पावक स्तदा इति वामने ५५
 अध्यायः ॥
 दिशाणवः पुं देवधनं देवसं
 दिशाणशब्दान् वप्रत्ययेन नि
 ष्यत्रः इति केचित् ॥
 दिशाणवार्ता स्त्री नदी इति
 हेमचन्द्रः ॥
 दिशाणवाहः पुं प्रोक्तानंदः
 इति शब्दरत्नावली भरतश्च
 दिशाणयाः पुं तलापुरुषादि
 षोडशमहादानांतर्गतमहादा

नविशेषः यथा मतस्य उवाच
 अथातः संप्रवक्ष्यामि दिशाणा
 श्वविधिं परं यस्य प्रधानाद्भव
 ने ज्ञानेन फल मश्नुते पुण्यं
 तिथिं समासाद्य कृता ब्रालाण
 वाचने लोके शावाहनं कुर्यात्
 लापुरुषदानवत् ऋत्विमं इय
 संभारभूषणाच्छादनादिकं स
 ल्येषे काप्रिवत् कुर्याद्देमवाति
 मावे वृथः स्थापयेद्देमि मध्ये
 त कृष्णाजिनं तिलोपरि कौशे
 यवस्त्रसंवीतं कारयेद्देमवाति
 नं शक्तिं तत्त्रिपलाहं हुं मास
 हस्वपलादुधः पादुकोपानंद
 छत्रं चामरासन भाजनेः पूर्ण
 कुंभाष्टकोपेते मां स्यत्त फलमं
 पुते प्राप्यो सोपस्करो तद्दे
 समाप्ते उर्ध्वं पुतो ततः सर्वेषां
 धीस्त्रातः स्त्रापितो वेदपुगवैः
 इममुच्चारयेत्सत्रं गृहीतं कुरु
 मोजलिः नमस्ते सर्वदेवेशवे
 दादराण्यदः वाजिपुष्पाणां
 मस्मान् पादिसंसारसागरान्
 तमेवममथा
 भूत्वा छायापुष्पाभास्करः यं
 ब्राह्मणमयमे लोकानतः पादि
 सनातनः यवसुच्चार्य गुरुवे

तमस्यं विनिवेदयेत् दत्त्वा पा
 यत्तया द्वा नोर्लोक मभ्येतिषा
 श्वतः गोभिर्विभवतः सर्वा च
 तिज्जम्बापि पूजयेत् सर्वधा
 न्योपकराणं गुरवे विनिवेदये
 त सर्वशय्यादिकं दत्त्वा भुञ्जी
 तां तेलमेव हि पुराणां श्रुतं
 तद्देव कारयेद्देवनादनु इ
 मे दिशाणां श्वविधिकोतिथिः
 पुण्यं समासाद्य दिनं नरेन्द्र वि
 सुक्तपापः स पुरं सरारः प्राप्नो
 ति सिद्धैरभिः पूजितः स न इति
 पठति यद्देवस्य हिमवाति प्ररा
 ने सकलकल्युक्तः सोऽश्व
 युक्तेन भूयः कनकयविमा
 ने नाकलोकं प्रयाति त्रिदश
 पतिवर्धभिः पूज्यते योऽथ
 पश्येत् यो वा श्रुतोति पुरु
 षोऽप्यथ नः स्मरेद्वा देमाश्च दा
 नमभिनन्दयतीद लोके सोऽपि
 प्रयाति हतकल्मष मुहुर्देवः
 स्थानं पुरन्दरमहेश्वर लोक
 पुष्टं इति मातः स्य दिशाणा
 श्वप्रदानिको नाम २५५ अ
 ध्यायः दिशाणां श्वरथः पुं
 षोडशमहादानांतर्गतमहादा
 नविशेषः यथा

मातसे आद्यंत सर्वदाना
नां तलापुरुष संजितं दि
राणागर्भदानं च ब्रह्मांडं त
दनेतरं कल्पपादपदानं च गो
सहस्रं च पंचमं द्विराणाकामधे
नुष्टुद्विराणास्यस्तथैव च पंच
लागलकं चैव धरादानं तथै
व च द्विराणास्यस्तथैव च स्तुतं दे
महस्तिर्यस्तथा द्वादश वि
सुचक्रं च ततः कल्पलतात्
कं सप्तसागरदानं च रत्नधेनु
स्तथैव च महाभूतचटस्तुतं
त षोडशः परिकीर्तितः इति
मलमासतत्वं तद्विधिर्यथा
मतः सप्तवाच अथातः संप्रव
त्त्याति महादानं मनुजसं दि
राणास्यस्तथैव नाम महापात
नाशनं पुण्यदिन मयासा
यकृता ब्रह्मावाचनं लोके
शाखादानं कुर्यात्तलापुरुष
दानवतः कृत्तिमंडपसंभार भू
षाणाच्छादनादिकं कृत्वा जिते
तिलान् कृत्वा कांचनं कारयेद्
पं सप्तसंवत्सरं च वचस्त्रैलोक्यं
वं पेनूनीलेन कुंभेन धृतं तूपेण स
मुते लोकपालादुकोपेतं यमराजद
त्तानिते चतुर्ः पूर्णकलसान् ध्यात्वा
ष्टादशैव

त कोषेयवस्त्रसंयुक्तमुपनि
ष्टाद्विज्ञानकं मात्सेतुफलसं
युक्तं पुरुषेण समं वित्तं यो
यद्वक्तः पुनः कुर्यात् ततश्चा
न्नाधिवासनं छत्रचामरकोषे
यवस्त्रापादनं पादुकाः गोभि
र्विभवतः साष्टं दद्याच्च शय
नादिकं अभावतः त्रिपलाह
दं शक्तिः कारयेत्कुंभं
अष्टाष्टकेन संयुक्तं चतुर्भिश्च
वाजिभिः द्वाभ्यामययुते दद्या
दिमं मंत्रमुदीरयेत् नमो नमः
पापविनाशनाय विद्यात्मने
वेदतुरंगमाय ध्यात्वा मधीणा
य भवाभवाय पापेषु दावानल
देहि शान्तिं वस्त्रैकादित्यमरु
द्भगानां त्वमेव धाता परमं
निधानं यतस्ततो मे रुदयेम
यात् धर्मकनाम त्वमवौचना
श्नात् इति तुरंगराय प्रदानमेत
त् भवभयसूदन मंत्र यः करो
ति सकलघपटले विमुक्तदेहः
परमसुखेति पदं पिनाकपातोः
देदीपिमानवपुषा विजितप्र
भावमाक्रम्य मदलमखड्ग
चंद्रभानोः सिद्धांगानां नयन
षट्पदपीयमान वक्ता वुजोः

जभवेन चिरं सदास्ते इति प
ठति मृगोतिवाय इत्येकं
करयतुरंग प्रदानं मस्तिन नर
नरकपुरं व्रजेत् कदाचित् नर
करिषो भवने प्रयाति भूय
इति मातसे द्विराणास्यस्तथैव
दानिको नाम २५५ अध्यायः
द्विराणातः पुं आद्यदेवविशे
षः स च दिनिगते कणपाजातः
वराहदूषे विमुक्तः दत्तः यथा
दितित्त भर्तृगदेशादपत्यं
विशोकिनी मृगोवर्षाते सा
धीपुत्रो मसुषुवे यमो मजाय
ति नाम तयो रकायीत यः प्रा
क स्तदेहात् यमयो रजायत
तं वै द्विराणाकशिपुं विदुः प्रजा
यते द्विराणातममृतमायतः
इति श्रीभागवते ३ स्कन्धे १०
अध्यायः दत्तो द्विराणाकशिपु
द्विराणासिद्धिपिणा द्विराणा
तो धरोद्वारे विभ्रता शोकं
वपुः इति तत्रैव १ स्कन्धे १
अध्यायः अपि च तेजस्वीना
म वेशक्रो द्विराणातोरिपुः
स्ततः दत्तो वराहदूषेण दि
राणा द्विराणातोः य विमुक्तः ॥

इति गारुडे ८० अध्यायः ॥
द्विराणाकशिपुः मयायः
सामीप्यायः इत्यमरभरतो अ
ध्यायः इति शतव्रतावली
द्विराणाकशिपुः इति कविक
स्तुतः पकोः रथः शादिलनि
तराणा तराणाः इति ॥
द्विराणाकशिपुः
इति शतव्रतावली ॥
द्विराणाकशिपुः स्त्री द्विराणाकशिपुः
षः द्विराणा इति द्विराणा इति च वै
गभाषा दशरुच इति द्विराणा
षा ततपयायः द्विराणाकशिपुः
द्विराणाकशिपुः ३ रोचो ५ इति श
द्विराणाकशिपुः मस्ती ५ विषयः
मत्स्याली ७ चक्रांगी ८ इति २
तमाला ब्राह्मी ९ शांतधरा १०
आचारी ११ तस्यागुणाः शोभे
कुष्ठं कफं पित्रे दत्ते द्विराणा
चिका इति भावप्रकाशः अ
पि च द्विराणाकशिपुः मरा तिला कृ
ष्टी कफवातजित स्नेह्यापि
तजित इति वापाठः इति राजव
लुभः द्विराणाकशिपुः स्त्री द्विराणा
चिका इति शतव्रतावली ॥

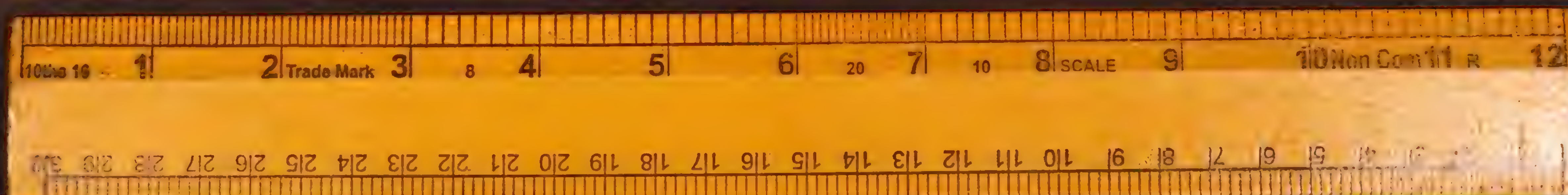

दितः पुं शरापिपत्ती इति
शरवन्दिका ॥
दिल्लो न करोने इति क
विकल्पदुमः अंतस्पतृतीय
द्वयमध्य स्तरेकोपध्यायं
अजिदिल्लो लघुपुल्लो इति
दुर्गादासः
दिल्लोः पुं तरंगः मे३ इति
भाषा यथा प्राच्यं नीरसका
एताडनशतं प्राच्यः प्रचंडा
तपः क्लेशः प्राच्यतरः सुपे
कनिचयः प्राच्योतिदाहान
लः यत कोताकुचकुंभ वाह
लतिका दिल्लोललीला सखे ल
दं कुंभवरत्नयानदिसखे डःवे
विनालभते इति कालीदासक
तमंगारतिलकः इतिवन्धवि
शेषः सच षोडशवन्धोत्तराता
एमवन्धः तस्पलतां यथा
सदि कृता स्त्रियः पादोकर
भ्यां धारयेत् करो यद्येष्टता
उयेयोनि वन्धो दिल्लोलसंज्ञा
कः इति रतिमंत्ररी दिल्लो स्त्री
मृगशियोनतत्रशियेदेशस्थाः
पंचसुत्पत्ताशकाः यथा मृगशी
वैशिरोदेशो ताशका या वसंति
दि दिल्लो इत्यका ॥

स्त्राः सुविल्लो इति कुचवित
इति शरवन्धवली ॥
दिव इ प्रीतो इति कवि कल्प
दुमः इति स्तुतो प्रीति रिह प्री
तीकरणं दिसति लोकः पि
तरं इति दुर्गादासः दिवुकं
ज्ञो एकस्मालग्राचनधेलने
तत पर्ययः पातालेदिवुकं
चैव सरुदंभश्रुतधकं
अपिच सपापात भार्गवात्
पापो दिवुकं मातृनाशकृते
इति न्योतिस्तत् ॥
दिस इधकेदिसयतिदिसति
हेत्यर्थेनैव पातिक चुयदिने
सिद्धे किकरणं आदितार्थं
इति दुर्गादासः ॥
दिदि व्य आह्लादजनकावुक
शाशवः इति सभुपाठः ॥
केचित् हीर्त्तातद्वय मिति
साधुपाठः ही व्य विस्मयः
इत्यमरः डः खं हेतुः विष्ण
दः इति मेदिनी शोकः
इति शरवन्धवली
हीनः त्रिभुनः
गर्हः इत्य मरः अथमः
इति जराधरः ॥ ॥ ॥

प्रतिवादिविशेषः सच पंच
विधः यथानाशदः अथवा
दी क्रियादेयो नोपस्थापी नि
रुतः आहृतप्रलायोच हीनः
पंचविधः स्तुतः इति अथ
दाशतत्वे
हीनजातिः त्रि नीचवर्णाः
इति केचित् ॥
हीनवर्णाः त्रि नीचजातिः य
था हीनवर्णापभुक्ता याथा
न्यावध्यापि वा भवेत् इति प्रा
यश्चित्ततत् ॥
हीनवादी त्रि वाक्यवर्जितः
वोवा इतिभाषा तत्पर्यायः
अथरः २ इति हेमचन्द्रः वि
रुद्धार्थवादी यथानाशदः पु
र्ववादे परित्यज्य धोम्यमान
स्वतेपुनः वाद संक्रमणात्
ज्ञेयो हीनवादी सचै नरः इ
ति हीनवादीदंजोभवति नम
कृतादर्थाद्धीयते इति चमि
ता हरा ॥
हीनसाख्यं स्त्री नीचेन सद
मित्रता इति केचित् ॥
हीनोः त्रि सभावतो न्य
नावयवविशिष्टः तत् पर्या
यः पोगंडः २ विकलोगकः ३

अंगः ५ अयोग ५ अयोगंडः
६ इति जराधरः तेन सह य
रीदासनिधेयो यथा ज्ञाति
हीनं विक्रहीनं रूपहीनमद
तिगं हीनोः मतिरिक्तोः
तेन दोषेणानादिपेत इति व
ला पुरा प्राद वेदोच्चार्यविनि
श्रुयं तंचावमन्य भवतापरी
दासोपभाष्यत इति कालि
कापुराणे ५५ अध्यायः
हीनोः स्त्री लघुपिपीलि
का इति हेमचन्द्रः ॥
हीनालः पुं दिनालवतः
इत्यमरटीका ॥
हीरं स्त्री वज्रं इति राज
निर्घट ॥
हीरः पुं शिवः वज्रं इति
मेदिनी सघः इति हेमचन्द्रः
हीरः इति जराधरः सिंहः
इति केचित् श्रीहर्षपिता
यथा श्रीहर्ष कविराजरा
जिमुकुलालंकारहीरं सतं
श्रीहीरः सुषुवे जितेन्द्रियव
येमामलदेवीचयं द्वैतीया
कतया मितोऽयमगमतत
सप्रवन्धमहाकाव्ये चारु
णिनेषधीयचरिते सगो निरु

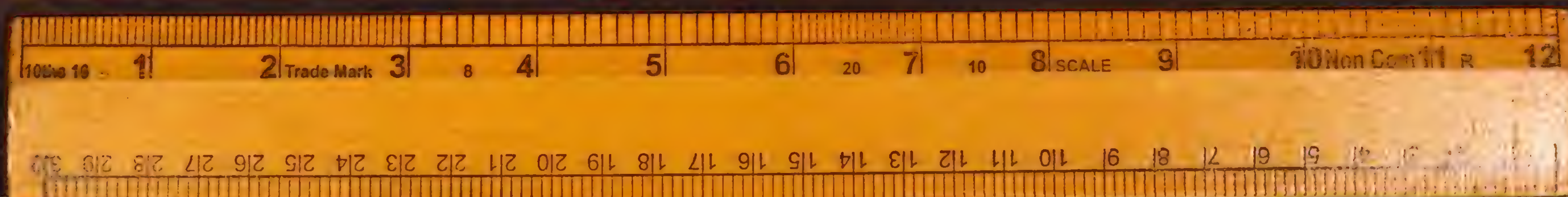
गीतलः इति नैषधे २ सर्गः
 दीशकः पुं शत्रुविशेषः अ
 यं स्येतवर्णः वक्रमूलः सुक्र
 देवताकस्या तत्पर्यायः व
 ज्रकं ५ इति शहरत्नावली सू
 चीमुखे ६ वराकं ७ शत्रु
 त्वं ८ वज्रपर्यायनाम ९
 विराटदेशजदीशकपर्यायः
 विराटदेशजदीशकपर्यायः
 राजावर्णः १२ इति हेमचन्द्रः
 अस्मृणाः सारकत्वं शीत
 त्वं कषायत्वं साडित्वं वीति
 कारित्वं चतुर्दशकारित्वं
 धारणे पापालक्ष्मीनाशित्वं
 च इति राजवृत्तमः अन्यत
 वज्रशब्देदृश्यं ॥
 दीरा स्त्री लक्ष्मीः तैलाम्
 कः इति मेदिनी पिपीलिका
 इति हेमचन्द्रः काष्मरी
 इति राजनिर्घटः ॥
 दीरागः पुं इन्द्रस्य वज्रं
 इति शहरत्नावली
 दीलं स्त्री शतः इति केचित्
 दीलकं स्त्री गौरीमयं इति
 शरुचन्द्रिका ॥
 दीदी अ विस्मयः दास्यं इ
 ति मेदिनी ॥

कृति होमे अद्वैते इति क
 विकल्पदुमः होमो देवता
 संप्रदायक वक्राधिकरणक
 वस्तुतागः लिज्जहोति चतुस्र
 मो कृत्वाय होता प्रत्येपेयं
 चिद्यमंतर्प्यसमिधिरग्निं यो
 मंत्रपूता अस मप्यहोषीदि
 तिरहः तदाधरः सन् जज्ञधी
 हपावक मिति किराते प्रीणा
 नाद्योपि इति दुर्गादासः
 कुरुते स्त्री कंकारः इति य
 शिः वस्यवराहशब्दः इति
 केचित् कृ इति मंत्राच्चपि
 तेति ॥
 कृत् शिमजे संदे इति क
 विकल्पदुमः शि कृत्ति
 अकृत्त जज्ञोऽ मनिह
 मजने इति दुर्गादासः कृत्
 १३ संदे इति कविकल्पदुमः
 इदं ज्ञते ड कृत्ते धनं लो
 कः राणीकरोतीत्यर्थः
 इति दुर्गादासः ॥
 कृत् कृत् गतो इति कवि
 कल्पदुमः अ अजुहोत
 ड रोडते इति दुर्गादासः
 कृत् पुं मेघः इति हेमच
 न्द्रः राजनिर्घटस्य वीरादिनि

वारणाथ भूमिनिहित को
 हस्यतीत्यं कुविशेषः त
 स्य नामोत्तरं गुडः पाजिका
 टा इति भाषा लपुडः इति
 महाभारतं ॥
 हडकः पुं वाद्यभेदः ॥
 दास्यहपत्नी मदमत्तः इति
 मेदिनी दंडकः कृत्का इति
 भाषा इति शहरत्नावली
 तत्र कृत्क इति चपाठः
 कृत्त स्त्री वृषशब्दः इति
 काशीखंड मिति केचित्
 कृत्सः पुं अष्टदिपिडः क
 दुम इति भाषा इति शबरमा
 ला कृत्तः पुं व्याघ्रः ग्राम्य
 करः मूविः राक्षसः इति केचि
 त् कृते त्रि अग्नौ प्रतिपुं
 तं त्रि अग्नौ प्रतिपुं
 दि तत् पर्यायः वषट्कृतं
 इत्यमरः कृताज्ञानं इति
 केचित् होमे स्त्री कृतभुक्
 प्रिया स्त्री अग्निभार्यासाह
 इत्यमरः
 कृतवदः पुं अग्निः इति हे
 मचन्द्रः ॥
 कृताशः पुं अग्निः इति श

वृत्तावली भयं इति व्यवहार
 सिद्धं ॥
 कृताशनः पुं अग्निः यथागो
 भिलपुत्रकृतमहासं प्रदोत्त
 होमे तवाग्निः सात कोटिहोमे
 कृताशनः एताज्जन्तामृदोना
 म शान्तिके वरदः महा इति
 तिष्ठादितत् अपि च आरो
 ग्यं भास्करादि छेदनं मिच्छे
 दुताशनात् ज्ञानेन शंकरा
 दिच्छेत्प्राप्तिं मिच्छेजनादेना
 त इति गणविलुप्तमतस्य
 पुराणं शिवः इति केचित्
 कृतिः स्त्री हवने कथातोः
 कृति मत्ययेन निष्पन्ना ॥
 कृम् अस्मृतिः अपाकृतिः
 अर्धमृगः अभयुजा इति
 मेदिनी तर्कं वितर्कं हृषा
 हो दीर्घादिः दृष्टादि शीति
 केचित् इत्यमरदीकायां
 भरतः ॥
 कृच्छ्र आ कौटिल्यके इति
 विकल्पदुमः कृस्त्री किपि
 शाल्लोलीये हूरो कृशः आ
 कृष्टितं हूरां तेन कृच्छ्र
 तिवलः कृदिलः सादित्यर्थः

पुं मणिः कृतकहस्तः रत्नमणिः कृतकहस्तः

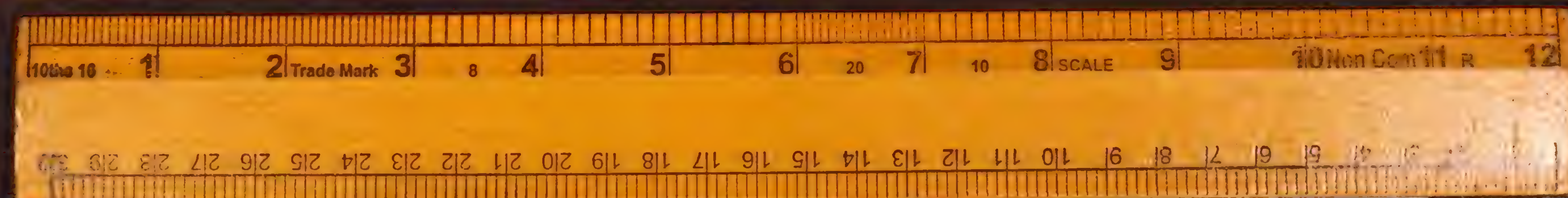

कुरुति चौरः अपसर्त्तनीत्यर्थः
इति धातुप्रदीपः इति उर्गा
दासः ॥
कल ज इति संवराणयोः इति
कविकल्पदुमः ज दोलः
कलः इति उर्गादासः
कलकली स्त्रीणांमंगलजनक
शुक्लशुक्लः कल २ इति भाषा
तत् पर्यायः शुक्लचंद्रा २ इति
त्रिकांशेषः ॥
कलः पुं गंधर्वविशेषः
कलः यथा हल्लुक्कश्चिदि
विधौ कल्लुक्कश्चिद्विहित
इति शब्दरत्नावली ॥
ह अभाज्ञानं अवज्ञा अदेका
रः शोकः इति केचित्
ह अ मंत्रविशेषः तड्डार
पर्यायो यथा दकाभे वाम
कर्णात्तो नादविडविभूषि
तः कुरुं क्रोध उग्रदण्डी दीर्घ
हकार उच्यते शब्दशुद्धीर्ष
कवच ताम्रप्रणव इत्यपि
किंच शिवावषट् चकवच
क्रोधो वर्म दमित्यपि क्रो
धात्तो ह तत्रैव शस्त्रा
दो विपुसंज्ञकः अपिचयोमस्य
तालजं चास्यनादविडुविभूषि

तं कुरुं कालोमहाकालः
क्रोधवीजे निरेजनं इति
नानातंत्रे ॥
हकारः पुं हृमितिभयान
कधनिः यथा इत्युक्तः सोः
भधावता मसरो धुमलोच
नः हकारोवाते भस्मसाच
कारोविका ततः इति मार्कंडे
ये देवीमाहात्म्ये ॥
हउ ऊउ गतो इति कवि
वल्गुदुमः ऊ अज हउतउ
हउते इति उर्गादासः
हउते त्रि आहूतं आह्वानी
कृतं कृज धातोः कृप्रत्यये
ननिष्पन्नं ॥
हतिः स्त्री आह्वानं इत्यम
रः हनः पुं स्नेह्यजातिविशे
षः यथा स्वणकश्चुतरकस्त
हनोयवन इत्यपि लोकवा
युक्तोवाजिगवाशपाचारव
र्जितः स्निह्यः किरात शबर
पुलिन्दायास्त तद्विरा इति ज
दाधरः मादराजदेशीयस्वर्णि
मुद्रा विशेषश्च ॥
हम् अग्रप्रः वितर्कः इत्यमरः
सम्पत्ति क्रोधः भये निन्द्य
वज्ञा इत्यमरटीका ॥ ॥ ॥

यां नारायणचक्रवर्ती वित्
कौहं चैत्रोऽपि पंडितः प्रमे
हं कोलंकाथिपतिः अस्तमेतो
चहं कृतं हं भये चहं भव
तः अन्यत हं शब्देदृष्ट्यं
हुरवः पुं शृगालः इति हे
मचन्द्रः ॥
हल्लुक् स्त्री कौटिल्ये इति
केचित् ॥
हल्लुः पुं गंधर्वविशेषः इति
हल्लुः शब्दरत्नावली ॥
ह म हयो इति कविकल्प
दुमः हति देशादेशांतरमा
पणा ज इति हते गांवने
गायः इति उर्गादासः हलि
२ प्रसक्तकृत्या इति कविक
ल्पदुमः प्रसक्तकृति वेला
त कारः लिजहति धने द
स्यः २ वैदिकः इति उ
र्गादासः
हल्लुयः पुं कामदेवः
इति
हल्लुमुयः रुद्रपणायिनि
विरुद्धते स्त्री रुद्रयज्ञात
मूलरोगः तद्विषयं यथा क
थितोदकपानंतशमूकारकंत

यामुगमृगं सप्रिदर्थ गव्या
अनुसमं विते पीते हत हल्लु
लानाभवेत्ताशकरे पीव इति
गारुडे १५५ अध्यायः अग्नि
च विल्लानिमेष एषोनाक
पाटला पाविभद्रकं प्रसार
एषुगन्धाच वृद्धती कट
कारिका वला चातिवला रा
स्त्रास्यदृष्टाच पुनर्गावा परउ
शारिवापरी गृद्धी कपिक
ह्यरा पयो दश पालिकानभा
गान कथयेत् सलिले मले ते
न पादावशेषेण तैले पात्रेति
पाचयेत् आजे वायुदिवागव्यं
तीरे दत्वा चतुर्गुणं शताव
रीरसंचैव तैलवत्प्रदापये
त द्रव्याणि यानि पेष्वाणिता
नि वल्गामितत शृणु शत पु
ष्पा देवदारु शालपर्णी वचा
गुरु कुष्ठं मोसी सैन्धवं
चपलमेकं पुनर्गावा पानेन
मेतद्याभंगे तैल मेतत प्र
दापयेत् हल्लुले पार्श्वमू
लेचमंडमालां च नाशयेत्
अपस्मारे वातरक्त मायुष्मा
श्च पुमावभवेत इति च गारु
डे १५६ अध्यायः ॥

हृणीया स्त्री हृणीया इत्यम
 रौकायां रायचक्रः ॥
 हृणीया स्त्री निन्दा इत्यमरः
 हृत् क्री हृदयं तत्पर्यायः
 विज्ञेते चेत्तौ हृदयं स्त्रीतुह्यन्
 मानसं मनः इत्यमरः
 हृत् कंयः पुं हृदयकंपनं
 यथा हृत् कंयो जायते ताव
 त् यावत् तस्य कृपानवेत्
 इति समयाचारतंत्रोक्तं भद्र
 कालीकवचं ॥
 हृत् त्रि अपहृतवस्तु यथा
 पुराण्युभ निम्बभाभा मसरा
 भां प्राचीपतेः त्रैलोक्यं यत्
 भागाश्च हृता मदवलाभ्या
 त इति देवीमाहात्म्ये ॥ अथा
 यः हृद स्त्री हृदयं मन इ
 त्यमरः
 हृदयं स्त्री वृक्षं वतः मनः
 यथा उरस्यपि वृक्षायां हृ
 दयं मानसपि च इति त्रिकां
 उपोषः वृक्षाग्रमांसं हृदयं
 हृत् इति चत्वारि हृदये क
 विप्रवक्ता पृथगेव हृदयं
 तर्गते मांसविशेषे यथाका
 करे हृदयादिद्वयमाहुः या
 तोरनेकार्थत्वात् इत्यमरः ॥

हृणीयांभरतः अत्र अनाद
 तनामकदशदलपत्रं मलि
 यथा आरे लिंगनाभौ हृदय
 सरसिजे तालमूलेललाटे
 द्वेपत्रेचोऽपारे द्विदशदश
 दले द्वादशाद्वैचतर्कं वासां
 तेवाहिलोते उफ कटसदि
 ते कंठदेशे स्वराणां दत्तो
 कोदंडमथ सकलदलगतं
 वारापुनमासि इति घटचक्र
 भेदः किंच तस्योर्ध्वहृदिपंक
 जं सुललितं वंधुककांतुज
 ले कायैर्हृदशवर्णकैरुप
 कृतं सिंहरागोचितैः नामा
 नादत संतकं सूरतरुं वा
 ह्यातिरिक्तप्रदे वायोर्मंडल
 मत्र धूमसदृशं घटकोण
 शोभान्वितं इति घटचक्रक
 मः तस्य मुभलतणं यथा
 समोन्नते च हृदय मधुमानो
 चत्वरलाम शिरालकं इति
 गारुडे ५५ अध्यायः हृदयत्रे
 धि ७० हृदयः यद्यि भिद्य
 ते हृदयं यद्यि छियेते सर्वसंशयः
 हृणीयेतामकर्मणि टष्ट
 प्वात्मनोश्चरे इति ॥ ॥ ॥

उद्विक्ता हृष्टा ह्रीः शोवे परमात्मत्वाद् इदियानि यद
 दत्तात्रेयं श्री सीतादिना इ शोवतेन सपरमात्मा इति श
 मो निषेधे निष्ठायां हृष्टः करावायः पौराणिकास्तुः
 अस्मात् पृष्ठादित्वात्रित्यं उ- हृष्टा जगत प्रीतिकराः के
 इत्यने इति दुर्गादासः शास्त्रयोः स्य हृष्टीकेणः पृ
 हृष्ट य जि इव हृष्टो इति योदशदिः अयं हि सूर्यच
 कविकल्पद्रुमः यस्मिन्ति प शुद्धरूपश्च तच्चाचमोत्स
 लोकः सत्वात् जि हृष्टः धर्मे सूर्याचन्द्रमसोः शस्य
 स्ति इव अरुघत अहर्षीत न अंशुभिः केशसंज्ञितैः वो
 अस्मात् पृष्ठादित्वात्रित्यं उ- धयत् आशयश्चैव जगदुद्दि
 त्यने इति दुर्गादासः यते पृथक् बोधनात् स्वा
 हृष्ट उ जि अलीके इति क पनाश्चैव जगतो हृष्टा भवेत्
 विकल्पद्रुमः उ उद्विक्ता हृष्टा अग्रीसोमकृते वैव कर्त्तभिः
 हृष्टा जि हृष्टोः स्ति अलीके पोडुनन्दन हृष्टीकेणोह मी
 मिष्णाकराणं हर्षति कथा शानो वरदो लोकभावनः
 नीचः मिष्णा करोति इत्य इति भरतः अपिच हृष्टीका
 र्थः इति दुर्गादासः ॥ णि नियम्याहं ततः प्रत्यत
 हृष्टितं त्रि विस्मृतं प्रीतं प्र तो गतः हृष्टीकेण इति ध्या
 हतं हृष्टोम इति मेदिनी तोनाम्ना तेनैव संस्पितः इति
 प्रगातं वर्मितं इति पर वाराहे कुरुतेत्र हृष्टीकेण
 णी ॥ मदिमानामाध्यायः वृष्टाधर्म
 हृष्टी पुं अग्रीसोमो इति चरिष्यति कलो तस्मिन् युगा
 महाभारते मोक्षधर्मः तिमे येवान्य प्रापति हेतुयोगो
 हृष्टीके स्त्री इदियं इत्यम तमस्य महात्मनः सर्वे ते ह म
 रः हृष्टीकेणः पुं विलु इत्यम विष्यति ब्रालायासजाति
 रः हृष्टीकाणां सिद्धियाणामोषो पु विनिन्दन्ति हृष्टीकेणं ब्रा
 ह्मणीकेणः हेतुतत्पकत्वात् लाणान ब्रालवादिनः वेदा

वाद्यावताचार उराचारावृथा
श्रमाः मोहयन्तिजनानसर्वान्
दर्शयित्वाफलानिच तमसा
विष्टमनसो वैदालप्रतिकाथ
माः कलौरुद्रोमहादेवो लो
कानामोक्षरः परः न देवता
भवो नृणां देवतानां च देवते
कविष्यत्पवतागणिकरो
नीललोहितः श्रौतस्मार्त
प्रतिष्ठार्थं भक्तानां दितका
मया उपदेत्येति न ज्ञाने
शिष्याणां ब्रह्मसं दिते इति
कोर्म २७ अध्यायः ॥
रुद्रः त्रि प्रीतः ज्ञानहर्षः
इत्यमरः अस्य पर्यायः प्रीत
शब्देद्रष्टव्यः रोमोचितः प्र
दक्षितः विस्मितः इति
विष्णुमेदिनो प्रति हतः
इति हेमचन्द्रः ॥
रुद्रमानसः त्रि रुद्रवितः
तत् पर्यायः
दक्षिणाः २ विकुर्वणाः
३ प्रमना ४ इत्यमरः
प्रीतमानसः ५ इति शब्द
त्रावली ॥
रुद्रोमा त्रि रोमोचितः ॥
इति त्रिकोडशेषः ॥

रुद्रिः स्त्री आनन्दः मानः
इति धरणी ॥
हे असमोयने आक्रान्ते ॥
असूयादि इति मेदिनी अ
यस्य पर्यायः प्याट २ पाट
३ अंग ४ है ५ भो ६ इत्यमरः
हेहो ७ कुहो ८ अरे ९
अये १० अयि ११ इति भरतः
हेका स्त्री हि का इति हेम
चन्द्रः ॥
हेच वाधे इति कविकल्प
द्रुमः हेचति वाधो विहतिः
इति दुर्गादासः
हेच शब्दे इति कविकल्प
द्रुमः त्वचो भूति पूत्यो रुत
पतिः शदेठनी देठनी इति
दुर्गादासः
हेठ ऋड वाधे इति कवि
कल्पद्रुमः ऋ अजिदेठत
उ देठते मत मरः साधु इ
ति दुर्गादासः ॥
हेठः पुं वाधा विहेठः
इति मेदिनी ॥
हेउ ड ऋ अनादरे इति
कविकल्पद्रुमः उ देउते
तिहेडे ऋ अजिदेउत इति
दुर्गादासः ॥

हेउ म वेष्टे इति कविक
ल्पद्रुमः मदेउषति अदिदि
अदीदि दिडे दिडे हीडे ही
उ एकारस्य द्रुसविधानेकं
कृत्वेन समानोऽप्यकारेणसा
त एवोपुत समित्युक्ते दि
कार एव स्यात् इकारस्य
दीर्घविधौ ऊकारएव एका
रस्य आशिक कं कृत्वेन विक
इत्यात् केचित्त दीर्घत्वे गुण
विधाय अदि अदेडीत्यादि म
न्यते इति दुर्गादासः
हेउजः पुं क्रोधः इति के
चित् ॥
हेउवुकः पुं अस्वविक्रयका
री इति त्रिकोडशेषः ॥
देतिः स्त्री अस्मं सूर्यकिरणं
अग्निशिखा इति भरतः सा
धने यथा सधु ३ निषस्य
यतयो यम कर्तृदेति जडुः
स्मरादिव निषानावनित्रम
नूः इति श्रीभागवते २
स्कन्धे ७ अध्यायः कर्तो मे
दः तत्रिरासोः कर्तः तत्रदे
ति साधनं जडुः इति श्रीधर
स्वामी देतः पुं कारणं इत्यमरः

आयमते व्यापकतायकः
व्याप्य इति यावत् तमेव
लिङ्ग मामनेति तस्य लट्
णो यथा हेतत्वेच अनुमिति
कारणीभूत लिङ्गपदमशेषयो
नक शास्त्रज्ञानकारणसाध्या
विषयक शास्त्रधीजनक हेत
विविभक्तिमल्लवृत्ते हेतत्वम
निपादक विभक्तिमन्वायाव
यवत्वे वाउदाहरण प्रयोजका
काज्जाजनक शास्त्रज्ञानजन
कन्यायावयवत्वे वा साध्यावि
षयक ज्ञानजनक हेतपंचमं
तावमिति परशवृत्ते वा प्रति
सावाकधीजन्य कारणका
ज्जानिवर्तक ज्ञानजनकहे
तविभक्तिमद्रूपत्वे वा य
त्वेतत्सादाणिकपदवदव
मिति परवाकत्वे वा इतिगं
गेशोपाध्यायकृतावयववि
तामणीः हेतकः पुं कारणं
हेतवेवसाधेयकः तत्संबन्धि
निविश्रत्र वज्रव्रीसुधेय कम
त्ययः यथा प्रकृतसाध्याहेत
कानुमितिपरत्वावयवक इति
सामान्यनिरुक्तिगदाधरी
देवता स्त्री कारणता हेतत्वे

यथा सप्रसंग उपोद्घातो दे
तत्तावमर स्तथा निर्वोदके
ककार्यते वोला संगति रि
ष्यते इत्यत्र मिति जागदीशी
हेतुमान् त्रि कारणान् य
था हेतु हेतुमतोर्लिङ् इति
पाणिनिस्तु ॥
हेतो अहेतना हेतोर्द्वा
इति केचित्
हेलाभासः पुं हेतुदोषः स
तुपेचविधः अभिचारः १
विरुद्धः २ असिद्धः ३ सत
प्रतिपत्तः ४ बाधः ५ यथा
अनेकोतो विरुद्ध आप्ति
द्धः प्रतिपत्तितः कालात्यय
पदिष्ट्य हेलाभासास्तु पं
चथा आद्यः साधारणास्तस्या
न स्यादसाधारणाः परः त
थेवानुपसंहारी त्रिधानेको
निको भवेत् यः सपक्षे वि
पक्षे च सत साधारणो मतः
सम्मुख्यमाह्वानः सत
साधारणो मतः तथेवानुप
संहारी केवलवर्षिपतकः यः
साध्यवतिनेवास्तिमविरुद्धिदा
रुतः आश्रयसिद्धिराद्यासात
सवृषासिद्धिरप्यय व्याप्यत्वाति

द्विपरा स्यादसिद्धि रत सिद्धा
पत्तासिद्धि यत्र पत्तो भवेत्
णिमयोगिः इदो इव्यभुमव
त्तासिद्धि रपरा नीलधुमादिके
भवेत् विरुद्धयोः परामर्शो हे
तोः सत प्रतिपत्तिता साध्य
मून्यो यत्र पतस्त्वसौवाधउ
दाहृतः उत्पत्तिकालोन
चरे गत्यादि यत्र साध्यते
इति भाषा परिच्छेदः तस्यसा
मास्य लक्षणानि यथा अत्र
मिति कारणाभूताभावमति
योगि यथा अज्ञानविषयत्वे
यदियत्वेन लिगज्ञानस्याव
मिति प्रतिबन्धकत्वे साय
माने सत यदनुमिति म
तिबन्धके तत्त्वे वा हेलाभा
सत्वे तस्य विशेषलक्षणानि
यथा उभय कोत्यप
स्यापकतावच्छेदकवृत्तव
त्वे तत्त्वे विरुद्धान्यपत्तवृत्ति
त्वे सति अनुमिति विरोधि
संवन्धाव्यावृत्ति वा अने
कोतिकः विपत्तवृत्तित्वे सा
धारणात्वे सवसपत व्यावृत्तो हे
तु साधारणाः आसिद्धानु
कूलकथमपसंहाराभासः ॥

यत्र सहेतुभिमतोः वृषसं
हार्यः साध्यव्यापकाभावप्र
तियोगिते विरुद्धत्वे
साध्यविरोधुपस्थापनसमर्थ
समानवलोपस्थित्या प्रतिरुद्ध
काय लिगते तत्त्वे सत प्रति
पत्तितत्त्वे व्याप्तिपक्षधर्माता
निश्चयविरोधि रूपवत्त्वे अ
सिद्धिः पत्तनिष्टप्रमाविषय
त्वप्रकाराभाव प्रतियोगिसा
ध्यकत्वे बाधः इति विताम
णि हेम ज्ञो सवर्णो इति के
चित् हेमः पुं माषकपरिमा
णो इति वैयकपरिभाषा कृ
सवर्णाश्वः वृधः इति केति
त हेम ज्ञो सार्णो धुस्तरे इ
त्यमरः केशरः इति राजनि
र्घटः हिमः इति हेमंतश
वृटीकायां भरतधृतमाध
वी हेमकन्दलः पुं प्रवालः
इति हेमचन्द्रः ॥
हेमकांतोः स्त्री सारुहरेद्रा
इति राजनिर्घटः स्त्रीयुति
मति वि
हेमकाभः पुं हेमकर्ता स्त्री
कारः यथा सर्वसंकरपापि
हेमकारे नराधिपः अन्याये

वर्तमाने च छेदयेत्तरसाह
रेः इति मत स्पुराणो २१
अध्यायः ॥
हेमकिञ्चलं ज्ञो नागकेश
रे इति राजनिर्घटः ॥
हेमकूटः पुं पर्वतविशेषः
इत्यमरः सतकिं पुरुषवर्ष
स्य सीमापर्वतः नवति सदस्य
योजनदोर्वः द्विसदस्ययोज
नप्रम्यः द्विसदस्ययोजनवि
स्तारः दिमालेयाउमरे स्थितः
इति श्रीभागवतमतं ॥
हेमकेतकी स्त्री स्वर्णकेतकी
इति राजनिर्घटः
हेमकेलिः पुं अग्निः इति
शब्दमाला ॥
हेमकेशः पुं शिवः इति
केचित् ॥
हेमगन्धिनो स्त्री रेणुका
व्यगन्धद्रव्यं इति शब्दमाला
हेमगोशः पुं किंकिरातवृत्तः
इति राजनिर्घटः स्वर्णवद्गो
श्वर्णयुते वि
हेमगोशंगः त्रिस्वर्णान्त्यगो
श्वर्णांगविशिष्टः यथा विषे
णोत्तिष्ठमानेन कालानन्तरं
मतिशो निर्देयहेमगोशंगः

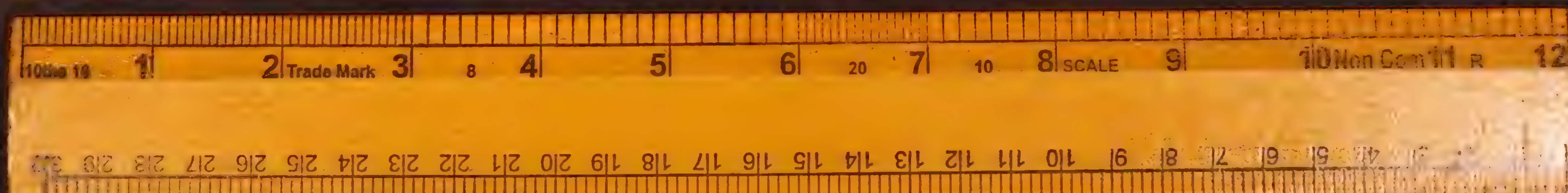

कुतः कुलो जनादेनः तं
दृष्ट्वा देमगोशं कुतः कुलं
जनादेन ततः सर्वं वृथैर्भी
भीतास्ता मेव शरणं गताः
इति स्तान्तेनीलकंठस्तोत्रं
देमचन्द्रः पुं अभिधानविता
मनिनामकोषकर्ता यथासा
नेकायनाममालात्मकः को
षवरः शुभः देमचन्द्र प्रणी
ताभिधानवितामणिः संपि
इति तस्य सूचोकाश्रयः स
र्गोऽयमप्येषो च स्तोत्रारच
द इति भाषा ॥
देमज्जालः पुं अग्निः इति
शब्दमाला ॥
देमताः स्त्री तस्य इति
देमचंद्रः ॥
देमदुग्धः पुं उद्वंशवृत्तः
इति शब्दशतावली ॥
देमदुग्धकः पुं उद्वंशवृत्तः
त्यमरः पीतवर्णादीर्युक्ते
त्रि देमदुग्धा स्त्री सर्गातीरी
इति जटाधरः देमदुग्धी
पुं यत्तोडुग्वंशवृत्तः इति श
ब्दशतावली
देमदुग्धी स्त्री सर्गातीरी
इति राजनिर्घंटः ॥

देमंतः पुं स्त्री अतविषो
षः सतः अग्रहायणा पौषमा
सात्मकः यथा यडमी अतवः
पुंसिमाग्रीदीनां युगेः क्रमादिति
वृत्त्यमातोनांवयः ते के श्याह
देमंत इत्यादि मार्गपौषाभ्याम्
तदेमंतः हेतिसंतापमिति हि
मोत्रोः स्येति वा मनीयादित्वा
त देमंतः अद्वैतैरिदमिति
केचित् तेन अस्त्रियामित्यस्या
नेनापि संबन्धः देमन् शब्दो
प्यस्तीति माधवी इति भरतः
ततः पर्यायः देमनः १ इति
शब्दशतावली ॥
उपमासहः २ शब्दशतावली
मागमः ४ ततः कालाद्भव
जलंगुणाः देमंतिकं जलं
स्त्रिगंधद्वयं वृत्तं दितं गुरु
इति राजनिर्घंटः तत्रलो
कप्रतपनाथं मग्निप्रदान
फलं यथा देमंते शिथिरे
चेवपुण्याग्निं यः प्रयच्छ
ति सर्वलोक प्रतापाथं स
पुण्यागति माप्नुयात् इति
वाक्रिपराणे कन्यादाननामा
ध्यायः तत्र भगवत् समी
पे अग्निप्रज्वालनविधिः मेवाण
देव

दृष्ट्वा तत्र वर्णयानि
देमंते दिनलघुता भीत यवस्तं
मरुवक हिमानि इति
कविकल्पलता ॥
देमंतनायः पुं कथितः इति
शब्दचन्द्रिका ॥
देमपर्वतः पुं समेरुतिरिः
इति हलायुधः ॥
देमपुष्पं स्त्री यशोकपुष्पं ॥
यवापुष्पं इति मेदिनी ॥
देमपुष्पं पुं चम्पकवृत्तः इति
शब्दचन्द्रिका ॥
देमपुष्पकः पुं चम्पकवृत्तः
इत्यमरः लोभुः इति राजनि
घंटः ॥ देमपुष्पिका स्त्री ससृष्टिका
यवरादेमपुष्पी स्त्री मंजिष्ठा इति
शब्दमाला सर्गाजीवती इन्द्रवा
रुणी सर्गाली मुषली कंदका
री इति राजनिर्घंटः ॥
देमफला स्त्री सर्गाकंदली इति
राजनिर्घंटः ॥
देममाला स्त्री यमप्रती
इति
केनित सर्गासक व ॥
देममाली पुं सूर्यः
यथाभविष्ये
यामुक्ता कुरुणादेल वैशाखे

मासि वैतिथिः तृतीया साहि
या लोके गीर्वाणेश्चिद्विना
योः स्याद्विना कश्चान् वा
वाज समं विना न सज्जाति ए
रुह्यो वीरलोकातिनः सूर्य
स इति तिप्पादितत्वं ॥
देमसृष्टिका स्त्री सर्गापुष्टिका
इति राजनिर्घंटः
देमरागिणी स्त्री रतिश इति
त्रिकांडशेषः ॥
देमलः पुं सर्गाकाशः कृक
लासः प्रस्तभेदः सतकषणा
याणाः इति मेदिनी देमलता
स्त्री सर्गाजीवती इति राज
निर्घंटः ॥
देमवल स्त्री सौत्तिकं इति
राजनिर्घंटः हिमवल इति
साधुपाठः ॥
देमशोवः पुं विस्रः इति त्रि
कांडशेषः ॥
देमशिवा स्त्री सर्गातीरी
ति शब्दशतावली ॥
देमसारं स्त्री तस्य यथा त
त्यक्त शिखरीवं देमसारं
मधुशकं इति सचन्द्रिका ॥

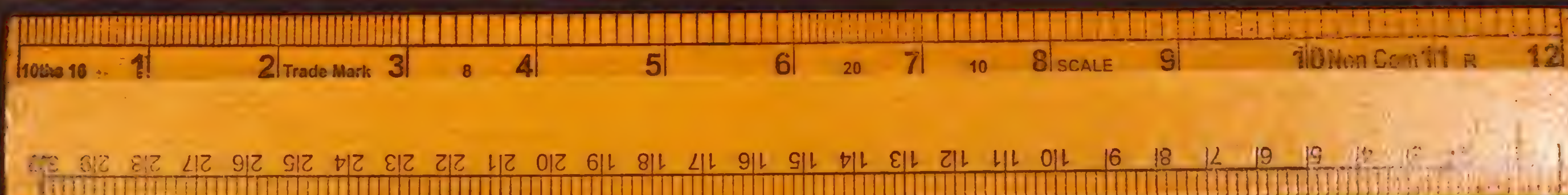

हेमदत्तकं श्री हारविशेषः
इति धरणिः ॥
हेमदस्त्रिभ्यः पुं महादानवि
शेषः तद्विशेषः यथा
तः संप्रवक्ष्यामि हेमदस्त्रिभ्यः
सुभं यस्य प्रदानात् भवने
वैभवं याति मानवः पुण्यं
निधिं समासाय तत्तापुरुषदा
नवत् दिप्रवाचनकं कुर्यात्
लोके शवादानवुधः अति
उमंडपसंभारं हृष्टाणां दानादि
कं अत्रापुपोषितं सुदुतत्रा
लाभः सदभोजनं कुर्यात् पु
ष्पस्थाकारं काचनं मणिमं
दितं वतभीमिविचित्राभिस्तु
शुक्रसमं वितं लोकपालाष्ट
कोपेनं ब्रह्मार्कशिवसंयुतं
मथेनारायणोपेतं लक्ष्म्याचैव
समं वितं कृष्णानिलतिलद्रोणं
कृत्वा संस्थापयेदयं तथाष्टा
दशधा न्यानि भाजनासनं च
नृतैः दीपकोषानदल्लुत्रद
प्राणपादेकादितं धृजेतगरु
डकुर्यात् कृत्वा येतिनायकं ना
नाकृतसमायुक्तमुपरिष्ठादिता
नकं कोषेयपंचवस्त्रां च अस्त्रं
कुलमावितं ॥

चतुर्भिः कलसैः सार्द्धं गोभिश्च
भि रवितं चतुर्भिः हेममातंगैः
संज्ञादासविभूषितं
सुवृत्तः कर्मभ्यां पुनं कृत्वा
निवेदयेत् कुर्यात् पंचपला
हर्षं महावादिपुण्यं ततो
मंगलशब्देन स्त्रापितो वेदपुंगवैः
त्रिः प्रदत्तामाहृत्य गृहीतकृत्य
मोजलिः इमं मुञ्चयामं ब्रह्म
लोभेतिवेदयेत् नमो नमः शोक
रपमजाकं लोकेषां विद्याधरा वा
सुदेवैः तं मयमेवेदं पुण्यं यत्
तेजोमयमन्त्रं पादितस्मात्
यत्तत् पदं परमशुभं तमं मु
गरे रानन्देन गुणवृत्तियुक्तं मं
नः योगैकमानसदृशं मुनयः
समाधौ पश्यन्ति तत्तमसिनाथ
श्चेयिष्युः यस्मात्तमेव भवसा
गरं संज्ञातामानन्दभांडभृतं म
भरं पानपात्रं
तस्मादद्योचनमनेन कुरुप्रसा
दं चामीकरोमश्च
माधव संप्रदानात् इत्यं प्राण
स्य कनकैर्भरयमदानं यः
कारयेत् सकलपापविमुक्तदे
हः विद्याधरा मरुमुनीन्द्रा
णाभिजुष्टं प्राप्नो ॥ ॥ ॥

तस्योपदमतीन्द्रियनिर्मुक्तो लेः
कृतद्वित्वितानादत्यसुदुर्दि
नात् अतिकरुणतदाहो हेम
भाजोपि वभून् नयतिव पित
पुत्रान् वा न्यवानप्येषान् कृ
तं राज्ञश्च दानं शास्त्रेण संप्रवि
ष्टोः इति मन्त्रस्य पुण्यं महादान
मुकीर्तने हेमदस्त्रिभ्यः प्रदाने
को नाम २५५ अध्यायः
हेमतीरी स्त्री सार्धातीरी इति
राजनिर्घटः ॥
हेमा पुं बुधप्रदः इति
त्रिकांडशेषः
हेमा स्त्री अफरः सः सुन्दरो
स्त्री इति केचित् ॥
हेमांगः पुं गरुडः सिंहः
सुमेरुः ब्रह्मा इति मेदिनी
चंपकचतः इति शहरत्ना
वली विसुः इति तस्य सहस्र
नामस्तोत्रं हेमवर्णाशरीरे
श्री तद्युक्तेषु ॥
हेमाद्रिः पुं सुमेरुपर्वतः इ
त्यमरः त्रिविगराजविशेषः स
च चिन्तामणि कामधेनु कल्प
द्रुमनामस्मृति संप्रदकारकः य
था तस्यास्ति नाम हेमाद्रिः ॥ ॥

सर्वश्रीकराग्रभुः निजोदार
तथा यश्च सर्वश्रीकराग्रभुः
अनेन चिन्तामणि कामधेनु क
ल्पद्रुमानर्घ्येन दत्तान् वि
लोक्य शंके किमसुखं सर्वगीर्वा
णनाथोपि करप्रदो भूत् अथा
सुना धर्मकथादिविद् ब्रह्मो
क्य मालोक्य कलेवलेन तस्मा
पकारे दधत्वा चिन्तामणिमा
णिः प्रादुरकाचिवातः पंचवि
दात्मके शास्त्रे व्रतलेखे दत्तं
रं दानं विदुः सिद्धं तत्र द्वितीय
मथ कथ्यते इति तत् कृतं च
तुर्वैगविन्तामणो दानं विदुः
श्लोकाः हेमाद्रिजराः पुं सार्धा
तीरी इति रत्नमाला ॥
हेमाङ्गः पुं वनचंपकः इति
राजनिर्घटः धुक्तरः कनका
सुय शब्ददर्शनात्
हेमाङ्गा स्त्री सार्धातीर्वती इ
ति राजनिर्घटः
हेमा पुं बुधप्रदः यथा
हेलिः सूर्यस्य नृमाः शीत
रश्मिर्हेमा विजितो बोधनश्च
दुपुत्रः इति ज्योतिस्तत्ते हे
मः वि मन्त्रः यथा ऊच्यते

वातकाक्रिञ्चा इमायकस्य
वास्तविते सदोया देवास्त
स्मादिवततोः इति युक्तिकस्य
ततः
देवं त्रि मुकुटभेदः द्विष्ट
आसुरीमाया इति केचित्
देवं पुं गणेशः इत्यमरः
मदिषः शोच्यगवितः इति
मेदिनी बुद्धविशेषः ततः
यायः हेरुकः चक्रसंवरः
३ देवं ५ वज्रकपाली ५ निष्प
भी ६ पाणिशोखः ७ वज्रुटी
कः ८ इति त्रिकंडशेषः अथ
देवंमंत्रः ॥ सचक्रकारयु
क्तो गकारः सविनुः प्राणवा
दिनमोऽन्त्यतरतः निवन्धे
पंचांतको विदुषुक्तो वामक
गाविभूषितः तादादि रुदया
तोऽयं देवं मनुरीतः चतुर्व
र्णात्मको नृणां चतुर्वर्गफल
प्रदः अस्य पूजाप्रयोगः प्रातः
कृत्वादि पीठस्थासंतं विधा
यगागोष्टेक पीठशक्तीः पी
ठमन्त्रं विद्यास्य ऋष्यादिनासं
कुर्यात् अस्य गणक ऋषिर्गाय
त्रील्लुन्दो देवसो देवता गकारो

सिद्धार्थं विनियोगः शिरसि
गणक ऋषये नमः इत्यादि
ततः करोगन्यासो गं गीं गुं
गं गों गः इत्येतेः यदंगानि
कुर्यात् तथा च यद् दीर्घभाजा
वीजेन यदंगानि प्रकल्पयेत्
ततोऽपानं मुक्तोचननीलकुन्
बुद्धाद्वये स्त्रिनेत्रास्त्रिते
नागस्यो देविवादनं शशिधरं हे
रेवं मर्कभं दमं दानमभीति
मोदक रदानं देकेषि रोऽवालि
को मालां मुद्रां मंजुषां त्रिशूल
कं दोर्मिं दधानं भजे एवं ध्यात्वा
मानसं संपुज्य शोखस्यापने कु
र्यात् ततो गणेशोक्तं पीठ
पूजांतं कृत्वा ओं कं कं मदासिंहा
य गं देवं आसनाय नमः इ
त्यासनं पूजयेत् तथा च निव
न्धे प्राणवकवचद्वन्द्वं तथा च नि
वन्धे प्राणवकवचद्वन्द्वं मदासिं
हाय गं ततः देवेति परं पश्चा
त् आसनाय हृदंततः अयमास
नमंत्रः स्थात् प्रदद्यादमुनासन
मिति पीठस्थासं प्रवेष्टं तत
ओं गं मंत्रेण मूर्ति संकल्पये
त् तथा च निवन्धे तारादिविज्ञ
वीजेन मूर्ति तस्य प्रवस्येत् ॥

पुनर्धात्वा वादनादि पंचपुष्पा
जलिदानपथ्यं विधायावशा
पूजा मारभेत् यथा अग्न्यादि
कोतो मध्येदित्तं च गं रुदयाय
नमः इत्यादिना पूजयेत् तद्वदि
रिन्द्रादीन् वज्रादींश्च संपुज्य
धुपादि विमर्जनांतं कर्म समा
पयेत् अस्य पुरश्चरणां विल
तजपः तथा च विलतं च ज
पेन्मंत्रं दशांशं जपयान्तः हे
मद्वयं यथा लतत्रयं जपेन्म
त्रमित्तदेदं दशांशतः अपूपे
राज्यपुक्ते वा जपयान्तं त्रि
द्वये मंत्रांतरं गं त्रिप्र
सादनाय हत तथा च निव
न्धे संवर्तको नेत्रपुनः पार्श्वे
वज्रासने स्थितः प्रासादना
य हस्तं सवीजाद्यो दशाक्ष
रं अस्य पूजा प्रातः कृत्वादि
पीठस्थासंतं कर्म विधाय ऋ
ष्यादिनासं कुर्यात् शिरसि
गणक ऋषये नमः मुले विरा
टल्लुन्दमेनमः हृदित्तिप्रसार
नाय देवतायै नमः तथा च निव
न्धे गणको मुनि राक्षतो विरा
टल्लुन्दुदीपितं त्रिप्रमसादनो
विज्ञो देवतास्य प्रकीर्तिता ॥

दीर्घपुक्तेन वीजेन यदंगानि
प्रकल्पयेत् एकाक्षरवत् क
रोगन्यासो कृत्वा ध्यायेत् वा
शोकशोककल्पनां विधायां द
धत संपुज्यादित वीजपूरः रक्तवि
मैत्रस्तुतो नुमोति हेरोज्जलो
हस्तिमुखाऽवताडः इति ध्या
त्वा मानसेः संपुज्य शोखस्या
पने कृत्वा वीजपूरः पंचपुष्पा
जलिदानपथ्यं विधाय आव
शा पूजा मारभेत् अग्न्यादिना
पूजयेत् तथा च निवन्धे अ
गानि पूर्वमभ्यर्च्य विज्ञानष्टो
यजेततः पश्चात् पूजयेदेता
ब्राह्मणा स्तदनेतरं ॥
पत्रेषु विष्टं विनायकं मूर्ते
वीरे वरदसंज्ञके शभवर्त्त
चैकरदं लेखेदं प्रपूजयेत्
पश्चात्पु ब्राह्मणा स्तद्वदि
न्द्रादीन् वज्रादींश्च पूजयेत्
ततो धुपादि विमर्जनांतं कर्म
समापयेत् अस्य पुरश्चरणां व
लजपः तथा च ॥
लतं जपेजपसांतं जपयाद
पुनं तिलैः मधुरचित्तये
वीपि द्रव्ये ॥

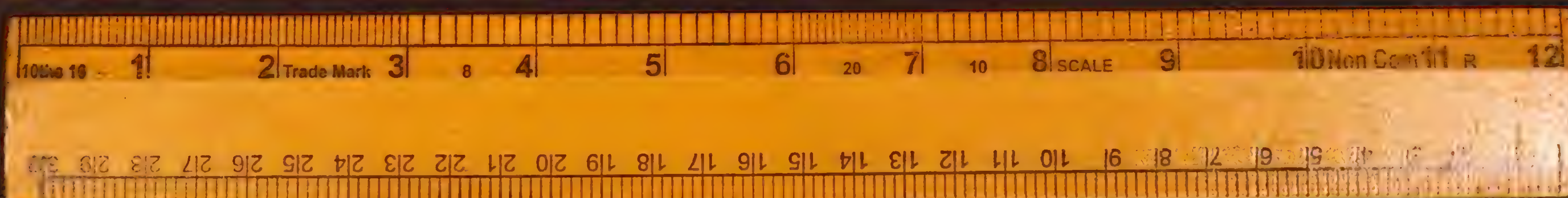
रथाभिरीतिभिः इति कृष्ण न
रुक्त तत्रासाः
हेरेवजननी स्त्री दुर्गा इति
शतृत्तावली ॥
हेरेवदुः पुं देशविशेषः
सच दत्तिलप्रदेशे वर्तते इति
शतृत्तावली ॥
हेरिकः पुं चरः इति हेम ॥
चंद्रः ॥
हेरुकः पुं बुद्धभेदः महाका
नृगाः इति मेदिनी
शिवलिंगविशेषः यथा शिव
लिंगं च तत्रास्ति शिलायां दे
रुकाक्षयं नदीदत्तिलप्रदेशे
वसंतायकं तेन सज्यते इति
कालिकापुराणे कामाख्या
पुनर्नीये द्वा अध्यायः गते
षाः इति तत्रैव ॥
हेलेची स्त्री हिलमोविका
हेलेका इति भाषा इति
शतृत्तावली ॥ हेलेनं स्त्री श्रव
हेला इति शतृत्तावली
हेला स्त्री स्त्रीणां मृगाभ्यां
जक्रियाविशेषः इत्यमरः
सुशो प्रोक्तो हेला यदा
प्रोक्तो याति वृष्णानां

रीणां सृजोत सवे मृगाशपा
सुततज्ञे हेलासा परिकीर्तिता
इति अनेत सपव हेलासय
क्त मृगाशसूचकः
इत्याहुः अस्यार्घ्यः हावपवस्तु
द मृगाशवभावो हेलेति
अनेत्याहुः विलासादयो दण
साभाविकाः ताव हाव हेला
सुयो-ज्जाः घोभादयः सम
प्रयत्नाः इति विंशतिरलं
काराः तेषु देहात्मकं भवेत्
सत्वं सत्तादावः समुचितं भा
वात् समुत्पत्ता दारोहावा
हेला समुत्पत्ता इति
दिलशा हावकुतो वज्र स्त्री
तलोकाश्रयात् हेतिरपि
हेलिः पुंमिश्रो हेलि हेलाया
मपि योषिति इति द्दुः इति
भरतः अपिच हावपवभवे
हेला वाक्तः मृगाशसूचकः
इत्यजलनीलमार्गाः ॥
श्रवत्ता इति मेदिनी ॥
ज्यातस्ता इति केचित् हेला
वकः पुं अस्पष्टिक्रयी इति
दारावली
हेलिः पुं सूर्यः इति त्रिकां
उशेषः आलिंगनं इति ॥ ॥

केचित् ॥

हेलिः स्त्री हेला इति द्दुः
इत्यमर दीकायां भरतः हे
ष क्र ज सने अस्यानं
इति कविकल्पद्रुमः न देषते
चोटकः निदेशे क्र अजि
हेषत इति दुर्गादासः
हेषा स्त्री अस्यानं निस्तनः
त यर्थायः हेषा इत्यमरः
हेषा इति तट्टीका ॥
हेषी पुं अश्वः इति त्रिकां
शेषः ॥
हेदे व्य संबोधनं हृतिः
इति मेदिनी ॥
हे व्य संबोधनं आह्वानं
इति मेदिनी ॥
हेतकः पुं सद्युक्तियवदारी
यथा मयः त्रैविद्यो हेतकस्त
की निरुक्तो धर्मपाठकः त्र
य श्चाश्रमिणः पदैपरिषत्
स्मादृशावरा त्रैविद्यः त्रिवे
दपाशः हेतकः सद्युक्तिय
वदारी इति अवदारी तत्त्वे हे
तदारा सत्त कर्मसमन्वेदकता
यथा पाषेदिनो विकर्मस्मान्
वैजालप्रतिकान् प्रदानं हेतका
न वक्तव्यो भवो ॥

मात्रेणापिनामुयेत इति विस
पुराणे इ अथो एव अध्यायः
पाषेरादीनां लतायां भृष्टः स्वप
मान पाषेराविकर्मस्मानिपि
दक्तं यस्य धर्मपाशो नित्यं
स्वपन्न इवोत्थितः प्रकृत्रा
निव पापानिवृत्तलं नाम तद्वत्
तदाव वैजालप्रतिकः ॥ पियं
विक्रिपुरोऽयत्र विमियं कुरुते
भृष्टं व्यक्तापराधचेष्टशुश्रूषोः
यं कथितो वयैः संदेहकृतं दे
तभिर्यः सत्त कर्मसमन्वेतकः
अर्वागदृष्टिर्नैकृतिकः स्वायसा
धनतत्पर शोभिष्याविनी
तस्य वक्तव्यनिरुदास्तः इति
तट्टीका हेमं स्त्री प्रातर्दिमोद
वज्रलं इति राजनिर्वटः दिम
भवेहेमजातेव वि
हेमः पुं भूमिक इति राजनि
र्वटः हेमोविकारः इति सु
ग्यबोधकाकरा
हेमनं पुं स्त्री
हेमंतकृतः यथा हेमंत हे
मनावस्ती इति शतृत्ता
वली ॥
सर्वाज्ञाते दिमजातेव वि ॥

हेमनः पुं मार्गशीर्षमासः
 इति राजनिर्घटः हिमकालो
 इव वषट्कधानं अस्म गताः
 हेमनास्त हिमा वृषा मधुराव
 इव चैवः इति राजवल्लभः
 हेमंतं स्त्री पुं हेमंतर्तुः हे
 मंतसंवन्धिनि वि इति हेमं
 तण्णात सार्धं समन्वयेन
 निष्पन्नः ॥
 हेमंतिकं स्त्री शलिधानं आ
 मनधान इति भाषा यथा हेमं
 तिकं सितस्त्रिं धानं मुद्गालि
 लायवाः इति हविष्सात्र
 प्रकरणे निष्पादितं ॥
 हेमंतकालज्ञाने वि
 हेममृदिकः वि सर्गमृदिका
 विशिष्टः हेमो मृदिका यस्य
 इति
 मृग्यतोयवाकरां ॥
 हेमलः पुं स्त्री हेमंतर्तुः हि
 मन् एवात समन्वयेन निष्पन्नः
 इति काचित् शब्दज्ञावली
 हेमन इति साधु पाठः
 हेमवतं स्त्री भारतवर्षं
 इति
 त्रिकांशेषः ॥ ॥

हेमवतः पुं विषभेदः इति
 हेमचन्द्रः ॥
 हेमवतवर्षं स्त्री भारतवर्षं य
 या एतद् हेमवतं वर्षं भारतौ य
 वसेततिः हेमकूटं परं यत्र
 नाम्ना किंपुरुषोत्तमः
 इति वाराहकृतगीता ॥
 हेमवती स्त्री पार्वती इति त
 की इत्यमरः सर्गतीरीयेत
 ववा इति मेदिनी ॥
 गंगा इति धरणी शेषका
 कपिलशला अतसो इति
 राजनिर्घटः ॥
 हेमा स्त्री पीतपुष्पिका इति
 हेमो शब्दज्ञावली ॥
 हेमंगवीनं स्त्री योगोद्दे
 होद्देवं वृत्ते इत्यमरः नवनी
 ते इति शत्रुमाला राजनिर्घट
 सु तत् पर्यायः सरजं २ मे
 यजं २ कलंबुटं ५ इति
 दारावली ॥
 हेमिकः पुं चैवः इति धर
 णी
 हेदयः पुं कार्तवीर्यः इति
 हेमचन्द्रः देशविशेषः यथाप्रशि
 मे हेदयास्तादि सौख्यवासना
 कादयः इति ज्योति ॥

ज्ञाने कूर्मवक्त्रं ॥
 हेदेयः पुं कार्तवीर्यराजः इति
 शब्दज्ञावली ॥
 हो व्यसं बोधनं आक्रान्ते इति
 मेदिनी विसृणुः इत्य
 मरः
 होउ नृ उ गतौ अनादौ
 इति कविकल्पद्रुमः ॥ अ अ
 नृ होउत् नृ होउते
 इति दुर्गादासः ॥
 होउ पुं अवेवेत्ता इत्यमरः
 होमकर्ता यथा ॥
 विशिष्टदेशावच्छिन्नं प्रदेणप
 दितदविस्तरागस्य होमनात
 प्रदेणस्य तदभिधानविहित
 मित्यर्थः तेन कथातयतावच्छे
 दक प्रदेणानुकूलव्यापारवति
 नृ विजि होता इत्यादिवापदे
 णः इति ययभागीकृत्या
 प्रोक्तसतर्कालंकारः होतका
 रः पुं होत लंकारः
 होतमाता इति भाष्यतोयवा
 करां ॥
 होत्रं स्त्री हविः
 इति त्रिकांशेषः ॥

होमः इति हेम
 चन्द्रः ॥
 होत्रा स्त्री स्तुतिः इति केचित्
 होत्री पुं होता होत्रं विद्य
 तेषां इति होत्रशब्दादिन
 प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 होत्री स्त्री यज्ञमानवृषा भिव
 समृतिः यथा यासृष्टिः सृष्ट
 यथा वदति विपिकृते याद
 विद्याचहोत्री येदेकाले विधानं
 श्रुतिविषयशाला यास्मिताया
 यविश्वे यामाहुः सर्ववीजप्रकृ
 तिरिति यथाप्राणिनः प्राणा
 येतः प्रत्यक्षाभिः प्रसन्नस्तत्रभि
 रवतं स्ताभि रक्षाभि रेषां
 इत्यभिज्ञानपाकुंतलाप्रथमः
 श्लोकः
 होत्रीयं स्त्री हविर्गोदं इति
 हेमचन्द्रः होत्रसंवन्धिनि ॥
 त्रि ॥ होमः पुं पंचमहायज्ञांत
 गीतयज्ञविशेषः इत्यमरः सत
 देवयतः यथा अथापनं
 अस्यतः पितृयज्ञस्त तर्पणं
 होमो देवो वलिभौतो नृयज्ञोः
 इतिहजने इति
 मरुः तल्लक्षणं यथा विशि

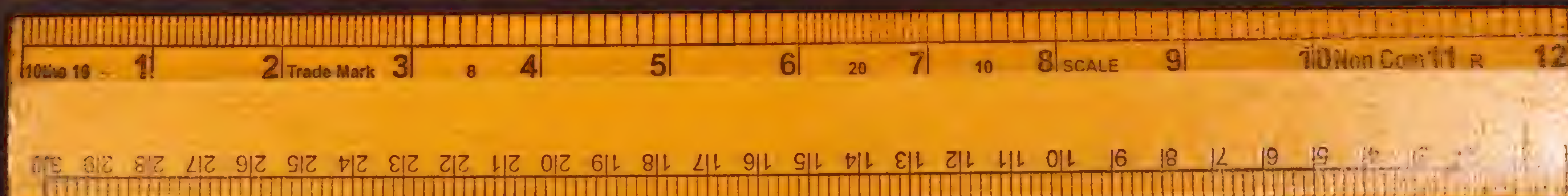

एतेषावलिप्रत्येयोपहित
त्यागः इति श्रीकृतकालं
काः अथनित्यहोमः
तउक्तं सोमभुजगावत्यां नाज
मः सिद्धते मंत्रो नास्त्युप
लप्रदः नानिष्टो यल्लुतेका
मानतस्मात्रितयमचयेत ए
जयालभते पुत्रांजपात् सिद्धि
नेमं प्रायः विभूतिं चाप्रिकाय
तासर्वसिद्धिं विन्दति नौलते
त्रेपि नित्यहोमं प्रवत्तामिर्वा
यं येनविदति सपयंसमगा
पाय वलिपूर्वचरेद्विधिं ततोहो
मंतप्रांत् चरेत् सायकसत
मः वलिपूर्वचरेत् चरेत् ब्राह्मणः
समुपावेत् अर्च्यदेकेन संश्रे
त्यतिस्त्रोरिताः समालिखेत्
विधिवदग्निमानोयक्रयादेभ्यो
नमस्तथा मूलमंत्रं समुच्चार्य
कुंडे वास्यडिलेपिवा भूमौ वासं
स्तरेद्वि व्याहृतिवितयनच
सादेनेन विधाकृत्वा घटगव
नेचरेत् तथा ततो देवीं समा
वाह्यमूलेन योऽप्राकृतिं ह
त्वास्तत्वा नमस्कृत्य विस्त्रजेदि
नुमंडले श्यामादौ विशेषः ॥

भैरवांश्चक्रनेदयो आश्यामिने
स्तिलैः शुभैः पूर्वदिदिक्
क्रमेणैव ततो होमं समाच
रेत् अथ संतेपहोमं प्र
योगः कुंडे वास्यडिलेपिवा
वीरणादिभिः संस्क्रुते प्रागया
उदगप्राय तिस्रो रेताः समालि
खेत् तथाच वीरणा मूलम
त्रेण शोभताडनं मंतं तेनैव
प्रोतां प्रोक्तं वर्मणाभ्युतां
मंतं ततोमूलमुच्चार्यकुंडाय
नम इति संपुज्यप्रागया उद
गप्रायित्तो रेताः कर्तव्याः
प्रागप्रेष मुक्तैश्च पुरंदरान्
प्रादतिपिनसंपुज्यउदगप्राय
ब्रह्मवैवस्वतेनूनपूजयेत् सुद
रीपतेत सर्वत्रघटतारी प्रयो
गः घटतारीच ये क्री श्रीं क्री
मोः ब्रह्मणेनमः एवंक्रमेणपु
जयेत् तथाब्रह्मसंहितायां हो
मकुंडे पेशायां वेदिकां दस्त
विस्तारोत्रतिथालिनीं कृत्वासि
न्स्थापयेत् कुंभं यथोक्तक्रम
येनातः तत्र संपुजयेदेवं यथावि
धुपचारकैः ततो होमं प्रकुर्वीत
देवतासन्निधौ

नतः ततः कुंडमध्ये घटकोण
वृत्तत्रिकोणं तददि रघुदेवप्रे
तददि श्रुतस्तं चतुष्टयसमेतं
लिखित्वा तदुपरि मूलेन पुष्पं
जलीन् दद्यात् सुदरीपते त
वालया ततः सर्वोणि प्रागवे
ताभ्युत्प वक्त्रे योगपीठं मंडयेत्
तयथा कृत्वाकोपयथाशया
त्पादीन् संपुज्य अग्रादि को
णाचतुष्टये पु गोधर्माय नमः ओ
हा नायवेरागाय येस्यर्थायपु
र्वादिदिक्षु अथर्माय अज्ञान
य अवेरागाय अनेस्यर्थाय म
थे ओग्रनेताय नमः एवं पश्चाय
अं अर्कमंडलाय द्वादशकला
त्मने नमः उं सोममंडलाय
योऽष्टाकलात्मने नमः मं
वक्रिमंडलाय दशकलात्मने
नमः ततः केशोरेषु पूर्वदि
मध्यं च ओ पीतायेनमः कृष्ण
येधुम्ना य तीव्रायेनमः हस्त
येहस्त्ये च स्फुलिगितेरुचि
ये ज्वालिने ततो रं वद्वात
नायनमः ततो वागीश्वरीं स
तस्त्राता नीलेन्द्रीं वरलोचनां
वागीश्वरीं संपुक्तां क्रीडा
भावसमं वित्ता ॥

इति ध्यात्वा ओं ह्रीं वागीश्व
राय नमः ओं वागीश्वर्यै नमः
इति मंत्रेण पंचोपचारैः संपु
ज्य सूर्यकांतारिसंभुते श्रोत्रि
योगेदेन वावक्त्रि मानयेत् सू
दरीपतेत कामेश्वरं कामेश्वरीं
पूजयेत् गोतर्मायेपाया
भव वद्विच यदि वाशीं संभ
वे श्रोत्रियानां गोदेनचवनं स्प
वाधवादेत यद्व्यालाभमं
युक्तो अयोग्यो यागकर्मणि
निश्रिवालाणालोहो हृदला
भक्तो भवेत् तत्रवत्तो शु
नृथोपाकले दद्यादुतायनः
वैष्यान् मूत्रचविफलं जा
यते होमकर्मणि तस्मात्
सर्वप्रयत्नेन वद्वि मुक्तं क
मादेत तंत्रांजरे दिजातिभ
वनाद्यापि वद्वि मानोयसाध
कः वोषउंतेनमूलेन मेवि
तंतं विलोकयेत् अग्नि मावा
दयेदस्त्रमंत्रेण तदनंतरं हं
फउंतेनमूलेन कृत्वादा
शायित्यजेत् ततः उं व
द्वेयोगपीठाय नमः चतुर्दि
त ओ वागीश्वर्यै नमः एवं ज्येष्ठाये
रोक्षे अम्बिकायै ततो मूल ॥

सुचार्य अमकदेवताकुंडाय
नमः इति कुंडं संसृज्य त
दध्यावागच्छी ततदेवतावृणं
जतु मतो ध्यात्वा यथाकृतव
द्भि मातृपतीनादिभिः सं
स्तुत्य रमितितस्माद्विष्णुह
त्य मूल सुचार्यं फट्का
व्यादां परित्यज्य वद्विसेत्रेण
संस्तु हं इत्यवयं कथयन्
इया अमतीकृतवाङ्मयो
समुद्भूय कुंडोपरि विः परिधा
स्य ज्ञानुसृष्टमदीतलः शिववी
ज बुद्ध्या आत्मनोभिमुखं दे
व्यापोनो पमतिपेत ततोद्गी
वद्विस्तेयेनमः इत्यभ्यर्च्य
वद्विचैतन्याय नमः इति चै
तन्यं तत्र संयोज्य कुंडं चित्
पिंगल इव दहनदह पचपच
सर्वं साधयन्नापयन्नादा इ
ति ज्वालयेत् ततो अग्निं प्र
ज्वलितं वदे जातवेदं कृता
शानं सर्वान्वाणी ममलं ममि
दं विष्णोमुत्वं इत्युपतिष्ठेत्
ततो अग्ने तममुक्तनामासी
ति नामकृता ओं वैश्वानरं जात
वेद इहावदलोदिततसर्वक
र्माणि साधयन्नादा अनेनाय

दिभिः संसृज्य ओं अग्नेदिशामरित
मजिह्वाभ्योनमः ओं सहस्राक्षिये
इदयाय नमः इत्यादि अग्निाय
उगोभ्यो नमः ओं अग्नये जात
तवेदसे इत्याद्यष्टमूर्तिभ्योनमः
तदाहो ओं ब्रह्मायष्टशक्तिभ्यो
नमः तदाहो ओं इन्द्रायिलोकण
लेभ्योनमः तदाहो ओं वज्राय
स्त्रेभ्योनमः ततः प्रादेशमात्रं ऊ
ष्ट्रापत्रद्वयं हृतमभ्येतित्यस
व्यासय मध्यभागोष्ठं उं पिंग
लां समुत्तं ध्यात्वा होमं कुर्या
त् सुवेण दत्तिगभागादाज्यं
गृहीत्वा ओं अग्नये स्वाहा इति
अग्ने दत्तिगवेत्रे जज्यात् त
था वामभागदाज्यं गृहीत्वा ओं
सोमाय स्वाहा इति वामनेत्रे
जज्यात् ततो मध्यभाग
दाज्यं गृहीत्वा ओं अग्नी
सोमाभ्यो स्वाहा इत्यग्रे लेला
टनेत्रे जज्यात् पुनर्द
त्तिगत्तः नम इति हृतं गृ
हीत्वा ओं अग्नये स्विष्टिकृते
स्वाहा इत्यग्निमुखे ततो म
हा व्याहृतिहोमः ओं भू
स्वाहा ओं भुवः स्वाहा ॥ ॥

ओंसः स्वाहा ओं वैश्वानरं जात
वेद इहावद लोदितत सर्वक
र्माणि साधयन्नादा इत्यनेन
त्रिवारं जज्यात् ततो अग्ने
मूलेन पीठपूर्वकं देवतां सं
स्तुत्य तन्मूले हृतेन सूत्रमंत्रे
ण पंचविंशतिवारं जज्यात्
वद्विदेवतयो रात्मना सदपे
कं विभाव्य मूलमंत्रेण सका
दष्टाकृती जज्यात् ततो मू
लमंत्रस्य अंगदेवताभ्यः स्वा
हा यातयेत् प्रत्येक मेकैकाकृ
तिं जज्यात् ततः संकल्पं वि
धाय ततस्त कस्योक्त इत्येण
होमं कुर्यात् ततो मूलमंत्रेण
पूर्णकृतिं दत्वा संहारमुद्रया
संस्पृष्टवतां हृदये समानीय त
मस्तेति विसृज्य दत्तिगं दत्वा
अच्छिद्रावधारणं कुर्यात् इति
तंत्रमात्रः इदं होमप्रयोगस्तत
त्रैवद्रष्टव्यः
होमकः पुं होता यथा पूर्व
द्वारे च संस्थाप्य वक्त्रावेद
धारणं यत्नविदं तया याम्ये
यश्चिमेसाभवेदिनं अथर्व
वेदिनं तद्वदुत्तरे स्थाप ॥ ॥ ॥

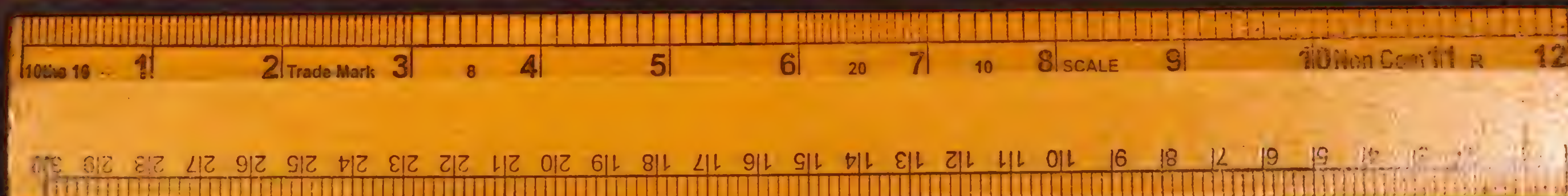
पेदुयः अष्टौ त होमकाः का
य्या वेदवेदंगवेदिनः
इति मातृस्य १५ अथायः ॥
होमकुंडं क्री होमार्थकुंडं
तत पर्यायः अस्य विवरणं
कुंडाष्टदृष्टव्यं ॥ इदं वनी २ इति विकीरशेषः
होमधाम्यं क्री तिलः इति
गमनिर्दिष्टः ॥
होमधूमः पुं होमीयाग्निधू
मः तत पर्यायः निगाणः २
इति होमचन्द्रः
होमभस्म क्री हुतभस्म ततप
र्यायः वैष्टं २ इति होम
चन्द्रः ॥
होमाग्निः पुं यज्ञवद्विः तत
पर्यायः महाज्वालः २ महा
वीरः ३ प्रवर्गः ५ इति होम
चन्द्रः ॥
होमिः पुं अग्निः हृतं इति
मेदिनी जतं इति शब्दस्ता
वनी ॥
होमीः पुं होमकर्ता यथा
तिलोदनी तिलस्त्रायीति
तदोमी तिलप्रदः तिलथ
कतिलवापी च घटतिली
नावसीदति इति तिष्ठा
दितत्वं ॥ ॥ ॥ ॥

इति या स्त्री दिगीया इत्यम
 १ टीकायां भरतः ॥
 इदं पुं अगाधजलाशयः
 इत्यमरः तज्जलगुणाः
 इदवारि वह्निजननं मधुरं
 कफवानहारि पथ्यं च इति
 राजनिर्वृतः किरणः इति
 मरटीकायां रामायणम् ॥
 इदमदः पुं कुम्भीरः इति
 त्रिकांशेषः ॥
 इदिनी स्त्री नदी इत्यमरः
 इप कभाषणे रेफयुक्तदि
 रित्येके कदापयति भाषाणं
 कथनं इति कविकल्पद्रुम
 टीकायां इपधात कथने ड
 गीदामः इस रेवे इति क
 विकल्पद्रुमः रेफयुक्तः इ
 सति इति दुर्गा
 दामः ॥ इसिमा पुं इसता
 इसशब्दात् इमन्प्रत्ययेन
 निष्पन्नः इसिष्ठः वि अति
 शयइसः इसशब्दात् इष्ट
 प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 इसीयान् सि अतिशयइ
 सः इसशब्दादीवस प्रत्य
 यनिष्पन्नः इस स्त्री परि
 माणविशेषः ॥

यथा अत्र दीर्घं मरुद्रुमिति
 तद्वद इति भाषा य
 विच्छेदः गौरसर्वाणां कं
 पुष्पकामीसं इति राजनि
 र्वृतः ॥
 इसः पुं स्त्री प्रकृतपुरुषप्र
 माणात् स्तनमनुष्यः वाउने
 इति भाषा तत्पर्यायः त्वेवः
 १ वामनः २ वामनी ५ इत्यम
 रः भरतौ नीचकः ५ नीचः ६
 इति शब्दरावली अकर्मणः ७
 इति जटाधरः एकमात्रवर्तीपुं
 यथा एकमात्रो भवेद्भूसा
 दिमात्रो दीर्घउच्यते त्रिमात्रस्त
 सुतो त्रयोव्यंजनं चार्द्धमात्रकं
 इति मुग्धबोधटीकायां दुर्गा
 दामः मुग्धबोधमते अस्यसं
 ता यथा आवत सर्वसु अत्राय
 इति वर्णत्रयं क्रमेण सर्वसुमे
 तास्यात् वच्छद्वादि ईश्यादि
 पुच तन्मते अस्य सुमे ता
 पि यथा स्वचोचुत् स्त्री
 वृत्तं चौरुसंज्ञः स्यात्
 इति वोपदेवः मेष वृष
 कुम्भीन राशयः यथा इ
 स्नात्तिमिगोः विचराः
 इति ज्योति ॥ ॥ ॥ ॥

स्तत्वं ॥
 इसः स्ति तद्वत्समात्रं तत्
 पर्यायः वामनः २ मरुद्रु ३
 नीचः ५ त्वेवः ५ इत्यमरः
 नीचः ६ इति शब्दरावली
 अनेचः ७ इति जटाधरः ॥
 इसकुशः पुं स्येतकुशः इति
 राजनिर्वृतः ॥
 इसगर्भोः पुं कुशः इति शब्
 दमाला
 इसगवेधुका स्त्री गांगेरुकी
 इत्यमरः अस्याः पायीय गुणा
 नागवलाशब्दे दृष्ट्याः इसज
 सुः पुं तद्वजसुः इति
 शब्दमाला ॥
 इसतेन्दुलः पुं राजात्रं इति
 राजनिर्वृतः इति केचित् ॥
 इसदंशः पुं स्येतकुशः इति
 राजनिर्वृते इसकुशशब्ददर्श
 नात् इसदा स्त्री शलकी इति
 राजनिर्वृतः ॥
 इसपत्रकः पुं गिरिजमधुक
 वृत्तः इति जटाधरः
 इसपत्रिका स्त्री अस्यासी इति
 राजनिर्वृतः ॥
 इसस्तः पुं तद्वत्तवृत्तः ॥

तत्पर्यायः सुपातः २ शीत
 वीर्यकः ३ पुष्टः ५ महाबरोहः
 ५ इसपर्णीः ६ पीपरिः ७ भि
 दुः ८ मंगलद्वयः ९ अस्थि
 णाः प्रतः कटः कयायस्य
 पिपिरी १० दोषजित् मूला
 भ्रम प्रजापन्नो इसस्तो विषो
 धतः इति राजनिर्वृतः ॥
 इसफला स्त्री भूमिजंतुः इति
 राजनिर्वृतः ॥
 इसमूलः पुं रक्तेवः इति
 राजनिर्वृतः ॥
 इसपात्राशिकः पुं त्वयः इत्य
 मरः ॥
 इसा स्त्री मुद्रापात्री नागवला
 भूमिजंतुः इति राजनिर्वृतः
 वामनीच ॥
 इसाग्निः पुं अर्कवृत्तः इति
 शब्दवन्धिका ॥
 इसोगः पुं जीवकोषधं इति
 मरः वामनस्य ॥
 इद उ. स्तने इति कविकल्पद्रु
 मः रेफयुक्तो द्वितीयस्यो उ.
 इदने इति दुर्गादामः
 इदः पुं शब्द ॥
 इति हेमचन्द्रः
 दिशपकशिषुपुत्रः यथा दि

ज्ञीका स्त्री लता इति सि
 द्वातकोशया मृगादिदृष्टिः
 ज्ञीकः वि ज्ञीकः इत्यादि
 कोषः ॥
 ज्ञीकः पुं जत ३७ इत्य
 णादिकोषः
 द्वेषा स्त्री द्वेषा इत्यमरटीका
 पोत्तलकंठः ॥
 फल मवाते इति कविकल्पदु
 मः मवाते इति कविकल्पदुमः
 मप्रफलमिति मिलेप्यस्य जौ
 जलफल इत्यादिना केवलस्य
 द्रव्यविकल्पनात् सोपसर्गस्य
 नित्यं द्रव्यः फलमिति फल
 मिति चालश्रुलने इति
 दुर्गादासः ॥
 फल कोटित्ये इति कविकल्प
 दुमः फलति लता वायुः इ
 ति दुर्गादासः
 के ज ईमर्दे शब्दे इति क
 विकल्पदुमः स्मर्देः पराभि
 भवेच्छा इति बोधदेवः न
 कयति कयते मलो मल
 मभिवर्धित मिक्षति कयति
 जने लोकः आकयतीत्यर्थः
 पुरुषात् गोविन्दभट्टसमदोवि
 षये यत्तवाक्येऽयमित्याह इ

ति दुर्गादासः त तकारः सतयेज
 नचतस्त्रिंशवर्णाः अष्टमवर्गीय
 पंचम वर्णाः एकपंचाशन्नात
 कावर्णानां चरमवर्णाश्च यथा
 पंचाशत्त्रिंशभिर्माला विदितास
 र्वकर्मसु अकारादितकारांता
 वर्णमाला प्रकीर्तिता त्वाणी
 मेरुसुखे तत्र कल्पयेत्कृत्तिमत्त
 मः अनया सर्वमंत्राणां जपः
 सर्वं समर्द्धिः इति गौतमीयने
 त्रै कंष्टदेशोद्भवोप यथा श्रीशि
 वउवाच विशेषं कथयाम्यग्रो
 ज्ञायाः कंठतः स्मृतः अद्वय
 निक्षया मूर्द्धा १ इयं निक्षुद्रत
 जं मावस्थानादुत्थे वाच्याः तका
 यः कंठचातजः इति वरदातेत्र
 १ यफलः अस्य स्वरूपं
 यथा तकारः मृगाचार्वर्णि जं
 उली त्रयसंयुते चतुर्वर्गमयं
 वर्णं पंचदेवमयं सदा पंचमाला
 त्तकं वर्णं त्रिशक्तिसहितं स
 दा त्रिविन्दुसहितं वर्णं मा
 त्मादितत्त संयुतं
 शरच्चन्द्रप्रतीकांशं द्यदि
 भावय सुन्दरि इति
 कामधेनुतत्रे अस्यभि
 धानानि ॥ ॥ ॥

यथा तः कोप संवृकः कालो
 वृत्तः संवर्तकः परः वृत्तिदोवि
 युता माया मरुतेजापुगंत
 कः परात्मा क्रोधसंहायेवला
 तो मेरुवाचकः सर्वांगः सागरः
 मामः संयोगोऽस्य सिद्धिः तः
 त्रणलोमहातोभो मातृकांतात
 लः तयः साविकव्यवहानताका
 लनिष्ठागोप्यः ह्यापुत्रश्च
 संवातो मलयग्रो ललाटकः
 इति तंत्रशास्त्रे वर्णाभिधानं
 तकारस्य ककारश्चकार योगज
 तेन केचित् एषकवर्णत्वेन न
 मन्यन्ते तेषामन्ते तंत्रांशैकपंचा
 शवर्णानुपपत्तिः तंत्रशास्त्रे त
 स्य मेरुत्वेन गणनानुपपत्तिश्च
 भवति अतः एयं द्विर्दिश्यते
 तथाच योताः सूर्ययपितोता
 वर्णानां मन्त्रोद्यतः एषकक
 मेण कथ्यते तथाप्येते समेव
 यात् इति विश्वप्रकाशः अपि
 च अकारादि लकारांता वर्णाः
 पंचाशदीदिता संयोगात्
 कषयोपिषः तकारो मेरु री
 रितः इति कुस्मानंदधृततंत्र
 शास्त्रे तः पुं ॥

तः पुं समर्तः रातसः नरसिं
 हः विद्युत् तंत्रं तंत्रपालः
 नाशः इति मुद्राकितमेदिनी
 तज रक्तत इति कवि
 कविकल्पदुमः तैको उः विन
 जीवने इ कतेजयतिदीनः
 इति दुर्गादासः ॥
 तज इय मउ. हागस्योः
 तज य म उ. इति कवि ॥
 कल्पदुमः इ तंजने यतेजा
 समक्त सरो रित्यनेनेवेष्टसि
 द्वौ अस्य यानुवन्त्यन्तरपथं
 न चरादिभ्यो उ. इति प्राचीन
 मन्त्रानुसंधानं मन्त्रांजि अतो
 नि तज तंज तंज तंज तंज मातृ
 वंथवलात् अनुपधाय अपि
 दीर्घः स्वमतेन अत्रदीर्घविधि
 रूपधां नापेक्षते उ. तंजते
 यतजा मन्त्रजयति उ. तज
 यते दादानं इति दुर्गादासः
 तण ३ उ ज वधे इति क
 विकल्पदुमः द न तणो
 तिहाणते उ तणिता तता
 इति दुर्गादासः ॥
 तणः पुं त्रिंशत्त कलापमेमि
 त ॥

संभवः जयेत् तस्मात्तथादा
 दंभवेत् स्तोत्रोविशोधनं
 अमले कमले कषे लाजासु
 वदरोदके पतञ्जलिमथ
 नागदिकां धारयेत्तस्मिन् तस्मात्
 प्रवृद्धा हेतुया सुवशोषे च
 दारुणां अतोद्वेको रुचिनि
 वारो न जयेत् तताना मसु
 जस्य पात्रैः तयोत्पितो ह्रीं
 जले निदम्यन्मोसोदकं वाम
 युकोदके वा आसोद्वेको विल
 वचापुतानां जयेत् कषायैः
 यदीपनानां एवं ज्ञा मुलिय
 ने जयेच्चतय विना सर्वकृतां
 च तस्मात् उल्लिखितैः दोषनद्र
 वेः स्त्रिये च भूते यातस्मा
 स्मा जेच यजोवृत्ता प्रमयेत्
 अतिरोग दुर्वेलां तस्मात्
 मयन्मृणा मिदामुपयः पयोः
 त्रुडगंधे मूर्च्छा छर्दि तया दा
 द स्त्रीमयभृश कर्षिताः पि
 वेयुः शीतलेतोय रक्तपिते
 मदात्यये स्नात्वा त्रयान भेषजे
 स्तस्मात् तस्य जयेत् पुनः तस्यां
 जिताया मन्योपि व्याधिः शाक
 श्रिकित्सिते तस्य न एवमय
 तीणो न लभेत जलं यदि म ॥

रां दीर्घयोगः वा प्राप्नुयात्
 त्वरितं नरः त्वरितो मोदमा
 याति मोदात् प्राणाविसेच
 ति तस्मात् सर्वास्वस्थ्यास
 न कविद्वारे वारयेत् अत्रेना
 पिवितानंतः प्राणान् धारयेत्
 चिरे तोयभावात् पिपासान्तः
 त्वात् प्राणो विमुच्यते इ
 ति तस्मात्पिकाशः इति भाव
 प्रकाशः ॥
 ततविधंसी पुं वृद्धा वृत्तः
 इति शवचन्द्रिका ॥
 ततव्रणः पुं घट्टमकारव्रण
 रोगोत्तरीतव्रणयोगविशेषः
 इति भावप्रकाशः तद्विवरणं
 ब्राह्मवेदप्रवृत्तः ॥
 अतव्रतः त्रि धस्तनियमः
 तत्त पर्यायः अवकीर्णो २
 इत्यमरः तथाच यातवल्क्यः
 अवकीर्णो भवेद्भगवत् ब्रह्मचा
 रितयोषिते गर्हमे पशुमाल
 भजे कृतं सविमुह्यति इति
 प्रायश्चित्ततत्त्वं ॥
 ततद्वरं क्षीं अगुरु रतिश
 वृचन्द्रिका ॥
 ततिः स्त्री अपचयः तयः
 यथा जलमुचि वितरण विशुद्धे

कातति रंस्वखिलं बुधात्तानां
 केवलं च नरसभती वातकप
 ती क माश्रयति रंस्वद्वदः त
 तोदरः पुं उरोगविशेषः त
 स्य सामान्यदृष्ट्या माह आधानं
 गमनेः शक्ति दोर्वस्य दुर्वलापि
 ना शोषः सदन मंगानां संगो
 वात एरीषयोः दाह स्तन्या
 च सर्वेषु जठरेषु भयन्निदि स
 त्रिहृष्टनिदानपूर्विकां संख्या
 माह एषक दोषोः समस्तेषु
 स्त्रीद्वद्वततोदकैः संभवेत्सुद
 रास्यहो तेषां लिङ्गं एषक
 मृणा ततोदरमाह शल्य तथा
 त्रौपदितं यदत्र भूतं भिनया
 गत मयथावा तस्मात् स्वातो
 न्नात् सलिल प्रकाशः स्त्रावः स
 वेदं यदतस्तभूयः नाभेरथ श्रो
 दमेति वृद्धिं निस्तयते दास्यति
 चातिमात्रं पतत् परिस्त्राव्युद
 रं प्रतिष्ठं दकोदरं कान्तयतो नि
 वोथ शल्य कंदक कर्करादि अ
 त्रौपदितं अत्र निदितं भूतं यत्
 अत्र भिनति तथा अन्यथा आग
 त भोजनं विना आगतं शरादि
 तदपि यदत्र भिनति

पतत्पततां जंभा मयथा न
 चात्र भिनति यत उक्तं चरके शर्क
 रात्ताकाष्टमिकैटके रजस
 युनैः भिद्यतां यदा भूतं जं
 भयान्तेन चेति तस्मात् भिजा
 दत्रात् यदतस्तभूयः अत्रात्
 संसृत्सु पुनर्गदतः स्ववेदित्यर्थः
 दास्यति विदीर्यत इव पदसि
 दिगर्धनात् पतत्ततोदरं तेजो
 तरे परिस्त्राव्युदरं प्रतिष्ठं तस्य वि
 कितसा शालियष्टिक गोधुमय
 वनीवार भोजनं निवृत्तयेचने
 श्रेष्ठं सर्वेषु जठरेषु च आनूपमो
 रकं मांशं शकं पिष्टकृतं तिलां
 व्यायामाधदिवा सप्त यान याना
 नि वर्जयेत् तथा स्नानवर्णो ज्ञानि
 विदाहीनिगुणी च नाद्यादत्रा
 निजठरे तोययाने च वर्जयेत्
 उदराणां मलाच्छतात् वक्रशः
 शोधनं दितं तीरेणो रंजनेन
 पिरेन्मृणा वा सकृत् इति
 भावप्रकाशः तता पुं
 सारधिः
 द्वाः स्यः तद्विद्यायां विप्राज्ञातः
 इत्यमरः दासीपुत्रः
 नियुक्तः ॥ ॥ ॥ ॥

बाला इति मेदिनी वेष्यायां
मृदाज्ञातः मतः सः इति सं
लिससरोणादिहृतिः तत्रे क्री
शरीरं इत्यादि कोषः तगर
इति राजनिर्घटः ॥
तत्रः पुं तत्रियः इत्यादि
कोषः ॥
तत्रवन्धुः पुं निरित्तत्रि
य इत्यमरटीका ॥
तत्रवृत्तः पुं सुचुर्जदः इति
राजनिर्घटः ॥
तत्रियः पुं ब्रह्मवाक्यवर्ग
विशेषः तत्रि इति भाषा तत्र
पर्यायः मृदाभिहितः २ म
जन्मः ३ वाक्यः ४ विराट् ५
इत्यमरः तत्रः ६ विजलिगो
७ राजा ८ नाभिः ९ इति जरा
परः रूपः १० मृदेकः ११ इति
शब्दरत्नावली पार्थिवः ॥ रा
वैभौमः १२ इति राजनिर्घटः
तदति इति जनान् तत्रः
तद संवृत्तौ सौत्रः तत्समास
सिति त्रः तत्तात् त्रायते इति
डेमनीयादितात् तत्तात्का
रलोपेवा तत्रः तत्रो द्वितका
१ः पुं नपुंसकयोः तत्रः ॥॥

पति स्मैम तत्र मणेषुभृत
प्रभाविशयो भरतस्य तिसुरि
ति राचवपांडवीये तत्रपव
तत्रियः स्तार्थे इयः अपत्यार्थे
इय इत्यने इति भरतः ॥
तेव सूर्यवन्द वंशीय राजानः
कलेः सहस्रवर्षपर्यंतं आस
न् ततः महानदिसतो नदः
मृदायां समुत्पन्नः पानवर्ष
राज्यं चकार तदंते चाणक्यना
माशालाणो नदं तत्तपुत्राश्च
त्तामुरुवशां चन्द्रगुप्त राजा
नेकुसवान् कलो नन्दो तत्रिय
वंशः इति श्रीभागवते १२ स्क
न्धे १ अध्यायात् संगृहीतं
अतर्हीपे तत्रियस्य नाम पतंगः
प्रात्मलक्ष्मीपे वीर्यधरः रुश
हीपे कोविदः क्रौंचहीपे रु
षभः शाकहीपे सत्यव्रतः रु
क्षरहीपे सर्वपक्वर्णिः अ
स्य शास्त्रनिवृत्तिर्यस्मात्सूर्यः
अध्यायन यजनं दानं च प्रजा
रक्षणं जीविका अभ्यासमासु
यः गार्हस्प्यं ब्रह्मचर्यं दानप्रत्येव
इति तत्रेव २ अध्यायादितः संगृ
हीतं तत्तत्तात्तायया तत्रने सेवतेकं

वेदाध्ययन संयुतः दानादान
वदि यस्तस्यैव तत्रियश्च्यते
तस्यथस्मा यथा नारदवाच
तत्रियस्यापि यो धर्मस्तं ते
वत्प्राप्ति पार्थिव दयाइजा
न याचेन यजेत न च याजये
त् नाध्याययेदधी योत मज्जसु
परिपालयेत् नित्योयुक्ता
दस्युवधे शोककृष्णात् पराक्र
मे येन क्रतुभि रीजानाः श्रुत
वंतश्च पार्थिवाः येतद्दे विजे
तारस्ते तलोकजितो नृपाः
अवित्तन शरीरोदि संगरायो
निर्वर्तते तत्रियस्य तत्तत् कर्म
नोभयत्रयशः प्रदं तत्रियाणां
मयधर्मा निर्णीतो मुनिभिः
परः तास्य कृत्यतमे किंचि
श्रुतो दस्युविनिग्रहात् दान
मध्ययने यज्ञे राज्ञो हेमोः
भिधीयते तस्माद्वा महा
राज योऽहं धर्मशीलिना
प्रजाः स्वपुत्र धर्मेण स्थापये
त्तमहीयति धर्माण्येवदिक
स्माणि कारयेत् सततं प्रजाः
परमां सिद्धिमाप्नोति नृपतिः
परिपालनात् कुर्यादनत्रवा

कुर्यान्मैत्रो राजस्य उच्यते
इति पात्रे सर्गाखंडे २६ अध्या
यः अपिच राजस्यानां करा
दानं विना वैवाहिकं चयः प्र
नियतः सति न्योत्र परत्र च
सखप्रदः युद्धे पलायने चैव
तथा कातरताधिषु अपालने
प्रजानां च दाने धर्मे विरक्त
ता अनवेता स्वराष्ट्रस्य ब्राल
णाता मनादः अमात्यानाम
सम्मानं तेषां कर्मानवेतानां
श्रुत्यानां च परीक्षासो निषिद्धः त
त्रजन्मनां राजस्यस्त महाराज
यथाग्रममवाप्नुयात् तत्त मृता
सु तवाव्या स्य धर्मसंयदतत्तप
रः वेदानधीत्य धर्मेण राजया
स्त्राणि दानं च संतावादीनिका
स्माणि कृतासोमं नियेय्य च पा
त्रयित्वा प्रजाः सर्वधर्मेण जय
तावत् राजस्य सासुमेधादीन् मत्वा
न न्यास्तथैव च आनयित्वा यथा
पाठे विप्रभ्यो दत्तदत्तिणः ॥
संग्रामे विजये प्राप्य तद्यात्स्यं
यदि वा वक्तुं स्थापयित्वा प्रजा
पालं पुत्रराज्ये च पार्थिव अ
न्यगोत्रे प्रशस्तं वा तत्रि
यं ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

तद्विषयं अत्रैवित्ता पितृव
सम्यक् पितृयज्ञे यथाविवि
देवान् यज्ञे ऋषीन् वेदैश्च
यित्ता प्रयत्नतः अंभकालेच
संप्राप्ते यश्चेत्तदाप्रसादं सो
उपवासाश्चमन्त्राजन गतासि
दि मवाभुयात् राजयित्तेनरा
नेन भैतचर्याधसेवया अपे
न गृह्यधर्माणि चरेज्जीवितका
म्या नचेतत्रैष्टिकं कर्मत्रया
णां भूरिदत्तां चतर्णां राज
शाहेन प्राक्त राप्रमवातिनां
दाकायने दत्तियैर्मानवानां
लोकप्रोष्ठं धर्मासासेवमानैः
सर्वे धर्माः सोपधर्मास्त्रयाणां
राज्ञो धर्मादिति वेदात् आगो
मि एवं धर्माश्चानधर्माश्च
वान् सर्ववस्य संप्रलौकानिवो
य अल्पप्रमानस्यफलानवदे
ति धर्मानन्यान् वेदविदोमनु
ष्याः सदाप्रमं वक्रकल्याण
रूपं तात्रे धर्मे नेतरं प्राक्त
र्याः सर्वधर्माः राजधर्माश्च
धानाः सर्वधर्माः पाल्यमाना
श्चरेति सर्वेत्यागो राजधर्मेपुरा
ने स्तथागंधर्माश्च प्राक्तं पुराणं
मजेत्रयी दंडनीतो ॥ ॥ ॥

दत्तायां सर्वे धर्माः प्रतयेयुर्वि
रुद्धः सर्वधर्मा आश्रमाणां द
ताः स्युः तात्रेत्यक्ते राजधर्मे
राणे सर्वेत्यागो राजधर्मेचो
क्ताः सर्वा विद्याराजधर्मेचो
क्ताः सर्वलोकाराजधर्मे प्रति
ष्ठा यथा जीवाः प्राकृतेवंध्या
मानाः धर्माश्चतानामुपपीड
नाय एवं धर्माश्चानधर्माश्च
मुक्ताः संविद्वेतेनाद्रियंते स
धर्मा वातराप्रमधर्माश्च य
तिधर्माश्च पार्थिव लोकवेदो
नदा श्वेव तात्रे धर्मासमादिताः
सर्वापेक्षानि धर्माणि तात्रे
राजधर्मसमम अग्र्यत्वेवक्रुद्धा
रं धर्माश्चमवातिनां तात्रेणे
व दिधर्माश्च प्रत्यहं क्रियन्ते
य इति पात्रेस्वावेदे २६ अध्या
यः अपिच दिज्ञाचने तद्विषया
णां तथा नारायणाज्ञेन राज्या
नांपालनेचैवराज्ञो निर्भयता न
द्यानित्यं दानं ब्रालोभ्यः श
राणागतशतां पुत्रतल्पं प्रजा
नांच डः विना परिपालनं ॥
शास्त्रास्त्राणांच नैपुण्यं शोभो
रूपमेवच तपश्च धर्माकृतं च

यत्नतः कुरुते मुदा पंडितं
नोतिशास्त्रतः नित्यं च पविषा
लयेत नियोजयेत सभासभाति
त्येसद्रिष्टुसंपुतः दक्षश्चर्य
पादात् सेनोराचचनष्टयं पाल
येत यत्नतो नित्यं यशसोचम
तापवान् शो निमंत्रितश्चैव
दानेन विमुक्तिर्भवेत् शो यो
वा तस्येत् प्राणान् तस्य स्वर्गो
यशस्करः इति ब्रह्मवैवर्ते
श्रीकृष्णजन्मावेद ६३
अध्यायः अथसूर्यवेणोपत
द्वियविवराणं परमेश्वरात्
ब्रह्मा जातः तस्य पुत्रो मरी
चिस्तस्य कश्यपस्तस्य सूर्यस्त
स्य वैवस्वतो मनुः सत्यपुगे मनु
रेव राजासीत् त्रेतायुगे तस्य पु
त्र इत्ताकुः अयोध्यायां राजा
नो वक्रकालं राज्यं कृतवतः
दापरे ततः किंविच्छन्नायुषः पु
गस्यप्रथमापेतया उत्तरोत्तरं आ
युषोऽसः कलिपुगे अत्यमे
वायुः शेषे अत्यल्पं भविष्यति
तस्य पुत्रो विकुत्तिलसककुत्त
स्थः तस्य अनेनाः तस्य सद्युः

तस्य विष्णुगमिः तस्य चन्द्रः तस्य
शुक्रः तस्य आर्वाः तस्य
हृदयः तस्य युग्युमारः तस्य २
छायाः तस्य हर्षः तस्य निकुंभः
तस्य कृशाश्वः तस्य सेनजित तस्य
शुवनाश्वस्तस्य मान्याता चक्रव
र्त्त्यभूत् तस्य पुरुकुतसः तस्य त्रिम
दस्युः तस्य पुरुकुतसः अतश्चायः
तस्य हर्षः तस्य प्राकृताः तस्य
हर्षः तस्य प्राकृताः तस्य विव
न्यनः तस्य सत्यव्रतः तस्य विश
कुः तस्य दक्षिणः यः राजसूयं
कृतवान् तस्य रोहितः तस्य हरितः
तस्य चन्द्रः तस्य सुदेवः तस्य विज
यः तस्य भरुकः तस्य वृकः तस्य
वाजकः तस्य सगरः चक्रवर्ती त
स्य असमेताः तस्य अंशुमान तस्य
भगौरथः यस्तपः कृत्वा पृथिव्यां
गंगामानोतवान् तस्य अतः तस्य
नाभः तस्य सिवद्वीपः तस्य अयुना
युः तस्य अतपः तस्य सोऽसः
तस्य अश्वकः तस्य मूलकः तस्य द
शरथः तस्य पेड विड तस्य सिद्धमहः
तस्य खड्गः तस्य चक्रवर्ती तस्य दी
र्घवाजः तस्य रघुः तस्य अजः तस्य
दशरथः तस्य श्रीरामः तस्य
पुत्रत्वे प्राप्तवान् तस्य तुला भरत

ह्लाण शत्रुघ्नः श्रीगमचरितं
वक्रविस्तीर्णं बाल्लोक व्यासा
दिस्मृतिभिर्बलिर्हितं अमो त्रेता
द्वापरयोः सन्धौ अवतीर्णः प
तेवद्वांगमाश्रय श्रीगमपथं
ताश्रुकवर्तिनः द्वापरस्य प्रथ
मेतस्यपुत्रः कुशो जातः तस्य
अतिथिः तस्य निषधः तस्य न
भः तस्य पुंडरीकः तस्य तैमथ
न्वा तस्य देवानीकः तस्य दीनः
तस्य सारियात्रः तस्य वलस्पलः
तस्य वज्रनाभः तस्य अर्कः तस्य
सगणः तस्य विधुतिः तस्य दि
शापनाभः तस्य पुष्पः तस्य अ
वसन्धिः तस्य सुदर्शनः तस्य
अग्निवर्णः तस्य भीमः तस्य म
रुः यो योगसिद्धः सन् समरु
निकटेकलापशोभ आलेकले
रतेनष्टं सूर्यवंशं पुनर्भावयि
ष्यति मरुः पुत्रः मरुश्रुतः
तस्य सन्धिः तस्य अमर्षणः तस्य
महस्मान्तस्य विष्वक्कः तस्य
अमेनजित् तस्य तत्तकः तस्य
वृहद्भुजः अमोयुधिष्ठिरस्य सम
कालीनः भारतयुद्धे अभिमन्यु
ना हतः तस्य वृहद्भुजः तस्य उरु
क्रियः तस्य वत् सवृद्धः तस्य प्रति

योमः तस्य भाजः तस्य दिवाकः
तस्य सदेवः तस्य वीरः तस्य वृ
हदस्यः तस्य भानुमान् तस्य प्रती
कः तस्य मरुदेवः तस्य सनतत्रः
तस्य पुष्करः तस्य अंतरीक्षः त
स्य सतपाः तस्य अग्निवर्जित तस्य
वृहद्भुजः तस्य वरिहः तस्य कुते
जयः तस्य शंजयः तस्य संज
यः तस्य शाक्यः तस्य सुहृदः त
स्य लंगलः तस्य प्रमेनजित्
तस्य लङ्कः तस्य समित्रः पतेरा
जानः कलेः सहस्रवत् सरपथं
तेराज्यं कुतर्ततः पतत पर्यंतं
सूर्यवंशं विभ्रान्तिः पुनः सत्य
पुगे सूर्यवंशोत्पत्तिर्भविष्य
ति इति श्रीभागवतनवमस्कंधे म
ते चन्द्रवंशविवरणे चन्द्रवंशका
वे द्रष्टव्यं ॥

तद्विषय स्त्री तद्विषयस्त्रीता
तद्विषयणी तिः इत्यमरः
तद्विषयी स्त्री तद्विषयपत्नी इत्य
मरः तदसंवृतो इति कविकल्प
द्रुमः तन्ता इति दुर्गादासः तंता
वि तन्ताशीलः इत्यमरः अस्या
पर्यायः सहस्र शब्दे द्रष्टव्यः

तप इ क शक्तौ इति कविक
ल्पद्रुमः शक्ति रिह तमा इक
तस्य यति दुःखं मुनिः सहत
इत्यर्थः इति दुर्गादासः तप
तकम तपे इति कविकल्पद्रु
मः मयत्तपि यत्तापि तपंतपे
तापं तापं मानववन्धसामर्थ्यात्
स्यानिवृत्त्या भावे दीर्घः समते
त अत्र दीर्घविधिरुपधो नापे
तते इति दुर्गादासः ॥
तपाणः त्रि निर्लज्जः इति त्रि
कोटशेषः ॥
तपाणकः पुं वृद्धभेदः इति
जाराधरः सत्तासी यथापकः
तपाणक शाकाश्ली तत्र तप
एकदशशाकाणा यत्र तप
एकदशशाकाणा तत्र तपा
ककाशाकाणा इत्युद्धरः ॥
तपाणपुः पुं अथरथः इति
शब्दमाला ॥
तपा स्त्री रात्रिः इति द्वा इत्य
मरः ॥
तपाकरः पुं वन्दः कर्षरः इ
त्यमरः ॥
तपाचरः पुं रातसः निशा
चरणावस्थानात् ॥

तपाटः पुं रातसः इति
त्रिकोटशेषः ॥
तपापतिः पुं वन्दः कर्षरः
इति निशापतिशब्द
शानात् ॥
तम उ इ भय मर्षे इति
कविकल्पद्रुमः मर्षः सहने
उत्तमिता तांता यष्टस्य न
वन्ध इत्येके इत्यतमत
अतमीत अस्मात् पुष्पादित्वा
त्रित्यं उ इत्यने भय तस्यति
दोषसाधुः इति
दुर्गादासः
तम ऊ इ नि य मर्षे इति
कविकल्पद्रुमः ऊ अतमिष्ट
अतस्ते उ तमते नितेते
स्ति य तमा इति
दुर्गादासः
तमं स्त्री युक्तं इत्यमरः त
मः वि शक्तः इति इत्यमरः
आयस्य पर्यायः सहः २
प्रभृतः ३ इति हेमच
न्द्रः
तमता स्त्री योग्यता सामर्थ्यं
यथा अति हिंती या तमता
चलितं वाक्यं पदार्थेव त सं
हतानि सामर्थ्यामाकर ॥॥

एतस्य काङ्क्षा स्थानं क्रमो योग
बले समारब्ध इति भट्टवार्ति
के तमता अर्थ प्रकाशना
मर्थं यथावदि देवसदनं द
सीतत्र दासीति पदस्य छेदन
प्रकाशनामर्थान् वदिने
तस्य आस्तुतदभप्रकाशना
मर्थान् आस्तुतदभछेदनस
मुदायमंत्रस्य नियोगाः वगम्य
ने इति धर्मदीपिका ॥
तमा स्त्री तितिः तितिः १२
मः रात्रिः इति शब्दरत्नाव
ली तमालतणं पद्यादृ
मितिः वाङ्मयार्थान्तिके
चैव दुःखे चोत्पादिते क
चित् नरुप्यति नवादेतिमा
त मायिकोर्तिता १२ मेका
दृशीतत्वं अपिच आकुष्टः
मिदतो यस्तुनाक्रोशेत्त द
नेदति अउष्टेकी दानः काये
स्ति तित्तस्य तमा स्मृता इति
मातस्ये १२ अध्यायः
अन्यत्र विभागशीलः सतते
तमा युक्तो दयात्मकः गृह
स्थस्तु समा युक्तो न गृहेण गृही
भवेत् तमादयच विज्ञाने स
त्येवैवदमः शमः अध्यात्मनि

त्यताज्ञान मेतद्वास्तवतत्तणे
विगर्हातिक्रम तेषदि सा वन्य
वधात्मनां अयमन्य समुत्पानं
दोषाणां वर्जनं तमा इति
कोर्म १५ अध्यायः दुर्गा
इत्यमरटीकायां मय्युगनायः
तथा हि जयंती मंगला का
ली भद्रकाली कपालिनी दु
र्गा शिवात्मना धात्री साहा
स्रधानमोः स्तने इति दुर्गा
जीतत्वं अपिच तमातम्यो
विकार्या योगप्रदोत्तरीयका
यमासनकृताधार वरदोयन
पाणिनी मूलमेवलसंयुक्ता
प्रशान्त योगसंस्थिता सितस
ष्योपदारेण सितहोमेन सिद्धि
दा इति देवीप्रयोगे संवत्स
रदेवता विंशतिविधिः प्रथमः
गोपीविशेषः यथा राधिको
वाच मया सर्वे च तं दृष्टो गो
प्याच तमया सह सवेशयुक्तो
मालावान् गन्ध चन्दनसंयुतः
रत्नभूषितया गन्धनसंयुतः
रत्नभूषितया गन्धचन्दनाति
तया तथा सुखनमूळिते स्तन्य
पुष्पचन्दनसंयुते स्निग्धनिद्रित
यासयः सखे ॥

ननवसंगमात् मयाप्रवोयिता
साचमवांश्चस्मरणं कुरु गृही
ते पीयूषं ते मूली चमनोद्ग
वनमालो कौस्तुभं चाप्यमूला
रत्नकुंडलं पञ्चात प्रदत्तं मे
स्त्राच सखीनां वचनादहो ल
जया कृत्स्नार्णसु तेनाप्यापि
पश्यतः तमादेदे परित्यज्यत
जया एषिवीगता ततस्तस्याः
शरीरचरणमेषेवभूवद संवि
भज्यतयादत्तं प्रेम्नाप्ररुदता पु
राकिंचिदत्तं विसर्वे च वेसवे
भ्यस्य किंचन धर्मिष्ठेभ्यश्च
स्माय दुर्वलेभ्यश्च किंचन त
पस्मिभ्योपि देवेभ्यः पंडितेभ्य
श्च किंचन पतते किंचित्स
र्वं किंभूयः श्रोतुमिच्छसि
इतिब्रह्मवेवर्ते प्रकृतिविदे ॥
अध्यायः तदिर इति राजनि
संदः तमादेशः पुं शिप्रः १
तिराजनिचंदः ॥
तमावान् वि तान्ति युक्तः
यथा एकः तमावतो दोषो
द्वितीयो नोपपद्यते वदेन
तमया युक्तमयाक्तं मन्यते

जनः इति गुरुदे १५ अध्या
यः ॥
तमिता वि तमाशीलः इत्य
मः
तमी वि तमाशीलः तत प
र्षायः सदिसुः २ सदवः ३ तं
ता ५ तितिः ५ तमिता ६
इत्यमरः तमः ७ शाक्तः ८ स
हः ९ प्रभूः १० इतिदेमव
दः ॥
तयः पुं नीतिवेदिनं विवर्गीत
गतप्रथमवर्गः सत्ताराजामष्ट
वर्गस्यापचयः यथा तयस्या
नेच वृद्धिश्च विवर्गे नीतिवे
दिनां इत्यमरः नीतिवेदिनं
नीतिशास्त्रज्ञानं तयादिभि स्त्रि
वर्गः अन्येषां तथैकामायेः
पूर्ववृत्तः अष्टवर्गस्यापचयः त
यः तस्यैवोपचयो वृद्धिः तस्य
नोपचयेनाप्यपचयः स्थानं
अष्टवर्गीयया ऋषि वैष्णिक
पद्यो दुर्गसेत कुंजरवन्यनं क
याकरवलादानं सैयानां च नि
वेष्टानं अष्टवर्गः स्मृतो राज्ञा
मिति तद्दीकायां भवतः लयः
तत पर्षायः संवर्ते २ प्रता ॥

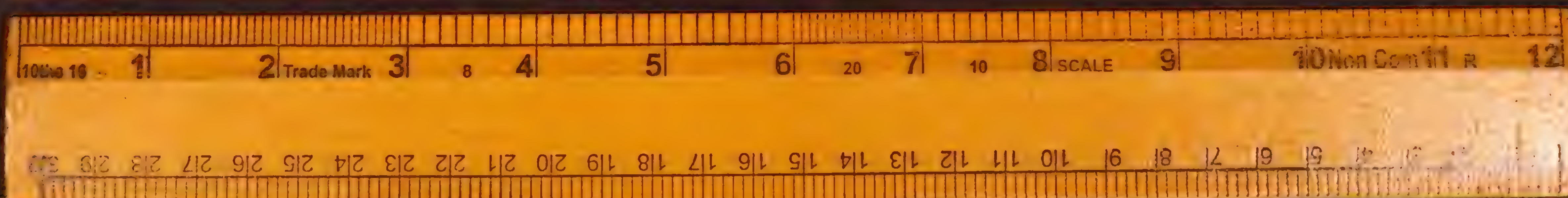

यः ३ कल्पः ४ कल्पान्तः ५ अयं
वयः तत् पर्यायः तिया १ नि
लयः तत् पर्यायः गृहशब्दे
एवः काशरोगविशेषः तत् प
त पर्यायः यत्ना २ शोषः ३
इत्यमरः राजयत्ना ४ रोगराजः
५ गदायत्नीः ६ उष्मा ७ अति
रोगः ८ रोगाधीशः ९ नृपाम
यः १० इति राजनिर्घटः अस्म
निदानादि यत्नाद्ये द्रष्टव्यं ॥
तस्योषधोत्तरं यथा सेतको
किलातमूलं छागोलीशोषं
युतं त्रिसमादेन वेपीतं तयो
गे हयं नयेत् इति गारुडे ॥१३॥
अध्यायः रोगमात्रं इति रा
जनिर्घटः
अथतरुः पुं स्त्रीलीहृदः इति
राजनिर्घटः ॥
तययुः पुं कामः इति हेम
चन्द्रः
तयनाशिनी स्त्री जीवन्तीहृ
दः इति शब्दमाला ॥
तय्यं स्त्री तशार्ण्यं तयित
व्यं तययोगं तिथितोयं प्रतये
न तिथिने तिथितोयं इति व्या
करणं ॥ ॥ ॥ ॥

तयः ज संवलने इति कविक
ल्पद्रुमः ज कामः तयः संवल
न मिह मोचने स्ववाच्यं या
दौ सकर्मकः स्त्रोतोभिस्त्रिरण
गता मदं तयः इति किरातोस
वापोत तयत तत जहृत्तयः
इति दुर्गादासः तयं स्त्री जलं
मेये पुं इति मेदिनी
तयानं स्त्री मोचनं स्ववाच्यं इति
तयधातोश्चन्द्रमयेन
निष्पन्नं
तयं पुं वर्षाकाल इति हेम
चन्द्रः तयविशिष्टेचित्तल
ज चाले चये इति कविकल्प
द्रुमः जतालः तलः चालः
कंपः चय शुचये इति दुर्गादा
सः तल क शौचे इति कवि
कल्पद्रुमः शौचे मिह शुद्धीकर
णं क तालयति पात्रं पयसा
लोकः इति दुर्गादासः
तवः पुं त्वत्ते राजिका ॥
इत्यमरः कामः इति शब्दरत्ना
वली राजिकाभेदः तत् पर्या
यः तयाभिजननः २
चपलः ३ दीर्घशिंविकः ४ सकु

सारः ५ वृद्धीनः ६ मधुरः ७
हरकः ८ असेदणः कया
यत्ते मधुरत्वं प्रीतलत्वं कफ
पित्त अमहरत्वं वृष्यत्वं कच
त्वं पवनार्थान पुष्टिदत्तं च ॥
इति राजनिर्घटः ॥
तवकः पुं अपामार्गः रा
जिका भूतोक्त्या इति राज
निर्घटः ॥
तवकृत स्त्री छिक्कनी इति
भावमकाशः तवयुः पुं तत्तं कासः
इति मेदिनी कंठ कटुयनं इति शब्द
रत्नावली तवपत्रास्त्री शोणपुष्पी
तवका स्त्री वृद्धतीभेदः तत्
पर्यायः सपेतनुः २ पीततेंडु
ला ३ पुत्रप्रदा ४ वक्रफला ५
मोधिनी ६ अस्यागुणाः त्वि
कावृद्धतीतिज्ञा कव रुक्ताच
तत्तसमा इति राजनिर्घटः ॥
तातः त्रि सहनशीलः तत्प
र्यायः मोक्षः ३ इत्यमरः त
मोवितः ३ इति शब्दरत्नाव
ली तितितितः ४
इति जराधरः ॥

तातिः स्त्री सत्यपि सामर्थ्यं अ
पकारिणि अथका राविकीर्षी
इति देवीमाहात्म्यटीकायां नाग
भट्टः तत् पर्यायः तितित्ता २
इतिमरः सादिसुता ३ तामा ४
इति जराधरः ॥
तातः त्रि तमापीलः तत्प
र्यायः मर्षकः ३ इत्युणादि
कोषः ॥
तानः पुं पिता इति संक्षिप्त
भावमकाशः तवयुः पुं तत्तं कासः
इति मेदिनी कंठ कटुयनं इति शब्द
रत्नावली तवपत्रास्त्री शोणपुष्पी
तामवती स्त्री यागविशेषः
तामवतीष्टः यथा भविष्योक्ता
मवेत्यादिना यद्वत् कर्माणां
तनापते दैवदोषादकरोणां
ते दोषकदं वके दोमेनेकेन दो
याणां सर्वेषां तयमादिशेत्
पवेच एकमायश्चिन्तेनानेकदो
षतयाय तामवतीष्टः सर्वत्र
दृष्टानः इति प्रायश्चित्ततत्त्वं ॥
तामासं स्त्री कूपय्य यथा
अपद्य मदितं रोषं तामासं
परिकीर्तितं इति शब्दचन्द्रि
का सुक्तकान्तरे तमस ॥ ॥

मिति पाठः

तारं क्ली विडलवान् इति रा
जनिर्वंदः यवतः इति त्रिका
उशेषः ॥

तारः पुं रसविशेषः भूतः ॥

लवान् कावभस्म इति मेदिनी

गुडः इति हेमचन्द्रः टंकणः

सर्जितारः इति राजनिर्वंदः

तारविशेषगुणः पलाशध

व सुतीककरज पाटलादिजाः

तारास्तपाचनाः सर्वे रक्तपि

नकराः सराः गुल्फाः क्रिमि

पुस्तकाः शर्कराधमविनाशनाः

इति राजवत्यभः ॥

तारकः पुं अविज्ञातफलं न

त पष्पीयः जालकं २ जा

लि इति भाषा इत्यमरः पति

मतस्यादिपिटकं खाचा इति

भाषा इति मेदिनी रजकः

इति शब्दमाला ॥

तारतैलं क्ली मुष्कमूलक

मुंढीनां तामो दिगुलनाग

रं शतपुष्पो वचा कुष्ठं

दारुणिग्रसोजनं

सौवर्चलं यवदारं सामुद्रं

सैन्यवे तथा मुजग्रंथिविडः

मुक्तमधुमुक्तं वतर्गणं

मातलुगुंगरसेवकदलीरस

मेवच तैलमेभिर्विपक्तव्यं

कणामृतापदं परं वाधियेक

गानादशुष्यस्त्रावशुद्राकणः

एरणदस्य तैलस्य कुमयः क

णयोः विलाः त्रिपेविनाशमा

योति शृणुककृतशेषः तार

रतैल मिदं श्रेष्ठं सुखदतामया

पदं इति गारुडः ॥५६॥ अथ्यायः

तारत्रयं क्ली विविधतारः

अथ्यायः सुनिकं च यवतारं

कणतारं मेवच तारत्रयं च वि

तारं ताम्रवितय मेवच ॥

इति राजनिर्वंदः

तारदला स्त्री विली इति रा

जनिर्वंदः

तारदशकं क्ली दशविधता

रः यथा शिग्रुमूलक पलाशव

क्रिकाचित्रकाईकसनिर्वसंभ

वेः इत्येवमेविक मोविकोद्वेः

तारसुर्वदशकं मकीर्तितं इति

राजनिर्वंदः ॥

तारदः पुं चेतापाटलिहृतः

इति रत्नमाला ॥

तारपत्रः पुं वास्तकः इति ॥

राजनिर्वंदः ॥

तारपत्रकः पुं वास्तकः

इति हेमचन्द्रः ॥

तारभूमिः पुं लवणभूमिक

देशः यथा जीवनं जीवनं ॥

हेति प्राणान् इति समीरणः

किमाश्चर्यं तारभूमौ प्राणान्

यमदृष्टिका इत्युद्धतः लवण

भूमौ स्त्री

तारमध्यः पुं अणामार्गः १

तिरतिमाला ॥

तारमृत्तिका स्त्री लवणमृत्ति

का ततः पष्पीयः ऊष्णः २ १

त्यमरः उष्णः ३ इति शब्द

तावली ॥

तारदृष्टः पुं सुष्ठकः इति

राजनिर्वंदः ॥

तारश्रेष्ठः क्ली वज्रतारं १

तिराजनिर्वंदः ॥

तारश्रेष्ठः पुं पलाशः सुष्ठ

कः इति राजनिर्वंदः ॥

तारपटकं क्ली षड्विधतारः

यथा धारापामार्गं कुटजलोभा

ली तिलसुष्ठकैः तारैरेतैस्त

मिलितैः तारपटकादयोगात्

इति राजनिर्वंदः तारसिन्धुः पुं

लवणसमुद्रः सत जंबुद्वीपस्य

दक्षिणोष्णक द्वीपस्य उत्तरेव

जने यथाभूमेरुदं तारसिन्धो

रुदकस्य जंबुद्वीपे प्राक्त गच्छाय

वर्षाः अर्धेन्यस्मिन् द्वीपपटक

स्यास्य तारतोरायसुधीनां नि

वेशः शाकं ततः शाकालमत्र

कौशं क्रौंचं गोमेदकं सुष्ठ

रेच द्रव्यं द्रव्यं रंतर मेकमेकं

समुद्रयो द्वीपं मुद्रादरेति इति

सिद्धांतशिरोमणौ

गोलाध्यायः ॥

तारमेलकः पुं सर्वतारः १

ति राजनिर्वंदः ॥

ताराच्छं क्ली सासुद्रलवणं

इति दारावली ॥

ताराष्टकं क्ली अष्टमकार

तारः तद्वच्च पलाशवच्च

शिखरिचिचार्कं निलनालजां

यवजः सर्जिका चेति ताराष्ट

कं मुद्रासतं तारा पतेभिना

तस्या गुल्ममूलदराभूतं इति

भावप्रकाशः तारिका स्त्री

तथा इति दारावली ॥

तारितः त्रि अभिशस्तः अप

वादप्रस्तः इत्यमरः स्त्रावि ॥

तः तारः इति मेदिनी तारो
दः पुं लवणसमुद्रः यथा
तारोदेत्तरसोद सरोद हुतो
दतीरोदेत्तरसोद सरोद हुतो
दत्तेरोद दधिसंज्ञोद मुद्रो
दाः समजलथयः समद्वीप
परितारैवाभ्यंतरद्वीपसमा
ना एकैकशेषेनयथावर्षे
समस्यपि वदिहीपेषु एयक
परित उपकल्पिताः इति
स्त्रीभागवते ५ स्कन्धे ।
अध्यायः तालनं स्त्री प्रक्षालनं
नकरणं यथा स्त्रीमृद्वोवा
यनितोतः तालनाच्च करो
एयोः इति ब्रह्मपुराणं इत्य
द्रिकाचरतत्वे ॥
तालितं वि कृतप्रक्षालनं ॥
तत् पर्यायः निर्विक्रं २
शोधितं मृदं ५ थोते ५
इति हेमचन्द्रः ॥
ति न ग घ हिंसायां इति
कविकल्पद्रुमः नतिगोति
ग लिणाति यलिया आयुः
परं लीयत इति कर्मकर्तृविभा
थं इति दुर्गादासः तिलयेष्य
योः इति कविकल्पद्रुमः तयतिपा

दुर्गादासः ॥

ति श वा स गत्योः इति कवि
कल्पद्रुमः शलियति इति ड
गीदासः

ति ण ड न वधे इति कवि
कल्पद्रुमः द न तिलोति
णते उल्लिखितानि इति
दुर्गादासः ॥

ति त्रि निवासः गतिः तयः
इति मेदिनी ॥

तितः त्रि हिंसितः विधातोः
कर्मणि क्तप्रत्ययेन तिप्रत्ययः
तितः कामो मया हिंसित इत्य
र्थः इति मुग्धबोधटीकायां
दुर्गादासः ॥

तितिः स्त्री एथिदी वासः त
यः इत्यमरः कालभेदः
सत्प्रलयः इति मेदिनी ॥

रोचननामगन्धद्रव्यं इति
शब्दचन्द्रिका तस्या व्युत्पत्ति
र्यथा महालयो तयं यातिति
निस्तेन प्रकीर्तिता काश्यपीक
प्रपश्येय मचलास्मिरूपतः
इति ब्रह्मवैवर्ते प्रकृतिखण्डे अ
ध्यायः तितिकारणः पुं धूलिः १
ति त्रिकाशेषः ॥

तितिजं स्त्री खगोले आका
शमध्यात्रवर्त्यणोत्तरे तिर्यग्
ने यथा पूर्वपरं विश्वेयत
सममंडलाख्ये यस्मिन्तरे च वि
दिषो वेलयद्वयं च ऊर्ध्वं पव
मिद वृत्तचतुष्कमेतदावेष्ट्य ति
र्यगपरं तिति जंतद्वयं इति
सिद्धान्तशिरोमणौ गोलेव्या
धिकारः तितिजः पुं भूनागः
इति राजनिर्घटः मंगलप्रदः
यथा परमैश्वर्यं मतले ना
नाविधमृत्वाभ्रयं करोति सो
मपुत्रस्त तितिजोत्तरेणोत्तः
इति ज्योतिस्तत्त्वे भुजाते वि
तितिजंतः पुं भूनागः इति
राजनिर्घटः ॥
तितिधरः पुं पर्वतः इति
हलायुधः कर्मवासुकिदिग
गजायु ॥
तितिनागः पुं भूनागः
इति
राजनिर्घटः ॥ तितिनायः पुं
राजा तिते नाय इति यष्टी
तत् पुरुष समास
निष्पन्नः ॥
तितिपः पुं राजा यथा ॥ ॥

अदंयुनाय तितिपः सुभंयु
चे वच स्तापसकुंजरेण इति
भट्टि १ संगः ॥

तितिपतिः पुं राजा यथा ॥

मुक्ताः शान्तपक्षीतितिपति
रुल्लोमन्त सरोधर्मपानो दुः
स्योमानी मृदस्यः प्रभु इति क
याः शास्त्रविद्वत्संज्ञाः इति
नवरत्ने तितिपालः पुं राजा य
द्यानीतः तयं तितिभुत प्रधि
तैरमात्रैः साम्राज्यमस्य विहितं
तितिपाल नौलिमालाङ्घ्रिते भु
वि यायोनिधिमेखलायो इति
प्रबोधचन्द्रोदयनाटके १ अंकः
तितिपालभाक् पुं राजा यथा
आसिद्ध नैकत्र म्मुवा अरसीत्
कुताकुतेभ्यः तितिपालभाभ्यः
सचन्दनोष्णीरमृतालदिग्धः शो
काग्निनागायुनिवासभूयं इति
भट्टि ३
संगः तितिपुत्रः पुं ॥

नरकराजः

यथा सतीरेनदराजस्य ॥

दौहित्यस्य

महात्मन ब्रह्माचने ॥ ॥

समाश्रय तपस्तपः सपत्न्य
तः समाश्रयेण मानेन ति
तिपुत्रः शते समाः जलादा
२ व्रतनेव समानर्चयितामहं
सप्तष्टः शतवर्षाते ब्राह्म
लोकपितामहः प्रत्यहोभय
नरकस्मायतः समुपस्थितः
इति कालिकापुराणे ३८ अ
ध्यायः अथ नरकशब्दे
एव तितिवदो स्त्रीभूवद
री इति राजनिर्घटः ॥
तितिरुहः पुं वृत्तः इति हे
मचन्द्रः ॥
तितिवर्द्धनः पुं भवः इति त्रि
कांडशेषः भूमिवर्द्धके त्रिति
ति व्युत्पत्तः पुं गर्तः भाउ
सीति महावना इति च भाषा
इति केचित् ॥
तितित्तमः पुं लक्ष्मिदत्तः
इति राजनिर्घटः तितित्तमः
स्त्री देवकी इति त्रिकांडशेष
तित्वा पुं वायुः इति सिद्धांत
कौमुद्या मुणादिहृतिः तिङ्
पुं रोगः सूक्ष्मः विषाणं
इति संक्षिप्तसारोणा ॥
दिहृतिः ॥ ॥ ॥ ॥

तिपि श अ ओनुदि इति क
विकल्पदुमः नुदि प्रेशो
श अ तिपति तिपते प्रेशो
धः ओ तेषा इति दुर्गादासः
तिप यो नुदि इति कवि
कल्पदुमः यतिपति ओते
मा इति दुर्गादासः
तिपः पुं तेषां तेषा इति
तिपधाताः कप्रत्ययेन निष्प
न्नः ॥
तिपकः पुं योद्धा श्रुणादि
कोषः ॥
तिपका स्त्री तिपतांतिपाप
व श्रुत्ये कणाप्रत्यय निष्प
न्ना इति मुग्धबोधभाकरां
तिपणं स्त्री तेषां मतप
र्यायः तिपा २ इति त्रिका
णः तिपणिः पुं अस्त्रं श्रु
णादिकोषः ॥
तिपणिः स्त्री तेषां नौका
देवः इति मरीकायां भरतः
जालविशेषः मंत्रः अर्धयुः
इति संक्षिप्तसारोणा
दिहृतिः ॥
तिपणी स्त्री तिपणिः श्रु
तीकायां भरतः ॥

तिपाणः पुं वायुः इति त्रि
कांडशेषः ॥
तिपाण्यः पुं सर्वतकालः १
श्रुणादिकोषः
देहः सुभो त्रि इति मेदिनी
तिपा स्त्री तेषां श्रुमरः
रात्रिः इति तट्टीकायां भरतः
तिमः त्रि तितेपकुतवस्त त
क्तः नत पर्यायः वृत्तः २ व
न्नः ३ अस्त्रः ४ निष्पन्नः ५ वि
द्वः ६ श्रुमरः वायु प्रमः
तेषां इति भाषा इति लोकप्र
सिद्धः तिमा स्त्री रात्रिः इति
दलायुधः ॥
तिप्रः त्रि निराकरिणः निरा
कराणीलः श्रुमरः
तिप्रं स्त्री शीघ्रं तद्युक्ते त्रि
श्रुमरः ॥
तिप्रपाकी पुं गह्वरभंडवृत्तः
इति शतमाला शीघ्रपाकवि
शिष्टे त्रि ॥
तिपा स्त्री अपचयः श्रु
मरः
तिव ३ निरासे इति कविक
ल्पदुमः हस्तो निरासः ॥ ॥

दफ्त कारः इति भट्टमल्लः
मुनेन श्रेष्ठादेवमनसिति के
चित् पृथक् पाठान् पूर्वोभ्या
दिः तिवति ३ तिवितात्सत्ता इ
ति दुर्गादासः ॥
तिव यउ निरासे इति कवि
कल्पदुमः हस्तो यतीवति
३ तिविता हस्तता इति
दुर्गादासः ॥
ती ज दिशो इति कविकल्प
दुमः ज तयति लयते इति
दुर्गादासः
तीज दिक्ने इति कविकल्प
दुमः दीर्घी दिक्ने मयक्त
हः सविदसेवावाक्तशब्दे ती
जेः प्रयोगः इति शतितः
तीजति सविदो जनः
इति दुर्गादासः
तीजने स्त्री कीचकानां ना
दः इति हेमचन्द्रः ॥
तीणः त्रि सूतः अवलः
नत पर्यायः दुर्बलः २ कृ
शः ३ तामः ४ तनुः ५ ह्वा
तः ६ तलिनः ७ अमोमः ८
पेलवः ९ इति हेमचन्द्रः ॥
तीणवान् त्रि तपविशिष्टः

इति सुगंधोपधाकरणं
तीरणाष्टकम् पु निनः इति
हेमचन्द्रः ॥

तीव्र ऊ मदे इति क
विकल्पदुमः मदे मती भावे
कृ अचित्तीवत् ३ तीवतेम
यपः इति दुर्गादासः

तीवः वि मंतः इत्यमरः ती
रे ती जले दुग्धं इत्यमरः स
रलद्रवः इति शहरत्नावली
आसमरात्रं प्रसवात् तीरे ये
युष मुच्यते परतो मारुतं
विद्यादप्रसन्नं कफात्मकं

इति रत्नमाला दुग्धधारस्त्रा
नफलं येन स्तनादिनिष्क्रा
तां धारं तीरस्यो नरः पि
रसा प्रतिगृह्णाति सपायेभ्यः
प्रमुच्यते

इति वराहपुराणं
तीरणा विस्रोः स्थाने फलं
यथा येषु तीरवहा नयोद्भ
वाः पायस्कंदमाः तानलो
कान् पुरुषा यान्तितीरस्त्रा
पनका हरेः आङ्गादेनिर्ह
तिं साम्ये आरोपे चानुह
पतां समजानस्रवाप्नोति

तीरस्त्रानपरोदरेः दध्वादीनां
विकाराणां तीरतः संभवाय
या तथैवाशेषकामानां ती
रस्त्रपन मुत्तमं यथा च विम
ले तीरं यथा निर्हृति कारकं
तथास्य विमलेत्तानं भविष्यति
फलप्रदं ग्रहानुक्ततां पुष्टिं
प्रिषत्तं चाविलेजने करोति
भगवानविष्णुः तीरस्त्रपनतोषि
तः सर्वस्य स्निग्धतामेति दृष्ट
मात्रे प्रसीदति मृततीरणादेवे
शे स्त्रापिते मधुसूदने ॥

इत्याद्ये वद्विप्राणाक्रियायो
गतामाध्यायः ॥
तीरपाकविधिर्यथा तीरमष्ट
गुणं द्रव्यात् तीरत्रयी चत
र्गुणं तीरावशेषं तत्तपीतं मू
लमामोदवं जयेत्

इति भावप्रकाशः
तीरकः पुं तीरमोदलता
इति रत्नमाला ॥ तीरकंदुकी
स्त्री तीरीशवृत्तः इति रत्न
माला तीरकंठः पुं बालकः
यथा बालः पाकः शिशुर्दिभः
पोतः शावस्तनन्धयः मधुकोः
भी ॥

ज्ञानशायः श्रीकांडः कुमारकः
इति हेमचन्द्रः
तीरकंठकः पुं शिशुः इति वि
कोटशेषः ॥

तेरकन्दः पुं तीरविदारं
इति राजनिर्वहः
तीरकंठा स्त्री तीरवली का
लभमिकुण्ड इति व्यातः
यथा तीरवली तीरकंठा म
हास्यतर्तगान्धिका इति जटा
धरः

तीरकाकोलिका स्त्री तीरका
कोली इति शहरवटिका
तीरकाकोली स्त्री अष्टवर्गं
प्रतिशेषविशेषः तत
पय्यायः मदावीरा २ सुको
ली ३ पयस्विनी ४ इति रत्नमा
ला तीरमुक्ता ५ पयसा ६

तीरविषाणिका ७ जीववली ८
जीवमुक्ता ९ १० म वीर्यवि
पाकेषु काकोल्याः सदृशी
चसा इति राजनिर्वहः अपि च
अथ काकोल्योरुत्त पन्निलत
तानामगुणाः जायते तीरका
कोली महामेदोद्वस्पने यत्र
स्यात् तीरकाकोलीकाकोली
तत्र जायते ॥

पीवरीमदृषः कन्दः सलीरं
प्रियगायकान् सामोक्ता तीरका
कोली काकोलीलिंगमुच्यते
यथा स्यात् तीरकाकोली काको
ल्यपि तथा भवेत् वयार्किचि
त भवेत्

कुसुममेदोप मुभयोऽपि का
कोलीवायमोलीचवीराकाय
स्थिका तथा सामुक्ता तीरका
कोली वयस्या तीरवलिका
कथिता तीरिणी पीरा मुक्ता
तीरा पयस्विनी काकोली पु
गले पीते मुक्ताले मधुरं पुरु
हेदणं वातदाहामपित शोष
मरापदं काकोली तीरकाको
ली स्थाने अस्मगन्धामूले
इति भावप्रकाशः ॥

तीरकोडकः पुं सुदी मर्क
हेतः इति राजनिर्वहः ॥
तीरकोटः पुं दुग्धजातको
टः तत्तपर्यायः कालिका २
इति हारावली ॥

तीरजे स्त्री दधि
इति
राजनिर्वहः हेमचन्द्रः ती
रजातद्वया वि ॥ ॥ ॥

तीर्थदलः पुं अर्कवृत्तः
इति राजनिर्घटः ॥
तीर्थदुमः पुं अश्वत्थः इति
राजनिर्घटः ॥
तीर्थधनुः स्त्री दानार्थतीर्थेति
स्मितधेनुः यथा होतो
वाच तीर्थधेनुं प्रवक्ष्यामि
निबोधनराधिप अमलिते
महीपृष्ठे गोमयेन नृपोमम
गोचस्मात्त्रमानेन कुषाणा
स्तीर्थं सर्वतः तत्रोपरि मही
राज न्यसेत् कुषाजिनं वृथः
तत्रोपरि कुंडलिकां गोमये
न कृतामपि तीर्थकुंभं ततः
स्याप्य चतुर्थीशेन वत्सकं
सुवर्णमुखं मृगाणिवन्दना
गुरुकाणि च मशालपत्राव
णान्तिलपात्रोपरि न्यसेत् सुवेग
दुमये तस्या निजा शर्करया
तथा फलमयेतान् इत्यपादं
द भंशोमो सितकंवत् कंवला
ताम्रपृष्ठी कांस्यदोहो षट्सू
त्रमयी तथा पुच्छं च
नृपशार्ङ्गं लनवसीतमयस्त
नी सुगन्धैर्गो रौप्यावुगं यं
चरत्त समंवितां

वतामि तिलपात्राणि चवर्दितापि
स्यापयेत् आच्छाद्य वस्त्रयुगेन
गंधपुष्पैः समर्चयेत् धूपरीप
दिकं कृत्वा वस्त्राण्य निवेद
येत् आच्छाद्यालंकृतं कृत्वा
मुद्रिकापानदौ छत्रं दत्त्वा दानं
समर्पयेत् अनेनैव तमंत्रेण ती
र्थधेनुं प्रसादयेत् याधेनुः सर्वभू
ताना मित्रादि नृपुंगव आया
यसेति मंत्रेण तीर्थधेनुं प्रास्को
रजमन्त्रं दीयमानां मृगपंति
तेषां निपरां गतिं यतां हेमसह
स्रेण शानेनाथसुशक्तितः शता
ईमद्यवापुर्दुर्गं तथार्द्धं च यथेच्छ
या दत्त्वा धेनुं महाराजमृगातस्या
पि यत्फलं यष्टिर्वर्षसहस्रं न
रुद्रलोके महीयते पितृपिताम
हौः साह्रं ब्रह्मणो भवने ब्र
जेत् दिवं विमानं मातृकोदिय
स्वगवलेपनः क्रीडिता सुविरे
कालविसुलोकं
सगच्छति द्वादशादित्य
संकाशे विमाने
वरमंडिते गीतवादिव
निर्वाधे रसशोभाणां
सवि ॥

ने तत्रोष्ण विसोः सोराज्यं
विसृज्यायुज्यतां ब्रजेत् यश्च
श्रीवधेद्राजन् पठेद्वा भक्तिभा
वितः सर्वपापविनिर्मुक्तो विसृ
लोकं सगच्छति इति वाराहे
पोतोपाख्याने तीर्थधेनुमाहा
त्मनामाध्यायः
तीर्थनाशः पुं एतद्विद्वत्तः
इति राजनिर्घटः दुग्धतयधुती
रनीदं स्त्री आलिङ्गनं इति प्रा
दुमाला दुग्धतलेन तीर्थपाणी
पुं अर्कवृत्तः इति राजनिर्घटः
तीर्थपाणो ज्ञो दुग्धपानं
तीर्थपाने दुग्धपानयुक्तदेशे
ततः कर्त्तव्यं च त्रि यथा देशे पा
नस्य सर्वपादस्थितपाकार रेफ
ऋवर्णभ्यः परस्य पानमनस्य
णाः स्यात् देशे वाचे यौवने
यत्ततः पाने कर्म्मण्यपनद तीर्थ
पानं येषां ते तीर्थपाणा वाङ्मी
काः कषायपाणा गाम्भाराः
उभौ न रादिपावानां देशवाचि
त्वेपि तन्निवासस्य
स्वस्थेन मनुष्येण प्रवृत्तिः
अथवा तीर्थ पानं
यत्र इति व्युत्पत्त्या देशो वा

चः भावकराण्यो रनदोवा ती
र्थपाणे तीर्थपाने तीर्थे पीयते
नयेति तीर्थपाणी तीर्थपाणी पा
त्री इति सुगन्धदोषटीकायां दुर्गा
दासः तीर्थपायी त्रि दुग्धपानक
तायथा तीर्थपापीत्यादिकस्तम
कृत्यार्थवाङ्मित्र कृदेतार्थस्य
यद्यप्ये समर्थोपिन मकृत्यार्थ
मात्रावच्छिन्नस्य ततः पानशील
सामान्यस्याप्रत्ययात् इति पाह
पात्तिप्रकाशिका ॥
तीर्थमोहः पुं लताभेदः तत
पर्यायः ॥ सितदः १ सदलः ३
तीर्थकः ५ इति रत्नमाला अन्य
त मोहदशादेदृशं ॥
तीर्थवती स्त्री तीर्थविहारी इति
राजनिर्घटः ॥
तीर्थविकृतिः स्त्री कृत्रिका
तीर्थसा इति भाषा इत्यमरः
तीर्थविहारिका स्त्री तीर्थवि
हारी इति
शब्दप्रतावली ॥
तीर्थविहारी स्त्री कृत्स्नभूमिक
प्रादः तत पर्यायः महासे
ता १ अतगायिका ३ इत्यमरः
इत्यन्या ५ इत्यवतारी ५ ॥ ॥

रत्नवली ६ तीरकनः ७ तीरव
ली ८ वयस्विनी ९ तीरमुक्ता
१० तीरलता ११ पयःकन्दा १२
पयोवता १३ पयोविदारिका १४
ग्रस्यागुणाः मधुरत्वे अमृतं
कषायत्वे तिक्तं पित्रमूल
मूत्र मेरुमय नाशित्वं च ती
रकन्दोद्दिष्टा प्रोक्तो विनालस्त
सनालकः इति राजनिर्घटः
तीरविधानिका स्त्री वृश्चिका
नीतीरकाकोली इति राजनि
र्घटः ॥
तीरवृत्तः पुं उडुवरवृत्तः १
तिजटाधरः तीरिका इति भ
रतः राजादनी इति
राजनिर्घटः ॥
तीरशरः पुं दधियोगात् प
क्षोसः उग्रयज्ञातः छाना
इति भाषा तत् पर्यायः आ
मिता २ पयस्या ३ इति हे
मचन्द्रः
तीरशीर्षः पुं श्रीवासः इति
राजनिर्घटः ॥
तीरमुक्ता स्त्री तीरविदधी
तीरकाकोली इति राजनि
र्घटः ॥ ॥

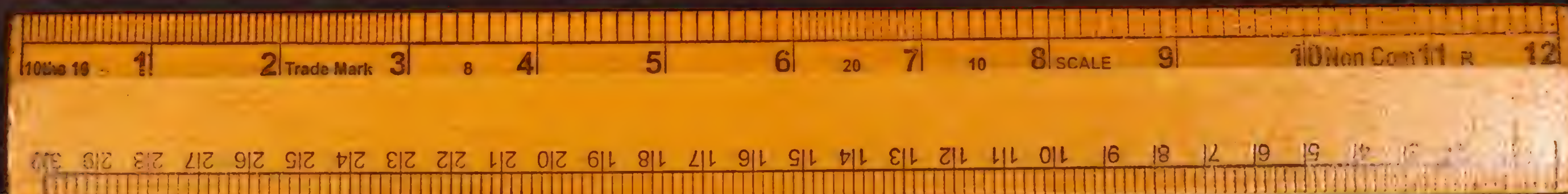
तीरमुक्ताः पुं जलकंदकः
पानिकल इति भाषा इति
शब्दवदिका राजादनी ती
रणी इति भाषा इति राजनि
र्घटः ॥
तीरमुक्ता स्त्री मुक्तभूमि
कुष्मांडः इत्यमरः ॥
स्त्रीरसः पुं तीरसारः इति
राजनिर्घटः ॥
तीरसंतालिका स्त्री उग्रयविका
रविशेषः छाना इति नटतीर
इति च भाषा ग्रस्यागुणाः ती
रसंतालिका वृष्णास्त्रिग्यापि
तानिलापहा इति राजवल
भाः
तीरसमुद्रः पुं उग्रयसागरः
सत सेतद्वीपे वर्तते यथा
तीरसमुद्राय नमः सेतद्वीपा
य नमः इत्यादि पीठन्यासम
करणेन त्रिसप्तः ॥ तीरसागर
सता स्त्री लक्ष्मीः इति कवि
कल्पलता ॥ तीरसारः पुं ती
रविशेषः पालनिउ इति दि
न्यभाषा तत् पर्यायः तीरसः २
यथा - पल्लवमकरं गोलं पि
ममं तपणं गुरु मुष्टि चैवाभिध

तस्य तीरसारस्ततीरसः इति
राजनिर्घटः ॥
तीरस्फटिकः पुं तीरवर्णस्फ
टिकविशेषः यथा सूर्यका
नः सूर्यमणिः सूर्याश्चादह
नोपलः चन्द्रकांतश्चन्द्रमणि
श्चात्र मुद्रोपलश्च सः तीरै
लस्फटिकाभा समो वस्फटि
काविमो इति हेमचन्द्रः ॥
कीरतरः पुं उग्रयवाणः इति
राजनिर्घटः ॥
तीरा स्त्री काकोली इति रा
जनिर्घटः ॥
तीरादिः पुं तीरसमुद्रः इति
शब्दरत्नावली ॥
तीरादिजं स्त्री सामुद्रलवणं
भोक्तिकं इति मेदिनी ॥
तीरादिजः पुं चन्द्रः इति
मेदिनी ॥
तीरादितनया स्त्री लक्ष्मीः
इत्यमरः
तीराविका स्त्री ती कीरावी
इति शब्दरत्नावली ॥
तीरावी स्त्री उग्रयवा इत्यम
रः तत् पर्यायः प्राहिणी २

कछुरा ३ ताम्रमूला ४ मरुद्र
वा ५ इति रत्नमाला देतीरा
धि इति व्याताया इयंचव
कुलपञ्चनल्पपञ्चलता छेदे
तीरं स्ववतीति सभृतिः त
स्मते उदियाकोणा इति व्या
ताया मित्यनुमीयते देतीरका
कोल्या मिति स्वामी तीर म
वतिरिति तीरावी अवरोते
षण् - प उग्रयमत्पस्याः उग्रि
काविकार सेवेति लिङ्ग इति
भरतः ग्रन्थ उग्रयवाणः का
पुं सरलवृत्तः इति त्रिका
उपोषः ॥
तीरिका स्त्री तीरीवृत्तः ॥
तीरावर्त्त इति विंशतिर्ज
इति च केत तत् पर्यायः
राजादनः २ फलाधतः ३
इत्यमरः राजातनः ४ राजा
दनफलं ५ अथत्वे ६ मधुका
७ तीरवृत्तः ८ पलाशी ९
सर्कटप्रिया १० गुरुस्कन्धः ११
श्रेष्ठा १२ आनयली १३ वृ
षा १४ मोलिकाजाली १५ इ
ति भरतधृतवाचस्पतिः ती
रिवृत्तः १६ वानरप्रिया १७ --

नि रत्नमाला राजन्यः १५ मि निर्घटः वराहक्रांता इति या
यदधीनः १५ टफस्कन्धः २ वृचद्विका ॥ कुट्टिनी काशम
कपीठः २१ इति जराधरः व री इमि का इति च राजनि
रादने २२ तीरी २३ तीरी २४ वंटः ॥
इति शहरत्तावलीः तीरिवृत्तः पुं तीरयुक्तपंच
अस्याः फलगुण तीरिकायाः प्रकारवृत्तः यथा न्यग्रोधेड
फलपकं गुरु विहंभि शीत गवरास्य पाणिश सुवपाद
ले कषायं मधुरसास्नाति पाः पंचैते तीरिणो वृत्तास्ते
वातप्रकोपनं इति राजवृत्तमः वां त्रकपंचलतां केचित्
अपिच तीरिकायाः फल व पाणिशस्याने शिरीये वेतसे
ष्य वल्यं स्निग्धं हिमं गुरु त परे वदेतीतिशेषः अस्यागुणाः
ला मूल्यं मदभ्रांति लयदोष तीरिवृत्ता हिमावर्णयोनि
त्रयास्वजित इति भावप्रका रोग ब्रह्मापदाः रुताः कया
याः अन्यत् राजादनी शब्दे द्रष्ट या मेदोत्राविषयीमयनाशनाः
व्यं परमान्नं इति राजनिर्वटः शोचयित्तकफास्रस्रान्नाभ
तीरिणी स्त्री वृत्तविशेषः ग्रास्थियोजकाः
तत् पर्यायः काचनतीरी २ पञ्चोत्तरगुणाः त्रकपंचकं हि
कर्षणी ३ पुटफर्णिका ४ ति मंग्रादित्राणशोथ विमर्पनि
क्त दुग्धा ५ दैमवती ६ हिम तू तेषां पञ्चगुणाः तेषां प्र
दुग्धा ७ हिमावती ८ हिमादि त्रदिमंग्रादि कफवातास्त्रु
जा ९ पीतदुग्धा १० यवचित्री ११ लघुविष्टमाभ्यानिजित्तै
हिमादवा १२ दैमी १३ हिमजा कायायंलघुलेखने इति राज
१४ अस्यागुणाः तीरिणीति निर्घटः तीरी पुं तीरिकावृत्तः
तिक्तपीताच रावती शीफ इति शहरत्तावली इमिका इति
तापन्त क्रमिदोष कफत्री शवृचद्विका स्नुही अर्कवृत्तः
चपित्तज्वरदरा परा इति राज ॥ राजादनी दुग्धपाषा ॥

गाः वटः इतः सोमलता वान् जेतं समर्था नात्र संशयः ॥
स्यालीवृत्तः इति राज ॥ श्लुक्ता देवदेवेन देवाः सर्वजग
निर्वटः ॥ तपति प्राप्तागन्तविसंशयि
तीरी स्त्री तीरीवृत्तः इति कृताय दानवैः तीरादिमयनेस
शहरत्तावली ॥ वै चक्रुदेयग स्रुतमं वलिना चो
तीरीणः पुं तीरकंचुकी तत् हुतोराजन मन्दरावामहागिदिः
पर्यायः वर्याणः २ स्नुक्छ तीरादौ लेपित श्रुवनेनैकेन
दा ३ कष्टनाशनः ४ वस्यः ५ नृपोत्तम सर्वोषधिप्रतिहोदे
मूलकमूला ६ खसकन्धः ७ वै दैमोः पयोदथो वासकिश्रुतत
कंचुकीरिद इति शहरत्तावली स्रुत राजननाशयणा जया सर्व
तीरीणी स्त्री पायसं यथा देवहिताद्याय विस्त्रुष्ट स्वयमा
तीरीणीपायसं प्रोक्तं परमात्रं गतः ततो विलसमादृशात्र
च सूरिभिः इति हलायुधं सर्वसुरसराः समेत मित्रभावे
तीरोदः पुं दुग्धसमुद्रः १ नतीरोदस्लट माशिताः संया
तमरः तस्य मंथने यथा मंमन्दरं कृता नेत्रं कृतायवास
संस्थानं मन्दरं कृता नेत्रं कृतायवास किं ततो मथितमारुहानुपते
त्वातवासकिं दानवैः सहिता तस्मान्ने विस्त्रुष्टावभागत
भृता मथये तीरसागरं च वासकेदीनताः कृताः देवाः
देव तत्र साहाय्यं करिष्या पुलभागेत मंथनार्थं निषे
मिदिवौकसः भविष्यत्समृत जिताः पवंत मंथनात्तत्रम
तत्र तत् पानाद्वलवतराः म न्दरोद्यप्रविश्येवे आधारेण
विष्पतित्ताणादेव अस्तस्य विना राजंस्तं दृष्टुमहसादरिः
प्रभावतः युगे सर्व महावी सर्वलोकहितार्थाय
र्याभुजिष्टा राणविक्रमाः ३ कूर्मरूप मधारयत्
न्यायास्त महोत् साहाः स्थान आत्मानं संप्रवेष्टाय
लदा महानरीन ततो हिदान मन्दरस्या ॥ ॥ ॥

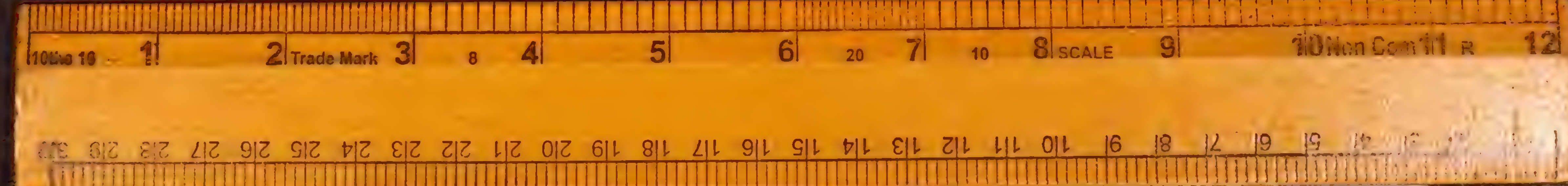

शिरेशः प्रविष्टः भूतवाचः ।
 शैले पृथग्भूते केशवः ।
 ओपय्याकृतवान् शैले पृथग्
 भूते केशवः चकष नागरा
 जानं देवैः साहं जनादेन ॥
 अमरै रटपभूते देवमये
 च केशवः ततस्तेनवरायुक्त
 ममंयुः तीरसागरं यावच्छ
 त्वा वृषभेष्ट वलवतः सुरा
 सुराः मय्यमाने ततस्मात्
 तीरदे रभवंचप कालकूट
 भित्तिव्यातं विषमसंन उः स
 दतत्रागा जगजः सर्वे तच्छे
 षंशंकयेः यदीत नारायणा
 तया तेननीलकंठत माधुयात्
 पेरवतश्च नागेन्द्रो हपश्चै
 श्चैग्रवाः पुनः द्वितीयवर्तना
 राजन्त पञ्चावितिनः अतः
 तृतीयावर्तनादप्यस्योगः गिजा
 तः सुरोभनः चतुर्थीत पारि
 जातश्चउत्पन्नः समदातरुः प
 रमात दिमंडलस्मात् उल्लितः
 तीरसागरात् तभवः शिरसाध
 तेनारीचसस्तिका नृपनानावि
 धानिरत्नानि दिव्याभरणानि
 च तीरोदयेस्तत्पितानि गन्धर्वा
 च सदस्यः पतान् दृष्टातदेत

पञ्चा नित्याश्चर्यसमन्विताः
 अभवन् जातदृषी सैतत्र सर्वे
 सुरासुराः देवपतेततो मेधाः
 सत्यं वर्धन्ति संस्थिताः कृत्वा
 तया तवायुस्तसुखवातिसुरा
 न प्रति विषनिष्ठासवातेनवा
 सकेतापनात् निक्षेप्तमोः भवन्
 देवनिर्वीर्याश्चमहामते ततः श्री
 रुषिता तस्मात् तीरोदाहृतपंक
 ज्ञा विभ्राजमाना गजेन्द्रदिशः
 सर्वाः सतेजसा ततस्त्रीयोदकैः
 स्वातादिवचस्तेरलंकृता दिव्यग
 न्धानुलेपैस्तुमनोभिः सृष्टि
 ता देवपते सभासायस्थितास्त
 मरिदम हरिवलस्थले प्राप्ता ततः
 सा कमलालया ततोः मृतचंद
 र्मणि गृहीतापयसोनिधेः
 धनंतरीः समुत्स्यो ततः प्रीताः
 सुरा नृप देवाः श्रिया परिस
 क्राडः वितास्त्रते पुनः आदा
 यामृतवटं प्रीतिं तेवजगमुय
 येच्छया ततः स्त्रीरूप म
 करोदिसु देवहिताय वै आ
 त्मानं नृपणाहं लुनाय्याल
 क्षणसंयुते ॥ ततो जगाम
 भगवाच स्त्रीरूपेण ॥ ॥ ॥

सुरान् प्रति दिव्यभूषणं ततो दृ ।
 ह्य मोहिता स्ते सुरा दिव्यं
 अमृतपूर्णं चरे भूमौ हे स
 संस्थाप्य सतम कामेन पी
 डिता ह्यासन्नसुरा स्त्र तत् त
 णात् मोहयित्वा ततावेव
 मसुराननीयते अमृत भाज
 नमादाय देवेभ्यः प्रददौ द
 विः तत् पीत्वा त ततो देवा
 दवप्रसादतः वलवतो मदा
 वीर्या रणे जगमर्हसुरान् र
 ति नृसिंहपुराणे ३६ अ
 ध्यायः ॥ तीरोदतनया स्त्रीति
 लक्ष्मीः इति हेमचन्द्रः लीरो
 दतनयोपतिः पु विष्णुः इति क
 विकल्पलता लीरोदतनः पु वरुणः इति
 पादुस्तोवली ॥
 लीव अउः दर्प इति कवि
 तस्य दुमः अ अचिलीवत उ
 लीवते इति दुर्गादासः
 लीवति निगमे इति कविकल्प
 दुमः निगसरह फुत् कारः
 इति म दमलः सुवेन श्रेष्ठा
 देवमन मिति केनित लीव
 सत्रं लोकः
 इति दुर्गा दासः ॥ ॥ ॥ ॥

लीवः नि सुरामतः यथा मने
 शो जेत कट लीवः इत्यमरः
 देवोऽप्यवकाशतोयं ॥
 सदन तने इति कविकल्प उ
 मः तने दाचीनिव्यातं दृ त
 वयुः सतीति कफीकृतकं
 कामिनि वृद्धवे मगात्मा इति
 मावे इति दुर्गादासः
 तः पु सिंदः श्वेकातर
 कोषः ।
 तलाः पु अरिष्टवतः यथा
 अरिष्टो वलिकर्मासो वेणी
 व फेनितः तलाः इति पादु
 चन्द्रिका ॥
 तला विप्रहतं चूर्णीकृतं ॥
 इति जयधरः ॥
 तन स्त्री तन इत्यमरः त
 ते क्री नाशिकाभिचानजगस
 शब्दवाचुनिः सराणां सची
 इति भाषा तत पर्यायः त
 त २ तवः ३ इत्यमरः
 तता ४ छिन्ना ५ तवयः ६
 ततः ७ इति शब्दरत्ना
 वली दृष्टिः ८ इति जरा
 यः ॥ ॥

तस्य शकुनानि यथा अथ त
 ताव्यं शकुने क्रमेण महाप्र
 भावे प्रविभाचयामः नश्येति
 यस्मात्शकुनाः समस्ता मृगा
 धिनाद्यादिव वन्यसत्वाः सर्व
 स्य सर्वत्र च सर्वकाले ततन
 कार्यं कविदेव शक्तं पातः
 तते तेन न किंचिदेव कुर्यात्
 तते प्राणादश्च गंतः निषेध
 मयेः तिणि दतिणे च धनत
 ये दतिणे च धनतयं दतिणे
 कर्णदेशे तत पृष्ठभागे कुरुते
 र्धवृद्धिं ततं करवित् शुभमा
 दधाति भोगायया मश्रवण
 स्य पृष्ठे कर्णे च वामे कथितं
 जयाय सर्वाश्वलाभाश्च वा
 मनेत्रे जातं ततं स्यात् क्र
 मशोः पृष्ठे च क्रमात्रिवेधंग
 मनस्य विघ्ने कलिं समुदित
 त मुप्रयोगं करोति रोगतय म
 र्धलाभं दीप्तादिनाशं च ततं क
 रोति प्रागास्य पुंस्तः परतोः परा
 स्यात् पुनः पुन वीतत पव जातः
 वृद्धाच्छिरोर्वा कफतो दृढाहा
 जातं ततं केपि वदति सत्यं आयं
 तयो न स्वजने प्रशस्तं ततं प्रशंसं

तिनभोजनार्थे भरेत् कथं वित्त
 दिभोजनार्थे भवेत्तदायेन दिभोज
 लाभः आदौ ततंचेत शकुनेन
 तः किं ज्ञातान ज्ञातान शकुना
 त्रिदंतिवतं ततोनात्र न संश
 योस्मिन् प्रयोजने यत्नकृतेऽपि
 जाते ततं तणातदिनिदंयव
 प्रं कार्यात्मकेनापि मनागदी
 यं तस्मापेत्य न विचतणोन ततं
 यतश्चाशुफलं विधेते इति व
 संलग्नशकुने तत प्रकरणं
 हतीयं अपि च छिन्नाया ल
 तां वलेन भेत पूर्वमदाफ
 लं प्राप्तेये शोक संतापो द
 तिणोदानि माश्रयान् नैर्ऋते
 शोक सन्तापोमिष्टान्नेचैव पश्चि
 मे अन्न प्राप्नोति वायव्ये उ
 तरे कलहो भवेत् औशाने
 मरणं प्रोक्तं प्रोक्तं छिन्नाफ
 लाफले इति गारुडे ज्योति
 शुक्ले ५
 अध्यायः ॥
 अथ च वर्षकृते वि
 ते व्रतणि कार्यसिद्धि २
 तला शक्रेरुताशे भयं या
 स्या मप्रिभयं सुरदिषि क ॥

लितोभः समुद्रतयेवायथाव
 रवस्तुगन्धमलितं दिव्यंगनाच
 ज्ञे ऐशानां मरणं प्रवे निग
 दितं दिगलक्षणं जने जेष्टी
 रुते तते येवमृचः केचिच्चको
 विदाः इति तते जीवेति प्रयो
 गः कर्तव्यायथा मदनपात्रि
 जातधृते जीवेति तवताक्रया
 त जीवेत्सुकृता सह इति
 ततोत पतनजन्मासजीवेति
 ह्यंशुलिधुनिः शत्रोरपि च कर्त
 यममथाव्रतदाभवेत् इति च
 तिथ्यादिततं तस्य शुभजन
 कते यथा दातिणात्पास्त अ
 मने शब्देदाने भोजने वस्तुसं
 ग्रहे विवादे च विवादे च ततं स
 मस्य शोभने अथ विज्ञो रित
 धिक्तस्य विषयमौत्तरं नाम सं
 कीर्तनं नित्यं तत प्रसूतिता
 दिपु वियोगं शीघ्रमाप्नोति स
 र्वातर्था न संशयः इति ॥
 असंवृधतगुलस्य तत्रिषेधो य
 था विसुधर्मी जने न संवृतम
 लः कुर्यादायं जंमां तथात
 तं इति तते आचमनं कर्तव्यं
 यथा यातवल्काः स्नात्वा पीत्वा
 तते समेधुक्ता रथोपसर्पणे आ
 वातः पुनराचमेत् वासो विपति
 धाय च इति अशक्तोऽस्मतिः
 तते निष्ठीविते समेपरिधानेः
 श्रुयानने कर्मस्य पशुनाचमे
 दतिणं श्रवणं स्पृशेत् इति
 च उदाहृतं वलिनां सकृत्
 ततं भवति यथा क्रोदतिणा
 वक्रास्याहलिनां च ततं सकृत्
 दातिणावक्रेति नासा विशेषणं
 इति च गारुडे ५ अध्यायः ॥
 ततः पुं ततं इति शबूरा
 तावली
 ततकः पुं राजिका इति
 राजनिर्घटः ॥
 तताभिजननः पुं कृत्तमर्च
 पः इत्यमरदोकायां स्वामी
 तत करी श्री कंकालिका य
 था भृजंगजातिनी सूरिः स
 पीत्वा तत करी सूर्या इति
 शबूचन्द्रिका ॥
 तद न य अ ३२ त
 दि इति कविकल्पद्रुमः
 न य द्वाति ॥

तने ओतोता ११ अतदत
अतोमसीत तदिहणीकरो
इति दुर्गायामः ॥
तद स्त्री तथा इतिमरः ॥
तदः पुं तंडलादिवृत्तिः
द इतिभाषा तदधातोः का
दंतिककप्रत्ययेननिष्पन्नः ॥
तद्रः पुं तंडलावयवः इति
संविमसाशेषादिहतिः उ
ऊः इति शहरत्तावली ॥
तद्रः वि कृपाणः अथमः
क्रूरः अल्पः इत्यमर मेदि
नीकरो दरिद्रः इति हेमच
न्द्रः
तद्रकंदकारी स्त्री अग्निदम
नी इति राजनिर्घटः ॥
तद्रकंदकी स्त्री वृद्धती १
तिभावप्रकाशः तद्रभंटाकी
ति चपाठः ॥ तद्रकस्तुः पुं
तद्रशालः ततपर्यायः शो
खिनवः २ तलकः ३ इति
भाषाः ततपर्यायः कुड
कुंटी २ श्रीफलिक ३
प्रतिपत्रफला ४ सुषवी ५
कारवी ६ वक्रफला ७

तद्रकारनिका ५ कन्दफ
ला ५ कन्दफलास्थाने कन्द
लता इति चपाठः अस्यागुणाः
कटुत्वं उष्णत्वं तिक्तत्वं रुचि
कारित्वं दीपनदत्तं रक्तानिल
दोषकारित्वं पथ्यातं च तत्
फलस्याप्येतेगुणाः तत क
न्दगुणाः अर्शोनाशित्वं म
नरोयविशोधनत्वं योनिनिर्ग
तदोष गर्भसाव विषापदत्वं
च इति राजनिर्घटः ॥
तद्रकारनिका स्त्री तद्रकार
वेली इति राजनिर्घटः
तद्रकुलिशः पुं वैक्रान्तमणिः
इति राजनिर्घटः ॥
तद्रगोत्रकः पुं गोत्ररव
तभेदः छोटगोत्रक इति द
शचिकार इति चदिन्दीभाषात
तपर्यायः त्रिकंटकः २ कं
टी ३ यदंगः ४ वक्रकंटकः ५
तभः ६ गोकंटकः ७ कंटक
लः ८ पलकया ९ तद्रतरः १०
भतटकः ११ स्पलपरेमाटकः १२
वनस्पमाटकः १३ रत्नगन्धः १४
खाडुकंटकः १५ अस्यागुणाः सपीत
तवलप्रदत्तं मधुरत्वं वृद्धसात्क

रसायनत्वं तत्र वृद्धतो गुणो
तत्त्वं च इति राजनिर्घटः त
द्रचंदिका स्त्री कल्याणकार
विशेषः चाचर इति चंगुर
इति चभाषा ततपर्यायः
किंकिणी २ इत्यमरः तद्र
चंदी ३ प्रतिसरायत्तं चंदी
किंकिणीका ५ कंकणी ६ कं
कणिका ७ तद्रिका ८ इति श
हरत्तावले चचरी ९ इति
जटाधरः ॥
तद्रचोली स्त्री विविलिकात
यः इति राजनिर्घटः ॥
तद्रचचुः स्त्री तपविशेषः
ततपर्यायः चंचुः २ चंचुः ३
म्युनकचचुका ४ तद्रकसारभे
दिनी ५ तद्रा ६ कद्रका ७ कद्र
पुलिका ८ अस्यागुणाः मधुर
त्वकटुत्वं उष्णत्वं कषायत्वं
दीपनत्वं मूलगुल्मारोविद
ननाशित्वं च इति राजनिर्घटः
सत्योष्टु ॥
तद्रचन्दनं स्त्री रक्तचंदनं इति
राजनिर्घटः तद्रचिभिदा स्त्री
गोपालककंदी इति राजनिर्घटः

तद्रचुदः पुं पतिविशेषः ॥
गोसातिक इतिभाषा यथाश
वमलः तद्रचो गयलक्तश्च
सालिकः इति शहरत्तावली
तद्रजंतः पुं शतपदी इति श
वमाला सत्यप्राणिमात्रं च त
द्रजानीफलं स्त्री आमलक
इति राजनिर्घटः तद्रजीरः पुं
सत्यजीरकः तद्रियाजीरा इ
ति भाषा इति शहरत्तावली
तद्रजीवा स्त्री जीवेती इति रा
जनिर्घटः तद्रतलसी स्त्री य
जकः सतववरीभेदः इति
राजनिर्घटः तद्रदणिका स्त्री
सत्यदणकः छोटोडाण
इतिभाषा यथा पतंगिका पु
निका स्यात् दंशस्तवनमा
तिका प्राचिका चाल्यतजाति
दंशी स्यात् तद्रदणिका इति
जटाधरः तद्रदणालभास्त्री
सत्यदणालभावतः ततपर्या
यः मरुसा २ मरुसंभवा ३ विशा
रदा ४ अजभत्ता ५ अजादनी ६
उष्टभत्तिका ७ कषाया ८ फणि
हते ९ शोहणी १० कश्मपिया ११
कश्मादनिका १२ अस्यागुणाः गो

स्यत्वं अंतत्वं नरकुपुष्पासका
सुश्रम नाशितं पाशदम्बविकारि
तंच इति राजनिर्घटः
लक्षणस्य स्त्री अग्निदमनी
ति राजनिर्घटः ॥
लक्षणस्यिकाः त्रि स्त्री कर्कट
वृत्तः इति राजनिर्घटः ॥
लक्षणस्यिकाः त्रि स्वल्पनासाय
क्तः तत् पण्यायः नः लक्षणः २
इति हेमचन्द्रः ॥
लक्षणस्य स्त्री चांगेरी इति
राजावली ॥
लक्षणस्य स्त्री वचा इति राज
निर्घटः ॥
लक्षणस्यः पुं लकुचः इति
राजनिर्घटः स्वल्पकटाफलं च
लक्षणस्यः पुं अनेकः इति
राजनिर्घटः स्वल्पपत्रेवित्त
द्रवाणाभेदा स्त्री लपवि
शेषः लक्षणस्यभेदी इति
व्याता तत् पण्यायः चतुः
पत्री २ पावती ३ नगभूः ५
अपमकेतः ५ गिरिभूः ६ कन्द
रोद्रवाः ७ ऐलोद्रवा ८ गिरि
जा ९ नगजा १० अस्यागणाः
ब्रह्मकुलपुत्रीहरति ॥ ॥ ॥

इति राजनिर्घटः
लक्षणस्य स्त्री वनपिप्ली
इति राजनिर्घटः ॥
लक्षणस्यिका स्त्री मूलपोती
इति राजनिर्घटः ॥
लक्षणस्यः पुं जीवनवृत्तः
इति शब्दचन्द्रिका ॥
लक्षणस्य स्त्री भूमिजंघः २
ति शब्दमाला स्त्रवारणी गो
पातककरी कंटकारी अग्निद
मनी इति राजनिर्घटः लक्षण
स्य स्त्री कसेरुः इति राजनि
र्घटः ॥
लक्षणस्य स्त्री वराहक्रांता।
इति केचित् ॥
लक्षणस्य स्त्री वराह इति
राजनिर्घटः ॥
लक्षणस्य स्त्री मूलपोती इति
राजनिर्घटः ॥ लक्षणस्यिका
स्त्री वृहती इत्यमरः ॥
लक्षणस्यिका स्त्री सेतकं
टकारी इति राजनिर्घटः ॥ ल
क्षणस्यः पुं स्वल्पशब्दजातिः
जोगडा इति भाषा तत् पण्या
यः पावनवः २ इत्यमरः
पावनकः ३ इति ॥ ॥

तटीका ललकः ५ शंखः रत्नावली गवेधुका इति २
५ भयशावकः ६ अस्यागणाः त्रिमाणा ॥
कटत्वं तित्तत्वं मूलहरत्वं
दीपनत्वं च इति राजनिर्घटः
लक्षणस्य स्त्री पावनाल
शर्करा इति राजनिर्घटः
लक्षणस्यः पुं विचव्याजः
इति राजनिर्घटः ॥
लक्षणस्यः पुं मसुराशिताव
तः इति शब्दचन्द्रिका
लक्षणस्यिका स्त्री जलमुक्तिः
इति राजनिर्घटः ॥
लक्षणस्य स्त्री कटभी इति
राजनिर्घटः
लक्षणस्यकांतकः पुं भूकबुरा
रकः इति राजनिर्घटः ॥
लक्षणस्य स्त्री मुद्रपाणी इति
वारुणी इति राजनिर्घटः ॥
लक्षणस्यिका स्त्री रीतिः इति
राजनिर्घटः लक्षणस्यिका
स्त्री कंटकारी इति शब्दचन्द्रिका
लक्षण स्त्री चांग नटी वेषास
स्या कंटकारिका इत्यमरः चां
गरिका हिंसा मलिकामात्र इति
हेमचन्द्रः वादरता इति शब्द

रत्नावली गवेधुका इति २
त्रिमाणा ॥
लक्षणस्यः पुं दण्डमूलेम
सिद्धवृत्तविशेषः छोटगणि
यारि इति हिन्दीभाषा तत् पण्या
यः तपनः २ विजया ३ गणि
कारिका ५ अरणिः ५ लवुमं
यः ६ तेजोवृत्तः ७ तनुत्वच ८
अस्यागणाः अग्निमंथद्वयं चैव
तत्त्ववीर्यशक्तिश्च तत्प्रयोगा
नुसारेण योजयेत्समनीषया
इति राजनिर्घटः लक्षणस्य
स्यस्यकांतः पुं पोताधानं पोना
इति भाषा इत्यमरः लक्षण
मार्गः पुं शक्तामार्गः इति
राजनिर्घटः लक्षणस्यकां
आमलक काठ्यामला इति
भाषा इति राजनिर्घटः
लक्षणस्यकांतः
पुं कर्कटवृत्त
इति
राजनिर्घटः ॥ लक्षणस्यः
पुं कोषासः इति राज
निर्घटः ॥
लक्षणस्यपनसः पुं लकुचः
इति त्रिकांडशेषः ॥ ॥ ॥

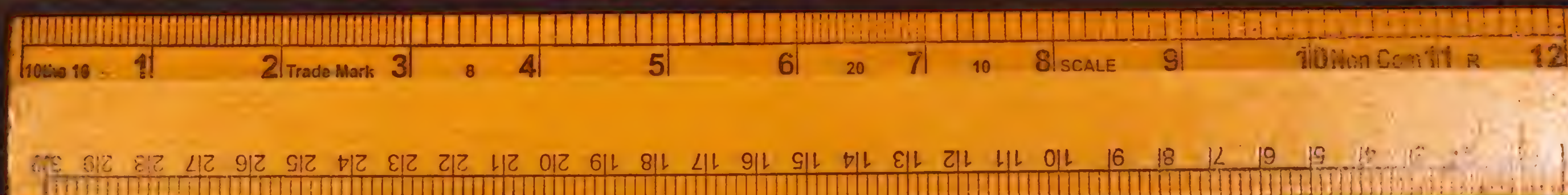

त्यत्वं अलं जलकुपुष्पासका
सुप्रम नाशितं पादमुदिकारि
तं च इति राजनिर्वटः
तद्वपुष्पा स्री अग्निदमनी
ति राजनिर्वटः ॥
तद्वनासिकाः त्रि स्री कर्कट
वृत्तः इति राजनिर्वटः ॥
तद्वनासिकाः त्रि सत्यनासाय
क्तः तत् पय्यायः नः तद्वः २
इति हेमचन्द्रः ॥
तद्वपुष्पा स्री चांगेरी इति
रागवली ॥
तद्वपुष्पा स्री वचा इति राज
निर्वटः ॥
तद्वपुष्पाः पुं लकुचः इति
राजनिर्वटः सत्यकर्कटफलं च
तद्वपुष्पाः पुं अर्जकः इति
राजनिर्वटः सत्यपत्रैवित
द्रपाणाभेदा स्री लपवि
शेषः तद्वपुष्पाभेदी इति
व्याता तत् पय्यायः चतुः
पुत्री २ पावती ३ नगभूः ४
अपमकेतः ५ गिरिभूः ६ कन्द
रोद्रवाः ७ ऐलोद्रवा ८ गिरि
जा ९ नगजा १० अस्यागणाः
ब्रह्मकुब्जापमरीहरे ॥ ॥ ॥

इति राजनिर्वटः
तद्वपुष्पा स्री वनपिप्पली
इति राजनिर्वटः ॥
तद्वपोतिका स्री मूलपोती
इति राजनिर्वटः ॥
तद्वफलकः पुं जीवनवृत्तः
इति शब्दचन्द्रिका ॥
तद्वफला स्री भूमिजंघः २
ति शब्दमाला इन्द्रवाणी गो
पालककटी कंटकारी अग्निद
मनी इति राजनिर्वटः तद्वपु
ष्पा स्री कसेरुः इति राजनि
र्वटः ॥
तद्ववशा स्री वराहक्रांता।
इति केचित् ॥
तद्ववशा स्री वरा इति
राजनिर्वटः ॥
तद्ववली स्री मूलपोती इति
राजनिर्वटः ॥ तद्ववलीकी।
स्री वरती इत्यमरः ॥
तद्ववलीकिनी स्री सेतकं
टकारी इति राजनिर्वटः ॥ त
द्रपाणः पुं सत्यपुष्पाजतिः
जोगडा इति भाषा तत् पय्या
यः पावनवः २ इत्यमरः
पावनकः ३ इति ॥ ॥ ॥

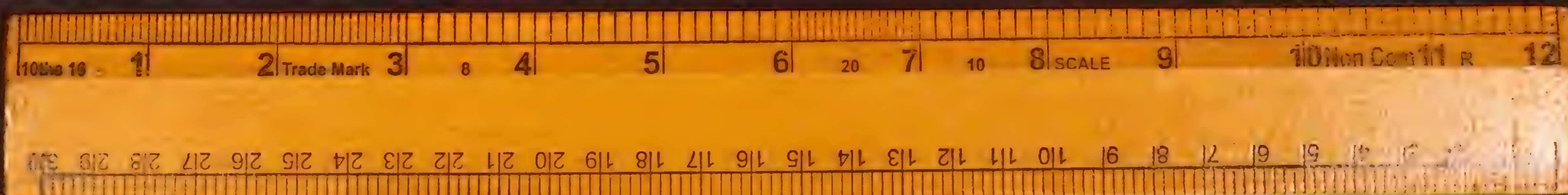
तद्वीका तल्लकः ५ शंखः २ त्तावली गवेधुका इति २
५ भयुष्पावकः ६ असंगुणाः तमाला ॥
कदम्बे तिल्लकं मूलहरत्वं
दीपनत्वं च इति राजनिर्वटः
तद्वशर्करा स्री पावनाल
शर्करा इति राजनिर्वटः
तद्वशर्कराः पुं विज्याचः
इति राजनिर्वटः ॥
तद्वपुष्पाः पुं मसुरशिखाव
तः इति शब्दचन्द्रिका
तद्वपुष्पाः स्री जलपुष्पाः
इति राजनिर्वटः ॥
तद्वपुष्पा स्री कटभी इति
राजनिर्वटः
तद्वपुष्पातकः पुं भूकधुरा
रकः इति राजनिर्वटः ॥
तद्वपुष्पा स्री मुहपारी इन्द्र
वारुणी इति राजनिर्वटः ॥
तद्वपुष्पा स्री रीतिः इति
राजनिर्वटः तद्वदिगुलिका
स्री कंटकारी इति शब्दचन्द्रिका
तद्वपुष्पा स्री गंगा नदी वेषा स
२या कंटकारिका इत्यमरः चा
गेरिका हिस्त्रामतिकामात्र इति
हेमचन्द्रः वादरता इति शब्द

तमाला ॥
तद्वपुष्पाः पुं दशमूलेम
सिद्धवृत्तविशेषः क्षोडागणि
यारि इति हिन्दीभाषा तत् पय्या
यः तपनः २ विज्या ३ गणि
कारिका ५ अग्निः ५ लघुमं
थः ६ तेजोवृत्तः ७ तवत्त्व ८
असंगुणाः अग्निमंथयं चैव
तत्त्ववीर्यमादिषु तत्त्वयोगा
नुसारेण योजयेत्समनीषया
इति राजनिर्वटः तद्वडमत्
स्यसवातः पुं पोताधानं पोना
इति भाषा इत्यमरः तद्वपु
मार्गः पुं रक्षाणामार्गः इति
राजनिर्वटः तद्वमलकं क्ली
आमलकं काठ्यामला इति
भाषा इति राजनिर्वटः
तद्वमलकमंजः
पुं कर्कटवृत्त
इति
राजनिर्वटः ॥ तद्वपुः
पुं कोषासः इति राज
निर्वटः ॥
तद्वपुष्पाः पुं लकुचः
इति त्रिकांडशेषः ॥ ॥ ॥

तद्रोणा स्त्री अम्ललोणिका पोती इति राजनिर्घटः ॥
 यथा तद्रोणं च वांगोरी तद्रोणोदकी स्त्री सत्यमृतिका
 द्रोणावा म्लोणिका इति शाकः तत्पर्यायः सूक्तप
 द्रा २ मंटपी ३ अस्या गुणाः ३ सर्वार्थ विपाकेषु मट्टेषु
 वैयास्यं सर्वया उपोदक्य इति राजनिर्घटः ॥
 तद्रोणलुकः पुं दुदुलः इति राजनिर्घटः
 तथु ५ यजोतदि इति कवि कल्पद्रुमः तद्रोणोच्छा ५
 अत्यथ यत्तथापत्रं बुभुति तः जौ दौ द्वा इति दुर्गादासः
 तथा स्त्री भोजनेच्छा इति दुर्गादासः अभ्यवहारजिही
 र्घा इति यादेवी सर्वभूतेषु तथा नृपेण संस्थिता इति दे
 वीसहास्यटीकायां नागोजी भट्टः तत् पर्यायः अश
 नाया २ बुभुता ३ तत्तथ इत्यमरः प्रादुरत्तावली च जिचत्
 सा ५ इति जटाधुरः तत्कार्या ति यथा व्याख्या निरतिता सर्वे त
 थया नृपसत्तम् कुंडलीसुकरीस गीतयेवात्कृता नरः तथा नृन विराजेत प्रेतवत्तुषिता नृणां

स्त्रीरत्नं विविधान् भोगान् व इत्यमरः तथा जनकद्रुमा
 स्त्राणाभरणानि च नचेच्छति त्रैत्रि
 नरः किंचित् तथया कलवी त्रिधितः त्रिधा विनः तत्त
 कृतः यथा भूमिगतं तोयं इति र्थायः बुभुतिनः २ जिचत्तुः ३
 शर्मिभिः शुष्यति शरीरं अशनायितः इत्यमरः
 स्पृश्या धातुः शुष्यते जाठरा तथुनः पुं सेल्लभेदः इत्याणा
 गिना नमृणोति न चाज्जाति दिकायः
 चतुषा न च येषति दत्तते तप सादे इति कविकल्पद्रुमः
 वेपते मूढः शुष्यते च तथा सोऽथात रयं तपः इति दुर्गा
 दितः मूकत्वं वधिरत्वे च ज दासः ॥
 दान्यत्वे तपेयतां रोद्रे मर्याद तपः पुं इत्यशात्वाशिफः
 हीनत्वं तथा सर्वं प्रवर्तते भ तद्रुतः इत्यमरः
 गिनी जननीपुत्रं भार्यां इति तपः पुं पानीयालः इति
 तत्र तथा भ्रातरं सज्जनं वापि राजनिर्घटः ॥
 तथा विष्टौ न विंदति इति व तपः इति राजनिर्घटः
 क्रिपुणाणे प्रेतो पाप्माननामा तद्रुः पुं मंथानरेडः इति दे
 ध्यायः तथा कुशलः पुं वि तैकादशवन्धः यथा पार्श्वोप
 लान्तर्द्वयः इति राजनिर्घटः रिपदौ कृता यो नोतिगेनता
 तथातरः त्रि तथापीडितः उयेत वाङ्मया धाराणां गाढं
 यथा अर्थातराणां न सङ्गं वंधो वै तद्रुसंज्ञकः इति २
 वन्धुः कामातराणां न भयं निमंजरी लो
 लज्जा हिंतातराणां न सखे भविष्ये वि तम ५ ड
 न निद्रा तथातराणां न वलनं संचलने इति कविकल्पद्र
 नेजः इति गारुडे ॥ ५ अथा मः ५ अत्यभत डं तामते
 यः तथाभिजननः पुं रात्रिका नावृत्तीविषु इति ॥ ५ ५

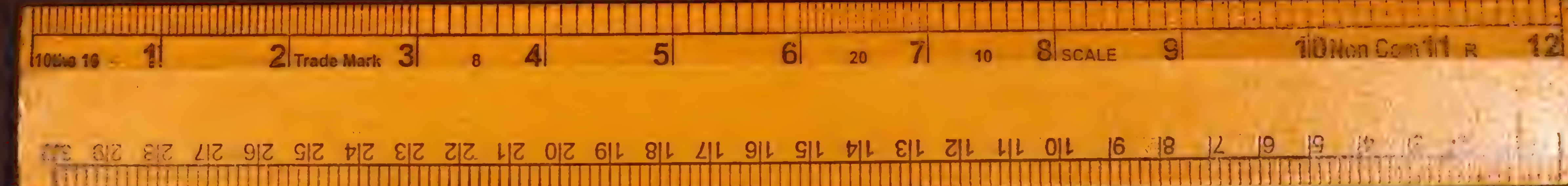

हलायुधः इति दुर्गादासः
 तम यग संचलने इति कवि
 कल्पद्रुमः यत्प्रभतिरिपुत्रे
 वेति हलायुधः गत्प्रभतिरिपुत्रे
 म इति दुर्गादासः शुभितः वि
 भीतः इति हलायुधः संचलि
 तः इति तमथावर्धदणना
 त तमा स्त्री अतसी इत्यमरः
 यागः इति तद्दीकासामस
 नरी नीलिका इति मेदिनी।
 लताभेदः इति शावृत्ताव
 ली तरा विलेखने खनने
 इति कविकल्पद्रुमः शावृत्ता
 तिभूमि लोकः लोपिता ल
 रो लोमच्छेदनः
 इति दुर्गादासः ॥
 तरः पुं कोकिलान्तः इत्य
 मरः प्रफं इति तद्दीका
 छेदनद्रव्यं ॥
 तने नापितस्य लोमच्छेदका
 स्वं गोतरः
 इति मेदिनी महापिंतीन
 शरः इति राजनिर्घटः
 खटादिपाडका तरा इति
 भाषा इति धरणिः ॥
 तरकः पुं तिलकवृत्तः इत्य

मरः कोकिलान्तः गोतरः
 इति मेदिनी भृत्तोकुशः इति
 राजनिर्घटः स्वार्थं केत
 रम् ॥
 तरकर्म स्त्री तारं यथायोज
 न्मासेत्तरकर्म यात्रां कर्णस्य
 वेधं कुरुते च मोहात् नूनं स
 रोगं धनमुच्चनाशं प्राप्नोति मृ
 दो वधवन्धनानि जातं दिनेह
 घयते वशिष्टश्चाष्टौ च गर्गीय
 नोदणहंजन्माद्यमासं किल
 भागुरिष्युत्सादे विवाहे तर
 कर्णवेधे देवकार्ये पितृप्रा
 दे श्वेशपरित्यगे त्रविकर्म
 न कुर्वीत जन्मासेऽघञ्जन्मभे
 इति तिप्पादितित्वं ॥
 कुरपत्रः पुं शरः इति राजनि
 र्घटः तरतल्पपणीयुक्तेवि ॥
 तरपत्रिका स्त्री पालंकाणा
 कं इति राजनिर्घटः ॥
 तरप्रः पुं वाणविशेषः इ
 ति हेमचन्द्रः तरफ नामकवा
 सच्छेदनाखं तरप्रं स्त्री त
 रप्रं स्त्री तरप्रासु इति केवि
 त्तरमरी पुं नापितः यथा

पुस्तकं लेपादिकर्म स्थात ना
 पित शुडिलः तारी तरमरी
 दिवाकीर्ति मुंडकोऽस्तावणा
 यति इति हेमचन्द्रः
 तरंगः पुं गोतरकः इति
 राजनिर्घटः ॥
 तरिका स्त्री पालंकाणाकं
 इति राजनिर्घटः ॥
 तरिका स्त्री पालंकाणाकं
 इति राजनिर्घटः सत्पात्र
 विशेषः तारी इति भाषा त
 रिकापत्रः पुं शरः इति रा
 जनिर्घटः ॥
 तरिणी स्त्री वराहक्रांता इ
 ति शावृचदिका नापितभार्या
 चतुरी पुं नापितः इत्यमरः
 तारी पुं नापितः इत्यमरः
 तारी स्त्री तरिका इति हेम
 चन्द्रः तारीतिव पाठः तलः
 त्रि लघुः इहेमचन्द्रः तलकं
 त्रि लघुः इत्यमरः सत्यः नी
 चकः कनिष्ठः दरिद्रः इति
 भरतः पामरः दुःवितः खल
 इति हेमचन्द्रः शावृत्तावल्या
 खलक इति वपाठः तलकः पुं
 तलकावः इति हेमचन्द्रः राज

निर्घटश्च तरलतातः पुं पितृक
 निष्ठभ्राता इति तरलतातकण
 दृदर्शनात् शावृत्तावल्यां खल
 तात इति पाठः तरलतातकः पुं
 पितृव्यः खल इति भाषा इति ज
 राधः त्रेत्र स्त्री भूमिः त्रेत्र इति
 भाषा तत्र यथायः वप्रे २ के
 दारः ३ इत्यमरः वलजं ५ निष्कु
 टः ५ राजिका ६ पाटीरः ७
 इति जराधरः तत्र समृद्धवाच
 कानि यथा कैदारकं त्रैकैदा
 र्यं त्रेत्रं कैराविकं तथा चार
 दं चेति यथायः त्रेत्रद्वेनिगय
 ते इति शावृत्तावली तद्देश्य
 चाब्रीदिभवाचितं त्रेत्रं त्रेदैयं
 तत्र समीरितं शावृत्तद्वोचि
 तं यत्तु शालेयमभिधीयते य
 व्यं यवकोचितं यष्टिकोद्व
 ने यत्तु यष्टिकोत्तमं प्रकीर्ति
 तं तिलोद्वोचितं यत्तु तिलं
 तैलोनमित्यपि पदेमायांत
 माधीणं कौड्यं कौड
 वीणवत् तथा भंगपंच
 भांगीनं मृम्य मौमीन मि
 त्यपि अथ मौहं च मौ
 ह्रीनमणव्य माणवीनव
 त माष ॥

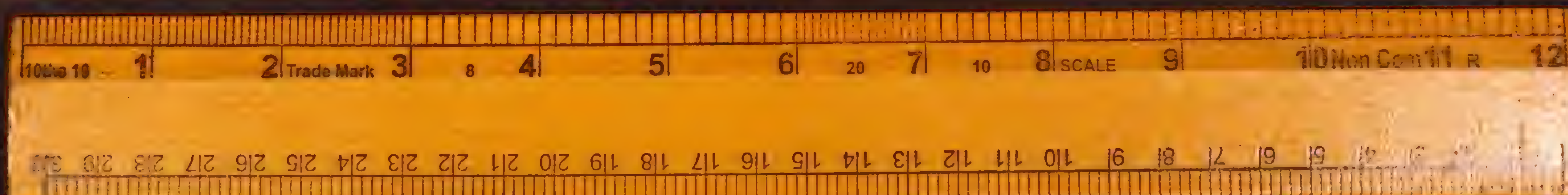

कोद्व भंगेमा मुद्राप्रभवे
चितं वीजाकृतं वृत्तकृष्टं
तनीति समाकृते सौत्वं कृष्टं
च ह्येव तृतीयाकृतमित्यपि
त्रिगुणाकृतमित्येवं त्रिवारकृ
ष्टभूमिषु शाखाकृतं द्विदत्तं
च द्विसौत्वं द्विगुणाकृतं द्वि
तीयाकृतं मध्यत्र द्विवारकृ
ष्टभूमिषु द्वाणाटक त्रिणा
देवीपादौ द्वौणिकस्तथा स्या
दाटकि क त्वारीकौ उत्तमर्णा
दय स्त्रियु आदिभ्यां प्राप्तिः
कारिषु पादादौ द्वौणिकापि
च इति व शहरत्नावली ॥
परत्वे गोचभागकथननियथो
यथा न कुर्यात् सत्यवैराणि
विचारं न च ऐश्वर्यं परत्वे
गोचरं तीनचचतीतकस्यवि
त इति कूर्मपुराणे उपरि
भागे १५ अध्यायः अपिच
मनुः आत्मनो यदि वा न्येक
गृहेत्वेऽथवा वले भृत्यंती
न कथयेत् पितृते चैव वत्स
कं इति प्रायश्चित्ततत्वं तत्र
जलगुणाः कैदारं मधुरं प्रो
क्तं विपाके गुरुदोषल
इति राजवल्लभः ॥ ॥ ॥

अथ सिद्धलेशाणि तत्र वाराण
सीत्वे यथा ॥
आसन्नं युवयोः लेत्र सिद्धं
वाराणसी त्रयत् कथितं ना
ति इरेव वसिते नरसमेमा ॥
इति कामरूपलेत्रं यथा नाचि
रात् कामदे एणं लेत्रं पीठं
निगयतो चेरात्कामदोदे
वो नचिरायत्र ज्ञानदः तत्
लेत्रमिति लोके यद्वायनेष्ट
धूम्रिभिः कामरूपं महापी
ठं गुहादगुप्तमं परं इति
च कालिकापुराणे ५० अध्या
यः गंगात्वे यथा स्कान्दे
तीराद्वायुतिमात्रं तपरितः
लेत्रमुच्यते नारायणत्वे य
था प्रवादमवधिं कृत्वा या
वदंत चतुष्टयं तत्र नाराय
णः स्वामी गंगागर्भनृरेव
तत्र नारायणत्वे कुरत्वे द
रेः पदे पतेष्वन्येषु योदानं प्र
तिगृह्णाति कामतः सच ती
र्थप्रतिग्राही कुंभीपाकं प्रया
तिव इति ब्रह्मवैवर्ते प्रकृतिविं
दे २० अध्यायः भास्करलेत्रयथा गं
गायां भास्करत्वे मातापित्रोस्तेषु
रा

आधने सोमपात्रे च वपने
मधुसूतं इति स्मृतिः समुद्रय
तिवितवचनं भास्करलेत्रं
प्रयागः इति प्रायश्चित्ततत्वं
गयात्वे यथा पंचकोशः
गयात्वे क्रोशमेकं
गया पित्रः इति वायुपुराणं
पुरु घोतमत्वे यथा मुनय
उचुः पुरुषोत्तमाय सम
दत्तं लेत्रं परमपावनं इत्यादि
जैमिनिरुवाच पतत लेत्रवरं
चासु वपुर्भूते महात्मनः सयं
वपु वपुष्मान् यत्रास्ते सना
न्नात्मापितं दितं इत्युत कल
विं उं विल्लेत्त्राणि यथा
श्री भगवानुवाच शृणुष्वहं
तोत्रलनं गुह्यनामानि मेऽधना
लेत्राणि चैव गुह्यानि तव वक्ष्यामि
यत्ततः कोकाशु लेवरादेचम
दरे मधुसूदनं अर्चयंतं कपि
लहरीं प्रभासे रविनन्दनं मा
त्मादयेत वैकुण्ठं महेन्द्रे तु वृष
न्नकं ऋषभे तु महाविष्णुं हार
कायात् भूयति पांडिसत्वे तदे
वेषं वसुकुण्डे जगत् पतिं वन्द्य
वने महायोगं चित्रकूटे नराधिपं

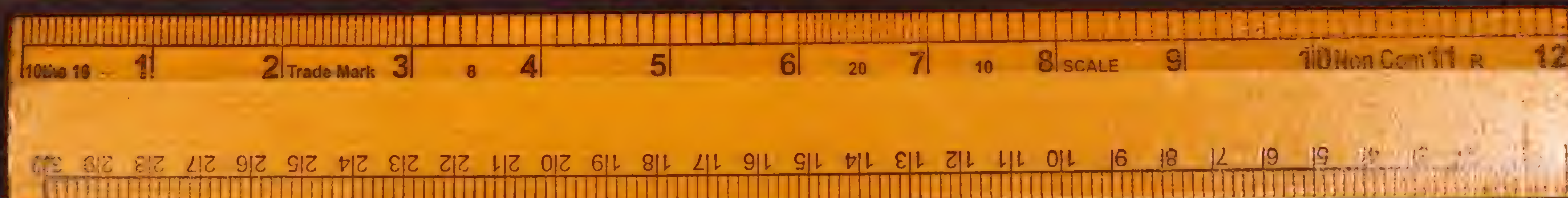
ये त्रैलोक्यपीतवासं च गवां विष्णु
मोहो हरिं शालग्रामे तपोवासं
अविंसे गन्धमादने ॥
कुल्लावके हवीं केशं गंगादा
रे गदाधरं गरुडधनं तोषके
च गोविन्दं नाम साकं ये ह
न्वावने त गोपालं मधुरायां
स्वयंभवं केदारे माधवं वि
द्यात् वाराणस्यांत केशवं पु
ष्करं पुष्कराक्षं तटस्थं जय
धनं तृणविन्दुवने वीरं मणिकं
सिन्धुसागरे केशं वटे महाबा
हु मरुते तेजसे वने विष्णुल
सूर्यं विश्वेशं नारसिंहं वने वने
लोहाकुले विपुलं देवशास्त्रे वि
विक्रमं पुरुषोत्तमं दशपुरं क
नकं वासनं विदुः विष्णाधरं वि
तकायां वाराणधीशं धरे दे
वदारुवने गुह्यं कावेयं ना
गशाश्विनं प्रयागे योगमूर्तिं
च पयोस्त्र्यां सुन्दरं विदुः
कुमारतीर्थं कौमभं लोहिते
दयशीरवं उज्जयिन्यां विविक्र
मं विष्णात् लिंगस्फोटं च
तर्क्षजं हरिहरं तंगदायां ह
ष्टा पायात् प्रमुच्यते ॥

विश्वरूपं कुरुते मणिकुंडे
हलायुधं लोकतीरमयोधा
यां कुंडिनेरुविणीपतिं भ
जीरवासदेवं चक्रतीर्थसु
दर्भनं आयंविस्मयेविद्यात्
मूकरे मूकरे विडः विडः कू
शेषमानसतीर्थेदेउकेषाम
ले विडः त्रिकुटेनागमोत्तमे
रुपष्टेवभास्करं विरजं सुष
मन्माया बालचामीकरेविडः य
पास्करं विषाणायामादिमया
कृताशनं तीरादौ पद्मनाभं च
विमलेतमनातनं शिवनद्योषि
वकरं गणायोच गदाधरं स
वेत्र परमात्मानं यः पश्यति स
मुच्यते अष्टषष्टिस्तनामानि।
कीर्तिनाति मया तव लेत्राणि
चेवगत्तानिकथाशक्त्या लेत्रा
णानिमानवैः वेसवेस्तवि
शेषेण तेषां मुक्तिं ददाम्यहं
इति नारसिंहे ६२ अध्यायः
मेषादिहादशराशिः यथा रा
शिनामानि च लेत्रं भूमत्तं
हनामच मेषादीनां च पर्या
यं लोकादेव विचिंतयेत् य
हाणं लेत्राणियथा कुज

वुधेन्दुकं सोम्य मुक्तावनीभूतं
जीवाकिं भावनेत्याना लेत्राणि
सुरतादयः इति ज्योतिस्तत्
अपि च मेष मंगारकत्वे ह
वे मुक्रस्य कीर्तिनं
मिथुनस्य बुधोत्तमः सोमः क
केटकस्य सूर्योत्तमः भवेत्
सिंहः कन्या लेत्रं बुधस्य च धनुः
सरगुरोश्चैव शनैर्मकरं कुंभको
मीनः सरगुरोश्चैव ग्रह लेत्रं म
कीर्तिनं इति गारुडे ६ अध्या
यः शरीरं सिद्धिस्थानं कलत्रं
इति मेदिनी ॥
अथ लेत्रव्यवहारो लिख्यते
तत्र भुज कोटि कर्णा नामय
तमे ज्ञातेः यत्नमयोर्ज्ञानाय
करणसूत्रं वृत्तद्वयं शृङ्गादौ
धः स्यात् तत्तत्सर्विष्यो दिशो
तरो वाङ्गः अस्तेव तस्तेवासा
कोटिः कीर्तिनात ज्ञातेः तत्
कृत्यो योगपदं कर्णादौः कर्णा
वर्गयो द्विवारं मूलं कोटिः
कोटिश्चानि कृत्यो रंतरात् पदं
वाङ्गः उदाहरणं कोटि श्रुत
स्य यत्र दोस्तयं तत्र काश्चित्
कोटिं दोः कर्णा ॥

तः कोटिश्चानिभ्यां च भुजं वद
न्यासः कोटिः ५ भु
जः ३ अनयो
कोटिः १२ डि
तयो योगात् २५ मूलं ५ नक्षत्राणां पुनर्वर्गयोगः २५
कर्णा ज्ञातः ॥ अस्य मूलं कर्णाः ५
अथ कर्णाभ्यां कोट्यान् यनं
न्यासः कर्णाः ५ भुजः ३
अस्य योगो वर्गः
नक्षत्रं १६
पतन्मूलं कोटिः ५ नक्षत्राणां २ हतोवा १६ वर्गं
अथ कोटिकर्णाभ्यां भुजानयनं तत्र मस्य मूलं कोटिः ५ अ
न्यासः कोटिः ५ कर्णाः ५ भुजानयनं कोटिः ५ क
५ अनयो वर्गं न्यासः ५ कोटिः ५ पदं
२ ५ पतन्मूलं नक्षत्रं ३ जातो भु
जः ३
उदाहरणं सांख्ययमितो वाङ्ग
यत्र कोटिश्च तादृशी तत्र क
र्णाभ्यां किं गणकं यदि
मेडुतं भुजः १२ को
न्यासः कोटिः ५
१३ १३ डिः १३ अ
५ ५
नक्षत्रो वर्गयोगः १६५ अ
समूनाभावात्
ध

कशीगलपवायं कर्णः
असामन्त्रमूलतानाये सुपायः
वर्गाण मरुतेष्टेन इताच्छेदो
पायो र्वधान पदं गुणपद
लगाच्छिद्रकं निकटं भवेत् ॥
इयं कर्णकशी १५५ असाः
छेदं शयातः १३५२ अयुत
त्र १३५२... असामन्त्रमूलं
३६०० इदं गुणमूलं १००
गुणितच्छेदेन ५०० भक्तं ल
वृत्तासत्रपदं ५ भागाः ५००
अयं कर्णः एवं सर्वत्र ॥
सुसजाते कशीसूत्रं वृत्तद
यं इष्टो भुजोः सादृश्याष्ट
निवादिष्टस कृत्यैकविपुक्त
यामं कोटिः पृथक् सेष्टग
णा भुजोना कर्णो भवेत्तस
मिदंतजाता इष्टो भुजस्तत्क
तिरिष्टभक्तादिः स्थापि तेष्टो
नयतादिता वा तौ कोटिक
र्णविति कोटिता वावाक्य
ती वाः कशीगतेस्तः
उदाहरणं भजे द्वादशके यो
यो कोटि कर्णावनेकथा प्र
काशभां वद लिप्रं ॥ ॥ ॥

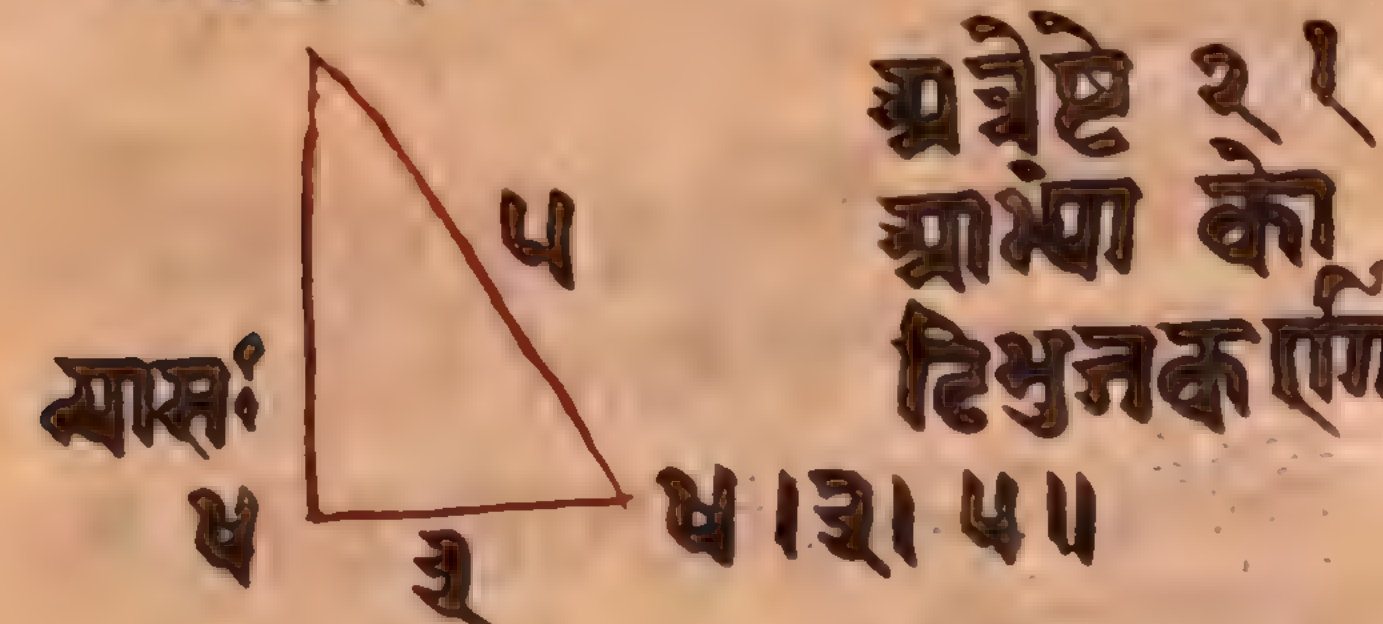
तोतावकशीगते
आसः १२ इष्ट २
१२ इष्ट २
आगेन दि
गुणेन ५
गुणितो भु
जः ५५ इष्टः १२ कृताधप
कोनया ३ भक्तो लहो कोटिः
१५ इवमिष्टगुणा ३२ भुजो
१२ नाजातः कर्णः २० ॥
त्रिकोणेष्टेन वा ।
आसः कोटिः ५
५ कर्णः १५
पंचकेन वा
कोटिः ५
कर्णः १३
इत्यादि ॥
अथ द्वितीयप्रकारेण ॥
आसः इष्टो भुजः १२
अस्य क
तिः १५५३
३५ इष्टेन २ भक्तो
लहं १२
इष्टेन २
ऊन १० सु
ता १५ बर्हिने

जातो कोटिकर्णो ३५ ३०
चतुष्टयेन वा
कोटिः १५
कर्णः २०
षट्केन वा ।
कोटिः ५
कर्णः १५
अथेष्टकर्णान कोटिभुजानय
ने कशीसूत्रं वृत्त ।
इष्टेन निज्जात दिगुणाच्चकर्णादि
ष्टस्य कृत्यैकयुजा यदासः कोटिर्भ
वेत् साष्टयगिष्टनिज्जा तत् क
र्णयो रेतमत्रवाक्यः उदाहरणं
पंचाशो निमित्ते कर्णो यो याव
कशीगते स्यात् कोटिभुजो
तौ तौ वदकोटिद
सत्वरं
आसः ५५
५५
कर्णः ५५ अ
यं दिगुणाः १०
द्विकेनेष्टेन
३ कृता ५ भक्तया ५ भक्तो जाता
कोटिः ५५ इय

मिष्टगुणा १३५ कर्णो ५५
निताजातो भुजः ५१
चतुर्केनेष्टेन वा
कोटिः ५५
भुजः ५५
पुनः प्रकारेण तत्कथा
सूत्रवृत्त ॥
इष्टवर्गाण सैकेन द्वित्रः कर्णो
य वा दत्तः फलानः अवाणः
कोटिः फल मिष्टगुणं भुजः ५
वोदाहरणं ॥
कर्णः ५५
अत्र दि
केने
५५ इष्टेन जातो
किल कोटिभुजो ५१ ५५
चतुर्केन वा ॥
कोटिः ५५
५५ भुजः ५० अत्र
दोः कोटोर्नीम
भेद एव
केवलं नस्त
रूपभेदः ॥
अथेष्टभां भुजकोटिकर्णान
येन कशीसूत्रं वृत्तं ॥

इहो सदतिदित्री कोटि व
गोत्रं भुजः कृतियोग सत्ये
रेवे कर्ण श्रुकरणीमतः उदा
हरणं येचैस्त्वसं भवेत्तात्
कोटिदोः अवगोः सवे जी
नयविदितानेतानतिप्र क्रदि
विवतण ॥

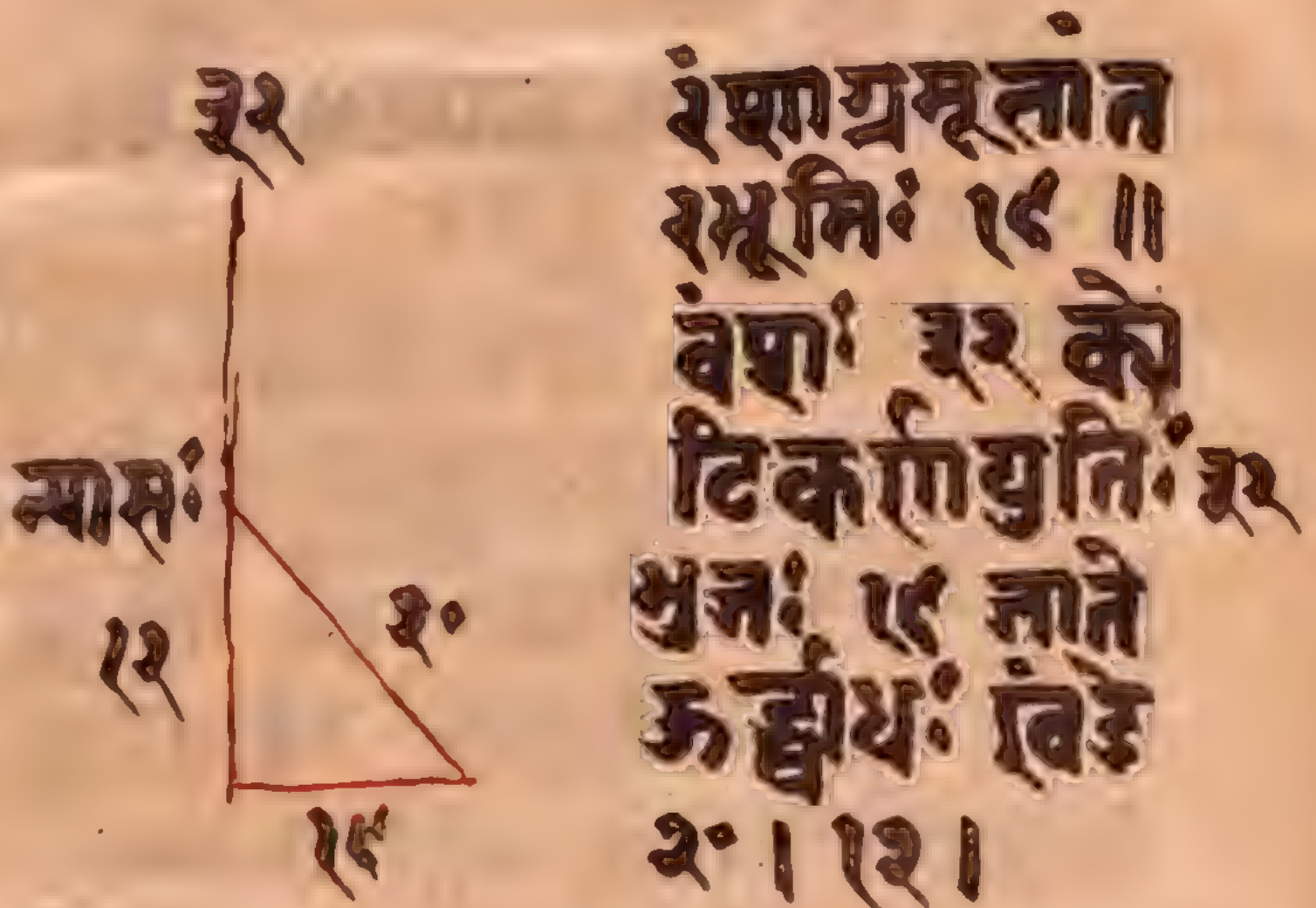
अथवेष्टे २३ आभा कोटिभु
ज कर्णः १२ ५ १३ ॥

अथवा २५ आभा कोटि
भुज कर्णः १५ १२ २० ॥

प्रथममत्रानेकथा ॥
कर्णकोटिभुजैश्च ज्ञाते
यककरासूत्रं वृत्ते वंशाय
मूलान्तरभुजिवर्गो वंशोद्विज
दद्वं भवतः क्रमेण वंशस्य
उभुतिकोटिद्वये उदाहरणं य
दि सप्तभुजि वेण द्वित्रिपाणि
प्रमाणो गणकयवन वेगादेक
देशे सभुजः भुजि नृपमितदस्त
मूलान्तरं तदयं कथय कतिपु
मूलान्तरं भग्नः करण ॥

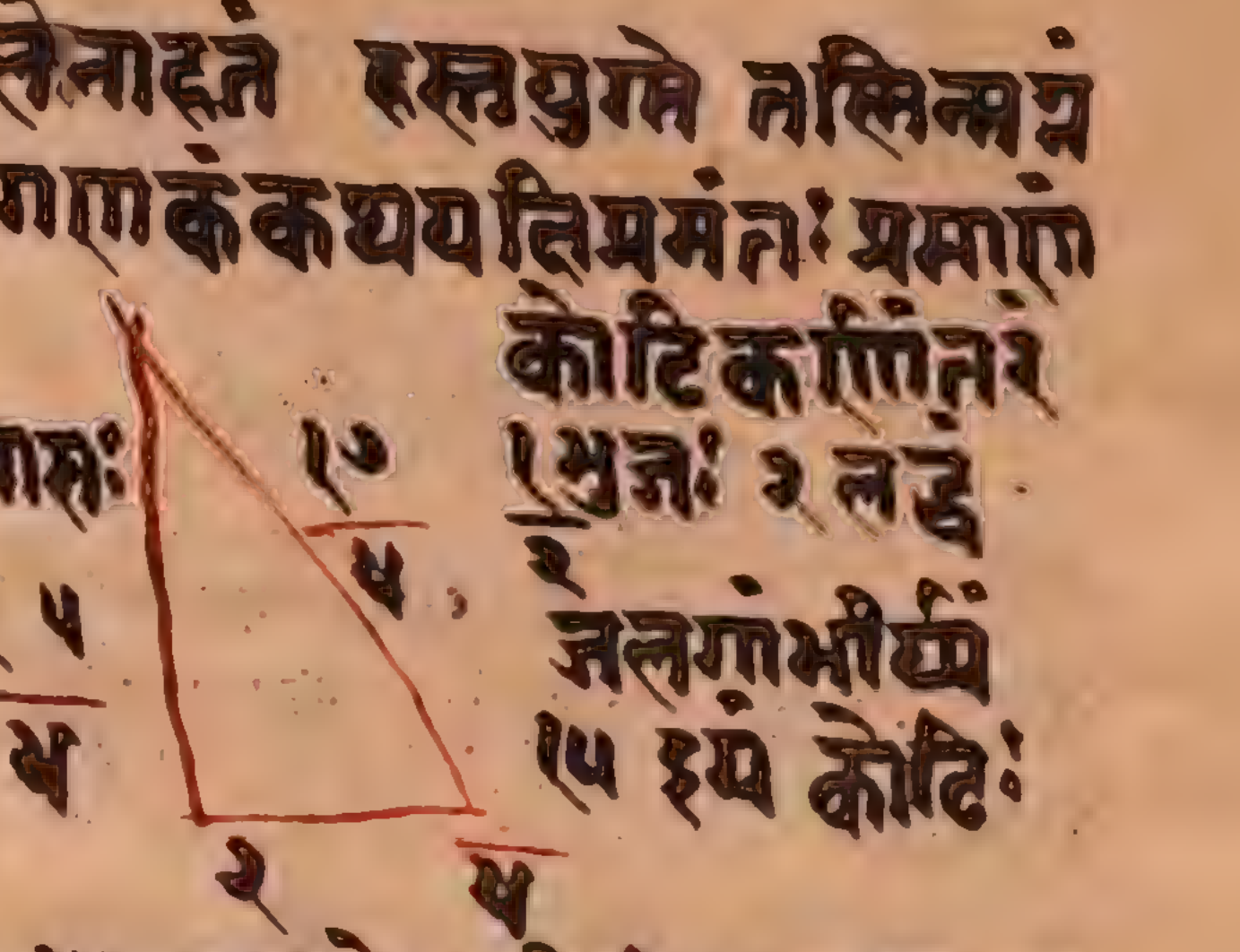

वाक्ययोगे दृष्टे कोट्यां च
ज्ञाताया एयककरासूत्रं वृ
त्ते स्तम्भस्य वर्गो द्विविज्ञातरेण
भक्तः फलं व्यातविलोतरा
लात् शोध्य तद्वृत्तमितैः
करैः स्यात् विलायतोवालक
लापियोगः उदाहरणं अस्ति
स्तम्भतले विले तउपरि ॥

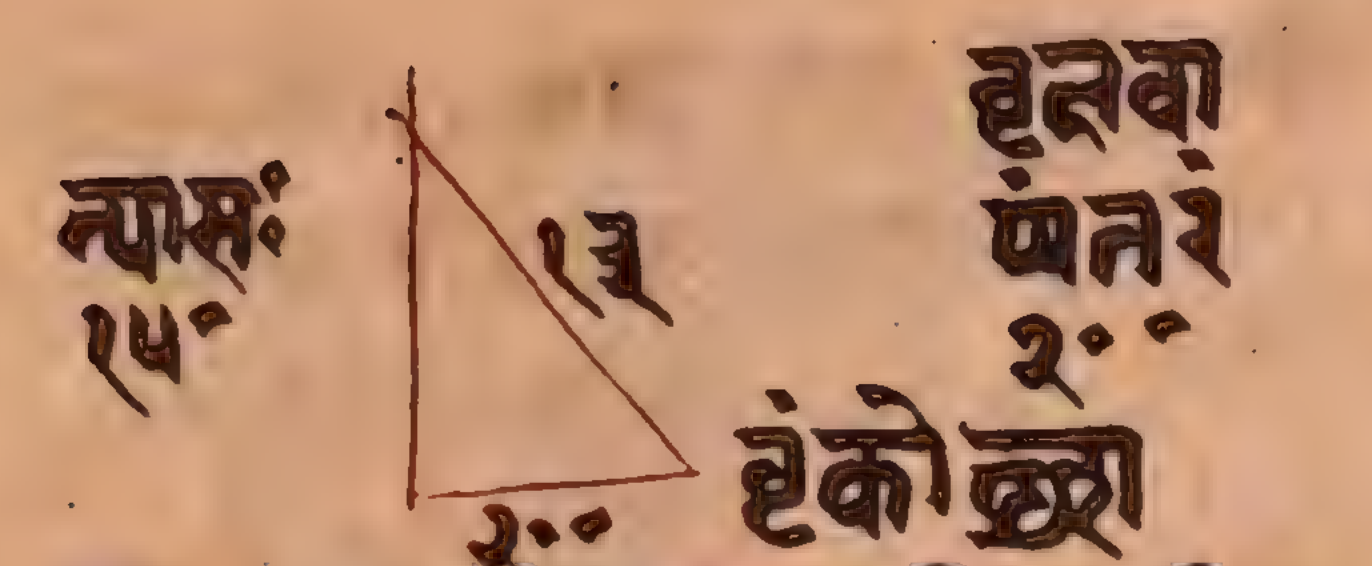
क्रीमिशिवंशे स्थितः स्तम्भे द
स्तवोच्छिते विगुणिते स्तम्भ
प्रमाणान्तरे दृष्टादि विलमात्र
जंत मपतत निर्यकसमस्योप
रितिमितोसा स्येनगत्योयुतिः

स्तम्भः ५ यदि विलांतरं २३
ज्ञातविलयुगोर्मध्यहस्ताः १२
कोटिकर्णान्तरे भुजैश्च दृष्टे पृथ
क करणसूत्रं वृत्ते भुजाद्वि
ज्ञात कोटिकर्णान्तरेण युक्तं त
कोटि कर्णान्तरेणो नयुक्तं त
दद्वं क्रमात् कोटिकर्णो भवे
ता मिदं धीमता वेद्य सर्वत्र
योत्तं सवेपथ्यतस्तज्जनस्या
नमर्थं भुजं कोटिकर्णान्त
रे पमदृष्टं नलः वदेवं
समानोय पात्रोयमाने उदा
हरणं चक्रकौचाकलितस
लिते क्वापि दृष्टं तउगे तो
याद्वं कमलकलिकायं
वितस्तिप्रमाणं मन्दं मन्दं
चलित मन्तिलेनादत ॥

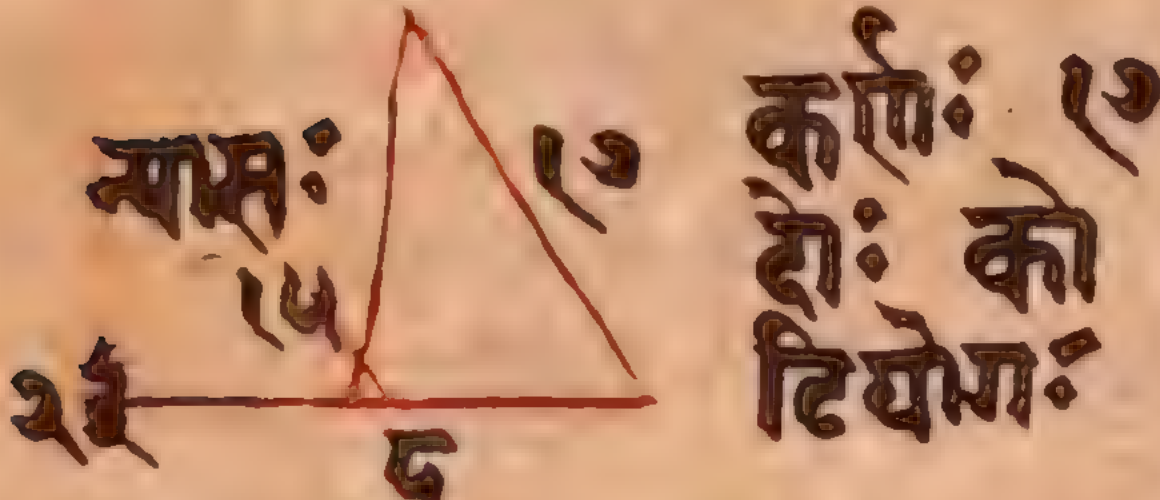

लेनादतं रस्तयुगमे तस्मिन्मयं
गणकं कथयतिप्रमंतः प्रमाणं
कोटिकर्णान्तरे
भुजः ३ नद्वं
जलगांभीयं
१५ इय कोटिः
१५ इय मेव कोटिः कलिका
य मानयता ज्ञातः कर्णः १०
कोलेकदेशेन
यते कर्णो भुजैश्च दृष्टे कोटिक
र्णान्तराया करणसूत्रं वृत्ते दि
निज्ञातलोच्छिते संयुते यत
स्योतरं तेनविभाजितायाः ता
लोच्छिते स्तम्भ सरोतरं ज्ञा
उद्गीयमानं तल्लभ्यते तत
उदाहरणं दृष्टादस्तणतोच्छ
याद्वतयुगोर्वापी कपिः कोष्प
मादुतीर्याथ परोदुते श्रुति
पथेनोद्गीय किंचिदुमात्
ज्ञातेवं समता तयो यदिगता
वुद्गीयमानं किंचिद्विद्व
चेत् सुपरिश्रमोः
स्ति गणिते तिमतदा ॥
चलमे ॥

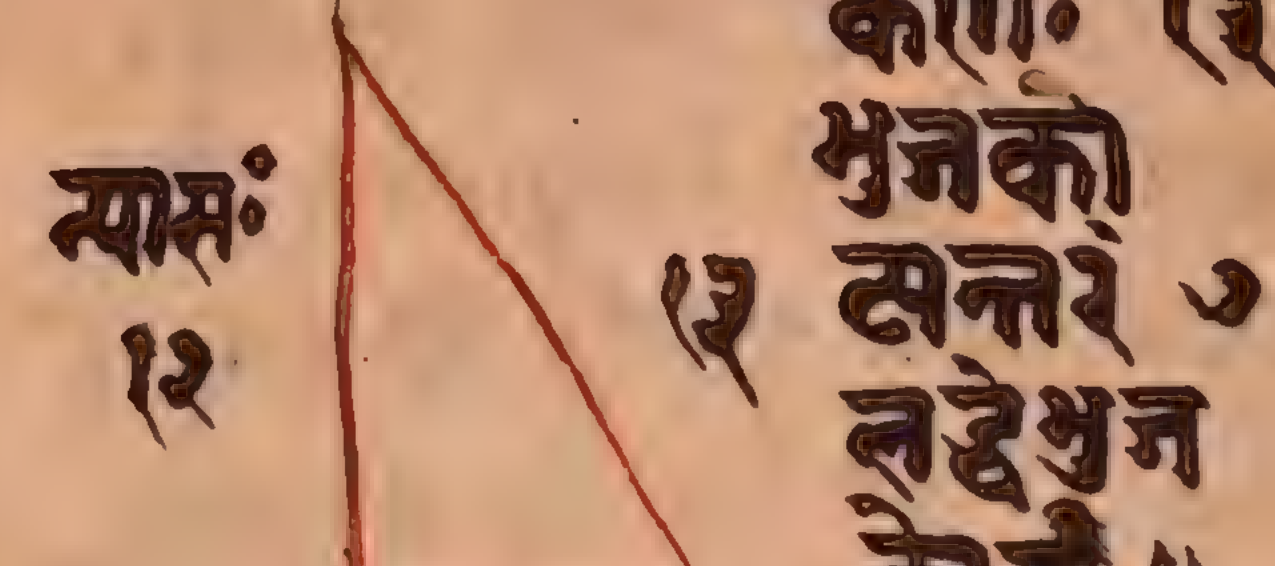

वृत्तवा २०
न्यासः १५
हंकोच्छा
घः १० लह सुदीपमानं ५
कोटिः १५ कोण २५ भुजः २०॥

भुजकोट्यो योगे कोणं वृत्ता
नेष्टककणसूत्रं वृत्तं क
णिस्य वर्गद्विगुणसूत्रिणोध्यो
दोः कोटियोगः स्वगुणोस्य मू
लयोगो द्विधा मूलविहीनयु
क्तः स्यातां तदहं भुज कोटि
माने उदाहरणं दश सप्तविं
शतिः कोणं स्यादधिकं विंशतिः
सर्वभुजकोटियुति यत्र तत्र
ते मेष्टयवद॥

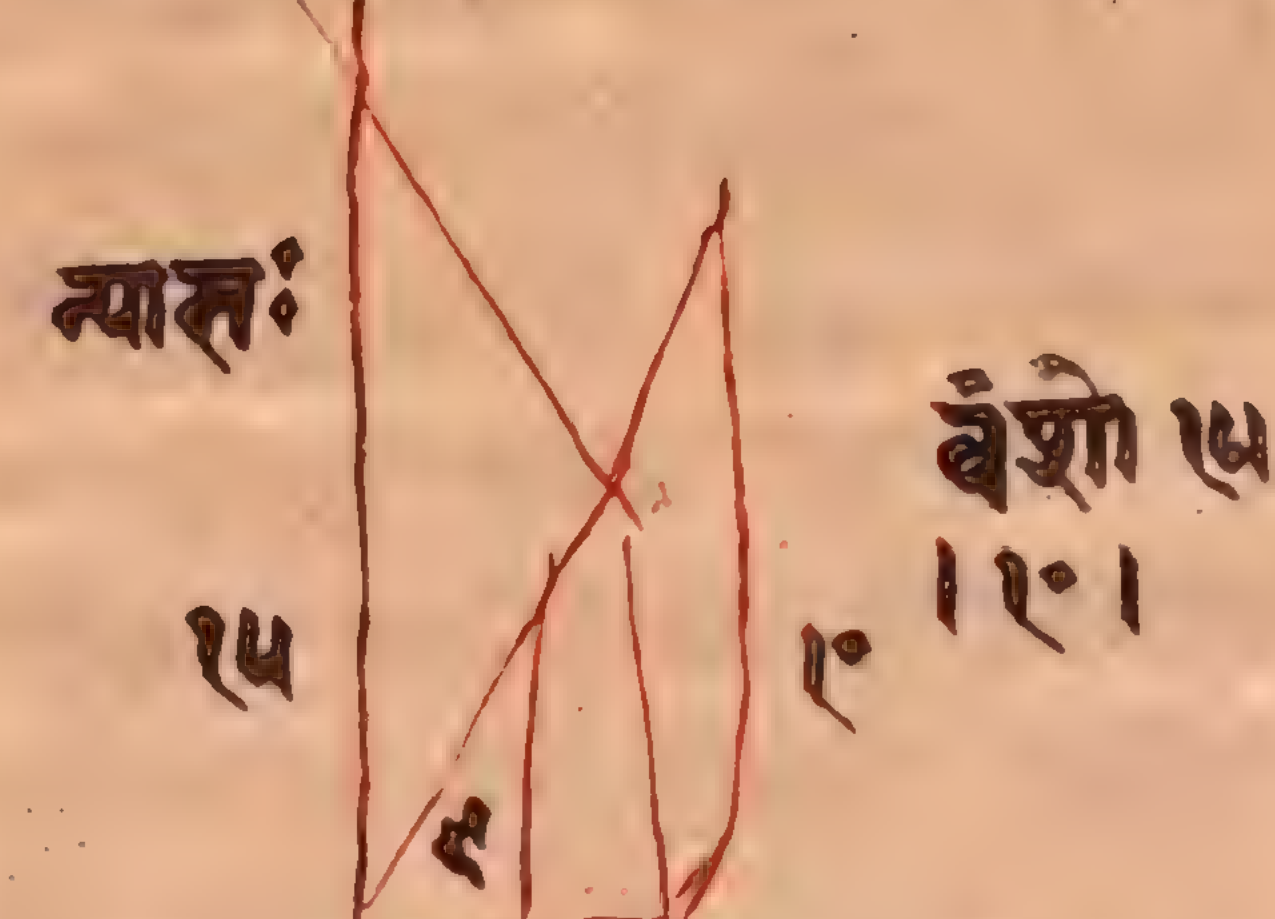

न्यासः १५
कोटिः १५
२३ ज्ञातेभुजकोटौ ५। १५
उदाहरणं दोः कोट्योरंत
रं शोनाः कोणं यत्र त्रयो
दश भुजकोटौ एष्टक तत्र
वदासु गणकोनम॥

न्यासः १२
कोणः १२
लह भुज
कोटौ ५
१२॥

लहववापातनाय करणसूत्रं
वृत्ते प्रयोममूलाग्रसूत्रयो
गादेष्टो वेषे योगसूत्रे च
लवः वंशोस्योगेनरुताव
मोष्टु त्रौ चलंवेभयतः कु
र्वते उदाहरणं पंचदशदश
करोच्छ्रायवर्गो रज्ञातमध्यभु
जिकयोः शतैतर मूलाग्र
सूत्रयते लवमान माचत॥

न्यासः १५
वंशो १५
ज्ञातो लवः ६ वंशान्तरभूः ५
अत्र ज्ञाते भुजोदे ३२ अथ
वाभुः १० लवो ॥

६। ५। वा भूः १५ लवो ६। ५।
वा भूः २। लवो १२। ५। एवं
सर्वत्रलवः सपव यत्र भूमि
स्य भुजे वंशः कोटि सदाभू।
त्रे वंशः कोटि सदाभूविडेन कि
मिति त्रैगणिकेन सर्वत्र प्र
तीतिः ॥

अथ अंतेजलतो सूत्रं भूष्टो
दिष्ट मज्जभुजं लेत्रं य
त्रैकवाक्यतः स्वस्या तदितर
भुजयुति रचवा भुज्या लेत्रं
तदलेत्रं उदाहरणं चतुस्ते
त्रि घट्टयर्का भुजास्यैत्रिष
ण्णयाः उद्दिष्टा यत्र धृष्टेन
दलेत्रं विनिर्दिशेत् एते अ
नुपपन्ने लेत्रे

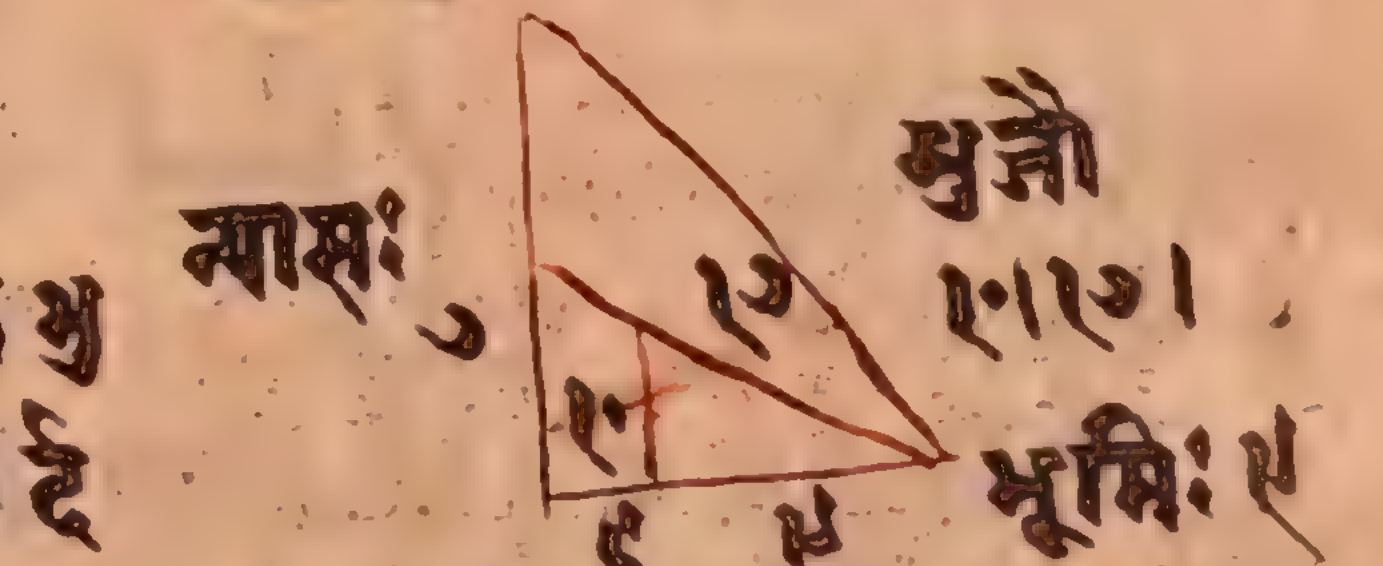

भुजप्रमाणं कृत्वा शलाकाः भु
जस्यानेषु विन्यस्यानुपपत्ति दे
शीनीया ॥
अथ धादितानायकरणसूत्रमा
यादयं त्रिभुजे भुजयोग ॥ ॥

सदेतरगुणो भुवा दतो ल
द्या द्विः स्या भू रूतयुतादति
तावाधे तयोः स्यातां स्वावा
धभुजकुलो रंतमूलं प्रजा
यते लवः लवगुणं भूमिदं
सष्टं त्रिभुजे फलं भवति उ
दाहरणं लेत्रं मही मनु मित्ता
त्रिभुजेभुजो तयत्र त्रयोदश
तिथिप्रमितो चयस्य तत्रावलं
वक मयो कथयाववाधेति
प्र तथा च समकोष्टमिति
फलाख्या

न्यासः १५
वंशो १५
आवाधे ५। १५ लवस्य १२
लेत्रफलं च ५५
कृणावाधोदाहरणं दश स
मदशप्रमोभुजो त्रिभुजे यत्र न
वप्रमा मही अवधे बदलस्यकं
तथा गणितं गणितिकोम्युत
त्रमे ॥

न्यासः १५
वंशो १५
अत्र त्रिभुजे भुजयो योग ३
यादिना लहं २१ अनेन॥

लेत्र

३२५०

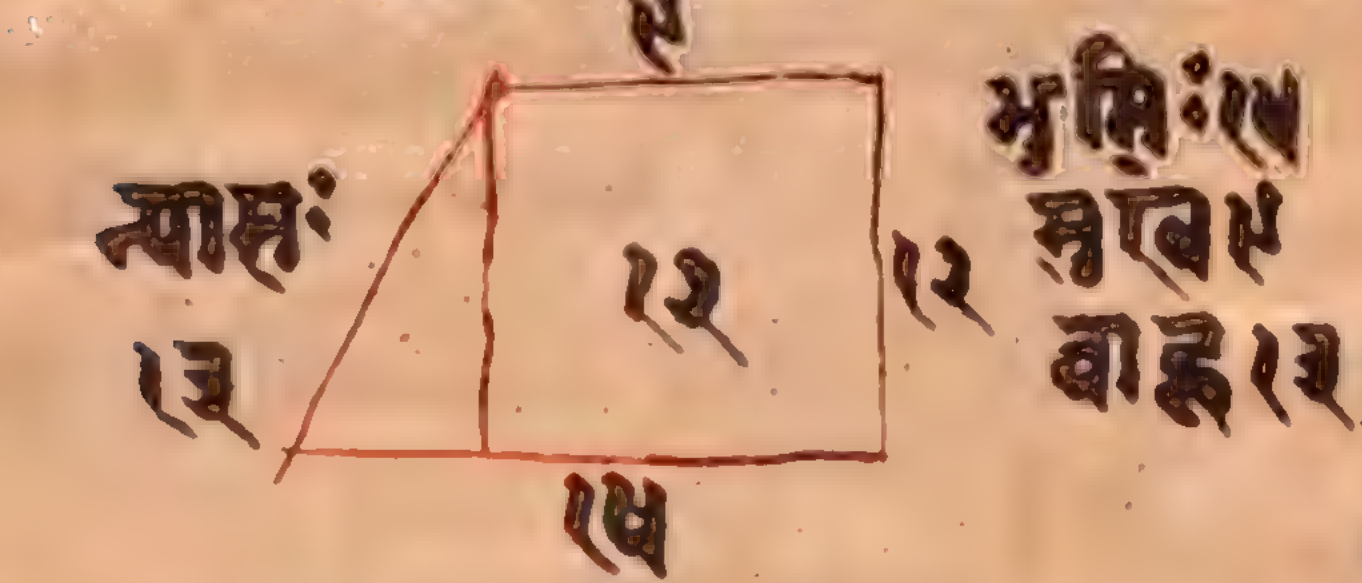
लेत्र

भूतान्नस्य भूतान्नस्य भूतान्नस्य
नीला रोषाई मृगागता वा
धादिदेवरीत्येनस्यः तथा
जाने आवाधे ६ १५ अतः ३५
यत्रापि जातो लंबः ५ फलं ३५

शोन वास्तव फलं १२५ अत्र
विभुजस्य एवोदाहृतस्य
भूमिः १५। भू
जो १३।

अनेनापिप्रकारेण विवाहके
तदेव वास्तव फलं ५५ अत्र
चतुर्भुजस्यास्यमुदिते ॥
अथ मूलतनिरूपणार्थं सूत्रं
सादेव चतुर्भुजस्यानियतो
दि कर्णो कथ्यततोः स्थिति
यत् फलं स्यात् प्रमाथितो न
लुवणो यदाधेः सकल्पितो
तावितरत्रनस्तः तेष्वेववाह
षपरोच कर्णो वनेकथा लेत्र
फलं ततश्च चतुर्भुजे दि एकं
तत्र कोणावाक्रमान्तः प्रवेश
मानो तत्संस्तं सकर्णं सं
कोचयतः इतरोत्तवदिः प्रस
रंतो सकर्णो वर्द्धयतः अत
उक्तं तेष्वेववाहषपरोचक
र्णो चकर्णो विनि लंबयोः
कर्णयो वैकमनिर्दिभ्यापरः
कथं एच्छत्यनियततपि
नियतं चापि तत् फलं स एच्छ
कः पिशाचो वावता वावित
या ततः यो न वेति चतुर्वा
हलेत्रस्यानियतो स्थितिः ॥

चतुर्भुज विभुजयो रस्यस्य
एफलानयने करणसूत्रं हतं
सर्वदो युतिदलं चतुर्भुजं
वाहमि विरहितं च तदुधात
मूल मस्फुरफलं चतुर्भुजेस्य
ए मेव मुदितं विवाहके
उदाहरणं भूमिचतुर्भुजमिता
मुख मंकसांवाहत्रयोदश
दिवाकरसमितौ च लस्तोपि
यत्रविमलकपव तत्र लेत्रे
फलंकथयतत कथितं यदाधेः

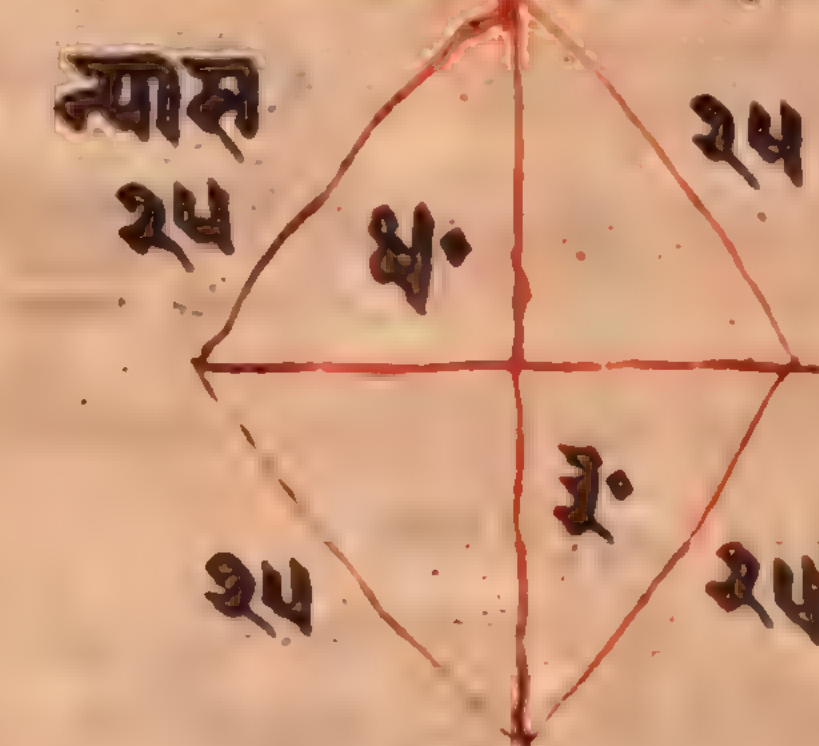
उक्तवत् करणेन जातं लेत्रफ
लं करणी १५६०० अस्याः प
दे किं चिन्न न मेकचत्वारिंश
छते १५। इदमत्रलेत्रेनवास्तव
फलं किंतलेवेन निन्नं कुमुधे
काखंड मिति वत्समाणक ॥॥

लेत्र

३२५१

लेत्र

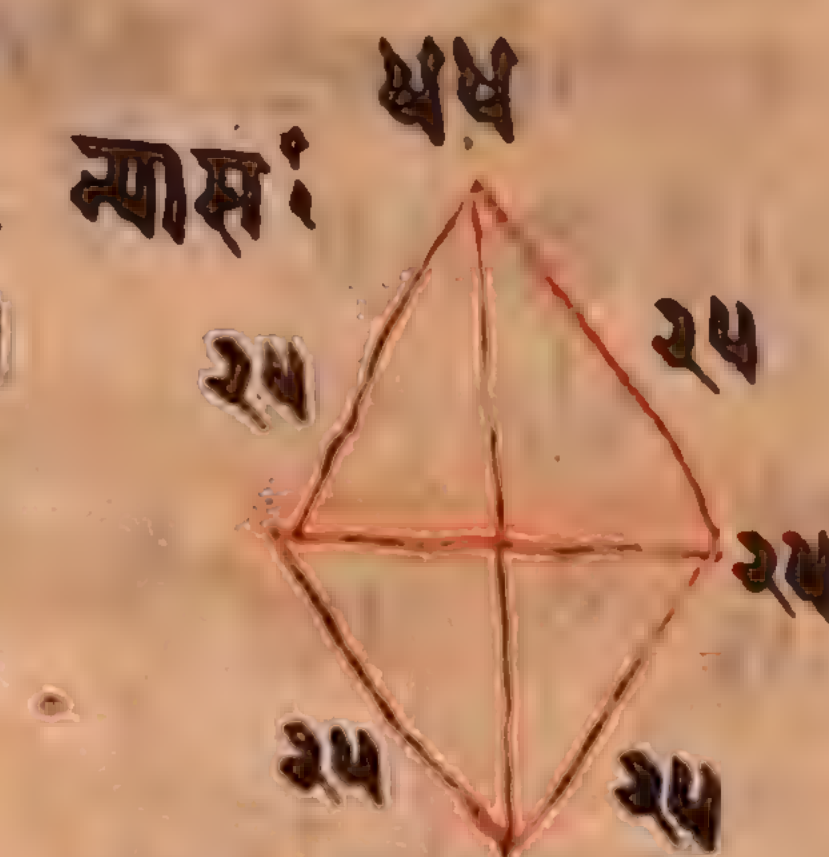
समचतुर्भुजायतयोः फलान
घने करणसूत्रं सादेवोक्तं
ये इहा श्रुति स्तस्यचतुर्भु
जस्य कल्प्य चतुर्भुजविनिता
या चतुर्भुजा वाहकति स्त।
दीयं मूलं द्वितीयश्रवणप्रमा
णं अतस्कर्णमिहिति द्वि
क्ता फलं स्फुटं तस्यचतुर्भुजेच
तथायते तदुजकोरियातः च
तुर्भुजेः यत्र समानलमे लमे
ननिन्नं कुमुधेकाखंडं
अत्रोदशकः लेत्रस्यपंचकति
तस्यचतुर्भुजस्य कर्णो ततश्च
णितं गणकप्रचल तस्यकृते
श्रुतलतस्य तथायतस्य यदि
सूतीरसमिताष्टमितं च देह्यं
प्रथमोदाहरणं ॥

भुजाः २५। २५। २५। २५।
अत्र विंशमिता मेका ७
श्रुति प्रकल्पाननातायथो॥

लेत्रेण जातान्वाश्रुतिः ५
फलं च ६००॥

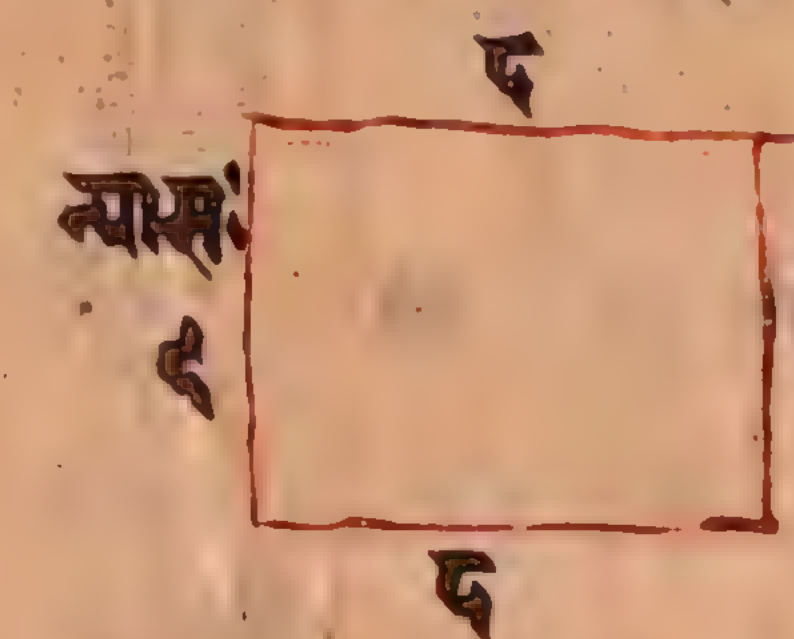
अथवा ॥

चतुर्भुज
तामेका १५
श्रुति प्र
कल्पान
वने करणे
नजाताय
था ॥
श्रुतिः ५५ फलं च ३३५ द्विती
योदाहरणं ।

तत् कृतो योगपदे कर्ण इति
जाता करणीगता श्रुति रुभय
त्रतसेवः १२५० गणितं च ६५५
अथायतस्य ॥

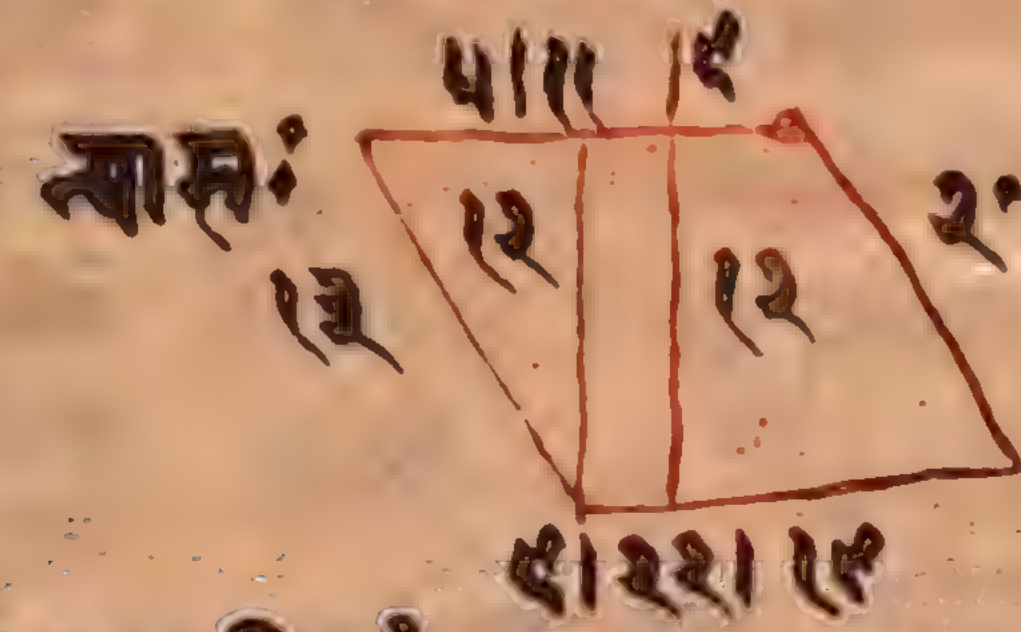
विस्मृतिः ६ देह्यं ६ अस्या
णितं ५५
उदाहरणं लेत्रस्य यस्य ॥ ॥

लेत्र

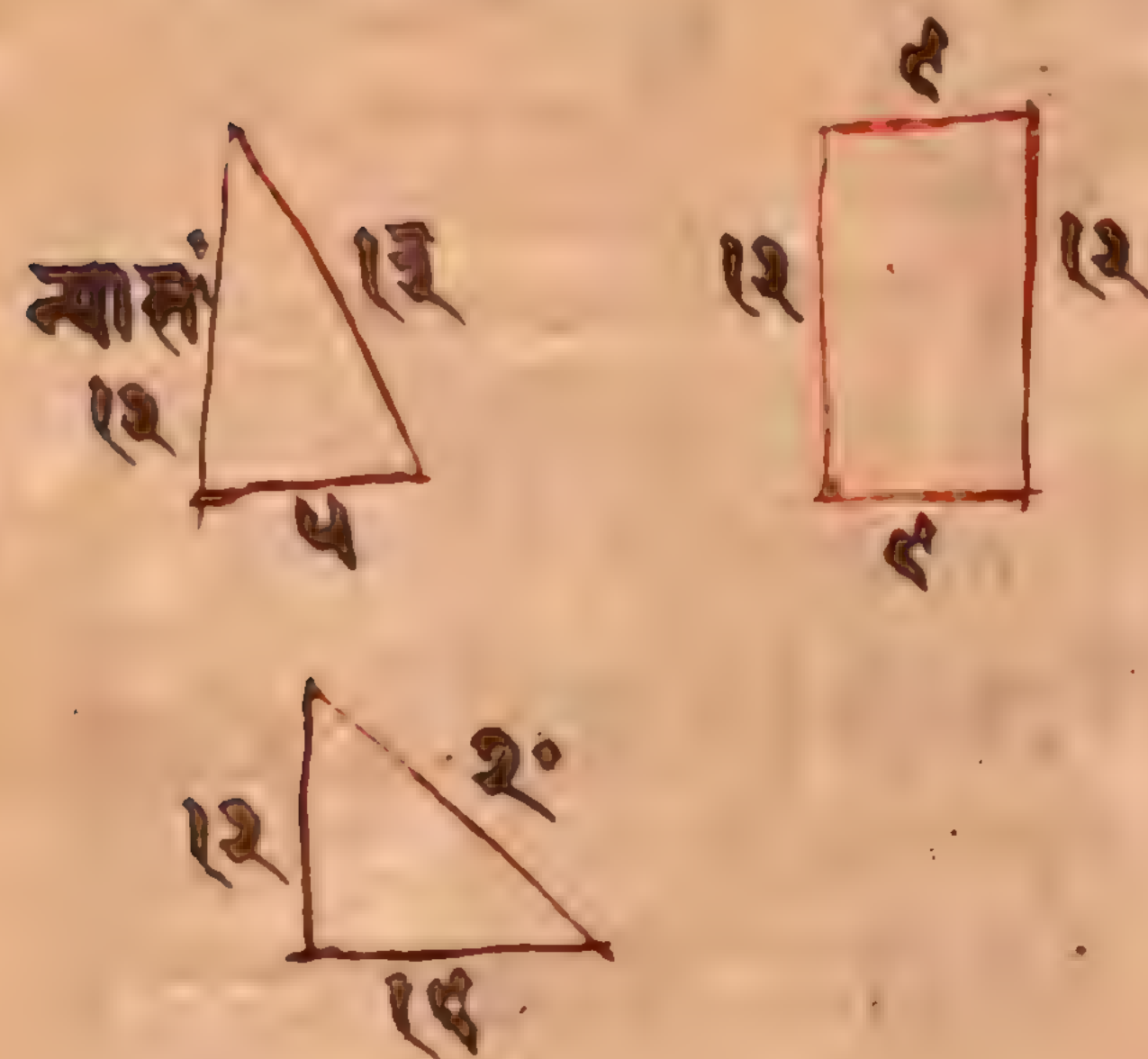
७२५२
६७३२

लेत्र

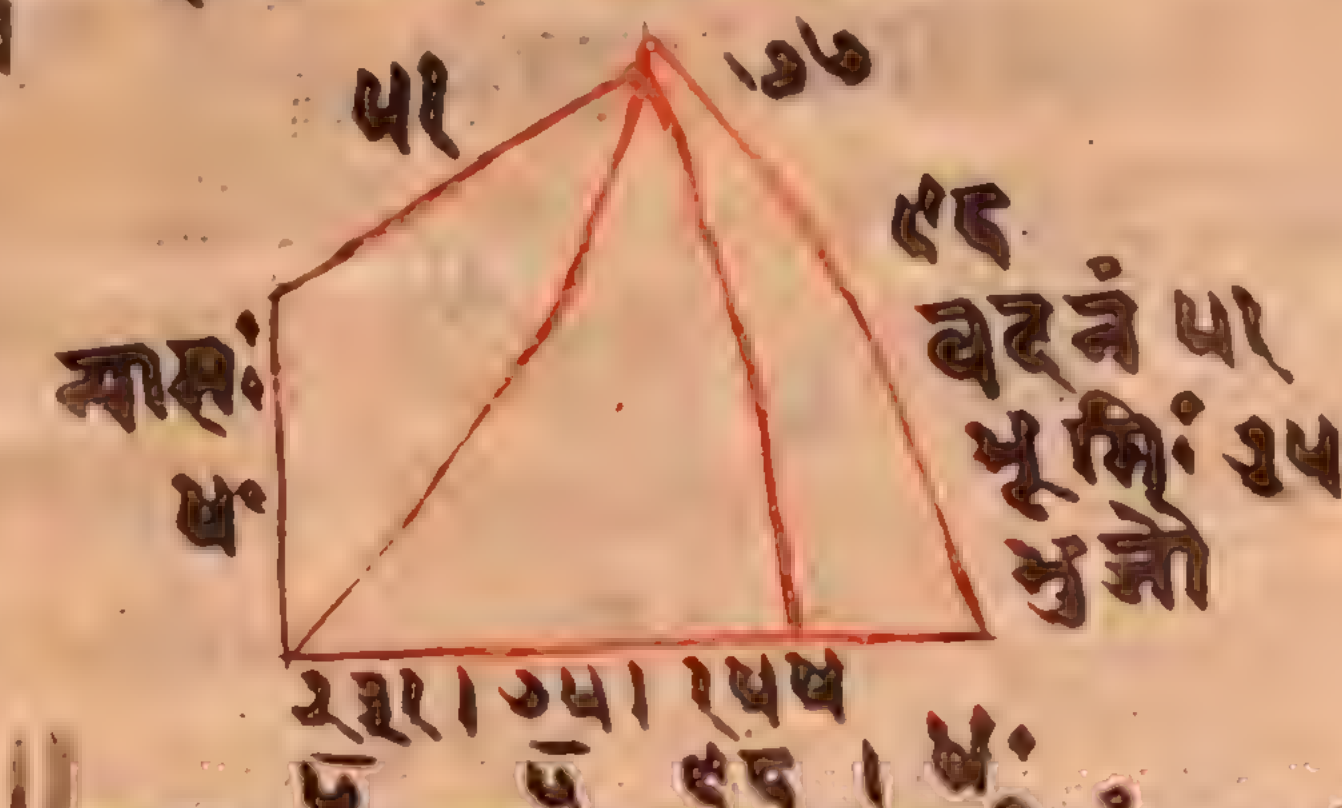
वदनं मरुतारितलं विचंभ
रा द्विगुणितेन मुलेन तत्वा
वाहू त्रयोदश नत ममितो
च लेवः सूर्यामितप्र यणि
ने वदनत्राकिं स्मात् ॥

वदनं ॥ विचंभरा २२ वाहू
१३ २१ लेवः १२
अत्र सर्वदा पुनितलमिदं दिना
स्सलफलं २५ वाहू वंनलेवे
ननित्रं कुमुवैकालेडमितिना
तंफलं १६६ लेत्रयावेडत्रयं
कुलास फलोपपत्ति दर्शनीया
वेडत्रयदर्शनं ॥

प्रथमस्य भुजकोटिकर्णाः ५
१३ १३ द्वितीयस्यायनस्य विस्त्र
तिः ६ देव्या १२ तृतीयस्य भु
ज कोटिकर्णाः १६ १३ २० ॥
अत्र त्रिभुजयोः लेत्रयोर्भुज
कोटिजाताद्विफलं आयने
चतुस्त्रे लेत्रे तद्वज कोटिवा
नः फले यथा प्रथमलेत्रे फलं
२ द्वितीये ७२ तृतीये ६६१
एषा मेव सर्वलेत्रफलं १६६
अथानुदरादृशा पंचाशदेक
सदित्वा वदनं यदीयं भुः पंच
सप्ततिमिता ममितोष्ट्रस्य
सम्योभुजो दिशावि शानि
मितोऽस्यस्तस्मिन् फलं अत्राण
लेवमिती प्रवत ॥

अत्र फलावलम्बश्रुतीनां सूत्रं
वृत्ताद्वे ।
ज्ञाते वलेवे अत्राणः श्रुतोत
लेवः फले स्यात्त्रियतेतत्र ।
कर्णानियतत्वात् लसाऽप्य ।

लेत्र

७२५३
६७३३

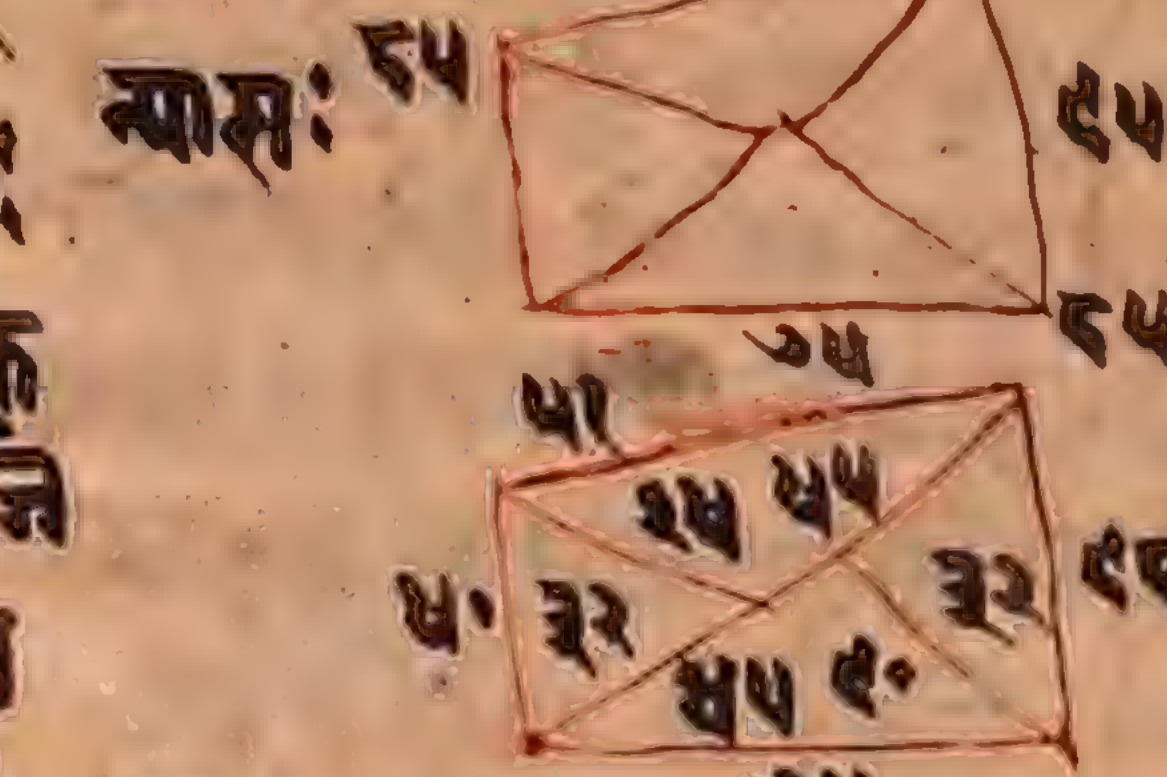
लेत्र

नियत इत्यर्थः ॥

लेवज्ञानाय कणामूत्रं वृत्ताद्वे
चतुर्भुजोत्तस्त्रिभुजः वलेवेऽप्रा
गवत्त भुजोर्कर्णभुजो महीभुः
अत्र लेवज्ञानार्थं सम्यभुजो
ग्राह्यतिष्ठ भुजमूलगामो रष्ट्र
कर्णः समसप्ततिमिता ७० क
ल्पित स्तेन चतुर्भुजोत्तस्त्रिभुज
कल्पिते तत्रासो कर्ण पकोभु
जः ७० द्वितीयस्त सम्यभुजः
६६ भुः सेव २५ अत्र प्राग्बो
लेवः ७०

लसेज्ञाने कर्णज्ञानार्थं सूत्रं
वृत्ते पल्लवलेवाश्रित वाहू
वर्गविशेषमूलं कथितवथासा
तदनभुवर्ग समं वितस्यलेव
र्गस्यपदं स कर्णः ॥
अत्र सम्यभुजाग्राह्यं किलक
ल्पितः ३० अतो ज्ञातावाधा
१५५ तदनभुवर्गसमं वितेत्यादि
ना ज्ञातं कर्णः ७०
द्वितीयज्ञानार्थं सूत्रं वृत्तद्वयं
रष्ट्रोत्रकर्णः प्रथमं प्रकल्प्य
स्तेन कर्णोभयतः स्थितये कर्ण
तयोः स्मा मितोचवाहू प्रकल्प
लेवाववधेच साधे अवाधयोरेक

ककुपस्ययो रीत स्यादंतंतत
कृतिसेयुतस्य लेवेकवर्गस्य
रेद्वितीयः कर्णो भवेत् सर्ववत्
भुजे ७॥

तत्र चतुर्भुजे सम्यभुजाग्राह्यं द
त्तिभुज मूलगामिना कर्णस्य
मानं कल्पित ७० तत्र कर्णोश्चा
वच्छिन्नस्य लेत्रस्य मध्ये कर्णो
विभयतो ये अस्ते उत पत्रेतयोः
कर्णः भूमौ तदितयो वभुजो
प्रकल्प प्राग्वत्तस्यः आवाधा
च साधिता तदृशीनं लेवः ६०
द्वितीचलेवः २५ आवाधयो ५५
३२ येकककुपस्ययो रीतस्य १२
कृते १६६ लेवेक ५५ क
तेस्य ७०५६ योगः ७२ २५
तस्यपदं द्वितीयकर्ण
प्रमाणं ५५ ॥
अत्रेष्टकर्णकल्पने विशेषो
क्तिः ॥

क्षेत्र

၁၁၂၃

वे

मृतं साद्वृत्तं कार्णमित्रं स
त्यभुजैकसर्वी प्रकल्पतलेय
मितौ च बाहू साध्योः वलंबो
ध्यतथायकार्णः सोढ्यः कथं
चिच्छ्रवाणेन हीर्यः तदन्यत्
वात्रलवु स्तथेदे जातेष्टकार्णः
सपिण्यप्रकल्पः चतुर्भुजं दिप
कांतरकोणावाक्रम संकोच्य
मानं त्रिभुजत्वं याति तत्रैक
कोणे लग्नलवुभुजयो रेका
भूमिरितरो भुजोप्रकल्पसाधि
तं सचलंवाहनः संकोच्यमानः
कार्णः कथेविदपि न स्थात् तदि
तरो भुजो भुमे रधिकौ न स्थाता
मेवमुभयथापि एतदनुक्तम
पि वृद्धिमता ज्ञायते ॥

विषमचतुर्थं फलानयनाय
कशासूत्रं द्वादिं अस्ते त्रक
र्णोभयतः स्थिते ये तयोः फ
लेकां फलमत्र नूनं ग्रहन्तरो
क्तत्वेऽन्तस्मात्तयोः फले ॥१५॥

३३१० ग्रन्थो वैको ३२ ३५ न
स्फले समानलेवस्यावधा
दित्तानाय करणसूत्रं हृतद
यं समानलेवस्य चतुर्भुजस्य
सुखानुभूति परिकल्पभूतिभु

जौ भुजौ असुबरेव साथे तया
 वधे लंवमिति स्तनयु अवाध
 योनाचतस्वभुमि ललंवगैक्य
 पदंश्रुतिः स्यात् समानलंवे लचु
 दोः कुयोगन्तुत्वायेदोः संयुक्तिः
 एत्ति यत्तिका स्यात् उदाहरणं
 द्विपंचशमितवेचत्वारिंशन्ति
 नौभुजौ सुखंत पंचविंशपत्यात्
 लं घट्या मरौ किल अतस्व
 लंवकं लेत्रमिदं पूर्वैरुदाहृतं
 घटपंचाशत् त्रियष्टिश्च नियते
 कर्णयो मिती कर्णो तत्राय
 रो ब्रह्मिसमलंवंच तच्छ्रुती

१० अ ५४
 मयः ३४
 ५२
 अत्र
 दहनं
 कार्त्त
 त्रिय
 ६० हिमिनेप्रक
 स्यात्त्रज्ञातः प्राग्बदस्य कार्त्तः ५४
 अथ षट् पंचाशत्स्थाने द्वात्रिं
 शान्तिनं कार्त्तं ३३ प्रकल्प्य
 गत साध्यमानैकार्त्तं ॥

ब्रह्म

७२ ॥५॥

三

२०० ग्रनयो मेलयो ३५ ५१
२३ २५
२५ २५
रेखं द्वितीयः काराः ७६
२३
३५

अथ तदेव त्वेवंचेत् समलंम्

तदा सुखानभूतिं परिकल्प्य
मिमिति ज्ञानार्थं असंकल्पित
अत्र तेनैवंवाच्यहारयोः षट्
शतेष्विति ॥

व्यासः
 ५२

३५
 ५२५
 ३५
 १०२

अत्रावा
 जाते।

३ १०२
 ५ ५

लंबश्रु कर्णागतो जातः

$$\frac{35 \cdot 15}{24}$$

आसन्नमूलकरणेन जातः

— — — — —

अथ तत्रचेतुः नैसमलवाः
द्वावाधोनितसमभूमे लैवम

वर्गयोगः ५-४९ अयं कर्णीव
र्गः एवं वृद्धावाधातो द्वितीय
कर्णावर्गः ३१-२९ अयं योगस
न्मूलकशोभ जातो कर्णी
३१ ४९
१ १३
२ २
एव चतस्रे तेष्वेव बाह्यस्योक्त
र्णि वरुधाभवतः एवमनियत
त्वेपि नियतावेव कर्णि बानीतौ
ब्रह्मणमाद्यै कदाचनयनं यथा
कर्णाश्रितभुजजातेका नभय
यागेन भुजप्रतिभुजद्वयोः कर्णी
पदे विषमे ॥

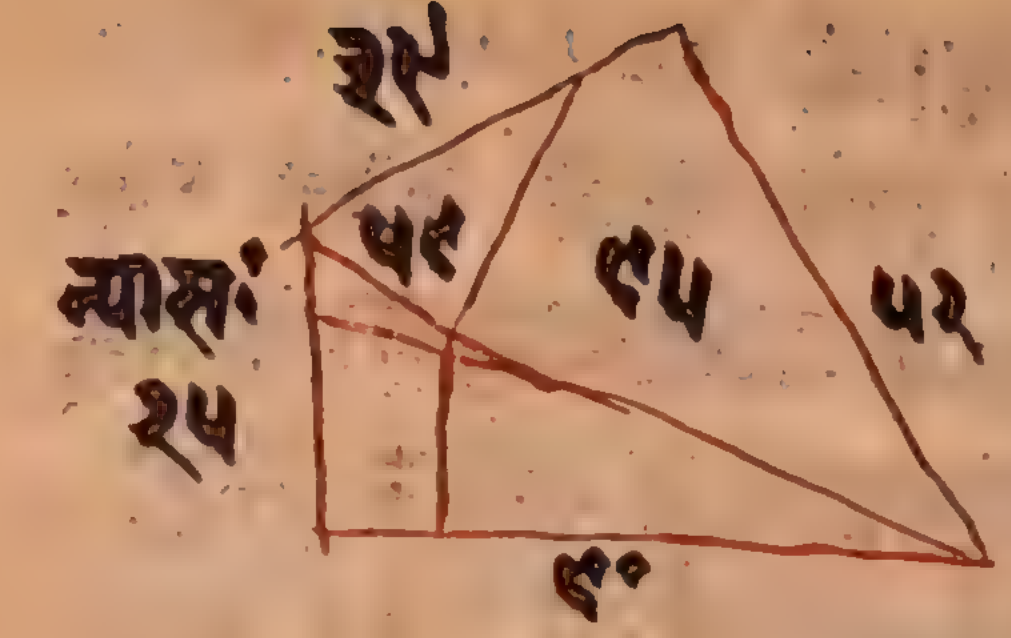
कर्णाश्रित भुजयातेति एकवार
मनयो २५ ३५ जीत १५५ स्त
या ५२ । ६० नयो
जीतः ३१२ वातयो द्वयो
रेका ५१५ तथा द्वितीयवारं
३५ ५२ मनयो जीते जात
। ३० तथा द्वितीयवारं ३५ ॥

६ अनयो चीते २३५ चीतेयो
वेयो वैक्यं ३६५ एतदेकं भु
जयो ५२ ३६ चीतः २३५ य
श्रुत २५ ६० अनयो वैधः १५०
भयोरेकं ३५२५ अनेनैकोन २
६५ गणितं ज्ञाते एवैकं १५३६
असमूहं ५६ एककर्णं स्तथा हि
तीयकर्णं प्रथमकर्णाश्रित
भुजवातेकं ५६५
भुजं लक्ष्मि ३१ २६ असमूहं ५६
एककर्णं अथा द्वितीयकर्णं
प्रथमकर्णाश्रितभुजवातेकं
५६५ भुज प्रतिभुज ३५२५
वधयोगगणितं ज्ञाते १५५१
६० अन्वकर्णाश्रितयानेकोन ३६
५० भक्तं लक्ष्मि ३१ १५ असमू
हं ६३ द्वितीयः कर्णः अस्मिन्
विषये तेत्रेकर्णो साधनं यस्य
कर्णानयनस्य प्रक्रिया गौरवं
तनुप्रक्रियादर्शनद्वारेणाह य
भीष्टजात्यद्वयवाककोटयः य
रेपरं कर्णहता भुजा इति च
तर्भुजं यद्विषयं प्रकल्पितं
श्रुती न तत्र त्रिभुजद्वयात्
तः वास्तव्यः कोटियधेनय
कस्यादेको अतिः कोटि
भुजा वधेकं ॥

क्य अन्वालचौ सत्यपि साधनेः
स्मिन् एविः कृते यद्वृत्तं त्रवि
मः ॥ जात्यलेत्रद्वयं

वासः
५

एतयोरितरेतरं कर्णहता भुजाः
कोटयः शतरेतरं कर्णहताः
कोटयोभुजा इति कृते ज्ञाते
२५ ६० ५२ ३६ तेषां
मदती धर्तुचाल मितरी वाह
इति प्रकल्प तेत्रदर्शनं १
मो कर्णो मदतायसेनानीतो
५३ ५६ अस्मैव जात्यद्वयस्यो
नरोत्तरं भुजकोटो चीतो जा
तो ३६। २०। अनयोरेकमे
कः कर्णः ५६ वाक्ताः ३५
कोट्यो ५ १२ श्रुतातो
एवं सुखेन ज्ञाते १५। ५५।
अनयो रेकमन्यः कर्णः ६३
एवं अर्तो
स्यातां एवं सुखेन ज्ञाते
अथ यदि पांशु
भुजयो र्वत्ययं
कृता नस्तं तेत्रं ॥

तदा जात्यद्वयकर्णयोर्वधः ६५
द्वितीयकर्णः ॥

अथ सूचीलेत्रोदाहरणं
लेत्रे यत्र शतत्रयं ३० तिमिति
स्तत्तनु १२५ तस्य सुखं वाहलो
तत्कृतिभिः २५ शरातिधृतिभि
१५५ स्तत्तनुच तत्र अर्तो एका
लाष्टयमेः २६ समातिधृतिगो
३१५ श्रुतायतलस्यकोनस्यो गो
धृतिभिः १६५ स्तथा जिनयमे
२२५ र्योगाद्भवो लमयोः
तत्तत्तुडे कथयधरेप्रवाणयो
योगज्ञलंवावधे तत्तत्तुची नि
जमार्गं सुदुभुजयो र्योगाद्यथा
स्याततः साराथं वनलं वकंच
भुजयोः गाणि
तिक प्रचल नितरां तेत्रेऽत्र
रतोऽसिचेत्

सूच्यावाधा	सूच्यावाधा
१५ ३६	३५ ६५
३६	३६
भूमानं ३० सुखं १२५ वाह	
२६ १५५ कोर्णो २६ ३१५	
लेवो १६५ २२५	

अथ सन्ध्यायानयनाय करण
सूत्रं दृष्टद्वयं लेवतदाश्रितवा
स्वो मध्यं सन्ध्यायमस्य लेव
ससन्ध्यानाभः पीठं साध्यं यस्या
धरेवंदं सन्धिरिहस्यः परलंबप्र
वाहदतः परस्य पीठेन भक्ता
लेवक्रस्यो र्योगात् स्याता
नयः त्रिडे ॥
लेवः १६५ तदाश्रितभुजः
१६५ अनयो मध्ये यलंबलं
वाश्रितवाहवर्गस्यादिना गता
वा ॥

यामन्थिसंज्ञा ५६ तद्वनित
भुरिति द्वितीयावाधसा पीठ
संज्ञा २५२
पवं द्वितीयलं वः २२५ तदा
अतमुजः २९० पूर्ववत् स
न्यः १३२ पीठं १६५
अद्यायलवसायः १६५ विं
साध्यं ॥
अस्य सन्धिः ५६ द्विः ५६
परलंवेन २२५ अद्यानच २५
एद्यगुणितः १०५२ १३५५
परस्य पीठेन १६५ भक्तो लं
लंवाधः विं ५५
अद्यायलवसायः १६५ विं
पवं द्वितीयलं वः २२५ स
न्यः १३२ परलंवेन १६५ व
पीठेन च ३२५ एद्यगुणितः
परस्य पीठेन १५२ भक्तो ल
लंवाधः विं ५५ अद्यायल
विं १६५
अद्यकर्णयोयोगादधोलं वज्ञा
नाथं सूत्रं वृत्तं लंवेन भुजौ
निज निज पीठविभक्तौ च व
शोक्तः ताभ्यां प्राग्वत्क्र
त्योयोगलं वः कालेच ॥
लंवेन १६५ २२५ भु ७०
त्रौ जातो ५६ ७० ६०२०

सुखपीठाभ्यां २५२ १६५ भ
क्तौ पवं सत्र लंवेन वंशो २२५
५०० आभ्यामन्योन्यमुता अगसू
त्रयोगादिसादिकरणेन लं
कर्णयोगादधोलं वः १५५ भुजौ
डेच १६५ १६२
अद्य सुखावाधलं वभुजं जाना
यं सूत्रं वृत्तं वं लंवेन तो निज
संधिः परलंवेन गुणः समाक
यो ज्ञेयः समपरसन्धौ रैक्यं
द्वारं सेनोजतो तौच समपर
सन्धौ भुजौ सुखावाधे एद्यक
स्यातां हारलं वः परलं वः
सुखाः पवं लेखतोदः प्रातै
सुराशिकाजज्ञेयः
अत्र किलायं लं वः २२५ अ
स्य सन्धिः १३२ अद्य परलंवेन
१६५ गुणितो २२५ अनेन
भक्तो जातः समाकयः ६५१
अस्य परसन्धौ ५६ योगो
द्वारं १६५
अनेन भु २०० सः समः
२६०३०
५
परसन्धिश्च १५५ भक्तो जा
ते ॥ जे ॥

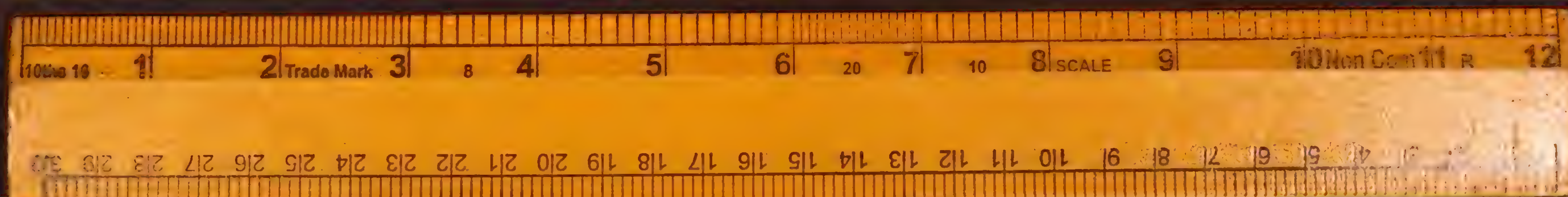
व्यासः ७ अस्य वर्ग ५६
भनवाप्रि निजै पंचसदसभक्तै
नदेव सत्तं फलं ३५
अद्यवा व्यासस्य वर्ग ५६ ३५
द्वारं ५३५ ॥

शक्रलतेलं स्पलं फलं ३५
यनी कृतव्यासदलं ३५
निजैकविंशशयुशोलस्य वन
फलं स्पलं १०५
३

व्यासः १० ज्या ६ योगः
१६ अंतरं ५ जातः ६५
मूलं ५ पतद्वनो व्यासः २
दलितः १ जातः पारः १
व्यासात् १० प्रायेनात् ५
पार १ संगणात् ५ मूलं
३ दिनिजै ज्ञाताजीवाणाभ्यां
व्यासानयनं यद्यजीवा ६६
३२० ५ प्राव १ भक्तै ५
पार १ युक्तै जातो व्यासः १०

शक्रजीवानयनाय करणसूत्रं
साद्वृत्तं ज्याव्यासयोगात् २
जातमूलं व्यासस्तद्वनो दलितः
पारं स्यात् व्यासाद्वृत्तनाद्व
रसंगणाच्च मूलं दिनिजै भवतो
दजीवा जीवाहवर्गशरभक्तयुक्त
व्यासप्रमाणं प्रवदति वृत्ते उदाह
रणं दशविस्तृतिवृत्ततयत्र ज्ञा
यमित्ता सति तत्रैव वदवाणाज्या

अद्यवृत्तांतस्त्रास्त्रादि नवास्त्रांत
लेखाणां भुजमानानयनायक
शक्रसूत्रं वृत्तत्रयं त्रिष्टिकाप्रि
नभस्यनै १० ३५२३ सिवाणा
एद्यगुणितः ६५६५३ वेदा
प्रिवाणावाधेषु ७५५३५५५
आधुरसः ६०००० क्रमात् वा
लोषु नाववाणेषु ५२०५५ दि
दि ननेषु सागरेः ५५१२२ कु
राम दण वेदैषु ५१०३१ हन
व्यासेसमा ॥

लेव ७३२ लेव

इते लखलाभार्क १२००० सं
भक्ते लभ्यते क्रमशो भुजा।
हृत्तांत स्मृतपूर्वाणां नवास्त्रा
वृथक् पृथक् उदाहरणं सह
सहितयव्यासं यद्वत् तस्यमथ
तः समग्रस्त्रादिकानां मेभुजान
वद पृथक् पृथक् पृथक् ॥
अथ हृत्तांतं विभुजे भुजमा
नानयनाय

मासः

व्यासः २००० त्रिंशत्काप्रिन
नयुद्धे १२३५३ गुणितः
२००० ५४००० लखलाभार्क
के १२००० भुक्ते लहं असे
भुजमानं १२३
हृत्तांतं भुजमानं १२३
नयनाय ॥

व्यासः २००० लखलाभार्क
६००० गुणितः १२०००००

लेव ७३३ लेव

लखलाभार्क १२००० भुक्तेल
हृत्तांतं भुजमानं १००० ॥
हृत्तांतः सप्तभुजे भुजमानान
नाय ॥

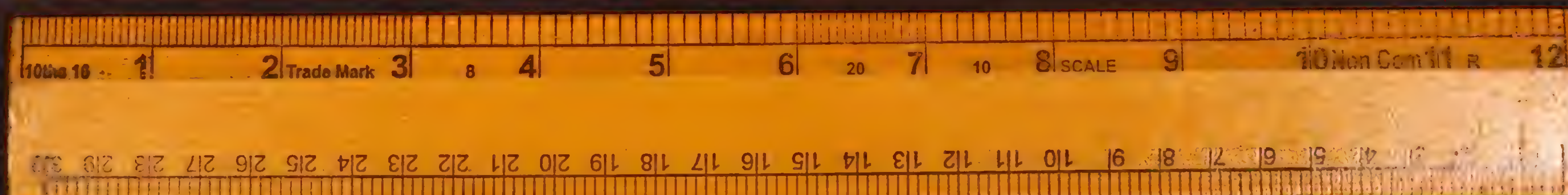
मासः

व्यासः २००० वापेपुनलवातो
५२५५ गुणितः १०५१०००
लखलाभार्क १२००० भुक्तेल
हृत्तांतं भुजमानं ५२५
हृत्तांतं सप्तभुजे भुजमानान
नयनाय ॥

मासः

व्यासः २००० द्विदिनदेवमा
गदौ ५५५२२ गुणितः
५५५५०० लखलाभार्क १२०००
भुक्तेलहृत्तांतं भुजमानं ५५५
॥

व्यासः २००० कुरामदण वेदे
५१३१ गुणितः ६२०६२००
लखलाभार्क १२००० भुक्ते
हृत्तांतं भुजमानं ५१३
पवमिहृत्तांतं भुजमानं ५१३
जीवाः सिद्धंतीतितास्त गोले
ज्योतः यत्नो वदे ॥
अथ स्थूलजीवाज्ञानार्थं तदु
क्रियया करणसूत्रं हृत्तांतं वापे
ननिज्ञपरिधिषयमाकृत्यः स्या
त पंचादतः परिधिर्वा चतुर्थ
भागः आद्योनिनेन प्रथममा
समिह ज्यकासात् उदाहरणं
अष्टादशोत्तरेन हृत्तांतः समान मे
कारिनिज्ञेन च यत्र चापं
सृष्टक पृथक् तत्र वदाम्य
जीवाद्यार्कं मितं व्यासदलेन
च यत्र ॥

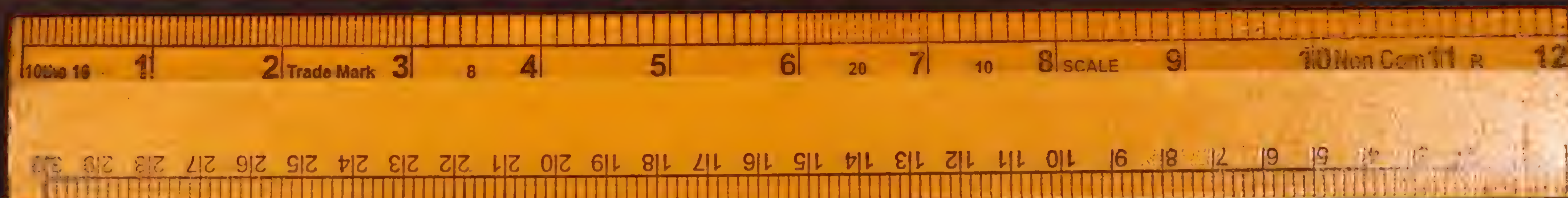

व्यासः २५ अत्र किलांकलाच
 वायु विंशतेः सार्धैकशतं
 मितितः सूक्तपरिधिः १५५
 अस्याष्टादशोऽंशः ५२ अत्राप्यं
 कलाचवायु द्वयो रष्टादशं
 शसुतो गृहीतः अनेन एव
 क एवमेकादिगुणितेन त
 से यनुवि कसिते ज्ञोः साध्याः
 अथवात्र सार्वार्थं परिधे रष्टा
 दशोऽंशेन परिधि यनुविचाप
 वस्यन्त्याः साध्या स्तथापिताय
 व भवेति।
 अथावर्ति ते व्यासः परिधिः १६
 चापानिच १२ ३ ५ ५ ७ ५
 १ यद्योक्तकरणेन
 लङ्गाजीवाः ५२ ५२
 १२ १५५ १५५ २५ २२६
 २२६ २५०
 अथ चापानयनाय करणसू
 त्रं हतं व्यासाद्विज्ञान मोर्हि

कया विभक्तो जीवाग्नि पंच
 णितः परिधेस्तर्गः लङ्गेनि
 तात् परिधिर्गर्ग वतर्गभागस
 मेपदे वृत्तिदलान् पतिते थ
 वः स्यात् उदाहरणं विदित
 १६ वेगुणा स्ततो वदतेषामधु
 नाधनुर्मिति यदि तेति यनुगुण
 क्रिया गणिते गणितिकानिने
 ५०
 व्यासः ५२ ५२ १२ १५५।
 १५५ १२ ५ २२६। २२६ २५०
 स यवापवर्तित परिधिः १६
 जीवाग्नि २५ पंचभिश्च ५
 परिधे १६ वेगो ३२५०
 द्विध ज्ञात १६० युतसौर्विक
 यानया १०२ भक्तो लङ्गे १०
 ५० क लाचवायु वतर्गि शते
 ह्यधिकसदस्ताशयुतो गृ
 हीतोऽनेनेनितान् परिधिः
 १६। वर्गो ३२५। वतर्गभा
 गान् १५ पदे व्यासे ६
 वृत्ति १६ ज्ञातं थनुः एवं
 ज्ञातानि थनुंवि ११ २। ३।
 ५। ५। ६। ७। ८। ९।
 एतानि परिधिसष्टादशोऽंशेन
 गुणितानिस्तुः

इति श्रीभास्कराचार्यविरचिता
 या लीलावत्या लेख्यवहा २
 समाप्तः ॥
 लेखककर्कटी स्त्री बालकी इति
 राजनिर्घटः ॥
 लेखविर्भिता स्त्री विर्भिताकर्क
 टी इति राजनिर्घटः ॥
 लेखनः पुं सस्त्रिया मयद्वारा
 जनितः पुत्रः तत् पर्यायः
 देवरादिजः २ इति हेमचन्द्रः
 तस्या पितृरिक्थभागितं यथा
 मनुः जौरसलेखनो एजोपित
 रिक्थस्य भागिनो दशापरे
 चक्रमणो गोत्रमिक्थं भाभा
 गनः अनियोगोत्पन्नलेखन
 स जौरसेन सह विभागमा
 ह मनुः यद्येकरिक्थिनो स्या
 ता सौरस लेखनोस्ततो यद्य
 स पेत्रिकरिक्थं सतद्भक्तौ
 त नेतरः एकरिक्थिनो एक
 स्याज्जातोरिक्थिनोयस्योज्ञ
 यो ज्ञातः सतस्य रिक्थं गृ
 ङ्गीयात् इतरोऽन्योन्यो
 नगृङ्गीयादित्यर्थः स्त्रीधने
 यत् पितृदत्तं यद्वनं स्त्रियेनही
 नं न स्तद्वनं गृङ्गीयात्

नायस्यादकारः द्वौसुतो वि
 वेद्यानां दाभ्यां जातोस्त्रियाथ
 नेतयो र्यस्यपिञ्जं स्यात् सतद्
 क्कौत नेतरः इति दायतत्वं क
 लोलेखनपुत्रकरणविधेयं य
 था आदित्यपुराणं दीर्घकाले
 ब्रह्मचर्यधाराणं च कसुंजलोऽंशे
 वरेण स्ततोत्पत्ति ईतकन्या
 प्रदीयते इत्यादिदत्तोरसे तरे
 योत् पुत्रनेनपरिग्रहः इत्या
 दि एतानिलोकं उम्पुर्धं कले
 राहोमरासभिः निवर्तितानि
 कर्माणि व्यवस्थापूर्वकं बु
 धैः इत्यादिच उदाहरतत्वं ॥
 लेखजातेभिः ॥
 लेखजा स्त्री सेतकंदकारी
 शशांडली गोमूत्रिका शि
 लिका चनिका इति राजनि
 र्घटः सस्त्रिया मयद्वारा ॥
 ज्ञाता कन्या च
 लेखनः पुं शरीराधिदेवतः
 तत्पर्यायः आत्मा २ पु
 रुषः २ इत्यमरः स्त्रीणि
 शरीराधिदेवतेः नर्भोक्तवि
 लेखशरीरं जानातीति ते
 वेणशरीरं जानाति जानवान्

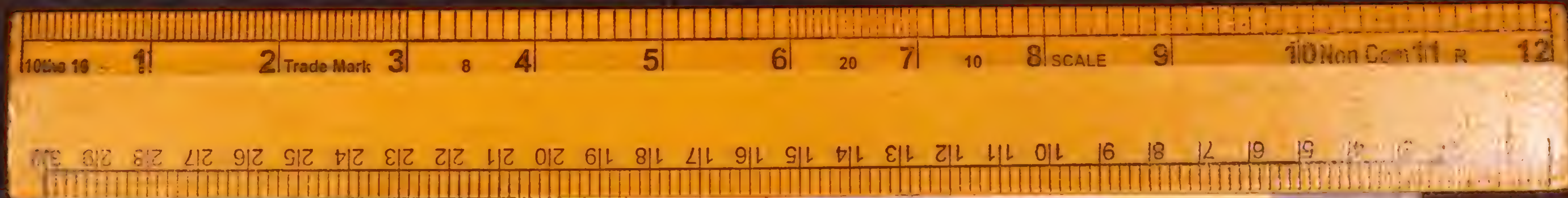

भवतीति वा लेखनः हननना
दिनिः इति भवतः तस्य
प्रायास्तरे सवीजः ५ पु
पुरुषः ५ अंतर्प्राप्ति ५ ईश
रः ५ पुत्रलः ५ परसंज्ञकः ५
इति शतृत्तावली प्रधानं ५
इति जटाधरः वटुकभैरवः
यथा लेखनः तत्रियो विरा
ट इति तस्य स्तोत्रं छेकः
इति मेदिनी विदधः कृषकः
इति शतृत्तावली शोषद्वय
यैत्रि त्रिपपटी स्त्री तपविषे
षः लेखपापडा इति भाषा इ
ति वैद्यकं ॥
लेखद्वती स्त्री श्वेतकंदकारी
इति राजनिर्घटः ॥
लेखपालः पुं देवताविशेषः
तत्रेदा यथा भेदा एकोनपं
चाशत लेखपालस्य कीर्तिताः
मातृकावीजभेदेन संभिन्ना
नामभेदतः अत्र वशापकंभ
श्च इन्द्रस्ति स्तनः ५
उचार श्रोतुसंज्ञ ऊष्मा
दक्ष विस्मृतः क्रमुक्तो ५
पुकेणश्च लपक श्वेकदंष्ट्रकः
पेशवत श्वेयवन्धु येषधीश

लथेवव अंजन श्वासवाश्चुक
बलः खरुखानलः गामुख
श्वेवचंदारौमो नमुचंडवाराः
छुटाटोपो जटा लाव्याकं गी
वश्च जउश्चरं टंकपाणि
स्तथा यथा नव न्युश्च उमरं
टंकरो गोवाणीश्च तडिटे
दक्षिस्तथा दंतरोधन दद्या
न्याननितांतः प्रचंडकः फट
कारो वीरसंज्ञश्च भृंगाव्या मेव
भास्वरः युगोतोरोस्त्वश्च य
लसोष्टो वसवस्तथा मूकन
नः यशस्तावः सुनामा रे
क्रकस्तथा पतेभेदाः सता
व्यातामातृकात्तरयोनिताः
लेखपालकथनप्रयोजनं यथा
नामपद्यस्य वर्णानां योवर्णा
मातृकांतरे दृश्यते प्रथमं त
त्रतत्रायं लेखपालकः तत्रत
त्रविशिष्टात्मा भेदे रेतैर्व्यवस्थि
तः ततो विशिष्टो पद्यः ले
खपालस्त सर्वतः लेखपाल
मसंपृच्ययः कर्मकुरुते क्ववि
त तस्य कर्मफलं दक्षि लेखपा
लो नमः शयः इति एकोनपंच
शत लेखपालकथने इति लेख
पालप्रकरणो प्रयोगसारः

अथ लेखपालमंत्राः मे
त्रदेवप्रकाशिन्यां हौ मिति
वीजादि लेखपालायेत्यपेनन
मोतः अथ प्राणावादिहो म
स्वः तथा वर्णान्तमो विदु
युक्तं लेखपालाय कृत्वाः ता
राव्यावसुवर्णाः ये लेखपाल
स-रितः अस्मयुजा प्रातः
कृत्यादि प्राणायां मोतं वि
धाय धर्मादि पीठं विन्यसा
मृषादिन्यासं कुर्यात् अस्या
ब्रह्माक्षि गायत्री छन्दः ले
खपालो देवता हौ वीजे अये
निशक्तिः षड्वीजभाजा पीजे
नागन्यासः ततो ध्यानं ध्यात्वा
चन्द्रजराधरं त्रिनयनं नीला
जनादिप्रभं दोहं उवाच गदा क
पाल मरुतासंगं धवलोत्तलं
चंटा मेखल पर्वश्रुतिमिल
ज फंकारभीमं विभुं चन्द्रे सं
दितस्यैकुण्डलधरं श्रीलेखपा
लं सदापवं ध्याता मानसैः स
सृज्याय्यस्यापने कृत्वा धर्मा
दिकल्पितपीठसृजा विधाय
हन ध्यात्वा वादनादि पंचपुष्पा
जतिदानपर्यान्ते विधाय वराणसु
जयति ॥

नामभेद अंगैः प्रथम मातृ
णां अनलाताप्रिकेश काल वे
राशव महाक्रोध पिशिताशवपि
गलातोडुकेषो रष्टभि द्वितीयं
इन्द्रादिभिस्तृतीयं वज्रादिभिश्च
तृथं ततो ध्यादिविसृज्जनां क
र्मसमापयेत् अस्यापुश्चुराण
लतजयः साज्जन चरुणादण
शोभामः तथा च निबन्धनत
मेकं जपेन्मंत्रं जपुयात्तदणश
तः चरुणा चतसिक्तेन ततः
लेखेण मञ्चयेत् मंत्रदेवप्रकाशि
कायंत प्राणववरदितोऽयं मंत्रः
अस्यापुश्चुराण मपुनसंख्यज
पः अद्यास्य बलिविधानं रात्रौ गृ
हागने स्पृष्टेत्कृत्वा तत्र देवं
सपरिवारं संपूज्य देवस्य हस्ते
बलिमंत्रेण त्रिवारं बलि द
त्वा सपरिवारगतोभ्यः स्वस्व
नामनिवेदिं दद्यात् बलिमं
त्रस्त पश्चादिविदुषिसरुसरु
भुंजय भुंजय तर्जय तर्जय
विदुषदविदुषद महाभैरव
लेखपालवतिं गृह्णागृह्णा
हा तथा च निबन्धन पूर्वमेदिदयं
पश्चात् विदुषिस्तान् सरुदयं भुं
जयति ॥

तयं भुय सार्जयदितयं पु
नः ततो विष्णुपदद्वन्द्वं महा
भैरव तत् पुरं तेजपाल व
लिं गुरुद्वयं पावकसुखी
यद्वा परोदि वरुसुखसुख
मंस जंभ हन हनविजं वि
नाशयमहावलिं तेजपाल
गुरुगुरुसाहा इति मंत्रः
पष वलिविधिः सर्वग्रहानि
वारको विजय श्रीकरश्चभ
वति वलिमपि सोपदंशवृ
हतपिंडेन दद्यात् फलं न
वलिदानेन संतुष्टः तेज
पालः प्रवृत्तिं कान्तिमे
वावतायोगे तेनः पुष्टि
याः श्रियः इति तंत्रसारः
तेजुरुदा स्त्री बालकीकर्क
टी इति राजनिर्घटः तेज
जातेत्रि॥
तेजसंभवः पुं चंचुतपुंभि
जातपुः इति राजनिर्घटः
भुमिजेत्रि॥ तेजसंभूतः पुं
कुन्दवः इति राजनिर्घटः
तेजोद्भवे त्रि
तेजोतीवः त्रि कर्षकः इ
त्यमरः॥

तेजोधिदेवता स्त्री तीर्थाधि
पदेवता यथा देवं गुरुगुण्या
नं तेजं तेजोधिदेवतां सिद्धाधि
कारांश्च श्रीपूर्वं समुदीरयेत् इ
ति संस्कारतत्वे प्रयोगसारः
तेजोधिपः पुं मेघादिदादश
राशीनामधिपतिग्रहगणः
यथा कुजमुक्रं बुधेनृकं सो
मासुक्रावनीभुवां जीवार्किता
नृजेज्यानां तेजोणि सुव्रजा
दयः इति ज्योतिस्तत्वं तेजोधि
ष्टात्रिदेवता च
तेजामलकी स्त्री भूष्णमलकी
इति शब्दमाला॥
तेजिकः पुं तेजस्वामी य
था औचवातात्यते वीजं यस्य
तेजो प्ररोहति तेजिकस्यैव न
हीजं नवमा फलमहति
पष धर्मा गदास्यस्य दास्यस्य
जाविकस्य च विदंगमदिषा
गां च विज्ञेयः प्रसवं प्रति
इति मनुवचनं तत्र दासीप
दे परोक्षापरं तस्या मयेन जा
तो दासीभर्तुर्न वीजिभर्तुः
इत्युदाहृतत्वं॥
तेजिय स्त्री तेजजतण॥

परदेहचिकित्सा सा इति मे
दिनी
तेजियः पुं आसाध्ययोगः पररा
रतः इति मेदिनी तेजो त्रि
तेजविशिष्टः कृषीवलः यथा
कुटुंबी कर्षकः तेजो हली कृ
षिक कार्षिको इति हेमचन्द्रः
परगवादिना शास्यविनाशे तत्
प्राप्तिर्यथा यावत्तथास्य विनश्ये
त् तेजोतावत् पले लभेत्
पालस्तोत्रोद्य गोस्वामी पूर्वोक्त
कंदुमर्हति इति याज्ञवल्क्य
वचने गवादिदोषेण यावत्
शास्यं विनश्यति तावदेव पाल
कान् प्राप्तव्यं पालकाशक्तोपा
लक स्ताजः गोस्वामी पूर्वोक्त
देगादिकं अर्हति इति प्रायश्चि
ततत्वं तेजस्तः पुं यावत्तलः
इति राजनिर्घटः॥
तेपः पुं निन्दा वितेपः तेपनं
गर्वः प्रेरणं
इति मेदिनी विलंबः हेला लंच
न इति हेमचन्द्रः
गुल्लः इति त्रिकांशशेषः
तेपकः त्रि॥
तेपकर्त्ता त्रिप॥ ॥ ॥

यातोः कर्त्तरि णाक प्रत्ययेन नि
ष्पन्नः इति व्याकरणं
तेपणं स्त्री प्रेरणं तत्पय्या
यः त्रिप १ इत्यमरः
यापने यथा विधवा यौवन
स्थावतारीभवति कर्त्तव्या या
पुषः तेपणार्थं तदातयं स्त्री
धने सदा इति विवाहविंता
मणिभूतहारीतवचनं
तेपणिः स्त्री नौकादंडः इति
तेपणी इति भाषा इत्यमरः
जालभेदः इति मेदि
नी॥
तेपिमा पुं अतिशयतेपः
तिपशब्दादिमन्प्रत्ययेन नि
ष्पन्नः इति व्याकरणं॥
तेपिष्टः त्रि अतिशीघ्रः
तिप्रतरः इत्यमरः तेपीयान
त्रि अतिशयतिप्रः तिप्रशब्दान्
इयसुन् प्रत्यये ननिष्पन्नः इति
सिद्धान्तकौमुदी
तेप्रा त्रि तेपणकर्त्ता ति
पधातोः लृच्प्रत्ययेन
निष्पन्नः इति सिद्धान्तकौमु
दी
तेमः पुं स्त्री कुशलं
तद्वति त्रि
इत्यमरः तद्वत्तण॥

तेमंक

७३१
६८०८

तेमंक

इति मेदिनी मोतः इति
हेमचन्द्रः
तेमः ७ चोशनामगंधद्वयं ॥
चोशनामोषधः इति शब्दरत्नाव
लो मेदिनी च ॥
तेमकः ७ चोशनामगन्धद्वयं
इति जटाधरः पंडितं राजनिमि
वाजपुत्रः पतत पयमे अस्य
वंशस्य विश्रुतिः परीक्षितद्वयः
तेमकाताः कलेः सदस्ववतः स
रपयते राजान् आसनं ततः
सोमवशा शाकितेरमगंधवशा
राजानः कलौ वक्रकाले स्थिताः
इति श्रीभागवतमते
तेमकशब्द एवैक कृधानोरच
प्रत्ययेन निष्पन्नः इति सिद्धान्त
कौमुदी तेमकारः त्रिभुक्त
रः इति भूरिप्रयोगः ॥
तेमंकरः त्रि मंगलकारकः
तत् पर्यायः
अरिपुतातिः २ शिवतातिः
३ शिवंकरः ४ इति हेमचंद्रः
तेमकारः ५ मद्रंकरः ६
शुभंकरः ७
इति
भूरिप्रयोगः ॥

तेमंको स्त्री देवीविशेषः
यथा तेमान् देवपुसा दे
वी कृता देवपतेः तय ते
मंको शिवेनोक्ता ह्यजातो के
भविष्यति अनेनैवतकपेण वि
याष्टकसमन्विता ॥
एका वा नगरांतस्था ह्यनितास्य
पिताशुभा प्रासादे पटकुञ्जे वा
पुस्तके जलवद्विमानिस्त्रिंशो ह
जयेत् तेमा सर्वकामफलप्रदं
दमनीपदमालाच श्रीयोगाव
जशासना अस्त्रं प्रयोगिरादेव्याः
एजयेत् समुदाहृता पताभिः स्या
पनेकायं शिवासनसमावर्गं
इति देवीपुराणे तेमंकोशब्द
भावः ४० अध्यायः ॥
शाल्विली सावभगवत्सामूर्तिः
यथा कुंकुमाकण सर्वांगि कु
न्देन्दुधवलाननेमत समोसप्रिये
देवि तेमंकरि नमोऽस्तु ते इति
तस्या नमस्कारमंत्रः अपिच
कुणोदरि महाचंद्रे मुक्तके
शि वलिप्रिये कुलाचारमम
प्रसन्नाय
नम स्ते शंकरप्रिये ॥
इति तंत्रं ॥ ॥

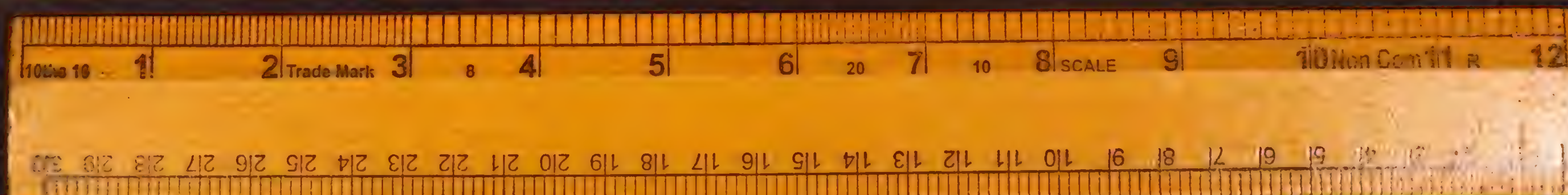
तेत्रस

७३१
६८०८

तोभ

तेमवान् त्रि मंगलपुक्तः तेम
शब्दान् वतप प्रत्ययेन निष्पन्नः
इति सिद्धान्तकौमुदी तेमा स्त्री का
त्यायनी इति मेदिनी तेमंको
यथा निस्त्रिंशो हजयेत् तेमां स
र्वकामफलप्रदं इति देवीपुरा
णे तेमंकोशब्दभाव
नामाध्यायः ॥
तेमाफला स्त्री उज्ज्वलवतः इति
शब्दचन्द्रिका तेमफला इति वा
पाठः
तेमं त्रि तेमांयं कुशलयोगं
तेमशब्दात् यत् प्रत्ययेन निष्पन्नं
इति सिद्धान्तकौमुदी
तेहये इति कविकल्पद्रुमः
तादिः तयति इति दुर्गादासः
तेत्रं स्त्री तेत्रसमूहः तत् प
र्यायः तेत्रसमूहः तत् पर्यायः
कैदारिकं २ कैदर्यं ३ कैदार
कं ४ इति मरः वारहं ५ इति
शब्दरत्नावली
तेत्रं स्त्री तेत्रसमूहः
तेत्रं तेत्रसशब्दान् आत्
प्रत्ययेन यत् प्रत्ययेन च
निष्पन्नं इति सिद्धान्तकौ ॥ ॥
मुदी ॥

तेरेवी स्त्री परमान्व इति
हेमचंद्रः तीर्थसंवाधिनि त्रि
तीर्थी इति चण्डः
तोडः पुं आलानं गजवन्ध
नी इति भूरिप्रयोगः तोपिः
स्त्री एधिवी इति शाताणी
हस्तवावली अमरदीकाच
तोदः पुं चूणाः इत्यमरः २ जः
पेषणं इति मेदिनी तोदितं
ज्ञौ चणि इति शब्दचन्द्रिका
पेषिते त्रि तोदितं ज्ञौ चणि
इति शब्दचन्द्रिका पेषिते पुं
अति शयत्तद्रतात्तद्रशब्दादि
मन्प्रत्यये तोदादेशेन निष्प
न्नः इति व्याकरणं
तोदिष्ठः त्रि अतिशयत्तद्रः
इत्यमरः
तोदीयान् त्रि अतिवृद्धः त
द्रशब्दान् ईषसन् प्रत्ययेन नि
ष्पन्नः इति सिद्धान्तकौमुदी
तोभः पुं तोभानं
संचलनं ह्यभयतो बलप्रत्य
येन निष्पन्नः
वितचंचत्स यथापुरोत् पी
उ तडागस्य परी ॥

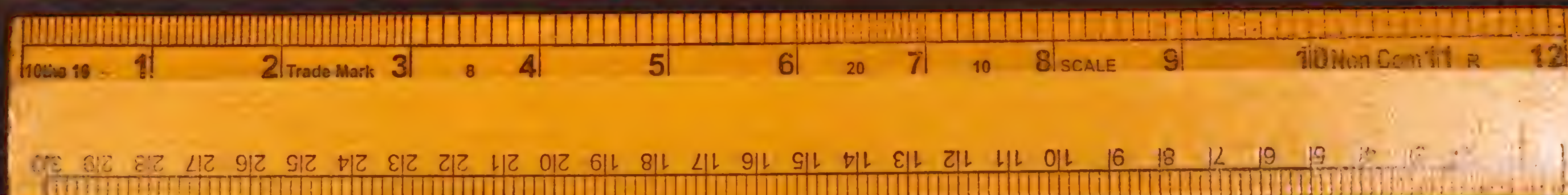

वादः प्रतिक्रिया शोकतोभे त
हृदयं प्रलापे रवधायते इति
भवभूतिकृतोत्तरचरित्रं परीवा
दः सेतमेदः शोकतोभे शो
काधीन विनवाचले प्रलपे
रोदनादिभि विनयः अपिच
भुक्ता पीत्वा चरेत् एजाजपदे
व्याः समाहितः साधके लोभं
प्रजायते तस्माद्भुक्ता चपीत्वा
च अलङ्घ्यो यजनं चरेत्
इति एणात्तानन्दनरिणीयुत
तेत्रं
लोभकः पुं कामाध्यास्यपदं
तविशेषः यथा दुर्जरावस्य
पूर्वस्यां पुं नामवरासने नट
तिष्ठो महाशैलः लोभकोना
मनामतः तस्मिन् गिरोशिला
एषे वक्त्रेदेवीव्यवस्थिता पं
च मुष्करिणीनाम्ना पंचयोगि
सदृशिणी एकत्र पंचवक्त्रं
कं स्थितारमयितं तत्रनित्यमे
व हिमाद्रिज
इति कात्तिकापुराणे
कामाध्यास्यपुनर्निर्णये ६१
अध्यायः लोभजनः ॥

केत्रे ॥
लोभितः त्रि लोभयुक्तः संचति
तः यथा पादाक्रान्ता नतभुवं
किरीटोलिखतां वरां लोभिता
शेषपतालां भुज्यानिःसनेनतां
इति मार्कंडेयेदेवी माहात्म्यं ॥
लोभं क्ली डकूलं भयमरं लो
भं इति चपाठः ॥
लोभः पुं क्ली अट्टः इत्यमरटी
कायां भरतः लोभोऽपिपाठः
लोभकः पुं गणरासकः इति
जराधरः
लोभाः स्त्री सुधिवी इत्यमरः
लोभां अस्माक्युत पतिर्यथा
इत्या च यागधाराच
लोभां लोभा लये च यां
मदालयेतयं यातितिति स्तेन
प्रकीर्तिता इति ब्रह्मवेवर्ते
प्रकृतिखंडे ७ अध्यायः ॥
लोभां प्राचीरं पुं समुद्रः इति
जराधरः ॥
लोभ
क्ली मधु इत्यमरः जलं
इति मेदिनी पिंगलवर्णितद्र
मलिकाकृतकपिलवर्णं ॥

मधु अस्म गणाः अतिशील
त्वं लघुत्वं केदनाशितं वृ
नपुक्तत्वेवेदियतल्यत्वेच इ
ति राजवल्लभः अपिच मा
तिकाः कपिलाः सूक्ताः त
द्राव्यास्तत्कृतं मधु मुनिभिः
लोभमित्युक्तं तदुक्तं कपि
लं भवेत् शोभो मलिकवत्
लोभं विशेषान्नेदनाशने ॥
इति भावप्रकाशः
लोभः पुं चस्यकवृत्तः इति
शबुचन्द्रिका ॥
लोभका त्रि लोभं लोभकः ॥
हान् अट्टप्रत्ययेन निष्पन्नं
इति सिद्धांतकौमुदी
लोभं क्ली शिकृषकं इति
राजनिर्वहः मधुजातमात्रे
त्रि
लोभधातः पुं मलिकं इति
राजनिर्वहः ॥
लोभप्रियः पुं जलमधुकवृत्तः
इति राजनिर्वहः मधुप्रियेवि
लोभमेदः पुं प्रमेहरोगः
विशेषः तल्लतां यथा क
षायं मधुरं वृत्ते लोभमेदं
वदेदुधः कषायं कषायवर्णं

इति भावप्रकाशः अत्यधिकत
साप्रमेहरोगवृद्ध्या लोभमे
क्ली शिकृषकं इति राजनिर्व
हः लोभसमन्विनिवि
लोभं त्रि लोभायविकारः
स्त्रियां लोभोर्कया इत्यादि इ
त्यमरटीकायां भरतः
लोभः पुं क्ली अट्टलकः तत्
पर्णायः अट्टः इत्यमरः
देहर्म्मादिगृहे प्राकारायस्थि
तरागृहे इति कौटिल्यः अ
हेतिव्याने गृहविशेषे इति
कौकदः प्राकारमंडपस्योपरि
शालायासिति केचित् दर्म्मादि
वानकुटिकाया मिति केचित्
मंडपोपरि दर्म्मादृष्टे इति के
चित् प्राकारधराणां भ्यं
तरे लोभायोः दुः इतिभट्टः
अट्टानेऽलोभदुः अट्ट उ विक्क
मे वधेअत् त्वेति शास्त्रायेतः
त्रतोमं दृत्तलत्तने नाम्निइति
मः गुणः स्वार्थे ने लोभेच
पदडकूलयोः
लोभं गुणवत् वस्तुभेदे
लोभं वृद्धिमदिति
वहवः लोभं मट्टे डकूले ॥

स्यादतसीवसनेपि चेति वि
 श्वप्रकाशो अतसीवसनेन सद
 पाठादपि लोम संतमस्य
 च तत्रदिपरेण वृद्धिविधानात्
 इति पुरवर्गे भरतः अतसीव
 स इति हेमचन्द्रः लोमः
 विकारः लोमं वृद्धादि वाच्यं
 गंच स्त्रियां लोमी कंधेत्पादि
 इति नृवर्गभरतः पट्टवस्त्रं
 तत् पर्यायः इकूलं २ इत्यम
 रः हेपट्टवस्त्रे सोत्रवस्त्रादधि
 कं लोमि लोमं दत्तं पादौ नस्त्री
 तिमः पुणः यत् पुनश्च लोमी
 विकारवाचि प्रकृत्यन्तरं नट्ट
 द्विमत् इकूलाद्यात् लोमत्
 सार्थप्रज्ञादितादृशी लोमंचे
 ति केचित्तदुच्यते उपतापय
 ति अधिकयोऽप्यजननादिति
 नास्तीति कूलकिडकूलं
 तिच नृवर्गभरतः शाणजव
 स यथा लोमं इकूलं स्या
 दट्टे पुनपुंसकयो रित् लो
 मंतपाणजेपि स्यादतसीनेन
 पुंसकं
 इति शब्दरत्नावली लोमकः
 पुं चोश्नामगन्धः ॥

इयं इति केचित् ॥

लोमी स्त्री अतमी इति रत्नमा
 ला तमानिर्मितकंथा इति लो
 मशब्दटीकायां भरतः ॥
 लोमं लो लोमकं कामान
 इति भाषा तत् पर्यायः मुंडने
 भट्टकरणं ३ वपनं ५ पवित्रा
 नं ५ इति हेमचन्द्रः अस्मृगुणः
 केशवस्त्रनावादीनां कर्तनं सं
 प्रसाधनं संप्रसादनं पवित्रीकर
 णमिति यावत् इति राजवल्लभः
 व्रतादिसंयमे लोमकमाकरो
 दोषो यथा व्रतानामुपवासानां
 आहारीनां संयमे न करोति लो
 मकं अमुविः सर्वकर्मसु स
 चतिष्ठतिष्ठतिकुंडे पुनधादीनां च
 सुन्दरि तदेव दिनमानादृतं ज्ञाती
 देउतादितः इति ब्रह्मवैवर्ते महा
 तिखंडे २० अध्यायः नित्यलो
 मवि दितनिषिद्धिनादियथा राज
 मार्तंडः नस्त्रानमात्रं गमनोत्
 सकभूषिता नामभक्तभु
 क्तराकाल निरासनानां ॥
 सन्धानि शायानि कुजार्कदि
 नेषु रिक्ते लोमं इतं प्रतिप
 दक्षिणचा ॥ ॥ ॥ ॥

पि विष्णं प्राचीं गतः सोममुले
 पि भूत्वा कुर्यान्नरः लोमं मवत्
 कटस्थः उत्तराश्रितययास्यरोहि
 णी रोहिर्गर्भपितृभेषु चाग्निभेषु
 श्रुकर्म सकले विवर्जयेत् प्रे
 तकार्यं पतितप्रेतसं प्रधानक
 दानक दाम्नी चट्टानविषयकं
 अन्वया कस्यामाणावचनविरो
 धः स्यात् चन्द्रगुडिर्घराणां स्ति
 तारायाश्च विशेषतः अतो रिभे
 पि कर्तव्यं चन्द्रचन्द्रयोर्दिने
 मानं लोमं हन्ति गुरुः शुकोधनं
 शविः आपुरेणारको हन्ति सर्वं हन्ति
 शनैश्चरः श्रीपतिरत्नमालायां
 आज्ञायानवपतेर्दिनम्ननां दार
 कर्म मृतमृतकेषु च वन्यमो
 त मावदीताण्यपि लोमसिष्ठ
 मविलेपु चोदुषु देवकार्ये पि
 दृष्टाद्देववैराग्यपरित्ये त्तरिक
 र्मानं कुर्वीत जन्ममासे च जन्म
 मे वृद्धगर्भः केशवमाननेपु
 रं पादलिपुत्रपुरीमदिच्छांति
 तिमदिति च स्मरतां
 लोमविधौ भवति कल्याणं
 अत्रक्रमो वराहपुराणे ॥ ॥

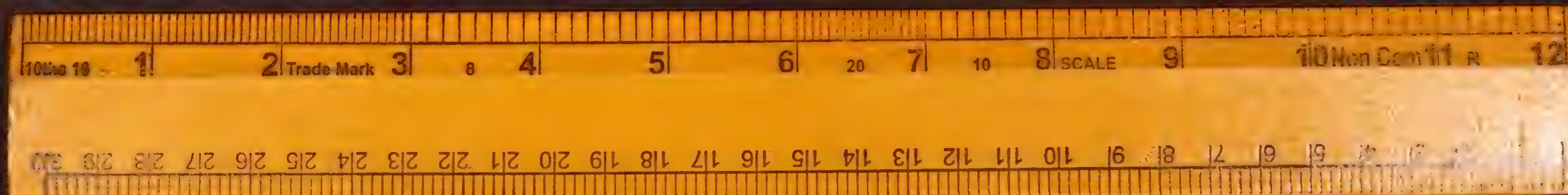
रमश्रुकर्म कारयित्वा नावच्छे
 दमनतरं इति ज्योतिष्मते अ
 पिच गोभिलः केषां अमृलो
 मनावानि वापयन् शिलावर्जं
 इति स्पृष्टितं ॥
 अन्वय रोहिण्यां च विशालायां
 मैत्रे चैवोत्तरामच मचायां क
 निकायां च द्विजैः लोमं विवेर्षी
 ने कृत्वा तमेयुने लोमं रोदे
 वांस्तपयेत् पितृन् रुधिरं तद्
 वेतोयं दाता च नरकं व्रजेत्
 इति ब्रह्मवैवर्ते पुराणे नापित
 गदे लोमविधौ यथा स्वयं
 मास्यं सयं पुष्यं स्वयं च ह्यं च
 चन्दनं नापितस्य गदे लोमं वा
 क्रादपि हरेत् अथैव रोहिण्यं
 सविलेपे कुजे मृत्युवैधेयने मा
 नदति गुरोर्वीरेषु क्रै शुकृतयो
 भवेत् शनौ च सर्वदोषाः स्युः
 लोमं मत्र विवर्जयेत् इति क
 र्मलोचनं अथ प्रथमलोम
 स वृद्धाकरास्य विहित
 दिनादि ज्योतिषे अयुग्मा
 द्वे तथा मासि च भौम
 नीतरे

अर्केन कालमुद्धौ च जन्मा
 सेनभेते विज्ञादण्डमीष
 हो प्रतिपद्विज्ञे सिनेदलो
 पिमामान्यतो दोषमाह यथा
 एमोपेवदशी उभेपतेचतुदशी
 अत्र सन्निहितं पापं तोले मासे
 भगे त्वरेमेव सिंदतलाकर्कि
 वृष्टिके तल्लनके अवाणादि
 त्रय स्वातीविज्ञा पुष्पाधिचन्द्र
 मे आदित्यवेततीदस्ताज्ञेष्टा
 मूलेचचौडकं पौष्पाधि पुष्पव
 सरामकं पौष्पाधि पुष्पवस
 रामक वासुदेव ब्रह्माकचन्द्रव
 रुणादितिविज्ञाभेषु वारेषु सोम
 बुधवाकपति भागवाणा तोर
 करोमिकुशलेवल्लमानवाना
 इति वचनात् रोदिणामपिह
 अकशं अत्रापि तिथ्यादि
 विहृ मत्तं विवर्जयेत् सूर्येद
 तिणामार्गगामिनि दशमेने
 रंशे रंशे तीणे शीतरुचाम
 दीजयमयो वीरेनिशासन्था
 योः भुक्तेः भुक्ततनो निषि
 द्दसमयेः लंकारपुक्तेशिशो
 लोराद्रोगभयं वदन्ति जवना
 मृत्युं तथान्ये जगुः राजमार्तं
 डे मानं हरेत् तोरमिहायुयो

कः कानैश्चरः पंचकुजस्तथाष्टौ
 आचार्यभूविन्दुवृथाः क्रमेण
 दयुः दशैकादशसप्त पंच जी
 वारिवातेभ्यं प्रशस्तं मो
 जराजः विविमप्रिधाने च
 वृडाकशं जगुः शुभं यवनं
 चेत्त्रे मासि दिवाकरवारे उत्तर
 विविर्मोके त गगः ॥
 जन्मर्तं जन्ममासे च युगमासे
 च वतसरे न कुर्यात् प्रथमे
 तोर विशेषाच्चैत्र पौषयोः
 ज्येष्ठपुत्र कन्यायास्तज्येष्ठद
 शादाभ्यंतरे चूडानिष्ठो विवा
 दप्रकरणे उक्तः इति ज्योतिस्त
 ने अपि च भोजराजः योजन
 मासेत्तरकर्मयात्रां कार्णस्यवे
 धं कुरुते च मोहान् नूनसरो
 पंधन पुत्रनाशं प्राप्नोति मृ
 द्वावधवन्धनानि ज्ञातं दिनं दृ
 ष्यते वशिष्ठश्चाष्टौ च रागी य
 वनोदणाहं जन्माव्यमासं कि
 लभागुरिष्यच्छे
 विवाहे त्तरकर्णवेधे पतदि
 षयभेदस्तराजमार्तं डे ३
 कानि प्रतिपि॥

हानि पुनः संभावितानि च सा
 येत निरपेक्षाणि श्रुतिवाक्या
 निकोविदेः सापेक्षनिरपेक्षाणि
 समर्थासमर्थविषयकाणि
 त्वरेति त्वरकर्म इति तिथ्या
 दिनत्वे ॥
 होरिकः पुं नापितः इति
 शाहमाला ॥
 लाल तेजने इति कविकल्पद्र
 मः मुद्रयणाकारोपयः
 तादिः लोतिविज्ञे कर्मकारः
 इति दुर्गादासः
 द्वातः त्रि प्राणितः तीक्ष्णो क
 तः इत्यमरः ॥
 शा स्त्री एष्टी इत्यमरः
 लानः पुं मंगलप्रदः इति
 ज्योतिषं ॥
 लालं लो भूतलं एष्टिदी
 मध्यं इति केचित्
 लाभुक पुं राजा इत्यमरः
 लाभुत् पुं राजा पवतः

चरतीति को कृते अनदिदं
 कंपनमित्यर्थः इत्यातः उ. लो
 यते वृत्तः चत्वार्येव मदीति
 भट्टिः लायते कंपते त्वगते
 जतीने च वेपुते इति
 कंपार्थे भट्टमल्लि २ मानाद्यस्त
 विधुननपदस्योत्पत्त्यायुत पतेः
 सकर्मकोऽयमेति प्रतीमः प्र
 योगस्तन्यथा दृश्यते इत्याह
 इति दुर्गादासः लायितः त्रि कंपि
 तः लायशब्दादित प्रत्ययेन नि
 ष्यत्रः लायिता त्रि कंपकः ला
 यथातोः न च प्रत्ययेन निष्य
 त्वः ॥
 लाले निमेषे इति कविकल्प
 द्रुमः निमेषः पलमिष्टुत्व
 आवरणं लीलति चत्तः
 पलमि ॥
 रावते स्फादित्यर्थः
 इति दुर्गादासः
 लिउ ५ आ उ जि लोदे॥

तिर

७१५
६९१६

लेन

इति दुर्गादासः
लिपुः वि मुक्तः लिपुः लि
धातोः क प्रत्ययेन निष्पन्नः लि
ट ५ आउ जि मोहे
स्त्रे इति कविकल्पद्रुमः
पत्ररायाखयो वकारपुक्तावा
याः ५ अतिदत्त आलेदिने
लिपुः तेन उत्तरनेतिनः तेन
अवतानर्थः जि लिपुलि
लि स्त्रेहः लिपुभावाः इति
दुर्गादासः ॥

तिर ११ यग्रामोहे स्त्रे इति
कवि कल्पद्रुमः ११ अतिदत्त
अस्मात् पुषादितान्त्रितं उ
इत्यने पतिद्यति आलेदिने
लिपुनेन इति दुर्गादासः ॥
तिर आ जि कृजने इति क
विकल्पद्रुमः आलेदिनेलिपु
नेन जि लिपुलि मूर्धन्यव
गीतनीयान्तोः यमित्येके ॥॥

समाप्नोयंशवृकल्पद्रुमः ॥

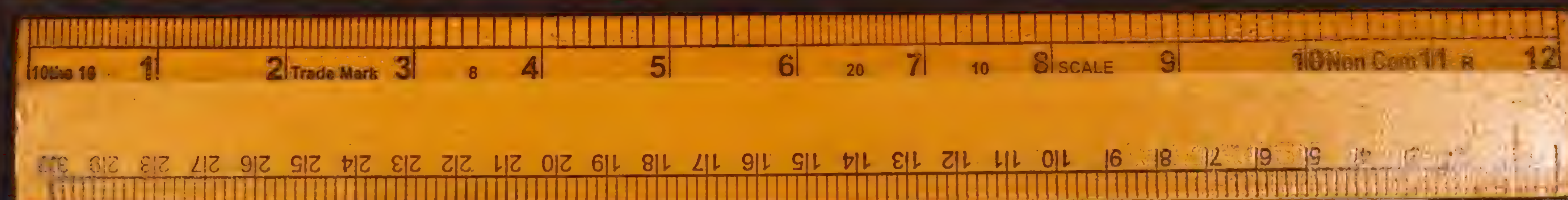
इति दुर्गादासः
ले उं ली लोदितार्कपरिफले
कोषाप्रव्यं इति मेदिनी लेउः
पु धमि कर्णामयः
विषं इति मेदिनी पीत कोषा
वृत्तः इति रत्नमाला लेउरो
गम्य निदानादिकर्णारोगशब्दे
द्रष्टव्यं ॥

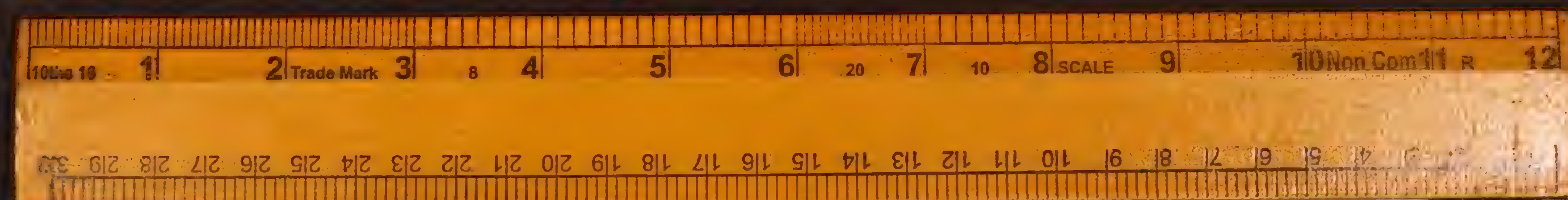
लउः वि दशमदः कुरिसः
इति मेदिनी ॥

लेडा स्त्रीवशाशः ला कासि
हनादः इति मेदिनी कोषा
नकी इति राजनिघंटः
लेहितं ली सिंदनादः

इतिमरः
लेन ऊचाल गम्याः इति
कविकल्पद्रुमः वकारपुक्तः
तादिः ऊ अचिलेतन
चालः कंपः चालः
कौश्वित्र मन्थते इति
दुर्गादासः ॥

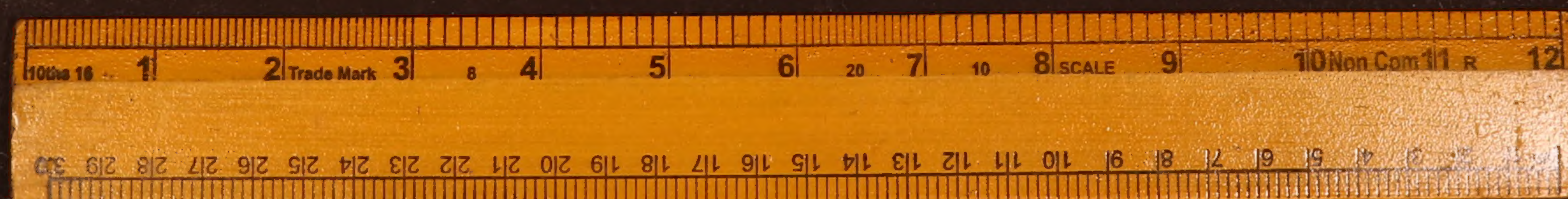

21st May 1950

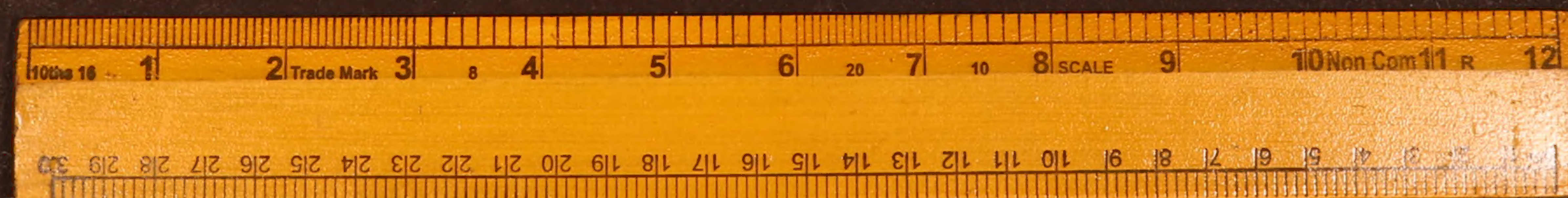
206

1000-1000

1000

श्रीराम ५५५
२०६

206

ಶ್ರೀ. ೧೭ ಕಲಯಕೃಷಿ

